Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság

Hungarológiai Értesítő

1979. I. évfolyam

Hungarológiai Értesítő

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Folyóirata

1979. I. évfolyam

Felelős szerkesztő: Béládi Miklós

Szerkesztő: Jankovics József

A szerkesztésben részt vettek:
D. Mátai Mária, Gebri Mária, Kósa László

Szerkesztőség: Budapest, Országház u. 30. I. em. 41. 1014
Telefon: 160-160, 126-os mellék

Postacím: Budapest, Pf. 34. 1250

Az ismertetésre szánt kiadványokat szerkesztőségünk címén *Jankovics József* nevére kérjük megküldeni.

Hungarológiai Értesítő

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Folyóirata

1979. I. évfolyam

Felelős szerkesztő: Béládi Miklós

Szerkesztő: Jankovics József

TARTALOM

Bevezetés 3

I. Könyvismertetések

Magyar irodalomtörténet, 1977 7
Magyar zenetörténet, 1977 135
Klasszikus magyar irodalmi alkotások hanglemezfelvételei 138
Magyar nyelvészet, 1977 143
Magyar néprajz, 1977 183

II. Bibliográfiák

A magyar irodalomtudomány bibliográfiája, 1977 207
A magyar nyelvre vonatkozó kutatások bibliográfiája, 1977 295
A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1977 331

III. A hungarológia hírei 357

BEVEZETÉS

A Hungarológiai Értesítő a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata, s az a feladata, hogy közreműködjék a Társaság céljainak valóra váltásában – ilyen szerényen és gyakorlatiasan fogalmazhatjuk meg céljainkat.

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság azért alakult, hogy a hungarológiát művelő szakembereket, tudósokat nemzetközi méretekben összefogja, munkájukat széles körben megismertesse, tudományos eredményeiket az érdeklődők számára hozzáférhetővé tegye. A hungarológiát, hungarisztikát vagy magyarságtudományt – eltérően a két háború közötti sorstudományi értelmezéstől – az ún. „filológiai" tudományok, a magyar nyelvészet, irodalomtörténet, néprajz gyűjtőfogalmának tekintjük, amely érintkezik a történettudománnyal, művelődéstörténettel és más művészeti tudományokkal is. A Társaság azért jött létre, hogy a magyar nemzeti tudományok Magyarországon kívüli művelését elősegítse, és ilyenformán hozzájáruljon a hungarológiának mint multidiszciplináris stúdiumnak nem magyar, idegen nyelvterületeken való tudományos megismertetéséhez.

Mindeddig nélkülöznünk kellett azt az intézményt, amely a nemzetközi porondon képviselte volna a magyar filológiai tudományokat. A Társaság elsőrendű célja nem lehet más, minthogy mindenekelőtt szervezetileg tömörítse a világ különböző országaiban dolgozó hungarológusokat – köztük természetesen a magyarországi filológus szakembereket is. De nemcsak pusztán a szervezeti képviseletet kell vállalnia, bár a nemzetközi tudományos életben ez a fajta szervezeti jelenlét sem kezelhető mellékesen. A Társaságnak, ha céljait helyesen fogja fel: ösztönző, információkat továbbító és a kutatómunkát elősegítő, fellendítő szerepet is be kell majd töltenie. S mivel a hungarológia művelése, ha néhol szerény keretek között is, már régóta folyik számos országban és egyetemen, nem oktalan a remény, hogy a Társaság megalakítása ennek a munkának újabb lendületet adhat, fiatal kutatók bekapcsolódását segítheti elő és hozzájárulhat a hungarológia nemzetközi megbecsüléséhez.

Ha szükségessé az tette a Társaság megalakítását, hogy a magyarságtudomány szervezett nemzetközi képviselete tovább el nem odázható feladatként jelentkezett – ehhez szorosan hozzátartozik, hogy lehetővé viszont azért vált 1977-ben az alapító közgyűlés összehívása, mert nem utolsó sorban épp a külföldön dolgozó hungarológus szakemberek részéről merült föl a Társaság létrehozásának az igénye. Szaporodik a hungarológiával foglalkozó külföldi – sok esetben nem magyar származású – kutatók száma, nekik elemi szakmai érdekük, hogy keressék az összeköttetést kollégáikkal, aminthogy a magyarországi nyelvész, irodalomtörténész, néprajzos szakemberek sem hagyhatják figyelmen kívül a hungarológia külföldi eredményeit. A nem magyarországi hungarológusok tudományos tevékenysége új felismerésekkel gazdagíthatja a magyarságtudományt, termékenyítő szempontokat vihet a nemzeti szaktudományok művelésébe; a nemzetközi kontextus befolyással lehet az alkalmazott módszerekre, a tudományos megközelítési módok kiválasztására.

Ehhez a tudományos ismeretcseréhez kíván hozzájárulni a *Hungarológiai Értesítő* azzal, hogy évről évre áttekintést nyújt a három tudományág: a magyar nyelv-, iro-

dalom- és néprajztudomány terén folyó munkáról bibliográfiák, szakkönyvekről készített recenziók és a különböző hungarológiai műhelyekről, tudományos összejövetelekről, konferenciákról tájékoztató beszámolók formájában. Tudjuk, hogy ez a munkaterület óriási véghezvinnivalókat szab ki ránk. Soha és sehol nem volt még arra példa, hogy a hungarológia tudományos terméséről, évről évre haladó rendszerességgel és egyetlen kiadvány nyújtson világméretű áttekintést. Ebbe a joggal úttörőnek nevezhető munkába a feladat nagyságától sarkallva és a nehézségekkel józanul számot vetve vághattunk csak bele, s első eredményeinket mi magunk sem tartjuk teljesen kielégítőnek és megnyugtatónak. Hiszen részint a tájékoztatás alapvető eszközei, a bibliográfiák is hiányoztak eddig, vagy szétszórtan, hézagosan, esetleg alig hozzáférhetően láttak napvilágot. Jelentek meg ezelőtt is igen hasznos, nagy szakmai hozzáértéssel szerkesztett bibliográfiák, így mindenekelőtt a budapesti Országos Széchényi Könyvtár hungarika osztályának gondozásában, de az előbb jelzett hungarológiai tárgykörben, ismereteink szerint, összefoglaló igényű bibliográfia mindezideig még nem készült.

A *Hungarológiai Értesítő*nek elsősorban tehát arra kellett vállalkoznia, hogy megteremtve a tudományos tájékoztatás alapját, összeállítsa a három tudományág érdemileg teljes bibliográfiáját. (A nyelvészeti rész *Máté Jakab,* az irodalomtörténeti *Németh S. Katalin,* a néprajzi *S. Gémes Magda* munkája.)

Régi panasz, hogy a szakfolyóiratok a megjelent tudományos kiadványoknak csak egy részéről, és általában elég nagy késéssel közölnek recenziót, kritikát. Az *Értesítő* szerkesztősége nagy fába vágta a fejszét, midőn elhatározta, hogy beszámol a három tudományág körébe tartozó szakkönyvekről, lehetőleg mindről, ami egy esztendőben napvilágot lát. Merész és némileg kockázatos dolog ez, mert előzmény nélküli – s a könyvek nagy száma sem könnyíti, hanem nehezíti a szerkesztők munkáját. Első számunkban, mely az 1977-es esztendőről nyújt áttekintést, háromszáznál több könyvet kellett ismertetnünk. Nem akarjuk a szervezési gondok ecsetelésével untatni az olvasót, inkább arról ejtünk egy-két szót, milyennek képzeljük, milyennek szeretnénk látni az ismertetéseket. A tárgyszerűséget jelöltük meg a recenziók megírása alapelvéül. Tárgyszerű és tárgyilagos ismertetésre törekedtünk, vagyis arra, hogy az érdeklődő szakember találja meg a recenzióban a tárgyalt kiadvány legfőbb tartalmi jegyeit, kapjon tájékoztatást a tárgyról, annak kifejtéséről, a tudományos mondanivalóról és eredményekről. A tárgyszerű és tárgyilagos műismertetés ilyenformán azt jelenti, hogy a recenzens a szerző intencióit igyekszik követni és visszaadni: nem bírál és nem ítélkezik, hanem lehetőleg objektív hangon beszámolót közöl egy tudományos munkáról. A másik követelmény, aminek teljesítését megkívántuk közreműködő munkatársainktól, az volt, hogy röviden és tömören írjanak, csak a lényeges dolgokról beszéljenek és mondjanak le a stiláris csillogásról. Ismertetéseink nagy része egy-két gépelt oldal terjedelemben készült, de akad ennél rövidebb, meg hosszabb írás is, ahogyan azt a tárgyalt mű jellege megkívánta. (A recenziós rovatot *Jankovics József* szerkeszti, *Kósa László* és *D. Mátai Mária* közreműködésével.)

Az *Értesítő* harmadik részében hungarológiával kapcsolatos beszámolókat, híreket talál az olvasó. Célunknak tekintjük ugyanis, hogy folyamatosan ismertessük a hungarológiával foglalkozó intézmények, kutatóhelyek, egyetemi tanszékek munkáját, és tájékoztatást nyújtsunk a különböző helyeken zajló tudományos ülésszakokról, konferenciákról, tanácskozásokról. Ez a rovat – *Gebri Mária* összeállításában – igyekszik minden fontos eseményről hírt adni és beszámolni azokról az összejövetelekről, melyek a magyarságtudomány fejlődését intézményesen előmozdítják.

A szerkesztők tudják, hogy az *Értesítő* hiányt pótol és sokféle szükségletet elégít ki, de látják munkájuk nehézségeit és buktatóit is. Nem gondolják, hogy a bibliográfiai fejezet és a szemle rovat teljességre törekvését hézagtalanul sikerül valóra váltaniok.

Bizonyára akadnak könyvek és közlemények, amelyek elkerülték figyelmüket, s máris van tudomásuk kiadványokról, melyekhez nem juthattak hozzá. Ezek ismertetésére természetesen később visszatérünk. Olvasóinktól ezért nemcsak türelmes megértést, hanem tevékeny segítséget is kérünk: várjuk megjegyzéseiket és kiegészítéseiket, javaslataikat és észrevételeiket, hogy a *Hungarológiai Értesítő* megfelelőbben tölthesse be szerepét: évről évre mind megbízhatóbb tájékoztatást nyújtson a világban folyó magyarságtudományi kutatásokról.

Magyar irodalomtörténet, 1977

Acta historiae litterarum hungaricarum. Tomus XV.
Kiadja a JATE Bölcsészettudományi Kara. Szeged, 1977. 199 l.

A költő emlékének tisztelegve ezúttal „Ady-számot" állítottak össze a Szegedi Acta szerkesztői (Csukás István, Baranyai Zsolt): a közölt nyolc tanulmány számos érdekes mozzanattal gazdagítja az Ady-irodalmat. A legterjedelmesebb írás Ady nemzetiségszemléletével foglalkozik *(Csukás István)* – a többi az életmű, illetve Ady-biográfia egy-egy részproblémáját elemzi. Az előbbi témakörben *Ilia Mihály:* Egy „Ady-motívum tanulságai" címen az Ős kaján motívumkincsét vizsgálja, *Nacsády József* tanulmánya Adynak az Arany-hagyományhoz való viszonyáról; *Papp Istváné* Edgar Poe a pályakezdő költőre tett hatásáról szolgáltat értékes adalékokat.

A Robotos Imre-könyv kapcsán kirobbant vitához kapcsolódik *Voros László* írása (Ady és Csinszka), *Baranyai Zsolt* pedig egy viszonylag kevésbé ismert életrajzi mozzanatnak: Ady és Csáth Géza kapcsolatának szentelte tanulmányát.

Erdődy Edit

Ady Endre: A halottak élén.
Hasonmás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 202 l.

Az Akadémiai Kiadó ünnepi kiadványát, az 1918-as Ady-kötet hasonmáskiadását a következő szavakkal méltatja *Keresztury Dezső:* „Az évforduló legfontosabb feladata mégiscsak annak szolgálata, hogy a költő saját műveivel legyen jelen szellemi életünkben. *A halottak élén* pedig bizonyosan Ady legfontosabb kötete: egyszerre összefoglalás és úttörés, az életmű legmagasabb orma, a hagyaték kikezdhetetlen része".

A kötet jelentőségét az utószó írója szerint egyrészt megjelenésének történelmi pillanata, másrészt művészi, költői magasrendűsége, nyelvi ereje biztosítja. A kényszerű hallgatás négy esztendejének terméséből válogathatott a költő; ez a válogatás nemcsak egész életművének betetőzését, de a magyar és a világirodalom egyik legfontosabb verskötetét is eredményezte.

Erdődy Edit

Ady Endre: Az elhagyott kalóz-hajók.
Bemutatja: Baróti Dezső. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 68 l.

A Petőfi Irodalmi Múzeum gondozásában megjelenő „Kézirattár" sorozat legújabb kiadványában *Baróti Dezső* mutatja be Ady egyik korai Csinszka-versét, az *Elhagyott kalóz-hajó*kat. A vers alkalmat ad arra, hogy – lévén összegező-visszatekintő típusú – a tanulmány írója végigjárja Ady szerelmeinek és szerelem-élményének, érzelmi fejlődésének egyes állomásait; az ifjúkori lázadástól a „sokdimenziójú" Léda-szerelem kiteljesedésén át az öregedő költő társkereső, nyugalomra vágyó attitűdjéig, részletesen, levelekkel s versekkel is dokumentálva idézi fel Ady és Csinszka kap-

csolatát. A tanulmány befejező része a hajó-motívum, a hajó szimbolikus, allegorikus jelentésének változását, különböző megjelenéseit tekinti át Ady költészetében – kezdve az *Új vizeken járok* hajó-képével.

A kötetet számos fotó – Ady szerelmeinek fényképei – és levél-hasonmás illusztrálja; bemutat egy újonnan felfedezett Ady-levelet, s Csinszka több, eddig kiadatlan levelét. Maga a bemutatott vers pedig (facsimilében is) a későbbi kiadások apróbb szöveg-eltéréseitől megtisztítva, eredeti formájában kerül az olvasó elé.

Erdődy Edit

Ady Endre Budapestje.
Kiadja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest, 1977.

A költő századik születésnapjára a Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye terjedelmes válogatással tisztelgett: Ady budapesti vonatkozású írásait gyűjtötte össze. Novellák, versek, újságcikkek szerepelnek tematikusan elrendezve az érdekes gyűjteményben, melynek célja, az előszó szavaival: életre kelteni a költő műveiből „a korabeli Budapestet és azt a szellemi újjászületést, amelyet a költő művei és a körülötte folyt viták, harcok éreltek meg".

A századelő Budapestjének életrekeltését segítik a kötetet díszítő fotók is. A válogatás, a jegyzetapparátus és névmutató *Faragó Éva* és *Dr. Ruzicska Mária* munkája; a lektorálást Kovalovszky Miklós végezte.

Erdődy Edit

Ady Endre: Életem nyitott könyve.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 528 l.

Kevés olyan költőt találhatunk a magyar irodalomban, akinek élete: személye, egyénisége, emberi megnyilvánulásai olyan izgalomban tartották volna a korabeli közvéleményt és az utókort, mint Ady Endre. S kevés olyan költőt ismerünk, akinek műve és élete annyira egy lenne, annyira egymást igazolná és magyarázná, mint az övé. „Elhiszed-e, hogy az embert s az emberek emberét, a művészt az a program formálja, melyet komolykodva csinál, s mely a gyöngébbek szemében akaratnak látszik?" – írja Hatvany Lajosnak, egyik levelében.

Az idézet *Kovalovszky Miklós* új Ady-könyvében is megtalálható, mely az Ady-centenárium egyik szép ünnepi kiadványa. A címet egy Ignotusszal vitázó cikkből kölcsönözte a kötet összeállítója, mely szerint a költő „élete nyitott könyv, csak éppen nem fiatal leányok kezébe való". A rendhagyó életrajzhoz is – rövid, tömör magyarázó-összekötő szövegeket kivéve – a költő művei szolgáltatják az anyagot: cikkek, magánlevelek, prózai munkák és versek önéletrajzi vonatkozású részletei: személyiségfejlődésének, emberi és művészi élettörténetének autentikus dokumentumai.

Ady három önéletrajzot írt életében; ez, a negyedik, a legrészletesebb, nem csupán eseménytörténetet idéz. Magyarázatot keres – ismét, sokadszor – arra a kérdésre: milyen volt Ady Endre, megkísérli megfejteni ellentmondásos, zaklatott életének kérdőjeleit: a leghitelesebb tanú, Ady Endre segítségével. Kovalovszky módszerének talán vannak vitatható vonásai – így például a versek néhol esetlegesnek tűnő, kis részleteket kiragadó idézése; ez azonban nem csorbítja a szerkesztő érdemeit: olyan, a legszélesebb olvasóközönség számára is élvezhető Ady-biográfiát hozott létre, mely új összefüggéseket, új jelentéseket is felszínre juttat a költő életművének kimeríthetetlen

mélységeiből. Különösen érdekes végigkövetni az egyes életrajzi motívumok különböző műfajokban történő felbukkanásait: az élmény lecsapódását és kikristályosodását intim magánlevélben és a nyilvánosságnak szánt versben, újságcikkben vagy novellában.

A könyv tisztán tagolt, jól áttekinthető tizenkét fejezetre oszlik: az egyes fejezetek élén a költő curriculum vitae-iből vett részletek állnak; a tizenkettedik fejezet, amely a *Ki látott engem* címet viseli, az Adyról szóló kortársak: barátok és ellenségek, tisztelők és ádáz gyűlölködők véleményeiből ad érdekes ízelítőt. A kötet mindenfajta filológus-apparátus nélkül készült; csupán egy életrajzi-időrendi táblázat hivatott eligazítani az olvasót.

Erdődy Edit

Ady és Debrecen.
Debrecen, 1977. 251 l.

A Hajdú megyei Könyvtár, mint az előszó írja, az Ady-centenárium ünnepét „hasznos alkalommá" igyekezett tenni; tisztelgésük egy vaskos kiadvány, mely Ady és Debrecen viszonyára vonatkozóan gyűjt össze gazdag anyagot. A gyűjtés *Szabó Sándor Géza* munkája; ő írta a bevezető tanulmányt is. Ezt eseménynaptár követi, mely Ady debreceni napjait dolgozza fel; közölve az akkor megjelent versek, cikkek, novellák bibliográfiai adatait is.

Az adattár második része az *Ady Debrecenről* címet viseli, s mint ilyen, válogatás a teljes életműből; publicisztika tükrén keresztül kívánja bemutatni Ady városélményét. S végül a harmadik rész – *Ady alakja a debreceni sajtóban* – nagyobb hányada eddig ismeretlen, feltáratlan anyagot közöl: a helyi sajtó 1896 és 1919 között megjelent, Adyra vonatkozó cikkeit (a hosszabbakból egyes részleteket kiemelve).

A kötetet személynév-mutató és rövidítésjegyzék egészíti ki.

Erdődy Edit

Ady Endre és Győr.
Összeállította: Pernesz Gyula. Megyei Könyvtár, Győr, 1977. 17, V, 6 l.

Nemes hagyományt folytatott a győri Megyei Könyvtár, amikor nagy költőink és a város kapcsolatát feltárva a Petőfi-kiadvány után közreadta az *Ady Endre és Győr* című füzetet. Az összeállítás két dolgozatot tartalmaz: az első írás a költő és Győr kapcsolatát tárgyalja, bőségesen idézve a korabeli győri sajtóból és Ady írásaiból is. Ady 1899 és 1902 között a Győri Hírlap külső munkatársa volt és ezidőben mintegy harminc verse és novellája jelent meg a lapban. Elsőként 1899. január elsején a *Sorsunk* című verset adta közre a Győri Hírlap. A kiadvány tartalmazza *A hősnő* és *A pupos* című Ady novellák facsimiléjét is, amelyek első ízben itt láttak napvilágot. Pernesz Gyula tanulmánya nemcsak a korabeli győri visszhangról ad képet, hanem értékelésében eljut egészen a centenárium évéig és a költő örökségének folytatóit keresi napjaink közvéleményében. A korabeli győri Ady-hatásról ugyanis nem sok jót mondhat a szerző, hiszen az *Új versek* megjelenése után már a konzervatív lap nem kért több írást Ady Endrétől. Halálakor mégis így írt egy másik győri újság, a Győri Élet: „Ady zsenialitása győzedelmeskedett".

A második összeállítás *A forradalmi Ady* címen jelent meg és vázlatos jellege miatt elsősorban irodalmi színpadok érdeklődésére tarthat számot.

Németh S. Katalin

Ady Endre összes versei.
A szövegeket gondozta és a jegyzeteket összeállította: Láng József és Schweitzer Pál. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 1638 l.

A Szépirodalmi Kiadó a Magyar Remekírók sorozatban minden eddiginél teljesebb, filológiailag tökéletesebben és következetesebben megszerkesztett Ady-verskötetet nyújtott át az olvasóknak.

Láng József és Schweitzer Pál koncepciója az Ady által összeállított kötetek szerkezetét és sorrendjét követi. Ettől csupán három ízben tér el: Ady intencióinak megfelelően a kötet élére az *Új Versek* kerül; a kötetek sorába illeszkedik a *Margita élni akar* című mű; s hasonlóképpen a törzsanyagban helyezkedik el az 1914 és 18 között íródott verseknek az a része, mely posztumusz kötetként látott napvilágot, *Az utolsó hajók* címmel. A kötetbe nem sorolt versek a törzsanyagot követik, időrendben.

A kiadás nóvumaként említjük, hogy a szerkesztők közlik minden esetben a versek ajánlásait – az eddigi kiadásoktól eltérően. Tíz, kötetben mostanáig meg nem jelent vers gazdagítja az eddig kialakult Ady-képet. A részletes és igen bő jegyzetapparátus (több mint 300 oldal terjedelmű) a szerkesztők filológiai alaposságát dicséri. Az olvasó tájékozódását, az életműben való könnyebb eligazodását segíti az az időrendi táblázat, mely az Ady-versek első megjelenésének idejét és helyét tartalmazza.

A Magyar Remekírók kiadás nyomán az Ady-évfordulóra ünnepi, népszerű kötetet is megjelentetett a Szépirodalmi; mely – a jegyzetapparátus elhagyásával – pontosan követi az előbbi szerkezetét.

Erdődy Edit

Ady Endre publicisztikai írásai. I–III.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 690, 704, 672 l.

Mennyiségileg is imponáló a Szépirodalmi Kiadó Ady-sorozatának új kiadványa, mely a publicistát mutatja be. Három vaskos kötet, ketezer oldalnyi írás, *Vezér Erzsébet* válogatásában: minden eddigi gyűjteménynél teljesebb, hiánytalanabb képet rajzol a költőóriás újságírói tevékenységéről. Alkalmas ez a kitűnően szerkesztett kiadvány arra a feladatra, hogy a kritikai kiadás mellett népszerű formában is kiegészítse, korrigálja a szélesebb olvasóközönség tudatában kialakult, meglehetősen egyoldalú, sematikus Ady-képet.

Ady publicisztikája – nem költői melléktermék, s nem is a megélhetési, anyagi szempontok hívták életre. Szerves és összefüggő része az Ady-életműnek; s a költő politikai-társadalmi programjának ugyanolyan méltó reprezentánsa és letéteményese, mint lírai költészete.

Hatalmas, gazdag életanyag zsúfolódik ezekben az írásokban; a mozgalmas századelő politikai, társadalmi, művészeti, irodalmi és társasági eseményei; a középpontban Nagyváraddal, majd Pesttel és Párizzsal. De Ady írhatott bármiről – színesen, érdekesen, ahogyan az újságírói mesterség megkívánta –, nem felejtette el odatenni a maga védjegyét, a maga „caeterum censeo"-ját; a feudalizmus béklyói, a politikai szűklátókörűség, a klerikalizmus, a nacionalista elvakultság, s mindenfajta diszkrimináció ellen. Közhelyszámba megy már Ady váteszi, cassandrai képességét emlegetni – pusztába kiáltott „jóslásait Magyarországról", végzetes magányát ebben a félelmetes tisztánlátásban. Irodalmi tárgyú cikkeit, bírálatait is ugyanez a szellem hatja át. A legismertebb, de talán legfontosabb is – a *Petőfi nem alkuszik* című tanulmány aktuális, harcos politikai mondanivalót hordoz. Érzékenyen figyel s reagál mindenre, ami új, eredeti, min-

denre, amiben az áhított társadalmi megújhodás jelét érzi. Ezért üdvözli a prózaíró *Móricz Zsigmond*ot, ezért tiszteleg *Vajda János* emléke előtt; ezért szól különös szeretettel a századelőn feltűnő nő-írókról – *Kaffká*ról, *Lesznai Anná*ról –, a megújhodás egyik fontos terénumaként értékelve és remélve a nők térhódítását az irodalomban és művészetben.

Cikkeinek, bírálatainak puszta információértéke is óriási; megismerszik bennük az egész századelő szellemi-társadalmi élete. Fontosabb mégis az, ahogyan maga a költő mutatkozik meg ezekben az írásokban: nagyformátumú, önnön jelentőségének, szerepének és küldetésének teljes tudatában levő, s azt büszkén vállaló személyisége.

Erdődy Edit

Ady, Endre: The Explosive Country.
A Selection of Articles and Studies, 1898–1916. Introduction, translation and notes: G. F. Cushing. Selected by Erzsébet Vezér. Corvina Press, Budapest, 1977. 333 l.

E kötet készítői arra vállalkoztak, hogy 83 Ady-cikk, tanulmány segítségével az angolszász nyelvterületen jórészt ismeretlen jelenséget mutassanak be: Adyt, a publicistát. 1898-tól 1916-ig fogja át publicisztikai termését e válogatás, a *Dies doloris*tól az *Erdélyi ember bánatá*ig; s a kezdő és záró pillérek között olyan nagyfontosságú írások is helyt kaptak, mint *A magyar Pimodán* vagy az *Ismeretlen Korvin-kódex margójára.* A válogatást dicséri, hogy széles skálán mozogva sikerült Ady sokműfajúságát érzékeltetni; s a napi hírlapírói tevékenységtől az esszéig és tanulmányig is el-eljutó költőt is tetten érheti az olvasó. S mindenekelőtt a rendkívül problémaérzékeny, széleslátókörű embert.

Hasznos tájékoztatást nyújt az idegen ajkú olvasóknak a kötet bevezetője. Legfőbb érdeme, hogy nemcsak életrajzi vázlatot ad, különös tekintettel a publicista tevékenységre, hanem érzékeltetni tudja a millenniumi évek, a századelő Magyarországának levegőjét is. Hátteret rajzol az Ady-írások mögé.

A kötetet tárgyi jegyzetek és a személynevek magyarázata teszi még könnyebben kezelhetővé, szükséges információkban gazdagabbá.

Az egyes írások alatt feltűntették a megjelenési helyet és időt, a kötet végén pedig a cikkek magyar címének mutatója segít az egyes műveket elhelyezni az Ady-életműben.

J. J.

Az Ady-vers időszerűsége.
Tanulmánykötet. Forum Könyvkiadó – Híd. Újvidék, 1977. 145 l.

A tanulmánykötet tulajdonképpen az Ady Endre születésének századik évfordulója alkalmából az újvidéki folyóiratban, a Hídban, 1977 folyamán megjelent Ady-írások (tanulmányok, elemzések, cikkek) gyűjteménye. Bevezető mottóként Tolnai Ottó Ady-verse szerepel: ében-máj /drágakővel kivert/ arany-csök.

A jugoszláviai magyar irodalom, noha Bori Imre két tanulmánya – *Ady Endre lírájáról; Ady Endre a szerbhorvát irodalomban (1906–1944)* –, valamint Sava Babić Veljko Petrović egy Ady-fordítását, a *Paul Verlaine álmát* tárgyaló áttekintése is figyelmet érdemel, a nagy magyar klasszikus centenáriumát rendhagyó módon ünnepelte: tíz Ady-kötet mai szemű kritikáját adta közre, jobbára fiatal írók–költők–irodalomtörténészek–kritikusok tollából. Bori Imre az *Új verseke*t, Utasi Csaba a *Vér és aranyt*

(Virágzó halálfa), Thomka Beáta *Az Illés szekerént (A keresés nyelve),* Danyi Magdolna a *Szeretném, ha szeretnének* című kötetet *(Az önmagát kereső költő),* Végel László *A Minden-titkok verseiből (A titkok győzelme),* Bordás Győző *A menekülő Életet (A halál könyve),* Bosnyák István *A magunk szerelmét (Ember, aki visszanéz – és előre lát),* Gerold László a *Ki látott engem?*-et *(Versei: ő maga),* Bányai János *A halottak élént (Túl a költői tapasztalaton)* és Vajda Gábor *Az utolsó hajókat (Hangulatnapló)* elemezte.

E „mai" könyvek vizsgálata során olyan érdekes kérdések is megválaszoltattak, legalábbis minden kritikus kísérletet tett rá, mint pl. – Bányai „módszertani útmutatójából" az idézet –: „a múlttal mint történelemmel oly szorosan összefonódott költészet miként lehet egyidejű a jelen költészetével?"; Vagy: „szimbólumoknak tekinthető-e mondjuk az Ugar-képek rendszere Ady Endre költészetében, ha e szimbólumok anyagi, történelmi, társadalmi viszonylatai legnagyobbrészt történelmi ténnyé és adattá váltak immár?"

A tanulmányok, legyen a közelítés akár irodalomtörténeti szempontú, akár filozófiai-etikai indíttatású, a költemények „mélyrétegének" föltárásán kívül, a megméretést segítő közeg szempontjait, irányultságát is mutatják. Ha Bosnyák István írásának második részét, a *Létállapotok és programok, „anno 1913"*-at úgy kezdi, hogy „A kötet címadó verse Ady Endre sajátságos »kormányeltörésben«-élményének a megfogalmazása", akkor nem csupán Balassi halhatatlan remekére gondolunk, hanem a jugoszláviai magyar költészetet, annak *új hullámát* meghatározó és reprezentáló Domonkos István-versre is. Ady kapcsán így fonódik össze a múlt a jelennel; s ebben van a tanulmánykötet jelentősége is: az Ady-verseket (köteteket) olvasván, saját líraértékelésére (gondjára) és létérzékelésére figyelmeztet a számos esszéista-tanulmányíró.

Szakolczay Lajos

Ady, Endre: Złoto i krew.
Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1977. 217 l.

Az évforduló alkalmából jelent meg költőnk első lengyelországi kötete. A krakkói kiadó vállalkozása hiányt pótol, hiszen XX. századi költészetünk e meghatározó alakjának verseiből csak a második világháború alatt hazánkban tartózkodó lengyel menekültek adtak ki anyanyelvükön két kis füzetet. Az első lengyelországi Ady-kötet 117 verset tartalmaz; *Jerzy Robert Nowak,* irodalmunk és kultúránk kitűnő lengyel népszerűsítője az életmű mindegyik fontos rétegéből választott költeményt, s az arányok is megfelelőek. Igen hasznos és fontos funkciót lát el a Nowak tollából származó utószó, nemcsak költőnk életének és pályájának jelentősebb állomásait mutatja be, hanem a lengyel és magyar kultúra párhuzamaira is figyelmeztet: amikor azokra a lengyel írókra utal, akiknek gondolatai és művészi megoldásai Adyéhoz hasonlítanak. A fordítók között megtaláljuk azokat az idős költőket (Kazimiera Iłłakowiczówna, Tadeusz Fangrat), akik három és fél évtizede fordították először – nálunk – Adyt, továbbá a fiatalabb költő- és műfordítónemzedék jeles képviselőit (Tadeusz Nowak, Józef Waczków, Bohdan Zadura).

K. Gy. Cs.

Ágoston Vilmos: Humanizmus ettől – eddig?
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 190 l.

Ágoston Vilmosnak ez a mostani a második kötete. S miként az első, ez is esszék, kritikák gyűjteménye.

Szerkezetét tekintve a könyv három részre tagolódik. Az első egység *(Az eljövendő költészet kritikája)* öt rövid írása a kritika és kritikusi magatartás kérdését elemzi, s ez elemzés végeredményeként az *alkotás* és *humanizmus* fogalmak összekapcsolásával nem csupán az egész könyv alapmondanivalójának pólusait jelöli ki, de előre meghatározza s indokolja írásainak stílusát és műfaji sajátosságait is. „...van-e a kritikusnak művészi világa? Igen, ha alkotó... Az alkotó kritikusnak új műfajt kell teremtenie, ami már nemcsak kritika, esszé és nem publicisztika; ...a szellem és a tárgyak világának új formája."

Ennek az új formának, és a kritika által programszerűen keresett tartalomnak: a humanizmusnak az összefonódása, kiegészülve a kritikus kivételesen egzakt filológiai felkészültségével és kiváló stílusérzékével – adja a második és harmadik rész *(A tagadás: teremtés-elv* és a *Szimbólum és cselekvés)* magyar (javarészt erdélyi) illetve világirodalmi tárgyú írásainak szellemi izgalmát.

A szűkebb haza alkotói közül foglalkozik e kötet többek között *Méliusz Józseffel*, *Nagy Istvánnal*, *Szemlér Ferenccel*, *Szilágyi Domokossal*, a magyarországi irodalmat illetően pedig *Madách, Csokonai* és *Weöres Sándor* műveivel. Az első részben deklarált tartalmi és formai igény a romániai magyar írók művészetének elemzésekor gyümölcsözik a leginkább; érezhetően ehhez a korhoz, ezekhez a művekhez fűzi Ágoston Vilmost leginkább alkotói érdek, s csak kevésbé az olyan – világirodalmi bár, de korban, problematikában e programhoz kevésbé kapcsolható – nagyságokhoz, mint Byron, Shelley, Keats, Goethe vagy Proust, Bellow, Joyce, Malamud, akikkel a könyv harmadik része foglalkozik. Ezekben az írásokban azonban a szerző elméleti tudása és elemzőkészsége nyújt az olvasó számára maradandó élményt.

Mányoki Endre

Alföldy Jenő: Kálnoky László.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 190 l. (Kortársaink)

A Nyugat harmadik nemzedékéhez tartozó Kálnoky első kötetének megjelenése (1939) Weöres Sándor, Jékely Zoltán, Vas István indulásával esik egybe, de Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Rába György nemzedékéhez is szorosan kötődik, velük is rokon törekvésű, alkatú költő. Az ő életének is meghatározó élménye volt a háború, a háborús években történt megbetegedése, majd az ötvenes évek csendre kényszerítő eseményei. Évtizedekig alig publikált eredeti verseket, kitűnő műfordításaiért – eddig nyolc kötete jelent meg – kétszer kapott József Attila-díjat. A hatvanas évek végétől azonban költészete is új virágzásnak indult, s három eddigi kötete *(Lángok árnyékában,* 1970; *Letépett álarcok,* 1972; *Farsang utóján,* 1977) a mai magyar költészet legkiválóbb alkotói között biztosít helyet számára. A kismonográfia végre szélesebb körben is megismerteti a közönséget a kivételes formaérzékű, gazdag képzeletű, betegségét lírai témaként megjelenítő, a magyar és európai költészet legjobb hagyományait folytató költővel. „Kálnoky célja nem az önmegvalósítás, hanem a mű megvalósítása" – állítja Alföldy, a fiatal kritikus és irodalomtörténész, s ezt a tételt bizonyítja monográfiájában az életrajzi adatok, pályakép megrajzolása után. Egyenként vizsgálja a köteteket, nagy rokonszenvvel, elismeréssel és filológiai alapossággal emelve ki belőlük a legszebb alkotásokat, ezeken mutatja be Kálnoky képalkotó művészetét, metaforáit, jellegzetes stílusát; ezeket a verseket elemzi, értelmezi. Értékeli az ironikus, groteszk vonásokat is, idéz a Kálnokyról szóló kevés számú kritikából, párhuzamokat mutat ki egyes világirodalmi alkotások és Kálnoky néhány verse között. Nemcsak az eredeti

verseket, hanem a legkiválóbb műfordításokat is vizsgálja, közérthető stílusban, alaposan bontja ki Kálnoky poézisának szépségeit, értékeit.

R. T. O.

Almási Miklós: Kényszerpályán.
(Esszék és tanulmányok). Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 436 l. (Elvek és utak)

A szerző az elmúlt öt-hat év terméséből válogatta a kötetben olvasható tanulmányokat. A világirodalom néhány alakjáról rajzolt portré (O'Neill, Beckett, Garcia Marquez) az ábrázolás, a világkép és a művészi üzenet különböző lehetőségeit vizsgálja. Adorno, Marcuse és George Steiner egy-egy művén keresztül próbál megoldást találni egész gondolkodói pályájuk alapvető ellentmondásaira. Kimondatlanul is velük szemben állnak azok a tanulmányok, amelyeket Lucien Goldmannról, Lunacsarszkijról és *Lukács György*ről írt. Az utóbbiban az *Esztétikát* vizsgálja a későbbi *Ontológia* tükrében. Almási szerint ez alapján lehet megérteni a művészi szféra ontológiai összefüggéseit, amit Esztétikájában csak igen vázlatosan fejtett ki (például a meghatározatlan tárgyiasság; műélvező és mű viszonya stb.).

A kortárs magyar irodalom két alkotójának példáján is analizálja a „groteszk" jelenségét. Az *Örkény István*ról írt rövid pályaképben nyomon követi a „módszer" kialakulását, „sűrűsödését" (az *Időrendben* című kötet kapcsán), megfogalmazza modelljét, kutatja mozgását, hatását (a drámák alapján). Hasonló nézőpontból elemzi *Csurka István* Ki lesz a bálanya? című drámáját is.

A valóságábrázolás egészen más módszerét követi nyomon *Kertész Ákos* Makrájáról írt tanulmányában. Korszakalkotó műnek tartja, a régen várt munkásregénynek, de ami másról tudósít, „mint amit szerettünk volna". Makra – Almási szerint – erkölcsi, emberi autonómiájáért harcoló hős, akinek tragédiája az, hogy a tisztesség, amihez ragaszkodik, egy korábbi világból való.

*Déry Tibor*ról szóló írása az utolsó periódus műveivel – főleg az *Ítélet nincs*-csel foglalkozik. Érdekes gondolata, hogy a memoárban megrajzolt önportré valójában egy történelmileg hiteles művésztípus, akire a Lukács György által kifejtett „partizán viszony" a jellemző.

Nagy László összegyűjtött versei kapcsán megkísérli megfogalmazni a költőre jellemző „szómágia" és magatartás mibenlétét.

A kötet – különösen a magyar rész – elvi összefoglalásának tekinthető *Aczél György* könyveiről *(Szocialista kultúra – közösségi ember; Egy elmaradt vita helyett)* készült méltatása. Kiemeli benne, hogy a szerző „elsősorban politikusként nézi és ragadja meg a kultúra jelenségeit, fejlődéstendenciáit – de mindenekelőtt kérdőjeleit. Sőt: mint politikus, maga tesz fel újabbakat".

Katona Imre

Anonymus: Gesta Hungarorum.
Hasonmás kiadás. Fordította és jegyzetekkel ellátta Pais Dezső, a bevezető, a térkép és a jegyzetek kiegészítése Györffy György munkája. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 172 l. (Bibliotheca Historica)

Ennek a remek kiadványnak – melynek tipográfiai megformálása *Szántó Tibor* érdeme – minden szépsége ellenére bibliofil jelentősége másodlagos. Fontossága elsősorban tudománytörténeti, ezen a területen is szintetikus volta. Egyrészt újfent meg-

őrzésre érdemesnek ítélte *Pais Dezső* klasszikusan szép Anonymus-magyarítását, másrészt a szükségszerű korrekciókat, az Anonymus-filológia újabb fejleményeinek összefoglalását *Győrffy Györgyre*, napjaink magyar medievisztikájának egyik legkarakteresebb egyéniségére bízta. A tudománytörténeti múlt és jelen szépen harmonizál ebben a könyvben.

Pais Dezső Anonymusa idestova félszáz éves, de a fordítás ízei, enyhe archaizációja, találó szinonimaválasztása, magyarossága semmit nem gyöngült meg az időben, és jegyzeteinek java sem tűnik avultnak.

Győrffy bevezetője az Anonymus-kutatás markáns összefoglalása és a szerző koncepciójának jelzésszerű bemutatása. Hogy felfogását és eredményeit a szaktudomány nem minden ponton osztja, az természetes, az az Anonymus-filológia jellemző vonása, amely egyenes következménye a mű titokzatosságának és magában való egyediségének. Győrffy koncepciójában valószínűleg a következetes topográfiai érvrendszer a legkorszerűbb és leghatásosabb.

Ez a szép könyv tehát nemcsak a geszta elegáns latinságával és választékos magyar fordításával ajándékozza meg az olvasót, hanem bepillantani engedi a probléma százados viták szabdalta terepére is.

Alexa Károly

Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia.
Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a magyarázó jegyzeteket írta Szigeti József. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 528 l.

A könyv Apáczai Csere János születésének 350. évfordulójára készült, igaz, 1975 helyett csak 1977-ben jelent meg. Szigeti József *Az élő Apáczai Csere János* című nagy tanulmányának elején az Apáczai-kutatás kérdéseivel kapcsolatban megszívlelendő módszertani fejtegetéseket ad közre. Hangsúlyozza, hogy „a mához szóló üzenet" kibontása helyett a kor puszta felidézése éppúgy félrevezető, mint a külföldi kortársakhoz való hasonlítgatás. Ez utóbbi módszer következménye volt, hogy „a hazai író az összehasonlításban alulmaradt, s éppen az nem derült ki, ami a *sajátos, eredeti* benne..." Szigeti szerint Apáczai esetében az lehet a kiindulópont, hogy az író a hazai viszonyok között hogyan alkalmazta, miként fejlesztette tovább a Nyugaton már hódító útra indult fejlettebb ideológiát, új eszményeket.

Ami Apáczai „vezéreszméjének" kialakulásában rendkívül fontos, ahhoz a *Magyar Encyclopaedia* szerzője a nyugati, fejlettebb társadalmak tanulmányozása révén jutott. (Persze hiba lenne, ha Apáczai gondolkodói eredetiségét csak egy pillanatra is megkérdőjeleznék. Szigeti külön fejezetben bizonyítja később az író „önálló gondolatrendszerét".) Ez a „vezéreszme" pedig Szigeti szerint a következő: „iskolákat állítani, ahol anyanyelvén tanulja a diák a régi tudományok mellett az *újakat is!* Ez az ész fejlesztésének hatékony eszköze Erdélyben!" Az elmaradt társadalmi viszonyok között az új tudományok elfogadtatása, „a gondolkodás átformálása" a fő feladat. Az új tudományok jelentőségének hangoztatását Szigeti az Apáczai által többször is emlegetett harccal, „az elmaradottság minden formájának leküzdésével" hozza összefüggésbe, a logika előtérbe kerülését pedig a gondolkodás megreformálására való törekvéssel magyarázza.

Külön fejezetben foglalkozik Szigeti Apáczai gondolatrendszerének önállóságával. „...az Encyclopaedia nem találomra összeszedett ismerethalmaz, hanem már a hazai szükségletekhez *alkalmazott* ismeretanyag." Apáczai eljutott addig a felismerésig, hogy természet jelenségeinek vizsgálatánál nem a hit az irányadó. Az, hogy a hit autoritása mellett létezik az ész autoritása is (ez utóbbinak önállóan kell föltárnia a természeti

törvényeket), a teológia egyeduralmának megkérdőjelezését jelentette. A gyulafehérvári beköszöntő beszédet és a kolozsvári beköszöntőt részletesen elemzi Szigeti József, s közben Apáczai gondolatrendszerének elemeit is fölvázolja. A két nevezetes beszéd azt mutatja meg, *„hogyan alkalmazta* Apáczai a hazai viszonyokra a mások által feltárt igazságokat. Innen kitűnik, hogy a hit és a ráció szférájának szétválasztása és elkülönítése gondolatrendszerének *sarkalatos pontja..."* – állapítja meg Szigeti, s a gyulafehérvári beszéd kapcsán a mű gerincét alkotó tudománytörténeti visszapillantást magyarázza, a kolozsvári beszédnél pedig a szerző „kelet-európai kartezianizmusát" világítja meg.

A Magyar Encyclópaedia mostani sajtó alá rendezésénél – természetesen az 1959-ben, a Magyar Klasszikusok sorozatban megjelent szövegre és a kritikai kiadásra (1959, 1961) támaszkodva – az 1653-as kiadáshoz való minél nagyobb hűség volt a cél.

Olasz Sándor

Arany János: A magyar irodalom története rövid kivonatban.
Magyar Helikon, Budapest, 1977, 114 l. (Bibliotheca Historica)

Arany János műveinek kritikai kiadásában eddig is olvashatta ezt a munkát, aki az 1911-es első kiadáshoz nem jutott hozzá, azonban igazán közkinccsé csak most, ezzel a megjelenéssel válhat a magyar irodalomtörténetírásnak ez a mindössze száz oldalnyi kis remeke, amelyet a Bibliotheca Historica sorozatban tett közzé a kiadó a nagy költőhöz méltó külső kiállításban. A tanulmány *Toldy Ferenc* irodalomtörténeti összefoglalásának köteteit felhasználva adja közre a magyar irodalom történetének rövid kivonatát négy fejezetre osztva: Ókor (1000-ig), Középkor (1000–1526), Újkor (1526–1772), Legújabb kor (1772-től az 1850-es évekig). A könyv megírására Arany nagykőrösi tanársága idején vállalkozott, hogy középiskolás diákjainak ennek alapján tarthassa meg óráit, de a mű túlnő az egykori irodalomórák segédeszközi mivoltán, ebben is a kivételesen nagy szellem tudása, szerkesztőkészsége, lényeglátása, biztos ítélőképessége, nyelve készteti bámulatra az olvasót. (Természetesen a mai irodalomórákon is kitűnően használható segédeszköz maradt.) Némely tekintetben Arany álláspontját, megállapításait bővítették az azóta folytatott nyelvészeti, történeti kutatások, több adattal rendelkezünk nyelvemlékeinkről, a kódexekről, művelődéstörténeti korszakokról, egészében azonban nagyszerűen foglalja össze a leglényegesebb mozzanatokat, jelentős műveket és alkotókat valamennyi korszakból. Nagy elismeréssel ír sok más költő között *Csokonai*ról, a felvirágzó folyóiratirodalomról, *Vörösmarty*ról; és ő az első, aki *Petőfi* költészetét így értékeli: „Petőfi nemcsak a magyar nemzet, de az egész világ legjelentékenyebb költői közé tartozik." A kortársi irodalom felosztása, minősítése a legérdekesebb fejezetek közé tartozik: egyetlen ítélete sem bizonyult tévesnek, valamennyi elmaraszta ló és dicsérő véleményét igazolta az idő. Babits így írt erről a könyvről: „...Meglep bennünket a rendkívül gondos tömörség és szabatosság, mely minden mondatát jellemzi. Ez is művészet, a legérettebb logikai művészet."

R. T. O.

Arany János: Kapcsos könyv.
Hasonmás kiadás. A kísérő tanulmányt Keresztury Dezső írta. Magyar Helikon – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 112 + 30 számozatlan l.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött Kapcsos könyvet az *Őszikék* megírásának 100. évfordulóján hasonmás kiadásban jelentette me a Magyar Helikon és az Akadémiai Kiadó.

Ez újabb kiadás utószavában Keresztury Dezső – eltérően az 1962-es első hasonmás kísérő tanulmányát író Sőtér Istvántól – nem az Őszikékkel és Arany Nyugat-előfutár-mivoltával foglalkozik, hanem magával a könyvvel, abban az értelemben, hogy mint kézirat, mit árul el létrejötte kapcsán alkotójának lelki állapotáról. Miután röviden ismerteti a Kapcsos könyv sorsát az ajándékozástól (Gyulai Pál 1856) az Akadémiai Könyvtár kézirattárába kerüléséig (1953), felhívja a figyelmet arra, hogy a hasonmás nem képes érzékeltetni azt a fontos tényt, hogy Arany az eredeti lapok egy részét kivágta, márpedig éppen azok hiánya is szolgáltathat fontos adatokat a filológus számára.

A szabadságharc bukása utáni politikai nyomás késztette Aranyt az 1856-ban megjelent *Kisebb költemények* alapjául szolgáló kéziratos könyvének erős megcsonkítására; ebben az értelemben a Kapcsos könyv a Kéziratok folytatásának tekinthető, jóllehet néhány vers kéziratának tanulmányozása már nem külső beavatkozástól való félelemre enged következtetni. Ma már szinte megállapíthatatlan, hogy az 1857 és 1865-ös dátumok között kivágott egész tömbnyi lap mely verseket tartalmazta. Bár Arany a „...könyvet hóna alá fogva indult" sétálni, a beírt versek többnyire tisztázatok, jóllehet sokféle javítással és magyarázattal ellátva. A bejegyzések (számozás, utasítások) a sajtó alá rendezés szándékáról árulkodnak.

Keresztury teljes terjedelmében beveszi tanulmányába a *Bonczék* című verset, mely dátum szerint a *Népdal* és a *Végpont* közé sorolható, mivel eredetileg a Kapcsos könyvből kivágott versnek tekinti. Végezetül a *Kozmopolita költészet* című vers egyes sorainak változatait ismerteti, megjegyezve, hogy a „...szöveg utolsó strófájának határozott, sőt dacos visszajavítása abból az időből származhat, amikor a vers körül már kitört a vita".

A tanulmányban a *Tölgyek alatt* c. költemény megjelenési ideje – minden bizonnyal sajtóhiba következtében – a helyes dátum 1878 helyett tévesen 1868.

Gebri Mária

Arató Endre: Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből (1918–1925).
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 444 l. (Elvek és utak)

Könyvének megjelenését nem sokkal élte túl Arató Endre történészprofesszor. Így hát sajnos nem is várhatjuk tőle már a szlovákiai magyarság történetének megírását. E kötetében olvashatjuk az összegező vállalkozás kezdő fejezeteit, rendszeres áttekintést a nemzetiségi sorba került népcsoport első világháború utáni történetéről, ezt egészítik ki a kötetben szereplő tanulmányok és könyvkritikák, melyeket ugyanez a téma kapcsol egymáshoz.

Hatvan éve élnek viszonylag jelentős számú magyar nemzetiségi csoportok a szomszédos országokban, helyzetük, viszonyaik gyakran szolgáltattak alapot nacionalista politikai törekvésekre, a szomszéd népekhez fűződő kapcsolatainknak azonban kétségtelenül jelentős tényezői. Történeti feldolgozásokban is természetesen sűrűn szerepel a kelet–európai nemzetiségi kérdés közelmúltja. A legtöbbször mégis ez a problémakör csak más kérdések kapcsán – például államok külpolitikai viszonyai tárgyalása során – kerül előtérbe. Ezért tarthatjuk igen jelentősnek Arató Endre munkáját, befejezetlensége ellenére. A kötet első része szisztematikus nemzetiségtörténet az első csehszlovák köztársaság korszakáról. Nem kerüli ki a szerző a kényes kérdéseket, némelykor szinte borotvaélen táncolva a magyar és a szlovák nacionalizmus elfogultságai között. A könyv második felébe konkrét művekre reflektáló kritikai írások

kerültek. A szlovák nemzeti felkeléstől, a jogfosztottság évein keresztül, a cseh–szlovák föderáció koráig pásztázza így át a nemzetiség sorsát érintő eseményeket, természetesen művek – tudományos munkák – ürügyén, és nem a kisebbség életének, körülményeinek belső logikája szerint.

Arató Endre higgadt elfogulatlansága a kelet–európai történelem egy igen fontos, de elhanyagolt fehér foltjának megismerését teszi lehetővé.

K. Gy. Cs.

Babits Mihály: Arcképek és tanulmányok.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 447 l.

Ez a könyv az 1959-ben megjelent *Babits Mihály Válogatott Művei* (Szépirodalmi Könyvkiadó), valamint a *Könyvről könyvre* (Magyar Helikon, 1973) és a *Babits Adyról* (Magvető, 1976) című kiadványokkal együtt még az életmű-sorozat elméleti írásokat tartalmazó kötete előtt csaknem teljessé tette azt a képet, melyet Babits esszé- és tanulmányírói munkásságáról – a szórványos napilap- és folyóiratközlések miatt – a nagyközönség magának kialakítani mindeddig aligha tudott. Olyan írásokat tartalmaz tehát ez a kiadvány, melyek kötetbe összegyűjtve mindezidáig nem jelentek meg, sőt, olyat is, mely itt lát először nyomdafestéket *(Politika és irodalom).*

Az *Arcképek és tanulmányok* írásai, éppen a válogatás „leletmentő" jellege miatt, nem alkotnak koncepciózus tematikai egységeket, annak ellenére, hogy a könyv – inkább formailag, semmit lényegileg – két fejezetre oszlik. Az első, melynek címe *Irodalom és társadalom,* az átfogóbb igényű, többnyire nem tisztán irodalmi indíttatású műveket foglalja magába, míg a második rész *(Arcképek, bírálatok)* Babits kritikusi munkásságába enged betekintést. Mindkét egység tagjai szigorú időrendben követik egymást; ezt a tematikai elrendezés helyett a belső, a lényegi forma, tehát Babits gondolkodásának, világ- és irodalomszemléletének az olvasó előtt kirajzolódó íve biztosítja.

Teljes képet adni a kötetben közölt tanulmányokról-kritikákról azok nagy száma miatt lehetetlen (a két rész összesen hetvenkilenc írást tartalmaz). Inkább megkíséreljük felhívni az olvasó figyelmét néhány különösen fontos és érdekes cikkre. Az első rész kétségtelenül egyik legérdekesebb dolgozata az *Istenkáromlás,* mely nyomtatásban először 1974-ben jelent meg a Magyar Izraeliták Országos Képviselete 1973/74-es *Évkönyvében,* s mely Babits tervezett védőbeszédét tartalmazza a *Fortissimo* című vers miatt ellene indított bírósági eljárás ügyében. A tárgyalásra végülis nem került sor, a vádat, feltehetően Babits egyik tanítványának közbenjárására, elejtették.

Hasonló kuriózum a *Békekiáltvány,* mely megírásához képest szintén igen későn, 1945-ben jelent meg a *Magyarok* című folyóiratban. Babits célja ezzel a memorandummal az volt, hogy a magyar szellemi élet prominens képviselőit megnyerje a háborús készülődés elleni tiltakozás ügyének. A terv, elsősorban egyes személyiségek húzódozása, illetve elutasító magatartása miatt, kudarcot vallott.

Több cikk foglalkozik a *Nyugattal (A Nyugat és az akadémizmus, A Nyugat régen és most, A Nyugat és a nyugat),* valamennyi írás programatikus jellegű: a folyóirat helyzetét, feladatait és művészi-politikai célkitűzéseit, programját fogalmazza meg bennük a főszerkesztő Babits. E témához kapcsolódnak szorosan azok az esszék és vitacikkek is, melyek az irodalom, az európai és hazai művészet helyzetét általában tárgyalják. Közülük is kiemelkedik érdekességében és Babits irodalomszemléletét is illető jelentőségében a *Nemzetközi ankét a költészetről* című hozzászólás, mely nem

más, mint a Népszövetség Institute International de Cooperation Intellectuelle nevű szervezetének az európai költőkhöz intézett körkérdésére adott Babits-válasz.

A korszak igen lényeges (az ismert politikai okokból a kormány által is állandóan napirenden tartott) kérdése volt a magyarság-probléma, mely a haladó értelmiség szellemi életében is kulcsszerepet játszott (indukálta többek között a falukutató mozgalom országossá terebélyesedését is). Babits maga is számos cikket szentelt ennek a témának. E gyűjtemény ezek közül az *Elfogyott a magyarság?* (reflexió Illyés Gyula *Pusztulás* című művére) és *A magyar jellemről* című írásokat tartalmazza.

A második rész irodalomtörténeti érdekességei közül kiemelkedik a Lukács Györgyről írt *A lélek és a formák* című kritika, amely a Babits–Lukács viszonyt 1910-ben, a cikk írásának idején – az értékek elismerését illetően – még problémamentesnek mutatja. A többi recenzió és rövid tanulmány jelentős része az európai irodalom múltjából és jelenéből meríti témáját, s ilymódon mintegy előtanulmányul szolgál *Az európai irodalom történetéhez*. A magyar irodalmi indíttatású írások szinte kizárólag kortárs írók műveire reflektálnak, s ez arra utal, hogy Babits tervei között magyar irodalomtörténeti munka nem szerepelt.

A kötetet a szerkesztő, *Gál István* által összeállított jegyzetapparátus teszi még teljesebbé, gazdagabbá.

Mányoki Endre

Babits Mihály összegyűjtött versei.
Összegyűjtötte, a szöveget gondozta, az utószót és a jegyzeteket írta: Belia György. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 715 l.

A Babits Mihály életművének kiadását felvállaló *Babits Mihály művei* című sorozatot az összegyűjtött versekkel indította útjára a kiadó. A jelen kötet már valóban joggal viseli az *Összegyűjtött versek* címet, mert az eddig megjelentek közül ez tartalmazza a legtöbb Babits-verset. A cenzúra által betiltott vagy csak részben engedélyezett versek mellett ugyanis félszáznál több olyan költeményt is közöl, amely vagy csak folyóiratban látott napvilágot, vagy pedig kéziratban maradt!

A gyűjtemény szerkezete a Babits által sajtó alá rendezett 1937-es gyűjteményes kötet felépítését követi, abban a kötet- és ciklusbeosztásban, amit Babits véglegesnek tekintett, s ezt egészíti ki a *Jónás könyve,* a *Jónás imája,* és a *Hátrahagyott versek.* Ez utóbbi a versek keletkezése, illetve első közlésük időrendje alapján sorolódott együvé. Három vers és néhány versrészlet kivételével így már minden publikált vers szerepel a gyűjteményben.

A versek számának megszaporítása mellett a kötet másik hasznos újdonsága, hogy az egyes versek után közli – amennyiben megállapítható – a keletkezés időpontját, a mutatóban pedig az első közlés helyét és idejét. E rendkívül fontos információkkal, illetve az eddig publikálatlan versekkel egyaránt sikerült Babits-képünket teljesebbé, árnyaltabbá, sokszínűbbé, lírai életművét pedig tudományos feldolgozásra alkalmasabbá tenni. Ehhez hozzájárul az is, hogy – elvégezvén egy leendő kritikai kiadás alapmunkálatait – a sajtó alá rendező *Belia György* a versek szövegét a variánsok és Babits sajátkezű javításainak figyelembevételével, helyesírási sajátosságainak megőrzésével tette közzé. Így válik e hatalmas ívű költő-pálya eddig soha nem tapasztalt mértékben áttekinthetővé, s ezáltal tűnik fel a maga teljességében: 1901-től 1941 tavaszáig, amikor a költő „már csak testben élve, már csak egy nyaláb testi fájdalom".

Jankovics József

Balassi Bálint összes versei, a versek helyreállított eredeti sorrendjében.
Közzéteszi: Horváth Iván. In: *Tanulmányok,* 9. Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének kiadványa. Újvidék, 1976. /1977./ 151 l.

Horváth Iván budapesti irodalomtörténész e kiadásban realizálta korábban felvázolt „eszményi Balassi-kiadás" koncepcióját. A kötet legfőbb újdonsága, hogy a verseket az eddigi kiadási gyakorlattal szemben nem a – véglegesen máig is tisztázatlan – kronológia alapján, hanem Balassi saját versciklusait rekonstruálva közli. Pontosabban azt a kötet-szervező állapotot, kötettervet veszi alapul, amely 1589 őszén fordulhatott meg a költő elképzelésében. (S amely nem vált valóra.)

Horváth Iván azon a Gerézdi–Klaniczay sejtésen halad tovább, mely – Rimay János közlésére támaszkodva – a *Maga kezével írott könyvének* 2×33 verse elé hipotetikusan még 33-at – Balassi istenes verseinek és zsoltárparafrázisainak gyűjteményét – tételez fel. S mindezek elé a Szentháromság-himnuszok ciklusát.

Így a rekonstruált eszményi Balassi-kiadás szerkezete a következő:

Hymni tres ad Sacrosanctam Trinitatem
/Gyűjteményen kívül fennmaradt versek/
Az Maga kezével írt könyvébül
Valahány török beyt
/„Celia" versgyűjtemény/
Címnélküli versgyűjtemény

A szöveg közreadója nem veszi fel kötetébe – mint ismeretlen szerzőnek tulajdonított művet – az *Íme ez szívembe...* kezdetű verset, a függelékben viszont közli a maga kezével írt könyve 54. darabjának szerzői variánsát.

A szöveggondozás terén a kötet legfontosabb jellegzetessége a címek szerves tartozékaként kezelt, a maga kezével írt könyvben kapott sorszámnév, valamint néhány prozódiailag indokolt egybe- illetve különírás.

A versek ciklusonkénti közlése olyan információkkal gazdagíthatja Balassi-irodalmunkat, amelyek a kronológiai sorrend által rejtve maradtak volna.

A kötetet *Bori Imre* utószava zárja.

Jankovics József

Bán Imre. Személyi bibliográfia.
Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. Szerkesztette és összeállította Szénássy Barnáné Ludányi Valéria. Debrecen, 1977. 24 l. (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárainak munkássága, 8.)

A debreceni KLTE tanárainak munkásságát számon tartó sorozat Bán Imre 70. születésnapja alkalmából összegezte irodalomtörténetírásunk kiválóságának életművét. (A bibliográfia adatgyűjtése 1976. okt. 1-én zárult le.)

A személyi bibliográfia Bán Imre önálló művei, szövegkiadásai, bevezető tanulmányai mellett összegyűjtötte a róluk szakfolyóiratokban megjelent ismertetéseket is. A 205 tételben helyet kapott még a különböző vitafórumokon elhangzott hozzászólások, s a Bán Imre gazdag kritikusi tevékenységét jelző kritikák, ismertetések jegyzéke. A Bán Imre tudományos munkásságát feldolgozó bibliográfiai füzetet névmutató egészíti ki.

J. J.

Bányai János: Könyv és kritika II.
Esszék, kritikák, jegyzetek. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 256 l. (Symposion Könyvek 50.)

Bányai János irodalomtörténész, kritikus, az újvidéki egyetem magyar tanszékének a tanára; 1977-től a Híd főszerkesztője. Jelentős esszéírói, kritikai munkássága mellett a szépprózában (elbeszélések, *Súrlódás* című regény) is kísérletezett. Új könyve, a hasonló című, 1973-ban megjelent gyűjteményének (Symposion könvvek 37.) a folytatása.

Bányai Jánosnak, mutatja mostani kötetének vonulata is, kialakult kritikusi arcéle van. Írásaiban különösen nagy szerepet szán a nyelvi megvalósulásnak, mint az irodalmat létrehozó legfőbb tényezőnek, noha a művek társadalmi irányultsága sem közömbös. Minden írásában, akárcsak mestere, Bori Imre, a jugoszláviai magyar irodalmat sajátos szellemi képződménynek és jellegzetes történelmi-társadalmi produktumnak fogja föl, s ahogy mondja könyvének előszavában, ennek *kritikai megítélésére* vállalkozik. Legfőbb megállapítása: „A nemzetiségi író létének teljes meghatározottságában nemzetiségi író."

A *Könyv és kritika II.* négy fejezetre oszlik: *A „felfedetés" regényei; Bevezetés újabb költészetünk olvasásához? Kérdés(es) kritikánkról – Költészetünk élő hagyománya; Irodalmi helyzetkép 1975.* A kritikus, korábbi tanulmánykötéteivel ellentétben, új könyvében csak jugoszláviai magyar írókat szerepeltet, illetve az ő munkásságukról, könyveikről ír. Kötetének szerkezeti rendje azt is megengedi, hogy egy-egy általa vizsgált szerző neve (például a több műfajban is publikáló *Domonkos Istváné* és *Tolnai Ottóé*), a róla írott tanulmány vagy kritika formájában, több fejezetben is fölbukkanjon. Bányai már kritikáinak címeivel is jellemez. Domonkos István *A kitömött madár*járól írt elemzésének címe: *A regény látszatát keltő szöveg,* a Tolnai Ottó *Rovarházá*éről pedig: *Az improvizáció hatalma.* Gion Nándor *Testvérem, Joáb*ja út „a realista regény felé", de a kritikus az író egy másik művével, az *Olyan, mintha nyár volna* című novelláskönyvével kapcsolatban a könnyed mesélés veszélyeire is figyelmeztet.

Bányai kritikai tablóján – igaz, ebben az is közrejátszik, hogy tőlük olvasható a több könyv – a Symposion-nemzedék első és második hullámának írói-költői foglalják el a fő helyet. Domonkos István, Tolnai Ottó, Gion Nándor, Brasnyó István, Koncz István műveiről írott recenziók mellett a fiatalabb alkotók, Böndör Pál, Podolszki József, Fülöp Gábor, Maurits Ferenc, Danyi Magdolna, Bognár Antal, Juhász Erzsébet kritikai bemutatása is megtalálható.

Igényes tanulmányok mérik föl a nemrég elhúnyt Gál László *(„Nem hinni szörnyű hit"),* az önmagát következetesen alakító, keveset publikáló Ács Károly *(Irónia és grammatika)* költészetét; s az idősebb nemzedék: a költő Zákány Antal, a prózaíró Herczeg János, a ma már nem élő Majtényi Mihály és Szirmai Károly erénye és „hibája", ereje és – némelykor – következetlensége is bemutattatik.

Az irodalomtörténészek-kritikusok, elméleti szakemberek munkáit elemző ciklusban Bányai – egy kis terjedelmű válogatás, a *Don Quijote útjai* kapcsán – Sinkó Ervin fölülmúlhatatlan példáját tette meg iránymutatónak *(A gondolkodó drámája),* azt is megmutatván, hogy az ő „korhoz kötött és abból fakadó individualitása" miként válaszolt a „konkrét történelem konkrét kérdéseire". Itt olvashatunk még elemzést Bori Imre és a nemzedéktársak egész hada: Utasi Csaba, Végel László, Bosnyák István és Varga Zoltán tanulmányairól, esszéiről.

Az *Irodalmi helyzetkép 1975* fő gondolata: a jugoszláviai magyar irodalom a *szintézis időszakát* éli, erre utalnak a különféle antológiák és válogatások *(Különös ajándék, Versek éve 1975),* valamint az összegezést jelentő alapmű, Bori Imre új irodalom-

története *(Irodalmunk évszázadai)* is. A tanulmány, noha az időszak számos értékmegnyilvánulását, például Pap József költészetének *(Rendhagyó halászás)* élrekerülését is figyelembe veszi, a pillanatnyi helyzetképet a *kettősség*ben rajzolja meg, melyet az összefoglalásra való törekvésen kívül a néhány éves késéssel jelentkező elsőkötetesek irodalmi indulása jellemez.

Szakolczay Lajos

Baróti Dezső: Kortárs útlevelére.
Radnóti Miklós 1909–1935. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 505 l.

Az eleven, élvezetes stílusú Radnóti-monográfiát, illetve ennek első részét a bevezetőben Baróti Dezső *kísérlet*nek és *esszé*nek nevezi. A műfaj megjelölése pontos: a szerző szándékolt szubjektivitására utal, „a közvetlen emlékezés lírájára", mellyel Radnóti Miklós életét és életművét megközelíti. Az esszé-jelleg a kötet egészében mindenütt jelen van, a jól megválasztott idézetekkel kialakított fejezetcímekben épp úgy, akár a műértelmezésekben. A monográfia külön érdeme és érdekessége, hogy eddig publikálatlan versszövegeket is találunk benne.

A gyermekkor sajátos élményeit, élmény és mű összefüggéseit, a férfi egyfajta előképét a gyermekben épp oly részletességgel tárgyalja a szerző, akár a pályakezdés nehézségeit. Ez utóbbi esetben azonban az említett erős személyesség mintha a versek esztétikai értékének megvonására is kihatna: csak a versidézetekből – s nem azok értelmezéséből – érezhető, hogy e magasra ívelő költői pálya milyen mélyről, a verselő kamasz milyen szintjéről indult el.

Az eddig szakirodalom eredményeire és személyes emlékeire támaszkodva Baróti Dezső a fiatal költőt ért személyes hatásokat és olvasmány-élményeket is felvázolja, beillesztve a kép egészébe. Összefogott, miniatűr portrékat olvashatunk például a szegedi oktatók egyéniségéről, karakteréről *(Mészöly Gedeon, Dézsi Lajos)*. Különösen szép *Sík Sándor* arcképe. Ki kell emelnünk azokat a részeket is, melyekben a szerző Radnóti költői törekvéseit a kortárs magyar és európai költészet irányaival veti össze. Baróti alkotáslélektani megfigyelései élesek, a versértelmezésekben nem törekszik a kizárólagosságra, az egyedül helyes vélemény jogára.

A monográfa szövegét nem kísérik lábjegyzetek, szerzője a kötet végén az egyes fejezetekhez kapcsolva közli a legfontosabb vonatkozó irodalom jegyzékét.

Baróti Dezső Radnótiról írott kötete izgalmas olvasmány: az 1935-ös esztendőig átfogó képet ad a költői pálya indulásáról és alakulásáról, s e kép az emlékezés és átélés erejéről, a szerző elemző érzékenységéről tanúskodik.

Szigeti Csaba

Barta János. Személyi bibliográfia.
Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. Szerkesztette és összeállította Szénássy Barnáné Ludányi Valéria. Debrecen, 1977. 42 l. (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárainak munkássága, 9.)

A KLTE Könyvtára személyi bibliográfia összeállításával köszöntötte a 75. születésnapját ünneplő Barta János professzort. Az 1976. június 1-én lezárt anyaggyűjtés sokirányú érdeklődést, hatalmas tudományos munkásságot regisztrál. Az egy híján négyszáz tétel felöleli e széles körű irodalomtudósi tevékenység minden területét: az önálló

művek, szerkesztések, sajtó alá rendezések, bevezetők s egyéb közlemények, könyvismertetések és kritikák számbavétele mellett felveszi a vitákat-hozzászólásokat s kitekint Barta János fordítói működésére is.

A Barta János-bibliográfia magában foglalja a debreceni irodalomtörténész-professzor önálló műveinek recepcióját visszajelző – szakfolyóirat megjelent – bírálatokat, valamint a füzetben szereplő névanyag mutatóját.

J. J.

Bata Imre: Veres Péter alkotásai és vallomásai tükrében.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 299 l. (Arcok és vallomások)

A sorozat 29. köteteként megjelent pályakép a XX. századi magyar irodalom történetének egyik legjelentősebb alakjáról készült első monografikus igényű munka. Különös jelentőségűvé teszi a vállalkozást Veres Péter életművének jellege: az a tény tudniillik, hogy a szépíró egyúttal a kor eszme-, ideológia- és politika-történetének is egyik főszereplője volt. A pályakép kétféleképp is érzékelteti ezt az összetettséget. Részint a tartalom szerkezeti arányai jelzik az életmű többszólamúságát (egyes fejezetei címéül a fontosabb művek címét választja – pl. *Az alföld parasztsága,* a *Számadás,* a *Szocializmus, nacionalizmus, A falusi krónika* –, máshol egy-egy életszakasz közéleti kötöttségét emeli ki – pl. *A politikus pályaíve* – vagy éppen művészi törekvéseit hangsúlyozza – pl. *Az epika vonzásában*). Lényegesebb azonban az életmű bemutatásának és elemzésének – minden egyes fejezetre jellemző – módszerbeli komplexitása. Bata Imre sem az ideológust nem szorítja a művész fejlődésrajzának hátterébe, sem a szépírói műveket nem fokozza le a politikus pályaképének illusztrációs anyagává; ugyanakkor érzékeltetni képes az egyes tevékenységi körök közötti kölcsönhatások változó irányát és intenzitását. Mégis – vagy éppen ezért sikerült a rendkívül heterogén „irodalomtörténeti matéria" mögött a mindvégig változatlan szociális programot és morális indulatot az egységes életmű eszmei foglalataként értelmeznie.

Bata Imre könyve – tárgyának természete és módszerének jellege folytán – tehát egyaránt érinti a történetírás s az irodalomtörténet problémáit. Veres Péter szellemi fejlődése ugyanis bármily kivételes jelenség volt is – a paraszti-népi forradalmiság fejlődéstörténetének egyszerre volt fejleménye, okozata s oka, katalizátora is. A pályakép végigvezeti az olvasót azon az úton, amelyen a népi baloldal művészképviselője a romantikus antikapitalizmustól a marxizmusig tett meg, s eközben vázlatos, de precíz képet ad a baloldal egészének rétegezettségéről is. Okkal kap hangsúlyt a könyvben Veres Péternek a progresszió két szárnyával való harmonikus kapcsolata: egyfelől *Gaál Gábor,* másfelől *Németh László* szerepe a harmincas évek közepén-végén politikusként is aktivizálódó parasztvezér pályáján. Bata elfogulatlanul elemzi a *Szocializmus, nacionalizmus* írójának, s vele párhuzamosan a népieknek a jobboldal felé tett tétova lépését, de pontos határvonalat is húz a paraszti jelleget mitizáló népiek sajátos nemzet-eszméje s a nemzeti szocialisták fasiszta ideológiája között.

A felszabadulás utáni évek „ideológiai terméséből" Bata Imre *A paraszti jövendő* c. írást emeli ki, amely – noha semmiképp sem tekinthető Veres Péter gondolkodói nagyságát reprezentáló műnek – éppen nyilvánvaló hibái, naivitása okán válhatott politikai jelentőségűvé. Ezzel az írásával nemcsak a kommunisták programjával került szembe, de elszigetelődött saját táborán belül is (Erdei Ferenc, Darvas József, Sarkadi Imre is bírálta érte!). Bata helyesen látja meg, hogy lényegében ez az „esemény" lökte a politika szférájából újra az irodalomba – mégha itt a szorosabban vett politikai indítékok feltárásával adós maradt is. Veres Péter szépírói tevékenységével kap-

csolatban Bata kismonográfiája lényegében igazolja a szakirodalomban már általánossá vált értékelést. A két világháború között született művek közül a *Gyepsor* és a *Szűk esztendő* novelláit, a negyvenes-ötvenes évek terméséből a *Balog család* c. regényciklust *(Három nemzedék)* részesíti a legnagyobb figyelemben (az utóbbiról önálló elemzést is ad), legfeljebb – az általa remekműként számontartott – *A kelletlen leány* c. regény nem kapott korábban kellő méltatást. A kötet zárófejezetei *(Népben, nemzetben gondolkodni, Az életrajz újraértelmezése, Zárszó)* nemcsak kronológiailag folytatják és teszik teljessé a pályaképet, de itt kísérli meg a könyv szerzője azt is, hogy totalitásában értelmezze a Veres Péter-jelenséget. Mint ahogy az idősödő íróban vált legszembetűnőbbé a kivételes erősségű önképzés, önművelés szenvedélye, ezen a pályaszakaszon lehetett a legkönnyebben tettenérni Veres Péter szellemi-művészi tájékozódását a magyar s az európai kultúra történetében, s „bemérni" helyét is szellem-elődei s kortársai között.

Kulin Ferenc

Béber László: Debreceni érdekességek.
Válogatott írások Debrecen múltjából. Válogatta, szerkesztette és bevezette Bényei József. Debrecen, 1977. 276 l.

Béber László (1899–1974) debreceni újságíró, könyvtáros szülővárosa rég- és közelmúltjának kultúrtörténetét – néprajzi, színházi, építészeti emlékeit – dolgozta fel számos, szétszórtan megjelent cikkében, közleményében. A helytörténet kiváló ismerőjének írásaiból készült mostani válogatás irodalmi vonatkozásokban is gazdag, a helyi érdekeken túlmutató. Az *Írás körül* címet viselő ciklusban kaptak helyet irodalomtörténeti jellegű munkái, melyekben *Szabó Lőrinc, Gulyás Pál* és *Sarkadi Imre* ifjúságára, pályakezdő lépéseire figyel a szerző, valamint az *Ady-Társaság* történetének jobb megismeréséhez szolgáltat ismeretlen, vagy csak kevesek által ismert adalékokat.

J. J.

Benedek István: Benedek Marcell.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 668 l. (Tények és tanúk)

A népszerű *Tények és tanúk* sorozatban látott napvilágot Benedek István könyve édesapjáról, Benedek Marcellről, a kitűnő irodalomtörténész-íróról. A szerző így határozza meg célját: „Félrevezető volna, ha azt a címet adnám ennek a könyvnek: »Apám regénye«. Több és más akar lenni, életrajzon kívül korrajz is, a korrajzon belül kissé az irodalom egy szakaszának fejlődéstörténete, de úgy, hogy akarva-akaratlan kibontakozik belőle egy család életrajza, olyan családé, amely három nemzedéken keresztül eljegyezte magát az irodalommal".

Benedek Marcell gazdag, termékeny életútja, sokoldalú irodalmi működése átível a századon: első műve, doktori disszertációja, (A népköltészet hatása a XIX. század nagy magyar epikusaira) 1907-ben; az utolsó, Arany Jánosról szóló könyv 1970-ben látott napvilágot, már posztumusz kiadványként. A szerző a pálya állomásait egyes művekkel (részletekkel) is illusztrálja; az olvasó ilyenformán nem csupán pályaképet és családregényt, de egy Benedek Marcell-breviáriumot is tart a kezében, s bepillantást nyerhet a regényíró, esztéta, a francia és magyar irodalom kitűnő ismerőjének s népszerűsítőjének műhelyébe.

A könyvet névmutató, s Benedek Marcell könyveinek jegyzéke egészíti ki.

Erdődy Edit

Benkő Samu: A helyzettudat változásai.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 447 l.

Nehéz feladatra vállalkozott a kiváló kolozsvári szerző, amikor művelődéstörténeti dolgozataiban egy megkötöttséggel terhes korban – a feudalizmus időszakában, Magyarországon – a polgári demokratikus forradalomba torkolló értelmiségi gondolkodás alakulásának fő tendenciáit, a helyzettudat változásait vizsgálta meg.

Elhivatottság, hűség, szabadság, haza... megannyi fontos kulcsszó a sorshelyzetet vállaló *Apáczai Csere János, Berzsenyi Dániel, Orbán Balázs, Nicolae Bălcescu* és mindazok életében, akiket Benkő Samu ismeretlenül, vagy ismerősként „talpig hűségben" átélt sorsuk, munkásságuk miatt elénk állít.

Kritikus hangú megközelítés jellemzi a művelődési múlt kutatójának írásait, amikor *II. Rákóczi Ferenc*ről, az íróról, az önmegvalósításainak lehetőségeit Erdélyben kereső két *Bolyai*ról, vagy az etatista hatalom szellemi kényszerével szembeszegülő csíki ifjúsági mozgalmak értékeléséről stb. szól. Szándéka azonban mindvégig az, hogy az emberit észrevegye a hivatását, küldetését vállaló és sorsot formáló életekben.

A művelődéstörténeti visszapillantások sorából kiemelkednek a *Kemény Zsimond*ról írt gondolatösszegző tanulmányok *(Kemény Zsigmond műveltsége, A regény és történelem, Korigény és parancs).* Ezekben a munkáiban Benkő Samu annak az irodalompolitikus Kemény Zsigmondnak a hangját erősíti fel, aki regényeiben, esszéiben, nemzetiségi kérdésről írott cikkeiben ugyanazt hangsúlyozza, amit nem felejt el egyik fejezet sem kimondani: a demokratizmus fontosságát, az esztétikai-etikai érték, a történelmi körülmény – helyzetfelismerés, az önmegvalósítás – közösségi érdek, a nemzeti – és nemzetiségi lét kérdésének helyes kapcsolatteremtésében.

A kötet nagy érdeme túl azon, hogy a kultúra, a tudomány nemzedékről nemzedékre szálló örökségét, a tudatban létrejött közérdek és önérdek egymáshoz való viszonyulását tapintja ki érzékenyen, nagyon sok elfelejtett munkát is számbavesz, újraértékel. Külön fejezetet szentel többek közt: *Beke Sámuel*nek, *Ormós Zsigmond*nak, *Sipos Pál*nak (az első magyar filozófiai esszé írójának), *Jakab Elek*nek, *Pesty Frigyes*nek stb.

Lényeges továbbá a könyv utolsó harmadában található tizenegy könyvismertetés mellett, a kitűnő jegyzetanyag. Ez utóbbiban nemcsak a felhasznált szakirodalom gazdag és pontos megjelölését kapjuk, hanem a kevesek előtt ismert Sipos Pál-esszé teljes szövegét, s Pesty Frigyes két levelét is.

A szerző jelen munkája a már korábban megjelent *Sorsformáló értelem* című művének gondolatvilágával rokon.

Húbert Ildikó

Bertalan Ágnes: Szabó Pál szivárványai.
Kiadja a Békés megyei Tanács VB Művelődési Osztálya, Békéscsaba, 1977. 163 l.

Szabó Pál két gyermeke közül leánya Bertalan Ágnes néven újságíró lett, cikkeken, tanulmányokon kívül több prózai művet is publikált. Ebben a kötetben édesapjáról írta meg személyes emlékeit, az író emberi portréját rajzolta fel nagy szeretettel, melegséggel. A több évig készült visszaemlékezések Szabó Pál életét idézik, megelevenítik mindennapjait, gondjait, örömeit, az első szerzői estek hangulatát, a sok-sok közéleti személyiséget, akiket otthonában barátként vendégül látott; a családi körben kifejtett nézeteket, gondolatokat. A csapongó, tág témakörű anyagot csupán az érzelmek szabályozzák, rendezik, nem követ a szerző sem kronológiai, sem egyéb sorrendet.

Bár Szabó Pál hatalmas önéletrajzi köteteiből a megírt jeleneteket, fordulatokat, találkozásokat, kudarcokat, a lényeges cselekedetek mozgatórugóit, hátterét a gyermekkortól egészen a beérkezett író számvetéséig többnyire ismerjük, mégis élményszerű ez az írás is, amelyből a sokszínű egyéniség érzelemvilágáról, kapcsolatairól tudunk meg apró, de hiteles és jellemző mozzanatokat. A szenvedélyes, áradó emlékfolyam inkább költeményhez hasonlítható, mint irodalomtörténeti adaléktárhoz. Azok, akik Szabó Pál regényeit vagy az író életútját kutatják, mégis hálásan fogadják majd Bertalan Ágnes eligazítását édesapja gazdag emberi-érzelmi-írói világában.

R. T. O.

Bibliografie československé hungaristiky za léta 1972–1974.
Sestavili a k vydání připravili Richard Pražák a Marta Romportlová za základní autorské spolupráce Františka Koukoly. Univerzita J. E. Purkyne. Filozofická fakulta. Brno, 1977. 166 l.

A csehszlovákiai hungarológiai kutatásoknak újabb bázisa van kialakulóban, Brno városában. Bizonyára nem túlzás mindenekelőtt *Richard Pražák* tevékenységét látni az eredmények mögött. Sokoldalú tudósi és szervező munkája nyomán ígéretes fejlődés indult meg. A csehszlovákiai magyarságtudományi bibliográfia újabb kötete a brnoi J. E. Purkyně Egyetem Bölcsészettudományi Karának Közép-, Délkelet- és Kelet-Európa Történeti és Néprajzi Tanszékének kiadványsorozatában látott napvilágot. A sorozatot a tanszék Balkanisztikai és Hungarológiai Kabinetje jelenteti meg *Anyagok Közép- és Délkelet-Európa Történetéhez és Kultúrájához* címmel. A közel kétezer tételt tartalmazó bibliográfiát összeállítói hat részre osztották. Az első fejezet az általános rész (tudományszervezés, bibliográfiák, források, forrásfeltárás, módszertan). A második rész a magyar nyelvészetre vonatkozó adatokat tartalmazza, a harmadik pedig az irodalomtudomány – beleértve a magyarról csehre és szlovákra fordított irodalmi műveket is – adatait. A negyedik részben következnek a magyar történelemre vonatkozó tételek, az ötödikben a magyar vonatkozású néprajzi kutatás adatai, a hatodikban pedig a csehszlovákiai magyarsággal foglalkozó irodalom. A bibliográfia összegyűjtésekor figyelembe vették mind a csehszlovákiai, mind a magyarországi bibliográfiai földolgozásokat, továbbá a legfontosabb folyóiratokat (mintegy százhuszat) és a gyűjteményes köteteket.

K. Gy. Cs.

Bitay Árpád: „...hogy románok és magyarok jobban megismerjék egymást...".
A bevezető tanulmányt írta és a szövegválogatást végezte Kovács Ferenc. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 240 l. (Testamentum)

A magyar–román művelődési kapcsolatok jeles kutatójának, Bitay Árpádnak (1896–1937) szerteágazó, gazdag munkásságát bemutató kötet bevezető tanulmányában Kovács Ferenc joggal idézi Gaál Gábort: /Bitay/ "...a magyar tudóstípus egészen új változatának volt a képviselője. /.../ Ezt az új változatot is, mint a többit, a történelem teremtette meg. A történelem, járásával, nemcsak új csapásokat vág, hanem új összefüggésekre hívja föl a figyelmet." Kovács Ferenc adatok, tények sorát fölvonultatva érzékelteti a Gaál Gábor emlegette új történelmi szituációt, melyben Bitay „majdnem polihisztori" tevékenysége kibontakozott. Nyelvész, filológus, történész, irodalom történész és -szervező, sőt, tudományos ismeretterjesztő volt ő egy személyben.

A kötet a szerző sokoldalú munkásságából szinte minden tevékenységi területről ízelítőt ad. A *Tanulmányok, cikkek, közlemények, ismertető írások, beszédek* cím alatt összegyűjtött munkák között részleteket olvashatunk Bitay egyik főművéből, az 1922-ben megjelent *A román irodalom összefoglaló áttekintése*ből. (Különösen a „latinos irányt", s annak legjelentősebb képviselőit bemutató fejezet figyelemre méltó.) „Meg vagyok győződve, hogy az Ön munkája a tudományos mű értékén túlmenően, egy nagyon hasznos ügyet is fog szolgálni: azt ugyanis, hogy a románok és magyarok jobban megismerjék egymást." – írta a román irodalomtörténet szerzőjének volt egyetemi tanára, Sextil Puşcariu. Ezt a közeledést, egymás jobb megismerését szolgálta Bitay *Rövid román nyelvtan*a (1923) és a szerkesztésében megjelent *Román költők antológiája* (1928).

„Bitay az 1922-es évtől vállalkozik a kettős feladatra. Bemutatni az erdélyi magyarságnak a román kultúra legjelesebb képviselőit és tolmácsolni a románság felé a magyar kultúra értékeit." – írja Kovács Ferenc. A román–magyar irodalmi kapcsolatokat feltérképező írásai (például: Gróf Széchenyi Istvánnak és apjának híre és egykorú ismertetése Romániában), összehasonlító irodalomtörténeti munkái mellett rendkívül fontos Bitay előadói ténykedése, a magyar irodalomnak nem magyarok számára történő ismertetése. (Bitay tizenöt éven át meghívott előadó volt Nicolae Iorga Vălenii de Munte-i nyári szabadegyetemén.) Az olvasó megismerheti Bitay közéleti erőfeszítéseit, nyelv- és névtörténeti kutatásait is.

A kötet végén dokumentum értékű leveleket, a Bitay hagyatékában található leveleknek mintegy felét találjuk meg.

Olasz Sándor

Bojtár Endre: A kelet–európai avantgarde irodalom.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 158 l. (Modern Filológiai Füzetek, 29.)

Régi hiányt pótolt Bojtár Endre *A kelet–európai avantgarde irodalom* című könyvével. A művet nagy haszonnal forgathatja az érdeklődő, hiszen – ugyan számos mű jelent meg az avantgarde-ról hazánkban – ezek mindegyike mostohagyerekként kezelte a kelet–európai irodalmakat és művészeteket. Hogy ez a mellőzés mennyire igazságtalan, arra éppen Bojtár tanulmánya a bizonyíték.

A könyv két fő részre oszlik: az első rész a kelet–európai avantgarde történetével, a második ugyanannak jellemzésével foglalkozik.

A bevezető irodalomelméleti tanulmányban az irányzat fogalmát világítja meg a szerző, állításait részletes magyar vonatkozású bizonyítékokkal – többek között Forgács Antal, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Kassák Lajos, Kálnoky László, Német Andor, Tamkó Sirató Károly, Vas István és Weöres Sándor neve fordul elő – támasztva alá, melynek konklúziója: „hogy egy irodalmi irányzatot csak a morfológiai és a történelmi-társadalmi jellemzők együttesen jellemeznek, ...csak ennek figyelembevételével kerülhetjük el egy-egy jelenség semmitmondó, '-isztikus' megjelölését."

A történeti részben Bojtár az avantgarde csoportjait öt nagy alegység, öt nagy áramlat: a dadaizmus, a futurizmus, az expresszionizmus, a konstruktivizmus és a szürrealizmus közös nevezőjére igyekszik hozni. Érthető, hogy a legrészletesebben azokkal a területekkel foglalkozik, ahol a legteljesebb az illető áramlat fejlődéstörténete, s bár munkája során összehasonlító módszerrel is dolgozik, mégis sajnálatra méltó, hogy a lehengerlően gazdag tényanyagból oly kevés a magyar vonatkozású.

A második rész az avantgarde jellemzésével foglalkozik. Bojtár egyéni stílusa élvezetessé, a bőséges korabeli idézetek pedig érdekessé és hitelessé teszik a tudományos mondanivalót.

Szőnyi Etelka

Boreczky Beatrix: A magyar jakobinusok.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 234 l. (Magyar História)

A könyv tárgyválasztása és feldolgozási módja megfelel a Magyar História sorozat jellegének: a magyar történelem egy kiemelkedő eseményének, szakaszának bemutatása a történettudomány legújabb eredményeinek felhasználásával, de nem csak a szűkebb szakma számára. Boreczky Beatrix elkerüli az ilyen típusú munkákat fenyegető kettős veszélyt, a részproblémákba veszést éppúgy, mint a túlzott egyszerűsítést.

A magyar jakobinusok szervezkedését háromféle viszonyrendszerbe helyezve, a 18. századi Európa, a Habsburg-birodalom és azon belül a magyar társadalom pillanatnyi helyzete figyelembevételével vizsgálja. A terjedelem szabta kereteken belül részletes, lélektanilag is elmélyült portrét rajzol a legfontosabb alakokról, *Martinovics*ról és *Hajnóczy*ról. Hangsúlyozza a szabadkőművesség jelentőségét a szervezkedés előzményei között, de ezen túl is felhívja a figyelmet arra, hogy milyen komoly és (nálunk legalábbis) viszonylag kevéssé feltárt szerepe volt ennek a mozgalomnak a 18. század európai kultúrtörténetében. Kissé túl sommásan foglalkozik viszont a magyar jakobinusok két kátéjával, jóformán csak tartalmi ismertetésükre szorítkozik. A nagyszámú és jól megválasztott emlékirat-, napló- és levélrészlet mindig funkcionálisan illeszkedik a szövegbe.

A könyv 35 illusztrációt tartalmaz, nagyrészt korabeli metszeteket. A népszerűsítő jellegnek megfelelően jegyzetapparátusa nincs, ezt helyettesíti a korszakkal foglalkozó szakirodalom válogatott bibliográfiája, amely azonban meglehetősen szegényes.

Zentai Mária

Bori Imre: Szövegértelmezések.
Írások versekről, prózákról. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 241 l.

Bori Imre irodalomtörténész, kritikus, az újvidéki egyetem Magyar Tanszékének professzora, a jugoszláviai magyar irodalom hagyományának tudatosítója, irodalomszervező. Tanulmánykötetei, antológiái részben a jugoszláviai magyar irodalom tárgykörében fogantak, de tekintélyes hányaduk foglalkozott az avantgarde kérdéskörével *(Az avantgarde apostolai, A szecessziótól a dadáig, A szürrealizmus ideje)*; könyvet írt Radnóti Miklósról, Miroslav Krležáról, kapcsolattörténeti tanulmányaiban a magyar irodalom szerb és horvát nyelvterülettel való találkozásait boncolgatta, az elsők között figyelmeztetett – külön könyvet szentelve a témának – *Nagy László* és *Juhász Ferenc* költészetének értékeire.

Új könyve sokirányú érdeklődésről, kutatóhajlamának tovább növekedéséről ad számot. A *Szövegértelmezések*ben Bori Imre nagyobb tanulmányai, a *Petőfi vershagyományáról, A Kassák-vers típusairól,* a *József Attila kis formái,* a *Déry Tibor kisregényeiről* című írásai mellé fölvette a különböző kiadványokban megjelent elemzéseit (Vasko Popa: *A kavics álma*), rádióelőadásait, és az újvidéki Magyar Szóban publikált olvasói jegyzeteit. Látható, a tanulmánykötet nem csupán a szakmának, hanem az olvasónak is készült. Bori pedagógiai hajlama különösen azokból az írásokból olvasható ki – s ezek nagy példányszámú lapban jelentek meg, illetve a rádió sugározta őket –, amelyekben egy-egy költemény, irodalmi műalkotás értékösszetevőit (létrejöttének körülményeit, az életműben – és a magyar irodalomban betöltött pontos helyét, másmás művekkel, alkotókkal való illeszkedését, találkozását) vizsgálja. A *Versek nyomában* című ciklusban hat ilyen elemzés olvasható: *Ady Endre: A Kalota partján; Babits Mihály: Fekete ország; Juhász Gyula: A tápai lagzi; Kosztolányi Dezső: Őszi reggeli; Tóth Árpád: Körúti hajnal; Füst Milán: Szellemek utcája.*

A *Jegyzetek versekről,* az értéket megvilágosító „olvasói töprengés" okán, egy antológia, a *Versek éve 1975* kiemelkedő vagy az elemző számára valamilyen szempontból érdekes, boncolásra méltó költeményeit vizsgálja – Gál László, Domonkos István, Ács Károly, Gulyás József, Tóth Ferenc és Jung Károly egy-egy művét. A *Két triptichon prózánkról* című tanulmányban szintén a jugoszláviai magyar irodalom értékei – ezúttal próza-értékei –, a költőként is ismert Brasnyó István *Tükrös Madonnája* és Németh István *Szomszédok vagyunk* című kötete deríttetnek föl.

A Petőfi Sándor költészetének rétegeit kutató írások – a tanulmányíró szavaival – „a XX. századi magyar líra szemszögéből" íródtak. S avval a céllal, hogy a nagy magyar költő életművének „rejtett", olvasói szempontból még nem nagyon felfedezett értékeire (*Felhők*-ciklus) is fölhívják a figyelmet. A *Kassák-vers típusairól* című tanulmány a magyar avantgarde apostolának gyors ütemű „izmus-váltásait" vizsgálja – a dadaista-szürrealista költeményektől kezdve a konstruktív alkotásokig.

Szakolczay Lajos

Bornemisza Péter: Ördögi kísírtetek.
Magyar Helikon, Budapest, 168 l. (Bibliotheca Historica)

Bornemisza Péter, a nagy humanista, protestáns prédikátor ötkötetes prédikációgyűjteménye IV. kötetének egy részét adta ki Ördögi kísírtetek címen önálló műként, 1578-ban Semptén. Az anekdotagyűjteményt korabeli ismert, nevezetes olvasmányok (pl. Manlius könyve) anyagából, tanulmányai végzése és külföldi utazásai során hallott legendákból, esetekből, valamint a magyar urakról, főpapokról, a császári udvarról hallott elképesztő történetekből állította össze, nagy botránnyt keltve ezzel. Bornemisza Péter írta az első magyar nyelvű drámát, az első hazafias éneket, a XVI. század irodalmának ez a műve is ragyogó alkotása: sokszínű, változatos, egyéni és szenvedélyes hangú, nyíltan vádolja benne az urak kapzsiságát, nemi eltévelyedéseit, lelketlenségét, a feudális társadalom romlottságát. Szókimondása, őszintesége, írói erényei a művet – Szekfű Gyula szerint – a század legérdekesebb társadalomtörténeti dokumentumává teszik. Több kutató foglalkozott már a mű forrásaival, élményanyagával, Bornemisza szemléletével, a mű céljaival, hatásával, a világirodalmi kapcsolódásokkal (pl. Schulek Tibor, Eckhardt Sándor, Trócsányi Zoltán, Nemeskürty István), a nagyközönség azonban az első kiadás (1578) és a betűhív 1955-ös kiadás óta most ismerkedhet meg először – szemelvényes, a mai olvasó által is könnyen követhető nyelvi formában – a többszáz éves szöveggel. A válogatás, a szöveggondozás munkáját *Nemeskürty István* végezte, értő utószóval és szómagyarázatokkal látta el a kötetet. Kár, hogy nem kaphatjuk meg a teljes szöveget, irodalmunk e kimagasló egyénisége és különösképpen ez a sziporkázó, szórakoztató alkotása igazán érdemes a mai olvasó figyelmére is.

R. T. O.

Bosnyák István: Ember a Forradalomban, ember a Soron kívül.
Vázlatok egy portréhoz II. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 465 l.

Már második könyvét szenteli Bosnyák István, a kiváló újvidéki irodalomtörténész Sinkó Ervin életművének. *Vázlatok egy portréhoz. Sinkó-variációk '63–73* (Újvidék, 1975) c. könyvében a Sinkó-oeuvre fölvetette etikai, esztétikai és életrajzi-politikai kérdések szintézisére törekedett, a mostani munkában – a szintetikus elvet az időrendi szem-

ponttal helyettesítve – az életmű 1916–1939 közötti szakaszát vizsgálja és elsősorban az életrajzi-politikai vonatkozásokkal törődik. (Bosnyák az előszóban utal arra, hogy „az etikai és a velük kapcsolatos alkotáslélektani és ars poeticai tartalmak" harmadik Sinkó-könyvébe, az Etika és forradalom Sinkó Ervin életművében munkacímmel készülő monográfiába kerültek át.) Új könyvét Bosnyák „csonka életrajzi monográfiának" nevezi, ám csalódik, aki a „külső" életrajz tényeinek aprólékos tárgyalását várja. Szerzőnk a „benső" életrajzot próbálja – mintegy „az emberi alanyiság »anatómusaként«" – megvilágítani, s az említett perióduson belül (1916–39) sem a teljesség igényével foglalkozik Sinkó „benső életrajzával". Bosnyák azonban használati utasítást is ad: pontosan megjelöli előző könyvének a mostanival párhuzamosan olvasandó fejezeteit.

A könyv első részében (Ember a Forradalomban) szerzőnk részletesen elemzi Sinkó Tanácsköztársaság alatti, „etikai indítékú" szellemi forradalmiságának pozitívumait és negatívumait. A balos moralizmus, az utópizmusra való hajlam mellett a reálpolitikai érzékről is bőven esik szó. A kecskeméti városparancsnok, a „poétadiktátor" „szociálpedagógiai módszerrepertoárjának" vizsgálatánál Bosnyák rámutat arra, hogy a pedagogizmus Sinkó egyik legjelentősebb gyakorlati tevékenységi formája volt 1919-ben. Sinkó – Lukács György nézeteivel egybehangzóan – vallotta: „A leendő új társadalomnak nemcsak gazdasági, tulajdonjogi és politikai/hatalmi tekintetben kell gyökeresen különböznie a régitől, hanem emberi, erkölcsi, szellemi tekintetben is..." Külön fejezetben tárgyalja a szerző Sinkó gondolatrendszerének utópisztikus jellegét, a proletárforradalom valósága és az etikai igényesség „előrefutottsága" közötti kontrasztot.

Az Ember a Soron kívül című második részben Sinkó krisztianizmusáról, annak hátteréről is képet kapunk. Bosnyák „a Világforradalom káprázattá foszlását" említi itt előidézőként. At „egyháztalan krisztiánus" eszményeit azonban 1927 táján fölváltják a Senkiföldjén, a „gazdátlan világ" peremén, a permanens világháború tudatával vergődő ember gyötrelmei. A Senkiföldje az „abszolút hontalanságot" jelentette Sinkó számára. Nem találta helyét: Bécs és Graz éppúgy idegen neki, mint Moszkva. A minden közösségből kitaszított ember viszont vágyódik a közösség után. „Ami azonban e *külső* passzivitás és antiheroizmus *mögött* zajlik s alkotóilag megtestesül, azt csakugyan nem kehet másnak, mint emberien-hősies küzdelemnek nevezni." – írja Bosnyák. A „közösségi, mások után sóvárgó individualizmus" a „tett-nosztalgiától a tettkényszerig" juttatja el Sinkót. Az *Optimisták* és a *Tizennégy nap* szerzője rádöbben arra, hogy „a nem-cselekvés alibije: az írás mint tettpótlék". Ez a felismerés aztán döntő fontosságú lesz abban, hogy a Soron kívüli ember ismét beáll a Sorba. Ezt a fordulatot csak gyorsítja a fenyegető, az embert politizálásra kényszerítő fasizmus is.

A szerző könyvének végén egy „agitatív rendeltetésű" függeléket (A palackposta érkezése, avagy jegyzetek Sinkó Ervin nehéz honfoglalásáról) közöl, a teljes Sinkóéletmű kiadását szorgalmazza. Ugyanakkor egy kivételesen gazdag életmű irodalomtörténeti helyét, a magyar és a horvát, a jugoszláviai és a romániai magyar irodalomhoz fűződő szálait is megjelöli. Nemzetközi szempontból az Október- és a Monarchia-élmény mellett Bosnyák egy harmadik jellegzetességet, „a sztalinizmus európai létélményének" kifejezését említi. S létezik egy „nemzedéki-tematikai-irodalomföldrajzi" szempont is, mely Sinkó munkásságát „az 1919-es magyar forradalmi írónemzedék magyar és nem magyar nyelven művelt nemzetközi, az európai haladó és baloldali sajtóorgánumokban létrejött emigrációs irodalomhoz" kapcsolja.

Olasz Sándor

A Csallóköztől a Bodrogközig.
Válogatta és az előszót írta Zalabai Zsigmond. Madách Kiadó, Bratislava, 1977. 319 l.

1948 februárja sorsdöntő változást hozott a csehszlovákiai magyaroknak: jogot és egyenlőséget a diszkrimináció évei után. A szülőföldről szóló irodalmi antológia Február harmincadik évfordulójára készült. Nyolc tájegységet mutat be a kötet – a Csallóközt, a Mátyusföldet, Komáromot és környékét, a Garam mentét, az Ipoly vidékét, Gömört, Kassát és környékét, valamint a Bodrogközt – a legjobb szlovákiai magyar írók műveivel, vallomásaival. Tájegységek szerint vonul föl a nemzetiségi irodalom, sokszínű mozaikot nyújtva tájról és emberről, a szlovákiai magyarságról. A verseket, novellákat esszék és szociográfiák követik, ökonomikus szerkesztésben. Befejezésül két írást olvashatunk szlovákiai magyar „sorskérdésről", Gyönyör József *Nemzetiség és anyanyelv* című tanulmányát, illetőleg Fábry Zoltán *Nincs elveszett pont* című posztumusz üzenetét.

K. Gy. Cs.

Csanda Sándor: Szülőföld és irodalom.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 259 l.

Három nagy témakörről szóló tanulmányait, esszéit gyűjtötte egybe a pozsonyi magyar irodalomtörténész. Kötetének első – terjedelem tekintetében legnagyobb – részét a régi magyar irodalom felvidéki kapcsolatait bemutató írások alkotják. A csehszlovákiai magyar irodalom múltjának és jelenének néhány lapját mutatja be az olvasóknak a könyv második része. Végül a befejező harmadik rész témája: a kelet–közép–európai irodalmak kapcsolatai.

Ismeretes, hogy a XVI. és XVII. században a mai Szlovákia területén – az egykori Felső-Magyarországon – elsőrendű fontosságú központjai voltak a magyar kultúrának. Irodalmunk kiemelkedő jelentőségű alkotói születtek, éltek és működtek ezen a területen. Csanda ezeket a hagyományainkat veszi sorra a Nyitrán fölfedezett első magyar nyelvű könyvtől, a Jókai-kódextől kezdve *Tinódi*n, *Bornemisza Péter*en keresztül *Gyöngyösi István*ig. Természetesen más típusú kapcsolatról van szó a felvilágosodás korának vagy a reformkor íróinak esetében (olvashatunk *Batsányi* kassai, *Csokonai* pozsonyi és komáromi, *Jókai* komáromi és pozsonyi kapcsolatairól és élményeiről).

Sebesi Ernő, Fábry Zoltán, Balogh Edgár és *Duba Gyula* életművének egy-egy kérdését vizsgálja szerzőnk a csehszlovákiai magyar irodalom kérdéseiről szóló fejezetben. Az irodalmi kapcsolatok című részben pedig *Balassi Bálint* és a horvát petrarkisták költészetének némely párhuzamát, *Szenci Molnár Albert* zsoltárainak szlovák fordítását, E. B. Lukáč magyar irodalmi kapcsolatait és *Fábry* kapcsolatát a Korunkkal mutatja be.

K. Gy. Cs.

Csapláros István: A felvilágosodástól a felszabadulásig.
Tanulmányok a magyar–lengyel irodalmi kapcsolatok köréből. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 287 l. (Elvek és utak)

Majdnem két évszázad lengyel–magyar irodalmi és művelődéstörténeti kapcsolataiba adnak betekintést a szerző tanulmányai. A kutatói megközelítés, a feldolgozás módszerei eltérnek az egyes tanulmányokban, elsősorban tárgyuktól függően. Csapláros

István, a varsói egyetem magyar tanszékének vezetője elsősorban irodalmi érintkezésekkel, a két nemzeti irodalom közötti közvetítés folyamatával, a közvetítőkkel és a kölcsönös recepcióval foglalkozik. Több tanulmányában vizsgálja például, hogy milyen visszhangja volt Magyarországon a lengyel politikai és kulturális életnek *(A lengyel kérdés Kazinczy Ferenc és barátai levelezésében, A lengyel nők hazaszeretete, A lengyel kérdés az 1848-as magyar forradalom első hónapjaiban),* illetőleg milyen visszhangot keltettek Lengyelországban a hazai irodalom alkotásai *(Magyar költők bemutatkozása a lengyel irodalomban, A Szózat jelenléte az 1860–62. évi galíciai hazafias mozgalmakban, Az Ember Tragédiájának krakkói bemutatója).* A kötet élére került a két nép testvéri barátságát kifejező lengyel közmondás (Polak, Węgier – dwa bratanki...) életét és funkcióit bemutató tanulmány, mintegy mottóként, bevezetőt, előszót pótolva.

K. Gy. Cs.

Csáth Géza-bibliográfia.
Összeállította és az Útmutatót írta Dér Zoltán. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 202 l.

Dér Zoltán bibliográfiája tulajdonképpen, noha külön könyv-alakban jelent meg, szerves része az *Ismeretlen házban* című, Csáth Géza válogatott műveit tartalmazó kétkötetes gyűjteménynek, melyet szintén a Forum adott ki, 1977-ben. A bibliográfia, a lehetőségekhez képest, teljességre törekszik. Közli Csáth Géza megjelent köteteinek, bemutatott színműveinek, lapokban közölt írásainak, rádióban és televízióban elhangzott műveinek, zeneműveinek pontos adatait. Kitér előadóművészetére (hangversenyeire) is – és leltárba veszi az író levelezését. A bibliográfia első része, amely a költő életművét kíséri nyomon, 1295 tételt tartalmaz. Ezt egészíti ki még az *Irodalom* című fejezet, mely – a lehető legnagyobb pontossággal – a Csáth Gézáról írott összefoglaló munkák, tanulmányok, portrék, emlékezések, értékelések, emlékező cikkek, emlékestek és előadások, s az író emlékének szentelt művek bibliográfiai leírását közli (223 tétel).

Dér Zoltán bibliográfiájába nemcsak a családi és írói névvel (esetleg utónévvel), az ismert betűjegyekkel és álnevekkel jelölt Csáth-írásokat vette föl, hanem azokat a B. J. és E. F. jelzésű cikkeket is, amelyeket az eddigi Csáth Géza-könyvek szerkesztői mellőztek. Azért döntött felvételük mellett, mert ezeknek a cikkeknek újságkivágásait, kivétel nélkül őrzi az író hagyatékában fönnmaradt füzet, melybe saját munkáit gyűjtötte össze. Az *Útmutató*ban azokról a cikkekről is szót ejt, amelyeknek létéről tud az irodalomtudomány, de bibliográfiai leírásuk – könyvtárakban sem található újságok, folyóiratok és egyéb okok következtében – nem lehetséges.

A bibliográfiát jól használható mutatók (rövidítésjegyzék, az író műveinek mutatója, névmutató) egészítik ki.

Szakolczay Lajos

Csáth Géza: Ismeretlen házban.
1. Novellák, drámák, jelenetek. 2. Kritikák, tanulmányok, cikkek. Összegyűjtötte és az utószót írta: Dér Zoltán. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 527 + 684 l. (Hagyományaink)

A *Hagyományaink* című sorozat 9–10. köteteként *Ismeretlen házban* címmel tette közzé az újvidéki Forum Kiadó Csáth Géza műveit. Az említett sorozatnak eddig ez a legjelentősebb kiadványa. Részben a szerző jelentősége miatt, de az előtanulmányok alaposság okán is. Dér Zoltán, aki évek során sok részpublikációban dol-

gozta fel a Csáth-mű életrajzi, kortörténeti hátterét, s elemezte magát a művet, ebben a két kötetben együtt adja mindazt, amit a műből fontosnak s amit a műről tudni érdemesnek tart.

A két kötetben közzétett anyag tagolását műnemek szerint végzi. Az első kötet a szépírói termést: a novellákat és drámákat adja, a második a zenéről, irodalomról, művészetről, tudományról szóló írásokat tartalmazza, s egy sor közéleti jellegű cikket, tanulmányt. Ennek a második kötetnek a végén, *Utószó* címmel olvasható Dér Zoltán átfogó tanulmánya Csáth Gézáról. Ezt *Jegyzetek* címen a kötet szerkesztésére vonatkozó tudnivalók követik, aztán a *Pastyik László* által összeállított *Névmutató*.

Ami a válogatást illeti, az bízvást mondható bőségesnek. A nagy terjedelem minden érték, az életmű minden árnyalatának, műfaji rétegzettségének tükrözését is lehetővé tette. A szerkesztő kutatásai még kuriózumokkal is szolgálnak: ismeretlen színmű pl. a *Zách Klára,* s a novellák közül tizenhárom, kötetben itt olvasható először. E tizenhárom írás némelyike aligha jobb *A varázsló halála* címen ismeretes, eddig legteljesebb novella-gyűjtemény itt mellőzött darabjainál, de érthető, ha újdonságuk miatt az előbbieknek kedvezett a szerkesztő. – A második kötet sokféleségében a zenei tárgyú írások alkotják a súlypontot, s ezek valóban fontos teljesítményei Csáth Gézának, s egyszersmind a korszak és a Nyugat mozgalom zenei világképének is nélkülözhetetlen adalékai. – Arányos súllyal szerepelnek a tudományos jellegű cikkek, s értékükhöz mérten kissé terjedelmes az irodalommal foglalkozó közlemények fejezete. A Vajdaságtól távol élő olvasó sokallhatja a partikuláris érdekű írásokat, de a *Hagyományaink* sorozat életrehívásában a helytörténeti érdek igen fontos szerepet játszott, s a szerkesztő ettől függetlenül is érvényesíteni törekszik lokálpatrióta hajlamait.

A kiadvány filológiai felszereltsége nem felel meg a kritikai kiadások követelményeinek, de maghaladja a szokványos szöveg-közléseket. Elsősorban a válogatás átfogó jellege és minden eddigi ismeretet mérlegelő mivolta révén, másodsorban az *Utószó* és a *Jegyzetek* révén. Az utóbbi talán nem is szorítkozik egészen tárgyára, mikor *A repülő Vucsidol* c. regény adatait is közli, noha ez a többek által kompilált mulatságos történet ebbe a gyűjteménybe be sem került, s a később önálló kötetben megjelenő *Csáth-bibliográfia* úgyis tartalmazza ezeket az adatokat is.

A kiadvány tudományos alapozottsága az *Utószó* felől különösen jól mérhető. Dér nem reklámozza a maga felismeréseit, azokat is és elődeitől kölcsönzött gondolatait is egy átfogó képbe szövi. S ebben az életrajz, az alkat és a mű összefüggéseire figyelve ábrázolja a mű természetét, megalkotásának és félbemaradásának tragikus színjátékát. Az életrajz bizarr és tragikus mozzanatai – melyek krimiként is forgalmazhatók s tudálékosan le is becsülhetők – Dér interpretálásában helyükön maradva is a mű felé mutatnak. A műelemzések és a sajátos sors között megmutatkozó összefüggések révén mindkettőből az tárul fel, ami fontos. A sok, hasznos információ szerves képbe ágyazódik.

Kiss Ferenc

Csehi Gyula: A kritika jelentése és utóélete.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 204 l.

Csehi Gyula (1910–1976) a kolozsvári egyetem esztétika professzora, mint jelen posztumusz könyve is tanúsítja, a Marx és Engels munkásságával foglalkozó kutatás kiváló tudósa volt. Nemzedékeket nevelt fel mint egyetemi tanár, alkotó módon járult hozzá a marxista regényelmélethez, a felvilágosodás történetének kutatásához és a romániai magyar szocialista irodalom feldolgozásához is. Utolsó műve egy előadássoro-

zatból született. *Hogyan nem szabad Marxot olvasni* – hangzott a sorozat címe, s a Marx- és Engels-filológia, valamint -értelmezés kérdéseibe adott bevezetést. A kötet három szövegelemzést tartalmaz, mégpedig három elméleti fontosságú megnyilatkozás filológiai analízisét. Engels Miss Margaret Harknesshez, illetve Minna Kautskyhoz írott levelére, valamint Marx Eugène Sue *Párizs rejtelmei* című regényéről szóló úgynevezett „kritikájára" a marxista irodalomelmélet megalapozásaként szokás hivatkozni. Csehi Gyula most kimutatja, hogy ezek a hivatkozások részben téves olvasatokra épültek. Engels ugyanis a „Harkness-levél"-ben nem a realizmus (Balzac műveiben aratott) feltétlen diadaláról beszélt, csak a realizmus *egyik* diadaláról. Megállapításával nem szándékozott egész elméletet megalapozni, mint ahogy későbbi interpretátorai ezt feltételezték és kinyilvánították. Hasonló módon a „Minna Kautsky-levél" sem írta elő nélkülözhetetlen követelmény gyanánt azt, hogy a szocialista irodalomnak irányzatosnak kell lennie, holott későbbi magyarázói ezt a követelményt olvasták ki Engels soraiból. „Arra – jelenti ki Csehi Gyula –, hogy milyennek kell lennie a szocialista eszmeiséget sugárzó, a szocialista pártok ideológiáját terjesztő, politikáját magas szinten szolgáló regényirodalomnak, Engelsnél nem találhatunk kész recepteket, még utalásokat sem." A harmadik tanulmány is az eredeti szöveg helyreállítására és a filológiai munka nyomán nyert értelmezés kifejtésére tesz hasznos kísérletet. A kolozsvári tudós mindenekelőtt azt állapítja meg, hogy Marx valójában sohasem írt Eugène Sue híres regényéről „kritikát", ellenkezőleg *A szent család* című könyvének két fejezetében csupán ürügyként használta a *Párizs rejtelmei*t arra, hogy cáfolja az ifjúhégeliánusok filozófiai és társadalmi nézeteit. A Sue-regény marxi „kritikájából" levont későbbi elméleti következtetések tehát nem állhatják meg helyüket. Csehi Gyula hatalmas filológiai apparátussal és tudományos erudícióval állítja helyre a klasszikus szövegek helyes olvasatát. Munkája a marxista elméleti „reneszánsznak" azt a törekvését fejezi ki, hogy a marxista ideológiának vissza kell térnie a klasszikusok eredeti mondanivalójához, és nem szabad engednie, hogy kiragadott szemelvények, szövegtöredékek mintegy hivatalos kanonizációt kapjanak. Ez a felismerés és igény hosszú évtizedek ideológiai kutató munkáját koronázta meg.

Pomogáts Béla

Dávid Gyula – Marosi Péter – Szász János: A romániai magyar irodalom története. Editura Didactică şi Pedagogică, Bukarest, 1977. 331 l.

Sőni Pál, valamint Kántor Lajos – Láng Gusztáv romániai magyar irodalomtörténetei után Dávid Gyula, Marosi Péter és Szász János munkája nyomán jelent meg az újabb irodalomtörténeti összefoglalás: tankönyv a XII. osztály számára. A romániai magyar középiskolák végzős évfolyamai ebből a könyvből fogják tanulni a nemzetiségi irodalom hat évtizedes történetét, s általa fognak megismerkedni ennek az irodalomnak a vezető egyéniségeivel. Az oktatási célkitűzés szabja meg a könyv felépítését és előadásmódját. Mindemellett az új irodalomtörténeti tankönyv hasznos kézikönyv is, minthogy sikerrel kamatoztatta az utóbbi évtizedben megélénkült romániai magyar irodalomtörténeti kutatásokat. Ezeknek a kutatásoknak, valamint a lezajlott vitáknak az eredménye alapján határozza meg a nemzetiségi irodalom helyzetét és jellegét is. „A romániai magyar irodalom (...) problémavilága kezdettől fogva a romániai társadalmi valóságban gyökerezik – állapítja meg a bevezető fejezet –: ez a valóság határozza meg fejlődését, s természetesen a romániai magyarság felszabadulás előtti kisebbségi, illetve a felszabadulás utáni nemzetiségi helyzete. Ezek a sajátos vonások különböztetik meg a romániai magyar irodalmat a jelenkori magyarországi irodalom-

tól, amelyhez azonban a nyelv és az irodalmi-művelődési hagyományok tágan értelmezett közössége fűzi." Ennek a kettős vonzásban fejlődő irodalomnak a történeti folyamatát: intézményrendszerét, eszmetörténeti fejlődését és jelentékenyebb alkotó egyéniségeit mutatja be a tankönyv. Nem éri be az irodalomtörténeti események regisztrálásával, néhány jól sikerült műelemzést is közöl, például *Kós Károly, Tamási Áron, Sütő András* és *Szabédi László* műveiről. A nemzetiségi irodalom első: 1918–1944-es szakaszának rendszerbe foglalása meggyőzőbbnek tetszik, mint a felszabadulást követő második szakasz gazdag anyagának rendszerezése. Az élő irodalmi folyamatok egyensúlyosabb megítélése és pontosabb rendszerezése mindig kockázatosabb vállalkozás. Az irodalomtörténeti tankönyv így is érdekes és hasznos „kézikönyve" lehet a romániai magyar irodalom tanulmányozásának. Kivált a párhuzamosan elkészült és megjelentetett *Irodalmi szöveggyűjteménnyel* együttesen, amely *Seres Zsófia* munkájában gyűjtötte össze a romániai magyar költészet és elbeszélő irodalom klasszikusainak számító darabjait.

Pomogáts Béla

Dienes László: Sejtelme egy földindulásnak.
Kritikai írások (1921–1931). Válogatta, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Sugár Erzsébet. A bevezető tanulmányt írta Kovács János. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 398 l.

Ha Dienes László nevét kimondjuk, többnyire mindenki a Korunk alapító szerkesztőjére gondol. Pedig Dienes – miként Kovács János bevezető tanulmánya elején leszögezi – „több volt, mint folyóiratot létesítő szerkesztő". Közéleti szereplése mellett sokszínű, mennyiségileg is jelentős kritikusi-újságírói tevékenységére hivatkozhatunk.

A válogatás munkáját végző Sugár Erzsébet több mint négyszáz cikkből és tanulmányból választotta ki a kötetben szereplő írásokat. (Ezek a munkák annak idején napilapokban, folyóiratokban, valamint a *Művészet és világnézet* című kötetben jelentek meg.) A kritikust jellemezve Kovács János megállapítja, hogy a huszas évek elején Dienes az avantgarde – elsősorban az expresszionizmus – híve, a Napkeletben, a Geniusban, a Keleti Újságban rendszeresen ismerteti az új irányzatokat. 1925-ben megjelent könyve, a *Művészet és világnézet* „a két háború közti romániai magyar irodalom egyetlen avantgarde szellemű tanulmánykötete". A huszas évek végén azonban Dienes egyre gyakrabban megfeledkezik korábbi alapelvéről, mely a korszerű eszmeiség és a formateremtés összekapcsolását kéri számon az alkotókon. Írásai nem csupán a külföldi kísérletek közvetítésére korlátozódtak. Dienes a romániai magyar irodalom és képzőművészet értő bírálója is. „A hazai társadalmi valóság esztétikai átlényegítését kéri számon mind a transzilvanista fogantatású irodalomtól, mind az európaiság hirdetőitől." – írja Kovács János.

A kötet alapján természetesen Dienes szerkesztői munkásságába is bepillanthatunk. A függelékben közölt Korunk-dokumentumok (Beköszöntő, Körlevél, A Korunk híreiből), továbbá negyvenegy (igen sok Fábry Zoltánhoz írt) levél egészítik ki azt a képet, amit Kovács János tanulmánya a szerkesztőről ad. A Dienes szerkesztette Korunk tulajdonképpen „vitafórum" volt. Részletesen ismerteti Kovács János a szerkesztő világnézeti bizonytalanságait, a Korunknak mind a Babits-nemzedéktől, mind Kassákéktól való elszigetelődését, a Dienes-féle Korunk és a transzilvanisták vitáját, a Korunk első évfolyamainak sajtóvisszhangját.

Olasz Sándor

Domokos Mátyás: Ugyanarról másképpen.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 429 l.

Domokos Mátyás nevével nem találkozunk gyakorta napilapjaink oldalain. E kötet három fejezetre osztott huszonegy írása húsz év kritikusi munkásságának legjava.

A kötet darabjai kivétel nélkül esszék. Domokos, aki maga is pontosan tudja, hogy ez a műfaj a mai magyar irodalomban már-már a teljes partikularitásba szorul, tudatosan műveli az esszét, kapcsolódva (ha erre konkrét utalás nincs is, a stílusból kiérezhetően) a két háború közötti magyar művészeti élet esszéhagyományához.

Ahogyan különvélemény maga a műfaj, ugyanúgy különvéleményeket tartalmaznak a művek is; elsősorban nem az irodalomtörténettel, hanem az irodalmi köztudattal szemben. A magyar irodalom máig ható lemaradás-komplexusa ellenében született meg a *Török Gyuláról* szóló esszé-tanulmány, mely a Próza című fejezetnek a Mikszáth-írás melletti legnagyobb értéke. Célja és lényege nem az, hogy visszapereljen a múltból egy „elkallódott" értéket, hanem hogy megmutassa: másodlagosságról beszélünk akkor, amikor európai szinten is jelentős alkotókat iktatunk ki közgondolkodásunkból. A Mikszáth-esszé hasonló tanulsággal szolgál, de más alapkérdésből kiindulva. Ez esetben ugyanis egy klasszikus magyar íróról alkotott, közoktatásunkig leszivárgott definícióval kell az újraértelmezés és átértékelés ügyében felvennie a harcot, hogy a provincialitás–európaiság hamis kettősségét feloldhassa és Mikszáth lélekábrázolásának pirandellói vonásait, filozófikumának Nietzsche-i elemeit megmutathassa. De ugyanilyen fontos a többi mű is, különösen *A „tervhalmozó" utolsó ítélete,* Németh László *Irgalom* című regényének elemzése, amely a teljes életmű értelmezésében is lényeges szerepet kell kapjon.

A második fejezet (Vers) Szabó Lőrinctől Vas Istvánon,Weöres Sándoron, Jékely Zoltánon, Pilinszky Jánoson, Nagy Lászlón, Fodor Andráson és Lator Lászlón keresztül Bari Károlyig fogja át a kortárs magyar költészetet. Legérdemesebbnek talán a *stílusában* különvéleményként ható *Collage:* a Fodor András-esszé és a Bari Károlyról írt *Konok gyurma a világ* mutatkozik, elsősorban azért, mert a mai „objektív kritikák" között ritkaságszámba megy, ha a recenzens a műbírálaton belül nem tagadja el a személyes emberi vonzalmát sem az adott művész iránt.

A líra helyzetével általában két írás foglalkozik, *A mai magyar líra megkísértései* és a *Nagyhatalmi helyzet vagy versírógép?* (ez utóbbit már a harmadik, a Vita című fejezet tartalmazza), a próza-problémát szintén két esszé tárgyalja (*Találkozás a magyar valósággal,* illetve *A prózaírói magatartás változása a hetvenes években* címmel). A már említett utolsó fejezet fennmaradó három dolgozata *Németh László,* illetve *Illyés Gyula* művészetével foglalkozik.

Mányoki Endre

Az élet szobra.
Ady Endre képzőművészeti írásai. Corvina Kiadó, Budapest, 1977. 120 l.

Az írások, melyeket e kötetben *Varga József* összegyűjtött, 1899 és 1918 között születtek, Ady mindenre kiterjedő érdeklődésének, imponáló, naprakész tájékozottságának dokumentumaiként. A jelzett időszak a képzőművészetben – festészetben, szobrászatban – óriási jelentőségű volt, akár Magyarországot, akár Ady másik tájékozódási sarkpontját, Párizst tekintjük. „Forrongó, újat szülő kor volt" – írja a kötet utószavában Németh Lajos. Ady nem hivatásos műkritikus – de ízlése biztos, értékelései helytállóak.

Ady ezekben a cikkekben is harcos, kérlelhetetlen publicista; s bőven találhat tollhegyre tűzni valót a kor képzőművészeti életében.

Igen fontos, eligazító és tájékoztató funkciót tölt be a szerkesztő előszava, valamint *Németh Lajos* utószava: segítenek megérteni a kort, melyben az írások születtek; megvilágítják az irodalom és képzőművészet sokoldalú kapcsolatrendszerét; ismertetik és dokumentálják, mit jelentett Ady számára a képzőművészet. Németh Lajos e kapcsolat reciprok jellegét is hangsúlyozza: azt ugyanis, hogyan hatott Ady a képzőművészetre, hogyan él tovább Ady alakja a képzőművészeti alkotásokban.

A gyűjteményt jegyzetapparátus és névmutató, valamint gazdag és jól szerkesztett dokumentumfotó, illetve reprodukció-válogatás teszi teljessé (Csorba Csilla, illetve Németh Lajos munkája).

Erdődy Edit

Eötvös József: Vallomások és gondolatok.
Összegyűjtötte, szerkesztette és a bevezetőt írta: Bényei Miklós. Szépirodalmi – Helikon, Budapest, 1977. 918 l.

Amikor Eötvös József tizennyolcadik születésnapjára kapott és szépen bekötött jegyzetfüzetének első lapjára beírta azt a szót, hogy *Gondolatok* – voltaképp megkezdte harcát a nemesi Magyarországnak előbb eszmékkel, utóbb tettekkel is, de mindvégig a progresszív elvek alapján történő átalakításáért, polgárivá formálásáért.

Eötvös e többnyire aforizmákban kikristályosodó, de időnként naplóformává kerekülő feljegyzéseket haláláig folytatta. Nagyarányú s eddig jobbára alig ismert tevékenységének különböző noteszekbe, jegyzetfüzetekbe, dossziékba, iratcsomókba foglalt dokumentumait 1977-ben jelentette meg *Bényei Miklós* gondos és hozzáértő szerkesztő munkájának eredményeképpen a Szépirodalmi Könyvkiadó – Magyar Helikon. Nemcsak az íróról alkotott eddigi képünket gazdagítja új árnyalatokkal, sőt szellemi minőségekkel, de magát a kort, hogy az ő szavával éljünk: „a XIX. század uralkodó eszméi"-t is.

Maga az aforizma kifejezetten nemzetközi és városi jellegű műfaj. A francia fővárosban született, a felemelkedő, akkor még haladó polgárság gyakorolta a XVIII–XIX. században előszeretettel az újonnan megismert, létet értelmező és összegző igazságok kimondására. Onnan terjedt el szerte Európában. Francia olvasmányai nyomán ismerte meg az 1830-as júliusi francia polgári forradalmat követően Eötvös József is, s látott hozzá egyre elmélyültebb, bensőségesebb, ugyanakkor villódzóan ironikus, elevenen pezsgő, szellemileg rendkívül dinamikus gyakorlásához. Ez a párizsi utcákon született és a felvilágosodás enciklopédista filozófusai által olyannyira kedvelt műfaj az *igazság mozgásának* és a *mozgás igazságának* harci eszközévé vált az ő kezén: szinte mindig elevenen áramló, magával sodró meggyőződéseket foglalt magába.

Miről szólnak hát e gondolatok? Tematikájuk – a keletkezés ihletének megfelelően – rendkívül sokrétű. Élet és halál, ifjúság és öregség, szerelem és barátság, család és nagyobb közösség, égi szépség és földi valóság, eszme és gyakorlat, jelen és jövő – azaz csupa dialektikus ellentétpár az alapvető magva sokuknak. Még gyakoribbak a politikai-államelméleti-ideológiai témák, az ország társadalmi-hatalompolitikai szerkezete korszerűsítéséről, az egykorú feudális gazdaság és közigazgatás, jogrendszer nyugat-európai minta szerinti átalakításáról, az elképzelt polgári államról, azaz kormányról és önkormányzatról. Sok villanó-villódzó észrevételt találunk közöttük a vallásról, az istenről, az egyházról, az anyag és a lélek viszonyáról is.

Eszmerendszerének magvát a felvilágosodás eszméi mellett a XIX. századi liberalizmus és az ahhoz társított hegeli filozófia tanításai adták. Hegel eszméi ugyan a reformkor más hazai gondolkodóinak szemléletvilágát is áthatották, de Eötvös, és vele társai, a centralisták szellemét mozgatták meg legmélyebben. Aforizmáiban az író az összefüggések, a kölcsönhatás, az ellentétek harcának és egységének, a fejlődésnek, a tagadás tagadásának, a tartalom és forma egységének, a szükségszerű és véletlen összekapcsolódásának oly fontos világnézeti elveit Hegel sugalló hatása nyomán fogalmazta meg.

Ez teszi az eötvösi gondolatok legnagyobb részét több mint egy évszázad múltán is időszerűekké.

Fenyő István

Eszmei és poétikai kérdések a régi magyar prózairodalomban.
(Egyetemközi tudományos diákköri vitaülés Budapesten – 1976. nov. 5–6.) Kiadja az ELTE Bölcsészettudományi Kara Régi Magyar Irodalmi Tudományos Diákköre. Szerkesztette: Hargittay Emil. Budapest, 1977. 290 l.

E könyv „hagyományőrző és folytonosságteremtő" is egyúttal, folytatása az 1976. évi szegedi *Acta Iuvenum*nak, mely *A reneszánsz művelődéstörténeti kérdései* címmel a Szegeden megrendezett vitaülés anyagát tartalmazza.

Az új kötetben egyetemi hallgatók, újonnan végzett tanárok és kutatók munkái olvashatók. A tanulmányok majdnem 250 esztendőt fognak át – Heltaitól Mikesig. Igényes filológiai, stilisztikai, szerkezeti és komplex elemzéseket kap kézhez az olvasó – középpontban a mű, illetve az alkotói tevékenység –, a címben jelzett szempontoknak megfelelően. Így: *Könyvecske a szent apostolok méltóságáról;* Heltai Gáspár *Száz fabulája;* Balassi Bálint *Füves Kertecskéje;* Szenci Molnár Albert *Institutiója;* Pázmány Péter *Öt szép levele; Siralmas Könyörgő Levél;* Károlyi Gáspár *Két könyve* és Szenci Molnár *prédikációfordításai* az egyes tanulmányok tárgya. *A ciceronianus viták magyarországi recepciójáról* c. írás az antikvitásba nyúl vissza; egy további fejtegetés pedig megkísérli, hogy Mikes Kelemen *Leveleskönyvét* a transzformációs generatív poétika szegmentációs módszerével elemezze.

A kötet filológiai, főleg módszerbeli, megközelítési újdonságokkal szolgál. Ilyen szempontból figyelemre méltó Székely Júlia Annának *A „másik" Bethlen Kata,* Szőnyi György Endrének *Ideológiai és stíluseszmény Prágai András prózájában,* Hargittay Emilnek *Pázmány Péter levélstílusa és a barokk* c. értekezése.

A tanulmánykötet bemutatja a szakmai utánpótlást, s arra is figyelmeztet, hogy a kis példányszámú, kevéssé ismert kari, illetve egyetemközi kiadványokban is fontos, tudományos értékű művek olvashatók.

Hoffmann Gizella

European Romanticism.
Edited by I. Sőtér /.../ and I. Neupokoyeva /.../ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 540(2) l.

Az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Gorkij Világirodalmi Intézete közös munkában készítette ezt a kötetet, amely először oroszul jelent meg 1974-ben, a Nauka kiadónál. (*Róna Éva* fordította angolra).

Az együttműködés lehetőséget adott arra, hogy a kelet–európai, kelet–közép–európai és ezen belül a magyar romantika jelenségei összeurópai látószögből nyerjenek megvilágítást. A tizenhárom tanulmányból több is foglalkozik magyar irodalmi problémákkal.

A közelmúltban elhunyt *Irina Neupokojeva* (Szenczi Miklós és az ő emlékének van ajánlva a kötet angol változata) General Features of European Romanticism and the Originality of its National Paths c. tanulmányában (11–49. pp.) leszögezi, hogy a romantika összetett jelenségcsoportját lehetetlen csupán a nyugat–európai anyag alapján megközelíteni. A komparatív tipológia vizsgálati körébe be kell vonni az észak-, dél-, közép-kelet és kelet–európai irodalmakat is. Már a felvilágosodás is összeurópai méretekben hatott: erről sem lehet beszélni – teszem föl – a litván Doneaitis és a magyar Bessenyei, Csokonai ismerete nélkül. Ami pedig a romantikát illeti, az 1830–40-es éveket jelöli meg, amitől kezdve Európa „peremterületein" is uralkodóvá válik a romantika. Kiemeli a filozófiai-szimbolikus költemény, a legendás lírai dráma és nemzeti történeti tragédia műfajait, amelyekben az e földrajzi zónában élő romantika különösen kiemelkedőt alkotott. Itt sok párhuzamot sorol fel Madách *Tragédiá*jához, Vörösmarty *Csongor és Tündéjé*hez, valamint Katona *Bánk bán*jához. A terület további közös sajátságaként jelöli meg a stílusszinkretizmust: a múlt idealizált „nemzeti stílusa" együtt jelentkezik a folklórral és erős barokk emlékekkel orosz, lengyel, bolgár, szlovák és magyar költőknél egyaránt. Továbbá irodalmi műfajként érvényes az önéletrajz (a magyar Táncsicsé és a lengyel Kraszewskié stb.). A verses regény virágzását szintén közös jellemzőnek tartja, s azt is, hogy a megoldatlan nemzeti problémák a regényben jóval a realizmus nyugati győzelme után is tartósítják a romantikus modell uralmát (Kraszewski, Guerazzi, Jókai). Végül felhívja a figyelmet Petőfi és Jankó Král közös vonásaira.

Sőtér István Romanticism: Pre-history and Periodization (51–89. pp.) c. tanulmányában az egész mozgalom európai problematikáját elemzi, de több helyen kitér a magyar irodalomra is. Közép- és Kelet–Európában a romantika és a realizmus sok író életművében párhuzamosan megfigyelhető (pl. Eötvösnél), illetve keveredik (pl. Jókainál). Hosszabban elemzi az osszianizmus kérdéseit; az Osszianhoz való vissza-visszatérés különös jegye a magyar romantikának (Kisfaludy Károly és Bajza elutasítása után Toldy és Vörösmarty stb.). A magyar romantika első korszaka igen sok hasonlóságot mutat a Sturm und Drang-periódus poétikájával. Végül Petőfi 1846 és 49 között egyedülálló módon használ fel elemeket egyidejűleg a realizmus és a romantika eszköztárából.

A. Jelisztratova tanulmánya Romantic Writers and the Classical Literary Heritage (91–126. pp.) ugyan nem dolgozik magyar anyaggal, de igen fontos szempontokat adhat, főleg Shakespeare és Dante romantikus utóéletével kapcsolatban, a magyar irodalomtörténet művelőinek, elsősorban az Arany-kutatásnak.

Horváth Károly tanulmánya a The Romantic Attitude of Nature címet viseli (209–271. pp.) Először a világnézeti, természetfilozófiai alapok változását tárgyalja, amelyek befolyásolták a romantika természetképét. Így válik érthetővé pl. *A Tisza* híres természet-magasztalása, amelyet meggyőző párhuzamba állít a *Childe Harold* egy helyével. A következőkben a *Zalán futásá*nak VIII. énekében előforduló „Természetanya" kép romantikus hátterét világítja meg. Majd ismét Vörösmarty példájával kapcsolatban világítja meg a kozmikus tragédia, világkép-képzetek európai hátterét. Miként a magyar költő, Lamartine, Musset és Hugo is tragikus ellentétet konstruál a természet közönye és az ember véges erőlködése között. Ezután Petőfi *Tündérálma* és Słowacki között hoz fel meggyőző párhuzamokat. Az idillikus, filozófiai-szimbolikussá párolt Tahiti-kultusz késői jelentkezését figyeli meg Vörösmarty *Délszigeté*ben. De sorolhatnánk még a sok tanulságos megfigyelést, amelyekkel elsősorban Vörösmarty költészetének természetfilozófiai és európai költészeti hátterét világítja meg a szerző.

Sziklay László The «popular» Trend in the Romantic Literature of Some Central-European Nations című tanulmányával szerepel a kötetben. (295–345. pp.) Megállapítja, hogy a „népies" költészet sajátos közép–kelet–európai jelenségként különíthető el az európai romantikában. Látszólagos hasonlóságai ellenére is lényegében különbözik akár a nyugat-európai, akár az orosz irodalomtörténeti fejlődés „népies" produktumaitól. A „dicső múlt" és a nemzeti identitás keresése áthúzódik e régió népeinél a felvilágosodásból a romantikába és bizonyos értelemben olyan közösségi költészet-attitűdöt tesz uralkodóvá, amely lehetetlenné teszi a „szabályos" nyugat-európai, énközpontú romantika létrejöttét. Evvel magyarázható nemcsak a felvilágosodás és a Sturm und Drang továbbélése, hanem a realizmus vívmányainak beleépülése a romantikába. Sőt, a szimbolizmus késői közép-kelet-európai recepciójában is megfigyelhetjük döntő hatását. A tanulmány rendkívül sok elgondolkoztató cseh, szlovák, lengyel, szerb párhuzamot sorol fel és elemez, főleg Petőfi és Arany költészetéhez.

Szörényi László

Fábry Zoltán: Ady igaza.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 262 l.

A szerző életében, írói-értelmiségi öntudatának kialakulásában nagy szerepet játszott Ady Endre életműve. Fábry Zoltán könyvet készült írni Adyról, de ebben halála megakadályozta. Az évfordulóra *Turczel Lajos* pozsonyi irodalomtörténész gyűjtötte össze Fábry Ady-tárgyú írásait, de felvette gyűjteményébe azokat az írásokat is, melyek nem közvetlenül a költő örökségével foglalkoznak, mégis jól érzékelhetően tükrözik hatását, vagy gondolatébresztő ösztönzését mutatják. Az első Ady-írás születésének dátuma: 1924, az utolsóé: 1969; tehát valóban az egész életművön keresztülhúzódó „vörös fonalról" van szó. Más-más indítékból született írásokban olyan alapvető értékek szétválaszthatatlanságát szimbolizálja Ady neve, mint emberség és magyarság, haladás és magyarság. A kötetet összeállító Turczel Lajos bevezető tanulmánya mutatja be a két író életművének sokrétű kapcsolatát.*(Fábry és Ady)*

K. Gy. Cs.

Fáj Attila: A Jónás-téma a világirodalomban.
Roma, 1977, 175 l.

Csodálatos kép díszíti a kötet címlapját: Michelangelo Jónás freskója a római sixtusi kápolnából. A menekülő, tiltakozó, küldetését „rühellő" Jónás tekint szemrehányón az Úrra. Jónás, aki hovatovább az emberi küldetéstudat sajátos jelképévé emelkedett a művelődés történetében. Mert a próféták sorsában valahogy mindig az emberi élet kettőssége tükröződik: a Jahve által elküldött kiválasztott – mint Jeremiásnál olvassuk – „gyomlál és rombol, szétszór és széthány, épít és ültet". De, Jónás, illetve az az ismeretlen író, aki Jónás nevében okulásunkra írta könyvecskéjét, többet mond, mint általában a próféták. Az Ószövetségnek ez a legnyitottabb könyve, mely a megértés és bűnbánat eszményét hirdeti, mégpedig a műfajban meglehetősen szokatlan megértő humorral és kedvességgel. Talán ezért is vált a világirodalom és a művészettörténet vissza-visszatérő alakjává, aki hol ilyen, hol olyan formában figyelmezteti bűneire a megromlott emberiséget.

Fáj Attila elismerésre méltó szaktudással és alapossággal követi nyomon a Jónás-téma alakváltozatait az Újszövetségtől Thomas Mertonig és Arthur Koestlerig. Szá-

munkra természetesen azok a sorai a legizgalmasabbak, melyeket *Babits* művének, a *Jónás könyvé*nek szentel. (Irodalomtörténetileg is helytálló és a további kutatást serkentő az a meglátása, hogy Ady, illetve Babits Jónás-képében a két költő alkati és világnézeti különbsége is tetten érhető.)

A szerző gondos hűséggel követi nyomon Babits Jónását, aki némileg – és nagyon fontos pontokon – eltér a szent könyv prófétájának alakjától. Babits realisztikusabban formálta meg a figurát és a történetet is. Az ószövetségi előadásban Ninive lakosai megtértek, még az állatok is bűnbánatot tartottak. A világirodalmi feldolgozásokban ez a kissé naiv végkifejlet különböző alakváltozatokban jelentkezik, Babitsnál azonban Ninive fittyet hány az isteni üzenetre és Jónás átkaira: nem tér meg. Jónás ezért vádolja Babitsnál hazugsággal Istent. Fáj Attila a direkcionális logika segítségével bizonyítja be, hogy a prófétának e vádja nem állja meg a helyét. Mert Isten így gondolkodik: „Van időm, én várhatok. – Előttem szolgáim, a századok, – fújják szikrámat, míg láng lesz belőle; – bár Jónás ezt már nem látja, a dőre".

Babitsnál még egyszer feltűnik majd Jónás próféta a *Jónás imájá*ban. Fáj Attila nagyon szép hasonlattal igazolja, hogy ebben a versben ugyanaz az elhivatottság és szerepvállalás fogalmazódik meg, ami majd öt évvel később a Gestapo börtönében halálra készülő Bonhoefer *Jona* című versében, s így válik a Jónás-téma a humanizmus sajátos, szinte végletes megfogalmazásává.

Fáj Attila könyve érdekes, izgalmas írás, sok próblémát tartogat és számtalan, továbbgondolásra érdemes ötletet vet föl.

Rónay László

Gaál Gábor: Vidéki történet.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 323 l. (Téka)

„Négy évtizedet meghaladó alkotói pálya egyetlen szegmentumának, alig több mint két évnek (1926. november – 1929. január) terméséből nyújt ízelítőt ez a válogatás." – olvashatjuk *Tóth Sándor*nak, a jeles kolozsvári Gaál Gábor-kutatónak előszavában. Ezek az évek azonban igen fontosak az életmű és pálya alakulása szempontjából, Gaál ekkor „honosodik meg" Kolozsvárt, s kilábal korábbi szellemi-lelki válságából. A gazdag tematikájú Gaál-publicisztika sokat előlegez a későbbi szerkesztőből és gondolkodóból. Ugyanakkor e cikkek alapján érdekes képet kapunk a korabeli erdélyi magyar kultúra, irodalom helyzetéről is, Gaál Gábor sokoldalúságára jellemző, hogy a legfontosabb erdélyi könyvújdonságokra éppúgy reagál, mint az Ady utóélete körüli vitákra, a transzilvanizmus gondolatkörére vagy az európai közállapotokra. S élénk intellektusa, igényes következetessége már ezekben az években a romániai magyar közírás megbecsült mesterévé teszik.

K. Gy. Cs.

Galeotto Marzio: Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv.
Magyar Helikon, Budapest, 1977. 138 l. (Bibliotheca Historica)

Hunyadi Mátyás udvarának jellegzetes alakja volt a humanista történetírók egyike: Galeotto Marzio, aki több évet töltött Magyarországon, s valószínűleg 1485 tavaszán írta meg Mátyás királyról szóló munkáját azzal a céllal, hogy a trónörökös, Corvin János elé példaképül állítsa atyját. A rendkívüli személyiségű uralkodóról szóló anekdoták többsége személyes élményeket elevenít fel, de szép számmal akadnak a köny-

vecskében a korban közismert történetek, tréfák is, hasonló tárgyú művekhez hasonlóan Galeotto is merített ezekből. 1961-ben jelent meg először a teljes magyar fordítás – *Kardos Tibor* ültette át magyar nyelvre, 1977-ben a jelen kiadáson kívül a Magyar Remekírók *Humanista történetírók* c. kiadványában is közreadta a teljes művet a Szépirodalmi Kiadó. E Bibliotheca Historica sorozatbeli kötet szövege azonos az említett kiadásokéval, de illusztrált: a korabeli iniciálék, rajzok Mátyás könyvtárának kódexeiből, a korvinákból és más reneszánsz könyvekből korhű hangulatot teremtenek (a képanyagot a kódexirodalom egyik kutatója, *Csapodiné Gárdonyi Klára* állította össze), fokozzák a fordulatos, ötletes, életteli anekdotagyűjtemény hatását, értékét. A „jeles mondások", „bölcs tettek" felidézése révén pontos képet kapunk a reneszánsz udvari életről, Mátyás uralkodói és emberi erényeiről. A becses művelődéstörténeti forrást Kardos Tibor eligazító utószava, gondos jegyzetanyag és a 33 kép pontos lelőhely jegyzéke egészíti ki.

R. T. O.

Gálfalvi György: Marad a láz?
11 interjú. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 102 l.

Gálfalvi György, a marosvásárhelyi Igaz Szó rovatvezetője, könyvében a romániai Forrás-nemzedék második hullámát fogta vallatóra. Arra volt kíváncsi, hogy nemzedéktársai, a ma 30 és 40 év közötti írók-költők, név szerint: Czegő Zoltán, Csiki László, Éltető József, Farkas Árpád, Kenéz Ferenc, Király László, Kocsis István, Magyari Lajos, Tömöry Péter és Vári Attila miként boldogulnak az irodalmi életben és a közéletben, hűek maradtak-e korábbi eszményeikhez. A kérdező irodalomtörténész-kritikus jól tudja, hogy a romániai magyar irodalomba is nagy pezsdülést hozó első Forrás-nemzedék tagjai jól észrevehetően letették a névjegyüket – nem csupán a romániai magyar literaturában, hanem az egyetemes magyar irodalomban is. Az utánuk következők, vagyis a kérdező nemzedéktársai, eddigi műveikkel – mindnyájuknak már több kötete jelent meg – bizonyították-e, hogy méltó örököseik amazoknak?

Gálfalvi némelykor szépirodalmi ihletettségű „beszélgetései" arra is fényt derítenek, miért volt hajdan – az egyetem falai közt, de méginkább a Gaál Gábor Körben – oly egységes ez a nemzedék: a közös ügy, a közös cél vállalásában. Elődeikkel, az inkább az avantgarde felől érkező Szilágyi Domokosékkal, Lászlóffy Aladárékkal szemben, ők a valóságközelítést, a népszolgálatot, a közvetlen politikumot vallották, a „közösség mámorában" alkották műveiket. A kérdező arra kíváncsi, hogy a hajdani erős kötelék, noha nyíltan kevés szó esett erről, miért bomlott meg, miért vált távolról egymást követő, a hajdani „lázat" már csak nyomaiban viselő életformává.

Az egymás melletti interjúk is felelnek erre a kérdésre: akárhogy van is, most már mindenki a saját arcáért felelős. S ha az interjúk önelemző, a „fiatalságra" nosztalgiával visszatekintő hangulata, nem mindig jelzi is egy-egy költő-író könyvekben létrehozott értékeit, a Gálfalvi kérdéseire adott válaszok (és ki-ki olvasmányélményei) nyomán kialakított arcképek egy erős irodalmi csoportosulásról tanúskodnak. A tizenegy interjú szociológiailag is igen gazdag – a fiatal romániai magyar értelmiség életformája, létezésmódja is benne foglaltatik Gálfalvi György könyvében.

Szakolczay Lajos

Gálfalvi Zsolt: Az írás értelme.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 278 l.

A romániai magyar irodalom színházi, irodalmi és nemzetiségi politikusának tanul-

mányait, kritikáit és vitacikkeit közli ez a kötet. A szerző második ilyen gyűjteménye ez, az első 1958-ban jelent meg, *Írók, könyvek, viták* címmel. A mostani kötet körülbelül 11 év termését őrzi, és jelzi, hogy a szerző színházi és nemzetiségpolitikai tevékenysége után visszatért az irodalomkritikához.

Gálfalvi Zsolt írásai jó értelemben vett „alkalmi" írások. Évforduló vagy irodalmi esemény hívja életre őket, és ezek kapcsán esik szó általános kérdésekről. Ha József Attiláról szól, a költő időszerűségét hangsúlyozza, Ion Brad Emil Isac-kal folytatott beszélgetéseinek kötetét a közös erdélyi sors vizsgálata okán veszi szemügyre. Tompa Lászlóról, Dsidáról valamely kerek évforduló készteti szólásra. Csehi Gyuláról, Lukács Györgyről, Nagy Istvánról, Horváth Istvánról halálukkor ír; Illyést, Kacsó Sándort születésnapjuk kapcsán köszönti nagy melegséggel; Gaál Gábort a személyes ismeretség elfogultságával idézi meg.

Nagyobb terjedelmű írásai is alkalmi jellegűek, egy-egy könyv megjelenése, a könyv körüli vitába való beleszólás az inspirációjuk. A mostanában jobbára színházi kritikában kitűnő Gálfalvi Zsolt e kötetében a regényt teszi meg érdeklődése központjává. Az természetes, hogy nem kerüli el figyelmét *Sütő* korszakos műve *(Anyám könnyű álmot ígér),* de érdekes, hogy legnagyobb terjedelemben *Kovács György* egy regényével, *Szemlér* regényeivel foglalkozik. Látható kedvvel foglalkozik a regény elméleti kérdéseivel is, *Szilágyi István* műve, a regényíró *Szász János* és *Majtényi Erik* emlékező kötete, Sütő regénye és esszékötetei a próza általánosabb kérdéseinek vizsgálatára is buzdítják. Gálfalvi Zsolt az irodalom nem csupán napi kritikai, recenzens szemlélésére, hanem filozófiai vizsgálatára is vállakozik. Nem véletlen, hogy *Rácz Győző* jelentős filozófiai kötetéről *(A lírától a metafizikáig)* elemző és beleérző kritikát ír. Mivel legtöbbször valamely mű kritikája kapcsán ír, más kritikákat igyekszik ellenpontozni, hamar kiderül és világos lesz a szerző irodalmi igénye, ideálja. A sokat emlegetett regényekről szóló írásaiból például kitetszik, hogy a nagy társadalmi tablót és törvényszerűségeket, a társadalmi mozgást mutató regényt kedveli, a kritikában az elméleti megalapozottságot követeli, hisz az irodalom társadalmi hatékonyságában. Figyelme kiterjed a kortárs romániai magyar irodalomtörténetírásra, filozófiára, nemzetiségi szaktudományra *(Gaál Gábor, Csehi Gyula, Gáll Ernő).* Fölfigyel a fiatal filozófus-gárdára is, fiatal költőre csak egyszer, Farkas Árpádra. Általában a líra nem tartozik figyelme középpontjába, Kányádi Sándorról írva inkább a legszebb verseihez írott előszóval vitázik, semmint a költői erényekre figyel. Úgy tartja, hogy a téves ítélet filozófiai és irodalmi tévutakat jelent, fontosabb azt bírálni, semmint a közismerten jó művet értékelni.

I. M.

A gyengéd óriás.
Emlékezések Gelléri Andor Endrére. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 164 l. (Gyorsuló idő)

A Gyorsuló idő változatos tematikájú sorozatában megjelent kis kötet *Gelléri Andor Endrére* emlékező írásokat gyűjtött csokorba: Kosztolányi Dezső, Halász Gábor, Vas István, Kardos László, Füst Milán, Gyenes Tamás, Moldova György, Sebestyén Endre, Fodor József, Sőtér István, Beér János, Déry Tibor, Nádass József, Zelk Zoltán, Devecseri Gábor, Módos Péter, Illés Endre és Feleki László idézi az író emberi alakját, tragikus halálát, novelláinak világát, művészetét. Az emlékezők többsége személyes élményei alapján rajzolja meg az óbudai munkásfiúból kitűnő íróvá nőtt Gelléri hétköznapjait, egy-egy emlékezetes esetét, írói terveit, amelyek korai halála miatt nem

valósulhattak meg. Írásainak megkapó hangulatát már első kötete megjelenésekor méltató korabeli kritikák és a késői író-utódok tisztelgő írásai egyaránt megtalálhatók a válogatásban, amelyből kiemelkedik Füst Milán két remek portréja a vele közeli barátságban levő írótársról, közös beszélgetéseikről, Gelléri olvasmányairól, nehéz fizikai munka végzése mellett írt novelláinak egy-egy kivételesen szép részletéről, rendkívüli erejű képeiről, a munkanélküliség poklától szenvedő hőseiről. Újraközli a válogatás Kosztolányi híres kritikáját, amelyben elsőnek írta le Gelléri novelláinak világáról: „Tündéri realizmusa fölött könnyűség és fényesség lebeg." Halász Gábor és Vas István, Sőtér István egy-egy novelláját elemzi, Beér János a gyermekkorban kezdődött barátság emlékeit: közös sétáikat, Gelléri óriási fizikai erejét, első írását idézi fel. Megrendítő Sebestyén Endre, Nádass József és Zelk Zoltán emlékezése, amelyben a munkaszolgálat és a koncentrációs tábor közös élményeit, Gelléri halálát beszélik el.

R. T. O.

Győri László: Verselemzések bibliográfiája.
2., bővített kiadás. Tatabánya, 1977. 100 l.

A Tatabányai Megyei Könyvtár kiadásában másodízben jelent meg a *Verselemzések bibliográfiája,* jelentősen bővítve az első alkalommal közreadott anyagot. Győri László regisztrálása szerint 1974 óta több mint százhúsz verselemzés látott napvilágot, és most ezekkel bővítve hasznos kézikönyv lehetne az új bibliográfia. Szerkezeti beosztása gyakorlati szempontokat követ, a verselemzés elméletére vonatkozó szakirodalom után a magyar, majd a külföldi versek elemzésének bibliográfiája következik a költők betűrendjében. Rövidítésjegyzék és összevont (szerző nélküli) verscímmutató zárja a kötetet. Sajnos, nem kapunk jegyzéket az analizált tanulmánykötetekről, de a bibliográfia használhatóságának legnagyobb hibája a szerzőtől független, a tipográfiai kivitelezésben rejlik. A sokszorosítási technika következménye, hogy a kiadvány jól átgondolt szerkezete ellenére nehezen áttekinthető, nem is szólva a hosszú ékezetek hiányairól. A *Verselemzések bibliográfiája* nyomtatott és nagyobb példányszámú kiadása bizonyára jó segítőtársa lenne irodalomtörténészeknek, tanároknak, de az érdeklődő olvasóknak is.

Németh S. Katalin

Halász Gábor válogatott írásai.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 803 l.

Az értelem keresése volt az egyetlen kötet, amely még Halász Gábor életében napvilágot látott, és az eddig leggazdagabb válogatásig is egészen 1959-ig kellett várni. A tragikus sorsú irodalomtörténész, esszéista születésének 75. évfordulójára a Magvető Könyvkiadó gondoskodott végre a Halász Gábor-tanulmányok újabb kiadásáról. Az ünnepi kiadványként megjelent válogatott írások szerkesztője nem szerepel a köteten, csupán annyi, hogy a mostani a „Véber Károly 1959-es szerkesztését figyelembe vevő bővített kiadás". Nyilván véletlen, hogy mindkét kiadás lapszámra egyezik, más „figyelembe vett" szempontot azonban az újabb kötetnél nehezen találunk, mert mindkét tanulmánykötet mind szerkesztésben, mind a közölt írások mennyiségében lényegesen eltér egymástól. Míg Véber Károly válogatása az írói kronológiát vette figyelembe és a tanulmányok során Halász Gábor írói fejlődésének vonalát is nyomon követhetjük, addig az újabb kiadás szerkesztője tematikusan csoportosította az írásokat, négy

nagy fejezetbe foglalva a kötetbe válogatott tanulmányokat: I. Magyar kultúra, magyar irodalom, II. Vélemény és vita, III. Európai évszázadok, IV. Arcképek, bírálatok. A második, bővített kiadás kibővítése számszerűleg nem igazolható, hiszen az itt közölt kilenc új írással szemben az 1959-es válogatásban 33 olyan írás szerepel, amelyet a mostani kötetben hiába keresünk. Nem került az új kötetbe számos világirodalmi témájú Halász Gábor-írás, hiányzik továbbá a – Halász Gábor nagy élményét jelentő – tizennyolcadik századdal foglalkozó írások közül a Kazinczy világa, a Kazinczyné levele, a reformkorból a Szalay László, a Csengery Antal, a Trefort Ágoston-portré is. Ugyancsak hiába keressük a két Szabó Lőrinc-kötetről írott recenziót, de a József Attila halálának ötödik évfordulójára írt tanulmány sem került az új válogatásba.

Jelentős bővülést jelent a *Magyar középkor* című, majd kilencven oldalas tanulmány, és itt olvashatjuk először a *Kölcsey* iróniájával foglalkozó esszét is. *A Ferenczjózsefi idők* szintén újonnan beválogatott írásként zárja a történeti fejezetet. Az elméleti jellegű írások között *A líra ellenforradalma* szerepel, világirodalmi témában pedig a John Donne avagy az érzelmek iskolája és A humanista hadvezér (Savoyai Eugén) bővíti a kötetet. Szerencsés volt a méltatlanul elfeledett *A három Babits-arc* című tanulmány beválogatása, és a Szerb Antal irodalomtörténete kapcsán keletkezett *A szenvedélyes olvasó* is. A kötetet néhány kortárs író verseskönyvének együttes recenziója zárja le, *A század gyermekei.* Sajnálatosan hiányzik a kiadványból minden kísérő apparátus – Halász Gábor saját jegyzeteit az egyes tanulmányok után olvashatjuk –, de sem a szerkesztés szempontjairól, sem az egyes írások eredeti megjelenéséről a kötet nem ad útbaigazítást. Emlékeztetőül: az 1959-es kiadáshoz Kozocsa Sándor Halász Gábor-bibliográfiája is csatlakozott.

Minden fogyatékossága ellenére az új Halász Gábor-kiadás mégis hiányt pótol.

Németh S. Katalin

Haller János: Gesta Romanorum.
Sajtó alá rendezte Belia György, válogatta és az utószót írta Kelecsényi Gábor, illusztrálta Gyulai Liviusz. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 255 l.

A későközépkor egyik legnépszerűbb olvasmányát, a *Gesta Romanorum*ot vagyis a rómaiak viselt dolgairól szóló válogatást tarthatjuk kezünkben a Magyar Helikon szép kiadásában. Az Európa-szerte elterjedt kézikönyv első magyar fordításában jelent meg ismét, Haller János 1695-ben kiadott magyarítását követve. Haller János Erdély életében nevezetes szerepet játszó családból származott, sorsa pedig valóban nem szegénykedett eseményekben. Az Apafi Mihály uralkodása alatt (1662–1690) lezüllött Erdélyben ő is belekeveredett a Béldi Pál-féle összeesküvésbe, ezért 1679 és 1683 között Fogaras várában raboskodott. Rabságának irodalmi terméke a *Hármas História,* melynek egyik része a Gesta Romanorum lefordítása.

A Gesta Romanorum műfaját tekintve nem kapcsolható az eredeti értelemben vett gestákhoz, történeti munkákhoz. Sokkal helyénvalóbb rá a novelláskötet, anekdotagyűjtemény elnevezés. Témavilágában egyaránt helyet kapnak a cím szerint megjelölt római dolgok, a középkori krónikák novellaszerű eseményei, vagy a távoli Kelet mesevilága. Az összegyűjtés célja pedig eredetileg a prédikációk szemléletesebbé tétele, a száraz erkölcsi példázatok ékítése volt. Így aztán számtalan kéziratos másolatban terjedt el a különböző variációjú történeti füzér, nyomtatott kiadásai pedig az ősnyomtatványok között is tekintélyes számot képviselnek, mintegy harminc Gesta Romanorum incunabulumot ismer a szakirodalom. Haller János XVII. századi fordítása az 1508. évi hagenaui kiadás alapján készült.

Kelecsényi Gábor a mostani kiadás utószavában áttekinti a Gesta Romanorum történeti előzményeit, értékes utalásokat tesz a Gesta motívumainak a mai korig nyúló népszerűségére és behatóan elemzi Haller János műfordítói képességét is. Haller korábbi munkája, a *Pajzs, békességes tűrésnek pajzsa* című fordítás már tanúbizonyságot tett amellett, hogy Haller szívügyének tekintette a magyar nyelv ápolását. A Gesta fordítása bizonyítja, hogy nemcsak a pontos átültetésre való törekvés, hanem az ékes magyar nyelv és a nyelvben megnyilatkozó költői képzelőerő sem volt idegen Haller Jánostól. Néhány fordításbeli félreértését elfedi a sok találó kép, érzékletes szótömörítés, ízes közmondás alkalmazása. A Gesta Romanorum fordítását azért is becses értékként kell XVII. századi irodalmi emlékeink között számon tartanunk, mert a hiányzó magyar nyelvű barokk szépprózа helyébe lépett. Elterjedtsége mindenképpen ezt látszik igazolni. A Gesta Romanorum motívumaival pedig találkozhatunk népmeséinkben, de *Arany* költészetében vagy *Mikszáth* prózájában is.

Németh S. Katalin

Hatvany Lajos: Szalontától Pestig.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 187 l.

Hatvany Lajos, aki elsősorban Petőfi és Ady monográfusaként ismert, Arany Jánosról is kötetnyi cikket, tanulmányt írt fél évszázad alatt; kötetbe gyűjtve most jelennek meg először, a költő születésének 160. évfordulója alkalmából.

A szerző érdeklődése elsősorban az életrajz és a mű összefüggéseinek szól; ebből az aspektusból törekszik egy igazabb, irodalmi előítéletektől mentes Arany-kép felvázolására. Hatvany írásai gyakran polemikus éllel, publicisztikus indulattal telítettek – ennek magyarázata, hogy az Arany-cikkek – közvetve – Ady, s az urbánus irodalom érdekében születtek. Ezért hangsúlyozza erőteljesen Hatvany Arany arcképében a *városi polgár* – ellentmondásokkal terhes – vonásait; s ezért láttatja a magyar falut, vidéket, mint a költői kibontakozást megbénító, visszahúzó tényezőt. *(Városi és vidéki költészet; Szalontától Pestig, Arany költészetének társadalmi háttere).*

Az írások lendületes, változatos, rendkívül élvezetes elbeszélő modora, világos okfejtése, szellemessége a biztosíték arra, hogy a *Szalontától Pestig* nem csak az irodalomértők szűkebb körében válik majd népszerűvé.

Erdődy Edit

Horváth Béla: Czigány Dezső Ady-képei.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 85 l. (Gyorsuló idő)

Az Ady-évfordulóra megjelent tanulmánygyűjtemények, reprezentatív kiadványok sorába szerényen illeszkedik ez a karcsú kis kötet, amely azonban számos új Ady-adalékkal egészíti ki ismereteinket. Czigány Dezsőről, a tragikus véget ért festőről értő portrét rajzol a szerző, elemzi Adyhoz fűződő kapcsolatát, feleleveníti a század első évtizedének hangulatát, kortársi visszaemlékezések, levelek idézésével villantja fel a nagy költőről készült képek keletkezési idejének néhány mozzanatát. Czigány Dezső hét képet készített a költőről, hatot életében, egyet halála után. Horváth Béla sorraveszi a portrékat, olajfestményeket, véglegesíti a különböző időben készült képek adatait, eloszlatja a körülöttük kialakult tévedéseket, beszámol hollétük alakulásáról, művészi értékeikről. Tartalmas esszéjét rövid Ady-bibliográfia egészíti ki.

R. T. O.

Humanista történetírók.
A válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek Kulcsár Péter munkája, Kulcsár Margit közreműködésével. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 1198 l. (Magyar Remekírók)

A latin humanista irodalom a XV. században alapozódott meg Magyarországon, s az egyes irodalmi műfajokat mindjárt kezdetben európai formátumú egyéniségek reprezentálták: a költészetet Janus Pannonius, az orációt Vitéz János, az episztolográfiát Vitéz és Váradi Péter, valamennyien a hazai humanizmus neveltjei. Csupán a történetírás virágzott fel egy olasz vándorhumanista, Antonio Bonfini tolla nyomán, rövid időre és számottevő folytatás nélkül. Bonfinit követően a XVI. század humanista műveltségű történetíróinál csak a historiográfia Liviust és Cicerót utánzó, antikizáló kellékeiben élt tovább a Mátyás-kori hagyomány, eszmeiségében mélyen átitatva a reformáció és antireformáció ideológiájától – így teljességgel megszűnt a kontinuitás hordozója lenni.

Kulcsár Péter ennek a korántsem könnyen szintetizálható humanista történetírásnak bemutatására vállalkozott csaknem 1200 oldalas válogatásában. A szerkesztés munkáját a bőség zavara tette nehézzé, mert: 1. voltak olyan művek, amelyek ismertek voltak ugyan magyar fordításban (ha nem is teljes egészükben), de egy ilyen rangos, nagyszabású gyűjteményből nem maradhattak ki; 2. voltak, amelyek viszont most először kerültek lefordításra, miért is joggal követeltek helyet maguknak.

Kulcsár, nagyon helyesen, a nóvumoknak biztosított teljességet a klasszikusnak számító (de esetleg jobban ismert) művekkel szemben. Bár ebből a szerkesztői koncepcióból irodalomtörténeti értelemben vett körkép nem alakulhatott ki, Kulcsár kötete bőven kárpótol a válogatás okozta veszteségekért, mivel cserébe olyan – latinul vagy magyarul – nem ismert opuszokkal ajándékozza meg a magyar irodalmat, melyeket nagy nyereségként üdvözölhetünk. Mindezek után a könyv a következő szerkezeti felépítést mutatja: az első fejezet a humanista történetírás elméletének egykorú forrásszövegeit állítja egybe *Brenner Márton, Szikszai Fabricius Vazul* és *Zsámboky János* nyomán (7–38). A második fejezet (41–286) a XV. századi, a harmadik pedig (289–1039) a XVI. századi humanista történetírókat szólaltatja meg. A kötetzáró, utolsó fejezetek részint magas filológiai akribeiával összeállított jegyzetapparátust (1043–1154), részint példásan tömör utószót tartalmaznak (1157–1194).

A XV. század humanista alkotásai közül teljes egészében olvasható *Pietro Ranzano* elfeledett Hunyadi-életrajza (melynek magyar fordítása kiadatlan latin kéziratból készült) és *Galeotto Marzio* forrásértékű anekdotás könyve Mátyás királyról (melyet igen becsessé tesznek Kulcsárnak hozzá írt, a neoplatonista vonatkozásokra érzékeny jegyzetei). A monumentális magyar történelmek közül *Thuróczyt* és *Bonfinit* jól megválogatott szemelvények képviselik, az előbbi Mátyás király, az utóbbi II. Ulászló koráról tudósítva követi a történeti események természetes időrendjét.

A XVI. század humanista történetíróit igen szerencsés kézzel válogatta Kulcsár Péter. A fejezetben szereplő tíz szerző közül ötöt sikerült egész művekkel bemutatni és csak *Szerémi György, Brutus János Mihály, Baranyai Decsi János, Istvánffy Miklós* és *Szamosközi István* esetében kell megelégednünk – igaz, hogy bőséges – szemelvényekkel. A teljes művek sorát *Brodarics István* nyitja meg. Mohácsról szóló emlékiratát egy kritikailag helyreállított latin szöveg alapján most kapjuk első ízben magyarul (a korábbi fordítások valamely variánson alapultak). *Oláh Miklós* Athila-monográfiájának beválogatását – a magyar fordítás prioritásán kívül – már csak azért is jelentősnek tartjuk, mert felhívja a figyelmet egy tovább vizsgálandó kérdésre. Kulcsár ugyanis nem tekinti lezártnak a hun–magyar problematikát sem az őskőltészet, sem a kö-

zépkori krónikahagyomány összefüggésében, s érvei kétségkívül meggondolandóak (1094). *Zsámboky János*tól és *Verancsics Antal*tól is sikerült egy-egy önálló értékkel bíró opusculumot találni (Szigetvár ostromának leírása, illetve a Martinuzzi György életéről készült emlékirat).

Végül, a kötet záródarabja a XVI. század humanista történetírásának egyik legnagyobb teljesítménye, *Forgách Ferenc* kortörténete, mely magyar fordításban, teljes terjedelmében itt olvasható először. A magyar irodalomtörténetírás régebben kialakított már róla egy szívósnak bizonyult, de immár mozdulatlanná merevült képet, melyről Forgách mint a magyar Tacitus tekint ránk. Az újabb Forgách-filológia, főként Borzsák István szövegkritikai kutatásai nyomán (kinek e mostani, kitűnő fordítást is köszönhetjük), azonban más, hitelesebbnek tűnő interpretálásban közeledik az életműhöz, s tanulságai nyomán máris egy nagyon időszerű, új Forgách-kép körvonalai bontakoznak ki.

Kulcsár Péter *Humanista történetírók* c. kötete (a kiadó által biztosított tág terjedelmi határok között) igen hasznos szolgálatot tesz a magyarországi latinság egy fontos fejezetének megismertetése, népszerűsítése érdekében. Méghozzá olyan igényes válogatással és oly színvonalas apparátussal, hogy a szaktudomány is meríthet belőle inspirációt.

V. Kovács Sándor

Ijsewijn, Jozef: Companion to Neo-Latin Studies.
North-Holland Publishing Company, Amsterdam – New York – Oxford, 1977. XIV. 370 l.

A kézikönyv kettős célt szolgál: az egyetemisták számára vezető a reneszánsz, a barokk és a modern latin nyelvű munkák olvasásához Dante korától napjainkig, a kutatóknak pedig – a modern összehasonlító irodalomtörténetekhez hasonlóan – a fontosabb tények ismertetését és az alapvető bibliográfiai ismeretek közlését nyújtja.

A kézikönyv első része kronológiai áttekintés. Egy-egy fejezetben foglalkozik a neolatin irodalom előzményeivel: az antik és a középkori latinsággal is, majd áttér a neolatin irodalom taglalására. Minden korszak, illetőleg földrajzi egység irodalmát tárgyaló fejezet élére általános bevezetőt ír, ezt követi az annotált bibliográfiai fejezet: felsorolja az alapvető munkákat, a neolatin tárgyú és reneszánsz retrospektív bibliográfiákat, és az ilyen vonatkozású tanulmányokat is közlő és kurrens bibliográfiát is adó folyóiratokat.

A második részben általános kérdésekkel is foglalkozik. Ide tartozik a szövegkiadásról szóló fejezet, és az önálló tanulmánynak is beillő fejtegetés a neolatin nyelvről és stílusról.

A latin nyelvű magyar irodalommal két helyen találkozunk a könyvben: Ijsewijn a humanizmus első korszakában kiemeli Nagy Lajos és Mátyás udvarának szerepét, a kis terjedelemhez képest is igen behatóan tárgyalja *Vitéz János, Janus Pannonius* és a Magyarországon is dolgozó itáliai írók munkásságát, a második szakaszban a széleskörű latin irodalom általános tárgyalása után külön kiemeli *Oláh Miklós*t, *Istvánffy*t, *Brodarich*ot, *Baranyai Decsi János*t, *Schesaeus*t, és a mai határokhoz igazodó területi elvnek megfelelően a csehszlovákiai és a romániai irodalom kapcsán foglalkozik *Filiczki*vel, *Taurinus István*nal, *Bél Mátyás*sal, és *Honterus*szal; a későbbi korok írói közül beszél *Dugonics András*ról, *Berzeviczy Gergely*ről és a huszadik századi *Juhász László*ról.

Jozef Ijsewijn könyve alapvető munka, igen használható áttekintést és nélkülözhetetlen kutatási segédeszközt jelent a neolatin irodalom kutatóinak.

Uray Piroska

Il problema della traduzione e la diffusione della letteratura ungherese in Italia. Secondo incontro dei professori di ungherese in Italia, Napoli, 1975. nov. 5–7, Istituto Universitario Orientale – Napoli, Ufficio Stampa e Fotoriproduzione, 1977. 135 l.

1975 novemberében, Nápolyban rendezték meg az Olaszországban működő magyartanárok második találkozóját. (Az első hasonló jellegű összejövetel 1973-ban, Padovában zajlott le.) A konferencia témája ezúttal *A fordítás problémája és a magyar irodalom olaszországi terjesztése* volt. Az előadások, referátumok és hozzászólások kötetben is napvilágot láttak – szintén Nápolyban –, így az ott elhangzottak szélesebb körben váltak hozzáférhetővé.

Mindegyik előadó természetes törekvése volt, hogy a magyar irodalom külföldi terjesztésének és fordításának kérdését, továbbá a nyelvi-poétikai sajátosságok összefüggéseit komplexen vizsgálja, a tanulmányok többnyire mégis egy-egy csomópont köré rendeződtek. A magyar szépprózа itáliai sorsát vázolva *Sallay Géza* – többek között olasz könyvkiadókra hivatkozva is – a megalapozott közvetítés, a biztosabb információ-szolgáltatás hiányát nehezményezte, s e téren az olasz irodalmi ízlés fokozottabb figyelembe vételét sürgette. Ugyancsak a megfelelő közvetítők hiányát hangsúlyozta – ezúttal azonban olasz részről – a magyar irodalom régi mentora, *Paolo Santarcangeli. Klaniczay Tibor* a jól szerkesztett antológiák – mérsékelt piaci sikerükön túlmutató – jelentőségét emelte ki, valamint azt, hogy a magyar kultúra terjesztése során nagyobb figyelmet kell szentelni az illető ország szakemberei, irodalomtörténészei szerepének. Ugyancsak ő sürgette a fordításban kevesebb gondot okozó, színvonalas magyar tanulmány- és esszéirodalom itáliai megismertetését.

A nyelvi-poétikai jellegzetességek összehasonlítása kapcsán *Balázs János* az olasz és magyar költői nyelv kontrasztív elemzéséhez nyújtott adalékokat (elsősorban a hangzórendszer és a rímtechnikai vonatkozások terén), *Fábián Pál* pedig a poliszémiának és a szinonimiának a két nyelvbeli eltéréseit és átfedéseit szemléltette egy konkrét példán keresztül. A tipológiai és szerkezeti különbségekkel, a nyelvi és fordítói képzés rendszerével s az egyes fordítás-típusok revelanciájának kérdésével foglalkozott *Andrea Csillaghy* tanulmánya. Nyelvészeti téren is különálló volt – történeti témájánál fogva – *Giovan Battista Pellegrini* nem kevés vitát kiváltó előadása *a magyar nyelv néhány italianizmusáról és terjedési útjukról.* Az előadó főként az olasz jövevényszavak dialektális eredetét és a gyakori szláv közvetítést bizonyította.

Ami a fordítás közelebbi helyzetét s a konkrét elemzéseket illeti, az előadások legtöbbje akarva-akaratlanul ide kapcsolódott. A modern olasz epika kapcsán Sallay Géza a magyar prózafordítás hagyományosan ösztönös, spontán gyakorlatát bírálta, és – a líráéhoz hasonlóan – a prózanyelv expresszív funkciójának, szemantikai összefüggéseinek figyelembe vételét hiányolta. Ugyancsak a magyar fordítók nem ritkán csekély felkészültségét kifogásolta *Fogarasi Miklós,* és a *kulturális kontextus* ismeretének fontosságát emelte ki. Fordításelméleti kérdések ürügyén a történeti aspektus szem előtt tartásáért emelt szót *Nullo Minissi.* Egyetértés fogadta *Tóth László* referátumát a zárt versformák fordításának kérdéséről: a jelenlevők jobbára megegyeztek abban, hogy a modern líra határozottan a formai nyitottság felé tendál, s így a zárt formák hű átültetése egyre megoldhatatlanabb feladat. A lírafordítás hűségének elemzésekor *Ruzicska Pál* mégis a szintaktikai rend és a szófajok megválasztásának pontosabb követését javasolta.

Elméleti alapvetés és konkrét elemzés egységét tekintve útmutató volt *Umberto Albini* tanulmánya négy magyar költő *(Radnóti, Weöres, Illyés, Vas)* olasz interpretálásáról. Tudatosság és érzékenység egységét mutató megfigyelései a magyar szakirodalomnak is hasznára válnak.

Időközben, éppen e könyv megjelenésének évében a *harmadik találkozó* is lezajlott, ezúttal a Velencei Tudományegyetem rendezésében. A párbeszéd folytatása örvendetes és kívánatos tény. Ha látványos sikerre nem lehet is számítani, a szükség sürgető: a nyelvi (és részben történeti) elszigeteltséget a kultúra erőteljes nyitásával ellensúlyozni.

Szkárosi Endre

Illés Ilona: Tűz (1921–1923) – Diogenes (1923–1927).
Repertóriumok. Petőfi Irodalmi Múzeum. Budapest, 1977. 235 l. (B sorozat 8. füzet)

1919 után az emigrációban levő magyar irodalom egyik legjelentősebb vállalkozása volt a *Gömöri Jenő Tamás* által Pozsonyban, később Bécsben szerkesztett Tűz c. folyóirat. A szerkesztő színvonalas irodalmi folyóiratában az anyag háromnegyedrésze szépirodalmi alkotás, a többi a kritika és a publicisztika között oszlik meg. A kiadvány tömegigényt kívánt kielégíteni, 10.000-es példányszámban jelent meg, vitákat, ankétokat rendezett, olvasói levelek közlését is vállalta. A kritikai rovatot *Gaál Gábor* szerkesztette, *Szuchich Mária* pedig filmrovatot vezetett. A repertórium híven tükrözi a folyóirat fellendülő, majd a megszűnéshez vezető szakaszait, pontosan közöl minden adatot róla, minden egyes számát alaposan és szakszerűen dolgozza fel részben a folyóiratot érintő témák, részben a publikáló szerzők szerint. (A művek után az íróról szóló közlemények felsorolása következik.) A szlovákiai magyar irodalom kibontakozását is jól tükrözi a lap, a feldolgozás azonban nem választja szét a magyar szerzőket országok szerint. A leggyakrabban közölt szerzők Ady Endre, Franyó Zoltán, Kolnai Aurél, Komlós Aladár voltak. Meglepően gazdag és sokoldalú a világirodalmi anyag: a nagy nyugati irodalmak képviselőin kívül a jiddis, a japán, a svéd vagy a szlovák irodalom alkotásaiból is közöltek.

Itt található *Sinkó Ervin* tanulmánya Kierkegaardról, pályafutásáról, jelentősebb műveiről. (1921) Az új művészetről, a filmről is érdekes közlemények jelentek meg, Chaplint pl. hosszasan méltatja az egyik 1922-es szám.

A másik repertórium, amelyet szintén ez a füzet ad közre, a *Fényes Samu* által szerkesztett Diogenes, amelynek legtöbb cikkét maga a szerkesztő, író, drámaíró, népoktató írta. A haladó gondolkodású Fényes Samu 1919-ben a parasztagitátoroknak szervezett tanfolyamokat. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, itt indította el lapját, melynek főbb munkatársai szintén emigránsok voltak: *Barta Lajos, Szántó György, Hernádi-Hercz György, Lesznai Anna, Kassák Lajos, Komlós Aladár.* A Diogenes alcíméhez – Irodalmi, művészeti, társadalmi, történelmi, természettudományos folyóirat – híven fele részben irodalmi alkotásokat közölt, a másik részben pedig a tudományos és politikai tájékoztatást szolgálta. *József Attila* húsz verse, *Kassák Lajos* nyolc novellája jelent meg a Diogenesben. Gazdag politikai publicisztikáján kívül a modern felfedezéseket ismertető természettudományos cikkeit kell kiemelnünk. A nehezen hozzáférhető folyóirat anyagát a Tűzhöz hasonló módszerrel csoportosítja a repertórium: a folyóirattal kapcsolatos cikkek, közlemények után az egyes szerzők irodalmi művei, majd a képzőművészeti, filmmel, zenével, közéleti kérdésekkel foglalkozó rovatok végül a társadalomtudományok és természettudományok szak szerinti cso-

portban elősorolt címjegyzéke következik. A két folyóiratról összesen 1979 adat található a gondos névmutatóval ellátott kötetben, amelyet az antikvár könyvhálózatban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban lehet beszerezni.

R. T. O.

Illyés Elemér: Erdély változása.
Mítosz és valóság. 2., bővített kiadás, Aurora Könyvek, München, 1976 /1977/. 426 l.

Az 1975-ös első kiadás után második, bővített kiadásban jelent meg Illyés Elemér Nyugat-Németországban és Portugáliában élő történész és publicista *Erdély változása* című könyve, amely a romániai magyar nemzetiség helyzetével és e helyzet félévszázados átalakulásával vet számot. Ebben a tekintetben hiányt pótol, minthogy e nagylétszámú nemzetiségi csoport sajátos történelmi helyzetének, kultúrájának és intézményeinek átfogó leírásával egyelőre nem tett próbát sem a romániai, sem a magyarországi társadalomtudomány. A nemzetiségi monográfiának tekinthető vállalkozás egy útirajzzal *(Utazás kitérőkkel)* indul, amelyben a szülőföldjére hosszú évtizedek múlva hazalátogató író számol be személyes tapasztalatairól. Ezt követi a romániai magyar nemzetiség politikai történetének, valamint a romániai nemzetiségi jogalkotás történetének vázlata. Ez a fejezet számos új eredményt hozott, így az 1944 őszi háborúellenes erdélyi magyar mozgalmak eseménytörténetének pontosabb rögzítése terén. A *Népesedési gondok* című fejezet a nemzetiség népmozgalmi adatait gyűjti össze az egykori és mai statisztikai kimutatások kritikai összehasonlítása alapján. Majd adatokban rendkívül gazdag, tartalmas fejezetek következnek a romániai magyar falu, az iskolaügy, az iskolán kívüli népművelés, az egyházi élet, a zenei mozgalmak, a képzőművészet, a színjátszás, a sajtó, a könyvkiadás, a tudományos intézmények, valamint a kortárs román történetírás helyzetéről és jelenségeiről. Illyés Elemér hatalmas anyaggyűjtő munkát végzett, széleskörű tájékozottságot mutat. Forrásai között szerepet kapott szinte a teljes romániai magyar könyv- és sajtóanyag, különösen a hatvanas évek végén megélénkülő irodalom- és művelődéstörténeti kutató munka számos eredménye. Emellett mozgósítani tudta a nemzetiségi irodalom, közírás és tudományosság korábbi hozadékát is, a jelen helyzet leírását és elemzését általában a történelmi előzmények ismertetése vezeti be. A nemzetiségi élet és kultúra folyamatainak mérlegelése elfogulatlan józanságot követel, és Illyés Elemér munkájában kétségtelenül – a nagy anyagismeret mellett – a tudományos elfogulatlanság jelenti a legnagyobb értéket. Távol áll a nacionalista jellegű történetírás és publicisztika előítéleteitől, mítoszaitól. Tárgyilagos módon, sőt az erdélyi magyar irodalom liberális hagyományain nevelkedett tudós rokonszenvével ismerteti a román művelődés eredményeit is. Meggyőződése szerint az erdélyi együttélésnek az ott élő népek testvéri együttműködése lehet a legbiztosabb záloga. Akár a romániai magyar történeti és publicisztikai irodalom, ő is az együttélés históriai hagyományaira hivatkozik. „Századok óta élnek együtt magyarok, románok – írja –, közös élményeik voltak, de a maguk külön indítékú történelmi szerepüket élték; egy azonban közös, magyaroknál, románoknál: a szenvedés". Valóban, a közös történelmi szenvedés – és bizonyára a közös küzdelem – jó alapot szolgáltathat a nemzetiségi megértés és egyenjogúság kiépülése számára. A „változó Erdélyben" Illyés Elemér is örömmel látná ennek az építő munkának a sikerét.

Pomogáts Béla

Irodalmak barátsága.
A magyar–orosz és magyar–ukrán irodalmi kapcsolatok történetéhez. MSZBT kiadása, Budapest, 1977. 386 l.

A sokszorosított eljárással készült kötet az Orosz Nyelv- és Irodalomtanárok Nemzetközi Szövetsége (MAPRJAL) magyarországi szekciója irodalmi szakosztályában közreműködő kutató és oktató tudósok munkáit tartalmazza. Az alig egy évtizedes múltra visszatekintő szakosztály 1973 októberében Szegeden rendezte meg a Főiskolai Russzisztikai Napokat, 1975 februárjában pedig Budapesten kétnapos konferenciát tartottak, amelynek résztvevői a magyar–orosz és a magyar–ukrán irodalmi kapcsolatok kérdéseit vitatták meg. A kötet e két szakmai rendezvény anyagából válogat; s a téma természeténél fogva bepillantást enged a magyarországi russzisztika műhelyébe. A bevezető tanulmány (*Sziklay László* munkája) történeti és elvi megközelítésben vizsgálja a kelet-európai komparatisztika sajátos kérdéseit. Ez alapvetéstől kiindulva hét tanulmány foglalkozik a recepció, a hatás és a tipológia aspektusából az irodalmi kapcsolatokkal; további hét tanulmány kifejezetten tipológiai szempontokat követve eszme- és műfajtörténeti, alkotáslélektani vizsgálódást végez; s végül hat dolgozat a költői és prózai műfordítás vizsgálata minuciózus módszerével világítja át az irodalmi mű üzenete befogadásának bonyolult folyamatát és megvalósulását. A vizsgált időszak a XVIII. sz.-tól napjainkig terjed; a szerzők a magyarországi russzisztika több nemzedékét képviselik. A változatos tartalmú kötet írásait orosznyelvű rezümék kísérik. A szerkesztői előszó a vállalkozás folytatását ígéri, az összehasonlító irodalomtörténeti módszert alkalmazó kutatási eredményeket az orosz és szovjet irodalom oktatásmódszertani problémáinak elemzése egészíti majd ki.

Illés László

/Bölöni Györgyné/ Itóka: Ady Párizsban.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 297 l. (Téka)

A XX. századi magyar irodalom történetébe ezen a tréfás néven vonult be a Téka-sorozat kötetének szerzője, a szilágysági román származású Marchişiu Ottilia, a későbbi *Bölöni Györgyné*. Tanúja volt ez a törékeny asszony a korabeli magyar és európai szellemi élet számos fontos eseményének, jó nevet szerzett magának mint publicista és műkritikus, s többek között Ady, Rodin, Anatole France barátjának, munkatársának mondhatta magát. Az írásaiból összeállított válogatás tartalmazza az Ady párizsi tartózkodását megörökítő naplójegyzeteit, a fehérterror Budapestjéről írott *Szenvedések könyvé*nek részleteit, visszaemlékezését Anatole France-ra és Rodin-re, továbbá Bourdelle-re. A kötet bevezető tanulmányát írta és anyagát válogatta *Robotos Imre* nagyváradi irodalomtörténész.

K. Gy. Cs.

Jakó, Zsigmond: Philobiblon Transilvan.
Editura Kriterion, Bucureşti, 1977. 511 l.

Jakó Zsigmond romániai magyar történészprofesszor 1976-ban megjelent összegező jellegű művelődéstörténeti könyvét, – Írás, könyv, értelmiség (Tanulmányok Erdély történelméhez) – gyorsan követte annak román nyelvű változata. Az anyag törzsét azok a tanulmányok adják, amelyek a magyar nyelvű kötet harmadik fejezeté-

nek Könyv – könyvnyomtatás – könyvtár gyűjtőcíme alatt találhatók. (Várad helye középkori könyvtártörténetünkben, Erdély és a Corvina, Szeben latin betűs könyvnyomtatása a XVI. században, A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka (1622–1658), A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története, A balázsfalvi nyomda kezdetei, A Cipariu-könyvtár kialakulása és története, Könyv és könyvtár az erdélyi magyar művelődésben.)

Ehhez a törzsanyaghoz társul még a Tótfalusi Kis Miklós-monográfia (Erdélyi féniks, 1974.) nagylélegzetű bevezetője, valamint a Köleséri Sámuel havasalföldi bibliofil és tudományos kapcsolatait feldolgozó írás. A kötet kiegészítő bőséges jegyzetapparátus még a magyar változatéhoz képest is tartalmaz novumokat, újonnan előkerült adatokat.

Jakó Zsigmond több évtizedes kutatómunkájának eredményeit, a romániai szakkutatás számára nyújtott segítségét ismeri el és méltatja a műhöz írott előszavában Virgil Cândea: „A román szakemberek és olvasók egyaránt gazdag képet kapnak e könyv lapjain, de különösen a kötetzáró, összefoglaló tanulmányban arról a szerepről, amelyet az erdélyi magyar értelmiségiek játszottak hazánkban az írott vagy a nyomtatott betű útján a hazai kultúra megteremtésében, a tudás és az eszmék terjesztésében könyvek és könyvtárak segítségével."

J. J.

Jordáky Lajos: Kovács Katona Jenő.
Pályakép és válogatás Kovács Katona Jenő írásaiból. Az előszót írta: Balogh Edgár. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 270 l. (Testamentum)

A tragikus sorsú Kovács Katona Jenő (1910–1944) publicista, poéta, regényíró és mozgalmi harcos volt. Részt vett a Vásárhelyi Találkozón, egy ideig a Korunk segédszerkesztőjeként is tevékenykedett. Szociográfiai írásokban, újságcikkekben, kíméletlen hangú kritikákban mondta el véleményét a korról, eszmerendszerekről, napi kérdésekről. (Kéziratban maradt regényei, elbeszélései mindmáig kiadatlanok.) Kolozsvár felszabadulása előtt két nappal a Gestapo golyója végzett vele. Emlékét a kötethez előszót író *Balogh Edgár* egyik elbeszélésében, a *Szép halál*ban megörökítette.

Jordáky Lajos pályaképe a hajdani jóbarát eszmei fejlődését is nyomon követi, vagyis azt a kanyargós utat, melyen a „végletek embere" – a katolicizmustól a marxizmusig, az avantgardista-szürrealista irodalomtól a szociográfiáig – eljutott rövid életében. Kovács Katona Jenő sok helyről szerzett tudása – Nagykároly és Zilah után Brünnben és Párizsban, no meg Kolozsvárt is volt „diák" – hamar kamatozódott: igaz, hogy sem a gépészeti problémák (Brünn), sem az orvosi pálya (Párizs – Sorbonne) nem nagyon érdeklik, de sokkal inkább az ember. Párizsban Bergsont hallgatja, fölkeltik figyelmét a szürrealisták. Párizs élénk szellemét viszi haza Kolozsvárra is. Cikkeket, regényeket ír *(Üzlethelyiség kiadó)*. Kolozsvárt, Gaál Gábor atyai védelme alatt találja meg igazi énjét. A Korunkban sokat közöl, előadásokat tart a Munkás Athenaeumban. Egy ígéretes pályát szakít félbe a gyilkos golyó.

Jordáky Lajos tanulmánya elemzések sorával, gazdag szemelvény-gyűjteménnyel világítja meg Kovács Katona Jenő pályáját. Az írót műveivel jellemzi. A tragikus sorsú író-forradalmár műveiből közölt válogatás – elméleti cikkek, jegyzetek és különösképpen az 1944-es napló részletei – egy gazdag érzelemvilágú, gondolataiban, ítéleteiben pontos író-publicista arcképét mutatják.

Szakolczay Lajos

Jósika Miklós: Emlékirat.
Magyar Helikon, Budapest, 1977. 456 l.

Jósika Miklóst az irodalomtörténet a magyar regény megteremtőjeként tartja számon, ám feledésbe merült romantikus művei közül azonban ma már talán csak az *Abafi* c. regényt olvassák az ifjúsági irodalom kedvelői. Pedig nagyon termékeny író volt, ő maga száznál több műről tesz említést ebben a késő öregkorában kezdett *Emlékirat*ban. Már tizenöt éve élt emigrációban, mikor a nagy munkához fogott; 1865-ben bekövetkezett halála miatt a mű befejezetlen maradt. Ez a könyve minden más művénél maradandóbb történelmi dokumentum, forrásértékű alkotás; természetes, friss, életidéző, valóságtisztelő hangon tudósít egy elmúlt világról, gyermekkorától az 1830-as évek elejéig írta meg élete, környezete és kora eseményeit, számos nevezetes személyiséggel való kapcsolatának történetét, íróvá válását, művei fogadtatását, a korabeli irodalmi életet. Igazi írói erényekkel eleveníti föl ifjúságát, katonakorának számos kalandját; pompás jellemrajzokat ad szüleiről, szülei baráti köréről, nevelőiről, feletteseiről, nagy erdélyi hazafiakról, feleségéről, nyírségi és erdélyi főurakról. Regényíró és kritikus kortársait jókora adag elfogultsággal, sértett hiúsággal és éles kritikával idézi meg, de így is érdekes kortörténeti adalékként olvashatjuk ezeket a lapokat is. Amint a kötet végén található utószóban *Győri János* írja: „Tabló, portré, kalandtörténet, leírás, hangulati elem, eszmefuttatás, ironikus megjegyzés, lírai sóhaj, hirtelen elhallgatás – mind az elmúlt világ képét gazdagítja." Kár, hogy a reformkor és a szabadságharc korát már nem írta meg Jósika Miklós, emigrációs éveiről sem olvashatunk egy-egy utalásnál többet. A hiteles korrajz, szókimondás, eleven, érzékletes stílus, a széles látókörű, művelt, szellemes író mesélőkészsége (legyen szó a kolozsvári konviktusról, az előőrsként kiküldött katonáról a Napóleon elleni csaták egyikében, egy-egy vacsora leírásából Napkoron, felesége rokonainál, Kertbeny Károlyról vagy bármiről) – a mai olvasó számára is nagyszerű olvasmánnyá teszik az *Emlékirat*ot, amely 1865-beli első megjelenése óta most látott napvilágot másodízben! A kötetet a már említett utószón kívül bőséges jegyzetanyag és szómagyarázatok egészítik ki.

R. T. O.

József Attila művei I–II.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. I. kötet: Versek, műfordítások, szépprózа. 821 l. II. kötet: Tanulmányok, cikkek, levelek. 781 l. (Magyar Remekírók)

A Magyar Remekírók sorozatban megjelent mű az eddig felkutatott József Attila-hagyaték legteljesebb gyűjteménye. Az anyag gyűjtése, a szöveggondozás, a jegyzetek és az utószó *Szabolcsi Miklós* munkája.

Az első kötet a címben jelölteken túl magába foglalja az eddig ismert töredékes műveket, rögtönzéseket és a hiteles fordítások mellett azokat is, amelyek feltehetően, de nem bizonyítottan József Attila művei. A nagyobb csoportokat – versek, versfordítások, szépprózа és önvallomások – évenkénti bontásban közli a kötet.

Az utószóban Szabolcsi Miklós felsorolja József Attila életében megjelent verskötéteit, közli az egyes kötetek tartalmát (az utószó végén), majd a költő halála utáni megjelenéseket. 1955-től a kiadások minden esetben feltüntetik az 1952-es kritikai kiadáshoz képest újonnan felvett szövegeket, változtatásokat és átcsoportosításokat. Jelen kötetben az 1975-ös kiadáshoz képest a következő változtatások történtek: beiktattak négy játékos rögtönzést a Vágó Márta-levelezésből, két négysoros töredékes rögtönzést (az egyik Tamás Aladár emlékezete alapján, a másik a kritikai kiadásban

még a kétes hitelű szövegek között szerepelt), illetve az ugyanitt jegyzetanyagban szereplő *Pohár* című vers francia és német fordítását. *A Feleségem, A félidő: 0–0* és a *Ha lelked, logikád* című versek a rögtönzések közül a teljes szövegek közé, eddig a versek közt szereplő *Magyarország messzire van* című szöveget pedig a rögtönzések közé sorolták. A versek időrendjében főleg 1923–26 között történt több változtatás. A műfordítások és a hozzá kapcsolódó jegyzetek, a szépprózai művek és az önvallomások közlése József Attila Összes Művei IV. kötete (1967) alapján készült.

A kötet végén jegyzetek, utószó és mutatók találhatók.

A második kötet a bírálatokat és a töredékesen fennmaradt vagy másokkal együtt írt prózai műveket is tartalmazza. Úgyszintén a tanulmányterveket és a kétes hitelű prózai írásokat.

A mintegy hetven oldalnyi jegyzet előbb ismerteti a tanulmányok, cikkek és bírálatok korábbi megjelenéseit, majd az 1958-as eddigi legteljesebb gyűjteményhez képest (József Attila Összes Művei III.) a jelen kiadás változtatásait. Kimaradt *A technikáról* című részlet, bevették az Igen est bevezetőjéül szánt beköszöntő cikket *(Vasat aranyért)* és a Zsolt Béla *Bellegarde* című könyvéről írt bírálatot. A jegyzetek megírásában *Tverdota György* is közreműködött. József Attila leveleit az 1976-os megjelenésű, igen sok lappangó levelet még nem tartalmazó Válogatott levelezések alapján közli a kötet. Ehhez a részhez *Fehér Erzsébet* írt bőséges jegyzetanyagot, és ő gyűjtötte össze a könyv végén közölt életrajzi adatokat is.

Gebri Mária

Juhász Béla: Irodalom és valóság.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 428 l.

Juhász Béla a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanít, az Alföld című folyóiratot szerkeszti, emellett kiterjedt kritikusi tevékenységet folytat. Ez a válogatás munkájának legjelentékenyebb tanulmányait és kritikáit gyűjti össze. Juhász általában a felszabadulás utáni próza fő vonásaira, változásaira mutat rá, az 1945 után kibontakozó nemzedék (*Mesterházi Lajos, Galgóczi Erzsébet, Fejes Endre, Kamondy László* stb.) regényeinek, novelláinak valóságértékét, társadalmi problémák iránti érzékenységét, művészi eredményeit vizsgálja. A műalkotás társadalmi hatékonyságát tartja az egyik legfontosabb kritériumnak, ez a szemlélet hatja át *Szabó Pál*ról, *Illyés Gyula*ról, *Veres Péter*ről, *Sarkadi Imré*ről, *Fekete Gyula*ról és másokról írott hosszabb-rövidebb tanulmányait, portréit, műelemzéseit. A három leghangsúlyosabb tanulmány Szabó Pál, Sarkadi Imre és Illyés Gyula fő műveivel foglalkozik, a külföldi irodalomból pedig *Solohov* Csendes Donjáról található elemzés a kötetben. A hatvanas évek irodalmi életéről, fontos kérdéseiről – pl. a vidéki folyóiratok szerepéről, lehetőségéről, a fiatal írók helyzetéről – szóló polemikus írások egészítik ki az irodalomtörténészi, kritikusi műhelymunkából adott keresztmetszetet.

R. T. O.

Juhász Géza: Csokonai-tanulmányok.
Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Juhász Izabella. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 414 l.

Az 1968-ban elhunyt Juhász Géza kutatásainak előterében majdnem két évtizeden át Csokonai állt: a kritikai kiadás sokrétű problémái, a költő utóéletének kérdése, és

elsősorban Csokonai egyéniségének és művészetének megértése, hiteles fejlődésrajz megalkotása. A tervezett monográfia nem készülhetett el. Megírt fejezeteit és a szerző egyéb Csokonai-tanulmányait tartalmazza a jelen kötet.

Juhász Géza a Csokonai-életmű kronológiája és a fiatalkori művek vizsgálata területén alapkutatásokat végzett, eredményei (melyekről e kötetben is olvashatunk) szervesen és nélkülözhetetlenül beépültek a modern Csokonai-képbe. A kötetben olvashatjuk azokat a hipotéziseket is, amelyeket a teljes Csokonai-fejlődésrajz érdekében állított fel, és amelyek komoly vitákat kavartak. Juhász feltételezéseit nem minden esetben igazolták a további kutatások, így pl. ma már nem tartható az az állítás, hogy Csokonai Rozáliája Weszprémi Juliska (Földi Jánosné) volt. Nemkevésbé vitatható az a törekvés, hogy Csokonai életútjának világnézeti ellentmondásait – modern ideológiai viselkedésnormák szerint ítélve meg őket – a polgárság általános jellemvonásaival magyarázza, vagy jelentőségüket az őket hordozó művek esztétikai alábecsülésével csökkentse. De hiba lett volna kihagyni ezeket a tanulmányokat, hiszen a kötet csak velük együtt vállalkozhat Juhász Géza Csokonai-képének – melyet ő már nem tudott egy egységes műben összefoglalni – reprezentálására.

A kötethez névmutató tartozik, és alapos bibliográfia egészíti ki az 1968–74 közötti évek új Csokonai-szakirodalmáról.

Zentai Mária

Juhász Izabella: A debreceni Ady-társaság bibliográfiája (1927–1951).
Debrecen, 1977. 158 l.

A Debreceni KLTE Könyvtárának bibliográfiai kiadványai sorozatában, Juhász Izabella munkája a debreceni Ady-társaság több mint négy évtizedes működésének dokumentumait, adatait gyűjti össze. A bibliográfia 1865 tétele időrendben közli az Ady-társasággal, annak működésével kapcsolatos cikkek, valamint a Társaság kiadásában megjelent művek adatait.

A gazdag dokumentum-gyűjtemény tartalmazza – többek között – az Ady-társaság alakuló közgyűlésének jegyzőkönyvét, főtitkári beszámolókat; valamint *Kardos László, Juhász Géza, Gulyás Pál* cikkeinek egyes, a Társaságra vonatkozó részleteit; korabeli meghívók, plakátok hasonmásait.

Név- és tárgymutató, az álnevek és névrövidítések jegyzéke zárja le az értékes gyűjteményt.

Erdődy Edit

Justh Zsigmond naplója és levelei.
Válogatta, jegyzetekkel ellátta és sajtó alá rendezte Kozocsa Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 795 l.

Justh párizsi naplója (1888) a legjelentősebb magyar nyelvű beszámoló a századvég kultúrájáról, egyetemes európai szellemiségéről és közhangulatáról. Justhot társadalmi kapcsolatai csak ahhoz segítették hozzá, hogy bejusson a századvégi Párizs legmagasabb társadalmi-kulturális-művészi köreibe; ahhoz hogy hitelesen és máig revelálóan beszámolhasson az észleltekről, kivételes művészi nyitottság kellett. Egyformán érzékeny volt a zenére, a képzőművészetre, az irodalomra, és benne is élt már az a „szecessziós" tulajdonság, hogy a mindennapokat is művészetté párolja, az életet a szubtilis hangulatoknak rendelje alá. Nincs pontosabb és mégis művészibb beszá-

molónk a századvég bonyolult művészi ízléséről, hangulatáról és eredményeiről Justh naplójánál, nála hívebben senki nem érzékelte ezt a csodavárással teli időszakot, ahol sajátos átmenetekben és egyidejűségben élt a miszticizmus és a realista-vágy, a praeraffaelita szépségkultusz és a naturalista törvénytisztelet, a keleties dekorativitás és a nyugati szellem iránti egyidejű elfogultság. Justh életműve ennél az érzékletes rajzsorozatnál természetesen sokkal gazdagabb, bár nemhogy tetőzni nem tudott pályája, de a falak felrakására sem adatott neki életidő. A másik Justh a magyar sorskérdések izgatott kutatója, egy nagy nemzetmentő program körvonalazója.

Legharmonikusabb műve mégis talán ez a műfajtalan írás, a napló. S mindenképpen örvendetes új kiadásban olvasni (s vele egy kötetben a *Hazai naplót* és az író levelezésének egy részét), Halász Gábor 1941-es, ma már elérhetetlen editiója után. A Justh-életmű immár szükségessé vált tüzetes fölméréséhez azonban ez a kiadvány sajnos nem sok ponton tud segítséget nyújtani. (Talán csak a levelezés közlése által.) A pontatlanságok és hiányok zömét Albert Gábor recenziója már kimutatta: „szolgaian követi az előző nyomtatott szöveget", nem pótolja annak csonkaságait, felületes a levelek besorolása, semmitmondók a jegyzetek. (Élet és Irodalom, 1978. 24. sz.) A nevek magyarázatáért, az utalások feloldásáért továbbra is Halász Gábor kiadásához kell fordulnunk, a teljes szöveg ismeretéért pedig a kézirathoz. Kozocsa Sándor kiadása legfeljebb az érdeklődést keltheti fel egyik legeurópaibb és egyben legmagyarabb írónk alaposabb megismeréséhez, és ennek során egy méltó életmű-kiadáshoz való kedv megerősödéséhez, amely kiadvány nem nélkülözheti majd a naplók kritikailag gondos megjelentetését.

Alexa Károly

Kahána Mózes-bibliográfia.
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest, 1977. 106 l.

Fontos feladatot, irodalomtörténeti „aprómunkát" vállalt fel a Szabó Ervin Könyvtár, amikor összegyűjtötte a magyar szocialista irodalom egyik úttörőjének irodalmi munkásságával kapcsolatos adatokat, feltérképezte Kahána Mózes kanyargós pályáját. A *Zimáné Lengyel Vera* által összeállított bibliográfia tartalmazza a kronológikusan feldolgozott életrajzot, Kahána álneveit, szignóit, s műveinek jegyzékét, valamint a róla szóló irodalmat.

A Kahána-életmű bibliografikus feldolgozásának nehézségei nyilvánvalóak: műveinek nagy része idegen nyelven látott napvilágot; számos írása könyvalakban sosem jelent meg, s igen sok az álneves, szignós publikáció. A bibliográfia nem is készülhetett el a teljesség igényével: számos olyan – külföldi – lapban lappanghatnak még Kahána-írások, melyekhez a szerkesztő nem tudott hozzájutni.

Erdődy Edit

Kahána Mózes: Nagy időknek kis embere.
Válogatta: Szántó Kovács Gábor. Kossuth Könyvkiadó, 1977. 290 l.

Az író nyolcvanadik születésnapjára emlékezve adta ki a Kossuth Könyvkiadó ezt a sokrétű válogatást, mely a legkülönbözőbb műfajú írásokkal villantja fel a költő, az irodalompolitikus, az író tiszteletreméltó alakját, Magyarországon mindeddig alig ismert életművét. A versek a fiatal forradalmár, aktivista költőt idézik; a korabeli – a Ma, a hécsi Mozgalom, a moszkvai Sarló és Kalapács, a Korunk című – folyó-

iratokban megjelent publicisztikai, irodalompolitikai írások pedig a kor – a huszasharmincas évek eseményekben bővelkedő irodalmi mozgalmairól is képet adnak. (*A Má-t több ízben ért támadásokról; Munkásirodalom; Hozzászólás a Sarló és Kalapács irodalmi platform-tervezetéhez.*)

Magyarországra való hazatérte után született írásaiban főként a „nagy időkre" visszatekintő kortárs szólal meg: a 18-as forradalom, a Szovjetunióban átélt világháború eseményeit idézi érzékletesen *(Mindenki újakra készül; Miből lesz az őszirózsa; Nyomtalanul eltűnt);* s az író- és harcostársakra – Gaál Gáborra, Barta Sándorra, Komjáth Aladárra, Kassákra, Bortnyik Sándorra, Kovács Györgyre – emlékezik.

A kötetet az önéletrajzi regényéből vett részlet zárja, mely romániai börtönéveiről ad megrázó tudósítást.

Erdődy Edit

Kántor Lajos: Kép, világkép.
A régi Korunk az új művészetért. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 144 l.

A „klasszikus" Korunk (1926–1940) folyamát vizsgálva a kutatás nem puszta társadalmi-politikai-irodalmi folyóiratként, hanem olyan szemleként határozza meg Dienes és Gaál orgánumát, amely szerkesztőinek koncepciója szerint kultúraépítő funkciót látott el a kisebbségi művelődésben; vagyis a szellemi élet valamennyi jelenségének megragadására vállalkozott. E totalitás-igény megvalósulásának képzőművészeti, esztétikai, műkritikai hagyatékát Kántor elsőként vonja be a Korunk-történet vizsgálatkörébe, rekonstruálva és periodizálva a Korunkban otthonra talált forradalmi mozgalom és művészeti avantgarde viszonyát. Kiindulópontja: a lineárisan leírt, majd komparatív vizsgálatban hasznosított anyag nem elszigetelt tárgykör, hanem a Korunk-profilt meghatározó törekvés dokumentuma: a képkultúrának a korszerű világkép kialakításának szolgálatába állítása. Dienes László és Gaál Gábor esztétikai-képzőművészeti nézeteinek (expresszionizmus, konstruktivizmus, ill. a Bauhaus) összegzése után sorraveszi és kiegészíti a Gaál–Kassák viszony tényeit, konfliktusok történetét, majd a MA vonalát követve igazolja, hogy az 1925 nyarán megszűnt folyóirat konstruktivizmusának-aktivizmusának értékelése nem nélkülözhető a kezdeti Korunk-anyag vizsgálatakor – a magyar és nemzetközi avantgarde összefüggésében. A 15 évfolyam művészeti téma megközelítése folyamatos: a két szakasz között Moholy-Nagy, a teoretikus Kállai Ernő, de főként Kassák jelenléte a kapocs. Az aktivizmus kérdésében mérlegre kerül a Dienes–Kassák–Fábry viszony, majd a MA-konstruktivizmus jegyében kibontakozó szakasz után Kántor a Bauhaus szellemét vállaló Gaál Gábor-i Korunkban folytatja vizsgálódását, kitekintve a nemzetközi és romániai törekvésekre is. E szakasz 1930-ban Gaál és Moholy-Nagy művészeti nézetazonosságának jegyében indul, s az avantgarde-szintetizátor Bauhaus felfogását tükrözi; a szerző e két szakaszt értékelve állítja fel művészeti Korunk-periodizációjának alaptételét: Dienes – Kassák – konstruktivizmus = Gaál – Moholy–Nagy – Bauhaus. Az utóbbi szakasz elméleti-kritikusi alapgárdája: Moholy-Nagy, Dési Huber, Kállai Ernő és Háy Gyula, akiknek egységes nemzeti-egyetemes művészetfelfogását, Aurel Ciupe, M. R. Paraschivescu és mások álláspontját áttekintve igazolja, hogy az avantgarde utóvéd-harcaiban a mozgalmi igénynek megfelelően a hagyományos realizmus képviselői kerültek az előtérbe; ezután a romániai magyar műbírálat kedvezőtlen korabeli helyzetére világít rá. Végezetül a Korunk helyét a Periszkop eklektikus avantgarde-ja és az Erdélyi Helikon művészeti transzilvanizmusa között jelöli ki, földerítve a Contimporanullal, a MÁ-val és a Dokumentummal való érintkezési pontokat. Így, a 20-as, 30-as évek

java képzőművészeti teljesítményeinek fölsorakoztatásával válhatott a Korunk művelődéstörténetileg döntő fontosságú, korszerű marxista szintézisre törekvő folyóirattá. – A kötetet bőséges jegyzet-, fekete-fehér és színes képanyag teszi antológiaszerűvé.

Csapody Miklós

Kassák Lajos – Moholy-Nagy László: Új művészek könyve.
Európa és Corvina Kiadó, Budapest, 1977. Lapszámozás nélkül, 18,9 ív terjedelemben.

Az örvendetesen szaporodó fakszimile kiadványok sorában is megkülönböztetett figyelmet érdemel a magyar avantgarde nemzetközi szempontból is egyik legfontosabb dokumentumának újrakiadása. Az *Új művészek könyve* 1922-ben, Bécsben jelent meg, magyar nyelven összesen ötszáz példányban. A könyv keletkezési történetéről Kassák ezeket írta: „Bécsben éltem akkor /1921-ben/, ő /Moholy–Nagy/ Berlinben, a forrongó művészet gócpontjában, neki nagyobb volt a személyi ismeretsége, levelezési lehetősége, így tehát ő vállalta a könyv képanyagának az összegyűjtését. A szerkesztést közösen végeztük és én írtam a könyv előszavát és készítettem a tipografizálását és címlapját." A könyv németül és Amerikában angolul is megjelent, ez utóbbi verzióra, amint azt az utószóban *Körner Éva* megjegyzi, mindeddig nem sikerült a kutatóknak rábukkanniok.

Az *Új művészek könyve* a magyar avantgarde fénykorában látott napvilágot, stílustörténetileg a dadaizmus utáni periódusban, a konstruktivizmus magyar változatának, a képarchitekturának kibontakozása idején. A könyv voltaképpen képzőművészeti illusztrációkat közreadó mappa, ám annak fölöttébb sajátos válfaja: a 20. századi modern képzőművészet irányait bemutató képek sorában ugyanis föltűnnek a „gépkorszak" technikai ábrái, fényképfelvételek hatalmas ipari csarnokokról, felhőkarcolókról, erőművekről, repülőgépekről. A két szerkesztő antológiája a művészet és technika, ember és gép találkozását kívánta megörökíteni, azzal a meggyőződéssel – ahogy Kassák írta bevezetőjében –, hogy a „művészet, tudomány, technika egy ponton érintkeznek". A konstruktivizmus apostolai eltökélten hittek a későbbi művészi fejlődés által oly sokszor és sokféleképpen megkérdőjelezett nagy szellemi-technikai egységben s az *Új művészek könyve* nemzetközileg is egyik legelső dokumentuma ennek az optimista szemléletnek, mely a korabeli magyar művészeti életre teljesen hatástalan maradt. Moholy-Nagy útja innen a Bauhaushoz vezetett, Kassák viszont félig akkor is az irodalom körein belül maradt, amidőn a képarchitektura elméletét fejtegette, ilyenformán ezt az antológiát nemcsak a művészet, hanem az irodalomtörténet is magáénak vallhatja. A szép fakszimile kiadás, Körner Éva gondos utószavával, kései elégtételadás a magyar avantgarde hőskorának elszigetelten, visszhangtalanul dolgozó úttörő szellemű alkotói előtt, és nélkülözhetetlen szempontokat, tanulságokat kínál a föllendülő avantgarde-kutatás számára.

B. M.

Kászonyi Dániel: Magyarhon négy korszaka.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 597 l. (Magyar századok)

A mű 1868-ban jelent meg először, német nyelven, ez a kiadás az első, amelyben – *Kosáry Domokos* fordításában – magyarul olvashatjuk az első liberális nemzedék egyik legmarkánsabb alakjának az emlékiratait. Az emlékirat megjelölésnél tágabb műfaji meghatározást érdemelne a kötet, hiszen a személyes emlékek érzékletes,

olvasmányos fejezeteinél jóval többről is szó van: történetírás, vitairat, történeti esszé, sajtótörténeti dokumentum, útleírás, nevezetes személyiségek portréja, társadalomátalakító programtervezetek, olvasónapló – mindez együtt van jelen a *Magyarhon négy korszaká*ban. A reformkor és a szabadságharc, majd az emigráció éveinek története meglehetősen feltárt terület már a magyar történetírásban, ez a kötet mégis számos új mozzanattal, árnyalattal, új szemponttal, értékeléssel, viszonyítási lehetőséggel és homályban maradt fontos adattal egészíti ki a korszakról alkotott képet. *Márkus László* kétíves bevezető tanulmánya sokoldalúan értékeli Kászonyi Dániel munkásságát és emlékiratát. A magyar köznemességből származó, kalandos életű, művelt, liberális gondolkodású férfiú élményein keresztül bepillanthatunk a társadalomtörténet, művelődéstörténet, eszmetörténet legizgalmasabb korszakaiba, a szabadságharcot megelőző évtizedekbe, az országgyűléseken zajló vitákba, a külföldi események és eszmei irányzatok, művek magyarországi hatásának alakulásába, a Társalkodási Egylet programjaiba, az újságírói pálya eredményeibe és kudarcaiba, az 1848-as forradalom és szabadságharc alatt teljesített rendkívüli feladatokba, amelyek a legromantikusabb, legfantáziadúsabb regényíró képzeletét is felülmúlták (pl. a magyar huszárok Csehországból való hazatérésének megszervezése, fegyverszállítás, futárszolgálat stb.).

Kászonyi pontosan látta a forradalomban elkövetett vezetői hibákat is, ezen a területen is új adatokkal gazdagítja történeti tudásunkat, ugyanígy új ismereteket nyújt az emigráció éveiről is, hiszen ő maga tizenkét évig élte az emigráns életét Németországban és Londonban, mindvégig a legradikálisabb baloldali nézeteket hirdetve. 1861-ben tért vissza Magyarországra – Kossuth utasítására –, így szemtanúja és hiteles megörökítője volt a kiegyezést megelőző politikai fordulatoknak. Említésre érdemes, hogy ő nevelte *Vay Saroltát,* a Vay-családnál töltött évekről is sokoldalú, változatos képet kapunk. Kászonyi akkori eszméit egy kulcsregényben is megörökített. Négykötetes emlékiratát politikai tettnek szánta, de a mű saját korában nem talált visszhangra.

A *Magyarhon négy korszaka* mai forrásértékét a történészek elsősorban látásmódjában, demokratizmusában lelik föl. Könyve lebilincselő olvasmány, a szenvedélyes hangú, szubjektív írásból a haza iránt érzett felelősség és szeretet, a nagy egyéniségek (Széchenyi, Kossuth, Mazzini és mások) alakjának megelevenítő képessége árad.

R. T. O.

Käfer István: Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve. 1577–1977.
Magyar Helikon, Budapest, 1977. 248 l.

Az Egyetemi Nyomda fennállásának négyszázadik évfordulójára jelent meg Käfer István – nyomdai kivitelezésében is – impozáns monográfiája. A nyomda történetét a kezdetektől végig kísérő mű először Telegdi Miklós műhelyének (1577–1609) szentel egy fejezetet, majd az Egyetemi Nyomda nagyszombati korszakát elemzi (1772–1849). A Budára került műhely 1777-től már Typographia Regiae Universitatis Budensis néven nyomtatott, többek között kalendáriumokat, ABC-s könyveket, de itt adták ki a Pesti Divatlapot, *Petőfi* 1844-es *A helység kalapácsa* kiadását és az ugyancsak 1844-ben megjelent Petőfi-verseket. A XIX. században tíz nyelven jelentek meg tankönyvek és hivatalos nyomtatványok az Egyetemi Nyomda gondozásában. A Dunamenti népek nyelvének eleven ápolása hozzájárult ahhoz, hogy az Egyetemi Nyomda kimagasló szerepet játsszon a kelet-európai irodalmak felvilágosodás kori, reformkori kibontakozásában. Az utolsó fejezet napjainkig kíséri a nyomda működését, bepillan-

tást nyújtva a modern tudományos és ismeretterjesztő könyvnyomtatás egyik hazai fellegvárába. A szükséges szakirodalmi utalásokon túl Käfer István monográfiája tartalmazza az Egyetemi Nyomdában készült kiadványok statisztikáját és eligazítást ad a művek nyelvi megoszlásáról is. A kötetet az Egyetemi Nyomda kiadványairól készült számos facsimile-felvétel illusztrálja.

Németh S. Katalin

Kemény G. Gábor: Kapcsolatok vonzásában.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 194 l.

A magyar–szlovák irodalmi és művelődéstörténeti kapcsolatok hozzák közös nevezőre a kötet különféle műfajú, más-más részletkérdéssel foglalkozó írásait. A legtöbb tanulmány, esszé, tanulmányvázlat XIX. századi kapcsolataink egy-egy fejezetével foglalkozik, de olvashatunk a kötetben XX. századi vonatkozású írásokat is. Kissé szervetlenül kapcsolódik a könyv anyagához az 1525–26. évi besztercebányai sztrájkról írt esszé, mely a kötet élére került. A *Mocsáry Lajos* szlovák kapcsolataival foglalkozó írások pedig a szerző korábban megjelent könyveiben szereplő részletek újraközlései. Politikai és kulturális kapcsolatokat mutat be a tanulmányok egyik része (a reformkorban, a kiegyezés idején, a múlt század hetvenes éveiben, a két világháború közötti kultúrközvetítő, Anton Straka személyén keresztül), több írásban az irodalmi és tudományos érintkezések kapnak erősebb hangsúlyt (*Riedl Szende* prágai tevékenységéről szólva, a nemzetiségi népköltészet első magyar gyűjteményét bemutatva).

K. Gy. Cs.

Kemény Gábor: Szabó Ervin és a magyar társadalomszemlélet.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977 221 l. (Gyorsuló idő)

Kemény Gábor 1938-ban keletkezett tanulmánya Szabó Ervin születésének századik évfordulóján jelent meg első ízben teljes terjedelmében. A kötet utószavában *Soós Pál* foglalkozik Kemény Gáborral, e méltatlanul elfeledett marxista pedagógussal és tudománytörténésszel, és kiemeli a Szabó Ervin-tanulmány jelentőségét, amelyet Jászi Oszkár 1920-as Szabó Ervin életrajza, valamint Révai József 1931-ben keletkezett tanulmánya mellett a korszak harmadik legjelentősebb Szabó Ervinről szóló írásának tart. Kemény Gábor tanulmányának célja „egész művet átfogó, kritikai áttekintését nyújtani Szabó Ervin legfontosabb könyvtári, politikai, elméleti és történeti munkáinak; és Szabó Ervint mint a magyarországi szocializmus és marxizmus nagy úttörő alakját szervesen belehelyezni az újkori, különösen a huszadik századi magyar társadalmi gondolkodás és kultúra folyamatába". Elemzi *Ady Endre* hatását Szabó Ervin gondolkodására és megvilágítja kapcsolatát *Kassák Lajos*sal. Külön fejezet foglalkozik a kor jellemző kérdésével, a nőproblémával, és a „felszabadult nő" eszméjének két kiválóságával: *Kaffka Margit*tal és *Lesznai Anná*val. A tanulmány vitatható értékelései (pl. a *Szabó Dezső*-kérdés) mellett Kemény Gábor írása a Szabó Ervin-portré árnyalt megrajzolásához segít hozzá, keletkezése után ötven évvel is.

Németh S. Katalin

Kertész Gyula: A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája.
NPI, 1977. 208 l. (Egyedi repertóriumok.)

Kertész Gyula nagy anyagot felölelő bibliográfiája az 1975-ig megjelent sajtórepertóriumokat dolgozza fel, azzal a célkitűzéssel, hogy „a könyvtári és bibliográfiai tájé-

koztatás elősegítése érdekében a műfaj egyedeinek elemző-értékelő feltárását" végezze el. A feldolgozott kiadványok közé tartoznak a periódikumféleségek (napilapok, hetilapok, folyóiratok és nem folyóiratjellegű időszaki kiadványok: évkönyvek, kalendáriumok) repertóriumai, időbeli szempontból viszont csak azok, amelyek egy vagy több teljes évet, de legalább egy félévet dolgoznak fel. Az anyaggyűjtés kiterjedt a Magyarország területén megjelent bármely nyelvű repertóriumra, de nem tartalmazza a hungarica vonatkozású külföldi kiadványok repertóriumait. Az időben legkorábbi feldolgozott kiadvány A Hasznos Mulatságok 1817-ben megjelent féléves repertóriuma. A bibliográfia tartalmazza a kéziratos repertóriumokat is, így az egyetemi, főiskolai szakdolgozatok megfelelő adatait. Az egyes repertóriumok címleírása után a bibliográfia röviden összefoglalja a tárgyalt kiadvány szerkezetét, értékelésében pedig a repertóriumok készítőinek ad hasznos útmutatást. Kertész Gyula összeállítása, amely elsősorban könyvtárak polcaira kívánkozó fontos segédkönyv, értékes tájékoztatása mellett felhívja a figyelmet arra is, hány irodalmi folyóiratunknak nincs még csak részleges repertóriuma sem.

Németh S. Katalin

Klaniczay, Tibor: Renaissance und Manierismus.
Akademie-Verlag, Berlin, 1977. 273 l.

Klaniczay Tibornak a reneszánsz, a manierizmus és a barokk tárgykörében írt rendszerező, szintézisre törekvő elméleti tanulmányai közül nyolcat válogatott együvé és adott ki a berlini Akadémiai Kiadó.

Az irodalmi korszakolás lehetőségeit és jogosságát, a reneszánsz válságát és a manierizmus esztétikáját, valamint a barokk kérdéseit taglaló tanulmányok – *Literarische Epoche: Gesellschaftsstruktur und Stil, Methodologische Aspekte; Skizze einer Renaissanceauffassung vom sozialhistorischen Gesichtspunkt; Periodisierung und Interpretation der Literatur der Renaissance; Die Krise der Renaissance und der Manierismus; Die ästhetische Theorie des Manierismus; Die Frage des Barocks* – közé hungarológiai vonatkozásokban bővelkedők is kerültek. Németül is hozzáférhető immár a Balassi Bálint líráját értelmező *Ideal und Wirklichkeit in der Dichtung der Renaissance. Die dichterische Entwicklung des ungarischen Lyrikers Bálint Balassi.* Ugyancsak helyet kapott a kötetben a régi magyar irodalom számos személyiségét is érintő, s Közép-Kelet-Európában korántsem könnyen tisztázható kérdést *(Die Nationalität der Schriftsteller in Mitteleuropa)* elfogulatlanul körüljáró dolgozat.

J. J.

Kodolányi János: Szív és pohár.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 367 l.

Kodolányi, a regényíró mellett meglehetősen ismeretlen az olvasóközönség előtt Kodolányi, a kritikus, a publicista, a tanulmányíró. A *Szív és pohár* az 1926 és 1940 közötti időszak terméséből válogat.

A társadalom javítását, megváltoztatását célzó, harcos hit, szenvedélyes nekibuzdulás hatja át írókról, könyvekről szóló írásait is. Móricz, Nagy Lajos, Gelléri Andor Endre, Makszim Gorkij, Sárközi György, Ady Endre, Illyés Gyula, Tersánszky Józsi Jenő, Szabó Zoltán (*A tardi helyzet* írója), Veres Péter neve már önmagában is irányjelző.

A szerző megközelítése elsősorban szociológiai és politikai, s csak másodrészben a „tiszta irodalom"-é. Értékítéletei azonban sohasem a politikumnak, mindig a műnek szólnak; így ismeri fel Móricz regényeinek *(Tündérkert, Pillangó, Kivilágos kivirradtig)* jelentőségét, az induló Szabó Pál, Gelléri Andor Endre tehetségét; Nagy Lajos írásművészetét.

A kötet második része, *Közös dolgaink* címen szociográfiai, publicisztikai jellegű írásokat, s az író finnországi útijegyzeteit közli. Aktuális irodalmi-politikai témák adnak ürügyet az írónak, hogy kendőzetlen véleményt mondjon a két világháború közti Magyarországról, különösképpen az írók és az irodalom helyzetéről.

Erdődy Edit

Kollin Ferenc: A Prager könyvkiadó története.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 170 l. (Irodalomtörténeti Füzetek)

Bécsben majd Pozsonyban működött a két világháború között *Prager Jenő*nek, a Tanácsköztársaság után emigrált baloldali értelmiséginek kiadóvállalata. Fő törekvése volt az antifasiszta és haladó baloldali irodalom termékeinek terjesztése Közép-Európában. A tanulmány elsősorban a Prager kiadó magyar nyelvű kiadványaival foglalkozik, így természetszerűleg nagyobb hangsúly kerül az 1934–1938-as pozsonyi szakasz tárgyalására. Kollin áttekinti a kiadóvállalat magyar nyelven megjelent köteteit, bemutatja sajtóvisszhangjukat, továbbá magyarországi és egyéb külföldi országokban történő terjesztésüket. A Prager kiadónál megjelentetett könyvek jelentős része az európai antifasiszta irodalom nemzetközi hírű alkotásai, többek között szovjet, német, cseh és szlovák szerzők művei. Ezek a könyvek eljutottak Szlovákia magyarlakta vidékeire, de Magyarországra is; a baloldaliság, az antifasizmus eszméit sugározták szét. A kiadó a korabeli csehszlovák hivatalos politikától is kapott támogatást, így itt láttak napvilágot a vezető cseh és szlovák politikusok (Masaryk, Beneš, Hodža) munkái magyar nyelven.

K. Gy. Cs.

Komlós Aladár: Kritikus számadás.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 662 l.

Komlós Aladár, akit az olvasóközönség talán inkább íróként, s irodalomtörténészként tart számon, ebben a kötetben félévszázados kritikusi működésének summázatát adja: esszék, kritikák, vitacikkek, publicisztikai írások, íróportrék impozáns gyűjteményét.

Az írások többsége a kortársakkal, a második Nyugat-nemzedékkel foglalkozik; s a huszas-harmincas évek irodalmának általános problémáival. (*A „második nemzedék" útja; A háromfelé szakadt magyar irodalom; Az avantgarde estéje; A líra fordulóján; A régi népiesség és az új* stb.). Értő és megértő szemmel kísérte, támogatta pályatársainak útját; mindenkor a szélsőségektől mentes, kiegyensúlyozott, Babits klasszicizmusához közelálló irodalomeszmény által vezettetve. Ez a józan, racionális szellem hatja át a József Attiláról, Szabó Lőrincről, Kassákról, Füst Milánról, Radnótiról, Balázs Béláról, Móriczról, Németh Lászlóról, Karinthyról, Illyésről s a többiekről írott kritikáit, portréit, de ez nyilatkozik meg az ötvenes évek publicisztikai írásaiban is *(Haladó hagyomány-e a Nyugat?; Irodalom az iskolában; Népies proletkult);* melyek éppen e racionalizmus nevében tudnak fellépni a kor tévedései, túlzásai ellen.

Az itt közölt esszék, kritikák egy része már megjelent Komlós Aladár tanulmánykötetében; a kritikák és vitacikkek legnagyobb része azonban itt lát először napvilágot könyvalakban.

A *Kritikus számadás* egy egységes, nagyívű pálya, s egyúttal irodalmunk egyik legfontosabb korszakának fontos irodalomtörténeti dokumentuma.

Erdődy Edit

Kónya Judit: Szabó Magda.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 275 l. (Arcok és vallomások)

Az *Arcok és vallomások* sorozatban először jelenik meg könyv élő, kortárs íróról. Szabó Magda, a népszerű írónő – korántsem lezárt – pályáját kíséri végig „alkotásai és vallomásai tükrében" – Kónya Judit; az 1947-ben megjelent első verskötettől, a *Bárány*tól 1975-ig. Megkülönböztetett figyelemmel és terjedelemben foglalkozik Szabó Magda indulásával, az „újholdas" nemzedék irodalmi-irodalompolitikai szerepével; részletesen elemzi az írónő regényeit, drámáit, novelláit, rádiójátékait – nemegyszer a művek kritikusaival is vitába bocsátkozva. Nagy szerepet kapnak természetesen az önéletrajzi művek; elsősorban az *Ókút* című regény, mely Szabó Magda gyermekkorát rekonstruálja.

Számos dokumentum: fényképek, kéziratok, újságcikkek, levelek facsimiléi teszik igazán élővé és érzékletessé ezt a sajátos műfajú pályaképet.

Erdődy Edit

Korvin Sándor: A néma számvető.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 317 l.

Korvin Sándor az erdélyi magyar szellemi életnek ahhoz a generációjához tartozott, amely a romániai magyar kultúra felvirágoztatásában oly jelentős szerepet játszott, és melyet elsősorban a *Korunk* fémjelzett. 1933-tól dolgozott a folyóiratnál, kezdetben ő volt Gaál Gábor mellett a szerkesztőség egyetlen tagja: végezte az olvasószerkesztői munkát: egyszemélyben volt kritikus, fordító és szemleíró. E helyzetéből adódóan pontos ismeretekkel rendelkezett a korabeli erdélyi kultúra valamennyi területéről – s adott volt számára a folyamatos reflektálás lehetősége is.

Most kiadott kötete híven tükrözi tevékenységének – gondolati ívét tekintve egységesülő, műfajait illetően oly sokszínű formáit. Tartalmazza *A néma számvető* 1933-tól 1943-ig írt, alapvetően József Attila, illetve a francia szocialista költők hatását tükröző költeményeit, magába foglalja versfordításait. Fellelhetők benne mind magyar, mind pedig európai (alapvetően szintén francia) vonatkozású esszéi és kritikái csakúgy, mint az 1937–38-as, Párizsban, illetve Bázelben írt naplójegyzetei.

Korvin Sándor életműve pregnánsan példázza a harmincas-negyvenes évek polgári indíttatású marxista értelmiségének útkeresését. Egész nemzedékére jellemzők azok az irodalmi-filozófiai hatások, melyeket ő befogad. A hatások korántsem egyneműek. A marxizmus klasszikusain túl említést kíván – a korabeli francia irodalomnál maradva, melyet legjelentősebbnek kell elismernünk – Aragonon túl Romain Rolland, André Gide és Malraux. E francia hatás oly erőteljes, hogy a kortárs magyar irodalom vonatkozásában gyakorta gátló tényezőként lép fel; a hazai valóságtól való idegensége következtében akadályozza a hazai tendenciák tökéletesebb, differenciáltabb értékelését.

Ez érződik a Molter Károly, Szemlér Ferenc, Karinthy Frigyes, Gy. Szabó Béla elleni indulatos írásokban. Más felől azonban egyértelműen ez segíti Nagy Lajos, Móricz Zsigmond, Kodolányi János és az Ady-életmű pontos értékelésében.

E nemzedék sokrétű filozófiai felkészültségét mi sem illusztrálja jobban, mint az a névsor, melyet *A humanizmus kérdéseihez* c. cikk tartalmaz: Fichte, Lessing, Schiller, Voltaire, Rousseau, Feuerbach, Bauer, Marx, Engels, Arnold Rouge. E nevek felsorolása természetesen nem jelenti azt, hogy elveik Korvin esetében egységes elvrendszerré integrálódtak volna, ám elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a hazai társadalmi mozgások pozitív és negatív tendenciáinak szétválasztására alapvetően képessé tegyék az írót.

A kötet anyagát bibliográfia és névmutató egészíti ki.

Mányoki Endre

Kosáry Domokos: Napóleon és Magyarország.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 222 l. (Gyorsuló idő)

A francia és a magyar körök viszonyát, Napóleon politikai szándékát, Franciaország közeledésének magyarországi politikai visszhangját vizsgáló tanulmány első részében a szerző elemzi az 1792–1801-ig terjedő időszak Bécs mellett vagy ellen állást foglaló magyar erőviszonyait. Ezután az 1802–1805-ig terjedő időszakot vizsgálva Napóleon Magyarországra küldött megfigyelőinek jelentéseiből kapunk értékes képet a hazai helyzetről, a lakosság pártállásáról.

A magyar–lengyel politikai tendencia párhuzamba állítása az 1809-es események megértéséhez visz közelebb. Napóleon seregének előnyomulása a forradalmi, polgárivá lett Franciaország közeledtét jelentette, s ez részben félelmet, Habsburg-hű magatartást, a nemesség többsége által képviselt „rendi nacionalizmus" alternatíváját eredményezte, részben – s ők voltak kevesebben – „felvilágosult reformerek, a polgári átalakulás úttörői, az antifeudális erők" keltek életre. E két út képviselői között írókkal, költőkkel találkozunk, nyomon kísérve azt a politikai fejlődést, mely a magyar jakobinus mozgalom szellemében indult, s amely az 1848-as szabadságharcig vezet.

Az egyik oldalon találjuk a költő *Berzsenyi Dánielt*, aki 1805-ben, az ulmi ütközet után Napóleon ellen buzdít versével, *Kisfaludy Sándort*, az egykori jakobinus *Verseghy Ferenc*et. A tanulmány részletesen elemzi *Kazinczy* állásfoglalását, aki 1795, a magyar jakobinus mozgalom felszámolása után a börtönben töltött évek hatása alatt a „feudális nacionalizmus" hívévé lett. Kazinczy nemcsak Berzeviczyt vádolta, Batsányival is szembeszállt, Fazekas Mihályt, a *Lúdas Matyi* szerzőjét sem értette meg, s a fiatal Kossuthban is a „zendítés szövétnekét" látta. A szerző új megvilágításban tárgyalja a nyelvújítás kérdését is.

A másik úton járók, a „reformerek" közül olvashatunk a felvilágosult nemesi reformpolitikusokról, *Berzeviczy Gergely*ről, *Batsányi János*ról, akik a feudális Magyarország felszámolását, társadalmi és politikai reformok bevezetését sürgették.

Kosáry Domokos értékes tanulmánya a történészek és az irodalomtörténészek számára egyaránt nélkülözhetetlen forrás a további kutatásokhoz.

Lévay Edit

Kosztolányi Dezső: Egy ég alatt.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 663 l.

1969-ben indult útjára az a sorozat, amely Kosztolányi publicisztikáját mutatja be tematikus rendben. Most Kosztolányi kortársairól írott cikkeit, bírálatait, riportjait

olvashatjuk a *Réz Pál* szerkesztette kötetben. A gyűjtemény nem előzmények nélkül való: anyagának egy része már napvilágot látott a *Hátrahagyott Művek Kortársak* című darabjában (sajtó alá rendezte *Illyés Gyula);* majd az *Írók, festők, tudósok* (Budapest, 1958.) című, ennél sokkal nagyobb terjedelmű kötetben, melyet szintén Réz Pál gondozott.

A kötet a cikkeken, pályaképeken kívül három remekbekészült interjút is felvesz: Bartókkal, Gombocz Zoltánnal, és a természettudós Kövesligethy Radóval. Hosszabb tanulmányt egyetlent találunk: a hírhedt Ady-vitairatot.

Az előbbiekkel együtt kilencvenhét költő, író, kritikus, zeneszerző, festő, tudós nevét számolhatjuk meg a kötetben. A kilencvennyolcadik önarckép; a galériát Kosztolányi önvallomása zárja le. Tekintélyes szám és tekintélyes a névsor is: Kosztolányi kortársai között voltak a huszadik századi irodalom legnagyobbjai: Bródy Sándor, Ady Endre, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Nagy Lajos, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Karinthy Frigyes, Kassák Lajos, Füst Milán, József Attila, Gelléri Andor Endre (a kötetbeli előfordulás sorrendjében). S a legnagyobbak mellett a nagyok: Gárdonyi, Tömörkény, Cholnoky Viktor, Szomory Dezső, Molnár Ferenc, Szabó Dezső, Somlyó Zoltán, Kuncz Aladár, Csáth Géza, Nadányi Zoltán – hogy csak az írók-költők galériájából válogassunk találomra. Voltak azonban szép számmal olyanok is, akik időközben kihullottak az irodalmi tudat rostáján – a neveket fölösleges lenne elősorolni.

Kosztolányi bírálataiban kissé elmosódnak ezek az értékkülönbségek; rég ellobbant üstökösök nála ugyanolyan fénnyel ragyognak, mint a változatlanul világító állócsillagok. Magyarázatot erre részben a kortárs-kritikus helyzete ad; az ítélkezést megnehezíti a távlat hiánya. Kosztolányinak azonban nem is célja az ítélkezés. „A kritikusnak nem lehet más feladata, mint hogy konstatálja a művész egyéniségét, bemutassa dolgozási rendszerét, latra vesse a mondanivalója súlyát és ha az egyénisége erős, az írása karakteres, új bátorságra kapassa" – olvashatjuk a Somlyó Zoltánról szóló bírálatban. Az írói egyéniség, s az írás karakterisztikus jegyeinek felmutatásában valóban mesternek bizonyul.

A kötetben bőséges, alapos jegyzetanyag segíti az olvasót a tájékozódásban. A jegyzetekben a szerkesztő közread olyan, Kosztolányinak tulajdonított írásokat is, melyeknek szerzője ismeretlen; így a Pásztor Árpád verseskönyvéről, s Csáth Géza két novelláskötetéről szólót. Több, teljes cikket is közöl a jegyzetapparátus, melyek az adott írás hátterét jobban megvilágíthatják, s végül igen részletesen ismerteti és dokumentálja a Toll által kezdeményezett Ady-vitát, s benne Kosztolányi szerepét.

Erdődy Edit

Kovács Endre: Szemben a történelemmel. (A nemzetiségi kérdés a régi Magyarországon). Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 545 l. (Elvek és utak)

Gyarapszik az utóbbi években a nemzetiségi kérdés hazai irodalma. A részlettanulmányok, az egyes korszakokról vagy nemzetiségekről készült analízisek azonban nem feledtették egy összegező földolgozás hiányát. Szerzőnk erre vállalkozott kötetével: áttekintést kívánt adni történeti esszéjében a régi Magyarország nemzetiségeiről, a nemzetiségi-nyelvi kérdés új- és legújabb kori hazai történetéről. Nagy szükség volt erre a munkára, hiszen még értelmiségi közvéleményünk is általában kétféle tudattorzulással szemléli ezt a problémakomplexumot. Egyfelől hajlamos elfelejteni a régi Magyarországról, hogy lakóinak tetemes része nem a magyart beszélte anyanyelvként, másfelől, hogy az első világháborút követő imperialista békével több millió magyar nemzetiségi került szomszédos országokba.

Kovács Endre könyvének nagy erénye, hogy el tudta kerülni mind a nacionalizmus, mind a nemzeti mazochizmus buktatóit. Következetesen föltárja a dilemmákat, belülről igyekszik megmagyarázni a bonyolult közép-kelet-európai nemzetté válási folyamat hazai vetületét. Kötetének első fejezete a nemzeti kérdés elméleti problémáit mutatja be. A további fejezetekben hosszmetszeti képet kapunk a magyarországi nemzetiségi kérdésről, négy tételben. Először az 1848-ig tartó fejlődést veszi sorra. Külön fejezetben tárgyalja 1848–49-et, mint a nemzetiségi ellentétek kirobbanásának éveit. Ha terjedelemben szűkebben is, de önálló fejezetben foglalkozik a szabadságharc utáni emigráció megoldási javaslataival. Végül pedig a kiegyezés után születő nemzetiségi törvényt és a nemzetiségi diszkrimináció évtizedeit mutatja be, egészen az osztrák–magyar állam fölbomlásáig, az új „nemzeti" államok kialakulásáig.

K. Gy. Cs.

Kovács József: A szocialista magyar irodalom dokumentumai az amerikai magyar sajtóban. 1920–1945.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 438 l. (Irodalom–Szocializmus)

Az *Illés László* és *József Farkas* szerkesztette *Irodalom–Szocializmus* sorozatnak tizenötödik kötete ez az összeállítás. Az első kötet „Mindenki újakra készül..." címmel 1959-ben jelent meg. Az évek során tematikus tanulmánygyűjtemények, monográfiák, különböző szempontok szerint válogatott antológiák, hasznos bibliográfiák s más, a szocialista magyar irodalom történetére vonatkozó dokumentumanyagok kerültek nyilvánosság elé. Kovács József is, ki rég kutatja az amerikai magyar irodalom történetét, mostani összeállítását a sorozat hagyományaihoz igazította. Kötete nagyobbik része antológia, melyben majd mindegyik 1920 és 1945 közötti amerikai magyar lap s szinte valamennyi az időben publikáló amerikai magyar szerző bőven képviselve van. Az antológia anyagának zöme természetesen az *Új Előre*ből (112 írás), az *Új Előre Naptár*ából (11) és a *Kultúrharc*ból (17) való, néhány írást azonban az *Előre, Előre Képes Folyóirat, Amerikai Magyar Világ, Magyar Jövő, Magyar Jövő Naptára, Bérmunkás Naptár, Nők Világa, Kanadai Magyar Újság, Magyar Fórum* vagy más folyóirat közölt először. Az antológia szerzői között is szinte mindenki megtalálható, aki számított, aki írt amerikai magyar lapba 1920 és 1945 között. A nevesek (*Balázs Béla, Gábor Andor, Illés Béla, Illyés Gyula, Karikás Frigyes, Lengyel József, Mácza János, Zalka Máté* stb.) éppúgy, mint a kevéssé ismertek: *Abet Ádám, Egri Lajos, Komos Ágota, Kövess Lajos, Moór Péter, Nagy Jenő, Olexo Endre, Varga József* stb. Az írások műfaja, ill. tárgya is sokféle; a kötet lapjain különböző témájú tanulmányok, esszék, kritikák mellett versek, novellák, filmforgatókönyvek stb. sorakoznak.

Az antológiát Kovács József terjedelmes, majdnem 100 lapos tanulmánya vezeti be. Címe – *Az amerikai magyar munkássajtó és -irodalom történetéhez* – csak adalékszerű részlettanulmányt ígér, de a cím ezúttal megtévesztő, hisz maga az írás ennél többet ad. Kovács ugyanis, ha csak fő vonásaiban is, voltaképpen a több hullámban létrejövő, állandó mozgásban levő amerikai magyar emigráció teljes történetét is fölvázolja a 19. század közepétől a második világháború végéig. Írását az első emigrációs hullámokkal s az amerikai magyarság mint etnikai tömb létrejövési folyamatával indítja, majd az első amerikai magyar hírlapokról és egyesületekről szól. E tablóba építi bele azután a munkássajtó, -kultúra és -művelődés történetének rajzát. Dolgozatának legfontosabb fejezetei e részek, belőlük bontakozik ki az *Új Előre*, a *Kultúrharc* s sok más lap története a kezdetektől a megszűnésig. A szorosabb értelemben vett irodalmi anyag bemutatása és tárgyalása e sajtótörténeti részeket követi. A tanulmány-

nak ezek a lapjai majdhogynem ismeretlen világról tájékoztatnak – talán némi esztétikai fölértékeléssel.

A kötetet az *Új Előre* 1921 és 1937 közötti irodalmi anyagának válogatott bibliográfiája, illetve két mutató zárja.

Lengyel András

Kozma Dezső: Mikszáth Kálmán.
Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár–Napoca, 1977. 182 l. + 12 lap melléklet.

„Igen gyakran egyetlen szóval, jelzővel, egyetlen mondattal minősítünk írókat, életműveket. ...Mikszáth Kálmánt már bajosabb ilyen módon, ennyire szűkszavúan egyéníteni..." Aligha indíthatná találóbb mondatokkal Kozma Dezső kismonográfiáját, amely a mikszáthi életmű átfogó értelmezésére törekszik. Mikszáth Kálmán ma is a legolvasottabb magyar írók közé tartozik, hazánkban és külföldön egyaránt.

Mikszáth műveinek egyre teljesebbé váló kritikai kiadása, amely már túljár a 70. köteten, lehetővé teszi a szakirodalom számára e művek mélyrehatóbb vizsgálatát. E könyv szerzője is alapvetően a kritikai kiadás nyújtotta lehetőségekre támaszkodva vázolja fel Mikszáth írói pályájának ívét.

Kozma Dezső elemzése szerint négy szakaszra bontható a pályaív (ez alapján tagolódik a könyv is négy fő fejezetre):

1. Idill és emberlátás – a felhőtlen romantika korszaka. E periódusban még sorsformáló erő Mikszáthnál a hit és az emberszeretet. Előadásmódjára a mesei hanghordozás jellemző, amelyet a számos mesei motívum szerepeltetése csak erősít.

Érdekessége a fejezetnek a Mikszáth mondatritmusaival foglalkozó rész, amelyből magyarázatát nyerhetjük a mikszáthi próza újszerűségének is.

2. A romantika új lehetőségei – a romantikus idill átértékelődését, átminősülését vizsgálja a szerző e fejezetben.

3. Megfigyelés és illúzióvesztés – a romantikus és a naturalisztikus ábrázolásmód keveredése és a társadalmi szatíra jelentkezése jellemzi ezt a periódust. Központi helyet foglal el a fejezetben a Szent Péter esernyője c. regény elemzése, amely munka megalapozta Mikszáth világhírét.

4. Teljesebb igényű realizmus – a nagyregények időszaka. Az egyre jobban eluralkodó pesszimista világlátás mellett nem hiányoznak e művekből a romantikus nosztalgia elemei sem.

A könyv lezárásaként Mikszáth utóéletével foglalkozik a szerző. Ismerteti a szakirodalom eddig elért jelentősebb eredményeit és a még megoldhatatlan feladatokat.

Végül 24 képmelléklet teszi színesebbé a kötetet.

Herner János

Könyv és könyvtár. XI.
Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen, 1977. 197 l.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának igényes kivitelezésű évkönyve az értékes könyvtárelméleti és -történeti tanulmányokon kívül néhány, az irodalomtörténészek számára is figyelemreméltó irodalomtörténeti írást is tartalmaz. Gombáné Lábos Olga dolgozata – *Megjegyzések Milotai Nyilas István Agendájához* – egy eddig ismeretlen példány possessorbejegyzéseit és marginálisait elemzi, amelyek

a Milotai-Agenda használatának XVII. századbeli visszhangjai. Pukánszkyné Fábián Judit *Néhány gondolat Arany János Byron-fordításairól* című írása szövegelemzéssel bizonyítja, hogy Arany nemcsak költői szépségre, hanem a lehető legnagyobb filológiai hűségre is törekedett, *Az új görög dalnok éneke* fordítása pedig „egy adott történeti időszakban, a Bach-korszakban, a szabadságeszme kifejezésének egyik lehetőségévé vált". Sonkoly István jubileumi megemlékezése a 150 éve született *Gyulai Pál*lal foglalkozik, csatolva írásához a megzenésített Gyulai Pál-versek repertóriumát. Tóth Béla *Maróthi György* három kiadatlan levelét közli, Maróthi levélstílusát is elemezve. Sajtótörténeti ritkaságról tudósít Varga Zoltánné tanulmánya, a *Népszava Naptár az 1920-dik évre.* Az eddig ismeretlen dokumentum, amelynek csonka kefelevonata került elő, az ellenforradalom legkegyetlenebb időszakában készült, illegális körülmények között, az olvasó kezébe azonban már nem került. Az Évkönyv illusztrációi között találjuk ennek a számnak néhány fotómásolatát, a Népszava Naptár 1920-ra tervezett képanyagát is.

Németh S. Katalin

Köpeczi Béla: A magyar kultúra harminc éve (1945–1975).
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. 243 l.

A tudománytörténettel és tudományszervezéssel is magas szinten foglakozó tudós szerző összefoglaló műve átfogó képet ad a Magyarországon végbement kulturális forradalom történetéről, tényeiről és adatairól. Szükségességéről és fontosságáról az is tanúskodik, hogy már második, átdolgozott kiadása kerül az olvasóhoz. A tanulmány egyrészt a kulturális forradalom elméleti kérdéseit vizsgálja az eredmények, problémák és hiányosságok tükrében, másrészt érzékelteti azt a módot is, ahogyan a célok a művelődéspolitikában megfogalmazódnak, az intézményeken keresztül érvényesülnek és ahogyan a társadalomra hatnak. A kultúra marxista értelmezése, a művelődés objektív feltételeinek számbavétele után a népesedési, települési, gazdasági viszonyokkal és a művelődéspolitikával foglalkozik a szerző, mondanivalóját bőséges statisztikai táblázatanyaggal, összehasonlító adatsorokkal támasztja alá – ezeket ilyen jól használható formában és egyértelmű magyarázatokkal ebben a kiadványban olvashatjuk első ízben; végül a társadalmi tudat szempontjából tárgyalja a tudomány és művészetek funcióját. Részletesen elemzi a közoktatás és közművelődés helyzetét, figyelembe véve a 30 éves fejlődést összegező résztanulmányokat. Kitér a kulturális változások hatására az emberek tudatában, magatartásában és életmódjában, értékeli a közművelődési határozat jelentőségét. A széles körű áttekintés, a bőséges adatsorok, az összefüggések bemutatása, az alapos bibliográfiai mellékletek jól szolgálják az olvasók tájékoztatását a legfontosabb kulturális változásokról, tényekről és a további tendenciákról és feladatokról. A napjainkban egyre nagyobb fontosságú világkultúrával való kapcsolatokra is kitekint a szerző (tudományos-műszaki együttműködés, irodalmi művek fordítása, oktatás, színházi és zenei események).

R. T. O.

Köpeczi Béla: Eszmék, utak korunk művészetében.
Kozmosz Könyvek, Budapest, 1977. 169 l.

A kötet négy tanulmányt tartalmaz: *Az egzisztencializmus és irodalma; A neopozitivizmus és a „dolgok" művészete; Az „új baloldal" művészetfelfogása; A szocialista rea-*

lizmus történeti útja és fő jellemzői című írásokat. A szerző a huszadik század néhány bonyolult eszmei áramlatát és ezek irodalmi és művészeti lecsapódását elemzi számos konkrét műalkotáson: filozófiai tételen, filozófiai vitán illusztrálva az uralkodó kortendenciákat, művészeti eredményeket. Tájékoztató értéküket növeli az azonos szemszögből való szemlélet, a kiemelés, az ideológiai irányok egymáshoz való viszonyának reális felmérése, az összefüggések bemutatása. Valamennyi tanulmányához gazdag bibliográfia, bőséges jegyzet csatlakozik, gyakran utalva vissza a szerző *Az „új baloldal" ideológiája* című könyvének – mely az itt közölt tanulmányoknál szélesebb körű és még mélyrehatóbb elemzést ad erről a témáról – néhány fejezetére. Ennek a könyvnek legfontosabb, legátfogóbb következtetéseit foglalják össze e kötet írásai, amelyek a fiatalokat hatalmas irodalmi, képzőművészeti, zenei, filozófiai, esztétikai anyagról tudósítják. Különösen érdekesek az „új baloldal" kísérleteit és eredményeit bemutató, bíráló megállapítások. A szocialista realizmusról szóló viták rövid áttekintése elsősorban diákok, irodalmi előadók számára szolgáltat jó kiindulópontot további ismeretek szerzéséhez, az azokban való eligazodáshoz. A kiadó a fiatal olvasókra tekintettel a lap alján szómagyarázatokat és fogalommeghatározásokat közöl.

R. T. O.

Köpeczi Béla: Függetlenség és haladás.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 251 l.

Köpeczi Béla eddig kellő figyelemre nem méltatott terület – mint könyve alcímében jelzi –: a politikai gondolkodás tényeit, fejlődését vizsgálja, a régi magyar függetlenségi harcok századaiban. Azokat a tanulmányait válogatta együvé a szerző, melyek a XVI–XVIII. századi haladó politikai törekvések szellemi hátterét vázolják fel, eszmei összetevőire és azok forrásaira mutatnak rá. S az elméletet rögtön szembesíti is a korabeli társadalmi valósággal, hogy a gondolatrendszerek életképességét, reális hatékonyságát megítélhesse. A politikai gondolkodás történetében nem ragaszkodik államhatárokhoz; a jelenségeket a maguk bonyolultságában, de széles nemzetközi kontextusba ágyazva vizsgálja: Közép-Kelet-Európa és egész Európa az eszmék ütköztetésének színtere. Alapelve, hogy a kapcsolatok két-, illetve többoldalúságára ügyeljen, a külföldi gondolatok magyarországi terjedését és a magyar események külföldi visszhangját egyaránt tárgyalja. (Pl.: *A kartezianizmus politikája Magyarországon és Erdélyben a XVII. században és a XVIII. század elején,* illetve *Thököly vallástpolitikája és a nemzetközi közvélemény*) A filológiai alapmunkálatok *(Bethlen Miklós francia emlékiratai)* éppúgy hozzátartoznak tevékenységéhez, mint az olvasásszociológiai adatokkal és tanulságokkal is bőven szolgáló, összegező áttekintések. (*A Rákóczi-hagyomány a XVIII. század közgondolkodásában,* illetve *A Télémaque Közép- és Kelet-Európában.*)

Egész csoport adatgazdag s egyben az összefüggésekre is rámutató, külföldi kutatások eredményeit gyümölcsöztető tanulmány szerveződik a Rákóczi-szabadságharc köré. *(A francia politikai irodalom szerepe a Rákóczi-szabadságharc ideológiájának alakításában; A Rákóczi-szabadságharc és Európa. A kor külföldi politikai irodalma a magyar felkelésről)*

Politikai irodalmunk létezéséről, fontosságáról, külföldi eredetre épülő önálló arculatáról győz meg az az ív, melyet Köpeczi a humanista dialógust író *Kovacsóczy Farkas*tól *II. Rákóczi Ferenc*ig rajzol meg. Addig a Rákócziig, aki – a szerző megállapítása szerint – államelméletében *Bousset* és a *Télémaque*-ot író *Fénelon* között foglal helyet, s aki a felvilágosult abszolutizmus előfutára.

Jankovics József

Kristó Gyula: História és kortörténet a Képes Krónikában.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 163 l. (Gyorsuló idő)

Kristó Gyula felbecsülhetetlen értékű forrásgyűjteményeink, krónikáink anyagát elemezte a história, a kortörténet, a történeti hitelesség igazságát keresve.

A tanulmány első része a középkor irodalmának műfaji tagozódását, a krónika, az évkönyv, a gesta, a legenda műfaját, majd a magyar irodalmi emlékek műfaji besorolását veszi sorra. A história kérdésével foglalkozva a szerző arra keres választ, hogyan alakult ki a XVI. század közepére az 1030-as éveket megelőző időszakról alkotott kép. Az eredetmonda, az őshaza, a honfoglalás, a Kárpát-medence birtokba vételének kettős megfogalmazása, Géza és István megítélése a kereszténnyé vált magyarság megváltozott gondolkodásmódjáról tanúskodik. Igen érdekes és tanulságos mondáink vizsgálata olyan szempontból, mikor jegyezték először le őket.

A kortörténet kérdését illetően István király halálától a XIV. század közepéig, a Képes Krónika végső eseményéig leírtakat kíséri figyelemmel a tanulmány. A különböző szerzők által lejegyzett események összevetése során figyelemre méltó képet kapunk a megváltozott viszonyok alakította szemléletről. A tanulmányból az egyes mondák, mondakörök keletkezéséről, kialakulásáról, fejlődéséről, továbbéléséről is képet alkothatunk.

A történeti hitelességet keresve irodalmi, néprajzi, művészettörténeti vonatkozások vizsgálatát sem hagyja figyelmen kívül a szerző. A téves információk egy része korabeli oklevelek birtokában könnyen kiigazítható, máskor a hitelesség kérdésének eldöntése nehéz feladat. A história, a kortörténet és a történeti hitelesség szétválasztása tehát igen izgalmas, s egyben igen körültekintő, bonyolult munkát igényel. A szerző szerint „a víz alá kell hatolnia annak, aki a jéghegy masszív tömbjét akarja látni". Erre vállalkozott Kristó Gyula értékes tanulmányában.

Lévay Edit

A kuruc küzdelmek költészete.
Válogatta és sajtó alá rendezte Varga Imre. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 897 l. + 13 melléklet.

A *Varga Imre* által válogatott és sajtó alá rendezett – mintegy kilencszáz oldalas antológia a Rákóczi-szabadságharc kétszázötvenedik évfordulójára, az 1953-ban kiadott, a *Magyar költészet Bocskaytól Rákócziig* c. gyűjtemény után az első olyan válogatás, amely átfogó képet igyekszik adni a „kuruc-kor" költészetéről. Az új összeállítás nemcsak abban különbözik a korábbiaktól (értve itt az említetten kívül az Erdélyi Pál-féle *Kurucz költészet* c. antológiát – 1903. –, s az ennek alapján később kiadott kisebb válogatásokat), hogy teljesen kiszűrte Thaly Kálmán hamisítványait, s hogy felvett korábban kiadatlan, vagy csak folyóiratokban közölt verseket, de abban is, hogy továbblépett a korszak irodalmának tudományos rendszerezésében. Noha Thaly Kálmán szűk és egyoldalú „kurucság"-fogalmát már Erdélyi Pál is elvetette, véglegesen csak az 1964-es *A magyar irodalom története* szakított a Habsburg-ellenes mozgalmak romantikus-nacionalista koncepciójával. Varga Imre e szintézis – tárgyát érintő – alapelvét követi, mely szerint a kuruc költészet nem tekinthető „irodalomtörténeti vagy nemzeti irodalmi kategóriának", s elfogadja azt a módszert is, amely a barokk költészet keretében, sajátos társadalmi mondanivalója, osztályalapja, jellegzetes költői karaktere szerint a nemesi és a népi kurucság fogalomkörébe foglalva" tárgyalja ezt a lírát. A kötet bevezetőjében írja: „Mi is elvetjük a kuruc költészetet mint nemzeti irodalmi

kategóriát, osztályozó irodalomtörténeti fogalmat. Használjuk azonban ezt a kifejezést mint publicisztikai fogalmat, amikor a kuruc küzdelmek költői visszatükröződésében a kuruckor közérdekű politikai és társadalmi kérdéseit vizsgáljuk. Ilyen értelmezésben gyűjtöttük össze ebben az antológiában a kuruc szabadságmozgalmak magyarországi vetületét. nem irodalomtörténeti alapú gyűjteményt nyújtunk tehát, hanem 7–8 évtized sokszínű költői terméséből tematikus válogatást." – A sokszínűség természetesen – már csak a terjedelmi korlátok miatt is – ezúttal sem jelenthetett tematikai teljességet. „szerelmes versek, lakodalmi énekek, búcsúztatók, halottsiratók /.../ és más alkalomra szerzett versek, egyházi, istenes énekek, /.../ pasquillusok és kiéneklők /.../ históriás énekek, tanító versek stb... – nem szerepelnek a gyűjteményben. De nem adja a gyűjtemény a XVII. század végének törökellenes vitézi költészetét, a korabeli költészetnek azt a jelentős ágát, melynek középpontjában ez az igen fontos korprobléma nyert kifejezést. Terjedelmi megfontolásból török tematikájú verseket csak akkor vettünk fel, ha azokban a török elleni harc a Habsburg-ellenes függetlenségi küzdelemmel összefüggően van jelen. Helyet kaptak viszont benne azok a verses alkotások, melyek tárgyukat a kuruc-labanc mozgalmakból merítik..." s mindazok a kordokumentumok, amelyek a „német-magyar, kuruc-labanc ellentétek hatása alatt jöttek létre, tükrözik a kor embereit foglalkoztató társadalmi, politikai, vallási stb. problémákat."

Az antológia szerkezete – noha formailag tagolatlan, a függetlenségi mozgalmak, illetve azok utóhatásának kronológiai rendjét követi. Az 1663-tól 1736-ig terjedő időszakot – a történeti periodizációnak megfelelően –, s itt még az irodalomtörténetírás hagyományait is tiszteletben tartva – Varga Imre két fő részre osztja: Thököly és II. Rákóczi Ferenc korára. A két korszakon belül összesen 11 verscsoportot különböztet meg – részint kisebb időszakokat, részint egyidejű, de eltérő költői-politikai tendenciákat választván a felosztás alapjául. Eszerint az első csoportba sorolhatók (A/1.) azok a művek, amelyek a mozgalom elején születtek, s Zrínyi politikai eszméinek hatását mutatják; a másodikba azok (A/2.), amelyeknek ihletét a Wesselényi-féle összeesküvés adta, a harmadikba (A/3.) azoknak a bujdosóknak a költeményei, akik a Wesselényi-összeesküvés bukása, illetve I. Rákóczi Ferenc felkelésének leverése után kényszerültek elhagyni otthonukat; a negyedik (A/4.) csoportban kapnak helyet az üldözött protestánsok – hívek és prédikátorok – sorsát panaszló, az előzőekkel egy időben született versek, az ötödikben (A/5.) a Thököly-korszak lírája, a hatodikban (A/6.) az első kuruc mozgalom és a Rákóczi-szabadságharc közti évek költői termése, s a hetedikben pedig (A/7.) a XVII–XVIII. századforduló táján „az első kuruc mozgalom éveiben" keletkezett bujdosóénekek. A második fő korszak, a Rákóczi-szabadságharc időszakának lírájában Varga Imre tagolása egyszerre jelez időrendet és tematikai egységeket: első helyen (B/1.) állnak magához a szabadságharchoz kapcsolódó – zömében az 1704-es esztendőben keletkezett – művek, második csoportba (B/2.) kerülnek a szabadságharc idején született bujdosóénekek, harmadikba a bukás s az 1735-ös békési felkelés között írott költemények, (B/3.) végül a negyedik tömbbe a békési felkelésről szóló, 1735–36-ban írott versek (B/4.).

A kötet bevezető tanulmányában Varga Imre a korszak kutatói számára nem lényegtelen megjegyzést tesz: „Terjedelmi okok miatt egyik szándékunkat sem tudtuk megvalósítani. A gyűjtött anyag egy részének kiadásáról le kellett mondanunk abból kifolyólag, amiért egyes verseket is csak szemelvényesen közlünk: tudniillik csak egy részük tartalmaz közösségi mondanivalót, kuruc vonatkozást." Reméljük, a kiadatlan gyűjteményhez is hozzá lehet majd férni.

Tegyük hozzá: a terjedelem ennek ellenére nem szűkös. A kötet összesen 243 művet tartalmaz, s a nélkülözhetetlen jegyzetapparátusnak is jutott mintegy 130 oldal.

A versek nagyobb része ismeretlen szerzőtől származik, kellő hangsúlyt kapott a válogatásban az ismertebb nevek (Koháry István, Petrőczy István, Cserei Mihály, Gyöngyösi István), s az irodalmi tudatban kevésbé élő versszerzők is (*Pethő Zsigmond, Szentpáli Ferenc, Révay Erzsébet, Tolvaj Ferenc, Újváry Tamás, Csécsi János* stb.).

A kuruc küzdelmek költészete – kényszerű és önként vállalt korlátozottsága ellenére is – valószínűleg nélkülözhetetlen, sokat forgatott kézikönyve lesz mind a kutatóknak, mind a felsőfokú intézetek oktatóinak és hallgatóinak. Bizonyára termékenyen fog hatni a korszakkal foglalkozók munkájára – hiszen szép számban közöl idegen nyelvből: latin, illetve a szomszéd népek nyelvén írott verseket – de remélhető, hogy hatni fog a későbbi: a 18–19. századi kutatásokra is. Annál inkább kívánatos lenne ez, mivel egyre halványabbnak tűnnek azok a párhuzamosságok és fejlődésvonalak, amelyek a kuruckor s a következő századok hazafias-politikai költészetében megfigyelhetők. A már sokszor felfedezett, s ezért köztudomásúnak, s egyúttal lényegtelennek tekintett összefüggések új megvilágításba kerülhetnek, s erősebb hangsúlyt kaphatnak, ha a tényeket – a műveket – újra és újra elénk tárják. Varga Imre munkája pedig nemcsak emlékezetünket frissíti fel, de új szempontokkal, s eddig ismeretlen alkotásokkal is gazdagítja tudásunkat.

Kulin Ferenc

Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok. K–M.
Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1977. 613–929. l. (A. sorozat 8–10.)

A Petőfi Irodalmi Múzeum több bibliográfiai vállalkozása közül ez a jelenlegi sorozat az irodalomtörténeti érdekű folyóiratok leírására vállalkozik: 1786-tól, az első irodalmi periodikum, a Magyar Musa megjelenésétől 1944-ig (illetve ha ugyanazon a címen a felszabadulás után is megjelentek, akkor a teljes megjelenés leírását adja). A gyűjtőkör felöleli a nem közvetlenül irodalmi, de irodalomtörténeti szempontból jelentős lapokat is (pl. divatlapok, tudományos szemlék, néhány társadalomtudományi jellegű folyóirat), nemcsak folyóiratokat, hanem ritkábban, rendszertelenebbül megjelenő évkönyveket, almanachokat, hetilapokat is. A leírt folyóiratok nem korlátozódnak a Magyarországon megjelent kiadványokra, a határokon túli (zömében erdélyi, szlovákiai stb.) lapokat is regisztrálják a teljességre törekedve, de nem hiánytalanul. A címleírások a lap fő címét és legjellemzőbb alcímét, a megjelenés helyét, a szerkesztő(k) nevét és az egyes évfolyamok tételszerű felsorolását tartalmazzák. Ez utóbbi adatból kiderül, milyen hiányosságai vannak az egyes évfolyamoknak, amelyek kiegészítéséhez feltehetőleg e bibliográfia-sorozat megjelenése is hozzájárulhat. A könyvészeti leírásokhoz némely esetben annotációk is csatlakoznak (pl. a lap jellegéről, főbb munkatársairól). A teljes sorozat utolsó füzetében névmutató lesz, valamint a megjelenés helye és ideje szerint is készülnek mutatók. A gyűjtőmunka központja az Országos Széchényi Könyvtár, a szerző az előszóban kéri a többi könyvtárakat a további adatkiegészítésekre, amennyiben olyan évfolyamokkal rendelkeznek, amelyek itt nincsenek feltüntetve. A folyóirat-repertórium sokoldalú segítséget nyújt irodalomtörténészeknek, sajtótörténészeknek, valamennyi kutatónak. A K–M betűvel kezdődő lapokat felsoroló kötetből néhány címet érdemes kiemelni, pl. a Kalangya c. újvidéki művészeti folyóiratot, A Kisfaludy-Társaság Évlapjait, a Korunk c. havi szemlét, a Koszorút és a Kassák Lajos szerkesztette Ma c. irodalmi és képzőművészeti folyóiratot.

A kiadvány nem került könyvárusi forgalomba, csak az antikváriumokban vagy közvetlenül a Petőfi Irodalmi Múzeumban szerezhető be az eddig megjelent tíz füzet.

R. T. O.

Lakatos István: A kolozsvári magyar zenés színpad (1792–1973).
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 186 l.

A könyv több évtized gyűjtőmunkájának eredménye. Nem monográfia, nem zenetörténet, de nem is kritikatörténet, „csupán" adatgyűjtemény: az 1792–1973 közötti színházi évadok kronologikus sorrendben való leírása. Olyan dokumentumok, melyek tanulmányozása azonban a puszta színháztörténeti érdekességeknél magasabb szintű tanulságok levonására is alkalmat ad: Kolozsvár, s rajta keresztül Erdély művelődési viszonyaiba enged bepillantást.

Csak néhány kiragadott példa: a népszínművek 1888-tól való hirtelen megszaporodása, majd – a század elejétől különösen – gyors operett-orientációja a periferiálisnak mondható jelenségen túlmutató tartalmat takar.

Az 1866–1926-ös időszakban az évadonkénti átlag 30 operaelőadás Kolozsvár lakosságának magas műveltségi szintjére utal, különösen ha figyelembe vesszük a bemutatott operák művészi színvonalát (Gounod: *Faust,* Mascagni: *Parasztbecsület,* Wagner: *Bolygó hollandi,* Erkel: *Bánk bán* stb.), valamint az ősbemutatók és a kolozsvári bemutatók közötti viszonylag rövid időeltérést (magyar műveknél átlag 1–2 év, külföldieknél 5–6 év).

Fontos művelődéstörténeti adalékoknak számítanak a színtársulat turnéi. Hazai viszonylatban a legérdekesebb: hova, mikor, milyen zene jut el, míg a külföldi turnékat illetően: milyen hatásokat vett át és közvetített itthon a színház.

Ezek esetleges példák. A könyv egésze azonban nélkülözhetetlen adalékokat fog szolgáltatni a majdan megírandó erdélyi művelődéstörténeti monográfia számára.

Mányoki Endre

László király emlékezete.
A szöveget Kurcz Ágnes, a képanyagot László Gyula válogatta. A bevezető tanulmányt Györffy György írta. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 86 oldal és 37 oldal táblamelléklet. (Bibliotheca Historica)

Kilencszáz évvel a trónralépés után példás kiállítású kötettel idézte meg László király emlékét a Magyar Helikon Bibliotheca Historica sorozata. E vállalkozás célja az volt, hogy bemutassák László „életútját, politikai szerepét, s azt, hogy milyennek látta őt a kortárs és az utókor." A törvényhozó, a rettenthetetlen katona és országgyarapító, a második egyházalapító – csodás és reális elemek keveréke őrizte meg alakját, számos legenda fűződött életéhez éppúgy, mint halálához. Az ezeket őrző írásos dokumentumokat gyűjti össze s adja át a kötet, gazdag műfaji változatosságban. Ízelítőt kapunk László okleveleiből, s felmagasztosul figurája a középkori magyarországi latin költészetben. *(László király verses zsolozsmája; Szekvencia László királyról)* A XIII–XIV. századi krónikák és legendák szinte egymást visszhangozzák tettei méltatásakor, még Temesvári Pelbárt is megírja – és olvasásra szánja! – életének történetét. Oklevelek tanúsítják az utókor tiszteletét a csodatevő szent iránt. Mindez a jól ismert, választékosan emelkedett XV. századi magyar vers, az *Ének Szent László királyról* felé mutat, mely a kötetet is mintegy megkoronázza.

Az illusztrációs anyag 37 táblaképe szervesen egészíti ki a gondos szövegválogatást: a képzőművészetben is elénk tárja a kortárs és az utókor vélekedését. Szent Lászlóról készült szobrok, freskók, a *Magyar Anjou Legendárium,* a *Képes Krónika*

iniciáléi mellett érmék, s László király életével, illetve legendájával kapcsolatos helyszínek és tárgyak képei egészítik ki az összeállítást. Györffy György tanulmánya a legendáktól mentes László király élete és kora eseményeiben igazítja el az olvasót.

Jankovics József

L'autobiographie d'un prince rebelle.
Válogatta: Köpeczi Béla. Corvina Kiadó, Budapest, 1977. 697 l.

A régi magyar irodalomnak mindeddig jóformán hozzáférhetetlen és alig ismert területeit deríti fel ez az igen szép, francia nyelvű kiadvány: *II. Rákóczi Ferenc* írói munkásságának két legfontosabb művét mutatja be az olvasónak.

A két művet: a *Confessions*-t (eredeti, latin címe: Confessio peccatoris) és a *Mémoires*-t Rákóczi 1716 és 1720 között írta, franciaországi, majd törökországi száműzetése idején. A *Confessions* latin nyelvű, személyes hangú, vallásos szellemmel telített elmélkedés: a politikus-író ifjúságát és száműzetését idézi fel. Különösen érdekes történeti szempontból a Versailles-i udvarról, XIV. Lajos udvaráról adott leírás.

A *Mémoires* a függetlenségi háború eseményeit kíséri végig, Rákóczi ezt – mint politikailag fontos, szélesebb közönségnek szánt írást – francia nyelven, még életében kívánta publikálni, – mint azt *Köpeczi Béla* előszavából megtudhatjuk. Végülis csak 1739-ben jelent meg, Hágában; míg a *Confessions* kiadására csak 1876-ban került sor, Budapesten; francia fordítása – melyet Chrysonom Jourdain, kamalduli atya készített – kéziratban maradt fenn; most első ízben jelennek meg belőle hosszabb szemelvények.

A jelen kiadás e francia kézirat, valamint az 1739-es *Mémoires* alapján készült; a szövegeket *Kovács Ilona* gondozta és rendezte sajtó alá. Köpeczi Béla munkája a Rákóczi életét és munkásságát áttekintő előszó, valamint a gazdag jegyzetanyag és névmutató.

Az igen szép kiállítású könyvet korabeli illusztrációk – a kort érzékeltető metszetek, képek, számos facsimile – egészítik ki.

Erdődy Edit

Lengyel Balázs: Verseskönyvről verseskönyvre.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 282 l.

Hatvanhét költő hetvenegy verseskönyvéről írt kritikáját gyűjti egybe Lengyel Balázs e kötetben: az Élet és Irodalom azonos című rovatában 1973 és 1975 között megjelenteket. Az anyag összetételét ennélfogva a véletlen is diktálta. Így kerülhetett bele a népes költő-galériába Áprily Lajos, Kassák Lajos, Fodor József, Jankovich Ferenc, Berda József. Illyés és Weöres Sándor hangsúlyozott jelenléte mellett felvonulnak a Nyugat harmadik nemzedékének reprezentánsai (Rónay György, Vas István, Hajnal Anna, Jékely Zoltán, Kálnoky László, Csorba Győző, Zelk Zoltán), s a későbbi évjáratokból a legkülönbözőbb irányzatokat, törekvéseket jelző költők – Pilinszkytől Juhász Ferencig, Tandori Dezsőtől Garai Gáborig; – a mai magyar költészet igen széles spektrumát villantva fel.

A líraelmélet legfontosabb kérdései, a modern költészet szélesebb olvasóközönséget is érdeklő problémái a lehető legközérthetőbb formában jutnak az olvasók elé: az élő irodalmi anyagból levont, kézzelfogható következtetésként, illetve olyan elméleti anyagként, amelyet konkrét, élő példák tesznek érzékletessé. Lengyel Balázs az egyes költők biztos kezű karakterizálásán túl, illetve azok kapcsán mindig a magyar és az

egyetemes líra jelenségeire, s főként változásaira figyel: az egyes költői produktumokat a magyar és a világköltészet folyamatába illesztve láttatja. Kritikusi mércéje: a *minőség;* melynek kritériumait nem maximalista módon, a csúcsokhoz, vagy egy elképzelt költészet-ideálhoz viszonyítva, hanem legtöbbször az adott költői személyiség saját lehetőségein belül jelöli ki.

„A versszerető magyar olvasó" ezért nem csupán „érdekes tájékoztatást", „szórakoztató olvasmányt" kap ezzel a könyvvel, hanem igen jelentős segítséget is a modern magyar költészet megértéséhez, áttekintéséhez, bonyolult összefüggéseinek, elméleti kérdéseinek tisztázásához.

Erdődy Edit

Les Lumières en Hongrie, en Europe centrale et en Europe orientale, Actes du Troisème Colloque de Mátrafüred, 28 septembre – 2 octobre 1975.
Publié par Béla Köpeczi, Eduard Bene et Ilona Kovács. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 356 l. 50 képpel.

Az elmúlt évtizedek során a XVIII. század s általában a felvilágosodás kora egyre jobban a társadalomtudományi érdeklődés előterébe került. Ez nem is meglepő, mert a modern kultúrák elsősorban ehhez a korszakhoz nyúlnak vissza, mikor eredetüket keresik. A nemzetközi felvilágosodás-kutatás nagy áramához a magyar tudomány is idejekorán csatlakozott, s az 1970 óta Mátrafüreden rendezett *Kelet-Közép-Európai Felvilágosodás Kollokviumok* hamarosan a nemzetközi XVIII. század-kutatás elismert fórumává váltak. A két-három évente megrendezett tudományos tanácskozások rendszeresen mintegy 60 külföldi (angol,csehszlovák, francia, lengyel, NDK, NSZK, osztrák, román, szovjet) és magyar kutatónak biztosítanak lehetőséget, hogy megvitassák a kelet-közép-európai felvilágosodás legfontosabb s a tudományos kutatás szempontjából legaktuálisabb problémáit. Amint egy többé-kevésbé mesterségesen körülhatárolt földrajzi egység – a mi esetünkben Kelet-Közép-Európa – felvilágosodásának problémái sem oldhatók meg anélkül, hogy ne az egyetemes felvilágosodással való szoros összefüggésükben vizsgálnánk, úgy egyetlen tudományszak sem adhat megnyugtató választ saját problémáira, ha nem hívja segítségül a rokon diszciplinákat. Ezért Mátrafüred hagyományaihoz nemcsak a nemzetköziség, hanem a pluridiszciplinaritás is szorosan hozzátartozik.

A kollokviumokon végzett munkáról jó képet adnak az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent akták. Az egyre vastagodó kötetek sorából tartalmilag is kiemelkedik a legutolsó, mely a III. kollokviumon elhangzott vitaindító előadások, hozzászólások s összefoglalók teljes anyagát, valamint néhány olyan tanulmányt is közöl, mely a megvitatott főtémához szorosan kapcsolódik. Az 1975-ben rendezett kollokvium munkálatai három főtéma köré csoportosultak: I. A felvilágosult abszolutizmus; II. Kultúra és közönség a XVIII. században; III. A felvilágosodás stílusai. Az első téma kidolgozásában főleg történészek, a másodikében és a harmadikében pedig más tudományágak képviselői – ezúttal művelődés-, irodalom- és művészettörténészek – vettek részt.

A legszigorúbb értelemben vett magyar tárgyú anyaggal a kötetnek csak kb. egyharmada foglalkozik. A magyar XVIII. század iránt érdeklődő olvasó azonban nem mellőzheti azoknak a tanulmányoknak az ismeretét sem, melyek látszólag idegen problémákat érintenek. II. József magyarországi felvilágosult abszolutizmusa csak akkor érthető meg igazán, ha egyszersmind megvizsgáljuk a császár ausztriai, csehországi, belgiumi stb. reformjainak eredményeit is. Másrészt a felvilágosult abszolutizmusnak mint politikai fogalomnak és rendszernek a megismeréséhez elkerülhetetlen a francia,

a spanyol, a porosz „eset" vizsgálata. Azok a kétségtelen új eredmények, melyeket a felvilágosult abszolutizmusnak szentelt első fejezet tartalmaz, éppen a különböző „esetek" pontos analíziséből majd konfrontációjából fakadnak. A téma három előadója, a francia *A. Soboul,* az osztrák *G. Klingenstein* és a magyar *Kosáry Domokos* más-más szempontból indul ki, de a vitákon át a konklúzióban már egyre jobban egymáshoz közeledik. Itt említjük meg, hogy ez a téma azóta már túlnőtte egy kollokviumi téma kereteit. Az 1978. évi IV. Kollokviumon egy nemzetközi vállalkozásban nagyrészt elkészült *Felvilágosult abszolutizmus* c. kötet kéziratának első változatát vitatták meg...

A Kultúra és közönség a XVIII. században c. téma keretében *Benda Kálmán* tanulmányát olvashatjuk a XVIII. századi magyar parasztság művelődési helyzetéről. Ugyanitt *Szathmári István* a felvilágosodás és a nyelvújítás összefüggéseinek kérdéseit boncolja.

A legterjedelmesebb s talán a legizgalmasabb fejezet a harmadik, mely a felvilágosodás stílusaival foglalkozik. Bevezető előadásában *Jean Ehrard* clermont-ferrand-i professzor a felvilágosodás *egyetlen,* azaz legjellemzőbb stílusát próbálta megkeresni. Azonban még nem érkezett el az idő, hogy erre az első pillanatra egyszerű, de mégis rendkívül bonyolult kérdésre megnyugtató választ lehessen adni. A kutatásnak ezt a „zsákutcáját" tükrözik a felszólalások is. De a tudományban a negatívum lehet pozitívum is. Ritkán olvashatunk ilyen sokoldalú és sok szempontú fejtegetést, mégpedig a legkülönbözőbb szerzőktől a XVIII. század stílusáramlatairól, a barokkról, a rokokóról, a későbarokk különféle jelentkezéseiről és a neoklasszicizmusról. *Zádor Anna* tanulmányában a felvilágosodás és a művészetek viszonyát majdnem kizárólag magyarországi példákon vizsgálja. *Szabolcsi Hedvig*től a korabeli magyar iparművészetekről, *Bene Edé*től a délnémet későbarokk magyarországi hatásáról, *Vajda György Mihály*tól és *Baróti Dezső*től a neoklasszicizmus irodalmi jelentkezéseiről olvashatunk. Itt közlik a szerkesztők többek között *Belitska-Scholz Hedvig* tanulmányát a századvégi magyar színjátszásról, és *Galavics Géza* írását a soproni XVIII. századi falfestményekről.

Külön ki kell emelnünk *Köpeczi Béla* irányító szerepét, mely nemcsak a kollokvium tudományos programjának megszervezésében, hanem a kötet szerkezetében is megnyilvánul. Bevezetésében és zárszavában világos áttekintését nyújtja az elvégzett munkának, illetve kijelöli a még elvégzendő feladatokat.

Karafiáth Judit

Linksz Arthur: Visszanézek... Ifjúkorom Magyarországon.
Twenty-First Century Hungarian Publishing Corp. kiadása, New York, 1977. 380 l.

Az önéletírás szerzője 1900-ban született Galgócon, s a budapesti Zsidókórház szemészorvosaként 1939-ben emigrált az USA-ba, ahol azóta is nemzetközi hírű tudományos tevékenységet fejt ki. Magyarul írott gazdag visszaemlékezése életútját 1924-ben kezdett prágai tanulmányaiig követi, de a 9 fejezet asszociatív felépítése módot ad a család múltjának, a századelő felvidéki, dunántúli zsidósága életének, felfogásának, a szerző pozsonyi, New York-i élményeinek nagy távlatú, objektív megrajzolására is. A devecseri rabbi fiaként 1914-ben került a pápai református kollégiumba, ahol Császár Elemér (a későbbi neves fizikus) és a hazai újkantiánusokhoz tartozó Trócsányi Dezső tanítványa volt. Szentimentális, zsidó tárgyú verseit a Patai József szerkesztette Múlt és Jövő és Molnár Ernő Remény-e (ahol a huszas évek közepén föltűnik Radnóti is) közölte, majd zsengéivel a Nyugatnál és Csizmadia Sándornál is jelentkezett, sikertelenül. Részt vett Ady temetésén, a Tanácsköztársaság alatt Babits egyetemi előadásait hallgatta; egyidejű élménye volt Az elsodort falu és a galileisták barátsága,

Lesznai Anna köre, bár szorosabban Kassákhoz kötődött és művészetszemléletét Moholy-Nagy, Bortnyik, Uitz, Barta Sándor avantgarde-ja alakította. 1919 után emigrálni kényszerült: a pozsonyi talmudiskola növendéke lett, majd Kafka és köre német Prágája után Kielben szerzett orvosi diplomát 1925-ben. Az amerikai éveket idézve a kötet két irodalomtörténeti novumot is rögzít: egyik adaléka *Ignotus* amerikai éveinek eddig ismeretlen eseményeire világít rá. Linksz 1943-ban a Lesznai-kör tagjaként került közeli kapcsolatba a menekült európai entellektüelek egyetemén előadó Ignotusszal, akit öregen és betegen pirománia gyanújával szállítottak elmegyógyintézetbe, s akit a szerző baráti-orvosi kezessége mellett bocsátottak el. Ignotus ajándékaként került Linksz tulajdonába az Amerikában maradt ismeretlen hagyaték egy része. A szerző tudósít egy, a Freud-kutatást érdeklő adatról is, amikor említést tesz Freud ismeretlen leveléről, amelynek tárgya R. B. Bardi (Rachel Berdach) Der Kaiser, die Wiesen und der Tod c. kötete (Wien, 1938. Saturn Verlag), s amely a New York-i Bardach család birtokában van. A könyv Linksz Arthur „személyes művelődéstörténetének", szellemi tájékozódásának dokumentumaként forrásértékű az ortodoxiából a polgári radikalizmus felé forduló, 19-et fiatalon megélt baloldali beállítottságú zsidó értelmiségi típusára nézve is, vöröskatonasága és meghatározó Szabó Dezső-élménye éppúgy, mint költői kísérletei, majd a Galilei-körrel, a MÁ-val és a polgári baloldallal való kapcsolatai.

Csapody Miklós

Lukács György: Ifjúkori művek (1902–1918).
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 892 l. (Összes Művei)

A kiemelkedő jelentőségű marxista filozófus 1902–18 között írt, eddig előkerült cikkeit, kisebb tanulmányait tartalmazza a kötet. (Kivéve a három nagyobb igényű munkát: *A modern dráma fejlődésének történetét*; *A heidelbergi művészetfilozófia és esztétikát*; *A regény elméletét*.)

Maga Lukács alkalomszerűeknek nevezi ezeket az írásokat, abban az értelemben, hogy „egy-egy véletlenül elém került esetben igyekeztem általános szempontjaim helyességét kipróbálni." Kisebb mértékben érvényes a szerző jellemzése a legkorábban készült színikritikákra. A századelő pesti, berlini és bécsi színházi eseményeihez kapcsolódnak ezek a zsurnalisztikus igényű cikkek, amelyek ma már csak kortörténeti jelentőségűek, a gondolkodói életmű kezdetének dokumentumai. Friss, lázadó hangvételük, a sugárzó mély műveltséganyag ma is lenyűgöző, de a legfontosabb a belőlük kibontakozó többé-kevésbé egységes kritikusi alapállás. Viszonyítási pontja a naturalista és szimbolista dráma (Maeterlinck, Hauptmann, Gorkij stb.) és főleg Ibsen. A magyarok közül csak *Bródy Sándor* – és a későbbi írásaiban *Balázs Béla* – munkáit érzi jelentősnek. A pesti színházi életben egyedül a Tháliát tartja fontosnak, és csak egyetlen színházi szakember nevét emeli ki: *Hevesi Sándor*ét.

A fiatal Lukács legfontosabb magyar vonatkozású írásai a korabeli költészettel foglalkoznak. De ebből is elemi erővel emelkedik ki *Ady Endre* neve és alakja. Már egy 1907-ben írt cikkéből kitűnik, hogy az egész „kortárs" lírát hozzá méri. Vezéralaknak tartja, de nemcsak az irodalomban, hanem az egész magyar szellemi életben. (A „forradalomnélküli magyar forradalmárok poétájának" nevezi.) Újítónak érzi stílusban és világnézetben, s összefoglalónak, aki kifejezi mindazt, ami – akkor – magyar. Írásaiban Ady mellett – hozzá viszonyítva – a teljes új magyar irodalom megjelenik. *Babits*ban kiemeli a virtuózt, felismeri lírájának áttételes, „szemérmes" alapállását. *Kosztolányi*ban meglátja az esztéta-hajlamot. A prózaírók közül *Móricz*ról ír (akiben

a szociális érzkenységet veszi észre), és *Kaffka Margit*ról (novellái megszerkesztettségét és líraiságát tartja fontosnak). Lukács a kortárs perspektívájából is világosan rendezi el a nyugatos nemzedék irodalmát. Egyetlen aránytévesztésének *Balázs Béla* alakjának túlértékelése látszik. (A vele foglalkozó írások mennyisége is jelentős.) Védi és méltatja őt a Nyugat kritikusaival (Babits) szemben is. Olyan irány egyetlen és korai képviselőjének tartja, amely leginkább követi a nyugat-európai (főleg a német) irodalom vonalát. Olyan kifejezési formákkal való kísérletezést tart fontosnak Balázs munkáiban (a lírájában is, de főleg a drámáiban), amelyek túlmutatnak a kortárs költészet elért szintjén (még Adyén is). Ezekben a Lukács-írásokban egy Nyugattal szembeni alternatíva körvonalai bontakoznak ki.

A kötet másik, nagyobbik felét a világirodalom alkotóiról (Thomas Mann, Novalis stb.) és alkotásairól írt esszék, valamint elméleti (főleg drámaelméleti) tanulmányok teszik ki. Bennük a fiatal filozófus 1918 őszétől kezdődő nagy elméleti fordulatát megelőző problémafelvetései, amelyek helyenként meglepő módon előlegzik a későbbi nagy művek gondolatait.

Katona Imre

A magyar filozófiai gondolkodás a századelőn.
Szerkesztette: Kiss Endre és Nyíri János Kristóf. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. 473 l.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Filozófiatörténet Tanszéke körül szeveződő filozófiatörténeti kutatások egyik első eredménye e gyűjteményes kötet. A címnek megfelelően a tárgy, amit a kötet tizenkét tanulmánya más-más szempontból földolgoz, vagy legalábbis fölvet, a századelő elméleti gondolkodása. E szakasz teljes, monografikus igényű vizsgálatát természetesen nem adja, nem is adhatja e könyv – ehhez ma még hiányoznak az előmunkálatok. De, kétségtelenül, szó esik sok mindenről s mindenkiről, ami és aki fontos volt akkor. Tanulmány foglalkozik e kötetben például Alexander Bernáttal, Szabó Ervinnel, Jászi Oszkárral, Palágyi Menyhérttel, Fülep Lajossal, Prohászka Ottokárral, Zalai Bélával, Varga Jenővel, Lukács Györggyel, Fogarasi Bélával, a fiatal Mannheim Károllyal. Nézeteik vizsgálata révén pedig a korszak számos fontos problémájával és irányzatával. A kötetben tárgyaltak, persze, nem mind egyformán voltak fontosak s nem is szerepel a kötetben mindenki, aki tárgyalandó volna. (Posch Jenő, Bokor József, Ennyvári Jenő, Böhm Károly, Varjas Sándor, Szilasi Vilmos például hiányzik s Fülep Lajosról is föltétlenül kellett volna még írás. Kivált, hogy van is egy-két kiváló tanulmány róla.) A tanulmányok jellege is különböző; van köztük életrajzi-filológiai írás (a Beöthy Ottóé például), hatástörténeti dolgozat (a Kiss Endréé), pályaképvázlat (a Hermann Istváné, Várnai Andrásé például) stb. Van írás (Novák Zoltán tollából) a Vasárnap Társaságról is. E heterogenitás azonban inkább erény, mint szerkesztési vétség: a kötet dolgozatai ugyanis, a mai helyzetben, így, e formájukban töltik be igazán hivatásukat, a majdani monográfia előkészítését.

A kötetben egyébként Hermann Istvántól és Litván Györgytől két-két írás, Simonovits Annától, Kiss Endrétől, Beöthy Ottótól, Várnai Andrástól, Novák Zoltántól, Lendvai L. Ferenctől, Krokovay Zsolttól, Gábor Évától egy-egy dolgozat olvasható. A művek többsége előzetesen már megjelent.

A tanulmányokban földolgozott sokféle tárgy között Hermann István bevezető tanulmánya *(A XX. század elejének magyar filozófiájáról)* igazítja el az olvasót, munkája ugyanis fölvázolja az egész szakasz problématörténetét.

A kötetnek sok a közvetlen vagy közvetett irodalomtörténeti vonatkozása. Jellemzésül – az eddig említett nevek mellett – elég talán megemlíteni Zalai Bélát, ezt az irodalmi élettől látszólag oly távol élt filozófust. Életműve ismerete ugyanis, mint azt Bata Imre vallja, nélkülözhetetlen a Babits-vers mélystruktúrájának, építkezésének megértéséhez.

Lengyel András

A magyar népfront története.
Dokumentumok, 1935–1976. I–II. Főszerkesztő: Szabó Bálint. Bevezette Kállai Gyula, a szerkesztőbizottság elnöke. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. I. köt. 480 (16) l. II. köt. 512 (12) l.

A kétkötetes gyűjtemény a magyar népfront négy évtizedének történetéből ad reprezentatív dokumentum-válogatást. Irodalomtörténeti szempontból elsődlegesen a Márciusi Fronttal kapcsolatos dokumentumok tarthatnak számot a szakkutatók érdeklődésére.

Olvashatjuk a Front megalakulásáról és tizenkét pontjáról hírt adó röplap szövegét, a napilapok közül pedig az eseményekre igen érzékenyen reagáló Népszava számos híradását. Április 2-án a lap hírül adja a debreceni diákságnak a mozgalomhoz való csatlakozását, október 5-én pedig tudósít a Front makói nagygyűléséről, amelyen a résztvevő előadók – *Sárközi György, Kovács Imre, Veres Péter, Erdei Ferenc* és *Illyés Gyula* – kiáltványban erősítették meg a mozgalom követeléseit. Ugyancsak a Népszava adta közre 1937. november 4-én a magyar írók deklarációját a perbe fogott népi írók védelmében.

Mellettük állt ki a Gondolat (1937 március–áprilisi számában), a *Magyar írók sorsa* című szerkesztőségi cikkében. A kiadvány szerkesztői nem vállalkoztak az anonim-cikk szerzőjének meghatározására. De ha az írás egy kitételét – „Magyarul írni úgylátszik, megint annyi lesz, mint »veszélyesen élni« – a kutató (némi stíluskritikai vizsgálat után) odahelyezi Bálint György: *Intelem kezdő felháborodókhoz* című írásának ismert Nietzsche-adaptációja mellé („Éljetek veszedelmesen"); s ehhez hozzáveszi a hasonló című másik Bálint-művet *(Élj veszedelmesen);* – úgy nemigen maradhat kétsége a szerző kilétéről. Az 1937 május–júniusi számban pedig ugyancsak *Bálint György* „Baloldali mazochizmus" vagy szekta-demokrácia című cikkében – most már névvel jegyezve – bírálja a Márciusi Frontot „balról" támadó írókat, kivált Ignotus Pált. A Gondolat (1937 szeptemberi számában) újabb szerkesztőségi cikkben kénytelen szót emelni azon népi írók ellen is, akik a Márciusi Frontot *csak* szellemi mozgalommá kívánták változtatni.

Lényegesek még a moszkvai emigráció hozzászólásai a Márciusi Front kérdéseihez; Szabó Ferenc cikke az új magyar zene és a Márciusi Front kapcsolatáról (Új Hang, 1938 január). Ugyancsak hírt ad a lap a Marosvásárhelyi találkozóról (mint ahogy – Balogh Edgár: *A dunai demokráciák szövetsége* című, 1937. június 5-i, Szabad Szó-beli cikke is erre mutat – a Front is szem előtt tartotta a kisebbségi magyar- és szomszédnépi kapcsolatokat).

Az Új Hang 1939 augusztusi számában közli „Vörös Sándor" *(Révai József)* cikkét a népiek mozgalmáról és a demokratikus átalakulás lehetőségeiről; az 1940 május–júniusi számban azonban már a Márciusi Front széthullásának okairól kellett számot adnia.

Fontos részleteket közöl a kiadvány Lukács György: *Az írástudók felelőssége* című munkájából; a rövid életű Front-lap, a Tovább publicisztikájából (*Kállai Gyula* és *Darvas József* írásai); lényegesek kettejüknek a negyvenes évek elejéről, a Népszavában, illetőleg

a Magyar Nemzetben közzétett, népfront-érdekű írásai; a polgári, értelmiségi erők bevonása a népfront harci szövetségébe (e szempontból jelentős korábbi dokumentum az Írók, művészek és tudósok deklarációja az első zsidó-törvény ellen, a Pesti Napló 1938. május 5-i számában); s megkülönböztetett figyelmet érdemel *Jordáky Lajos* cikke, a Népi egységet (Népszava, 1941. május 5.); amely a területvisszacsatolások kapcsán újólag jelentkezett nemzetiségi kérdésre javasol megoldást, ugyancsak a népfront, a dolgozó osztályok egymásrautaltságának jegyében.

Melczer Tibor

Mały Słownik Pisarzy Węgierskich.
Wiedza Powszechna, Warsawa, 1977. 159 l. (Magyar Írók Kislexikona)

A tudományos-ismeretterjesztő publikációkat gondozó lengyel kiadó sorozatban jelenteti meg az egyes nemzeti irodalmak kislexikonait. Az elmúlt évben került sorra a magyar irodalom. Mintegy 200 címszó mutatja be irodalmunk legfontosabb szerzőit és néhány kiemelkedő jelentőségű irodalomtörténeti fogalmát. Növeli a vállalkozás jelentőségét, hogy Lengyelországban meglehetősen kevés forrásból tájékozódhatott anyanyelvén a magyar irodalom iránt érdeklődő olvasó. A kézikönyvnek számító kötetből megismerhetik az olvasók a magyar–lengyel irodalmi kapcsolatok egy fontos részét is, ugyanis mindegyik magyar szerzőnél föltűntetik, hogy milyen művei olvashatók lengyel fordításban. A kislexikon címszavait négy, irodalmunkban járatos lengyel tudományos kutató írta, hárman a varsói egyetem magyar tanszékének oktatói: Andrzej Sieroszewski, Jerzy Jakubiuk és Elżbieta Cygielska-Gutman, továbbá Aleksander Korol.

K. Gy. Cs.

Martinkó András: Teremtő idők.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 481 l.

Martinkó András sokoldalú munkásságából ez a kötet elsősorban az irodalomtörténész eredményeit reprezentálja. A benne szereplő tíz tanulmány közül egy (A művészetek belső törvényszerűségei) foglalkozik sajátosan elméleti problémával, a többi mind irodalomtörténeti jellegű. A címadó „Teremtő idők" a magyar 19. század évtizedei.

A kötetet nyitó írás *(Vitéz Mihály siratása)* még a 18. századról szól, de nemcsak kronológiai, hanem alkotástipológiai értelemben is. Martinkó nem készít Csokonairól szabályos pályaképet; ehelyett az egész életműben érvényesülő *alkotói magatartást* írja le. Csokonait alkotáslélektanilag, a művészethez és saját műveihez való viszonya alapján a *18. századi* költő jellegzetes és kiemelkedően nagy példájának látja. Félrevezetőnek tart minden olyan kísérletet, amely a 19. században, elsősorban a romantikában kialakuló új költői modell (magatartás- és alkotásmodell) alapján értelmezi (így pl. értelmetlen a modern költői személyesség számonkérése). Minden költőt saját korának evidenciarendszerében kell megérteni – mondja R. Escarpit gondolatmenetét folytatva Martinkó –; minél kevésbé sikerül ez az irodalomtudománynak, annál siratnivalóbb a költő sorsa későbbi korok ítéletében.

A Berzsenyi-tanulmány *(Berzsenyi időszerűsége egy időszerűtlen költeménye tükrében. A Fohászkodás körbenjárása)* műelemzés és egy filológiai probléma megoldása egyszerre. A Berzsenyi-kronológia korábbi eredményeit figyelembe véve, de másoknál sokkal erősebben támaszkodva a versszövegre, Martinkó megállapítja, hogy a Fohász-

kodás első négy, illetve utolsó három versszaka nem egyidőben készült. Az első rész valószínűleg megvolt már a századforduló előtt, míg a többi kb. egy évtizeddel később született. A romantika nagy fordulatát megelőzően egyáltalán nem szokatlan ez az alkotói módszer; és bár a vers két fele szerves egésszé nő össze, mégis nagy a különbség az első és második rész istenfogalma és ember-isten viszonya között. Nem értékbeli különbségről van szó, hanem arról, hogy az első négy versszak a *himnusz műfaj- és magatartás tradícióját* követi (tehát egy korábbi modellt), míg az utolsó három versszak diszharmonikusabb hangja már a 19. század modern személyességével szól isten és ember viszonyáról.

Vörösmarty és Madách mély rokonságát bizonyítja a *Vörösmarty és Az ember tragédiája* című tanulmány. Martinkó a hatás- és analógia-kutatások általános érvényű tételének szánja, hogy a közelebbi hatás lehetősége (időben, térben, kultúrában) az esetek nagy többségében valószínűbb és fontosabb a távolabbinál. Különösen így van ez Madách esetében, akit Martinkó alkotáslélektanilag „hiányosabb fehérjeszintézisű" költőnek tart Vörösmartynál. Madách az elsajátított filozófiai, antropológiai, biológiai stb. eszméket kevésbé képes szervesen áthasonítani költészetté, eredetük általában világosan érezhető. Vörösmarty kezén viszont *költői világképpé* épül a Madáchéval nagyon rokon gondolatrendszer, a legfontosabb kérdések (van-e értelme az ember létezésének, lehet-e értelme és célja a történelemnek) és a válaszok, illetve a végső válaszok hiánya. A Tragédia egészen a nyelvi, kifejezésbeli egyezések szintjéig legalább olyan szorosan kötődik Vörösmarty művészetéhez, mint a Bibliához, másik fő ihletőjéhez.

A *költőileg megformált világkép* az írói életművek legfontosabb háttere és tartalma egyben. A kifejezés *mindhárom* eleme egyformán fontos; de a mai napig igen ritkán sikerült még irodalomtudományunknak egységben vizsgálnia (a legjobb esetben a költő filozófiai-politikai eszmerendszere foglalja el a helyét és minősül le – kimondhatatlanul is – pontosabban fogalmazó, par excellence filozófiával szemben). Martinkó András *A „Földi menny" eszméje Vörösmarty életművében* című tanulmánya a ritka sikerek egyike; az utóbbi évek Vörösmarty-kutatásának kiemelkedő darabja. A költőileg megformált világkép legfontosabb elemeinek megtalálásával egyben az életműnek a felszínen nehezebben követhető *egységét* is bizonyítja.

Petőfi alkotói portréjának *(Az európai klasszikus Petőfi)* legfontosabb jellemzője Martinkó szerint, hogy művészete a romantikát beteljesítve-meghaladva klasszikus. Tagadja, hogy Petőfi csak a Felhő-ciklus idején lett volna romantikus; a romantikát az egész életműre jellemzőnek tartja, meghaladását pedig törvényszerűnek, a művészeti korszakok ciklikus-dichotomikus mozgásának elve alapján.

A *Két magyar író az örök jelenben* c. tanulmány Petőfi és Madách világirodalmi helyét és rangját keresi.

A Kemény-tanulmány *(Töredékes gondolatok Kemény Zsigmond palackpostájáról)* alapkérdése: élő, olvasni érdemes író-e Kemény Zsigmond ma. Ebből következően Martinkó csak a szépirodalmi művekkel foglalkozik. Kemény műveiben látja megvalósulni az irodalmi alkotás modern értelemben vett autonómiáját. Kemény a dokumentumszerűen *igaz* központi követelményével, az író műbeli jelenlétének háttérbe szorításával nem-romantikus poétikát követ. Regényei világában fizikai, biológiai determinációk komplex rendszere uralkodik. A filmre emlékeztető módon fontos szemiotikai funkciója van Kemény leírásainak, képeinek – különösen az emberi arc és test mozgásainak. Martinkó Keményt nyelvileg-stilárisan erősen korához kötöttnek tartja, és azon írók egyikének, akiknek műveiben „a nyelvi burok és a lényegileg fontos művészi mondanivaló az esztétikum és a műépség sérelme nélkül szétválasztható". Ennek alapján (a fő kérdésre visszatérve) elképzelhetőnek tartaná a Kemény-művek átírását, nyelvi közelítését a mai közönséghez.

A kötet írásai, különösen a versszövegekkel foglalkozók, igen nagy gondot fordítanak a szövegek pontos értésére. Nyelv és történelem változásai folytán a szavak 19. és 20. században közismert jelentése nagy mértékben eltérhet egymástól. Márpedig – figyelmeztet a szerző – nem sok reményünk lehet a művészi szövegek hű interpretálására, ha – mint ez sokszor kiderül – a puszta nyelvi közlés síkján sem értjük őket.

A kötetvégi jegyzetapparátus egyben bőséges eligazító bibliográfia is az adott tárgykörökben.

A kötet egészében a 19. századi kutatások igen jelentős állomása; a Berzsenyi-, Vörösmarty- és Kemény-tanulmányok máris az illető filológiák alapművei közé számítanak.

Zentai Mária

Méliusz József: Kávéház nélkül.
(Emlékezet és vallomás). Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 544 l.

Három könyve jelent meg a hetvenes években Méliusz Józsefnek, a Gaál Gábor és a Korunk köré csoportosuló írógárda, a – Csehi Gyula szavaival szólva – „baloldali forrásvidék" egyik legjelentősebb képviselőjének. Az 1973-as *Sors és jelkép* második kiadás ugyan (1946-ban látott nyomdafestéket először), *Az illúziók kávéháza* (1971) azonban rokona az 1943-beli erdélyi utazás regényének. „a Korunk legjobb esztendői tártságának folytatásaként *Az illúziók kávéháza* nyitott szemlélete oda, a *Sors és jelkép*hez nyúlt vissza, merőben más történelmi helyzetben azt tartotta fenn." – írja erről Méliusz. A legújabb könyv már címében is utal erre az összetartozásra.

Több szempontból eltér a megszokottól ez az Emlékezet és vallomás alcímet viselő kötet – műfaj tekintetében mindenképpen. Esszék, tanulmányok, vallomások, emlékezések, interjúk, próza és líra határán levő írások bizonyítják, hogy a műfajok sokfélesége mellett a hangvétel, a kifejezésmód is változatos. A tematika oldaláról nézve pedig még sokszínűbb a kép: a romániai magyar irodalom történetének kérdéseitől a kortárs irodalom fejlődéséig, a román íróbarátok munkásságának bemutatásától a nyugati utazási élményekig sok mindenről olvashatunk ebben a könyvben.

Az Ah, Velence, Velence!... alcím alatt összegyűjtött útibeszámolók után a Szavak ciklusban szintén költői ihletettségű szövegeket olvashatunk. Méliusz József két találkozásáról *Kassák Lajos*sal, Petőfiről és Leon Alexről (Méliusz szerint a „nagy magyar piktorról") ugyanazon a vallomásos hangon beszél. Olvasható a Kicsoda Ön? című filmesszé is, mely a Román Televízió magyar adásában bemutatott film alapja volt. (Külön kiemeljük itt a *Sors és jelkép*re való utalásokat.)

A Kávéház nélkül című részt Méliusz az egyik tanulságos, a romániai magyar létről folyó vita ismertetésével (Arkosi szümpozion) vezeti be. Majd *Szilágyi András* életművére hívja föl a figyelmet, aztán „levélfélét" ír *Kacsó Sándor*hoz. Lelkendező cikket ír az elfelejtett, ám irodalomtörténeti jelentőségét illetően egyáltalán nem oly fontos *Reiter Róbert*ről. Amit Méliusz a magyar avantgarde-ról, a harmincas évek baloldali irodalmáról, a romániai magyar irodalom szocialista hagyományáról mond, az az esztétikai érték mellett dokumentumértékel is bír. (Itt elsősorban a Más idők, más dalok... című írásra, valamint a Korunk „valósághumanizmusát" méltató felszólalásra gondolunk.)

A román–magyar irodalmi kapcsolatok szempontjából igen fontos a kötetnek az a része, melyben Méliusz fordításokat, román írókról szóló esszéket ad közre. Jebeleanuról, Fundoianuról, Stancuról ír, lefordítja Urmuz összes költői műveit, fennmaradt jegyzeteit és leveleit. – A könyv végén az utóbbi években Méliusz Józseffel készített interjúkat találjuk.

Olasz Sándor

Mészáros László: Nyitott tétel.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 165 l.

Ismertetéseket és recenziókat tartalmaz a fiatal pozsonyi magyar kritikus első kötete. A hetvenes években születtek ezek az írások; a szlovákiai magyar irodalom alkotásait ismerhetjük meg a könyv első részéből, a második része pedig egyéb – magyarországi, szlovák – írók műveit, filmeket mutat be az olvasóknak. Reflektál szerzőnk a szlovákiai magyar irodalom közelmúltjának számos, igen jelentős újdonságára, többek között Duba Gyula, Gál Sándor, Ordódy Katalin, Zs. Nagy Lajos, Dávid Teréz műveire.

K. Gy. Cs.

Mészöly Miklós: A tágasság iskolája.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 369 l.

Az utóbbi két évtized egyik legvitatottabb magyar prózaírója – *Az atléta halála,* a *Saulus,* a *Magasiskola,* a *Film* szerzője – ezúttal elméleti írásait adta közre. Egy részük – 1962 és 1976 között – már napvilágot látott hazai és jugoszláviai magyar nyelvű folyóiratokban, egyet *(Író és felelősség)* a Literatur und Kritik c. német orgánum publikált 1973-ban, többségük azonban itt jelenik meg először.

A kötet anyaga – az egyes írások műfaját és rendeltetését tekintve – igen heterogén. Szerepel közöttük néhány terjedelmesebb tanulmány, esszé, levél(-részlet), alkalomra írott kritika, interjú; külön fejezetbe sorolódtak a rövidebb lélekzetű eszmefuttatások: jegyzetek, vázlatok töredékek, s végül – az utolsó részben – aforizmák. (Madách–Beckett – Sziszifosz; Szindbád körül; Részlet egy levélből – Veres Péterhez) Tárgyuk szerint még szembetűnőbb a sokféleség. Tudományos igényű műelemzés, filmkritika, zeneelméleti tanulmány, színibírálat, írói műhelyforgácsok, ars poeticák, esztétikai „röpiratok", erlölcsi és történetfilozófiai meditációk sorakoznak egymás mellett – a legkevésbé sem kusza összeállításban.

Egységüket az írások világnézeti egyértelműsége, gondolati koherenciája biztosítja. Mészöly Miklós azoknak a modern művészeti törekvéseknek a teoretikusaként és ideológusaként szólal meg valamennyi dolgozatában, amelyekhez saját szépírói gyakorlatával is kapcsolódik. Zenében az atonalitás, irodalomban a nouveau roman jelzi ezeket a törekvéseket, de ide sorolható minden olyan művészi kísérlet, amely a „klasszikus realizmus" eszményét tagadva egy „kíméletlenebb" tárgyiasság és objektivitás jegyében keresi az új kifejezési formákat.

Kulin Ferenc

Mezei József: Madách.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 455 l. (Elvek és utak)

A nagymultú Madách-kutatás történetében jelentős állomás Mezei József szintézise, melynek már alcíme – „az élet értelme" – is jelzi a szerző filozófiai-etikai közelítésmódját a Madách-életműhöz.

Mezei az „eszmény", az „ember" és az „élet" hármas tartópillérére feszíti fel ennek az egységben láttatott, gazdag életműnek egyes darabjait, a középpontban természetesen a Tragédiával. Szemben a „magyar Faust"-féle nézettel, a madáchi életszemlélet és filozófia forrásait Dante, Milton, Goethe, Byron, Shelley művében, és az antikvitásban jelöli meg (Madách műhelye című fejezet).

Madách kevésbé jelentős műveit is felidézve *(Nápolyi Endre, Commodus, A civilizátor, Csak tréfa, Csák végnapjai, Mária királynő, Férfi és nő)* jut el a Tragédiáig, melynek részletes elemzésében – feldolgozva a szakirodalom eddigi eredményeit is – számos ponton helyezi új megvilágításba a Tragédia szereplőit. Elemzésében végigjárja az egyes színeket, – hogy a végén megfogalmazhassa a mű hármas jelentését – (szabadság, küzdés, ellentét), hogy levonja a mű – mindig érvényes – erkölcsi konzekvenciáit – „élni csak gondolkodva, eszmékkel és állandó önellenőrzéssel, a jelenségek elemzésével, értelmesen lehet".

A harmadik nagy egység, mely az „élet" címet viseli, a *Mózes*sel foglalkozik; az „ember" tragédiáját itt a „történelmi ember" tragédiájává szélesíti, feltárva a bibliai történet madáchi interpretációjában lecsapódott történelmi, nemzedéki tapasztalatokat, tanulságokat is. Itt is azt bizonyítja – akárcsak a mű többi fejezetében –, hogy Madách világképe, történelemfilozófiája teljes és szuverén; érvényes válasz a kor által felvetett legégetőbb kérdésekre.

Mezei József könyve nem könnyű olvasmány; szigorú tagoltságán belül burjánzóan gazdag, zsúfolt nyelvezetével, szimbolikus kifejezésmódjával. Hatalmas ismeretanyagot görget – de nem hivalkodóan –, nézeteit gyakran szembesíti a megelőző kutatásokkal, jelezve az egyetértést vagy a különvéleményt.

Erdődy Edit

Mikszáth Kálmán Összes Művei, 70. kötet. *Cikkek és karcolatok 1885 január – 1885 június.* Szerkesztik: Bisztray Gyula, Király István. Sajtó alá rendezte: R. Hutás Magdolna, Rejtő István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 453 l.

E kötetben kaptak helyet Mikszáth Kálmán 1885 január – 1885 június között készült cikkei és karcolatai. A cikkek, tárcák találhatók a könyv első felében, a második részt pedig a parlamenti karcolatok alkotják.

Az írások, külön részben ugyan, de szoros időrendben követik egymást. Zömük a Pesti Hírlapnál jelent meg, melynek alkalmazásában Mikszáth 1881 óta állt.

Figyelme a korabeli közélet szinte minden oldalára kiterjed: ír a színházról, a művészvilágról, a nőmozgalomról, az Akadémia életéről, a végrehajtókról stb. Könnyed stílusa, elegáns okfejtései már későbbi nagy regényei és novellái hangulatát idézik.

A parlamenti karcolatokból éles szemű politikai kommentár képe bontakozik ki előttünk. Ebben az időszakban tárgyalja a főrendiház például a földművelési tárca, a kultuszminisztérium, az igazságügyi tárca költségvetési tervezetét az 1885-ös évre. A legnagyobb vita a főrendiház átszervezésének kérdése körül bontakozik ki. Mikszáth Kálmán e meglehetősen száraz témákból éles tollal a közönség, az olvasó számára is érdekfeszítő beszámolókat tud készíteni. Nem annyira a viták érdemi részeinek taglalására, mint inkább a képviselők különcködéseire, a folyosók, a karzatok hangulatának hullámzására helyezi a fő hangsúlyt.

A kötet utolsó részében található bő jegyzetanyag kimerítő felvilágosítást nyújt a cikkek keletkezési körülményeiről. Különösen hasznosak a Főrendiházi Naplóból és a Képviselőházi Naplóból közölt részletek, amelyek lehetővé teszik a karcolatok teljes megértését.

A cikkek nagy része még nem jelent meg kötetben.

Herner János

Mikszáth Kálmán Összes Művei, 71. kötet. *Cikkek és karcolatok 1885 július – 1885 december.* Szerkesztik: Bisztray Gyula, Rejtő István. Sajtó alá rendezte: Rejtő István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 391 l.

A kritikai kiadás 71. kötete Mikszáth Kálmánnak az 1885 júliusától 1885 decemberéig keletkezett publicisztikai írásait adja közre. Az előzőekhez hasonlóan ez a kötet is tematikus egységekre oszlik: az első csoportot a cikkek, tárcák, a másodikat a parlamenti karcolatok alkotják. A csoporton belül az írások azonban szoros időrendben követik egymást. A harmadik egységet *A tisztelt Ház* című nagysikerű írássorozat alkotja, amely ugyan 1886 elején külön kötetbe összegyűjtve megjelent, első közlése azonban 1885 második felében látott napvilágot a Gondűző c. lapban.

Témáit főleg a társadalmi élet közegéből meríti. Ír többek között közéleti pletykákról, Tisza estélyéről, új verseskönyvről, több cikkében foglalkozik az Országos Kiállítással és annak fogadtatásával. *A székelyek között* c. cikksorozatában számol be Székelyföldön tett látogatásáról, amelyet élete nagy élményei közé sorolt.

A parlamenti karcolatokban a parlamenti élet csipkelődő bemutatására vállalkozik Mikszáth. Beszámol a tisztségviselők újraválasztásáról, a walesi herceg látogatásáról stb. Mi sem bizonyítja jobban ennek a stílusnak nagy közönségsikerét, mint hogy A tisztelt Ház című kötet, mely lényegében ilyen karcolatokból állt össze, 1887-ig három kiadást is megért.

A kötet végén található jegyzetanyag kimerítő felvilágosítást nyújt a szövegekkel kapcsolatban felmerülő valamennyi lényeges kérdésre.

Az itt közölt cikkek jelentős része még nem jelent meg könyv alakban, így a kötet még a szakemberek számára is számos meglepetést tartogat.

Herner János

Mindszenti Gábor diáriuma öreg János király haláláról.
Magyar Helikon, Budapest, 1977. 47 l. (Bibliotheca Historica)

A Magyar Helikon Bibliotheca Historica sorozatában jelentek meg és válhatnak a nagyközönség számára is hozzáférhetővé azok a feljegyzések, amelyeket Mindszenti Gábor, a király hű embere készített *Szapolyai János* király utolsó hónapjairól. A rövid írásmű nem történeti, hanem kivételes irodalmi értékei miatt becses kincse emlékiratirodalmunknak. A kéziratot *Katona Tamás* rendezte sajtó alá a mai olvasó számára is élvezhető, követhető, a nyelv régi szépségeit, ízeit is megőrző módon. A művészi megjelenítőképességgel írt szövegből a beteg király iránti részvét, szeretet, őszinte ragaszkodás sugárzik, érdekes és olvasmányos az emlékiratszerű napló, amelyben nemcsak János király betegségéről, a királyhoz hű ember érzelmeiről, aggodalmáról, hazaszeretetéről, hanem az 1540-es esztendő politikai eseményeiről, a királyi udvar szokásairól, nevezetes személyeiről is olvashatunk. A kézirat hitelességéről régóta folytatnak történészeink kutatásokat, a mai napig nincs tisztázva Mindszenti Gábor pontos kiléte, viták folynak a szöveg, a nyelv eredetiségéről. (A legújabb kutatások közül *Kulcsár Péter* történeti és nyelvészeti szempontú vizsgálódásait emeljük ki, ő azt bizonyítja, hogy a szöveg nem tizenhatodik, hanem tizennyolcadik századi, szerinte Mindszenti Gábor eredetileg latinul írhatta művét s ezt később fordította valaki – kitűnően – magyarra.

Sok tisztázatlan körülmény vár még megnyugtató megoldásra a kézirattal kapcsolatban. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy a közreadott kis köny-

vecske a régi magyar irodalom egyik gyöngyszeme, szakmai érdeklődésű és laikus olvasóinak egyaránt maradandó élmény. *Makkai László* alapos utószava élvezetesen avat be a mű történetének és szépségeinek titkaiba.

R. T. O.

Modern Hungarian Poetry. Edited, and with an Introduction, by Miklós Vajda. Foreword by William Jay Smith. Corvina Press, Budapest, in co-production with Columbia University Press, New York (and) Guildford, Surrey, 1977. 289 l.

A Columbia Egyetem Fordító Központja és a New Hungarian Quarterly közös anyagi támogatásával adták ki e gyűjteményt, amely angolul először ad átfogó képet az utóbbi évtizedek magyar versírásáról.

A kezdeményezés Vajda Miklósnak köszönhető, ki a New Hungarian Quarterly versrovatának szerkesztőjeként tíz éven át fáradozott azért, hogy angolszász költőket nyerjen meg magyar versek lefordítására. Figyelemre méltó eredmény ez, hiszen korábban is fordítottak ugyan angolra mai magyar költészetet, de jórészt műkedvelők vállalkoztak e föladatra. Ennek a válogatásnak a fordítói között már jelentős költők is akadnak – mint az angol Robert Graves, Donald Davie, Charles Tomlinson és Ted Hughes, vagy az amerikai Richard Wilbur –, s ez olyan vívmány, amelynek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Mi több, a költemények egy részét olyan nyersfordítók előzetes szövege alapján ültették át angolra, kik maguk is versértők a szónak kettős értelmében: George Gömöri és Kodolányi Gyula egyszerre tanítja s műveli a jelenkor költészetét.

A válogatás megmutatja az utóbbi évtizedek magyar versírásának fő értékeit, akkor is, amidőn egy költőt sok, akkor is, amidőn kevés szöveggel képviseltet. A *Pilinszky*től fordított tizenhat költemény például fogalmat ad a *Nagyvárosi ikonok* és a *Szálkák* képalkotásának eredetiségéről s gondolati mélységeiről, a *Tandori*tól kiválasztott négy szöveg jól szemlélteti a költő kettős vonzódását az elvont létértelmezés és a nyelvjáték iránt. Nyilván a fordítás és nem az eredeti szöveg minősége alapján döntötték el, hogy mi kerüljön be a kötetbe s mi maradjon ki belőle. Ez indokolta, hogy – miként a bevezetésben olvassuk – „az egyes költőktől vett költemények száma (...) nem szükségképpen felel meg e költők jelentőségének". A három legidősebb költő, *Kassák, Füst* és *Szabó Lőrinc* esetében az teszi érthetővé a válogatás szűkmarkúságát, hogy ők már a távolabbi múlt alkotói. Mégis sajnáljuk, hogy a magyarul nem tudó közönség ebből a könyvből nem alkothat képet magának a számozott verseknek, a *Különbéké*nek és *Weöres* 1945 előtti költészetének a jelentőségéről. Félve kockáztatjuk meg a föltevést: talán szerencsésebb lett volna kevesebb életműre támaszkodni. Ha viszont már ennyire bő a választék – negyvenegy költő művei olvashatók a kötetben –, akkor megfogalmazódik az igény a még teljesebb bemutatásra. Mivel a könyv Kassáknak 1915-ben írt *Mesteremberek* című szövegével kezdődik, talán indokolt lett volna *Erdélyi* egy-két korai versét is bevenni, és feltehetően *Sinka* szerepeltetése is tovább gazdagította volna a magyar költészet fejlődéséről adott képet. Itt-ott a későbbi időszakokban is érezhető kisebb hézag. A negyvenes évek második felében fellépett s a köztudatban a rövidéletű *Újhold* című folyóirathoz kapcsolt költőkből is lehetett volna többet fordítani: *Jánosy István* korai álomleírásai vagy *Rába György* költeményei szintén elmélyítették volna az olvasó benyomását költészetünkről. A hatvanas évek végén kibontakozott mozgalom, a „kilencek" csoportosulása sincs képviselve ebben a gyűjteményben, pedig *Utassy* egyik-másik verse joggal kerülhetett volna be a fölvett szövegek közé. Végül még azt is megemlítjük, ha a Franciaországban élő Tóth Judit versei is olvas-

hatók e könyvben, óhatatlanul föltolul a kérdés, miért maradtak ki a szomszéd országok magyar versírói, például *Szilágyi Domokos*. Mindez nem több telhetetlen olvasói mohóságnál, hiszen e hiányokért bőven kárpótol a magyar költészet megannyi kiemelkedő teljesítményének, Füst Milán *Öregségének*, *A kacsalábon forgó várnak*, *A vasárnap gyönyörének* vagy *A szarvassá változott fiú kiáltozásának* a fordítása. Alighanem a nehezen fordíthatóság okozta, hogy a fő művek sora nem lehetett teljesebb, s így – egyelőre – nem ismerjük *A ló meghal a madarak kirepülnek* és a *Dalok Na Conxy Panból* angol változatát, s nem tudjuk, hogyan hangoznék Pilinszky *Négysorosa* ezen a nyelven.

A szerkesztő két célt tűzött ki tanulmányának megírásakor. Közülük a másodikat, a magyar költészet fejlődésének s néhány életműnek a jellemzését oldotta meg kevesebb sikerrel. Föltehetően azért, mivel tág és így meghatározatlan közönségnek szánta írását, és így teljesen mellőzte az irodalomtörténet szaknyelvét, holott tudomásunk szerint az angolszász országokban sokkal kisebb a versolvasó közönség, mint nálunk, következésképp inkább hozzászokott a szakszerű bevezetőkhöz. A tanulmány egyes részeinek láttán elfog bennünket a kétely, vajon meggyőzhető-e az olvasó általános megállapításokkal, amidőn számára teljesen ismeretlen életművekről esik szó. Ilyenkor talán célszerűbb egy-egy olyan műre összpontosítani a figyelmet, amely megtalálható a kötetben. Kötve hiszem, hogy a magyarul nem tudó olvasót érdekelné a *Psyché* jellemzése, ha egyszer semmit sem ismerhet belőle. A kötet bevezetéséről mégsem állíthatjuk, hogy nem megfelelő, mivel elsődleges célját maradéktalanul eléri. Jó kultúrpropaganda a szó nemes értelmében. Szemléletesen ábrázolja a magyarság nyelvi elszigeteltségét és hányatott sorsát. A múlt, a történelem képét vázolja fel összefüggésrendszerként, s ennyiben segítséget ad egy olyan versgyűjtemény olvasásához, amelynek létrehozása úttörő vállalkozás volt, s amelyet remélhetőleg majd továbbiak követnek.

Szegedy-Maszák Mihály

Molnár Gál Péter: Emlékpróba.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 524 l.

A könyv a *Hevesi Sándor* melletti legnagyobb magyar színházi rendező, *Gellért Endre* munkásságának monográfiája. E kivételes művészi életmű ugyanakkor bele is ágyazódik a Nemzeti Színház történetének egy jelentős szakaszába.

Mi keltheti föl az irodalomtörténész figyelmét a kötetben? Elsősorban a magyar és külföldi drámairodalom klasszikus alkotásainak értelmezése – pontosabban Gellért Endre klasszikus-értelmezéseinek értelmezése. Különösen figyelemreméltó például a *Tempefői a ligetben,* a *Ben Jonson és Csiky Gergely,* valamint *A Gellért fiú esete Mikszáth Kálmánnal* című fejezet; ezek sokkal mélyebbek és szellemesebbek, mint szellemeskedő címük sejteti.

Gellért Endre, kinek apja a neves költő és Nyugat-szerkesztő Gellért Oszkár volt, maga is írt. Verseinél érdekesebbek munkásságával kapcsolatos följegyzései, esszéisztikus színházi írásai. Közülük kiemelkedik *Az ember tragédiája* néhány rendezői problémájáról szóló eszmefuttatása.

A kötethez példaszerűen gondos Függelék csatlakozik, Gellért Endre rendezéseinek jegyzékével. 1934. január 31-gyel kezdődik, 1960. február 24-gyel végződik a lista. A bemutatkozás és a búcsú közé a magyar színháztörténetnek legalábbis két nagy fejezete esik. A darabcímek – óvatosan közelítve – kultúrtörténeti adalékul is szolgálnak, mint a nagy rendező feladatai, dráma-választásai, s mint – 1945 után – a Nemzeti Színház műsorpolitikájának dokumentumai.

T. T.

Mű és érték. (A csehszlovákiai magyar kritika 25 éve).
Válogatta és a bevezető tanulmányt írta: Szeberényi Zoltán. A bibliográfiát összeállította: Alabán Ferenc. Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1976 /1977./ 533 l.

Nehéz körülmények között indult 1948 után a szlovákiai magyar irodalom, nehezen született meg a műveket józanul és esztétikai követelményeket szem előtt tartva értékelő kritika is. Józserivel 1954-től számíthatjuk történetét, Fábry Zoltán *Harmadvirágzás* című emlékezetes összegezésétől. A terjedelmes válogatás erről a folyamatról, a fejlődés állomásairól ad képet – hat tételben. Az *Irodalomtörténeti hosszmetszet* című fejezet összegező áttekintést ad a szlovákiai magyar irodalom legújabb történetéről (Csanda Sándor). következő részben a szlovákiai magyar kritika-írás elvi-módszertani kérdéseiről olvashatunk (Turczel Lajos, Duba Gyula, Zalabai Zsigmond). Ezután következnek az egyes műnemek problémáit, alkotásait tárgyaló történeti érdekű kritikák; egy fejezetbe került az epika és a dráma, illetőleg a publicisztika és az irodalomtudomány. Befejezésül a csehszlovákiai magyar irodalomkritika válogatott bibliográfiáját tekinthetjük át. A közölt írások képviselik a szlovákiai magyar irodalom mindegyik nemzedékét, az olyan „újrakezdőktől" mint – az azóta már elhunyt – Fábry Zoltán, a hetvenéves évek elején induló Zalabai Zsigmond és Alabán Ferencig.

K. Gy. Cs.

Nagy Endre: Modern művészet – szociális művészet.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 332 l. (Elvek és utak)

A kötet – mely az Elvek és utak sorozatban jelent meg – alcíme már tartalmi mutatóként is szolgál: „Adalékok a marxista esztétikai gondolkodás és kritika magyarországi kezdeteihez". Az esztétikai gondolkodás mindezideig meglehetősen feltáratlan fehér foltjait kísérli meg felderíteni tanulmánykötetében Nagy Endre: a múlt század utolsó éveitől 1914-ig terjedő időszakot, amikor „a marxista esztétikai nézetek olyan tanulmányokban, vitairatokban fogalmazódtak meg, amelyek egy-egy művészi alkotásról, életműről vagy irányzatról vagy éppen aktuális kultúrpolitikai kérdésről szólva nem léptek fel a tudomány-teremtés vagy -alakítás, sőt gyakran még az elméleti általánosítás igényével sem".

A szerző adatfeltáró tevékenysége elsősorban három jelentős szocialista teoretikus kritikai és elméleti munkásságát – *Szabó Ervin*ét, *Diner-Dénes József*et, és *Pogány József*et veszi célba. A történész Szabó Ervin eszméinek, Diner-Dénes művészettörténeti tárgyú tanulmányainak elemzése, az említett szerzők irodalomkritikai tevékenységének, a századelő irodalmi vitáiban való részvételének s állásfoglalásainak áttekintése (*Petőfi és Arany; Nyugat* című fejezetek) alkotja a könyv gerincét. Fontos adalékokat kapunk a Népszava és a szociáldemokrata párt „új irodalomhoz" való viszonyáról is.

Erdődy Edit

Nagy Károly: Tanítsunk magyarul!
Tanulmányok, cikkek, beszélgetések a szórványmagyarság nyelvoktatásáról, kultúraműveléséről. Püski, New York, 1977. 80 l.

Nagy Károly húsz éve él az Egyesült Államokban; a *Rutgers Egyetem*en pszichológiát végzett, majd a New York-i *New School for Social Research* egyetemen szociológiából doktorált. Szociológus és tanító, a szórványmagyarság iskolaügyének lelkiis-

meretes képviselője. Az 1960-ban alapított New Brunswick-i (New Jersey, USA) Hétvégi Magyar Iskola egyik létrehívója, jelenleg is tanára.

Változatos műfajú könyvében a különféle folyóiratokban *(Új Látóhatár, Irodalmi Újság, Itt-Ott, Magyartanítás, Valóság, Köznevelés)* megjelent cikkeit, interjúit, töprengéseit, lírai hangú emlékezéseit gyűjtötte egybe. Fölmérte a magyar iskolák helyzetét – meglátásait statisztikai táblázattal is alátámasztva – az Egyesült Államokban, előadásban számolt be (II. Anyanyelvi Konferencia – Szombathely, 1973.) a külföldi magyar tanítás módszereinek kialakulásáról. *Külföldi magyar kétnyelvűségünk – torzulás vagy gyarapodás?* című írásában arra a megállapításra jutott, hogy a *kevertnyelvűség* buktatóit, önfegyelemmel és tanulással, el lehet kerülni, s a magasabb forma pedig a *kettős nyelvűség.* Ez utóbbi írásának leglényegesebb mondata: „A kölcsönös kétnyelvűség ott virágzik, ahol a kétkultúrájúság emberi joga biztosított."

Nagy Károly töprengései, beszédes címekkel – *Munkálkodni a szórványmagyarság megtartásán, Szülők, tanítók, fiatalok alkotják a külföldi magyar jövőt, Nehéz, de gyönyörű munka, „Tenni kell..."* – arra is példák, hogy az idegen nyelvi közegben élő-tanító, hazájától csak a fizikai távolság következtében távol levő férfi, nem csupán pedagógus, a hungarológia egyik szakértője, hanem – önként vállalt posztja kötelezi is erre – a hídszerep tudatos vállalója, továbbfejlesztője.

Látóhatárának tágasságát, evvel együtt vonzódását, mi sem jellemzi jobban, mint könyvének – egész munkásságát is jellemző – bevezető, ajánlás-szerű hitvallása. Melyben Arany, József Attila, Bartók szava mellett, az egy-egy világtájat is reprezentáló írók – a marosvásárhelyi *Sütő András,* a budapesti *Csoóri Sándor,* az újvidéki *Fehér Ferenc,* a pozsonyi *Duba Gyula,* az ungvári *Kovács Vilmos,* a londoni *Cs. Szabó László,* a párizsi *Nagy Pál* a New Yorkban élő *Gombos Gyula* és a torontói *Faludy György* – szava is a kapcsolatteremtés egyik forrása.

Szakolczay Lajos

Nemeskürty, I. – Orosz, L. – Németh, G. B. – Tamás, A.: Handbuch der ungarischen Literatur.
Hrsg. von Klaniczay, T. (Bibliogr.: Tódor, I., Übersetzungen: Kolbe, I. – Engl, G.) Corvina, Budapest, 1977. 658 l. 10 t. (Mell.: Vom Besten der alten ungarischen Literatur. Ausgewählte Texte vom 11. bis 18. Jahrhundert. Hrsg. von Klaniczay, T. – Leseproben. 26, 4 l.)

Az elmúlt évtizedek során ismételten olvashattunk meghökkentő adalékokkal, pl. nyugat-európai országok nagylexikonainak vaskos tévedéseivel illusztrált, felháborodott hangú cikkeket arról, hogy mennyire hiányosan értesült és tájékozatlan a külföld a magyar irodalom kérdéseiben. Korántsem csak, sőt nem is elsősorban ideológiai természetű, politikai elfogultságból eredő torzításokról esett szó, hanem ma már alig felderíthető módon keletkezett, innen-onnan kritikátlanul átvett, kiadványról kiadványra öröklődő tény- és adatbeli hibákról. E jelenség magyarázatát keresve be kell látnunk, hogy a felelősséget semmilyen vonatkozásban sem háríthatjuk át az említett kiadványok (általános és szaklexikonok, irodalomtörténeti kézikönyvek stb.) szerkesztőire vagy szerzőire (bárhogyan is csűrjük-csavarjuk a dolgot), addig legalább nem, amíg magunk nem adunk ki a külföld számára olyan kézikönyveket, amelyek a nem magyar anyanyelvű olvasót mind irodalmunk fejlődésének és jelenének elvi-ideológiai kérdéseiben, mind az irodalomtörténeti, életrajzi, könyvészeti stb. tények és adatok vonatkozásában szakszerűen és megbízhatóan eligazítják. Bármilyen terheket ró is ránk ez a

kötelezettség, vállalnunk kell a magunk érdekében (éppen mert nyelvünket határainkon túl viszonylag kevesen ismerik), nemcsak és nem is elsősorban a kézikönyv-irodalomra való tekintettel, mely irodalmunk nemzetközi megismertetésének és népszerűsítésének csak egyik (bár az effajta kiadványok nagy elterjedtségénél, közhasználatú voltánál fogva igen fontos, nagy hatósugarú) fóruma, hanem általában arra a központi, hangsúlyos szerepre gondolva, amelyet a nemzetek kulturális közeledésében, kapcsolataik szorosabbra fonódásában irodalmunk kölcsönös megismerése játszhat.

Nagy örömmel kell hát fogadnunk a Corvina kiadványát, amely az említett kötelezettség felismeréséből és vállalásából született; ezt az a körülmény is jelzi, hogy magyar megfelelője nincs: nem egy már kiadott magyar irodalomtörténet lefordítása útján keletkezett, hanem eleve azzal a célkitűzéssel, hogy német nyelvű kiadvány lesz belőle. Ennek a nyelvnek a választását elvi és gyakorlati meggondolások egyaránt indokolják: bizonyosan alkalmas arra, hogy Európa-szerte széthordja irodalmunk hírét, bemutassa legjobb teljesítményeit, s kétségkívül jó szolgálatokat tehet közvetlen szomszédainak tájékoztatása terén is, hiszen a soknyelvű Közép-Európában a német nyelv ma sem nélkülözhető eszköze a kulturális érintkezésnek; ami persze nem jelenti azt, hogy másnyelvű változatok létrehozását eleve fölöslegessé tenné. Mintegy másfél évtizeddel ezelőtt volt már a Corvinának egy hasonló vállalkozása, amelyre mint előzményére bevezetésében a „Handbuch" is utal: ti. a Klaniczay–Szauder–Szabolcsi szerzőhármas itthon és külföldön elismeréssel fogadott *Kis magyar irodalomtörténet*ének német nyelvű kiadása (1963). A két kötet közötti kapcsolat azonban inkább eszmei, mint „leszármazási" jellegű: az új kiadványt, amely, mint említettük, mindjárt német nyelven hagyta el a sajtót, immár négytagú és teljesen kicserélődött együttes írta (a személyi folytonosságot Klaniczay Tibor mint szerkesztő képviseli), s ez egy amannál mintegy kétszer nagyobb terjedelmű, önálló művet hozott létre: bár természetesen a *Kis magyar irodalomtörténet*et sem hagyta figyelmen kívül, főként az időközben elkészült és megjelent hatkötetes irodalomtörténeti szintézisre támaszkodott, s általában arra törekedett, hogy az új változat kialakítása során a legfrissebb kutatási eredményeket is értékesítse. A jelentős terjedelemnövekedés a fejlődési folyamat mélyebb és részletesebb, az európai irodalom rokon jelenségeivel szervesebben összekapcsolt rekonstruálását, egyes fontosabb alkotások elemző bemutatását tette lehetővé; különösen a 19. századi fejezetek nyertek vele: ezeken – a korábbi egyetlen szerző helyett – ezúttal ketten osztoztak, s az oldalszám mintegy két és félszeresére nőtt; ezáltal, véleményünk szerint, megnyugtatóbb terjedemi arányok alakultak ki. Jelentősen bővült, s másfél évtized elteltével, nagyobb távlatból, határozottabb körvonalakat kapott – „Die Gegenwartsliteratur" (A jelenkor irodalma) címen – a felszabadulás utáni irodalmunkról szóló zárófejezet is.

A terjedelmesebb mű, ugyanakkor, örvendetes módon, áttekinthetőbbé is vált; míg az előző inkább olvasmány, ez valóban „kézikönyv": fejezetei számozottak, egységesebben felépítettek, alcímekkel (melyeket a tipográfia is tetszetősen kiemel) kisebb szakaszokra tagoltak; mindez a tájékozódást nemcsak a folyamatos olvasás közben, hanem egy-egy ad hoc esetben is megkönnyíti és meggyorsítja. Mint szerencsés szerkezeti újítás említést érdemel a külön irodalomtörténeti-kritikai fejezetek beiktatása a nagyobb egységek végén: ez a megoldás a korábbi fejlődésrajznak több apró, zavaró következetlenségét küszöbölte ki.

Teljesen megújult: felfrissült, illetve közel másfél évtized kutatói, könyvkiadói termésének javával egészült ki az irodalomtörténeti részhez csatlakozó válogatott bibliográfia. Elrendezése, felosztása is célszerűbb, a külföldi használó igényeihez a korábbinál jobban alkalmazkodik. Mint elvi kérdést, mégis felvetjük: szükséges volt-e ezt a kiadványt ilyen mennyiségű (a bibliográfia első részében rendszerezett) magyar

nyelvű könyvészeti anyaggal terhelni? Szerintünk ennek a legfontosabb, standard-művekre korlátozódó regisztrálása s ezzel szemben a német (angol, francia, orosz) nyelven hozzáférhető szakirodalomnak a jelenleginél nagyobb mértékű – a cikkanyagra is kiterjedő – figyelembe vétele a kiadvány jellegének, rendeltetésének jobban megfelelt volna. A magyar irodalmi művek német fordításait felsorakoztató második rész viszont, mely 27 antológiának illetve, Ady Endrétől Zrínyi Miklósig 76 írónk és költőnk több mint 200, német nyelven kiadott művének (kötetének) bibliográfiai adatait tartalmazza, nemcsak a német anyanyelvű olvasó további tájékozódását segítheti elő, hanem hasznos abból a szempontból is, hogy irodalmunk külföldi fogadtatása e fontos területén elvi és gyakorlati konzekvenciák levonására ad alkalmat – kutatóknak és a közművelődés dolgozóinak egyaránt. Az irodalomtörténeti rész utolsó két íve közé bekötött ízléses, jó minőségű reprodukciók méltó díszei a kötetnek; kár, hogy így együtt, a kötet végén, nem tölthetik be a nekik szánt szerepet: a képek teljesen elkülönülnek a szövegtől. (Nehéz elfogadni ennek a költségtöbblettel való indokolását, hiszen éppen ez a megoldás tűnik pazarlásnak: az illusztráció létjogosultságát csak a szöveggel való kapcsolata igazolhatja; ezt, ha már végképp nem volt más lehetőség, legalább utalásokkal kellett volna elősegíteni.)

A világos, jól folyó, könnyen követhető német szöveg a két kitűnő, nagy gyakorlattal rendelkező, jónevű műfordító: *Irene Kolbe* és *Engl Géza* munkája. A beiktatott versidézetek nagy részét Engl Géza tolmácsolta, más esetekben kész fordításokat használtak fel. A kiadó, felismerve, hogy irodalmi jelenségekről és alkotásokról, puszta műelemzések, tudományos le- és körülírások alapján, maguknak a szövegeknek a megszólaltatása nélkül, csak homályos fogalmat lehet alkotni, elhatározta, hogy e vonatkozásban is megpróbál segítséget nyújtani az olvasóknak: a kiadványhoz külön füzetben mellékelt szemelvények már abból a fordítás-válogatásból adnak ízelítőt, amelyet a Corvina a „Handbuch"-nak mintegy segédkönyvéül, a régi magyar irodalmi fejezetek kiegészítéséül ígér, – azzal a borítólap kísérőszövegében olvasható indokolással, hogy irodalmunk történetének ez a külföld előtt legkevésbé ismert és fordításokban alig hozzáférhető szakasza. (Ezt egyébként a bibliográfia 2. része is igazolja, amelyben a régi magyar irodalmat – 1772-ig – az antológiák esetleges korai anyagán kívül csak Zrínyi eposza képviseli.) A szándékot csak dícsérettel említhetjük, s örömmel fedezünk fel a fordítók között olyan közismert írókat-költőket-műfordítókat, mint Stephan Hermlin, Franz Fühmann, Heinz Kahlau vagy a már emlegetett Engl Géza. E nevek úgyszólván szavatolják a művészi tolmácsolás magas színvonalát, de erről érdemben a később megjelent fordításantológia ismertetésében kívánunk szólni.

Kiss József

Németh G. Béla: 11 vers.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 281 l.

Mintegy évtizede jelentek meg először szakfolyóiratok hasábjain Németh G. Béla verselemzései – (*Az önmegszólító verstípusról*, 1967; *Még, már, most*, 1969; *Hasonlóság, hasonlat, példázat*, 1968) – új utakat, új lehetőségeket nyitva a műelemzés hazai művelésében. Módszerei, eszközei azóta széles körben terjedtek el: most pedig, a Tankönyvkiadó által megjelentetett kis kötet arra is kiválóan alkalmas, hogy az irodalomoktatást – vagyis a legszélesebb értelemben vett irodalmi tudatot is – segítse, fejlessze.

Balassi, Kölcsey, Petőfi, Vajda János, Babits, József Attila tizenegy verséről kap az olvasó elmélyült, sokrétű elemzést, melyek dialektikus-történeti távlatba helyezve mérik fel az adott vers belső rétegeit; pontosan kidolgozott poétikai fogalmak segítségével.

A szerző nemegyszer az irodalmi tudat megjegecesedett tévhiteit, előítéleteit is rombolja, így például Arany lírai költészetének „személyességéről" szólván, az *Évek, ti még jövendő évek* című vers elemzése kapcsán. *(Távolodás a romantikától egy összetettebb személyesség jegyében.)*

Az elemzéseket olvasva, nem csupán a fent említett alkotók tizenegy művéről kaphat fogalmat az olvasó, de rajtuk keresztül a korról is, melyben születtek; a reneszánsztól a romantikán át a XX. századi modern művészetig. S feltárul az egyes alkotók gondolkodási rendszere, világképe; a kor filozófiai-pszichológiai áramlatainak visszfényében.

Erdődy Edit

Németh László: Homályból homályba.
Önéletrajzi írások. I–II. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 649 + 606 l.

Németh László önéletrajza posztumusz énregény. Még az író szerkesztette egybe memoár jellegű írásaiból, de már csak a halála után jelenhetett meg. Szinte minden darabja más, önálló műforma. Van benne napló, tanulmány, emlékezés, dokumentum, vers, esszé – e belső változatosság mégis szétbonthatatlan egységbe, zárt teljességbe áll össze. E tagoltsága különbözteti meg a műfaj más darabjaitól. Illyés, Déry, Vas István hasonló műveitől. De épp e sokféle anyag s belőle sugárzó egység avatja mai olvasmánnyá.

A *Magam helyett:* tanulmány, mely az írói életmű gyökérzetét tudatosítja. Afféle „házi antropológia", a távolságtartó gondolkodás nyugodt és egyenletes légvételével. A regényíró modelljei vonulnak föl benne: az „artemiszi" anya, a példakép apa, továbbá a népes „búr család". A gyermekkor színterei elevenednek meg lapjain: a budapesti Fazekas és Bajnok utca világa, Mezőszilas, a Toldy-reál élete. Az eszmélés krónikája 1925-ben, az íróvá avatás dátumával zárul. Az 1943-ban megjelent kötetet Németh újabb – a kommün, az összeomlás időszakáról s a maga egyetemi éveiről szóló – fejezetekkel bővítette.

Az *Ember és szerep:* esszé; a galileista tárgyilagosság, a tanulmány feszessége helyett elegáns, csevegő könnyedség. Tárgya a pályadíjnyertes novella, a *Horváthné meghal* megjelenése és a Tanu indulása közé eső évtized. Módszere inkább leíró-megjelenítő, a szerkezet logikai ábráját reflexiók pazar bősége fedi el. A „szörnyeteg" és „literátor" viaskodását ábrázolja az író életművében, a kalauz, a kommentár apropós közvetlenségével, publicisztikai konkrétsággal és elevenséggel. A kor irodalmi életének gazdag panorámája tárul föl benne: a Protestáns Szemle és a Napkelet szerkesztősége, a Nyugat köre Osvát, Marconnay, Schöpflin, Babits és mások soká feledhető portréival, a *Készülődés* és az *Emberi színjáték* keletkezéstörténete.

A *Tanu-évek* és a *Kisebbségben* most jelenik meg először. Az író a gondolat drámáját írja meg bennük. „Mért szenvedtem én mint író a szükségesnél többet? Egy ember voltam és két ellentmondó szerepet próbáltam betölteni. Egyik az elkiáltóé: aki behúzódik magányába, kotlik, néz, vizsgál, s szakadjon ég, föld, elkiáltja, amit igaznak hisz. A másik: a mozgalmi emberé, aki száz kart szeretne, hogy száz más karba ölthesse, s egy egész makacs, tehetetlen tábort vonszolhasson, amerre a szíve a jobbat érzi" – vallja. A vállalkozást, az egyszemélyes folyóiratot „sziget" és „mozgalom" kettőssége őrölte föl, a tragikum, mert a minőség metaforája nem forrhatott egybe az élettel. A későbbi fejezet hangvétele még komorabb: a „mély-" és „hígmagyarság" mitológiájának születését, fogadtatását tárgyalja. „Sok tekintetben hibás" –

minősíti utólag maga az író, a gondolatok „csíra-állapota" okán is. Mégse tagadja meg, főképp lírai érvénye miatt. Az írót félelmek gyötrik: az „öntudat nélküli ország" meg tud-e állni a történelem viharában, megmaradhat-e a német fasizmus asszimiláló szorításában. „Mély- és hígmagyarság" Németh László két arca, irodalomtörténetbe vetítve: a jellegmegőrzőé és a kultúrateremtőé, az önmagába zuhanó „szörnyetegé" és az Európában tájékozódó kapcsolatkeresőé.

A *Vásárhelyi évek* és a *Gályapadból laboratórium* kísérleti naplója az önéletrajz másik motívuma. A sorsával küzdő s a szocializmus viszonyai közé beilleszkedő író líráját ötvözi a „sajkódi halálszéli idillben" ítélkező montaigne-i magatartással, sztoikus nyugalommal. Az emlékezés a korábbiaknál szűkebben személyes, de melegebben emberi. Új szín benne a humor, az önirónia, a köznapi egyszerűség. Az író pedagógusi regénye és a műfordítói korszak műhelytanulmánya, stílusában izgalom és fegyelem kettőssége vibrál.

A megölt költő a legérdekesebb az életrajz dokumentumai között. Tanulmánykeretbe foglalt lírai ciklus, az 1926/27 tájt *Szent év* címmel tervezett verseskötet anyaga. A líra hasonló funkciót tölt be Németh László pályáján, mint Adyén a publicisztika: pályanyitó műfaj, a művészi beérés lehetősége. A prózaíró Németh versekben készül el, mint ahogy Ady újságcikkekben. Kedvenc eszméi előbb lírai köntösben jelennek meg: a „sziget-gondolat" *(Menedék),* a görögös világlátás *(Epilógus),* az Égető Eszter-féle növényi természet *(Nem tudom a botanikát)* stb. A költemény Németh László esztétikai szótárában az „életgyőzelem" műfaja, költői legenda, ellendráma:

> Gőzhajóul indult nagy életem
> Süllyed s én kapkodva oldom
> Lírám, a mentőcsónakot...

A szophoklészi kardalok mintájára a gondolat küklopsz-tömbjeiből épül, a tagoló ritmus nyers hangzásával, a nyelv súlyos, archaikus tömörségével. Kár, hogy az író az életmű e lírai ágát hamar visszametszi: a versíró ösztön utolsó nagy fellobbanása, az 1945-ös *Sámson* bizonyítja: több volt, semminthogy egy önéletrajzi krónika puszta illusztrációja, példaanyaga legyen.

A *Naplók* a versek rokonai. Az erős felzaklatottság lelkiállapotában született, ám hideg racionalizmussal fogalmazott etikai vallomások. Csak a világképük sötétebb. (Az író ezért nevezi őket abortált drámáknak.) A *Móricz Zsigmond* alakját idéző emlékezés az életrajzi dokumentumok harmadik csoportja. Szinte jelképes értékű, hogy múltja arcképcsarnokából egyetlen portrét vesz csak föl kötetébe: Móriczét. Ady után (s ez időrendi, nem pedig fontossági sorrend) az övé a legfényesebb csillag Németh égboltján.

A Németh László-i önéletrajz a *homály* metaforáját testesíti meg. A *homály* – a *minőség* eszméjének ellenképe – lélek- és sorsállapot, apai örökség, Roland-komplexum. Amellett virtus is. De a homály tágasabban is jelkép: közép-kelet-európai történelmi helyzet, a perifériás szorítottság és a históriai feladatvállalás feszültsége. Bolyai János Erdélye, ahol mégis Appendix készül. Széchenyi Döblingje, ahol egy kis szobából meg lehet szervezni a nemzeti ellenállást. A *homály* közegellenállás, visszahúzó gravitáció, melyen csak a *minőség* fénye törhet át; a halál ellenében is jussát védő és kikövetelő életakarat.

Az önéletírás Németh László számára az írói számvetés, feladattisztázás műfaja. Az eleven írói pálya fordulóin, mindig korszakváltások idején születik: a Tanu indulása előtt, a második világháború végefelé, Sajkódon. Éppen ezért – kronológiai hézagai ellenére is – a teljes Németh Lászlót állítja elénk: aki volt és – ha a viszonyok

kedvezőbbek – amivé lehetett volna. Nélkülözhetetlen útbaigazító életműve tanulmányozásához. Mottója lehetne az írói önvallomás: „Amíg írtam, csak azt láttam, amit írtam; most hogy visszatekintek a sokféle írásra, felismerem a csillagképet. Nem csillagok halmaza ez a sorozat, hanem kerék, rúd, szekér, Göncölszekér; ennek az előszónak kell megmutatnia, hogy merre mutat a rúdja." A *Homályból homályba:* az írói életmű Göncölszekere.

Grezsa Ferenc

50 éves a Korunk. Tanulmánykötet. Az 1976. május 20–21-i emlékülés alapján szerkesztette és sajtó alá rendezte Kabdebó Lóránt. Kiadja az MTA Irodalomtudományi Intézete, és a Petőfi Irodalmi Múzeum, Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1977. 374 l.

Az 1926-ban indult kolozsvári folyóirat, a kezdetben Dienes László, majd Gaál Gábor szerkesztette Korunk félszázados évfordulójának a megünneplése hívta elő a gyűjteményben szereplő, kisebb és nagyobb terjedelmű tanulmányokat, megemlékezéseket, cikkeket. Eredetileg mindannyi előadásként, illetve hozzászólásként hangzott el a Petőfi Irodalmi Múzeumban megrendezett ülésszakon. A tanulmánykötet három fejezetre oszlik: *A Korunk és a marxista gondolat, A folyóirat és a kor szellemi áramlatai, A Korunk irodalom- és művészetszemlélete.* A fejezetek élén nagyobb lélegzetű tanulmányok – *Szabolcsi Miklós, Huszár Tibor* és *Zoltai Dénes* írásai – bontják ki, elég nagy részletességgel, a témát, majd résztanulmányok serege – több, mint negyedszáz írás – elemzi a folyóirat tevékenységét, kapcsolatainak szilárdságát, Népfrontpolitikában jelentkező toborzóhatását.

Szabolcsi Miklós tanulmánya a kolozsvári folyóiratot széles nemzetközi mezőnybe helyezi, evvel is bizonyítva, hogy a Korunk, mert figyelt a századra és a világpolitikára is, a francia *Europe és Clarté,* a német *Die Linkskurve* és *Neue Rundschau,* a cseh *Tvorba,* a román *Era Nouva* nevével jelzett, marxista, illetve kommunista értelmiségiek által szerkesztett folyóiratok széles skáláján is külön színt jelentett. Nehéz tizenöt évében „a fasizmus elleni és a szocializmusért vívott harc többfajta formáját is kipróbálta", sohasem egyezkedett, „a szövetségi politika és az ideológiai harc együttes vállalását, dialektikáját figyelhetjük meg hasábjain." *Illés László* a folyóirat marxista irodalomszemléletének kezdeteit, *K. Nagy Magda* a Korunk és a munkásmozgalom kapcsolatát, *Földes Éva* pedig a folyóirat haladó pedagógiai törekvéseit vizsgálja; *E. Fehér Pál* a Korunk legendájáról és valóságáról, *Remete László* pedig a folyóirat társadalomtudományi profiljának kialakításában szerepet játszó Dienes Lászlóról cikkezik. Többen a folyóirat sajátos kelet-európai arculatára emlékeztetnek: Kemény G. Gábor: *Nemzetiségi és kelet-európai motívumok a Korunk publicisztikájában és műfordításirodalmában;* Fried István: *A Korunk és a szomszéd népek irodalma;* Belia György *A Korunk és a román irodalom;* Botka Ferenc: *A Korunk és a Szovjetunió.*

Huszár Tibor szinte könyv-terjedelmű tanulmánya a folyóirat és a két világháború közötti magyar szellemi áramlatok kapcsolatát elemzi; példás okfejtéssel bizonyítja, miként jutott el a Korunk „az idilli első éveket" jellemző érzelmi baloldaliságtól a Népfront-politika tudatos vállalásáig. Czine Mihály *(Népfront a Korunkban),* Pomogáts Béla *(A Korunk és a népi irodalom),* Bata Imre *(Gaál Gábor és Veres Péter kapcsolata)* Hajdú Ráfis *(A Márciusi Front és a Korunk)* értekezései csak megerősítik Huszár vitaindítójának igazát: A Korunk értéket mentő és vigyázó Népfront-szemléletét. Tánczos Gábor *A Korunk magyar, romániai, kelet-európai, európai és egyetemes elkötelezettsége* című hozzászólásához még két írás kapcsolható: Sándor László: *A Korunk*

Csehszlovákiában és Csatári Dániel: *A Korunk és a nemzetiségi kérdés* című dolgozata. *Tordai Zádor* a folyóirat és a munkásszervezetek viszonyáról ír.

Zoltai Dénes vitaindítója a Korunk művészetszemléletét vizsgálja; nem hallgatva el a némelykor sajnálatosan jelentkező torzulásokat sem. *Csaplár Ferenc, Tasi József, E. Nagy Sándor* és *Grezsa Ferenc* cikkei azt elemzik, hogy milyen volt Kassák Lajosnak, József Attilának, Remenyik Zsigmondnak és Németh Lászlónak a kapcsolata a folyóirattal, illetve annak főszerkesztőjével, Gaál Gáborral. *Tolnai Gábor* A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának Korunk-képéről tudósít, *Vadas József* tanulmányában pedig arra derít fényt, hogy a kor képzőművészeti áramlatai milyen hatással voltak a kolozsvári folyóiratra.

A gyűjtemény, a tanulmányok mellett, tartalmazza még a Korunk könyvészeti leírását és munkatársainak fölsorolást (évfolyamonkénti bontásban), valamint 147 bibliográfiai tételében 1926-tól 1976-ig válogatást nyújt a Korunk irodalmából. A kötetet névmutató egészíti ki.

Szakolczay Lajos

Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak.
Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel közzéteszi: Nagy Géza. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 823 l.

A hírneves enyedi orvosdoktor, tanár, szótáríró és költő hatalmas életművének bemutatására szenteli a kötetet közzétevője, Nagy Géza. Bevezető tanulmányában felvázolja és értékeli az 1649–1716 közötti, Szenci Molnár és Apácai Csere pályafutásához mérhető ívű, enciklopédikus jellegű tudósi tevékenység főbb összetevőit, jellemzőit. S teszi ezt úgy, hogy az európai háttér előtt kirajzolódik Erdély, s az enyedi kollégium kulturális arculata is – e hanyatló évtizedekben. A kötet nagy érdeme, hogy teljességre törekvően ad részleteket, szemelvényeket ebből a sokfelé ágazó, termékeny életműből; a művek előszavaiból, ajánlásaiból program válik felismerhetővé. Teljes terjedelmében magyarul olvasható immár Pápai naplója, melyet Szenci Molnár Albert hasonló célzattal készült könyvecskéjébe írt fel. Az irodalmárt a *Pax*-sorozat öt kötetének szemelvényei idézik meg, a professzort a filozófiai, állambölcseleti, címertani, egyháztörténeti jellegű szövegek. A költőt magyar nyelvű versein és iskoladrámáján kívül latin nyelvű verseinek fordítása képviseli. (Tóth István munkája.) A tanítványokról, tanulótársakról, olvasmányokról készült jegyzékei mellett igen fontos, kultúrhistóriai értékű a leveleinek közzététele is. A kötet főanyagát a költő-tanár halálára írt költemények, halotti búcsúztatók „Lészen híred szerelmes hazámban" ciklusa zárja.

Az illusztrációk gazdagsága mellett külön ki kell még emelni a rendkívül gondosan összeállított jegyzetanyag, s a mutatók adatbőségét: Nagy Géza több mint kétszáz oldalon tárja az olvasó elé a korra vonatkozó, egyre nélkülözhetetlenebbé váló ismereteit.

J. J.

Péchy Blanka: Este a Dunánál.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 341 l.

Péchy Blanka – úgy érezvén, rendszeres memoárra nem futja idejéből – az 1945 után írt (kiadott és kiadatlan) cikkei, riportjai, beszélgetései felfrissítésével vállalkozott

emlékiratírói szerepre. Háborús naplója mellett az induló élet első mozzanatait megörökítő írásai főként a színházi élményekről-emlékekről vallanak, műhelytitkokat, színész-portrékat világítanak meg. A kötetbe irodalomtörténeti vonatkozású és értékű írások is kerültek azáltal, hogy újságíróként írókat is sikerült megszólaltatnia Péchy Blankának. A *Beszélgetések – találkozások* ciklusa számol be *Herczeg Ferenc*nél tett látogatásáról, a *Gábor Andor*ral való tátrai üdülésről. Ezenkívül olvashatjuk még *Heltai Jenő*vel készített interjúját, s *Devecseri Gábor* utolsó napjainak – rövidségében is megdöbbentő erejű – leírását.

J. J.

Péter László: Ady nálunk.
Somogyi Könyvtár, Szeged. 1977. 150 l.

Az Ady-centenárium kiadvány-áradata szerényebb igényű, kevéssé feltűnő könyveket is sodort – a nagy, ünnepi kötetek árnyékában. Ilyen Péter László antológiája, mely speciális, helyi érdekű szempont szerint válogat az Ady-írásokból, s a róla szóló, illetve vele kapcsolatos dokumentumokból. Csongrád megye három városa: Szeged, Makó és Hódmezővásárhely dicsekedhet azzal, hogy közük volt a költőhöz; a legtöbb dokumentumot – természetesen – Szeged szolgáltatja. Felemás viszony fűzte a városhoz; nemkülönben „tősgyökeres" íróihoz: Juhász Gyulához, Mórához, Tömörkényhez. „Hát Szeged nem magyar Moszkva, de igazán nemes kulturális törekvésű város, ha naivul tőkét is akar kovácsolni abból, hogy egy pár valódi írónak kurtább-hosszabb stációja volt" – írta Ady Tömörkény Istvánról szóló cikkében.

Ismert és kevésbé ismert cikkek, versek, levelek sorjáznak az antológiában – az ismertek közül említsük meg a Goga Octaviánnal való levélváltást; Juhász Gyulával való polémiáját a hirhedt *Duk-fuk affér* kapcsán; az utóbbiak közül Hollós József szegedi orvos visszaemlékezéseit.

A dokumentumokat *Péter László* kommentálja, s helyezi – esetenként – az életrajz szélesebb összefüggéseibe. A kötet illusztrációi – facsimilék és fotók – érdekes és fontos kiegészítői az írásos anyagnak.

Erdődy Edit

Petrus Ransanus: Epithoma rerum Hungararum id est Annalium omnium temporum liber primus et sexagesimus.
Curam gerebat Petrus Kulcsár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 232 l. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum condita a Ladislao Juhász. Series nova, tomus II. Redigit Antonius Pirnát.)

Petrus Ransanus műve egyes részleteiben forrásértékű, de fő érdeme, hogy megindította Magyarországon a humanista szempontú magyar történetírást. Eredeti kézirata elveszett, sőt, a Corvina számára készített díszes másolat is. *Kulcsár Péter* beható szövegtörténeti alapozás után rajzolta meg a szöveg sztemmáját és így készítette el jelen kiadását. Alapul a szerző világtörténetének *(Annales omnium temporum)* Palermoban őrzött autográf kéziratát vette, mert az *Epithoma* voltaképpen ennek függeléke, 61. könyve. Kiegészítésül felhasználta az OSZK kéziratát, helyenként Zsámboky olvasatában, valamint Pécsi Lukács kiadását, amely még hasznosíthatta az elveszett eredeti kéziratot. A helyesírást csak annyira egységesítette, hogy az egységes olvasatot meg-

könnyítse, de sehol sem tűntette el a szerző korfestő nyelvi sajátságait. A lapalji apparátusban adta meg a variánsokat, hátul pedig a tárgyi és a forrásokra vonatkozó jegyzeteket helyezte el.

A bevezetőben tárgyalja Ransanus életét és az Epithoma keletkezését, valamint jellegét és a szöveg eddigi történetét, saját kiadása elveit, végül felsorolja Ransanus egyéb műveit. Az Appendix a szöveg egyes kiadásaihoz írott előszavakat gyűjti össze: I. Ioannes de Accia: Dedicatio ad Thomam Bakócz; II. Ioannes Zsámboky: Dedicatio ad Maximilianum Archiducem Austriae; III. Ioannes Listi: In Ranzani Epitomen; IV. Lucas Pécsi: Dedicatio ad Nicolaum Telegdi. A könyvet az auktorhelyek mutatója és névmutató rekeszti be.

Szörényi László

Pomogáts Béla: Radnóti Miklós.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 226 l. (Nagy magyar írók)

A *Nagy magyar írók*-sorozatban megjelenő művek az irodalomkutatást s a szélesebb olvasóközönséget vannak hivatva segíteni, illetve tájékoztatni. Pomogáts Béla Radnóti Miklós pályaképét megrajzoló kötete is eleget tesz ennek a fontos célnak – stílusa világos, könnyed, tagolása könnyen áttekinthető –, eredményei folytán azonban számot tarthat az irodalommal foglalkozók szűkebb csoportjának érdeklődésére is.

A szerző az eddigi kutatások szerves felhasználásával, s igen nagy filológiai apparátus biztoskezű megmozgatásával alakította ki a maga sokszínű, teljességre törekvő Radnóti-képét. Élet és mű, történelmi-társadalmi-politikai környezet és az alkotó személyiség árnyalt összefüggésrendszerében követi végig a tragikus sorsú költő pályáját. A kép még érzékletesebbé, s tágabb horizontúvá válik a korabeli magyar- és világirodalom párhuzamos jelenségeinek felidézésével. A kötet elemzi a Radnóti költészetét alakító legfontosabb hatásokat; az avantgarde, a munkásmozgalom, a Nyugat és Sík Sándor katolicizmusának szerepét a költő fejlődésrajzában, e fejlődés sarkpontjaként a klasszicizmusba való fordulást jelölve meg. Részletesen ismerteti a költő irodalmi tevékenységének költészeten kívüli területeit is, az igen fontos műfordítói, illetve prózai munkásságát.

A könyv tartalmazza a költő életrajzi adatait, műveinek jegyzékét, s részletes bibliográfiát a szakirodalomból; számos fotó és dokumentum segít megteremteni a kor hangulatát, eleveníti meg a költő szűkebb és tágabb környezetét.

Erdődy Edit

Rabok, követek, kalmárok az oszmán birodalomról.
Közreadja Tardy Lajos. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 452 l. (Nemzeti Könyvtár)

Tardy Lajos gyűjteményes kötetét irodalmi újszerűsége teszi igazán értékessé. Az itt közölt írások nagy része most került először az olvasóközönség kezébe magyar nyelven, köztük eddig kiadatlan levéltári anyagot is találunk.

A kötet sokrétű, változatos képet nyújt a XV–XVI. századi oszmán birodalom életéről. A törökországi útibeszámolók, feljegyzések, naplók vagy visszaemlékezések több mint másfél évszázadot ölelnek fel. Izgalmas olvasmány a kronológiai sorrendben közölt írások változó világa: a sorok mögül a siker csúcsán álló, majd politikailag, erkölcsileg pusztulásnak induló nagyhatalom életével ismerkedünk meg, és mert

a szerzők más-más ok miatt kerültek távol Magyarországtól – rabszolgaként, követi küldetését teljesítve vagy csupán a kíváncsiságtól ösztökélve –, a sokféle nézőpont egyedülállóan érdekes képet ad a törökök szokásairól, vallásukról, harcaikról, társadalmukról. A nyolc szerző közül négy rabként, három követjáráskor, egy pedig kíváncsiságtól hajtva érkezett török földre.

A török világ első magyar lejegyzője, *Georgius de Hungaria* húsz esztendeig sínylődött rabságban. 1438 augusztusában indult társaival Törökország felé. Írásából a rabélet esztendei alatt átélt „keserűségekről, szorongattatásokról és rémségekről... a török tetteiről, életkörülményeiről, szokásaikról és gonoszságukról" kapunk hiteles képet, miközben megismerjük a világuralomra törő oszmán birodalom ekkor még erkölcsös, romlatlan életét. *Georgievics Bertalan* a mohácsi csatában esett foglyul. Tizenegy év kemény megpróbáltatásai közben részt vett a török-perzsa háborúban, megismerte a kereskedők, a pásztorok, a földművesek, a kézművesek életét. Sorsának jobbra fordulását erős akaratának, kitartásának, szabadságvágyának köszönhette. A kiváló műveltségű *Huszti Györgyöt* 1532-ben hurcolta magával a török. Emlékiratát olvasva szemtanúi lehetünk a birodalom erkölcsi hanyatlásának, betekinthetünk a főváros életébe, megismerjük a török tengeri hadviselését. Útleírásai néhol rendkívül érdekes olvasmányok. Huszti emlékirata most e kötetben jelent meg először nyomtatásban. A középnemesi származású *Wathay Ferenc* sorsa emberségesebb volt társainál, mint főrabot tartották fogva, tömlöcében szerzett értesüléseit vetette papírra.

A magyar-török diplomáciai kapcsolatok során került Törökországba 1530-ban a stájerországi születésű *Kuripesics Benedek* Jurisics Miklós és Lamberg József társaként. Naplójából kitűnő megfigyelőnek, humanista műveltségű férfinak ismerjük meg. Két műve közül a második kemény társadalombírálat. Az európai és a török politikai és társadalmi viszonyok kiváló ismerője a török terjeszkedését a hatalomra vágyó egyházi és világi méltóságok bűnéül rója fel. Világosan látja az összetartozás hiányát. Hogy nemcsak a rabszolgasorba kerültek helyzete volt válságos, bizonyítja a követek állandó félelemmel teli beszámolója. *Rubigally Pál,* aki 1540-ben Werbőczi Istvánt és Erdélyi János püspököt kísérte el a konstantinápolyi követjárásukra, tudósításában a török erejének megfékezésére szólítja kortársait. *Laski Jeromos* Ferdinánd király követeként került házi őrizetbe. Örökös rettegéssel teli írásából az oszmán államvezetés módszereiről kapunk hiteles képet. 1541-ben, Buda eleste után szabadult, s a nehéz megpróbáltatások miatt hamarosan meghalt.

Aki saját költségén, kíváncsiságból indult Törökországba, szintén örülhetett, ha ép bőrrel hazakerült. *Dernschwam János* 1553-ban csatlakozott Verancsics Antal Konstantinápolyba tartó követségéhez. A humanista műveltségű kereskedő hosszú, részletes beszámolója előrevetíti a török birodalom fokozatos hanyatlását.

Lévay Edit

Régi magyar költők tára. XVII. sz. 9. *A két Rákóczi György korának költészete(1630–1660).* Sajtó alá rendezte Varga Imre. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 795 l. + 8 tábla.

Az első rész néhány nagyobb költői életművet tartalmaz (Laskai János, Kismarjai Veszelin Pál, Madarász Márton, Kassai András, Kőrösi Radó István, Köröspataki B. János, Oroszhegyi Mihály), a második kisebb terjedelműeket, majd a keltezetlen darabok következnek, külön kiemelve a háromszéki Osdolán elmondott halotti búcsúztatókat tartalmazó „Czerey János-énekeskönyv" szerzeményeit; befejezésül kalendáriumi versek állnak. A megszokott és bevált apparátust (szövegkritikai jegyzetek, tárgyi jegyzetek, képek jegyzéke, rövidítések jegyzéke, a kezdősorok mutatója, névmutató) egy

hasznos újítás teszi praktikusabbá: a tartalomjegyzék a címek után a keletkezési évet is megadja.

A kötet kronológiailag szorosan illeszkedik a sorozat előző darabjához, mely Bethlen Gábor fejedelemségének költészetét foglalta magában. Jellege, felosztása is ahhoz hasonló.

A XVII. század e három középső évtizede a magyar irodalom legkevésbé feltárt korszakai közé tartozik. Ebből következőleg a kötet jellegét az elsőként publikált, sőt, nem kis részben eddig ismeretlen szövegek adják, melyek a közölt 242 darabnak negyedét teszik. Jellemző továbbá, hogy a név szerint ismert hetven költő közül az irodalomtörténeti kézikönyv legfeljebb, ha tízről tud. Ilyenformán a jegyzetanyag is rengeteg új életrajzi adattal, illetve eddig ismeretlen írói életrajzzal szolgál.

A kétségkívül legizgalmasabb, és nemcsak irodalomtörténeti szempontból, hanem a történész számára is jeles újdonságokat tartalmazó rész a második, melyben másfélszáz, zömmel politikai érdekű, kortörténeti tárgyú, forrásértékű ének olvasható. (Bruntzik Tóbiás vallástétele; Confessio Rakocziana; Pasquillus a pozsonyi országgyűlésről, 1647; Kolozsvár siralmai; Rakoci Sigmond változása; Cantio de Rakoczi; Tatárok rabságában esteknek keserves éneke; Vitéz Kádár Istvánnak históriája; Az illyefalvi veszedelem; Elogium Georgii Rakotzi secundi; Rákóczi-eposz.) Közvetlen képet kapunk ezekből arról a folyamatról, melynek során a két fejedelem gazdaságilag, politikailag szilárd, konszolidált uralma előbb meginog, aztán (1657 után) összeroppan. A versek középpontjába a „szörnyű nagy romlás", a „mostani világnak el-fordult és gonosz s veszedelmes állapottya" kerül. Témájuk az ellenreformáció, a vallásüldözés, a klérus, a „németes urak", a jezsuiták, a harmincéves háború, majd II. Rákóczi György hadakozásai, csatározások törökkel, tatárral, lengyellel, falvak feldúlása, prédálás, gyújtogatás, harctéri vereség, tatár fogság, fogarasi raboskodás. Időben előre haladva egyre inkább eluralkodik az elkeseredés, a kétségbeesés, a gyűlölet, a keserű gúny.

Kulcsár Péter

Régi magyar olvasókönyv.
Szerkesztette V. Kovács Sándor. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 327 l.

A tárgyához képest csekély terjedelmű szöveggyűjtemény a jól átgondolt válogató munka eredményeként széles körű és rendszerező áttekintést nyújt a régi magyar irodalomról a kezdetektől 1772-ig. Az irodalomtörténeti folyamatot érzékeltető szövegek mellett azonban helyet kapott a kötetben jó néhány szemelvény, amely rávilágít régi századaink művelődéstörténetére, természettudományos műveltségére is. A könyv felépítése lényegében tükrözi a hat kötetes magyar irodalomtörténet által kialakított koncepciót, ám a kiválogatott szövegek – megalapozott – egyéni elképzelést is tükröznek a régi magyar irodalomról. A négy nagy fejezeten belül *(A magyar ősköltészet, Középkori irodalom, Reneszánsz irodalom, Barokk irodalom)* a szövegek műfaji csoportosítás szerint, ezen belül pedig időrendben követik egymást. Ebben a világosan áttekinthető rendszerezésben fedezhetjük fel a szaktudomány számára is figyelemre méltó novumokat. Ezek négy ponton jelentkeznek a leginkább: 1. a finnugorságtól különvált magyarság műveltsége legkorábbi rétegének (V–XI. sz.) tanulmányozásához fokozottan kell támaszkodnunk a korabeli arab és görög forrásokra; ennek különös jelentősége lehet a közvetlen dokumentumok nélkül „ismert" ősköltészet vizsgálatánál, 2. a magyar nyelvű szépprózа kezdeteire a középkori irodalomból is találhatunk példákat, 3. a középkori műfajokban is megtalálható világi jelleg jobban hangsúlyozandó, 4. figyelmet érdemel a Janus Pannonius életművén kívüli latin nyelvű humanista költészet is.

A válogatás e tendenciái természetesen jobban érvényesülhetnének egy nagyobb gyűjteményben. A kötet értékét növeli az is, hogy jó néhány szöveg itt olvasható először magyarul. Szerencsésebb lett volna azonban viszonylag rövid terjedelmű és igen fontos szemelvények (pl. a *Halotti Beszéd,* az *Ómagyar Mária-siralom*) egészében való közlése, még akkor is, ha a részletek válogatása szerkesztői elv volt.

A könyv nem szaktudományos, de e területen is újat mondó, egyébként le nem írt célja mindenképpen megvalósul: tájékozódást nyújt a szélesebb olvasóközönség számára, szélesíti a középiskolai humán oktatás horizontját. Ezt szolgálja a kötetben szereplő írók magyarázattal ellátott mutatója, az egyes szövegekhez fűzött tömör jegyzetelés és a másfél tucat jól megválasztott kép is.

Hargittay Emil

Rónay László: Kosztolányi Dezső.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 305 l. (Nagy magyar írók)

A Gondolat Kiadó népszerűsítő sorozatában megjelent művében Rónay László a pálya és a mű teljes áttekintését adja. Módszere ehhez szabott: a pálya alakulásának folyamatában haladva időzik a fontosabb műveknél, azokban a világkép egy vagy több jellegzetességének művészi megvalósulását méltatva. Természetes, hogy könyve elején inkább az életrajzi, szemléleti jegyek alakulására figyel jobban, aztán mindinkább a művekre. Ennek során szembe találja magát a legkényesebb világnézeti kérdésekkel, s a mű-jellemzés feladataival. Egyik elől sem tér ki. Világnézeti, politikai állásfoglalásaiban indíték-magyarázat és ítélkezés arányos elegyítésével jut túl a buktatókon, a műjellemzéseknél pedig a pálya adott szakaszának gondjai felől talál termékeny szempontokat. Ezek kiválasztását mindig a teljes Kosztolányi-irodalom ismeretében végzi, tehát többnyire időtálló előzmények, eredmények fedezetével adja elő saját felismerését.

Ennek eredményeképpen a könyvében kibontakozó kép tényleges Kosztolányi vonásokból alkotott, s a művek értékrendje megfelel annak, amelyet az értő olvasó esztétikai érzéke hitelesnek érez. S mikor ezt a sejtelmet magvas magyarázatokhoz juttatja, az ismeretterjesztés elsőrendű feladatát teljesíti. De túl ezen, a szaktudomány számára is nyereség ez a munka, mert először kísérli meg az egymásnak ellentmondó Kosztolányi-irodalom eredményeiből az egymást alátámasztó, kiegészítő mozzanatokat egy *önálló* folyamatrajzba ágyazni, s ezen belül az értékeket minden eddigi tanulmánynál részletesebben kijelölni, jellemezni.

Kiss Ferenc

Rózsa Olga: T. S. Eliot fogadtatása Magyarországon.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 179 l. (Modern Filológiai Füzetek 28.)

A két háború közti magyar irodalom irányzatok szerint a francia orientáltságú szimbolizmus és az orosz realizmus; filozófiai érdeklődés tekintetében a német szellemtörténet bűvöletében élt – mindezek mellett alig támadt érdeklődés egyéb irányzatok és irodalmak aktív befogadására. Ily módon az angol konzervatív-avantgard T. S. Eliőt mellett is érzéketlenül ment el a magyar irodalmi közvélemény. Csak olyan széles látókörű literátorok, mint *Szerb Antal* és *Halász Gábor* jutottak el addig, hogy legalább az ismertetés szintjén tudósítsanak erről a magyar fülnek akkor – sikerei tetőpontján – érdektelen költőóriásról. 1949 után a modern polgári irodalom kutatása

időszerűtlenné vált Magyarországon, így csak a hatvanas években kerülhetett sor Eliot asszimilálására nálunk. E folyamat végül is olyan gyümölcsözően ment végbe, hogy napjainkra Rózsa Olga munkája viszonylag gazdag anyaggal vethetett számot.

Továbbra is áll az a tény viszont, hogy Eliot műve inkább a magyar költőket foglalkoztatta és foglalkoztatja igazán, semmint a kritikusokat – mégpedig úgy, hogy e hallatlanul szigorú, szikár, de egyben végtelenül bonyolult költészet a legnagyobb technikát, beleérzést és alázatot követeli meg fordítójától. Helyesen választott tehát Rózsa Olga, amikor a magyar Eliot-recepció feldolgozását a kritikai fogadtatáson túl kiterjesztette a fordításokra is, sőt, munkájának nagyobbik részét e problémakörnek szentelte. A fordítások és az eredeti szövegek gondos összevetésével számos mítoszt oszlat el, (gondolok itt elsősorban a *The Waste Land* Weöres Sándor és Vas István által készített fordításainak elemzésére a fordítói hűség szempontjából), s fontos tanulságokkal szolgál irodalmároknak, nyelvészeknek, anglistáknak és műfordítóknak egyaránt.

Rózsa Olga *Vas István* 1966-os Eliot-kötetét tarthatta a legteljesebb magyar gyűjteménynek. Kár, hogy munkája lezárásakor a Lyra Mundi sorozatban nemrégiben megjelent könyvecske még nem állhatott rendelkezésére, amely immár Eliot összes versét tartalmazza magyarul, számos fordítónk tolmácsolásában. Ugyancsak sajnálhatjuk, hogy Rózsa könyve sem lehetett még e verseskötet szerkesztőjének kezében: a több költőtől is meglevő műfordítások kiválasztásánál bizonyára haszonnal forgathatta volna.

Rózsa Olga könyvét részletes bibliográfia teszi még teljesebbé.

Szőnyi György Endre

Sinkó Ervin: Szemben a bíróval.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 483 l.

Sinkó Ervin kétely és reménykedés örökös hullámverésének kiszolgáltatott egyénisége a regényírásnak nem kedvezett igazán, s bár az *Optimisták* a magyar regényirodalom jelentős teljesítménye, a sinkói életmű legértékesebb darabjai mégis az esszék, mivel ezek képesek a legteljesebb mértékben arra, hogy érvényes igazságként mutassák föl mindazt, ami teoretikusan meg nem alapozható.

A *Szemben a bíróval* ezeket az esszéket rendezi egységgé. A kötet írásai, az első kettő kivételével, kronologikus sorrendben követik egymást, lehetőséget adva ezzel az olvasónak, hogy a valóságosnak megfelelően járja végig azt az utat, melyet az író végigjárt, s vonja le azokat a következtetéseket, melyeket az esszék egésze kínál. A *Szemben a bíróval* (1935) és a *Budapesti mozaik* (1963) összefoglaló-magyarázó jellegüknél fogva, tudatos szerkesztői megfontolásból kerültek a könyv elejére. A bevezető két művön kívül a kötetben helyet kapott tizenegy tanulmány és esszé további két fejezetre oszlik. Az első, a *Don Quijote útjai* című, a benne foglalt öt írást 1921-től 1938-ig datálja, míg a második rész *(Ady Endre kenyerén)* a már Jugoszláviában, rendezett körülmények között íródott, többségében irodalomtörténeti jellegű tanulmányokat tartalmazza 1952-től 1963-ig.

A két világháború közötti időszak három legjellemzőbb és legjelentősebb írása az *Egzisztencia és látszat* (1926), a *Middlesex és Utópia* (1927) és a *Don Quijote útjai* (1938). Mindhárom mű az egyén és társadalom, konkrétabban: az egyén és társadalmi szerep, illetve a történelmi szükségszerűség és egyéni szabadság problematikáját járja körül, más és más módon és végkövetkeztetéssel. Míg az első, Dosztojevszkij ürügyén, forradalom és etikum, terror és humánum, társadalmi igazság és egyéni bűn objek-

tive feloldhatatlan ellentéteként állítja elénk a kérdést, a magányos, krisztiánus vezeklésben vélve kiutat találni, addig a *Middlesex és Utópia* már a hasznos, konkrét és gyakorlati tevékenység győzelmét mutatja a tisztán etikai-eszmei spekuláció felett. Mindkét mű gondolati igazságát meghaladja azonban a fejezetcím-adó esszé konklúziója: eszmei-politikai tévedésektől függetlenül, gyakorlati-politikai bűnökön túl a társadalmilag vállalt szerepnek kell hitelesnek lennie, s ezt a hitelt csak az életpálya erkölcsi egysége biztosíthatja. Példaként Sinkó meghatározó elődeit és kortársait: Adyt, Babelt, Bakunyint, Krležát állítja elénk és maga elé, olyan tevékeny szereplőit a kornak, akiknél a társadalmilag vállalt szerep, az életút bárminemű kilengéseitől függetlenül, maradéktalanul pozitívnak bizonyult.

A háború utáni évek tanulmánytermését a Krležáról írt esszé nyitja. Ez csak egyike annak a számos tanulmánynak, melyet Sinkó Ervin a szomszédos ország nálunk még mindig érdemtelenül kevéssé ismert alkotójáról írt. A tematika, a gondolkodás- és látásmód ezekben az irodalmi indíttatású művekben is az előzőekhez, a társadalmi fogantatásúakhoz hasonló: ember és szerep (ez esetben írói szerep és világlátás) kapcsolata izgatja, s ily módon azok az írásai bizonyulnak legmaradandóbbnak, melyek rátalálnak egy-egy olyan alkotó egyéniségre, mint Ady, Csokonai vagy Kazinczy, akiknél ez az egybeesés oly elementáris erejű és hatású volt és tudott maradni napjainkig. Csokonai és Kazinczy a szerző – zágrábi egyetemi tanári tevékenységének – két legnagyobb felfedezése. Kár, hogy a kötet nem tartalmaz legalább egy rövid részletet a Csokonai-monográfiából. A Kazinczy-esszé itt közölt fejezetei azonban így is méltó módon zárják a kötetet csakúgy, mint az életművet.

(A kötetet *Süközd Mihály* válogatta és szerkesztette, az ő munkája az előszó is. A könyv végén található bibliográfiát, mely tartalmazza Sinkó Ervin nyomtatásban megjelent műveinek jegyzékét és a róla szóló irodalmat is, *Bosnyák István,* a Sinkó-életmű gondozója állította össze.)

Mányoki Endre

Somlyó György: A költészet vérszerződése.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 524 l.

Somlyó György magyar irodalmi tárgyú tanulmányit egyfajta esszéista küldetéstudattal írta. Korszerű és eleven világirodalmi tájékozottsága birtokában alternatívát állított a magyar irodalom elé: bezárkózni és elszigetelődni a világirodalomtól, vagy bekapcsolódni annak eleven vérkeringésébe. Ez az a pont, amelyen szerinte végre kell hajtani mai irodalmunk és kritikánk pályamódosítását: egyrészt elfogadtatni klasszikusainkat a nagy népek olvasó közönségével, másrészt irodalmi jelenségeinkről világirodalmi kontextusban gondolkodni és ítélni, végül az élő magyar költészetet a világköltészethez hasonlítani *(Bevezetésvázlat a mai magyar költészetbe, Magyar költészet – európai költészet).*

A magyar irodalomra „világirodalmi szemmel" tekintve először is intellektuális szegénységét vette célba, illetve azt, hogy a költészetünkben vagy íróink életművében meglevő gondolati kultúrát máig sem becsültük meg kellőképpen *(A „homályból" – a homályba, A szép- és nem-szép-irodalomról).* Továbbá a nagyobb nyitottság a világirodalom felé, az avantgardhoz és az azt követő modern törekvésekhez való kapcsolódás segítene felszámolni irodalmunk késettségét, biztosítani tudná a lépéstartást a korral. Az irodalmi orientáció ilyetén módosulása megköveteli azt is, hogy az irodalom elemzésének módszertana szakítson a leegyszerűsítő külsődleges megközelítési módokkal és juttassa érvényre a műközpontúság elvét *(A költői hivatásról).* Végül

fontos helyet kap Somlyó gondolkodásában e módszertani alternatíva tartalmi-szemléleti oldala, az irodalom viszonylagos autonómiáját támogató vagy figyelmen kívül hagyó magatartás ellentéte is.

Hangoztatott alapelvei, alternatívái meghatározták írásai arculatát. A világirodalmi nézőpont a magyar és idegen irodalmi jelenségek összehasonlító elemzését vonta maga után cikkeiben *(Berzsenyi – Keats és Mallermé között; „Oly korban éltem én... Eluard, Kovačič, Desnos, Radnóti).* Részben ez magyarázza a fordítás kérdéseinek szentelt megkülönböztetett figyelmét is *(„Martialis majma", Egy képzelt vers margójára, Egy különös vállalkozás margójára, Ady angolul, József Attila franciául, József Attila – a francia költők „olvasatában").* Az intellektualitás kultusza a kritikáról *(A kritika és a fiatal irodalom; Vallomások a kritikáról)*, írói esszékről és publicisztikáról *(Olvasónapló Veres Péter „Olvasónapló"-járól; A „filozófiára kényszerített" költő)*, költők levelezéséről *(Babits... levelezése Juhász Gyulával és Kosztolányival)* készült írásaiban csapódott le elsősorban és természetesen erősen befolyásolta kedves íróinak kiválasztását. Író hősei között nem véletlenül játszanak kulcsszerepet a legkorszerűbb irodalmi törekvések hordozói (Füst Milán, Kassák Lajos, Weöres Sándor, Szentkuthy Miklós, Nemes Nagy Ágnes). A műközpontúság elve pedig a poétikai kérdések iránti elmélyült érdeklődésében tükröződik *(A költő gondolatainak kertje, Mire tanít a költő? És hogyan tanítják?).*

A kötet Somlyó magyar irodalmi tárgyú, változatos műfajú, nagyon különböző igénnyel megírt és vegyes színvonalú írásait fogja egybe, ciklusaiban Janus Pannoniustól az 1960-as évek végének fiatal irodalmáig tartó irodalomtörténeti folyamat időrendjét követve. Esszéírói magatartása összetett. Írásaiban megtaláljuk az intellektuális költő személyi motivációját: az érintett témákban gyakran keres közvetve vagy közvetlenül választ a költői műhelyben felvetődött kérdésekre. Ha e kérdések régebbi irodalmi anyagban merülnek fel, az irodalomtörténész módszereivel és szempontjai szerint fogalmazza meg a választ (főként Janus Pannoniusról, Szenci Molnárról, Berzsenyiről, Komjáthy Jenőről készült írásaiban). Az apák nemzedékéről szólva a személyes költői érdekeltség és a tárgyilagos elemzés az emlékezés keretei között vagy közegében érvényesül. (Különösen a Babits-alkalmak sorozatra és édesapjáról, Somlyó Zoltánról írott cikkeire érvényes ez a jellemzés.) Említést érdemel, hogy a könyv egyik ciklusa zömében József Attiláról írott értekezéseket foglal magában. Kortársairól és a fiatalokról írott cikkeiben (például Illyésről, Szabó Lőrincről, Vas Istvánról, Örkényről, Devecseriről, Garai Gáborról, Juhász Ferencről készült írásaiban) a kritikus Somlyó lép előtérbe.

Tanulmánykötetének legjellegzetesebb vonásaként anyagszerűségét emelhetjük ki: a szerző elsősorban a művek anatómiájával: struktúrájával és textúrájával, valamint a művek életével: sorsfordulataival, átalakulásaival foglalkozik szívesen.

Tverdota György

Somogyi Sándor: Gyulai és kortársai.
Fejezetek egy negyedszázad irodalomtörténetéből. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 542 l.

A kötet a korán elhunyt Somogyi Sándor irodalomtörténészi-kritikusi munkásságából ad bő válogatást. Kétségtelenül legizgalmasabb része az élén álló, három fejezet kivételével mindeddig kiadatlan monográfia-töredék *(Harcos Gyulai Pál).* Az elkészült részletekből ítélve minden tekintetben teljességre törekvő mű lett volna ez: a szerző által feltárt erdélyi levéltári adatokra épülő biográfia, a szépíró-elméletíró-kritikus Gyulai

életművének megalapozott értékelése, kitűnő történész kvalitásokról árulkodó háttérrajzzal. A könyv második, *Nemzet és irodalom* című részében két tanulmányt olvashatunk. Az első *(Irodalomtudományunkról, múltjáról szólva)* az MTA Irodalomtudományi Intézetében jelenleg is folyó kritikatörténeti kutatások programtanulmányaként született 1967-ben; az általános módszertani kérdéseken kívül elsősorban a XX. századi magyar irodalomelméleti törekvéseket, az egyes irodalomtudományi iskolák egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A második *(Nacionalizmus az önkényuralom és a dualizmus korának magyar irodalmában)* a kor különböző irodalmi irányzatainak (Jókai, a népnemzeti iskola, petőfieskedők stb.) egymáshoz, s a nemzeti ideológiához, a nemzetiségi kérdéshez való viszonyát igyekszik fejlődésében feltárni. A könyv harmadik, *Tabló, arcképekkel* című fejezete *A magyar irodalom története* című kézikönyv negyedik kötetéből (Akadémiai, 1965.) vesz át néhány, Somogyi Sándor által írt fejezetet a Világos utáni irodalmi életről, Gyulairól, Csengeryről, Gregussról és Salamonról; ezzel a kötet tartalma, s a szerző tudósi portréja egyaránt teljesebbé válik. Alapvetően ugyanezt a célt szolgálja a negyedik fejezet is, amely a kritikaíró Somogyi műhelyébe enged bepillantást legjelentősebb – s nem egyszer ma is aktuális kérdésekkel foglalkozó – bírálatainak összegyűjtésével.

A könyvet *Szörényi László* rendezte sajtó alá, s ő írta a rövid bevezetőt is, mely nagy vonalakban ismerteti Somogyi Sándor munkásságát, valamint a válogatás szempontjait.

Szajbély Mihály

Soós Pál: A pályakezdő Szabó Ervin politikai és kulturális törekvései.
(Fejezetek a magyar századforduló munkásművelődésének történetéből.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 240 l.

Szabó Ervin születésének centenáriumára a marxista feldolgozás igényével jelent meg Soós Pál részmonográfiája, amely a pályakezdő tudós éveit dolgozza fel. Az 1905-ig tartó életszakasz megközelítésében számos olyan dokumentumot használt, amelyek eddig nem voltak hozzáférhetőek a szélesebb közönség számára, és egy részük csupán az évfordulóra jelent meg kötetben. (Ide sorolandó a Párttörténeti Intézetben, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és az Országos Széchényi Könyvtárban található levélhagyaték.) Így sok fontos és új szempontot találunk Soós Pál könyvében a századvég és a századforduló magyar művelődési viszonyait illetően. A Szabó Ervin indulását sokoldalúan megközelítő monográfia több fehér foltot tár fel, hiszen életművének egyes szakaszai, így a pályakezdő évek mindeddig nem kaptak a jelentőségükhöz mért kimerítő értékelést. Ugyancsak feltáratlan volt Szabó Ervin és a Huszadik Század kapcsolata, a monográfia e fejezete sajtótörténeti újdonságokkal is szolgál. Soós Pálnak sikerült tematikai és stilisztikai vizsgálatok segítségével a Népszavában megjelent írások közül számos névtelen újságcikket beleilleszteni Szabó Ervin széles körű publicisztikai tevékenységébe. A rendkívül termékeny pályakezdő szakasz a marxista művelődés- és kultúraelmélet alapvető cikkeinek egész sorát eredményezte, és ennek feldolgozása Soós Pál könyvének nagy érdeme. Sajnálatos viszont, hogy a kötet használhatóságát gátolja a hiányzó névmutató és egy összevont szakirodalmi jegyzék is jó szolgálatot tett volna a fejezetenként csoportosított részletes jegyzetek mellett.

Németh S. Katalin

Sőni Pál: Nagy István.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 261 l.

A mű első összefoglalása vagy inkább összefoglalási kísérlete annak az írói életműnek, amelyről már az indulásakor Gaál Gábor azt mondta, hogy „vele valami új kezdődik". Sőni úttörő munkája az életrajz fonalára fűzi föl az életművet, az elbeszélő s nem az értekező stílust teszi meg könyve alaphangjává. Érdeklődése központjában a következők állnak: az íróság kialakulása a politikai-gyakorlati harcban való öntudatosodás során, az önéletrajzi elemek írói témává válása, a társadalmi és történelmi korszakváltásokban az író szerepének megrajzolása, összevető megállapítások megtétele a kor irodalmi alakjaival, a kritikai fogadtatások idézése, óvatos bírálata ezeknek, s a könyv végén a hivatkozott szakirodalom adatközlése.

Sőni könyvének legértékesebb részei kétségtelenül azok, melyekben azt elemzi, hogyan lett a néhány elemit végzett asztalosinasból a némi túlzással „erdélyi Gorkijnak" nevezett Nagy István író. A monográfia szerzője írásában nagyobb hangsúlyt tesz egy-egy mű keletkezéstörténetére, arra, hogy azonosítsa a szépirodalmi művet valamely Nagy István-élménnyel, életrajzi mozzanattal. Ez az azonosító szándék néha messze viszi az irodalmi mű irodalomtörténeti és esztétikai értékének megállapításától, sőt ezt gyakorta mellőzi is vagy ha megteszi, a történeti érték kapcsán esztétikai mentegetőzést keres és talál a művekre.

Vannak a könyvnek részei, melyek jelzik Nagy István életművének mindezideig megmagyarázhatatlan és nem tisztázott mozzanatait. Ilyennek tekinthető a népi írókkal való kapcsolata, a Magyar Élet kiadóval való kiadói kapcsolata, a szárszói szereplése is. Itt nem ártott volna a kortársi emlékezéseket összevetni Nagy Istvánéval, hiszen az ellentmondás mindkét oldalról nyilvánvaló, és az irodalomtörténeti, sőt ideológiai tisztázásnak lehetőségeit megint csak nem kerülheti el a monográfia. Szerzőnk e nehéz kérdéseket könnyebbnek tekintette és vázlatban hagyta művében. A részletező és gazdag anyagú két háború közti időszakhoz képest az 1944 utáni időszak rajza szegényesnek tűnik, hiányzik például Nagy István egyetemi szereplésének anyaga; az egyetemi előadásoké, melyekre még több íróvá lett tanítvány is emlékezhet. Irodalmi állásfoglalásról és ítélkezésről volt szó Nagy István előadásaiban, tehát szorosan a monográfiába illő anyag maradt említetlenül. Kevés szó esik a sematizmusról is, amelyben akarva-akaratlan Nagy István példa is volt a fiatalabb írónemzedék előtt.

Sőni monográfiájában néhány művet részletezőn és jól elemez: *Özönvíz előtt, Külváros, Oltyánok unokái, A szomszédság nevében;* bőven idézi Nagy István novelláinak címeit, mint novellairót – joggal – az elismertnél többre értékeli.

Nagy teret szentel Nagy István irodalmi fogadtatásának, de legtöbbször megelégszik a kritikák, később az irodalomtörténet kommentár nélküli idézésével.

Sőni, mint minden első kísérletet tevő, nem végzett hiábavaló munkát; monográfiája hiányában jelzi a hazai és a romániai magyar irodalomtörténetírás föladatát: egy részletezőbb, irodalomtörténetileg és ideológiatörténetileg is megalapozottabb Nagy Istvánról szóló monográfia megírásának szükségességét.

I. M.

Spielmann József: A közjó szolgálatában.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 350 l.

A könyv joggal viseli a „tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok" alcímet: bár gerincét a 16. századi *Ars Medicá*tól, e fontos nyelvemlékünktől a reformkor

sokfelé ágazó mozgalmaiig két és fél évszázad erdélyi magyar, román és szász orvostudományának, orvosi, gyógyszerészeti és közegészségügyi gyakorlatának újszerű és színes bemutatása adja – legfőbb novuma, hogy az ismeretelmélet, a logika, a természetfilozófia, az élettan és a lélektan hazai kibontakozásának útját is követi. Kedvencei: a polihisztorok; de ki nem az annak a kornak az értelmiségi emberei közül? Spielmann a kiválasztott életművek elemzése során nem vág igazán új utat: Lencsés György, Dudith András, Bánffihunyadi János, Apáczai, Enyedi Sámuel, Pápai Páriz, Köleséri, Mihail Halici, Bausner, Adami, Huszti Szabó, Ioan Piuariu-Molnár, Mátyus, Gecse és a többiek műveit és gyakorlati munkásságukat túlnyomórészt a legjobb és legfrissebb magyarországi és romániai kutatás szakbírálaton már túljutott részének szolid, s a jegyzetekben gondosan nyugtázott fölhasználásával írja le és értékeli (igaz: az ilyen szakmunkák közül nem hiányoznak a saját, folyóiratokban publikált közleményei). A koncepciót illetően sem járatlan az út, amin halad: *Jakó Zsigmond* és *Benkő Samu* már jóval őelőtte fölvázolták a választott tér és idő – a XVI–XIX. századi Erdély – értelmiségtörténetének, művelődési mozgalmai, intézményei fejlődésének fő vonalait. Miért merek mégis novumról beszélni? Mert – a jelzett fő vonalakat nem módosítva, de a témát, a tárgyat, az anyagot jelentékenyen gazdagítva – Spielmann mégis igazi fölfedező útra invitálja olvasóját: fanatikus elfogultsággal, de élvezetesen „olvastatja el velünk" (jórészt századok óta először!) az erdélyi, s főleg a magyar *orvosi írásbeliség* megannyi, sokáig elfeledett emlékét; közben okosan, mértéktartóan figyelmeztet a domináló európai forrásokra, de a lassacskán erőre kapó önállósodásra, magyarrá, erdélyivé válásra, sőt az egészen helyi színekre is.

A számos új szövegrészlet, a gazdag és pontos jegyzetapparátus meg névmutató láttán alighanem megválaszolhatatlannak kell minősítenünk a kérdést: maradandó szakmunka, *vagy* érdekes tudománytörténeti-népszerűsítő könyv jutott a kezünkbe?

Keserű Bálint

A Strukturalizmus-vita I–II.
Dokumentumgyűjtemény. Összeállította: Szerdahelyi István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 278 + 164 l. (Opus Irodalomelméleti Tanulmányok 1–2.)

A magyar szellemi életet, s ezen belül is az irodalmi köztudatot nemritkán felborzoló viták sorában valószínűleg hosszú ideig emlékezetes marad az 1968 és 74 között zajlott úgynevezett strukturalizmus-vita, amely számos társadalomtudóst bírt szólásra pro vagy kontra a polgári kutatásban a hatvanas években, elsősorban Franciaországban felszínre került módszer, egyesek szerint filozófiai irányzat kapcsán. *Szerdahelyi István* arra vállalkozott, hogy a vita számos folyóiratban szétszórt dokumentumait egybegyűjtve az OPUS irodalomelméleti kötetek első két darabját a magyar kutatók strukturalizmussal kapcsolatos állásfoglalásainak szentelje.

A tanulmányok nagyjából időrendben követik egymást, így az első kötetben kaptak helyet azok a cikkek, amelyek jobbára csak híradással szolgáltak a nyugaton zajló vitákról és kísérletekről, illetve ugyanitt olvashatjuk néhány kutatónk, az 1968–70 közötti évekből származó, strukturalista szempontokat is érvényre juttató, elméleti igényű tanulmányát. A kötetet egy interjú zárja, amelyben *Király István* mondja el a kérdező E. Fehér Pálnak véleményét, többek között a strukturalizmusról is.

A második kötet szinte teljes egészében annak – a *Kritika* című folyóirat hasábjain zajló – vitának az anyagát tartalmazza, amely 1972–73-ban egész közéletünket foglalkoztatta. A második kötet végére illesztett válogatás a nyelvészeti strukturalizmus kapcsán kialakult vita anyagából (*Veres András,* a Látóhatár számára készített

összefoglalójának közlése) kitekintést biztosít az irodalmár körök mellett és azokkal párhuzamosan más tudományágak területén folytatott polémiákra is.

„Amikor e kötetek megjelennek, az összefoglalóan strukturalistának nevezett irányzatok nyugati divathulláma már jó ideje elvonult, s az iránt mutatkozó magyarországi érdeklődés is megcsappant" – írja Szerdahelyi, s ez a tény, valamint a kötetekben egymás mellé került legkülönfélébb álláspontok összevetése teszi lehetővé, hogy immár némi távlatból, higgadtan vessünk számot a strukturalizmus magyarországi hatásával, eredményeivel.

Néhány tanulság különösebb elmélyülés nélkül is levonható. Mindenekelőtt, hogy a vita, és maga a strukturalizmus, minden látványossága ellenére sem gyakorolt számottevő hatást a magyar irodalomelméletre. A kötetekben közölt írások javarésze megragad a külföldi eredmények ismertetésének, esetleg bírálatának, vagy egyszerűen zsurnalisztikai polémiának a szintjén, s csak nyomokban találunk olyan gondolatokat (*Hankiss Elemér,* vagy *Kelemen János* cikkeiben), amelyek elméletileg is jelentős munkák bázisául szolgálhattak volna. Magyarországon nem jött létre jelentős elméleti kutatás, amely – akármilyen előjellel – a strukturalizmushoz volna köthető, s ha Szerdahelyi említ is nemzetközi hírű magyar tudósokat, ezeknek a kutatóknak az eredményei nem hazai tudományos műhelyekben születtek. Mindössze *Bojtár Endre* figyelemreméltó tanulmánya *(Az irodalmi mű értéke és értékelése)* készült azzal az igénnyel, amely továbblépést is tudott biztosítani a külföldi eredményekhez – Bojtár esetében a lengyel integrális iskolához, különösen Ingarden munkásságához – képest. Csak sajnálhatjuk, hogy ebből a cikkből – bár német és horvát nyelven nemzetközi közönséghez is jutott – sem lett terjedelmesebb elméleti munka.

Szőnyi György Endre

Studia Litteraria.
A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetének Közleményei. Tomus XV. Redigit: J. Barta. Debrecen, 1977. 109 l.

A debreceni egyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézete *Vajda János* és *Ady Endre* emlékének szentelte e vékonyka kötetet. A fő hangsúly Vajdára esik: a közzétett négy tanulmány közül három az ő életművével foglalkozik. A kötetnyitó Barta János-írás *(Vajda János költői arcképe)* célja kettős: „a jellemtan és a poétika mérlegén" mérni le a múlt századi költőt. Nem életrajzi adatokból indul ki, hanem elméleti-művészetpszichológiai alapokról. Felteszi a kérdést: vannak-e Vajdának nagy költészet kialakítására alkalmas élményei? S ha igen, realizálódtak-e ezek verseiben? Barta átfogó (bár speciális szempontú) Vajda-portréja után két, kisebb kérdéskört tárgyaló tanulmányt olvashatunk. Kovács Kálmán *(Vajda János gondolati költészetéről)* először általános elméleti kérdéseket tárgyal, majd a XIX. század második felének filozófiai irányzataiból kiindulva élménykörök s verstípusok szerint foglalkozik Vajda gondolati verseivel. Imre László pedig *(Vajda János és a magyar verses regény)* arra a kérdésre keres választ, hogy mi az, ami Vajda (kétségtelenül a kordivat hatása alatt íródott) verses regényeiben eredeti, csak rá jellemző. A kötet utolsó tanulmánya *(Vallásos élmény, életélmény és küldetéstudat Ady lírájában)* ismét Barta János munkája. Vajdáról szóló írásával ellentétben most ő is egy részletkérdést vizsgál, közelítésmódja azonban megint pszichológiai jellegű. Kiindulópontul nem a szakirodalom által már feltárt külső élményeket, hanem a költő „belső meghatározó"-it választja. Módszerének újdonsága továbbá, hogy Ady vallásos élményét nem önmagában, hanem a rokon élménykörökkel összefüggésben tárgyalja.

A kötet valamennyi tanulmányát francia nyelvű összefoglaló egészíti ki.

Szajbély Mihály

Szabó Ervin: Hol az igazság?
Szerkesztette Remete László. Bev. Litván György. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 557 l.

Számos ünnepi kiadvánnyal együtt Szabó Ervin születésének századik évfordulójára jelent meg a *Hol az igazság?* című antológia, amely a magyar tudományos progresszió kiemelkedő alakjának cikkeiből ad válogatást. A kiadvánnyal úttörő munkát végzett Remete László, amikor olyan írások közzétételét tette lehetővé, amelyek régi folyóiratok lapjain vagy kéziratban kallódtak és a szélesebb olvasóközönség számára csaknem hozzáférhetetlenek voltak. Szabó Ervin Curriculum vitaeje után a történelmi és politikai cikkek mellett külön fejezet foglalkozik a *Kultúra – munkáskultúra* kérdésével. Szabó Ervin bibliográfiai témájú dolgozatait *A bibliológia nemzetközi élvonalában* című rész foglalja össze. *A művészet – öntudat* fejezet tartalmazza Szabó Ervin művészeti és könyvkritikáit is, amelyek főleg a Népszava, a Nyugat és a Huszadik Század hasábjain jelentek meg. Itt található az az írás is, ahol Szabó Ervin olvasmányairól vall egy 1918-as körkérdés alapján.

A *Proletárköltészet* című írás Várnai Zseni verseskötete ürügyén szól irodalomelméleti kérdésekről is.

A Szabó Ervin cikkeiből összeállított gyűjteményt az írásokat kísérő tömör magyarázó jegyzet és értékes fényképanyag egészíti ki.

Németh S. Katalin

Szabó Ervin levelezése. 1.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. 694 l.

Születésének századik évfordulóján Szabó Ervin levelezésének régóta várt gyűjteményét állították össze az MTA Történettudományi és az MSZMP Párttörténeti Intézetének munkatársai. A levélhagyaték nemcsak a Szabó Ervin által írott és fennmaradt levelek gazdag tárháza, hanem a legjelentősebbeket a hozzá intézett és eddig fellelt levelezésből is kötetbe válogatták Szabó Ervin munkásságának kutatói. A levelezésből kiviláglik a neves tudós és politikus sokoldalúsága, tudományos és politikai kapcsolatainak sokrétűsége és a szocialista mozgalomban kifejtett tevékenysége is élesebb fénybe kerül. Leveleket olvashatunk itt – hogy csak néhány nevet említsünk –, *Jászi Oszkár*tól, *Somló Bódog*tól, *Kunfi Zsigmond*tól, *Dienes Valéria*tól, nemzetközi kapcsolatait pedig többek között Kautsky-levelek, egy Plehanovnak írott levél, az orosz szocialisták írásai dokumentálják. A kötet előszava beszámol a levélhagyatékok sorsáról, kijelölve a feltárási munka további feladatait. A gyűjteményt Szabó Ervin életének és tevékenységének legfontosabb dátumai és a levélírók és címzettek rövid magyarázattal ellátott mutatója zárja le.

Németh S. Katalin

Szabó Ferenc: A szeretet hullámhosszán.
A szerző kiadása. Roma, 1977. 275 l.

A Vatikánvárosban élő szerző több érdekes, értékes filozófiai és irodalmi problémákkal foglalkozó könyve után ezúttal elsősorban teológiai kérdéseket boncolgat. Ám kötetének második, *Emberek és művek* című ciklusában több izgalmas világirodalmi és időszerű művelődéstörténeti esszé is olvasható. Emlékezéseiben elsősorban Hei-

deggerről rajzol izgalmas képet, tanulmányaiban pedig korunk egyik nagyhatású szellemével, Pierre Teilhard de Chardinnel és a magyar művelődéstörténet egyik legellentmondásosabb alakjával, *Prohászkával* foglalkozik. Bár a szaktudomány bizonyára több ponton helyesbíti a székesfehérvári püspökről írtakat, feltétlenül méltánylást érdemel Szabó Ferencnek az a törekvése, ahogy tanulmánya hősének helyét keresi a magyar szellemi életben.

Rónay László

Cs. Szabó László: Két tükör közt.
Beszélgetések. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem – Auróra Kiadó, Basel, 1977. 208 l.

A nyugati magyar irodalom, az Illyés Gyula megnevezte „ötágú síp" egyik legismertebb alkotója, doyenje a Londonban élő Cs. Szabó László. A hetvenkét éves író nem csupán a legidősebb, de legtermékenyebb is. Az emigrációban, különféle kiadók és szervezetek támogatásában, több könyve jelent meg: *Magyar versek Aranytól napjainkig* (1953), *Irgalom* (1955), *Téli utazás* (1956), *Félszáz ének és egy játék* (1959), *Halfejű pásztorbot* (1960), *Ország és irodalom* (1963), *A nyomozás* (1966), *Hunok Nyugaton* (1968), *Római muzsika* (1970), *Száz arany esztendő, 1760–1860* (1972), *Petőfiék* (1973), *Pokoltornác* (1974), *A gyanútlanok* (1976). Sok műfajban alkot: a regénytől a tanulmányig, a verstől a hangjátékig.

Új könyvének címe, *Két tükör közt,* a kötetben szereplő nyolc interjú összetartozását, egymás kiegészítését sugallja: az első négyben Cs. Szabó a kérdező – *Illyés Gyula, Weöres Sándor* és *Pilinszky János* faggatója –, a második négyben őt bírja vallomásra Peéry Rezső (kétszer is), Siklós István és Kabdebó Tamás. Minden beszélgetés – kivétel a két „levélváltó" interjú Peéryvel – hangszalagra rögzített, s némileg kiegészített formája szerepel a könyvben. A szereplők 1963 és 1976 közt találkoztak – Cs. Szabótól a megnevezés – „Európa keresztútjain", meglátásaikban, véleménycseréjükben azonban sohasem a pillanatnyi hangulat dominált, noha nem kevés volt a beszélgetések között a rögtönzött, a rádió mikrofonja előtt egyenes adásban elhangzó. A kérdezettek – Cs. Szabó beszélgetőpartnerei vagy éppen ő – mindig nagy távlatokban vallottak, fogalmazták meg „monomániájukat": Illyés Gyula például a *nacionalista* („aki jogot sért") és a *patrióta* („aki jogot véd") közti különbségről beszél. Töprengései – többek közt Adyról, a francia irodalomról, versekről, és világban betöltött helyünkről – azért érdekesek, mert gondolkodásának fókuszában nem csupán a magyarországi problémák, de az egész magyar nép problémái – tizenöt millió magyar gondja – állnak. Pilinszky János alkotáslélektani kérdésekről, a színházi abszurd szerepéről, „nagy szerelmeiről", Simon Weilről és Emily Brontë-ról, a második világháború, versben „kollektív bűntudatként" megszólaló, hatásáról meditál. Dosztojevszkij kikerülhetetlenségét értelmezi és nyíltan megvallja: az őt fordító Ted Hughes angol költővel, gazdagon mitologikus világával érez affinitást. (Megjegyzendő: a beszélgetés mellé Cs. Szabó – jegyzetanyagként – a magyar irodalom angol nyelvű fordításainak kis bibliográfiáját is hozzácsatolja.) A Weöres Sándor világába bevezető beszélgetés *(Csak Jézus)* is sok mindent érint: Tu Fu és Li Po, az Ómagyar Mária siralom előtt hatszáz évvel keletkezett költészetét, Mallarmé szonettjeinek hatását, mely Weöres szerint „végső kötöttségek és oldottságok keveréke", T. S. Eliot verseinek „csupasz, kőszerű, szinte törvényszerű véglegességét". Weöres azt tekinti igazi embernek, legyen iparosmester, sportbajnok vagy földművelő, aki meg tud felelni sorsának, méghozzá sorsa *jó* oldalainak.

Cs. Szabó, ha riporter is, sohasem *csak* kérdező. Aktív résztvevője minden beszélgetésnek. Ha úgy látja, hogy álláspontja nem egyezik a megkérdezettével, ellentmond, vitatkozik. Pilinszkyvel ellentétben például Paul Celan és Sylvia Plath költészetét csupán „mélyen megrázó kórtünetnek" tartja, egyhelyütt – briliáns jellemzéssel – Németh Lászlót „prédikátorok ivadékának" mondja; Illyéssel is számtalan kérdésben (például öregkori verseinek megítélésében) különbözik. A vele készített beszélgetésekből *(Író a diaszpórában, Műhely a Mewsban, Ember és műfaj, Az első hetven év)* egy szellemileg fogékony, meglátásait – még vitatható meglátásait is! – konok-következetességgel hangsúlyozó, állandóan gyötrődő és szenvedő író képe bontakozik ki. A könyvkiadás nehézségeiről éppúgy megrázó képet ad, mint a visszhangtalanságról, a szerteszórattatás tragédiájáról. „Homo politicusnak" mondja magát, így az emberiség ügye, igaz vagy vélt fájdalma, megcsalattatása, mindennél jobban foglalkoztatja. Korábbi meglátását – szívet cserél, ki hazát cserél – módosította: „Nem cserél hazát, megőrzi a régit." Bölcs fölismerése fájdalomról tanúskodik: „Éppen azért fogok gyorsan elavulni, mert szívem, lelkem együtt lüktetett a korral, nyakig a század fia voltam ugyan, de kívülállóként, kényszerből, csak a peremszegélyen." A vele folytatott beszélgetések szociológiailag is érdekesek: gazdag tárházát adják a nyugati magyarság életformájának, kultúrájának, a megmaradás esélyeit más-más módon értelmező életszemléletének.

Szakolczay Lajos

Szabolcsi Miklós: Érik a fény. József Attila élete és pályája 1923–1927.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 801 l. (Irodalomtörténeti Könyvtár 32.)

Tizenöt évvel ezelőtt jelent meg Szabolcsi Miklós nagyszabású József Attila-monográfiájának első kötete (*Fiatal életek indulója,* 1963). 1923 őszéig, Makóról való távozásáig tárta föl benne a szerző a költő 18 esztendejének történetét, költői pályakezdését, a mostaninál alig valamivel kisebb terjedelemben. A második kötet mindössze öt évet ölel föl, de a költővé érés, az egyéni hang és mondanivaló megtalálása szempontjából a legfontosabb lustrumot. Ez teszi megokolttá a némely bírálótól kifogásolt, túlzottnak minősített terjedelmet, az életrajz és az életmű részleteinek aprólékos föltárását, kritikai átrostálását. Ha van is olykor túlírt fejezet, mégsem értek egyet a rosszallással: könyvtárnyit írtak már össze József Attila e korszakáról, helyest és tévest vegyesen; mindenképpen megérte, hogy egyszer ezt a töméntelen adalékot valaki – nem akárki, hanem a jól tájékozott és jó ítéletű szakértő, Szabolcsi Miklós – átszűrje magán, s mintegy kodifikálja a helytállót, a maradandót. Ezzel tehermentesítse az utókort a korábbi zsákutcák újrabarangolásától. Rászántunk még nyolcszáz lapot, de a jövőben már nem adhatnak teret lapjaink, folyóirataink a legendáknak, tévedéseknek. Alig néhány olyan elnézés, félreértés maradt ebben a könyvben, amelynek továbbélését még meg kell akadályoznunk. Ezekre a Kortárs 1978. évi 4. számában magam is rámutattam.

Ugyanígy szükségesnek vélem a terjedelmet ugyancsak megnövelő, mégsem nélkülözhető szűkebb-tágabb környezetrajzot is, amelyet Szabolcsi, mint első kötetében, most is nagy körültekintéssel, széles ismerettel vázol főhőse, a költői mesterséget tanuló József Attila köré. Tágabban is: a magyar és a világirodalom áramlatainak, a fiatal diákköltőre így vagy úgy ható, jelentős vagy a maga korában jelentősnek látszó alkotóinak jellemzésével. Szűkebben: a költő barátainak, támogatóinak portréival. Még a Szabó Lőrincről vagy Erdélyi Józsefről adott arcképvázlat is sajátos

szemszögű, mert József Attilára van vonatkoztatva; Pintér Ferenc, Erg Ágoston, Fenyő László, valamint a bécsi barátok (Németh Andor, Gáspár Endre, Fényes Samu, Lesznai Anna, Ignotus, Hatvany, Balázs Béla, Lukács György stb.) szerepének tüzetes meghatározása József Attila életútján és költészete fejlődésében: elengedhetetlen. Mindezeket számos előzmény után Szabolcsi egységes képbe vonta, arányaikat jelentőségüknek megfelelően rögzítette.

A munka legfőbb hozadéka azonban természetesen a költői mű elemző vizsgálata. Az életmű emez öt évi termését mintegy patikamérlegre tette. A súlyosabb, értékesebb drágaköveket nagyító alá helyezve analizálta. A korszak legjelentősebb verseiről *(Megfáradt ember, Tiszta szívvel, Ülni, állni, ölni, halni, Hangya, Fiatalasszonyok éneke, Végül* stb.) minden eddig elhangzott véleményt méltányolva, még az ellentétesekből is megmentve a lehetséges értelmezéseket, alapos, mindenféle elfogultságtól mentes magyarázatot ad. Apró részletein lehet majd még vitázni, végső tanulságok azonban csak kákán csomót keresve vonható kétségbe. Az életmű legapróbb rezdüléseit ismerve mutat föl rejtett összefüggéseket, párhuzamokat, rokon motívumokat, formai megoldásokat (pl. a *cseppversek* különleges, szinte ciklussá szerveződő csoportját), s mindezekkel közelebb hozza, megérteti az életmű benső törvényszerűségeit, József Attila alkotó módszerének lélektani rugóit.

A részletekből összegeződő fejlődésvonalat is hitelesnek érzem. Ezek az évek József Attila *Sturm und Drang* korszakának esztendei. Gyors váltásokkal kerül Ady, Kassák, Nietzsche, Goll és mások, a német expresszionizmus, a francia szürrealizmus hatása alá. Mindből merít, mindtől termékenyül, egyiktől jobban, másiktól kevésbé. Még Szabó Dezső prózastílusa is érződik egynémely kritikáján, sőt versén is. Anarchista korszakának groteszk képvilága keveredik a népköltészeti ihletésű szegényemberversek plebejus hangütésével, az istenes versek egyszerű, primitív áhitatával. Magyarságversek áttétel nélküli pártos, politikai indulókkal. Párizsban részt vesz az Union Anarchiste-Communiste mozgalmi tevékenységében, és csak Cagnes sur Merben töltött nyaralása akadályozta meg belépését a Francia Kommunista Pártba. Szürrealizmusát senki sem tagadja, csupán értékelésében térnek el a nézetek. Révai csupán meghaladását tartotta fontosnak, Bori Imre meg éppenséggel későbbi nyomaiból is maradandóságát látja bizonyítottnak. Szabolcsi mértéktartón ítéli meg ezt a hatást is: „Megszűrve, átalakítva szívja fel gondolatvilágába és költészetébe ezeket az indításokat is: a dalforma gyakoribbá válik, a versek zengése zeneibb, a képek merészebb s főleg egyénibb asszociációsorokra utalnak majd, s a vers olykor valóban a ráolvasás szerepét is játszhatja" (726).

Nem eleve föltett sémából, hanem maguknak a verseknek a vallomásából általánosítja Szabolcsi a költői fejlődés állomásait és folyamatosságát. Halász Gábor a szürrealista hangvételt vélve József Attila saját hangja megtalálásának, a *Medáliák* megszületéséről, 1927 áprilisától számította a költői „érettségit". Szabolcsi a *Végül* – akkor még *Verettetvén* – elemzéséből bontja ki a szocialista költő portréját, s ebben mutatja föl József Attila „igazi hangját". Ez nemcsak egy-másfél évvel korábbra viszi vissza a költői fejlődésnek ezt a fontos állomását, az önálló, egyedi hang meglelését, hanem világnézeti és esztétikai minőségében is mást állít középpontba. Önbírálat is, amikor a korábbi korszakolás jogosultságát is vitatva, óvatosan bár, de meggyőzően így vázolja föl álláspontját: „Az eddigi pályaképekben 1930-ra helyeztük a költő pályájának politikai fordulatát, a hazai illegális párthoz való szervezeti csatlakozása időpontjával számítottuk politikai tudatossága kezdetét, s ez a köztudatban is így rögződött. Költői érettsége kezdetét pedig korábban erre az időpontra, utóbb 1931-re, a *Külvárosi éj* megjelenése köré tettük. Talán a jövőben árnyaltabban kell fogalmaznunk: nem tagadva, hogy 1930–31 körül költészetében jelentős változás következett be, a marxista

gondolati líra új minősége jelent meg, tudomásul kell vennünk, hogy politikailag már 1926 tavaszától egyre inkább tudatos marxista, forradalmár volt, s hogy költészete is 1925–26-tól kezdve – olykor a későbbiektől különböző eszközökkel bár – a szocialista költő lírája" (566).

Péter László

Szalay Károly: Humor és szatíra Mikszáth korában.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 585 l.

A szerző korszakmonográfiát kívánt létrehozni a XIX. sz. második felének magyar irodalmáról – a szatirikus és humoros jelenségek tükrében. Vagyis – a címnek némileg ellentmondva – nemcsak Mikszáth korát öleli fel a kötet, hanem Aranyét is; az 1848-as szabadságharc és forradalom leverésétől veszi vizsgálat alá választott témáját. A „szatíra és humor" fogalmát azonban nem határolja körül kellő alapossággal, s terminológiai bizonytalanságot okoz, amikor szinonimaként nem használható műfajokkal, szemléleti formákkal, magatartásminőségekkel dolgozik, mint pl.: gúny, groteszk, cinizmus, bohózat, élc, vígjáték, paródia, karikatúra.

Életműveket és pályaszakaszokat éppúgy tárgyal, mint egyes alkotásokat: Jókai, Mikszáth és Tolnai Lajos munkásságának e szempontú elemzése mellett kitekint a vígjáték színpadi helyzetére (Éjszaki Károly, Berczik Árpád, Rákosi Jenő stb.); vizsgálja a szatirikus elemeket a realista kisprózában (Papp Dániel, Gozsdu, Petelei, Justh). Hasznos információkkal szolgál a kor vicclapirodalmáról, valamint a humor „kávéházi" és „regionális" megjelenési formáiról.

Megállapításai illusztrálására és alátámasztására hatalmas idézetanyaggal dolgozik – ám a vaskos kötet kezelését mutatók sem teszik könnyebbé; holott legalább névmutató feltétlenül szükséges az ilyen jellegű munkákhoz.

J. A.

Szentsei György Daloskönyve.
Hasonmás kiadásban közreadta a Magyar Helikon. Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta Varga Imre. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977. 325 + 463 l. (Bibliotheca Historica)

A magyar múlt egy részének emléke, üzenete ez a kiadvány. Daloskönyv, színes mozaik a 16. század közepétől 1704-ig terjedő másfél század életéből. Énekgyűjtemény, amely megszólaltatja az egyszerű ember hétköznapi gondjait és örömeit, de valóságos súllyal az ország, a nép politikai-történelmi sorsát, harcát, vívódását, panaszát, tragédiáját vetíti elénk. Pedig a daloskönyv összeírójáról, akit Szentsei Györggyel azonosítanak, nem állíthatjuk, hogy a régi magyar költészet terméséből tudatos célzatossággal válogatta volna össze annak java verseit. Amint Varga Imre írja: „Feljegyzett mindent, ami figyelmét megragadta, régi és aktuális énekeket egyformán." Helyet kapott gyűjteményében néhány istenes ének, amelyek között talán a legkorábbi Bornemisza Péteré: *Énekecske gyermekek rengetésére* (1565 tájáról). A 17. század folyamán a vallásos tárgyú énekek is mindinkább politikai mondanivalóval telítődtek. A Szentsei-daloskönyv világi énekeit tekintve, különösen kiemelkedő kuruc politikai versekben való gazdagsága. Annak ellenére, hogy a gyűjtemény összeírása már a Rákóczi-szabadságharc elején (1704) lezárult, négy csak itt olvasható éneket őrzött meg, amely Rákócziról, illetve a szabadságharc eseményeiről szól. A kuruc mozgalmakhoz kapcsolódik

néhány szép és értékes szegénylegény-éneke. A 17. század első feléből pedig több vitézi éneket és a török ellen küzdő hősökről írt verset (Sárkány István, Kisfaludy László) is olvashatunk benne. Külön csoportba foglalhatók a foglyok, rabok, elítéltek búcsúversei, s a számos szerelmi, lakodalmi és házasének, pajkos deák-vers, asszony- és vénlány-csúfolók. A 17. századi énekvers csaknem valamennyi válfaja képviselve van a daloskönyvben. Az egyes darabok szerzői jórészt ismeretlenek, s a versfőkben vagy záróversszakokban itt-ott megőrzött nevek sem árulkodnak jelentősebb ismert költőkről. A társadalmi középrétegek, az átlag-közönség számára az író személye még kevéssé fontos. A hallgatót vagy olvasót főként az előadott téma, esemény érdekli. Az énekvers közkincs, mindenkié. Kéziratos énekeskönyveink ennek a közösségi- vagy közköltészetnek általában a java termését őrizték meg. Ezek között éppen egyik legjelentősebb a Szentsei-daloskönyv, amelyben 80 ének maradt fenn, s ezek közül 41 csak ebben a gyűjteményben olvasható. Jelentős irodalmi forrás tehát, hiszen a közköltészet egyes kiemelkedő szerzeményei épp oly maradandó művészi értékűek, akár a magasabb társadalmi rétegek műköltészetének egyes alkotásai.

A daloskönyv énekeit a Dunántúlon, Tésen írták össze, de a szövegek közt egyaránt akadnak erdélyi, felvidéki, alföldi és dunántúli eredetűek. A gyűjtemény tehát nem helyi vagy tájjellegű, anyaga kiterjed az egész országra, ami az egyes énekek általános elterjedettségének is bizonyítéka.

A versek összeírójáról, Szentsei Györgyről a nevén kívül alig tudunk valamit. Maga is verselgető ember lehetett, mert két ének versfőibe a nevét is beleszőtte, kijelentve azt is, hogy azok saját szerzeményei.

Az énekekről szóló jegyzetanyagot Varga Imre jórészt a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának alapján állította össze. A verseknek modern helyesírásra való áttétele és a szövegjavítások egy része is az ő munkája. E javítások túlnyomó többsége indokoltnak mondható, de akad olyan is, amelyről nem bizonyos, hogy helytálló, pl. a 163. lap első sorában a „Kívánok" igét „Kívánom"-ra javítja. Mai nyelvérzékünk szerint itt valóban tárgyas igealakot kell használnunk, de a 16–18. század gyakorlatában a kétféle ragozás még korántsem vált szét olyan határozottan, mint ma. Helyesebb lett volna tehát meghagyni az eredeti „Kívánok" alakot.

Varga Imre kiváló, igen részletes és egyébként nagy gonddal készített bevezető tanulmányának van egy félrevezető részlete (17–18. lap), amely fölött talán mégsem szabad elsiklanunk. A szerző ugyanis – amint mondja – nem tudta „megmagyarázni" két hiányzó éneknek a mutató táblában való szereplését, mivel az egykorú számozás szerint a jelzett helyeken semmi csonkulást nem mutat a kézirat. Varga Imre ez esetben ti. abban tévedett – amint már a Szentsei-daloskönyv korábbi kiadója, Buda János is –, hogy hibásan olvasta ki a „Seregeknek hatalmas..." és a „Gondviselő édes atyám..." kezdetű két ének mellett föltüntetett lapszámot. Az első esetben ugyanis nem 79, hanem 21; a másodikban pedig nem 197, hanem 157 a helyes olvasat. A jól kiolvasott lapszámok helyén azonban a kézirat ma már mindkét esetben csonka. Ha viszont a hiányzó énekek, valamint az előttük és utánuk következő versek terjedelmét összevetjük, akkor pontosan kiszámítható és megállapítható, hogy a mutatóban szereplő, de a kéziratból ma hiányzó két ének éppen az elveszett 21. illetve 157. és azokat követő lapokon foglalt helyet. Ily módon tehát a két ének „rejtélye", úgy vélem, megoldottnak tekinthető. – Téves az 1700. évi unitárius énekeskönyv RMK I-beli számának idézése, mert az nem 342, hanem 1558.

Különösen ki kell emelnem a Szentsei-daloskönyvnek, mint kiadványnak művészi kiállítását, amely nemcsak Szántó Tibor remek ízlését dícséri, hanem egyszersmind ragyogó szakmai teljesítményét és tehetségét is.

Varjas Béla

Sziklai László: Történelmi lecke – haladóknak.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 443 l. (Elvek és utak)

Sziklai Lászlónak a *Marxista–leninista esztétika* c. könyvbe írt több mint száz oldalas írása és a folyóiratokban (Magyar Filozófiai Szemle, Világosság, Kritika stb.) megjelent tanulmányai különböző időpontokban születtek, de valamennyi írás közös jellemzője a marxista filozófia és esztétika néhány fejezetének történeti vizsgálata, polemizálás megmerevedett, túlhaladott nézetekkel. *Az esztétikai viszony és a művészet keletkezése* c. általános jellegű tanulmány után néhány kiemelkedő marxista esztéta életművének tanulságaival foglalkozó írások sorakoznak (Plehanovról, Lifsicről, Lenin *Materializmus és empiriokriticizmus* című művéről, *Lukács György* moszkvai írásairól, realizmus-felfogásáról), majd *Bálint György* munkásságának aktualitását, az antifasiszta irodalmi szöveggyűjtemény értékeit elemző-bemutató irodalomtörténeti esszék következnek, végül pedig néhány időszerű problémával kapcsolatos kritika zárja a kötetet (vitacikk *Gyertyán Ervin* könyvéről és cikkéről, egy Lenin-idézet fordítását magyarázó, Werner Mittenzwei tanulmányát bíráló megjegyzések). Valamennyi írásból a marxi–lenini esztétikai örökség elsajáttításának, mélyebb megismertetésének szándéka, Lukács és Lifsic elméleti eredményeinek széles körű bíráló-elemző-népszerűsítő aktualizálása olvasható ki. A kötethez kapcsolódó részletes, alapos jegyzetanyagban a vitát kiváltó, Sziklai László kritikáját képező írások szövege is megtalálható.

R. T. O.

Sziklay László: Visszhangok.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 401 l.

Két évtized tanulmányaiból, irodalomtörténeti kritikáiból, megemlékező írásaiból válogatta a szerző kötetének anyagát. A különböző műfajú írásokat a tematika és a szándék egysége hozza közös nevezőre: a magyar–szomszédnépi – szlovák és cseh – irodalmi kapcsolatok és a sorsközösség tudatosításának igénye és programja.

A szlovák irodalom magyarországi kutatásában kiemelkedő érdemeket szerzett Sziklay László közel négy évtizedes munkásságával, s fontosnak tartjuk, hogy a csak szakfolyóiratokban, évkönyvekben hozzáférhető tanulmányai most eljutnak a szélesebb olvasóközönséghez is. Tematika tekintetében e könyv anyagának is azok a csomópontjai, amelyek kutatói pályájának: a szlovák nemzeti ébredés magyar kapcsolatai *(A Štúr-iskola költészete, Ján Kollár-bibliográfia, Jan Holý levelezése, A szlovák irodalom byroni hőse),* a legnagyobb szlovák költő, Hviezdoslav életműve *(„Testvérülés". Hviezdoslav magyar nyelvű zsengéi, Hviezdoslav lírája),* a magyar–szlovák irodalmi kapcsolatok múltja és elvi kérdései *(A magyar szlavisztika gyermekkorából, A magyar szlavisztika és a felsőoktatás kapcsolata, A magyar–szlovák irodalmi kapcsolatok kutatásának elvi kérdései stb.).* Az elfogultságok leleplezése, a közös vonások hangsúlyozása, az elválasztó mozzanatok tárgyilagos bemutatása vezette szerzőnket azokban az írásaiban is, amelyekben egy-egy költő, irodalomkutató *(Laco Novomeský, Milan Pišút, Karel Krejčí)* munkásságának magyar vonatkozásairól szól, vagy szlovákiai magyar írók, szlovák irodalomtörténészek, magyarországi irodalomtörténészek (többek között: *Darkó István, Fábry Zoltán, Mikuláš Bakoš, Ján Mišianik, Krammer Jenő* és *Gáldi László*) emlékét idézi.

K. Gy. Cs.

Szirmai Károly művei a kritika tükrében.
Válogatta és az előszót írta: Szirmai Endre. A szöveggondozás és a jegyzetek Benkő Ákos munkája. A Szirmai Társaság és Archívumok kiadása. St. Gallen–Stuttgart–New York, 1977. 248 l.

A Szirmai Károlyról szóló írásokat, kritikákat szerencsés kézzel gyűjtötte össze s tárta az olvasó elé Benkő Ákos. (A kötet egyébként bizonyos vonatkozásban folytatása *A magányos óriás* című, 1975-ben megjelent, ugyancsak Szirmai Károly életművével foglalkozó gyűjtemények.) Juhász Gyulától máig követhetjük nyomon a Szirmai Károlyról szóló legjelentősebb méltatásokat, bírálatokat, jegyzeteket. Olyan tükör ez, melyből egy jeles, jószándékú, tehetséges író portréja tekint az olvasóra.

Rónay László

Szuromi Lajos: József Attila: Eszmélet.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 151 l. (Irodalomtörténeti füzetek 93.)

Az *Eszmélet* talányokkal teljes vers, mégis azt a benyomást kelti, hogy költői üzenete maradéktalanul lefordítható a próza nyelvére. A talányok abból erednek, hogy József Attila gondolkodásmódját, eszmerendszerét – főként „proletkultos" korszaka után – a kutatás még nem tárta föl kellő alapossággal és a késői korszak poétikai leírása sem történt még meg.

Szuromi Lajos eszmetörténeti felfedezésekkel kíván behatolni a vers titkaiba. Értelmezését az ún. „kettős antinómia élményére" alapozza. Úgy véli, az érett József Attila sorsdöntő élménye volt az a felismerés, hogy az élet jelenségei harmóniát, szabadságot sugallnak, törvényei azonban kegyetlenek, pusztítóak. A társadalmi lét eme ellentmondása belső meghasonlást idézett elő a szabadságszülte rend, a megszerkesztett harmónia vágya és a szörny-államok, ordas eszmék vas világának józan tudomásulvétele között. Az eszmélet állapota ezen alapvető belső antinómia kínzó tudatát jelenti, maga a vers pedig kísérletek sorozata az emberen belüli meghatározó tényezők, érzelem és értelem, ösztönök és tudat meghasonlásának feloldására. A végkifejletet az utolsó strófa tartalmazza: a teljes ember álmát hordozó költő rádöbben, hogy e kegyetlen korban belső szenvedésre, széthullásra ítéltetett. Tűzhelyet, családot csak másoknak remél, marxista hitét a távoli jövőnek tartogatja, egyéni élete kilátástalanná vált. A teljes pusztulást megelőző állomás gyanánt versének utolsó szavával a hallgatást vállalja.

Ez a képlet, amellyel Szuromi a vers-egész szerkezetét, a szakaszok egymáshoz kapcsolódását és az egyes strófák értelmét magyarázza, maximálisan figyelembe akarja venni a kései József Attila legkeserűbb kijelentéseit, legdrámaibb vívódásait. Ugyanakkor (elkerülve az egzisztencializmussal való rokonítást) a külvárosokhoz való hűségére, a szegények iránti szolidaritására, a megőrzött történelmi perspektívára, az emberi értékek védelmére, mint mindvégig fenntartott szellemi-morális tartalmakra hivatkozva marxista világnézetű, a szocializmus igazságait haláláig valló költőként akarja őt értelmezni.

Poétikai természetű megjegyzések jelentős teret foglalnak el a kötetben (a képek, a verselés és a rímtechnika kérdései önálló fejezetet is kapnak), de a vers értelmének, természetének megfejtése során nem játszanak fontos szerepet. Az egyes fejezetek utolsó oldalain helyezkednek el, mint egy-egy már megtalált értelmű strófa művészi megvalósításáról alkotott stilisztikai-verstani megállapítások.

Szuromi olykor tiszteletben tartja a filológus szakma íratlan törvényeit, olykor pedig – irigylésre méltó önbizalommal – ignorálja azokat. Saját megoldásait mindvégig gondosan összeveti mások nézeteivel; támaszkodik rájuk vagy vitatkozik velük. Fenntartás nélkül állítja azonban az *Eszmélet* értelmezésének szolgálatába más József Attila-versek tanulságait, analóg motívumait, eredjenek bár ezek egészen korai vagy késői versekből. Skrupulusok nélkül rugaszkodik el a vers szövegétől is. Műelemzése tehát nem tekinthető tiszta szövegmagyarázatnak, inkább József Attiláról kialakított képe alkalmazásának az *Eszmélet* c. versre.

Tverdota György

Tamási Aladár: A 100%.
A KMP legális folyóirata 1927–30. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 328 l.

A *100%* megjelenésének ötvenedik évfordulójára készült kiadvány első része terjedelmes, szubjektív hangú, de tárgyszerű, mindenre kiterjedő tanulmány a folyóirat megalakulásának előzményeiről, első számáról, a munkatársi gárdáról, az egyes számok tematikájának kialakításáról. Majd a magyar munkásmozgalomban betöltött helyéről, ideológiai hatásáról, széles körű, egyéb jellegű szervező tevékenységéről (szavalókórusok, egyesületek stb.), végül a megszűnés okairól, a szerkesztő letartóztatásáról és ennek az akciónak a következményeiről kapunk képet. A legilletékesebb emlékező felidézi a huszas évek politikai hangulatát, az avantgard művészi irányok hatásait, alkotásait, az illegális kommunista párt programját és törekvéseit, a magyar munkásmozgalomra gyakorolt hatását. Sajtótörténeti dokumentumokat, sok, eddig nem ismert tényt és eseményt közöl.

A könyv nagyobbik része a három évfolyamnyi *100%* anyagából ad keresztmetszetet a következő csoportosításban: Költemények (köztük egy Majakovszkij-verssel), Elbeszélések, Irodalom- és művészetszemlélet (például több álnéven írt *Lukács György*-tanulmány is található a válogatásban), Munkáskultúra, A munkásmozgalom elvi és gyakorlati kérdései, nemzetközi politika, A Szovjetunió ismertetése, A marxizmus–leninizmus egyes kérdései. Ilyen válogatás már két ízben jelent meg, ez a harmadik a mozgalomban rangos szerepet betöltő folyóirat további oldalait mutatja be és akkori aktuális, friss és merész voltát bizonyítja. A jubileum alkalmából a tanulmány és az antológia után a kiadvány utószót is közöl, ebben *Szabolcsi Miklós* méltatja a folyóirat irodalompolitikáját, tanulságait, tolmácsolja az utókor megbecsülését.

R. T. O.

Tegnapok és holnapok árján.
Tanulmányok Adyról. A Petőfi Irodalmi Múzeum és a Népművelési Propaganda Iroda közös kiadványa. Budapest, 1977. 457 l.

Tizennyolc tanulmányt tartalmaz a *Láng József* szerkesztette, vaskos kötet, mely az Ady-évforduló egyik legfontosabb tudományos kiadványa. A gyűjteményben a megközelítések, a vizsgálódási szempontok sokfélesége kelti fel a figyelmet; s a határtudományok, társművészetek intenzív jelenléte e szempontokban.

Ady világnézeti-politikai állásfoglalásával három tanulmány is foglalkozik; a költőnek a Monarchiához, a szociáldemokráciához, illetve Jean Jaurèshez való viszonyulását elemezve. (Király István, Erényi Tibor, Jemnitz János tanulmányai.) Nyelvi-stilisztikai szempontú Kovalovszky Miklós írása *(Ady költészetének nyelvi rétegei),*

s részben Czére Béláé, aki az Ady-novellák műfaji- és stiláris, ezentúl tematikai-gondolati feltérképezésére vállalkozik.

A motívumkutatás módszereivel dolgozik Sára Péter és Baróti Dezső tanulmánya; előbbi Ady mese-élményeit, mesemotívumait, utóbbi a vizek motívumhálózatát dolgozza fel. Schweitzer Pál magvas, sok új szempontot felvető írása Ady vezérverseit, mint a művészi önszemlélet egyes állomásait elemzi.

A tanulmányok jelentős része az Ady-mű utóéletével, hatásával foglalkozik. Megismertetnek Kosztolányi, Kassák és József Attila Ady-képével (Kiss Ferenc, Csaplár Ferenc, Tverdota György írásai); M. Pásztor József írása pedig Ady eszméinek térhódítását vizsgálja az ellenforradalmi Magyarországon.

A társművészetek területére visz Tasi József és W. Somogyi Ágnes tanulmánya *(Ady és Rippl-Rónai; Képzőművészek Ady Endre halottas ágyánál),* valamint Székely György írása, mely Ady és a színházművészet kapcsolatáról szól.

Külön említendő E. Csorba Csilla fénykép-ikonográfiája, mely első ízben rendszerezi, s ad részletes leírást valamennyi fellelhető Ady-fotóról.

Erdődy Edit

Thomas Mann in Ungarn. Essays, Dokumente, Bibliographie. Mit einer einleitenden Studie herausgegeben von Antal Mádl und Judit Győri. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 693 l.

Különböző előtanulmányok, s elsősorban magának Győri Juditnak kismonográfiája után most a két szerző (– s mellettük már most joggal említjük Szász Ferenc nevét, aki az 1764 tételt tartalmazó bibliográfiát összeállította –) imponálóan gazdag anyagú, némely vonatkozásban teljességre törekvő gyűjteményt alkotott: Thomas Mann és Magyarország kapcsolatának sokfelé kitekintő feldolgozását.

A terjedelmes bevezető tanulmányban három fő szempontot követnek. Biográfiai az első. Thomas Mann többször is járt Magyarországon, voltak jó ismerősei (– ha barátságról vele kapcsolatban mindig nehéz, mindig kétes szólani –), így Lukács György édesapja, így Hatvany Lajos, a nagy művész-mecénás; személyes találkozás és a könyv olvasása alapján meleghangú bevezetőt írt Kosztolányi egyik regényéhez, s mindenesetre találkozott a két világháború közötti szellemi élet néhány nagyságával, például Bartókkal, Babitscsal, Móriczcal, József Attilával. A bevezető tanulmány tehát először is ezeknek az utazásoknak és találkozásoknak részletes és eleven hangú krónikája, pontosan elbeszélni, hogy került sor ezekre a meghívásokra, mely alkalomból milyen műveiből olvasott fel az író, s milyen közönségnek, utal a sajtóvisszhangra is, továbbá, amennyire lehet, számot ad kisebb momentumokról, így fogadásokról és beszélgetésekről is.

S ezzel tulajdonképpen már a második és kétség kívül a leglényegesebb szempontot is érintik, amelyet irodalom- és eszmetörténetinek nevezhetnénk. Thomas Mann szokatlanul gyorsan lett ismertté Magyarországon, s utóbb, a huszas évektől meglepően nagy körre és meglepően nagy intenzitással hatott, csak az utóbbi évtizedben érezhető népszerűségének valamelyest apálya; a szerzők pedig a filológiai anyag ismertetése közben amikor csak tehetik, érintik ezt a hatástörténeti és eszmetörténeti vonatkozást. Az I. világháború előtt Thomas Mann felfedezése a provincializmusból kitörni vágyó értelmiség – szinte beszélő nevekkel: a Nyugat c. folyóirat és a Modern Könyvtár nevű sorozat – érdeme volt, s elsősorban a könyvsorozat szerkesztőjéé, az íróval is levelező *Gömöri Jenő Tamásé.* A huszas évektől, pontosan a *Varázshegy* magyarországi megjelenésétől (1924) kezdve viszont Thomas Mann személye és művei

azt a szerepet töltötték be, amit az író maga is a legfontosabbak egyikének tartott: a humanizmusnak, a szellemi értékek megőrzésének vált szinte a fogalmává; művei, látogatásai és felolvasásai még köznapi politikai értelemben is bizonyos ellenállást jelentettek a Horthy-korszak egyre szigorodó világában, de főként ellenállást jelentettek uralkodó és hódító eszmékkel szemben. *József Attila* gyönyörű köszöntő versétől a klasszika-filológus *Kerényi Károly*ig, *Bálint György*től, a kommunista publicistától a német irodalomtörténet tudós művelőjéig, *Turóczi-Trostler József*ig, ezért hódolt előtte széles körben a magyar szellemi élet legjava. Hatásának harmadik korszaka 1945-tel kezdődött, majd 1955-től új lendületet vett: összes, illetve válogatott művei két sorozatban is megjelentek, egyes művei néha egészen meglepő példányszámokat értek el, jó másfél évtizedig bízvást ő volt a legolvasottabb, legsikeresebb modern külföldi író Magyarországon. Ekkori kritikai fogadtatásának alapvető hangulatát *Lukács György* határozta meg – akit egyébként személyileg igen laza, szellemileg azonban 45 éven át, tehát már Lukács első, *Die Seele und Formen* c. tanulmánykötetétől erős s valamelyest kölcsönös kapcsolatok fűzték az íróhoz. *Lukács* alapkoncepciója a polgári realizmus klasszikus értékeinek megmentését, átmentését célozza: ő is, tanítványai is *(Heller Ágnes, Egri Péter)* Thomas Mannt az utolsó nagy realista írónak tekintik, s műveit ennek szempontjából elemzik. Más irányú, akár esszéisztikus, akár éppen strukturalista elemzések inkább az utóbbi évtizedben születtek.

A bevezető tanulmány harmadik alapszempontja filológiai, sőt mikrofilológiai: a szerzők a magyar, vagy magyar eredetű motívumokat kutatták fel Thomas Mann műveiben. Az elszórt megjegyzések mellett, itt leginkább a személyek közvetlen azonosítása kelthet figyelmet: eddig is jól tudott volt, hogy Naphta alakjába erősen belejátszott Lukács György személye, de a szerzők alaposan utánajártak a Doktor Faustus rejtelmes magyar grófnőjének is, sőt azt is plasztikusan bizonyítják, hogy ugyanebben a regényben Fittelberg figurájának sok vonását *Otto Zareknek,* egy magyarországi újságírónak és színházi embernek alakja ihlethette.

A tanulmányt két terjedelmes összeállítás követi. Az első esszé- ill. tanulmánygyűjtemény: hatvan esztendő magyar nyelvű Thomas Mann-irodalmának legjelentősebb és legjellegzetesebb írásait törekszik felmutatni. A második dokumentumgyűjtemény: azokat a dokumentumokat sorakoztatja fel, amelyek az író és Magyarország kapcsolatának történetére vonatkoznak (történeten műveinek és látogatásainak publicisztikai visszhangját is értve), tehát a fontosabb újságcikkeket, leveleket, a hozzá írt verseket; anyaga bizonnyal egyforma mértékben érdekli az irodalomtörténészt és a politika történetének kutatóját.

A könyvet Thomas Mann Magyarországon megjelent műveinek és a rá vonatkozó összes műveknek és cikkeknek teljes bibliográfiája és szerencsés kézzel összeállított képanyag zárja.

Pór Péter

A Toll (1929–1938). Repertórium.
Szerkesztette: Lakatos Éva. Az anyaggyűjtésben részt vett és a névmutatót készítette Bali Judit. Petőfi Irodalmi Múzeum. Budapest, 1977. 261 l.
(A PIM Bibliográfiai Füzetei B. sorozat 9.)

A kilenc évig megjelenő irodalmi és kritikai hetilap repertóriuma előtt *Komlós Aladár* személyes hangú bevezetőjéből tudjuk meg a legfontosabb és legjellemzőbb adatokat a Kaczér Vilmos szerkesztésében készült orgánumról, amelynek Ignotus Pál, Hevesi András, Márai Sándor és Németh Andor voltak a legállandóbb munkatársai,

gyakran írt bele Szász Zoltán, Karinthy Frigyes, Dénes Zsófia, Cs. Szabó László, Kodolányi János is. József Attila 25 verse jelent meg A Tollban. A kor haladó polgári értelmiségének nézeteit tükröző lap sokat foglalkozott a zsidóság kérdéseivel, vitát is folytattak róla. Legérdekesebb anyagai az íróankétok voltak, közülük a legemlékezetesebb az Ady-revízió (1929), majd az újabb Ady-ankét (1938); a Komlós Aladár cikkével indított Bródy Sándor-vita; a Molnár Ferencről, Kiss Józsefről, Karinthy Frigyesről, Babits Mihályról rendezett ankétok írásai, valamint a gazdag könyvismertetésrovat. A harcosan liberális folyóirat nélkül a magyar irodalom 20-as, 30-as éveiről nem lehet hitelesen írni.

A repertórium a részletes könyvészeti leírás után tematikus csoportosításban közli a 2363 tételnyi anyagot, egy-egy szerző esetében abc-rendben sorolja fel a szerzőktől származó, illetve a róluk szóló írásokat. Lehetőség szerint a szerkesztő feloldotta a legtöbb álnévvel, szignóval jelzett írás szerzőjének kilétét; a függelék közli A Toll előzményeként működő 1914–15-ös évbeli hasonló című lap anyagát is. A kötet használhatóságát pontos névmutató is segíti.

R. T. O.

Tolnai Gábor: Maradj velem, mert beesteledett.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 94 l.

A régi magyar irodalommal, a kortársi világirodalom és mai irodalmunk nagy alakjaival foglalkozó neves irodalomtudós tanulmánykötetei, esszéi, emlékezései után új műfajban: lírai útirajzban vet számot itáliai élményeivel, találkozásaival, a páratlan műkincsek élménye kiváltotta érzelmekkel, emlékekkel. Szépírói eszközökkel, bensőséges, személyes hangon eleveníti meg a néhány hetes olaszországi utazás legszebb pillanatait: Amerigo Tottal folytatott beszélgetéseit, rég halott barátokkal – Simon Istvánnal, Darvas Józseffel – töltött utak felsejlő emlékeit, párbeszédeit, felidézi egykori találkozásait Anna Ahmatovával, elmereng egy-egy Ungaretti-versen, Quasimodo emberi alakján, költészetén, ismeretlen olasz emberekkel váltott szavakon. Firenze csodálatos műemlékei között Rab Zsuzsa fordításait idézi, Michelangelo Sírbatétele előtti megrendülését önti szavakba. Az egész könyv – sok fontos irodalmi, művészettörténeti vonatkozása ellenére – verses kötetre emlékeztet, Tolnai Gábor személyes érzéseinek, emléktöredékeinek gyűjteménye, visszatekintés egy hosszú pálya megrázó élményeire, felejthetetlen barátaira – a gyönyörű olasz városok díszletei között.

R. T. O.

Tolvaj Bertalan: Az irodalom vonzásában.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 187 l.

1976-ban hunyt el a szerző, a szlovákiai magyarság sokoldalú szervező egyénisége. Összegyűjtött írásai (esszék, interjúk, kritikák) a kelet-közép-európai irodalmi kapcsolatok múltjának és jelenének, a szlovákiai magyar irodalomnak jobb megértését kívánják elősegíteni. Három részre osztott kötetének első „tételében" jeles íróegyéniségének (a szlovák *Emil Boleslav Lukáč, Vojtech Kondrót, Illyés Gyula, Sütő András, Fábry Zoltán)* életművének egy-egy metszetét mutatja be. A következő rész kritikái kapcsolattörténeti, valamint a szlovákiai magyarság irodalmának történetét taglaló művekkel foglalkoznak. Végül kötetének befejező részében az élő szlovákiai magyar irodalom néhány alkotóját és művét mutatja be kritikáiban és interjúkban (többek között *Csontos Vilmos*t, *Egri Viktor*t és *Rácz Olivér*t). *K. Gy. Cs.*

Tordai Zádor: Legyünk realisták...!
Esszék és tanulmányok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 248 l. (Elvek és utak)

Tordai Zádor, a hajdani Gaál Gábor-tanítvány hat írást fogott egybe új kötetébe. Legnagyobb terjedelmű esszéje, az *Emlékezés és apológia* a Gaál Gábor-rejtély után nyomoz: ki is volt az a Gaál Gábor és miért nem lehetett őt megmenteni. Tordai emlékező írását, amely nem kevésbé a folyóiratszerkesztő melletti szeretet kinyilvánítása is egyben, át- meg átszövi egy lírai oknyomozó hang: eseményeket mesél el, fölidézi Gaál első szívrohamának – inkább a korra, az ötvenes évek Romániájára, mint a betegségre jellemző – körülményeit és a halhatatlan szerkesztő egyetemi tanárságból való kiebrudaltatását, majd tragikus halálát. Közben Gaál marxizmusát, folyóiratának, a Korunknak, az idővel kiteljesedő arculatát is elemzi; és arra a kérdésre is választ ad, hogy miért volt élmény a marxizmust egyetemi katedrán elsők közt oktató egyetemi tanár előadásaira, szemináriumaira járni.

Gaál Gábor, figyelmeztet a tanulmányíró, már 1946-ban hasonló gondolatokat írt le – igaz, hogy csak önmaga számára, jegyzetként –, mint Fábry Zoltán *A vádlott megszólal*ban. „Mi, magyarok itt Romániában vagy a görögség új népe leszünk, vagy elpusztulunk mind egy szálig... – Plebejus demokraták legyünk, alakuljunk néppé – nem a proletarizálódás keserű útján, hanem a tudat tiszta világossága révén." A Gaál Gábor-tragédiát Tordai a következőképp írja le: „Előbb marxizmusát vonták kétségbe, aztán irodalompolitikusi és kritikusi tevékenységének értékét, végül pedig forradalmár-kommunista-voltát. Vagyis életének valóságát, értelmét, mindent, ami fontos volt számára."

Tordai Zádort a kor furcsaságai s a torzulásokat megszenvedő tiszta ember kiváltképpen érdekli. *Szóvarázs* című esszéje Lengyel József *Igézőjének*, a mintegy kétszáz oldalnyi, egy tucat írást magába foglaló egységes résznek értelmét keresi. Érzékenyen rátalál a kapcsolódásokra, a tartalommal változó stílus-változásokat is nyomon követi *(Igéző, Kicsi, mérges öregúr, Sárga pipacsok);* műszervező erőt lát az *igézés*ben, a *mágiá*ban, az utóbbiakat különösen fontosnak tartja az író életművében: „A természet – Nekeresdi György a példa – csak enyhíteni tud, feledtetni nem. Ezért kell a varázslat, az igézés, azok emlékének feltámasztása, »akiknek testmeleg embersége« megvédte őt."

Érdekes problémát tárgyal az *„Amatőrök" dicsérete* című, háromrészes esszé. Tompa László előadóművész pódiumművészetét, az Orfeo Együttes Juhász Ferenc-értelmezését *(Tékozló ország)* és a kolozsvári Állami Bábszínház *Karnyóné*-előadását állítja egymás mellé, hogy az egymásba futó szálak – a világértelmezés egyedisége, az önkifejezés nagyszerűsége, bátorsága – okán megállapíthassa: ezek az „amatőrök" nagyonis profik. Sikerük abból adódik, hogy „természetük, elkötelezettségük, vágyaik és lényük szerint való cselekvést formáltak ki maguk számára."

Tordai Zádor tanulmánykötete, a föntieken kívül, még a *Jegyzetek Az ember tragédiájáról*, *A felelősség alapjai* és az *Utazás Seholsincsországba* című írásokat-esszéket tartalmazza.

Szakolczay Lajos

Tóth Dezső: Élő hagyomány, élő irodalom.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 778 l. (Elvek és utak)

Az *Elvek és utak* sorozatban megjelent tanulmánygyűjtemény két nagy témakört fog át: a kötet írásai a reformkor és a 20. századi, közelebbről az 1945 utáni magyar

irodalom folyamatait, jelenségeit, kiemelkedő alkotóegyéniségeit mutatják be irodalomtörténeti áttekintés, műelemzés, vitairat, könyvkritika formájában. Tanúsítván azt, hogy nincs áthidalhatatlan szakadék irodalomtörténet és kritika között, sem elvileg, sem módszertanilag, noha tárgyuk különbözik. De amint a kritika nem élhet meg a történeti előzmények és vonatkozások ismerete nélkül, ugyanúgy mondhatjuk, hogy irodalomtörténet sem készült még a kritikai szempontok mellőzésével. Az irodalom e kétfajta megközelítése szükségképpen kiegészíti egymást.

Az *Élő hagyomány – élő irodalom* különböző tárgyú és rendeltetésű írásainak összefoglaló eszmei kerete a *történeti* és *elméleti* érdeklődés, amely egyúttal módszertan, megközelítési szempont és a jelenség fölfejtésének, értelmezésének vezérgondolatát is jelenti. Tóth Dezső számára az irodalom, a művészet mindenekelőtt történeti képződmény, adott korszak társadalmi mozgalmainak terméke, és tükörképe egyszersmind, melyben osztályok küzdelmei és illúziói, eszméi és nyelvi kultúrája öltenek alakot. Amidőn a tanulmánykötet szerzője Katonáról, Bajzáról, Vörösmartyról, Petőfiről, Aranyról értekezik, történeti elemzését azzal a méltányoló figyelemmel olvassuk, amelyet az irodalomtörténeti hagyományápolás régtől élvez szakmai köreinkben és azokon túl is. Ám rögtön hozzá kell fűznünk az elmondottakhoz, hogy a történeti tárgyat a leírás szintjéről az elméleti általánosításra törekvés emeli föl és avatja mintegy számunkra-valóvá, hozzánk szólóvá – az az igény, hogy a klasszikusok műve és a jelen befogadó tudata között eleven kapcsolat létesüljön. A jelenérdekű irodalomtörténeti tárgyalásmódra sok helyett egyetlen példát idézünk, a *Vörösmarty Mihály* című tanulmányt, mely nem kevesebbet állít annál, minthogy nemzeti líránk klasszikusa „első nagy polgári költőnk", s ennek a felismerésnek jegyében helyezi a szerző új megvilágításba a *Zalán futását*, *Csongor és Tündét*, *Szózat*ot és a nagy lírai költeményeket, mert e művekben a nemzeti közösséghez tartozás a polgárian individuálissal és az egyetemes emberivel állítódik szembe, ütközik össze, illetve olvad harmóniába. Annak nyomon követése, ha még oly nagy vonalakban is, hogyan változott a „személyes", a „közösségi", az „egyetemes" hangsúlya Vörösmarty művében és adott pillanatban ezek a tartalmak milyen viszonyba léptek egymással s az esztétikum mely minőségét vonzották – az író irodalomtörténeti beállításán módosít, de egyúttal maibbá is avatja azt a klasszikust, akit mostanában többet emlegettünk, mint olvastunk. Elég csak a *Szózat* tömör elemzésére, a közösségi-hazafias motívumok mellett a szerzőnek az individuális vonatkozásokat is kiemelő eljárására utalni, hogy észrevegyük ennek az irodalomtörténeti-kritikai módszernek: a történeti kötöttség és aktuális összekapcsolásának valódi jelentését.

A Vörösmarty-tanulmány 1975-ben jelent meg, erre az időpontra kikristályosodtak azok az elvek, melyeket Tóth Dezső az élő irodalom tanulmányozása során kritikák, áttekintések, programok formájában megfogalmazott. Hogy ebben támogatták a történeti stúdiumok, az nyilvánvaló; aminthogy az is látható, miként tágította az irodalomtörténész szemhatárát a kritikusi gyakorlat, a rendszeres tájékozódás az élő irodalom világában. Könnyű lenne kimutatni az eszmék, alapelvek, fő gondolatok egybehangzását a reformkori tanulmányok és a modern irodalom jelenségeit áttekintő hosszabbrövidebb lélegzetű írások között. Megint egyetlen példát kiragadva, a *Mai irodalmunk – mai életünk* című, 1976-ban megjelent tanulmány történetisége és érzékeny műértelmezése a Vörösmartyról, Katonáról, Bajzáról szóló írásokkal mutat rokonságot. Abban is, ahogy az irodalom jelenségeit vizsgálva, a társadalmi, világnézeti, ideológiai tartalmak mellett – és nem alárendelten – az emberi kérdésekre figyel; ahogy egyén és társadalom, ember és történelem kapcsolatának ábrázolási módjait összeveti és értékeli. Tóth Dezső a művekről, folyamatokról, műfaji átalakulásokról szólva nem széljegyzetszerűen foglalkozik az irodalomban megjelenő ember belső, erkölcsi-

szellemi világával, hanem következetes rendszerességgel. S ebben kifejeződik az 1957 utáni magyar irodalmi fejlődés egyik meghatározó mozzanata, szintúgy, mint a magyar kritikai szemlélet érzékenyebbé, árnyalatosabbá alakulása.

B. M.

Tóth István: Múzsák fellegvára.
A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 255 l.

A magyar irodalomtörténetírás sokban adósa még a XVI. század humanista költészetének. A forrásszövegek jórészt kiadatlanok, monografikus szintézis vagy tematikus áttekintés sem készült róla. E téren mindössze két, szerény terjedelmű műfordítás-gyűjtemény vállalta az úttörés szerepét: Geréb László (*A magyar renaissance költői.* Bp., é.n.) és Tóth István (*Alkinoosz kertje.* Kolozsvár, 1970.) munkája. Bár mind a kettő a XVI. századra koncentrálta figyelmét, a két antológiára mégsem a fedések, mint inkább a kölcsönösség, az egymást kiegészítő, teljesebbé tevő tendencia jellemző. Ez a harmonikus illeszkedés természetesen inkább csak elméletben jött létre, valójában két különböző kvalitású fordító különböző koncepciójú válogatásáról van szó, így hát a magyarországi latin humanista költészetnek valamiféle átfogóbb igényű gyűjteményét máig sem lehet kézbe venni.

Ezen a hiányon sokat enyhít Tóth István igényesen összeállított, szép magyarsággal megszólaltatott humanista antológiája. Tóth azok közé tartozik, akik többet nyújtanak, mint amennyit ígérnek, mert bár könyvének alcíme szerint kötetében *csak* a latin nyelvű kolozsvári humanista költészet termését gyűjtötte egybe, *valójában* a XVI–XVIII. századi erdélyi humanista poéták minden eddiginél teljesebb bemutatásává fejlesztette azt. Mégpedig úgy, hogy válogatási elveihez konzekvensen ragaszkodva nem topográfiai, hanem irodalomtörténeti megalapozottságú rendszerezést alkalmazott. Minthogy pedig Kolozsvár egyik jelentős centruma volt a régi magyar szellemi életnek, Tóth antológiájába – nagyon helyesen – belekerültek a genius loci vonzáskörébe tartozó költők is.

Az imponáló seregszemle során reveláció erejével hat a magyar köntösben megjelenő, eddig kevéssé vagy egyáltalán nem ismert latin költemények egész sora: *Dávid Ferenc* börtönverse, *Sommer János* és *Szamosközy István* latin elégiái és epigrammái, *Szenci Molnár Albert* neoplatonikus számmisztikáról tanúskodó képversei, *Bethlen Miklós* verse levele, *Pápai Páriz Ferenc* alkalmi költeményei stb. Ami az elvi rendszerezést illeti, Tóth úgylátszik egyrészt érvényesítette a hagyományos közfelfogást (pl. *Adrianus Wolphardus és Janus-kultuszt meghonosító köre,* vagy *Szenci Molnár Albert és tudós humanista köre* stb.), másrészt pedig lépten-nyomon újabb és újabb költői csoportok irodalomtörténeti helyének meghatározására kényszerült. Az általa kreált, merőben új elnevezések között van néhány telitalálat és sok jó (pl. *Heltai Gáspár és Hunyadi-eszményű köre, Hunyadi Ferenc és a Báthori-udvar humanistái, Misztótfalusi Kis Miklós köré csoportosult coccejánusok – az exemplar viri költői* stb.), némelyek azonban nem különülnek eléggé élesen el egymástól (pl. a „történelem-tudományos kör" *Baranyai Decsi János* esetében, valamint a „Klió bűvöletében élő" költők *Jacobinus János* személye körül, alkothattak volna egyetlen társaságot is, *Szamosközy István* barátait pedig szokatlan és nem is szerencsés dolog „manierista régészeknek" (!) nevezni).

A kötet értékét jelentősen emeli a filológus gonddal összeállított apparátus is. Az egyes művek művelődéstörténeti hátterét bibliográfiai pontossággal megírt életrajzi

bevezetők világítják meg, a kötet zárótanulmánya pedig biztos vezérfonalul szolgál mindazoknak, akik el akarnak igazodni az antológiában bemutatott humanista költészet világában. Végső soron tehát Tóth István hézagpótló könyve üdvözlendő vállalkozás: nagy lelkesedéssel és hozzáértéssel készült, ihletett művésziséggel tolmácsolt műfordítások gyűjteménye.

V. Kovács Sándor

Turczel Lajos: Portrék és fejlődésképek.
Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977. 278 l.

Irodalomtörténeti tanulmányokat, kritikai írásokat olvashatunk a pozsonyi kutató új kötetében. Összegyűjtött írásaiból is kirajzolódik, hogy vizsgálódásainak fő területe a szlovákiai magyar irodalom fejlődésének első – két világháború közötti – és legújabb, 1948 utáni szakasza. Ezen kívül érdeklődéssel fordul az egykori Felső-Magyarország – a mai Szlovákia – magyar irodalmi hagyományai és a magyar–szlovák, illetőleg magyar–cseh irodalmi kapcsolatok problémaköre felé. A két világháború közötti irodalomtörténet folyamataival, alkotóival foglalkozik többek között. *A novellista Darkó István,* a *Simándy Pál és a szlovákiai magyarság,* az *Észrevételek a Sarló irodalomszemléletének és irodalompolitikájának kérdéséről,* a *Hőskor és dilettantizmus* című írásában. Fontos adalékokat jelentenek az újabb szlovákiai magyar irodalom jelenségeit vizsgáló tanulmányai is (például: *Fábry és a csehszlovákiai magyar irodalomtörténetírás, Visszatekintés Ozsvald Árpád eddigi pályájára negyedik kötete távlatából, Duba Gyula, a humorista*). A klasszikus magyar irodalomból *Kazinczy, Kármán József* és *Tompa Mihály* emlékét idézi egy-egy írásban.

K. Gy. Cs.

Turza Mária: A Vásárhelyi Találkozó.
Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 259 l.

Az 1937. október 2–4-én rendezett Vásárhelyi Találkozó a romániai magyar nemzetiségi ifjúság és irodalom különböző irányzatainak demokratikus eszmecseréje volt, amely azt a célt szolgálta, hogy a Kelet-Közép-Európában megerősödő fasiszta törekvések idején a nemzetiségi szellemi élet egységét hozza létre, s a romániai magyarság antifasiszta önvédelmét szervezze meg. A Találkozó a magyar népfrontos törekvések körében mozgott, létrejöttére hatással volt a Márciusi Front, valamint a romániai magyar baloldal (a Korunk körül csoportosuló marxista értelmiség és ifjúság) antifasiszta ellenállást szervező mozgalma is. Születésének körülményeit és célkitűzéseit hitelesen jelzik Tamási Áron nevezetes felhívásának, a *Cselekvő ifjúság* című cikksorozatnak szavai: „nem tudok más utat ajánlani az épülő jövendő felé, mint az Erdélyi Fiatalok népi humanizmusának, a *Hitel*ben hirdetett újraértékelésnek és a »baloldaliak« szocializmusának az összefogását. Kiderült, hogy a népmentő cél valamennyiöknél közös és abban is megegyeznek, hogy Erdélyben a magyar műveltségváltásnak meg kell történnie." Ennek a felhívásnak a nyomán indult széles körű vita a népfrontos összefogás lehetőségeiről, és a vita eredményeként ült össze a marosvásárhelyi „Apolló" moziban a találkozó. A romániai magyar szellemi élet képviseletében *Bözödi György, Csőgör Lajos, Jancsó Elemér, Kacsó Sándor, Kiss Jenő, Kovács György, Kovács Katona Jenő, Méliusz József, Molter Károly, Nagy Imre, Szemlér Ferenc, Tamási Áron* és *Vita Zsigmond* vett részt a találkozó munkájában a többi között. Az érdemi vita után

elfogadott „Hitvallás", mint a Vásárhelyi Találkozó záróhatározata, széles körű nemzetiségi összefogást és demokratizmust hirdetett, a szellemi és politikai tevékenység népi alapokra helyezését követelte, a magyar és a román nép összefogására szólított fel. A Találkozónak erősen progresszív hatása volt, az antifasiszta összefogás alapjait vetette meg, terveinek szélesebb körű megvalósítása – a terjeszkedő fasizmus szorításában – azonban elmaradt. Így is a népfrontos mozgalmak jelentékeny történeti hagyományai közé tartozik. Leírását és marxista értékelését első alkalommal Csatári Dániel *A Vásárhelyi Találkozó* (1967) című könyve adta. Turza Mária most a román történetírás igényei szerint dolgozta fel a találkozó előzményeit, lefolyását és eredményeit. Megállapításaival, igaz, nem érthetünk mindenben egyet, mégis úgy véljük, hogy hasznos kézikönyvszerű összefoglalást adott. Munkájának legfőbb értéke az a dokumentum-válogatás, amelyben a Találkozó körüli vitaanyagot, az elhangzott felszólalásokat és a kiadott záróhatározat néhány részletét, közelebbről Tamási Áron, Ligeti Ernő, Bányai László, Józsa Béla, Kacsó Sándor, Kovács György, Kemény János, Nagy István és Méliusz József írásait gyűjtötte össze. Kár, hogy a dokumentumok gyakori húzásokkal s alkalmanként az eredeti kifejezések megváltoztatásával láttak napvilágot! A Vásárhelyi Találkozó hiánytalan dokumentációjának megjelentetése ezért még a jövendő kutatás feladata.

Pomogáts Béla

Tüskés Tibor: Pannóniai változatok.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 417 l.

A szerző tizenharmadik könyve előző opusai műfaji összefoglalójának is tekinthető. A napjainkban már ritka, de irodalomtörténetünkből jól ismert „tudós-tanár" típusát megtestesítő Tüskés hagyományos témáját járja körül: a Dunántúlt.

A kötet írásai műfaji gazdagságukkal tűnnek ki: pályakép és műelemzés, ál-forgatókönyv és naplórészlet, riport és tanulmány, képzőművészeti kritika és életrajz egyaránt fellelhető közöttük.

A Pályarajzok című fejezetben dél-dunántúli írók, költők írásművészetét elemzi (pl. *Bárdosi Németh János, Csorba Győző, Takáts Gyula, Fodor András, Bertha Bulcsu* stb.). Személyes érzelmekkel telítetten ír az irodalomszervező, szerkesztő, Kodolányi-modell, polihisztor *Várkonyi Nándor*ról. Tömören elemzi műveit, értékeli irodalmi kapcsolatait. Említést érdemel két folyóirat: a szombathelyi Írott Kő a népieseknek is fóruma a harmincas években; az 1952–56 között megjelenő Dunántúl lapjain zajlik az első Juhász Ferenc-vita.

A kötet irodalmunk immár klasszikus alakjairól szóló fejezete a Találkozások. Tüskés a Jelenkor szerkesztőjeként kerül kapcsolatba *Veres Péter*rel, akinek baranyai és balatoni látogatása az író országféltését, széles körű érdeklődését, gazda-tekintetét mutatja. A versmotívumok felderítését segíti a *Kassák*ról szóló írás; tanítványi tisztelettel és lírai melegséggel festi *Fülep Lajos* portréját. *Németh László*ról írva annak alkotóműhelyébe vezet: az 1941-ben született Széchenyi-esszé keletkezéstörténetét, széles körű forrásismeretét vázolja tárgyi bizonyítékok alapján, és vitatkozik azokkal a hiedelmekkel, melyek szerint Németh csak beleérző képessége révén, intuíció alapján és nem szaktudományi alaposságú műveltséggel szól tárgyáról.

A kötet befejező ciklusában képzőművészeti tárgyú írások kaptak helyet Ripp-Rónairól, aki számtalan magyar író arcképét megfestette, Egryről, Martyn Ferencről, Borsos Miklósról (ő illusztrálta a könyvet).

Tüskés fő kérdése valamennyi írásában ez: értékmérő-e a költészetben a szoros tájhoz kötődés, lehet-e nemzeti mértékűt alkotni vidéken? Esszé-panorámájában tiszteletre méltó hevességgel bizonyítja ennek lehetőségét.

Az egyes pályarajzok értékes kiegészítői a részletes bibliográfiai adatok.

Eitmann András

„Az Újnak tenni hitet". Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből V. Szerkesztette Illés László és József Farkas. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 650 l. (Irodalom–Szocializmus)

Az Irodalom – Szocializmus sorozat e kötete, ahogy a *Bevezetés*ben is olvashatjuk, a „szocialista irodalom fejlődéstörténetének föltárására vállalkozó tanulmánygyűjtemény-sorozat" ötödik kötete. Akár a többi, ez sem valamely irodalomtörténeti kérdés monográfiája tehát, noha kétségtelenül monográfia terjedelmű. A közel 650 lapon harminc szerző (köztük több lengyel, orosz, német, japán stb. kutató) munkái sorakoznak – a legkülönfélébb tárgyakról; mindarról, amit szocialista irodalomnak szokás nevezni. Körülhatárolt, szoros tematikai egységről így nem lehet beszélni; a harminc tanulmány nem ad, nem adhat egységes, összefüggő, „kerek" képet – ám ezúttal nem is ez volt a cél. A cél inkább, mint a sorozat többi kötetében is, *alapkutatások* közzététele, összegyűjtése volt; ezért van, hogy az írások zöme elsősorban azt vizsgálja, arról szól, ami eddig nem vagy kevéssé volt föltárva, tisztázva. Írók, problémák és jelenségek így, bár fontosak, ezúttal kívülmaradtak a kötet látószögén; más jelenségek viszont, noha (némely esetben) vannak nálunk lényegesebbek is, most tanulmánytárgyak lettek. Ez azonban értelemszerű s a kutatás logikájából következik.

A kötet anyagának kb. fele, érthetően, magyar vonatkozású vagy teljesen magyar tárgyú. Van köztük tanulmány pl. *Ady Endréről*, *Kassák Lajos*ról, *Lukács György*ről, *Lengyel József*ről, *Darvas József*ről, a Nyugatról és a Népszaváról, illetve ezeknek szocialista irodalmi vonatkozásairól. Van írás a szocialista realizmus magyar genéziséről, az elmúlt harminc év magyar irodalmáról is. E munkák közt van egyébként a kötet legjobb, legkidolgozottabb tanulmánya, Király István írása is: *Útban az internacionalizmus felé (Ady Endre és a nemzetiségi kérdés),* s általánosságban is elmondható, hogy az e csoportba tartozó írások a kiérleltebbek közé tartoznak.

A dolgozatok másik fele elvi-elméleti jellegű (*Szabolcsi Miklós, Köpeczi Béla, Sőtér István* s részben *Tóth Dezső* tanulmánya tartozik ide), illetve a nem magyar irodalmak némely szocialista vonatkozását tekinti át. Gorilovics Tivadar pl. a századvégi francia irodalom és a szocializmus viszonyát tárgyalja; Ludmilla Sargina, Varga Mihály, Edward Kowalski, Aleksandar Flaker, Jurij Guszev pedig az orosz, illetve a szovjet irodalom egy-egy jelenségét vagy íróját. De van írás a „finn proletárirodalomról", Johannes R. Becher-ről, Gramsciról, a „japán proletárirodalmi mozgalom"-ról, a lengyel avantgarde és a baloldal kapcsolatáról, sőt a képzőművész Masereelről meg a spanyol polgárháború képzőművészeti vetületéről is. Nem egy tárgynak ez az első magyar nyelvű földolgozása.

Külön említésre érdemes Csehi Gyula tanulmánya *(A „Párizs rejtelmei" „A szent család"-ban),* mely a Magyarországon meglehetősen elhanyagolt marxizmus-történeti kutatás egyik jeles darabja.

A kötetet *Illés László* és *József Farkas* szerkesztette; az utóbbi ezúttal „etika és forradalmiság" viszonyát vizsgálta „Lengyel József művészetében", az előbbi *A „proletár világirodalom" stratégiája* címen értekezett.

Lengyel András

Újváry Sándor: Ami a „Szabálytalan önéletrajz"-ból kimaradt.
Kézirat gyanánt, „Griff" Verlag, München, 1977. 31 l.

Újváry Sándor újságíró, író, szerkesztő és kiadó is volt pályafutása során, s emlékeit a *Szabálytalan önéletrajz* c. művében adta közre. Mostani füzetében, a *Szabálytalan kitépett noteszlapok* oldalain kiegészíti az ott írtakat: ismert magyar írókra emlékszik vissza, akik nem csupán kollégái, de barátai is voltak. Találkozásaikról megőrzött adomák, anekdoták teremtik meg a figurát, idézik fel a 20–30-as évek magyarországi irodalmának légkörét. Karinthy Frigyes pénzügyi manőverei, Szini Gyula életformája, s Radnóti Miklósnak az Újváry szerkesztette Szivárvány c. laphoz fűződő kapcsolata örökítődik meg e szabálytalan noteszlapokban.

A vékony kötet ezenkívül helyt ad még a Fészek klub aranykorának külföldi vendégeit megidéző emlékeknek is, majd pedig különböző műfajú ötletforgácsokat közöl.

Irodalomtörténeti szempontból jelentős rész még a *Szabályos bibliográfia* – mely nem csupán a saját munkásságot, a megjelent és a publikálásra váró művek listáját adja, hanem azt is feltűnteti, mely lapoknak volt Újváry a tulajdonosa, szerkesztője, társszerkesztője, s ezekbe a folyóiratokba kik írtak.

Végül felsorolja még az 1938-as években megalakult „Griff" kiadónál megjelentetett, illetve 1952 óta Münchenben, a nyomdájából kikerült művek szerzőit és az ott készített lapok jegyzékét.

J. J.

Vajda János összes művei III.
Nagyobb költői művek. Szerkeszti Barta János. Sajtó alá rendezte Bikácsi László és Pór Péter. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 725 l.

Az a mostoha sors, ami Vajda Jánosnak adatott, költői utóéletét is meghatározta. Az évtizedes mulasztások most kezdenek igazán látszódni, midőn a kritikai kiadásból már néhány kötet megjelent. Jellemző tény például az, hogy öt évtizednek kellett eltelnie a költő halála után, amíg az összes művek első kiadása megjelenhetett, de talán ennél is többet mond, hogy tizenegy évvel később, a második kiadás nem kevesebb, mint *41 új* (!) verssel tudta még gyarapítani Vajda lírai ouvre-jét. Prózájának terjedelme, műfaji, helyi, időbeli szóródása máig beláthatatlan. Hagyatékának jó része kallódik, vagy bizonyíthatóan megsemmisült. Nem jobb a kép akkor sem, ha a költői életrajzot vesszük szemügyre. Elég utalnunk arra, hogy életének legismertebb eseménysoráról, legtöbbet emlegetett epizódjáról, a *Gina*-szerelemről, ma sem tudunk sokkal többet, mint amit a versek transzformált vallomásai tudni engednek. (L. Barla Gyula jegyzeteit – VJÖM I. Bp. 1969. 300–319.)

A Bata János szerkesztette kritikai kiadás munkatársai a filológiai kérdőjelek tömegével találják magukat szembe, munkájuk az alapkérdések tisztázásával indul minden mű esetében, szakmai előzményekre alig-alig támaszkodhatván (Kozocsa Sándor, Komlás Aladár munkálkodását kivéve). Munkájuk nem sokkal könnyebb, mint a korábbi irodalmi századok filosz felderítőié.

A filológiai gondok fokozott súllyal jelentkeztek a legújabb kötet darabjai – *Ildikó,* elbeszélő költemények – sajtó alá rendezésekor. A korábbi kritika és irodalomtörténet ugyanis inkább a lírai újdonságokra és a lírikus sorsképletre vetette a hangsúlyt Vajdánál, a nagyobb epikus művekre, főleg azok filológiai problémáira – keletkezéstörténet, szövegkritika stb. – kevéssé ügyelt. A gondokat világosan jelzi a kötet szerkezeti

„aránytalansága". A terjedelmes jegyzet-apparátus tartalmi érvényessége azonban meggyőz eme súlyeltolódás indokoltságáról, melynek újdonsága, hogy a szerkesztők mindig utalnak a konkordanciára, a Vajda-életmű benső motivációs-stiláris összefüggéseire.

Különösen precíz és sokoldalú a *Találkozások* jegyzetanyaga. Egyrészt kortörténeti értelemben: feltárja azt a nagy közéleti-társasági botrányt, amely egyik inspirálója volt Vajdának, másrészt közölve a mű előfizetőinek névsorát, alapvető irodalomszociológiai forrást tesz hozzáférhetővé; továbbá, a mű megjelenését követő irodalmi sajtóhadakozás bemutatása a kor ízlésképéhez nyújt meggyőző adalékokat. Ebben a harcban Vajda maga is föllépett. Újabb adatokkal valószínűsítik a szerkesztők Komlós Aladár feltételezését, mely szerint az egyetlen ismertetés, amely a *Találkozások*at maradéktalanul, sőt himnikusan dicséri, magának Vajdának a tollából származik. Ez a cikk is mellőzhetetlen adat lesz Vajda művészi életrajzának megírásakor, alkotói pszichikumának megvilágításakor.

Alexa Károly

Varga József: Ady és kora.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. 572 l.

Az 1966-ban megjelent *Ady Endre* című pályakép az alapja Varga József új, nagy összefoglaló művének, melyet az Ady-centenáriumra jelentetett meg a Kossuth Könyvkiadó. A pályakép nem monografikus céllal íródott – nem ad részletes életrajzot – viszont feldolgozza a teljes Ady-életművet, a verseken kívül támaszkodik Ady novellisztikájára, publicisztikájára és levelezésére is, hogy mindebből felrajzolja az egységesnek felfogott Ady-mű körvonalait, különös tekintettel a kor politikai-társadalmi-művészeti életével való összefüggéseire.

Az *Ady és kora,* bár nagyrészt az előbb említett pályakép nyomvonalait követi, számos vonatkozásban újat hoz. Mindenekelőtt tagoltabb, áttekinthetőbb formában közli anyagát; az egybefüggő szövegből kiugratott, hangsúlyozott fejezet- és alfejezetcímek, a lábjegyzetek főszöveggé emelése stb. – nem csak formális, de tartalmi-logikai szempontból is a kötet javára válnak. Egyes részeket teljes egészében átdolgozott a szerző (ilyen például az *Ady lírájának egyetemessége* című, új fejezet); míg másoknál csak kisebb korrekciókra került sor.

A már eddig is nélkülözhetetlen könyv, átdolgozott, kibővített formájában még alkalmasabbá vált arra, hogy tanároknak, diákoknak, s minden érdeklődőnek könnyen kezelhető, hasznos kézikönyve legyen. Ezt segíti a névmutató, s az – erősen megrövidített – jegyzetanyag is.

Erdődy Edit

Vezér Erzsébet: Ady Endre élete és pályája.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 556 l.

Az Ady-centenárium kiadványai között üdvözölhetjük Vezér Erzsébet ismert Ady-monográfiájának második, átdolgozott kiadását is. Az 1969-es első kiadáshoz viszonyítva nem változott a könyv szerkezete, felépítése; a tartalomjegyzék is ugyanazon fejezetcímeket viseli.

Számos változtatás, kisebb bővítés található viszont a szövegben; különösen a verselemzésekben, melyek így sokoldalúbb, árnyaltabb képet adnak az olvasó számára Ady lírájáról. Bővült a könyv illusztrációs anyaga is.

A kötetet, mely diákok, tanárok, irodalomkedvelők számára egyaránt nélkülözhetetlen kézikönyv, bibliográfia, vers-cím mutató és névmutató teszi könnyen kezelhetővé.

Erdődy Edit

Vitályos László: Ady-Léda-Csinszka.
Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához. MTA Könyvtára házi sokszorosító részlege. Budapest, 1977. 163 l., 35 képmelléklettel. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. 4(79) Új sorozat.

Vitályos László kötetében Léda és Csinszka eddig kiadatlan visszaemlékezéseit, valamint a még szintén ismeretlen, vagy csak részleteikben ismert leveleit közli.

Mindkét visszaemlékezésről esett már szó az Ady-irodalomban, de mert még nem kerülhettek az olvasók kezébe, kétségbe vonták létezésüket. Dokumentumértékük – annak ellenére, hogy mindkét írás csak vázlatos, nem a nagyközönség elé szánt irodalmi értékű mű – abban rejlik, hogy nem kevés azoknak az eseményeknek, mozzanatoknak a száma, amelyekről csak feljegyzésekből tudunk, s amelyek az Ady-életrajzhoz nyújtanak értékes adalékokat, vagy már ismert eseményeknek más szempontú vizsgálati lehetőségét nyújtják.

Vitályos a két feljegyzés közlése előtt részletesen foglalkozik a kéziratok sorsával, céljával, a megírásukkal kapcsolatban levő eseményekkel, megvizsgálja az Ady-életrajz-irodalomhoz való viszonyukat. A visszaemlékezésekhez írott jegyzeteiben vagy a már publikus adatokkal való összefüggéseket tárja föl, vagy, a homályosan érthető részek esetében, más adatok bevonásával pontosítja a szöveget, megvizsgálja a feljegyzések valóságértékét, s a még figyelmen kívül hagyott események illetve személyek szerepét bővebb magyarázatokkal látja el.

A kiadást Léda és Csinszka Adyhoz írott leveleinek teljes jegyzéke egészíti ki, megjelölve lelőhelyeiket, azokét is, amelyek az örökösök elzárkózása miatt ezidáig még nem láthattak napvilágot. A kötetet jól használható névmutató teszi teljessé.

Vitályos László kötete az Ady-szakirodalom és a nagyközönség számára is lényeges, a szövegkritika szempontjából magas színvonalú munka.

Uray Piroska

Vörösmarty Mihály összes művei.
16. *Publicisztikai írások.* Szerkeszti Horváth Károly és Tóth Dezső. Sajtó alá rendezte Solt Andor és Fehér Géza. *Akadémiai és Kisfaludy-társasági iratok.* Sajtó alá rendezte Gergely Pál. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 819 l. + 8 melléklet.

Vörösmarty a Magyar Tudományos Akadémia legelső, még kinevezett tagjai közé tartozott, alig múlt harminc éves, amikor helyet foglalhatott az 1831 februárjában tartott első nagygyűlés résztvevői körében. Az elkövetkezendő évekből azután igen sok és igen sokféle irat maradt fenn, amelyek világosan mutatják, hogy részvétele az akkor még a tudományos és irodalmi életet egyaránt irányító Akadémia munkájában szinte mindennapos, állandó tevékenysége volt. Ezek az iratok (bírálatok, ajánlások, beszámolók, tervezetek, jutalmi javaslatok) még soha nem jelentek meg egy kötetben – főleg az ItK, az Akadémiai Értesítő és a Magyar Nyelv szétszórt közleményeiből ismerte és hasznosította őket a Vörösmarty-kutatás –, együtt először a Vösörmarty kritikai kiadás 16. kötetének második felében szerepelnek. A sajtó alá rendező *Gergely Pál* érdeme azonban nemcsak az, hogy e gyűjtőmunkát elvégezte, hanem felkutatott számos

ismeretlen iratot is (mindezideig kiadatlan volt pl. a Vörösmarty javításait és aláírásait tartalmazó dokumentumok túlnyomó része) – magyarázó jegyzeteiben pedig a tudománytörténet és a Vörösmarty-kutatás eredményeit felhasználva részletesen és szabatosan tájékoztatja az olvasót Vörösmarty akadémiai munkájáról és e munka körülményeiről.

A negyvenes évekre – mint azt már Gyulai Pál megfogalmazta – Vörösmarty egyre kevésbé vett részt az irodalmi és akadémiai pártok küzdelmeiben, annál nagyobb figyelemmel kísérte viszont a politikai pártok tevékenységét: mindinkább magával ragadta az élénkülő politikai élet. Ez a figyelem azonban nem váltott át állandó és folyamatos közírói tevékenységbe, az 1841-es Kelet népe körüli vitákban való (kétszeri) megszólalása után csak 1848 lázas hónapjaiban bontakozik ki publicisztikai munkássága – számra most sem sok, de súlyos ideológiai-politikai problémákat és drámai helyzeteket tükröző írások születnek ekkor. A kritikai kiadás 16. kötetének első része minden, a Gyulai féle 1884–85-ös Összes Művek óta előkerült tényt számbavéve s új kutatási eredményeket is felmutatva a nagy költőnek ezeket az írásait tartalmazza. A sajtó alá rendező *Solt Andor* és *Fehér Géza* a korrekt szövegkritikai munka mellett az igen alapos jegyzetanyagért is elismerést érdemelnek. A jegyzeteknek itt különleges jelentősége van, hiszen az olyan írásoknak, mint pl. a zsidóügyről szóló vagy a Petőfinek adott válasz, voltaképpen a kritikai kiadás keretei biztosíthatják a legjobb közlési módot: ezek csak létrehívó okaikkal és körülményeikkel együtt, a részletesen és pontosan bemutatott történeti háttér előtt hatnak igazán.

A kötet a befejezéséhez közeledő Vörösmarty kritikai kiadás eddigi magas színvonalát folytatja. Egy bíráló megjegyzés azonban kínálkozik: a kötet logikusabb felépítésű lett volna s inkább követte volna a költői pálya ívét is, ha előbb az akadémiai írásokat közli s azután a publicisztikát.

Bíró Ferenc

Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 639 l.

A kötet szokatlan élményt ígér: „Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból", amelyet nemcsak a szerkesztő-válogató magyaráz, hanem két irodalomtörténész tanulmánya is közrefog. *Kovács Sándor Iván* bevezetése hasznos fölkészítés. A rendhagyó vállalkozás sajátos jellege az, hogy egy *költő* szuverén olvasatú vers-válogatását kapjuk itt, aki „a múltat most nem varázslattal teremti, hanem megteremtetten varázsolja elénk".

Weöres Sándor hatalmas, vallomása szerint évtizedek óta érlelődő vállalkozásához csak elfogulatlanul, szakmai fenntartásainkat elvetve kerülhetünk igazán közel – fogadjuk el vezetését, s ne ítéljünk irodalomtörténeti tanulságokkal. Az elmúlt évszázadok magyar költészetének „rejtett értékeiből és furcsaságaiból" rajzolt tabló a legteljesebben sajátja, maradandó olvasmányélményt is csak egymásra-vonatkoztatásuk ad: régebbi magyar irodalmunkat kitűnően ismerő s feltétlen tisztelő *költő* elsősorban maga örömére vizsgálódik, hogy irodalmi örökségének rejtettebb, elhomályosuló szálait is felszínre emelje. S antológiája igazán izgalmas olvasmánnyá válik így: Weöres Sándor kezünkbe adja „félezer esztendő bizarrériáinak, divatjainak, szépségeinek" gyűjteményét, Weöres Sándor olvasatában.

A kötet „nem a híres darabok tárlata, hanem a ritkán, vagy sosem mutatottaké", s abból a súlyos élményből fakadt, hogy „a magyar Parnasszus olyan törmelékhegy,

amit érdemes félásni, mert kincsek lappangnak benne". Nem vethető össze tehát az irodalomtörténészek szöveggyűjteményeivel a vállalkozás, mert indokolhatóan szuverén, hasonló karakterűvel sem lenne mérhető. Weöres Sándor a már elfeledettből válogat, fölemelve a számára, s ítélete szerint mindannyiunk számára még figyelemreméltó irodalmi érvényességűeket – a pogánykori töredékektől a valóban méltatlanul elfeledett megdöbbentő erejű verselőkig, vagy a nem ritka, de a korra, ízlésre, igényekre feltétlenül jellemző, s így e gyűjteményben joggal helyt kapó álköltői darabokig. Ítélete gyakran meggyőz, legkivált *Apafiné Bethlen Kata, Kalmár György* vagy *Karay Ilona* esetében, de mindenképpen elgondolkoztat, s tanulságos akkor is, ha épp csak egynéhány sort emel ki, esetleg hosszabb darabokat követhető szándékossággal tör össze, hogy aztán így formáljon valamely egészet, vagy kiváltképp akkor, mikor költőnőinket mutatja be rendkívüli átéléssel. (Válogatásával egyúttal a magyar költőnők legteljesebb antológiáját nyújtja.)

Weöres Sándor öt nagyobb csoportba rendezi gyűjteménye darabjait, célszerűnek tartva itt a századhatárok adta periódusok használatát: „Kezdettől a Mohácsi vészig" tart az első szakasz, majd a következő négy évszázad szerint a többi. A költőknek s darabjaiknak felsorakoztatása is szigorúan kronologikus. Minden szerzőt s verset kommentál viszont, ahol, mert irodalomtörténetírásunk használt terminusaival él (például a stílustörténeti kategóriákkal), ösztönözhetne épp újfajta értékelésre is, ha nem figyeltünk volna már korábban arra: az olvasó-író Weöres Sándorral haladunk, nem egzaktságra törő kutatóval. Pontosan ezért nyújtják a legnagyobb élményt azok a kommentárok, melyek kevésbé filológiai jellegűek, ahol közvetlenebbül szól a szerkesztő-válogató, hosszabban akár, vagy másfél sorban, mint Eötvös Józsefnél.

Kétségtelenül nehéz *Bata Imre* feladata, mikor e „könnyelmű, tarka-barka könyv" végigolvasása után kell józanul intenie: „mindez azonban nem fejezi ki a költészet sajátos történetét", s *Költészetünk vonulata* című tanulmányában arra vállalkoznia, hogy könnyen olvasható, korrekt tömörséggel jelzi majd a „vonulat tagolódását", az „evolúciós szakaszokat és hirtelen forradalmas változásokat". S csak ezután következik az Utószó, Weöres Sándoré, hogy az olvasót, feszültségét feloldva, immár kivezesse a gyűjteményből: „Nem kívánjuk irodalmunk eddigi értékrendjét megváltoztatni, hanem az értékelt szerzők és művek sorát gyarapítani... megkíséreljük a magyar költészet tiszteletlenebb megközelítését, ne legyen magasztos bálvány, inkább oldott, hajlékony, élvezetes".

Ötvös Péter

Wir stürmen in die Revolution.
Studien zur Geschichte der ungarischen sozialistischen Literatur. Hrsg. v. M. Szabolcsi, F. József, L. Illés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 473 l.

Magyarországon évek óta folyik a szocialista irodalom kibontakozásának, korszakainak kutatása a század elejétől napjainkig. Számos antológia, tanulmánykötet, monográfia látott napvilágot ebben a tárgykörben. A kutatások tárgya, témaköre, problémái, eredményei nemcsak a magyar irodalom kutatói számára tanulságosak, hanem más országok, főképpen a szocialista országok irodalomtudósai és a világirodalom iránt érdeklődő olvasói számára is. Ezért készült ez a válogatás, hogy német nyelven számot adjon egyrészt a magyar irodalomtudomány kutatási módszereiről, elért eredményeiről, másrészt a huszadik századi magyar szocialista irodalomról áttekintést adjon idegen nyelvű olvasók számára is. A tanulmányok az összehasonlító irodalomtörténeti módszerek felhasználásával széles körű adatanyagra támaszkodva mutatnak fel

egyes kiemelkedő alkotókat *(József Attila, Derkovits Gyula, Kassák Lajos),* írócsoportokat (pl. a munkásírók nemzedékét, a korán halálba űzött fiatal szocialista írókat, az „elsüllyedt irodalom" alkotóit), a moszkvai emigrációban kiadott Sarló és Kalapács körül csoportosuló írók tevékenységét, a magyarországi szocialista folyóiratok legfőbb irányzatait, irányelveit, legtöbbet publikált költőit, íróit és ideológusait (pl. a 100%, az Egység, a Gondolat, az Új Hang, és más lapokkal kapcsolatos kutatásokat). A kritikai, irodalomtörténeti elemzéseken kívül több jelentős elvi kérdéseket tisztázó, összefoglaló jellegű tanulmány is olvasható, pl. a szocialista realizmus fogalmáról, az avantgarde és a szocialista irodalom, az irodalom és a munkásmozgalom kapcsolatáról, a modernizmusról, a politikai elvek érvényesüléséről a szépirodalomban, a szocialista világirodalom és a Magyar Tanácsköztársaság irodalma viszonyáról és más, a szocialista irodalomtudomány számára fontos alapkérdésekről, elvi és módszertani álláspontokról, melyek valamennyi ország szocialista irodalomkutatásához fontos adalékul, összehasonlításul szolgálhatnak. A neves irodalomtörténészek (pl. *Király István, Pándi Pál, Illés László, József Farkas, Szabolcsi Miklós* és mások) tanulmányain kívül a külföldi olvasók számára készített válogatott bibliográfia, a személyekről és a fontosabb történelmi-irodalmi eseményekről összeállított kislexikon, névmutató, orosz és angol nyelvű összefoglalás található a tárgyalt korszakok képzőművészeti alkotásaival, plakátjaival illusztrált kiadványban.

R. T. O.

Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus 1565-től 1660-ig.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 462 l. (Humanizmus és reformáció)

Zoványi Jenő egyháztörténész (1865–1958) a XVI. század magyar protestantizmusáról írt áttekintésének első részét már 1922-ben megjelentette *A reformáczió Magyarországon 1565-ig* címmel. Kutatásai során azonban egyre több új adat került elő, amiért a feldolgozandó anyagot véglegesen elrendezni és lezárni csak 1949-ben tudta *A magyarországi protestantizmus a 16. században* című munkájában. Ez utóbbi mű kéziratban maradt fenn, s tartalmazta az 1922-ben már publikált írások javításait is. Mivel ezek a változtatások inkább stilisztikai jellegűek voltak, a már megjelent rész újraközlésétől az írásokat sajtó alá rendező *Ladányi Sándor* eltekintett.

Zoványi Jenő, a pozitivista történetíró-iskola kiváló képviselője nagy figyelmet fordított munkájában az 1565 utáni protestáns egyházban bekövetkezett olyan változások elemzésére, mint például az egyházak területi egységeinek formálódása, a kisebb magyarországi eredetű vallások létrejötte, a szervezeti keretek alakulása stb. *A Királyhágón túli lutheri és helvét irányú egyházak* fejezete, János Zsigmondnak a helvét irányhoz csatlakozása utáni intézkedéseiről ad számot, természetesen regisztrálva az ágostai és helvét irányúak között felmerült egyházszervezeti kérdéseket, majd a János Zsigmond halála után kiélesedő ellentéteket a protestáns és katolikus egyház között. *A helvét irányú egyházak a Tisza és a Duna mentén 1565 tájától* sok adatával, zsinati határozatokat felsorakoztató és kommentáló értékelésével széles körképet nyújt a tiszán- és dunántúli egyházkerület egyházszervezeti kérdéseiről, s különösen *Szegedi Kis István* tevékenységéről. S bár a helvét irány nagyméretű térhódítását ezekben az években a más felekezetűek nehezen tudták volna visszaszorítani, *A felvidéki lutherizmus küzdelmei az egység érdekében* című tanulmány azt a küzdelmet is jól tükrözi, amit *Faber Tamás*nak, *Sculteti Severin*nek és másoknak folytatni kell összetartozásuk megőrzéséért, a sacramentáriusok ellen. *A protestáns egyházi élet és oktatásügy kialakulása* című rész az ország oktatásügyi helyzetének megrajzolásával válik számunkra nélkü-

lözhetetlenné. Ebben az írásban Zoványi Jenő iskolákat támogató nevekre *(Nádasdy Ferenc, Perényi Gábor),* fennmaradó iskolai törvényekre (Bártfa: 1539; Modor: 1594), iskolai székhelyekre (Sztropkó, Homonna, Felka), neves tanárokra *(Cramer Gáspár, Breslacus Márton)* stb. irányítja a kutatók figyelmét. Érdeme a kötetnek, hogy miközben sor kerül egy-egy vezető egyéniség szervező munkájának bemutatására (például: *Blandrata György, Dávid Ferenc, Méliusz Juhász Péter),* nem feledkezik el a szerző a ma már szinte az ismeretlenség határán állók szerepéről sem (például: *Eberhard Mátyás, Sóvári Soós Kristóf, Thoraconymus Mátyás).*

A könyvben való tájékozódást megkönnyíti Ladányi Sándor névmutatója, amely nemcsak jelen kötet, hanem az 1922-ben kiadott mű névanyagát is tartalmazza!

Húbert Ildikó

Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon.
3., javított és bővített kiadás. Szerkesztette: Dr. Ladányi Sándor. Kiadja: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. Budapest, 1977. 712 l.

Egy kivételesen tehetséges, megalkuvást nem ismerő tudós főműve ez, melyen több mint fél évszázadon át vasszorgalommal dolgozott. Ma, amikor ilyen egyéni filológiai teljesítmények már nem szoktak létrejönni, nehéz megfelelő szavakat találni e munka méltatására.

A lexikon előző, még bővítetlen kiadása, mely közvetlenül a háború előtt s mindössze negyven példányban (!) jelent meg, ma könyvtárak féltve őrzött kincse. Bár mindig is nagyon nehéz volt hozzájutni, ez a könyv a legtöbbet idézett alapművek egyike az egyháztörténeti, valamint a régi magyar irodalommal vagy történelemmel foglalkozó munkákban. Irodalomtörténeti jelentőségének oka világos. A szerző a protestáns egyháztörténetet a kezdetektől a megírás idejéig dolgozta fel. Természetesen nagy súllyal szerepel a 16–17. század egyháztörténete. E korszakból alig néhány olyan irodalmi művet ismerünk, mely felekezeti szempontból közömbös lenne. A 16. században pl. kb. két nagyságrenddel több protestáns művet írtak, mint katolikust. Lényegében majd minden író protestáns volt, és megfordítva: majd minden művelt protestáns végzett valamilyen irodalmi tevékenységet. Mindezen személyek bibliográfiai adatait Zoványi lexikona gyűjtötte össze. (Sajnos szakirodalmi hivatkozások, levéltári jelzetek nélkül!)

Bár a szerző 1958-ban bekövetkezett haláláig gazdagította a kézikönyv adatait, s bár a szerkesztő egyes kiegészítéseket elvégezve még pontosabbá tette a lexikont, a mű mai szemmel nézve már helyenként hiányos, ha elavultnak nem mondható is. Vegyük tekintetbe, hogy épp az ötvenes évek vége óta, főleg *Pirnát Antal, Keserű Bálint, Dán Róbert* kutatásainak eredményeképp az erdélyi antitrinitárius és szombatos teológiai irodalomnak olyan rendkívül jelentős szövegemlékei kerültek elő, amelyeknek felfedezése nemzetközi szenzációt okozott. Jobb lett volna, ha nem kell ilyen sokáig várni a könyv megjelenésére. Az átjavított kéziratot ugyan már 1959-ben megszerezte a M. Ref. Egyház Egyetemes Konventjének Sajtóosztálya, de a művet nem adták ki, sőt, maga a kézirat is elkallódott. Ladányi Sándor érdeme nem merül ki a gondos szerkesztői munkában: ő találta meg Zoványi lappangó kéziratát.

Zoványi önmagát is felvette lexikonába. Megemlíti kéziratos műveit is, többek között protestantizmus-történeti monográfiájának második részét, mely megjelent azóta, szintén posztumusz műként. Megemlíti Zoványi ezeket a műveit is: *Dávid harca Góliáttal* (emlékiratok), valamint *Sárospataki és debreceni küzdelmeim az egyházi hatalmasságokkal.*

J. P.

Zsilka Tibor: Poétikai szótár.
Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, Bratislava, 1977. 243 l.

A jónéhány éve megélénkült magyar stilisztikai, poétikai, stílustörténeti stb. kutatások, a szinte már iskolákat is kialakító működpontú vizsgálatok értékes segédkönyvhöz jutottak Zsilka Tibor művével. Még akkor is, ha – föltehetően – kevés magyarországi szakemberhez jut el (nem tudunk ugyanis itthoni terjesztéséről); s az értékes, sőt hézagpótló minősítésre akkor is rászolgál, ha némileg rendszertelennek, némileg hiányosnak mutatkozik – éppen a maga által megszabott magas mérce mellett.

A könyv első renden a szlovákiai magyar iskolákban folyó irodalomoktatást kívánja segíteni (többségében klasszikus magyar példaszövegek alapján), de célja szerint – mint az előszóból kiderül – szélesebb körökhöz fordul: lényegében mindazokhoz, akik „irodalmi szövegekkel foglalkoznak, vagy szövegelemzést végeznek." Minden bizonnyal ebből az egyszerre szűkítő (iskolai használat) és ugyanakkor tágító (általános műelemzés) határvonásból származnak a könyv erényei és fogyatkozásai.

A szótár címszavai egy egészen tágas poétika-felfogást sugallnak, melybe beletartozik a műfajelmélet, a stilisztika, a retorika és a verstan is. Legnagyobb haszna a könyvnek az, hogy a hagyományos retorika és stilisztika újabban mind gyakrabban felbukkanó terminusaival meglehetősen bőkezű, s így a műelemzésben kevésbé járatosak nem kényszerülnek a régi iskolai retorikák előbányászására.

A szótár egyes részterületeken igencsak aprólékos (például címszóvá emeli a *tényirodalmat*, az *operettet*, a *riportot*, a *tárcacikket*, a *bluest*, a *bestsellert* stb.) és éppen ez jogosíthatja fel a recenzenst egy-két hiányzó műszó felsorolására.

Még a legegzaktabban működpontú elemzéseknél is aligha kerülhető meg a stílustörténeti szituációra való utalás. A Poétikai szótár ezeket a kategóriákat – *gótika, barokk, manierizmus* stb. – következetesen mellőzi. A nyelvi-verstani kategóriák közül – találomra – hiányzik a *gondolatritmus,* a *közölés,* a *szimultán ritmus,* a *periódus,* a *ionicus.* A műfajoknál-műnemeknél a *tárcanovella,* a *kritika,* a *zsoltár,* az *elegico-óda,* a *publicisztika.* S nem kapnak felvilágosítást azok sem, akik a hagyományos-új poétikai-retorikai elemzések olyan műszavaira kíváncsiak, mint a *gradáció,* a *szilencium* (a *zéró-morféma*), a *toposz,* a *szerep,* az *embléma,* a *struktúra,* a *szöveg,* a *gesztus,* az *élmény.* Jóllehet a felsoroltak között akad lélektani és szociológiai terminus is (hogy az esztétikaiakra vagy a zeneiekre ne is utaljunk), ma már ezek oly mértékben behatoltak az irodalmi vizsgálatokba, hogy szükséges egzakt, szótári rögzítésünk. Éppen az egységes terminológia kialakítása és megszilárdítása érdekében.

Zsilka Tibor munkája – a jelzett hiányok ellenére is – tájékozottságra valló és tájékozódást segítő kézikönyv. Egy remélt újabb kiadás pedig kívánatossá tenné a szócikk-határok további bővítését, azért hogy végre magyarul is olvasható legyen egy, a műelemzés minden részterületét feltérképező szakszótár, enciklopédia.

Alexa Károly

Magyar zenetörténet, 1977

Documenta Bartókiana.
Neue Folge. Heft. 5. Herausgeben von László Somfai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 224 l. + 23 képmelléklet.

A Dokumenta Bartókiana új, ötödik füzetének Bartók Béla 1920-ban és 1921-ben publikált tizennégy írása áll a középpontjában. Ehhez a szokatlan termékenységű periódusához Somfai László fűz jól tájékoztató, pontos bevezetést, melyben jogosan állapítja meg, hogy a zeneszerző ezekben a tanulmányaiban és jegyzeteiben mintegy a maga számára is összegezni akarta a modern európai és magyar zene legfontosabb összetevőit, azokat a jellegzetességeit, melyek alighanem kiállják a kor és az idő próbáját.

A tizennégy írás sorában olvashatjuk a népzenei jellegű tanulmányok között az alapvető jelentőségű *A parasztzene hatása az újabb magyar műzenére* című elemzést, melyben elsők között figyelmeztet arra a kapcsolatra, amely Igor Sztravinszkijt az ősi orosz népzenéhez kapcsolja, s megejtő szépséggel, értéssel ír a Psalmus Hungaricust a magyar népzenéhez fűző elemekről. Ugyancsak jelentős – a Bartók-kutatás szempontjából is, de a Schönberg-filológiában is – a *Schönberg zenéje Magyarországon* című írás, mert ebből megtudhatjuk, hogy Bartók már 1912-ben ismerte Schönberg egyik publikálatlan zongoraművének másolatát. E két esztendő termése a két zenei levél, melyek eredetileg a Pianoforte 1921. évfolyamában jelentek meg, s első magyar fordításukra csupán 1956-ban került sor. Ugyancsak izgalmas, forrásértékű írás *A modern zene Magyarországon.* (Bartók Béla válogatott írásai között a cikk címe: Az új magyar zenéről.) Ebben kortársairól, Dohnányiról, Kodályról, Weiner Leóról rajzol máig is érvényes képet. (Ez a tanulmány is a Pianoforte-ben jelent meg először. Néhol a válogatott írásokban közölt fordítás mintha gördülékenyebb volna az itteninél.)

A kötetben olvasható többi tanulmány közül kiemelkedik Demény János *Kortárs-zene Bartók hangversenyműsoraiban* című tanulmánya. A szerző a hazai Bartók-kutatás egyik kiemelkedő alakja. Alapos, minden szempontra kiterjeszkedő írásában részletes jegyzékét adja azoknak a modern zeneszerzőknek, akik Bartók repertoárján szerepeltek. Az egyes művek mellett feltűnteti az előadások helyét és idejét. Külön felsorolja a hangversenyein közreműködők névsorát is. Hasonló kutatási körben mozog Lamperth Vera: *Kortárs-zene Bartók jegyzeteiben* címmel megjelent tanulmánya, melynek ugyancsak kiemelkedő érdeme a forrásközlés. Lamperth Vera másik tanulmánya a II. vonósnégyes harmadik tételének jegyzeteivel foglalkozik. Somfai László pedig két lemezfelvétel összehasonlítása kapcsán Bartók rubato-stílusáról tesz figyelemre méltó megjegyzéseket.

A Dokumenta Bartókiana ötödik, igen gazdag anyagú füzetét Breuer Jánosnak három új, Bartókkal foglalkozó könyvről írt beszámolója teljesíti ki.

Rónay László

Magyar zenetörténeti tanulmányok Kodály Zoltán emlékére.
Zeneműkiadó, Budapest, 1977. 457 l.

A Bónis Ferenc szerkesztette kitűnő kötet, melyben a mai magyar zenetudomány legkiválóbb képviselői sorakoztak fel jelképes tiszteletadásra, voltaképpen három részre osztható. A szerkesztő előszava és Illyés Gyula facsimile változatban közölt *Bevezető egy Kodály-hangversenyhez* című verse után a Kodályról szóló tanulmányok következnek, majd a magyar zenetörténet tárgykörét bővítő írások, végül pedig egy nagyon izgalmas anyag, Popperné, Lukács Mici és Gyergyai Albert emlékezése.

A Kodály-tanulmányok kivétel nélkül hozzásegítenek ahhoz, hogy századunk e kivételes hatású jelenségét még tisztábban, még világosabban lássuk. Egyre érzékletesebben rajzolódik ki ezekből az írásokból, hogy életműve egyetlen nagy egység, összefoglalás de kapunyitás is, a magyarság-fogalomnak újfajta megközelítése és megvalósítása, melynek kisugárzása mai kultúránkban is érezteti ösztönző hatását. Sok vonatkozásban érzékelteti az életműnek ezt a tágasságát, más művészi területekre való átnyúlását, illetve az azokból való megtermékenyülését László Zsigmond *Szó és ének Kodály dallamvilágában* című tanulmánya. Abból az önvallomásból indul ki, melyet Kodály mondott el a Nyugat-Barátok körében 1932-ben tartott előadásában. Költészettörténeti szempontból is izgalmas kérdés: vajon mi lehet a mélyebb oka annak, hogy Kodály nyelvünk hangsúlyrendszerét és hanglejtését „gyökeresen" másnak érezte, mint a többi európai nyelvekét. Hogyan vezetett az út a zeneszerző képzeletében a népdaltól Berzsenyi felé? Azaz: hogyan találta meg azt a kulcsot, mely egyszerre nyitotta előtte a magyaros vers és a görögös formákban írt költészet titkait. László Zsigmond összehasonlító alapon, példák sokaságával bizonyítja, hogy „mindkét verstípusban a metrikai iktusok és a logikai akcentusok esetleges divergenciáját a hanglejtés szabályozza."

Anélkül, hogy részletesen méltatnánk a kötet zenetudományi anyagát, *Szabolcsi Bence* reveláló erejük emlékezésétől *Vargyas Lajos* izgalmas tanulmányáig, hadd mondjuk el mintegy összefoglalásképpen, hogy az utóbbi évek egyik legszínvonalasabb, legizgalmasabb tanulmánygyűjteménye; eredményei bizonyára sok vonatkozásban megtermékenyítik majd a zenetudományt. Külön szeretnénk viszont szólni a Függelékben közölt két emlékezésről, mert mindkettő sok értékes irodalomtörténeti és kortörténeti adalékot is tartalmaz.

Popperné, Lukács Mici *Emlékeim Bartókról, Lukács Györgyről és a régi Budapestről* gyermekkora és ifjúsága emlékeit eleveníti föl, s megejtően érdekes képet rajzol a század első éveiben rohamosan fejlődő, a művészetek iránt egyre intenzívebben érdeklődő főváros életéről. Lukács József – aki neki is, Lukács Györgynek is édesapja volt – a felvilágosult szellemű, nagyon művelt radikális érzelmű nagypolgárnak volt tipikus példája. Önzetlenül támogatta a művészeket és művészeteket, ezért házában szívesen, kedvvel fordultak meg a kor kitűnő előadóművészei, írói, költői, festőművészei. Ezekről a találkozásokról ír csipetnyi nosztalgiával, öniróniával, olykor mentegetőzve Lukács Mici. Inkább az ifjú, szinte még gyermek Lukács Györgyről van mondanivalója. Annál izgalmasabbak azok a részletek, melyekben a néhány évig náluk lakó *Bartók*ról, a család legkedvesebb barátjáról, *Dohnányi Ernő*ről, *Kodály*ról, *Jászi Oszkár*ról és másokról ír.

Természetes módon „belülről" látja és ábrázolja a Gyopár utcai ház életét. Nem úgy, mint Gyergyai Albert, aki a „kert" után most „egy barátságos ház történeté"-t írta meg néhol megejtő lírával, másutt megbocsátó iróniával. Több évig nevelősködött a családnál, bőven vannak hát emlékei a háziakról is, vendégeikről is. Thomas Mann egyik budapesti látogatásának futó képe, Hermann Hesse alakja villan meg előtte,

és sűrűn szól Bartókról, akinek szikár alakja, aszkétikus szigora őt is megragadta. Igaz, több ízben hangsúlyozza, emlékezést ír, de az általa rajzolt képet aligha mellőzheti az irodalmi alkotások hátterét, társadalmi összetevőit nyomozó kutatók bármelyike is.

Végezetül az általános zenetörténeti tanulmányok közül hadd hívjuk föl a figyelmet Demény János *Adatok Balázs Béla és Bartók Béla kapcsolatához* című tanulmányára, mely a *Kékszakállú herceg vára* előzményeinek vonatkozásában értékes, új adatokat ad s további kutatásokra ösztönöz.

A kötetet a külföldi kutatók is jól hasznosíthatják, gondos és pontos idegen nyelvű kivonatok könnyítik tájékozódásukat.

Rónay László

Zolnay László: A magyar muzsika régi századaiból.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 417 l.

A középkori és reneszánsz zene magyarországi adatainak szegényességét, valamint ennek okaként tatárjárást, török hódoltságot emlegetni már közhelyszámba megy mind a szakemberek, mind a laikusok körében. Zolnay László könyvét olvasva meglepetéssel állapíthatjuk meg, hogy ez a szerencsésebb országokhoz viszonyított szegényesség mégis bizonyos fajta bőséget jelent, mindenesetre jóval többet annál, mint amennyire számítottunk volna. A szerző nemcsak a magyar, hanem a pannóniai hagyaték zenei vonatkozásain is végigkalauzol bennünket a régészeti leletek alapján. Megismerkedhetünk a legrégibb magyarországi hangszerrel, az istállóskői csontsíppal, és a többi érdekességgel, mint például az aquincumi víziorgonával, mely a maga nemében egyedülálló a világon. Honfoglalás előtti történelmünkből kiemeli a korabeli történetírók idevágó feljegyzéseit, valamint intrapolálja a nomád pásztornépekre vonatkozó korabeli adatokat, egybevetve azokat a modern néprajzi kutatások eredményeivel. Megkeresi Magyarország helyét a középkori zene történetében, ami bizony nem könnyű dolog, bemutatja a középkori és a reneszánsz zenélés valamennyi formáját (musica sacra, musica aulica, musica bellica, musica profana), a népzenének is hosszú fejezetet szentel, egyszóval valódi összefoglaló munkát ad az érdeklődők kezébe, amely nem kompiláció, hanem új adatokkal is szolgál és így egyformán érdekes lehet mind a szakember, mind a nagyközönség számára, márcsak olvasmányossága miatt is.

Talán ellentmondásnak tűnik, hogy egy ilyen jellegű művet, amelyet már hosszú ideje joggal és hiába vártunk zenetudósainktól, olyasvalaki írt meg, aki nem tartozik szorosan a szakma körébe, maga a tény azonban – a szerző munkássága ismeretében – szinte törvényszerű, hiszen már évek óta foglalkozik a magyar művelődés történetével *(Kincses Magyarország, Ünnep és hétköznap a középkori Budán).* Így önként adódott, hogy a – nemcsak számunkra, hanem számára is – nyugtalanító űrt betöltse, mert a szintézishez erre is szüksége volt.

Virágh László

Klasszikus magyar irodalmi alkotások hanglemezfelvételei

Talán fölösleges külön szólnunk arról, milyen felmérhetetlen a jelentősége a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat azon törekvésének, hogy minél több irodalmi alkotást igyekszik lemezre venni. (S nemcsak ezek alapján ismerhetik meg az iskolások egy-egy másként száraznak vélt „kötelező" olvasmányt egész szépségében, hanem általában igen jó eligazítók a felvételekhez készült ismertető szövegek is, melyeket legtöbbször kitűnő irodalomtörténészek írnak, a kor és a műalkotás legjobb ismerői.) Irodalom, színház és zene fonódik egységbe ezeken a lemezeken, mint hajdanán, amikor az emberi hang vagyis általában a hang volt a „mérték", s a költők önmagukat kísérve, recitálva adták elő alkotásaikat. Az orális költészet újraálmodásának kísérletei azok a lemezek, melyeken egy-egy nagy költőnk maga ad elő műveiből; abba a sokáig ismeretlen korba engednek bepillantást azok a felvételek, melyeken elmúlt korszakok némiképp átdolgozott – s az irodalomtól elválaszthatatlan – zenei anyaga éled újjá; s különös izgalmat, várakozást keltenek azok a kidványok, melyeken egész színdarabokat hallhatunk szép kiállítású ismertető füzet kíséretében.

Szóljunk először két ilyenről. *Katona József Bánk bán*ját a Nemzeti Színház-beli előadás felvétele alapján vették lemezre. Az előadást Marton Endre rendezte, a főbb szerepeket Sinkó László (II. Endre), Ronyecz Mária (Gertrudis), Téri Sándor (Ottó), Sinkovits Imre (Bánk bán), Vörös Eszter (Melinda), Básti Lajos (Petur bán), Őze Lajos (Biberach) és Avar István (Tiborc) tolmácsolják. Az ismertető tanulmány írója, *Bereczky Erzsébet,* elsősorban *Gyulai Pál* tragédia-értelmezésére támaszkodott, amikor felvázolta a darab cselekményét és Bánk bán személyes tragédiájának motívumait. Az újabb kutatás (gondoljunk csak *Sőtér István* nagy tanulmányára, *A teremtés vesztésére*, a *Werthertől Szilveszterig* című kötetben, *Barta János* kiegészítő megjegyzéseire az *Irodalomtörténet*ben és *Pándi Pál* tanulmányára) még mindig nem alakított ki teljesen egységes képet a műben izzó tragédia értelmezésével kapcsolatban. Így természetesnek kell vélnünk, hogy az ismertető füzet írója – akinek nem kételyeket kell ébresztenie, hanem lehetőség szerint egységes képet és értelmezést kell adnia – igyekezett egy már kiérlelt interpretáció alapján közelíteni a *Bánk bán*hoz, hisz az ismeretterjesztés szempontjai ezt mindenképpen indokolttá teszik. Jól és pontosan mondja el a darab cselekményét, s bevezetése végén rövid színháztörténeti összefoglalásban vázolja fel, mit jelentett a magyarság számára a mű. Talán itt érdemes lett volna néhány nagy színészi teljesítményre is visszaemlékeztetnie.

Maga az előadás – mely részben a tanulmányoknak is kiindulópontja és ösztönzője volt – inkább a hagyományos, klasszikus ideál jegyében fogant, s ez – lemezről lévén szó, melyen a hangoknak van a legfontosabb szerepük – érzésünk szerint helyes, hisz megteremti a hallgatóban azt az ideálképet, melyet a maga későbbi élményeivel szembesíthet.

*Vörösmarty Csongor és Tündé*je kivételesen szép kiállításban jelent meg. A felvételt Vámos László rendezte, Csongor szerepében Huszti Pétert hallhatjuk, a három vándort Kállai Ferenc, Bessenyei Ferenc és Mensáros László szólaltatja meg, Balga Szirtes Ádám, Tünde Almási Éva, Ilma Szemes Mari, Mirigy Gobbi Hilda, az Éj szerepét pedig Ronyecz Mária „alakítja". A művet ismertető tanulmányt *Rónay György* írta.

A *Csongor és Tünde* Vörösmarty költői nyelvének egyik legnagyobb teljesítménye, ahogy a tanulmány írója mondja: „Szebben, tisztábban, táncosabb könnyedséggel, bársonyosabb mélységgel, ötletesebb trillákkal, ha kell póri dudaszót, ha kell égi csengettyűt utánozva azóta sem szólt ez a varázsfuvola". A költői mű legfontosabb értelmezései Gyulaitól Tóth Dezsőn át Szauder Józsefig egyetértenek ebben. *Tóth Dezső*

figyelmeztet arra, hogy irodalmunkban szinte magában álló kísérlet, hogy a költő egyetlen ölelésében fogja össze „meséset és valóságosat, tündérit és parlagit, fennköltet és rútat, szárnyalót és botorkálót, játékot és filozófiát, bűnöset és bájosat, reálisat és irreálisat". A mű mondanivalója persze már nem ily sokágú: Vörösmarty meglehetősen pesszimista módon ítél benne a történelemről, kételyeivel csak a háborítatlan magánéleti boldogság vigasztalását tudja szembeállítani. Mindazonáltal manapság Vörösmarty egyik legnépszerűbb alkotása, s a televízió-előadás után igazi „lemez-siker"-ré lett e kiadvány.

A drámai műveket tolmácsoló lemezeknek természetesen a látvány kikapcsolódása a legnagyobb problémájuk. A színészeknek a hangjukkal kell pótolniok a vizuális élmény hatását. Ezen a felvételen e törekvésüket teljes siker koronázta, s ez mindenképp a szerencsés színész-választás eredménye. Szinte kivétel nélkül úgy mondják szerepeiket, hogy a valóság mögött érezni a tündéri lebegést, a meseviláq jelenlétét, mely ironikus távolságtartással jelentkezik legtöbbjük szövegértelmezésében.

Az *Ifjú szívekben élek* című Ady-lemez – melynek anyagát *Vezér Erzsébet* válogatta szerencsés kézzel – stilszerűen a legifjabb színésznemzedéknek ad alkalmat, hogy versmondó tudását bizonyítsa. Ady verseit mondani nem egyszerű dolog. Nem ér célt, aki falrengető pátosszal akarja megközelíteni mondanivalójukat, de a költő szándékától alighanem idegen egyfajta objektív távolságtartás is. A versmondás és versértelmezés egyik legérdekesebb hazai vitája épp Latinovits Zoltán Ady-lemeze kapcsán folyt a Jelenkorban Latinovits kétségtelenül a maga egyéniségéhez hasonlította Adyt, de talán ezért is ért el lemezével oly rendkívüli sikert. Vezér Erzsébet a lemezhez írt ismertető szövegében az Ady-szavalás következő állomásait különíti el: a költő életében túltengett a deklamáló, patetikus-retorikus előadásmód: elsősorban első négy kötete alapján igyekeztek a művészek megéreztetni Ady merész újszerűségét. A két világháború között istenes verseit szavalták szívesen: halkabban, érzelmesen; baloldali esteken pedig proletárversei csendültek föl újra meg újra. Ma – amikor az Ady-filológia jóvoltából – a költőre vonatkozó ismereteink alaposan kibővültek, ismét változik, alakul az előadói stílus. A „sokarcú" Ady divatja hódít, a versértő közönség a költőnek új és új tartományait vágyik megismerni. Vezér Erzsébet ilyen szempontokra ügyelve válogatta össze a lemez tartalmát: képet adott szülőhelyéről, legnagyobb ösztönzőjéről, a „magyar Ugar"-ról, felvillantotta a „küldetéses költő" arcmását, szerelmi lírájáról, ízelítőt adott kuruc verseiből s forradalmi lírájából. A verseket prózai részletek és Ady-versek inspirálta zeneművek teszik teljessé.

Maga a válogatás valóban kifogástalan, a versek előadása azonban legalábbis meggondolkodtató. Senki sem várhatja a színművészektől, hogy Latinovits hőfokán azonosuljanak a verssel. Valamiképpen azonban mégis közel kellett volna kerülniök az előadott anyaghoz. Mást jelent a „sokarcú"-ság és mást a szenvtelenség. Egy-két kivételtől eltekintve (Kútvölgyi Erzsébet, Bálint András) csak csodálkozik a hallgató, s furcsálkodva teszi föl magának a kérdést: ez volt hát az a költő, kinek művén összecsaptak az ellentétes nézetek? Hisz ez lekerekített klasszikus, kinek érzelmei is csak „hangfogóval" érvényesültek!

Bende Miklós szerkesztésében jelent meg az *Összeállítás Karinthy Frigyes műveiből* című lemez. Elkelt volna hozzá alaposabb ismertető szöveg vagy tanulmány, melyben a szerkesztő megindokolta volna, milyen szempontok alapján válogatta anyagát: humoristának, pszichológusnak vagy netán nagy írónak tekinti-e Karinthyt. A jelek szerint leginkább a humorista iránt vonzódott, s ennek az író itta meg a levét. A lemez mégis nagy örömöt szerez hallgatójának, mert a legkitűnőbb előadóművészeket szólaltatja meg, még Domján Editet is – hangszalagról.

Rendkívüli élményt szerez az *Illyés Gyulának* szentelt lemez. Hátlapján Juhász Ferenc köszöntője olvasható *Illyés Gyula hűsége* címmel. Hadd idézzük ennek néhány szép gondolatát: „Illyés Gyula a cselekvő forradalom, a boldog-aggódó nép-szeretet, az irgalmatlanúl-töprengő nemzet-szeretet költő-hatalmasa. *Maga az éneklő nép:* bajban, gyászban, gyűlöletben, felelősségtudatban, vídámságban, a munkában, szerelemben, halálban. Köszönjük a Sorsnak, hogy sorsunk múlhatatlan formálója, Ő, a magyar nyelv, ez édes tiszta tiszta anyanyelv Homérosza: Illyés Gyula csillag-énekel!"

A költő hetvenötödik születésnapját köszöntő kiadvány a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat és a Magyar Rádió közös munkája (utóbbi archív fölvételeit bocsátotta rendelkezésre). A következő versek alapján igyekszik áttekinteni a lírai pálya legfontosabb állomásait: *Egy sápadt nő egy kis szobában, Nem menekülhetsz, 9 rue Budé, Elmaradt háború, Újszülött, Nem volt elég, Amikor a Szabadság-hídra a középső részt fölszerelték, Télvégi szél, Téged szolgálnak, Árvíz, Doleo, ergo sum, Menedék, A reformáció genfi emlékműve előtt, Zrínyi, a költő, Bartók, A fiatalokhoz, Szekszárd felé, Csitító, Mert szemben ülsz velem, Hosszú tél, Kongresszusi zászlók.*

A legtöbb verset – és ez avatja a lemezt értékes dokumentummá – maga a költő mondja. Kívüle Sulyok Mária, Ruttkai Éva, Tímár József, Gáti József, Sinkovits Imre és Pécsi Sándor szerepel egy-egy verssel. A kiadvány dokumentumértéke mellett méltó köszöntés is: a magyar színművészet legjobbjai tisztelegnek a költő előtt, kinek életművére vonatkoztatva oly szerencsés telitalálatul idézte *Béládi Miklós* Eluardnak Supervielle lírájáról mondott szavait: „Versei segítenek élni!".

Néhány fontos zenei lemezről is érdemes legalább jelt adnunk. Benkő Dániel átdolgozásában jelent meg a *16. századi históriás énekek* című felvétel. Ez a század a magyar műzene első nagy felívelésének kora, legfontosabb műfaja pedig a históriás ének, mely egy évszázadon át volt virágjában, aztán lassan elsorvadt, zenei anyagának hatása azonban rejtve tovább élt. Rendkívül érdekes kérdés: hogyan keletkezett a históriás ének, mik voltak korai előzményei? *Homolya István* tanulmánya szerint – ez a lemez melléklete – egyes elemei már éltek a középkori énekmódok világában. A kódexek lapjain aztán a históriás énekek már a maguk teljességében jelentkeztek. A dalköltők témájukat a XVI. századi Magyarország történelmi eseményeiből, elsősorban a törökök elleni harcokból vették. Sokszor az újságokat, a tudósításokat pótolták azzal, hogy a harcban álló ország különböző pontjain beszámoltak az önfeláldozó harcokról és a jeles hősökről, akiket például állítottak a többiek elé.

A históriás énekek az úgynevezett *Hofgreff-énekeskönyv*ben és Tinódi *Cronicá*jában maradtak fenn a legnagyobb számban. Ezek a históriás énekek dallamait is tartalmazzák, míg a másutt előkerülő darabok valószínű zenei kíséretét rekonstruálni kellett. Természetes hát, hogy a jelen lemez törzsanyagát Tinódi művei képezik. Bornemisza Péternek a lemezen hallható *Siralmas énnéköm* című éneke inkább a kor énekes lírájából ad ízelítőt, a *Lupul vajdáné éneke* pedig azt a folyamatot idézi, amikor a históriás ének felbomlott, de zenei elemei más formában éltek tovább.

Kitűnően válogatott, igen alapos tanulmánnyal bevezetett lemez, mely megint fontos fogódzót ad nemzeti történelmünk megismeréséhez.

A *Kollégiumi zene Magyarországon* című lemez ugyanezt a kort idézi. Az egységes Magyarország széthullása után fontos kulturális gócpontokká váltak a református kollégiumok. Ezekben sok egyéb mellett rendszeres és alapos zenei képzés folyt. Az énekkarok és szólóénekesek az első időkben zsoltárokat énekeltek, később azonban a városok kulturális életébe is tevékenyen bekapcsolódtak. A 18. század kezdetén a kollégiumok zenéje fokozatosan önállóvá vált, bár szívósan őrizte a népdal-hagyományokat, ám a muzsikusok nem maradtak érintetlenek a nyugati zene hatásától, dallamfordulataitól sem. Ez a mintegy három évszázados lassú fejlődés a magyar zenetörténet egyik legizgalmasabb fázisa, a zene és irodalom kölcsönhatásának fontos dokumentuma.

A lemezen a különféle típusok lehetőség szerint gazdagon dokumentálva szerepelnek. Irodalmi vonatkozásban is érdekesek a debreceni diákdalok és *Csokonai Vitéz Mihály* két dalra átírt verse. A népes előadógárda érezhető ügyszeretettel segíti maradéktalan élményhez a hallgatót.

Hogyan alakul ki egy lehetséges „korstílus"? Erre a rendkívül izgalmas kérdésre válaszol zenetörténeti megalapozottsággal *Pernye András* összeállításában a *Reneszánsz zene gyöngyszemei* című lemez. (A Camerata Hungarica együttest *Czidra László* vezeti.) A magyar zenetörténetben alighanem *Szabolcsi Bence* kezdeményezte ezt a módszert: egy-egy jellegzetes dallamfordulat, vagy az expressziónak egy-egy új változata nyomán behatolni a zenei folyam áttekinthetetlennek látszó szövedékébe és megragadni az átrétegződés történeti pillanatát – ebben foglalhatnánk össze lényegét. Pernye András is ebben az irányban fejleszti tovább a módszert, mely irodalomtörténeti vonatkozásban is példaadó lehet, s mint e lemez is bizonyítja, jelentékeny eredményeket hozhat.

Rónay László

Magyar nyelvészet, 1977

Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio Linguistica, tomus VIII. Redigit I. Szathmári. Budapest, 1977. 242 l.

Az évkönyv két fő egységből áll: a terjedelem nagyobbik részét kitevő tanulmányok mellett szemle-rovat kapott még helyet benne. A közlemények többnyire angol, francia, német vagy orosz nyelvűek, ritkábban azonban – mint e kötetben is – előfordulnak más nyelven írott dolgozatok is. Bár a sorozat egyes évfolyamai tárgyválasztás tekintetében igen változatosak és nem tematikus elrendezésűek, úgy véljük, megkönnyíti a tájékozódást, ha az ismertetendő kötet tanulmányait nem egyenként, hanem az alábbi témakörökben tekintjük át. (A beosztás nem rendszerező, csupán tájékoztató jellegű, a tárgyalási rend pedig a közleményeknek a kötet szerinti sorrendjéhez igazodik.)

1. Stilisztika, poétika. Az évkönyv nyitó tanulmányában (Fragen des Stils und der Sprachkultur in der Ausbildung und Förderung der Fach- und Wissenschaftssprache) *Balázs János* áttekintést nyújt a magyar szaknyelv és tudományos nyelv történetéről, illetőleg ennek főbb korszakairól. Foglalkozik azokkal a kiadványokkal, amelyek – olykor napjainkig hatóan – szerepet játszottak a hazai tudományos műnyelv és a szaknyelvek formálásában. – Az orosz nyelv frazeológiai egységeinek stilisztikai sajátosságait vizsgálja *Tatár Béla* Krilov meséinek anyagán. – Általános poétikai kérdéssel, a hasonlat problémájával foglalkozik *Adamik Tamás* dolgozata (Remarks on the Theory of Simile), bemutatva, milyen szerepe volt a klasszikus görög-latin alapoknak a modern hasonlatfogalom és -tipológia kialakításában. – Végül a korstílus-kutatáshoz nyújt értékes eszmetörténeti adalékokat *Dán Róbert* összefoglaló áttekintése arról, milyen jelentősége volt a héber nyelv, illetőleg az Ószövetség tanulmányozásának a reformáció irodalmában (The Age of Reformation versus „linguam sanctam hebraicam". A Survey).

2. Nyelvtörténet, nyelvrokonság. Az ide sorolható dolgozatok tárgyuk és időkörük szerint is nagy változatosságot mutatnak. *Abaffy Erzsébet* (An Attempt at Explaining an Irregular Verb Form *kelletik*) egy rendhagyó igealak vizsgálata során kimutatja, hogy egyes intranzitív igék szenvedő képzős származékai nem cselekvő – szenvedő, hanem cselekvő – medialis ellentétet fejeznek ki. *Kniezsa Veronika* (The Development of the Old English Vowel System and Diphtongs) a Peterborough Krónika 1096–1154 közötti időből való anyagának statisztikai feldolgozása alapján foglalja össze az óangol magán- és kettőshangzó rendszer főbb változási tendenciáit. – A szlovák és a magyar nyelv történetében egyaránt fontos latin hatás problémáival foglalkozik *Gregor Ferenc* szótörténeti anyagot is közlő dolgozata (Porovnávanie slov latinského pôvodu v mad'arskom a slovenskom administratívno-právnom jazyku v 16–17. storoči). *Papp László*nak a sumer-magyar nyelvrokonítást bíráló dolgozata 1970-ben jelent meg magyarul (1. Nyr. 94: 280–91). Itt közölt rövidített változata (Die Frage Sumerisch-Ungarisch) a külföldön leginkább ismert és elterjedt „sumerológiai" irodalom kritikáját tartalmazza.

3. A kontrasztív vizsgálatok körébe tartozó munkák nemcsak abban különböznek egymástól, hogy mely nyelveket vetnek össze, hanem abban is, milyen céllal történik az összehasonlítás. *Molnár József* dolgozata (Über die Phonetische Hauptzüge der kontras-

tiven Analyse Ungarisch-Deutsch) a két nyelv teljes fonológiai rendszerének összevetéséhez kíván alapot adni. *Rot Sándor* tanulmánya pedig különösen az angol-orosz, orosz-angol fordítók és tolmácsok számára tanulságos. *Morvay Károly* (Odpowiedniki związków frazeologicznych jednego języka w drugim), *Nyomárkay István* (Ein Versuch für den Vergleich miteinander nicht verwandter Sprachen) és *Polónyi Szűcs Szilárd* dolgozatai az összevető vizsgálatok eredményeinek a nyelvoktatásban való közvetlen fölhasználhatóságát is példázzák.

4. Magyar leíró nyelvészeti kutatásokhoz kapcsolódik, de igen sok általános nyelvészeti vonatkozása is van *Rácz Endre* tanulmányának (Kongruenz und Redundanz). Bemutatja a kongruencia különböző eseteit, és foglalkozik a két jelenség belső összefüggéseivel is.

5. Átfogó, általános nyelvészeti tárgyú munka *Antal Lászlóé* (Die Wirklichkeit der Sprache). Három szerkezeti egységből álló tanulmányában a szerző a nyelvelmélet alapvető kérdéseiről ad tudománytörténeti áttekintést. *Bartók János* dolgozata (Standardization of the Terms in the Linguistics) a nyelvészeti terminológia fejlődését vizsgálja a nemzetközi szakirodalom és főként a nyelvészeti terminológiai szótárak tükrében.

6. Végül az ún. interdiszciplináris vizsgálatokra mutat példát *Voigt Vilmos* dolgozata (Reduction Possibilities of Recent Folk Tale Research) egy folklór-műfaj, a népmese komplex kutatási programjának megfogalmazásával.

Zsilinszky Éva

Antal László: Egy új magyar nyelvtan felé.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 189 l. (Gyorsuló idő)

A könyv egy kilenc cikkből álló cikkgyűjtemény. A bevezető szerepét is betöltő Többféle elemzés, többféle nyelvtan című tanulmány alapgondolata, hogy – bár az iskolai nyelvtan oktatása következtében közgondolkodásunkban az „egy igaz nyelvtan" hibás elképzelése él – számolnunk kell a hagyományos nyelvtanon és elemzésen kívül a valóságban létező strukturális nyelvtannal és elemzésmóddal, valamint a generatív grammatikával és a transzformációs elemzésmóddal is. Mindháromnak megvan a létjogosultsága. Erről Antal egy későbbi fejezetben így ír: „Nem szabad azt képzelnünk, hogy a három közül az egyik feltétlenül jó, s a másik kettő eleve és mindenben rossz."

Két cikk foglalkozik a magyar igékkel. Az elsőben megcáfolja a szerző a tradicionális nyelvtan szemantikai természetű ige-definícióját, és a mondattani (szintaktikai) helyzetek, valamint a kapható toldalékok alapján különíti el az igéket más szófajoktól. Néhány érdekes gondolat a tanulmányból: a mai magyarban „az idő és a mód... nem komplementárisak, hanem oppozicionálisak"; a magyar ige főnévi igeneve nem a *-ni* képzős infinitívusz, hanem az *-ás, -és* képzős főnév; a feltételes mód jele nem a *-na, -ne – -ná, -né,* hanem csak az *-n;* a *lenni* igénk mellett van egy hiányos **vanni* igénk is. A másik cikk fonológiai arculatukat tekintve, morfematikus megszerkesztettség tekintetében és mondattani szempontból vizsgálja a magyar igék műveltető rendszerét, és részletesen foglalkozik a kétszeresen műveltető igealakokkal.

Három tanulmány témája a magyar főnév ragozása. A Hány esetünk van? című fejezetből megtudjuk, hogy a magyar főnévnek a mai nyelvben 17 esete van. Az ómagyar korban 11, a középmagyar korban pedig 20 a főnév ragjainak száma. Eddig – Sylvester Jánostól Tompa Józsefig – 33 elemet tartottak nyelvtaníróink ragnak. Antal ezeket a ragnak vélt elemeket vizsgálja meg a jelekkel való társulási képesség szempontjából. A Gondolatok a nominális szintagmákról című cikk tagadja a névszói ragozás meglétét a magyar nyelvben, és azt állítja, hogy a ragozás (a névelőzés, a határozottság, ha-

tározatlanság stb. is) a nominális szintagmák ügye. A magyar főnév birtokos ragozása című tanulmányban revízió alá veszi Antal a birtokos személyragos főnév belső szerkezeti tagolásáról (a kötőhangzó hovatartozásáról) vallott főbb nézettípusokat, és bevezeti a nem folytonos morféma kategóriáját.

A Gondolatok a névmásokról című fejezetben alaki és funkcionális szempontból veti össze a szerző az igeragokat a főnév birtokragjaival és ezeket a ragozott személynévmási alakokban megjelenő végződésekkel. Megállapítja, hogy a birtokragos főnévi alakok és a ragozott névmások végződései azonosak. A Kirajzolódó körvonalak: a magyar pronominalizáció című cikk első felében bírálja a transzformációs nyelvtan névmásokkal kapcsolatos nézeteit. A második részben arra a kérdésre keres választ, hogy milyen esetekben állíthatók névmások a névszók helyére, és megkísérli feltárni a magyar pronominalizáció szabályait.

A magyar jelző három nyelvtani koncepció fényében című tanulmányból megtudhatjuk, hogy a hagyományos nyelvtan jelző-meghatározása alapvetően jelentésbeli (úgy is sántít), s ennek alapján a jelző alkalmanként nem különíthető el a névszói állítmánytól. Egzaktabb, de nem tökéletes a strukturális nyelvtan definíciója: a jelző névszói mondatrészek alanyesetű névszói bővítménye. Legmegnyugtatóbb – Antal szerint – a transzformációs nyelvtan meghatározása, amely kimondja, hogy a jelző mindig átalakítható állítmánnyá (vagy az állítmány alárendeltjévé).

A könyvet irodalomjegyzék zárja.

A. Molnár Ildikó

Az anyanyelv az ember életében.
Válogatás az 1976. évi magyar nyelv hete előadásaiból. (Összeállította és szerkesztette: Bachát László.) TIT-kiadvány, Budapest, 1977. 133 l.

A kiadvány – amint a szerkesztő előszavából megtudjuk – az 1976. évi Szabolcs-Szatmár megyei magyar nyelv hetén elhangzott 11 előadás kivonatát, bő vázlatát tartalmazza. Segítséget kíván adni a nyelvi ismeretterjesztőknek anyaguk feldolgozásához.

Kálmán Béla tanulmánya akár a bevezetője is lehetne a kötetnek. Témája: az anyanyelv szerepe az ember életében. *Imre Samu* előadásának címe: Hogyan beszél a szabolcs-szatmári nép? Találó példákon mutatja be a szerző a nyelvjárás hangtani arculatát, nyelvtani jellegzetességeit és tájszavait. *Lőrincze Lajos* Mekkora úr a nyelvszokás? című tanulmányában tisztázza a norma, a nyelvi szabály és az élő, változó nyelvszokás fogalmát, egymáshoz való viszonyát, és bemutatja a napjainkban végbemenő legjellegzetesebb nyelvi változásokat, valamint az egymás mellett élő alakváltozatokat. Egy tipikusan élőszóbeli műfaj, a közéleti vita nyelvi megformálásához ajánl mesterségbeli fogásokat, formai eszközöket *Bakos József. Kemény Gábor* előadásában tisztázza a hivatalos nyelv fogalmát és kialakulásának történetét. A tanulmány nagyobb részét a hivatalos nyelvhasználat jellegzetességeinek leírása teszi ki. Gazdag példaanyagon mutatja be a szerző a bürokrata nyelv szókincsét, szóhasználati jellegzetességeit, túlbonyolított mondatszerkesztését és stilisztikai hibáit. *Grétsy László* bemutat néhány jellegzetes nyelvi hibát a reklámok és hirdetések szövegéből, és összegezi a reklámok nyelvéből adódó nyelvi tanulságokat. *Rácz Endre* tanulmányának a címe: Csapdák a mondatszerkesztésben. Bőséges példaanyagon mutatja be a szerző az alanytévesztést, a tárgy és az állítmány, valamint az alany és az állítmány egyeztetésével, a ragtalan birtokos jelző és az igenévi minőségjelző használatával, valamint a vonatkozó mondatok alkotásával kapcsolatos hibalehetőségeket. *Bachát László* A ragadványnevek régen és ma című előadásában végigtekint a ragadványnévadás történetén, és csoportosítja a névadási indítékok, valamint a

név szófaja alapján a ragadványneveket. Olvashatunk verselemzést is a kötetben. Kölcsey Ferenc Huszt című epigrammáját mutatja be *Margócsy József.* Milyen a mai költészet nyelve és stílusa? Erre a kérdésre keres választ *Szathmári István.* A mai magyar költészet legfőbb nyelvi-stilisztikai vonásai – a tanulmány írója szerint – a következők: a szó- és kifejezőkészlet nagyarányú kitágulása, a korábbiaktól elütő képek kedvelése, a hangtani jelenségek nagyobb szerepe, a nyelven kívüli eszközök előtérbe kerülése és a nyelvi játékok, kísérletek megszaporodása. A kötet utolsó tanulmányában a gyakorló pedagógusoknak ajánl olyan módszereket, lehetőségeket *Szende Aladár,* amelyek segítségével eredményesen fejleszthető a nyelvérzék az iskolában.

A. Molnár Ildikó

Az anyanyelvi nevelés gazdagításáért.
Szerk.: Nagy József. Pedagógus Továbbképző Intézet, Szolnok, 1977. 107 l.

A Jászberényi Tanárképző Főiskolán készült tanulmánygyűjtemény az új tanterv alapját képező egységes anyanyelvi nevelés lehetőségeit, módszereit elemzi. Az előszóban a szerkesztő három feladatkört jelöl meg, mely az anyanyelvi oktatás és nevelés előtt áll: „1. a nyelvi nevelés kiszélesítése, a nyelvi (anyanyelvi) szemléletmód formálásának szakszerűbbé tétele; 2. az élőbeszéd és a kifejezőképesség rendszerszerűbb fejlesztése, az anyanyelvi nevelés egészébe való harmonikus beépítése; 3. az olvasási készség intenzívebb alakításával az önálló olvasás és az irodalom megszerettetése, a személyiségfejlesztés folyamatába való beillesztése". Az egyes tanulmányok az e feladatok megoldására irányuló elképzeléseket, kísérleteket, tapasztalatokat mutatják be: *Nagy József:* A beszédfejlesztés gazdagításának lehetőségei és módszerei az alsó tagozaton című tanulmánya azt vizsgálja, hogyan lehet a tanulók szituatív beszédét kontextussossá tenni, ugyanis az összefüggő, kontextusos beszéd az írásbeli kifejezőkészség kialakulásának is az alapja. *Fábián Zoltán* a beszéd és olvasás együttes fejlesztéséről ír. Az eddigi tapasztalatok alapján világos, hogy a beszéd (ill. írásbeli kifejezés) és az olvasás (ill. a hallott szöveg megértése), azaz a szövegalkotás és a szövegértés szoros kölcsönhatásban van. A szerző kísérleteit mutatja be, melyekben azt vizsgálja, hogy a) mi a beszéd szerepe az olvasási készség fejlesztésében, b) mi a beszéd szerepe az aktív olvasói magatartás fejlesztésében. Egyértelműen bebizonyosodik, hogy a szókincs fejlettsége és az olvasási készség között milyen szoros kapcsolat van.

Farkas Ferenc a szövegtan eredményeit kísérli meg alkalmazni az oktatásban, *Doboss Gyula* a szépirodalmi olvasmányok feldolgozásának elveiről és eljárásairól ír, *Fábiánné Kocsis Lenke* azt vizsgálja, hogy hogyan lehet az olvasástanítást a tanulók erkölcsi nevelésének szolgálatába állítani; *Gledura Lajos* a vizuális nevelés módjait, *Horgosi Ödön* pedig az anyanyelvi és az idegen nyelvi nevelés összekapcsolásának lehetőségeit elemzi.

D. Mátai Mária

Balázs Judit: Rábaszentandrás mai család- és ragadványnevei.
Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 67 l. (Magyar Személynévi Adattárak 15.)

A község történetének és mai képének, lakosai összetételének rövid bemutatása után az anyaggyűjtés módszereit ismerteti a szerző.

Adattárának első része a falu 157 különböző családnevét tartalmazza először betű-

rendes fölsorolásban, majd pedig gyakorisági sorrendben. Mindkét esetben megadja a név mellett az azt viselő személyek és családok számát.

A második nagy adattári rész a település ragadványneveit tartalmazza a névadás indítékai szerint rendszerezve. Tizenhárom fő névadási okot különböztet meg. Ezek: keresztnévi, vezetéknévi eredetű, lakóhelyre, gazdasági helyzetre utaló, külső tulajdonság, életkor, foglalkozás és foglalatosság, belső tulajdonság, szavajárás, szokás vagy szenvedély, valamilyen esemény alapján adott, magából a névből eredő és egyéb (földerítetlen indítékú) ragadványnevek. Minden fő csoporton belül természetesen alosztályokra osztja az oda tartozó neveket.

Néhány általánosító megjegyzés után egy család kétszáz évre visszamenő ragadványneveinek történetét, változásait mutatja be igen szemléletes származási táblázaton. A ragadványnevek betűrendes mutatója zárja a tanulmányt.

Hajdú Mihály

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I–II.
A Szent István Társulat kiadása. Budapest, 1977. 527+562 l.

A szerzőnek ez a munkája folytatása az 1976-ban már második kiadásban megjelent Karácsony, húsvét, pünkösd című könyvének. Mint ahogyan az, ez a jelenlegi két vaskos kötet is nehezen meghatározható műfajú és tudományterületű munka. Minden kétséget kizáróan ráillik az „interdiszciplináris" meghatározás.

A naptári nap legfontosabb ünnepének eredetét, okait fejtegeti az első rész. Amennyiben névnap (martirológiumi ünnep) a kiemelt és a legjelentősebbnek tartott tényező az ünneplés okai között, a védszent életének, kultuszának bemutatását tartalmazza ez a bekezdés. A következő rész a név patrónusának hazai kultusztörténetét adja. Fordításban közli azokat a középkori kódexrészleteket, amelyek az illető személy legendáját, élettörténetét, utóéletét tartalmazzák. Fölsorolja és megokolja az egyes területeken való patrónusi tiszteletét, a magyar vonatkozásokkal kapcsolatban megadja azokat a helyeket az alapítás évszámával vagy hozzávetőleges időmegjelölésével, ahol a patrónus nevét viseli maga a helység, annak temploma vagy csak valamelyik oltára. Mindez középkori keresztnévdivat-vizsgálatokhoz nyújt nagy segítséget a névtan kutatói számára. Ugyanitt közli a névnek régi becenévi és családnévi előfordulásait.

A következő nagyobb egység a névkultusz hazai néprajzával foglalkozik. A középkorra visszanyúlóan közöl hiteles és még össze nem gyűjtött adatokat szokásokról, hiedelmekről, szertartásokról. Az ország legkülönbözőbb részéről sorol föl megtörtént eseményeket, amelyeknek mindegyikét forrásokra való hivatkozásaival hitelesíti. Sok esetben régi írások, levéltárak anyagából közöl XVIII–XIX. századi szövegeket, amelyeknek nyelvtörténeti jelentősége sem lebecsülendő. Eljut egészen a jelenben élő népi szokások leírásáig, s ilyenkor szép népnyelvi szövegű rigmusok, mondókák színesítik az egyébként is érdekes, olvasmányos néprajzi anyagrészt.

A nem névnapi ünnepek bemutatása természetesen kevesebb nyelvészeti adatot tartalmaz, de ott is megkapjuk a nap régi elnevezéseit, kódexrészleteit, levéltári iratok idézéseit és a népi mondókákat. Ugyanolyan részletes és értékes azonban a néprajzi anyaga az ilyen típusú ünnepeknek, s a patrociniumi, művészettörténeti adatai sokszor még gazdagabbak is a martirológiumi ünnepeknél.

Gazdag jegyzetapparátusának számozása naponként kezdődik újra, s valamennyi hónap tárgyalása után áll az arra vonatkozó jegyzetanyag. A II. kötet végén igen bő irodalomjegyzéket, névmutatót, valamint szómutatót találunk.

Hajdú Mihály

D. Bándli Magdolna: Az e-ö variánsok állapota a XX. századi magyar irodalomban. Budapest, 1977. 98 l. (Nyelvtudományi Dolgozatok 24.)

A dolgozat azt kutatja, hogy a XX. század írói, költői hogyan használják fel az e-ö variánsok nyújtotta kettősséget. Arra a kérdésre keres választ, hogy milyen mértékben játszik szerepet a megfelelő alakváltozat kiválasztásában az író anyanyelvjárása, a jóhangzásra (eufóniára) való törekvés, illetve az irodalmi mű műfaja.

A szerző egyértelműen tájhoz köthető nyolc író (a déli nyelvjárástípushoz tartozó *Illyés Gyula* és *Kodolányi János,* az északkeletihez tartozó *Veres Péter,* a tiszai nyelvjárástípushoz tartozó *Szabó Pál* és *Sinka István,* a mezőségi *Sütő András* és a székely *Tamási Áron* és *Tamási Gáspár*) nyelvét vizsgálja. A dolgozat részben stilisztikai: azt is nézi, hogy felhasználja-e a XX. századi próza (csak Illyéstől és Sinkától vizsgál verseket is) a két változat stilisztikai értékét; részben statisztikai: számszerűen és százalékosan közli az e-ö variánsok arányát, és összehasonlítja a kapott adatokat a budapesti köznyelvben mért arányokkal.

A. Molnár Ildikó

Bencédy József: Nyelvművelő tanácsok.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 204 l. (A MÚOSZ Újságíró Iskola Kézikönyve)

Az újságíróknak igen nagy szükségük van hivatásuk gyakorlásához anyanyelvünk eszközeinek tudatos, a témához és az alkalomhoz leginkább illő használatára. Ehhez kíván segítséget nyújtani a könyv.

Összeállításában nagyjából a leíró nyelvtan fő fejezeteinek sorrendjét követi, a teljességre való törekvés nélkül.

Az egyes részletek hol ismereteket közölnek anyanyelvünkről, hol tanácsokat adnak a helyes és szép előadásra, fogalmazásra.

A szerző nem törekedett minden esetben kategorikus tiltásra vagy javallásra. Inkább azt tűzte ki célul, hogy a helyes és helytelen állandó mérlegelésére, az alkalomhoz megfelelő árnyalt kifejezés kialakításának módszereire vezesse rá az iskola hallgatóit.

A könyv négy nagyobb fejezetből áll.

Az I. Általános rész felvillantja nyelvünk mai állapotát, nagyon találóan emelve ki a valóban legjellemzőbb hibákat (bürokratikus, idegen szavakkal tűzdelt fogalmazás, szürke, jellegtelen sajtó-nyelv, pongyola, argót beolvasztó beszélt nyelv, rossz hangképzés stb.). Kitér a ritkán tárgyalt, hozzá nem értésből, tudálékosságból fakadó tévedésekre, az ún. nyelvi babonákra is.

A II. fejezet a Szókincs, jelentéstan. Ezen belül figyelmet érdemel a bürokratikus zsargon legjellemzőbb hibáinak sorra vétele. Az olvasókat eligazítja az idegen szavak használatában, a szavak jelentésével kapcsolatban pedig okulhatunk a sajtóban előforduló hibák bőséges példatárából.

A beszélt nyelvre térve a hibás hangsúly és hanglejtés, az ún. rikkancs-szórend, valamint a hibás mondatszerkesztés okainak friss szemléletű föltárása bőséges és érdekes.

Az egész könyvet erős gyakorlati szellem hatja át.

Heverdle Lászlóné

Bertók Imre: A szlovák és a magyar nyelv kontrasztív elemzése, különös tekintettel az esetrendszerre.
Slovenské Pedagogické Nakladatel'stvo, Bratislava, 1977. 237 l.

A szerző a szlovák és a magyar esetrendszer összevetésével tudományos és módszertani segítséget nyújt az iskolai oktatásnak ahhoz, hogy a magyar anyanyelvű tanu-

lók minél eredményesebben elsajátíthassák a célnyelvet, a szlovákot. A szerző megfogalmazásában: kutatásainak célja az, „hogy optimális feltételek mellett, minimális időráfordítással maximális eredményeket érjünk el a célnyelv oktatásában".

A könyv hat fejezetből áll. Az elsőben a szlovák nyelv oktatásának történetét, célját és eddigi módszereit vázolja fel. Kritikusan elemzi a szlovák nyelvtankönyveket, elsősorban azt a szempontot keresve bennük, hogy mennyire élnek a bázisnyelv (a magyar) megfelelő nyelvi jelenségeivel való összevetés, a kontrasztivitás lehetőségével. – A II. fejezetben rövid tipológiatörténeti áttekintés után tipológiai szempontból elhelyezi a flektáló szlovák és az agglutináló magyar nyelvet a világ nyelvei között, viszonylag részletes leírást is adva róluk. Azokat a tipológiai jellemzőket emeli ki, amelyeknek ismerete különösen fontos a nyelvoktatás számára. Rámutat arra, hogy milyen nagy jelentőségű a kontrasztív tipológiai kutatás az alkalmazott nyelvészetben. Kiemelendőnek tartja a prágai iskola ilyen jellegű tevékenységét, ugyanis annak képviselője (Skalička) jellemezte először tipológiai szempontból a magyar nyelvet (Zur ungarischen Grammatik. Praha, 1935.). – A III. fejezet: elsősorban a morfológia és a szintaxis köréből vett kontrasztív nyelvi jelenségeknek és azok összefüggéseinek a számbavételekor az interferenciát kiváltó csomópontokat ragadja meg, és rávilágít a nyelvtanulás során tapasztalt regresszív transzferjelenségek okaira, gyökereire. – A IV. fejezetben a szerző szembesíti a szlovák és a magyar esetrendszer szerinte egymásnak megfelelő elemeit. A határozós esetek a szlovákiában és a magyarban a célnyelv aspektusából című V. fejezetben 2013 mondatot (21 különböző forrásból: szlovák és magyar nyelvű irodalmi mű, napi sajtó, beszélt nyelv) tartalmazó korpusz alapján veti össze az eredeti nyelvű szöveg és a fordításban szereplő határozós esetek azonosságait, hasonlóságait, eltéréseit, és statisztikai táblázatokban is értékeli azokat. Végül az elméleti anyag gyakorlati felhasználására tesz javaslatot (a tantervek összeállítására, a tankönyvek kontrasztív anyagra való felépítésére, tartalmára vonatkozóan is). Nélkülözhetetlennek tartja a magyar és a szlovák nyelvoktatás összehangolását. Mivel a célnyelvi oktatás az anyanyelvre épül – hangsúlyozza a szerző –, ezért annak a tanítását is „új alapokra kell helyeznünk".

D. Mátai Mária

Dobosy László: Ózd utcahálózata.
Ózd, 1977. 165 l. Az Ózdi Népművelési Intézmények Honismereti Körének kiadványa. (Ózdi Honismereti Közlemények. 1. sz.)

A könyv történeti bevezetésének első része 1846-ig mutatja be a hajdan három községből (Ózd, Várkony és Bolyok) álló települését. Második időszaka (1846–1867) egybeesik a vasgyár kialakulásával, az első „munkáslakások" (szükséglakások) építésével. Az 1867 és 1918 közötti kor az ipari föllendülés, a gyári lakótelepek, „kolóniák" kialakulásának időszaka. A két háború között egybeépül a hajdani három különböző falu. Az eddigi, többé-kevésbé természetes utcanévrendszere ekkor bomlik meg végérvényesen: elsősorban személyekről és az elcsatolt területek helyneveiről adnak új utcaneveket. A fölszabadulás után várossá fejlődik Ózd, új utcák épülnek, s az eddig megmaradt nevek nagy részét is megváltoztatják. 1948-ban harminc régi, nagyrészt megőrzésre méltó utcanevet cserélnek föl új, többnyire személynévből alakult névre.

Az adattári rész körzetenként, azon belül betűrendben tárgyalja az utcaneveket. Fölsorolja jelenkori és történeti neveiket, ahol lehet az elnevezés és a megváltoztatás időpontját is megadja, de mindenképp utal a név előfordulásának évszámára. Ezután nagyon részletes és hasznos leírást ad a szóban forgó utcáról. Ezekben nemcsak értékes

helytörténeti adatokat találhatunk, hanem a névélettan számára is tanulságos, fölhasználható megállapításokat közöl a szerző.

Forrásjegyzék és betűrendes névmutató, valamint a térképek jegyzéke egészíti ki a kötetet.

Hajdú Mihály

Erdődi József: Időszámításunk.
Budapest, 1977. 23 l. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 151.)

A magyar hónapnevek elemzése azt bizonyítja, hogy az ősi hónapnevek nem maradtak fenn. Ezzel szemben latin hónapnevekkel már a XIII. század első felétől találkozunk a magyar nyelvemlékekben. Első magyar hónapnév-jelölések a Müncheni Kódexből adatolhatók, melyek vagy latin vagy szláv elnevezések fordításai. A szerző megállapítja, hogy a magyar nyelvű időszámítás eligazító pontjaiul a jeles napok szolgáltak. Sylvester részben német mintára kísérletet tett magyar nyelvű hónapmegjelölésekre, de alapul szolgálhattak a nép körében meglevő, leíró jellegű hónapnevek is (pl. *kaszáló hó* ‚június', *arató hó* ‚július' stb.). Az egyébként finnugor eredetű évszaknevek *(tél, ősz, tavasz)* mellett a népnyelvben megtalálható újabb keletkezésű évszakmegjelölés is (pl. *kikelet*).

Pusztay János

Érsek, Iván: Langenscheidts Praktisches Lehrbuch Ungarisch.
Ein Standardwerk für Anfänger. Berlin–München–Wien–Zürich, 1977. 272 l. – Schlüssel zu den Übungen. 63 l.

A magyar nyelv iránt Európa-szerte újabban megnyilvánuló fokozottabb érdeklődés biztató jelét láthatjuk abban, hogy a nyugati német nyelvterület egyik legtekintélyesebb nyelvkönyv-szakkiadója új magyar tankönyv kibocsátására vállalkozott. Az élénkebb idegenforgalom s a szorosabbá vált gazdasági együttműködés azok a fő tényezők – mondja a szerző előszavában –, amelyek ezt az örvendetes fejlődést előmozdították. Feltehető tehát, hogy manapság az NSZK-ban s a szomszédos országokban már nem csak néhány finnugor szakos diák vagy egy-két különcködő irodalmár kívánja nyelvünket elsajátítani, hanem mind több gyakorlati pályán működő ember is, hogy ismereteit magyarországi szabadsága vagy kiküldetése alatt felhasználhassa. Amint a szerző egy-két megjegyzéséből, de főleg a könyv szerkezetéből kitűnik, Érsek elsősorban az ilyen, általában egyéni tanulásra utalt érdeklődők igényeit óhajtotta kielégíteni: a beszélt nyelv grammatikájának s a mindennapi életben nélkülözhetetlen szókincsnek a begyakorlása áll mint legfőbb cél a mű középpontjában.

A tananyag húsz leckére tagozódik, s ezt nyelvtani összefoglalás, magyar–német szójegyzék, valamint tárgymutató egészíti ki. A leckék szövegének összeállításánál a szerző jól bevált modellekre támaszkodhatott: Budapesten s részben vidéken tartózkodó külföldieket s hazai személyeket szólaltat meg különféle helyzetekben. A párbeszédekben kissé anakronisztikusan hat a begyakorlandó megszólítások egy része („Jó reggelt kívánok, tanácsos úr!", „Kezicsókolom /sic!/, nagyságos asszony." 20k.). Néhány ilyen mondattól eltekintve azonban megállapíthatjuk, hogy a szövegek a mai Magyarország valóságát tükrözik s jól használhatók. Érsek néha szinte már túloz is a bizalmasabb szókészlet egy-egy szavának kizárólagos megismertetésével. Így pl. helyet kapott a szövegekben s a szójegyzékben a „focizni" ige, de hiába keressük a könyvben a „futball" vagy a „labdarúgás" szavakat, illetve azok származékait.

Dicséret illeti a szerzőt a nyelvtani áttekintés és a nyelvtani gyakorlatok s az azokat követő feladatok gondos kidolgozásáért; mindennek az autodidakta módszerrel tanuló nagy hasznát fogja látni. A külön füzetként kiadott függelék (Schlüssel) a legfontosabb paradigmákat, a húsz lecke szövegrészének fordítását, valamint a nyelvtani feladatok megoldását tartalmazza.

Értelemzavaró sajtóhiba, vitatható fordítás örvendetesen kevés található a mű mindkét részében, ezeket itt fölsorolni aligha lenne célszerű. Mindent egybevetve úgy tűnik, hogy a Langenscheidt-kiadó Érsek Iván művének közrebocsátásával nemcsak a magyar nyelv iránt érdeklődő németajkúaknak, hanem magának a magyar filológiának is jó szolgálatot tett.

Futaky István

Études Finno-Ougriennes.
Tome XII. 1975. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 330 l.

Az 1964-ben magyar–francia közös vállalkozásként alapított Études Finno-Ougriennes évente egy alkalommal megjelenő köteteivel a finnugrisztika talán legkomplexebb, szerzőgárdáját tekintve pedig legnemzetközibb folyóirata. A történet-, zene-, művészet-, néprajz-, nyelv- és irodalomtudományok legkülönfélébb kérdései – érzékeltetve a finnugrisztika sokszínű problematikáját – egyaránt otthonosak hasábjain, amelyeken teret kap a tudománytörténet is, szomorú és örömteljes események alkalmából a köszöntés, búcsú és megemlékezés. Mértéktartóan gazdag recenziós rovata a lap profiljába tartozó friss kiadványokról ad jól eligazító, a bíráló észrevételeket sem elhallgató ismertetéseket.

A legújabb szám, a XII. 1975 helyett 1977-ben jelent meg. Ebben a kötetben a nyelvtudomány dominál – számos magyar vonatkozású cikkel. *B. Comrie* az alany és a direkt tárgy kérdését vizsgálja az uráli nyelvekben, s az esetjelző rendszereket funkciójukban szemléli. *A. Raun* a finn határozott felsőfokot elemzi terjedelmes értekezésben. *A. Sauvageot* első közleményében a magyar igeragozás eredetéről értekezik, *D. Creissels* megkísérli az „elidegeníthető és az el nem idegeníthető" megkülönböztetését a magyar birtokviszonyban. *R. Zimmert* a magyar nyelv sajátos udvariassági fordulata (a *tetszik*) foglalkoztatja, *E. Schiefer* az osztják medve-elnevezésekről, *V. Veenker* a vogul homonimiáról, homográfiáról és homomorfiáról, *H. Katz* pedig a szölkup *t* névszóképzőről értekezik egy-egy kisebb közleményben.

Voigt Vilmos tanulmánya az észt és finn nyelvű költészetről rámutat azokra a párhuzamokra, tipológiai kapcsolatokra – másrészt a történetileg megokolt eltérésekre, amelyek e két irodalmat már nemzetivé (anyanyelvűvé) válásuk hajnalán, 1770 és 1820 között összekötötték, illetve megkülönböztették. *A. Sauvageot* másik cikke, A magyar irodalom Franciaországban Mécs Lászlóval foglalkozik. *Radó György* rövid írásában a kis finnugor irodalmak magyarországi recepciójáról fejti ki gondolatait.

Három apró etimológiai cikket, hat emlékező írást, illetve bibliográfiát (az 1945 és 1975 között a Sorbonne-on megvédett finnugor tárgyú doktori értekezéseket tünteti fel), egy elvi-kritikai igényű részletesebb könyvismertetést s tizenhét rövidebb recenziót tartalmaz még az *Études*... gazdag anyagú új kötete.

Domokos Péter

Fontes ad historiam linguarum populorumque uraliensium 4.
Szerk.: Erdődi József és Molnár József. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport, Budapest, 1977. XIV+191 l.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoportja 1974-ben új tudománytörténeti kiadványsorozatot indított, amelynek címe Fontes ad historiam linguarum populorumque uraliensium.

Az első kötet előszavában *Benkő Loránd* így határozza meg a sorozat célját: „A sorozattal tudományos és oktatási célokat egyaránt szolgálni kívánunk: eleddig kiadatlan vagy nehezen hozzáférhető műveket szándékozunk a kutatók, oktatók és hallgatók kezébe adni a magyar és finnugor nyelvtudomány, az általános nyelvészet, valamint a fonetika tárgykörében".

A sorozatot *Erdődi József* és *Molnár József* szerkeszti. A nyomtatás az ELTE Sokszorosítóüzemében történik, művenként 400 példányban. A könyvkereskedelemben nem kapható ritkaságokból számos külföldi tudományos műhely kutatói és a tanszékcsoport tagjai részesülnek.

Az eddig ismert három legrégebbi magyar nyelvtant tartalmazó kötet előszavát *Szathmári István* írta.

Az anyanyelv fontosabb szabályainak írásban történő rögzítése már századokkal ezelőtt közszükségletet elégített ki, s rendkívül fontos esemény volt a magyar nyelv életében is. A régi nyelvtanok tükrözik a korabeli nyelvállapotot, nyelvemlékek, nélkülözhetetlen források a nyelvi integrálódást és normalizálódást, a művelődéstörténetet kutatók számára.

A 4. kötet az alábbi műveket tartalmazza:

1. HEGENDORFF, Christoph: Rvdimenta grammatices Donati cvm nonvllis novis praeceptiunculis, tum optimis quibusq(ue) exemplis locupletata in gratiam puerorum, qui nondum magnis grammaticis audiendis maturi sunt. Accessit commentariolus de usu pronominum reciprocorum sui et suus... Autore Christoforo Hegendorphino. Acce it et nunc denuo triplex (uidelicet Almanica Polonica et Vngarica) exemplorum interpretatio. (Cracoviae 1527 Vietor). A^8 B^4–G^4 = /32/ fol. 8° –1 ins. 1–64, RMNy. 7.

Hegendorf Kristóf háromnyelvű rudimentája Vietor Jeromos krakkói nyomdájában látott napvilágot. Magyar nyelvtani jellegű munka, az első, magyar nyelvű szöveget tartalmazó nyomtatvány. A legszükségesebb nyelvtani szabályokat ismerteti (Donatus *Ars minor*át kivonatolta és egészítette ki új szabályokkal és jó példákkal), foglalkozik a nyolc beszédrésszel, majd ehhez csatolja a nyolc szabályt.

A háromnyelvű értekezés német részét Hegendorf, a magyart Sylvester János írta, a lengyelről nincsenek adatok. A művet Sylvester disztichonjai zárják: anyanyelvi öntudattal szólítja fel az ifjúságot, hogy becsülje meg Hegendorf munkáját.

2. SYLVESTER János: Gram(m)atica Hvngarolatina in usum pueroru(m) rece(n)s scripta Ioanne Syluestro Pannonio autore. Neanesi /Sárvár/ 1539 /typ. Sylvester/. / /^{2}, A^8 B^4–D^4 EF^4 G^4–L^4 M^2 +? = /48+?/ fol. – 8° – Orn., init.

1–96, RMNy. 39.

Sylvester János „a magyar nyelv javára billentve a mérleget – megveti a magyar helyesírás, nyelvtan, stilisztika és nyelvművelés alapjait" – írja az előszóban Szathmári. Meghatározza a grammatikát, felsorolja részeit. A magyar helyesírás után a nyolc beszédrészt tárgyalja. Új magyar hangtani, alaktani, mondattani, helyesírási megállapításaival, a korabeli magyar nyelvhasználat számos jelenségének szabályokba rögzítésével jelentős hatást gyakorolt a későbbi korokra.

3. /DÉVAI BÍRÓ Mátyás:/ Orthographia Vngarica, azaz igaz iraz modiarol valo

toduman(y) mag(y)ar n(y)eluenn irattatott. Mostan pedig vionnan meg igazytatott, es ki niomtatott. (Craccouiae) 1549 (apud viduam Hieronymi Vietoris). $A^4-C^4D^3$ = /15/ fol. – 8° – Orn.
1–30, RMNy. 77.

Dévai Bíró Mátyás műve teljes magyar helyesírási rendszert, sok helyesírási szabályt ad, megvilágítja nyelvünk számos hang- és alaktani sajátosságát. Célja: az eredményesebb – szélesebb értelemben vett – nyelvművelés, az írás és az olvasás megtanítása.

4. /HELTAI Gáspár – transl.:/ A keresztyeni tvdomannac fondamentoma, rüuid es hoszszan valo kérdésekbe befoglaltatot. A magyar oluasasanac módgyáual egyetembe. A gyermetskéknec es az egyéb együgyü keresztyeneknec épilésére. Colocvarba MDLIII /Heltai/.
A–C = /24?/ fol. – 8° – Orn. RMNy. 101.

A kötethez függelékként csatolták egy katekizmus töredékét, amelynek írója Heltai Gáspár.

Polónyi Szilárd

Fülei-Szántó Endre: Magyar–német, magyar–angol, magyar–francia szószedet. A magyar nyelv külföldiek számára I–II. kötetéhez.
Szerk.: a TIT Idegennyelvi Oktatási Csoportja, Budapest, 1977. 207 l.

A háromnyelvű szószedet egy modern szemléletű nyelvkönyvsorozat két első kötetéhez készült. A magyar nyelv struktúráját indoeurópai megközelítésben feltáró négykötetes művet a Debreceni Nyári Egyetem tanfolyamain, valamint a TIT szemeszterein a magyart idegen nyelvként tanulók forgathatják haszonnal.

A könyvben, mely az oktatás lényegének a gyakorlást, a jelenségek automatizálását tekinti, leíró jellegű tanszövegek helyett dinamikus beszédhelyzetek találhatók.

A megszokottól eltérő oktató munkát kíván a könyv. A hagyományos oktatás sorrendje helyett (szövegbemutatás, fordítás, tartalom-elmondatás) újfajta sorrendet állít fel. Első lépés a fonetikai gyakorlás céljából történő szövegbemutatás, csak körülbelüli megértésre törekedve, ezután automatizációs gyakorlatok következnek drillek és szituatív keretek formájában, s végül a szöveg feldolgozása.

A könyv a szükséges szókincset és a társalgási szituációk elemeit szerkezeti-műveleti grammatikai modell keretébe foglalja, helyettesítés, bővítés, kapcsolás, permutáció és transzformáció segítségével dolgozza fel.

A terminológiát latinból, alapszavakból kerekítette a szerző. A könyv erőteljesen mondatcentrikus.

Az I. rész a viszonylag teljes magyar szintaxis rendszere, a II. alaktanra összpontosít. A III. részben olyan novellák, történetek, újságrészletek találhatók, amelyek a már megszerzett tudást minden irányban szélesítik.

A gyakorlatok nagy része újszerű feladatokkal igyekszik a tanulóknak olyan elmondási technikát sugallni, amellyel megragadhatják a történet epikai struktúráját. Ez tulajdonképpen kísérlet Propp mesemorfológiájának kiterjesztésére mindennapi és szépirodalmi történetek elemzésében a történetek altörténetekre bontásával, a szintagmák stilisztikai értékének elemzésével.

A IV. rész országismereti anyagot ölel fel.

A nyelvtanítás egész menetét végigkíséri a fonetikai oktatás, tekintélyes helyet kap a hangképzés, a prozódiai gyakorlatok sokasága. Ezek között szerepelnek ún. beszéd-

kották is: minimális diakritikus jelekkel ellátott mondatsorok, amelyekben a hangsúly, valamint a hangok hosszúsága és rövidsége jelölt. A leckék beosztása is újszerű. A prozódia és fonetika után álló, keretbe foglalt mondat-struktúrák célja a nyelvtani tudatosítás, az olvastatás. Ez után következik a gyakorló algoritmus, amelyben szituációs mondatláncon különféle csoportokban (ún. blokkokban) különféle műveleteket hajtanak végre a hallgatók (időt, módot, személyt változtatnak stb.).

Ezt követi a szöveg, amely kezdetben minimális, majd hosszabb, végül a kapcsolódó dialógusokkal együtt a lecke gerincét alkotja. A szöveg után szószedetet találunk az operatív, és az ún. árnyékszókinccsel (a színes és zavartalan mondatalkotást segítő passzív szókincs), majd a gyakorló algoritmus elvi folytatását jelentő gyakorlatok zárják a kötetet.

Heverdle Lászlóné

I. Gallasy Magdolna: Anyanyelvünk lehetőségei.
A TIT központi kiadványa, Budapest, 1977. 50 l. (Nyelvi Füzetek)

Korunk a tudományos-technikai forradalom és a szocializmus építésének időszaka. Lépést tud-e tartani nyelvünk korszakunkkal? Erre a kérdésre keres választ a kiadvány. Igen – írja a szerző –, ha kielégíti a gyorsuló idő támasztotta követelményeket. Melyek ezek?

1. Legyen gyorsabb és rövidebb a közlés.

E követelménynek a nyelv a közlés iramának növelésével tesz eleget. Ez a növelés csak akkor engedhető meg, ha a közlés hatékonysága nem csökken.

2. Találja meg a nyelv használója az új dolgok, fogalmak nyelvi formáját.

Az új dolgok megnevezése történhet más nyelvekből való átvétellel, belső szóalkotással, szóteremtéssel vagy belső kölcsönzéssel.

3. Legyen pontos és egyértelmű a kifejezési forma.

A szerző nem elégszik meg a korunk követelte nyelvi jelenségek, változások bemutatásával, mindig egybeveti ezeket régebbi korok nyelvi változásaival.

A kiadványt gazdag irodalomjegyzék egészíti ki.

A. Molnár Ildikó

Gedai Borbála: Gyerekek kereszt- és becenevei Köbölkúton.
Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 47 l. (Magyar Személynévi Adattárak 13.)

Köbölkút (Gbelce) csehszlovákiai magyar falu utóbbi néhány évtizedes történetének vázlatos bemutatását és az adatgyűjtés módszereit mondja el a könyv bevezetése.

Az adattár első fele a 15 éves kor alatti lakosság, a gyermekek keresztneveit veszi számba háromévenkénti bontásban, ahol a betűrendes névlista mellett abszolút számokkal szerepelnek a fölhasználások, vagyis a nevet használó személyek számadatai. A második rész gyakorisági sorrendben közli a keresztneveket, s azok megterhelési számai mellett megadja a nemen belőli részesedési arányszámokat.

Az adattár harmadik része az alapnevek betűrendjében adja a hozzájuk tartozó beceneveket. Közli mindegyiknek funkcióját (kedveskedő, megszólító, említő, tréfás, gúnyos, haragos hangulatát) és használatának gyakoriságát, illetőleg ritkább vagy csak egy személy által használt voltát. A magyar anyanyelvű gyermekek szlovák hatásra keletkezett és használt beceneveit külön kiemeli.

Hajdú Mihály

B. Gergely Piroska: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 262 l.

Kalotaszeg magyar etnikumának vizsgálata már régi témája a legkülönbözőbb tudományágak kutatóinak. Teljes személynévanyaga számbavételét és földolgozását tűzte ki célul ezúttal a szerző, s e valamennyi névelemet megvizsgáló tanulmánykomplexumból emelte ki a kiadó a ragadványnevekkel foglalkozó részt. Jóllehet a ragadványnevek és családnevek vizsgálatának különválasztása végső soron kifogásolható lenne, de egyrészt ahol szükséges, ott a szerző utal a két névelem kapcsolatára, másrészt pedig a közeljövőben megjelenik a Nyelvtudományi Értekezések sorozatában a kutatásnak a családnevekkel foglalkozó része, s a szükséges összevetésekre lehetőségeket ad majd.

A könyv bevezetése a névtudomány alapkérdéseivel, a magyar névtani kutatások eddigi eredményeivel foglalkozik, és ismerteti a gyűjtés és földolgozás módszereit. Az egész földrajzi területet négy altájegységre osztja (Felszeg, Alszeg, Kapusmente és Nádasmente), fölsorolja a hozzájuk tartozó 34 helységet magyar és román nevével együtt.

A ragadványnév-állomány vizsgálata altájegységenként történik, s minden esetben kitér az átlaggyakoriság (a lakosság számához viszonyított ragadványnévmennyiség) bemutatására, a nevek használatának (egyéni vagy családi) összetételére és elterjedtségére (több helységben vagy altájegységen is megtalálható-e a név). Összefoglaló áttekintésében egybeveti a szerző saját jelenkori gyűjtésének névanyagát (2588 különböző ragadványnév) Jankó János 1892-beli gyűjtésével. A múlt század végén följegyzett 380 névnek közel egyharmada (107) ma már nem volt föllelhető, ami a ragadványnévanyag gyors változására: a régiek kihalására és újak keletkezésére utal.

A következő rész a ragadványnevek funkció szerinti névhasználati sajátságaival foglalkozik. Megállapítja, hogy ebből a szempontból a ragadványneveknek nevezett névelemek nem alkotnak egységes kategóriát. Van közöttük közömbös és érzelmi hatást keltő csoport, s az utóbbiak is lehetnek pozitív vagy negatív érzelmi töltésűek. A fönti, hagyományos fölosztási mód mellett azonban sokkal lényegesebbnek tekinti a nevek használat szerinti funkcióját, azt, hogy családi, részleges családi vagy egyéni, egyetlen személy által viselt-e a név. E fejezet is külön tárgyalja az altájegységek névhasználati sajátságait, majd az egész Kalotaszegre vonatkozó összefoglalást ad. A névszerkezet a mindennapi használatban ragadványnév + keresztnév vagy becenév formát mutat leggyakrabban, de természetesen a családnévvel és keresztnévvel való egyéb kombinációi is előfordulnak nagy számmal. Külön érdekességként említi a szerző, hogy a ragadványnévhasználat nem korlátozódik a falubeliek egymással való érintkezésére, hanem még hivatalos helyeken is gyakori.

A névélettanra vonatkozó fejezet először a nevek keletkezési körülményeit vizsgálja, majd azok változásait, újabb ragadványnévvel való fölcseréléseit mutatja be. Kitér az egyes nemzedékek és társadalmi rétegek névhasználatára, a névöröklést pedig alapos részletességgel tárgyalja.

A ragadványnevek rendszere a névadás indítéka szerint címet viselő fejezet igen aprólékos, lelkiismeretes tanulmánya a ragadványnév-osztályozásnak. Tizenkét nagy jelentéstani csoportot különít el, s természetesen a legtöbb számos másod- és harmadrendű alosztályra tagolódik. Kalotaszeg vidékén a leggyakoribb a családtagok nevéből, elsősorban a férfielődök keresztnevéből, illetőleg annak becézett alakjából alakult ragadványnév. Meglepő, hogy utána az ismeretlen vagy bizonytalan indítékú nevek állnak. Ez azzal magyarázató, hogy a szerző csak akkor tekintett egy nevet valamelyik kategóriába sorolhatónak, ha az adatközlők határozottan állást foglaltak a név eredetére, a névadás indítékára vonatkozóan. Ebben a fejezetben nem bontja a szerző altájegységekre az összegyűjtött neveket, de a kötet végén és a 116–7. lapon található táblázatok se-

gítségével ezt, s ezen kívül még az egyes községek egybevetéseit is bárki elvégezheti.

A ragadványnevek nyelvi alkat szerinti vizsgálata igen sok új szempontot vet föl és tanulmányoz behatóan. A hangtani, szókészlettani vizsgálatokon kívül – a lehetőség szerint – mondattani sajátságokat is tárgyal. A ragadványnevekben rejlő szóképek bemutatása és rendszerezése szintén igen érdekes és hasznos része a munkának. Külön vizsgálja a nevek tőtani, képzési, adaptációs stb. problémáit.

A kutatási terület sajátságaiból adódóan a nyelvi eredet szerinti megközelítésnek jelentősebb teret szentel a szerző, mint az a ragadványnév-földolgozásokban megszokott. A román eredetű neveket külön alcsoportokra is fölosztja (románból vett kölcsönszó, román közszó, tulajdonnév, tükörfordítás, párhuzamos névadás stb.), s ezek életével, a magyar nyelvbe való beilleszkedésükkel, magyaros továbbképzésükkel is foglalkozik. Néhány német, orosz, cigány és ismeretlen eredetű idegen ragadványnevet is talált gyűjtött anyagában, amelyeket tüzetesen megvizsgál.

A kötetet számos táblázat, irodalomjegyzék, román és angol nyelvű összefoglaló teszi teljessé.

Hajdú Mihály

Gyapay Gábor – Megyer Szabolcs – Ritoók Zsigmond: Ki mondta? Miért mondta? (Válogatás az Iskolarádió azonos című sorozatának anyagából.) Szerkesztette: Sándor Györgyné. RTV–Minerva, Budapest, 1977. 229 l.

Részben magyar, részben más kultúrákból átvett szólások, szállóigék eredetét, történeti – társadalmi hátterét, keletkezésének körülményeit tárják fel a könyv fejezetei (pl. *sok van a rováson, faképnél hagy, egy füst alatt, dugába dől, kilóg a lóláb, horogra akad, egy gyékényen árul, kereket old; Jaj a legyőzötteknek!, A kocka el van vetve., Párizs megér egy misét!* stb.).

D. Mátai Mária

Hajdú Mihály: A volt bukovinai Józseffalva keresztnevei (1836–1940). Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 36 l. (Magyar Személynévi Adattárak 12.)

A szerző a legkisebb bukovinai székely falu történeti keresztnévanyagának egy szeletét vizsgálja. Előbb öt, közel egyenlő hosszú korszakra bontva, majd pedig összesítve sorolja föl névgyakorisági sorrendben a férfi- és női keresztneveket. A nevek után föltünteti az abszolút előfordulási számot és a részesedési arányszámot. Az adattár második része az egyes nevek időszakonkénti megterhelését mutatja, s igen színes névanyagról árulkodik. A 105 év leforgása alatt 132 különböző férfi- és 106 női nevet használtak a faluban. Az Adolf, Alfonz, Herman, Szigfrid, Brigitta, Gertrúd, Regina, Szabina stb. nevek német hatásra utalnak. Érdekes az egyes nevek hirtelen feltűnése, gyors előretörése, majd ugyanolyan gyors visszaszorulása, pl. Balázs (0–18–5–1–0), Dániel, Eliás, Jakab, Éva, Gertrúd, Paulina.

Németh Marietta

Hajdú Mihály: Keresztnévszótárak repertóriuma.
Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 75 l. (Magyar Névtani Dolgozatok 3.)

Nagy segítség ez a könyv a névkutatók számára, ugyanis a világ nálunk nem vagy csak nehezen fellelhető keresztnévszótárairól is tájékoztatást nyújt. Értékeli őket, rámutat pozitívumaikra, illetve hibáikra, hiányosságaikra. Röviden beszámol fölépítésükről, terjedelmükről, a bennük földolgozott anyag jellegéről.

A bevezetőben megemlíti a magyar névtani bibliográfiákat. A továbbiakban sorra veszi a mártirológiumokat, a költött személyek névlexikonait, a történeti, majd a leíró névszótárakat. Szó esik a mezopotámiai, babiloni, egyiptomi, klasszikus görög és a római neveket tartalmazó gyűjteményektől az európai népek névtárain keresztül a japánig szinte minden fontosabb és kevésbé fontos munkáról. Sőt, helyet kapnak többek között az amerikai indián, a maláj, a ceyloni és a nigériai névjegyzékek is. Az egyes fejezetek végén a magyar gyűjtemények, szótárak ismertetése áll.

Németh Marietta

Hungarológiai Közlemények.
1977. 30–31. szám. Újvidék, 1977. 190 l.

A Hungarológiai Közleményeknek ez a magyar nyelvészeti tematikájú kettős száma jubileumi kiadvány.

Tematikusan elrendezett tudományos dolgozatokat és recenziókat tartalmaz.

1. A nyelv és nemzetiség kérdésével, annak múltjával és jelenével foglalkozik *Borivoj Pupić* írása. *Varga László* a társadalmi-politikai szervezetek és a nyelvi egyenjogúság összefüggését vizsgálva kiemeli az anyanyelv jelentőségét a művelődésben és általában a szellemi élet terén, valamint az ember önmegvalósításának, társadalmi lénnyé válásának folyamatában. „...a sarkigazságok közé tartozik, hogy az ember anyanyelvén tudja legtökéletesebben, legvilágosabban és legteljesebben kifejezni akarását, elhatározását, kifejezésre juttatni egész önmagát". A közvetlen demokrácia szélesedésével az anyanyelv szerepe tovább nő, ezért „a szabad és egyenrangú nyelvhasználat ügye a nyelvművelő buzgólkodáson túl egyre inkább valóságos közüggyé lett, s ennek folytán a szervezett politikai közélet rendszeres működési területének érdeklődési körébe került".

2. A társadalom és nyelv összefüggéseivel négy írás foglalkozik: *Dušan Jović* a marxista nyelvszemléletről szólva néhány fontos kiindulópontot elemez, nyelvi példákkal támasztva alá az elmondottakat: – a) a dialektikusság elve, a nyelvi struktúra belső dialektikájának a feltárása; ezzel kapcsolatban leszögezi, hogy „a belső nyelvi struktúra dialektikájának a vizsgálatakor a nyelvet nem szabad kiszakítanunk természetes környezetéből, abból a világból, amelyet jelöl, amelyikre vonatkozik"; – b) a nyelv és a társadalom viszonya, a társadalmi viszonyok hatása a nyelvi rendszerre és a nyelvhasználatra; – c) a nyelv keletkezése és dialektikája közötti összefüggések, a nyelv, a szubjektív és az objektív valóság viszonya.

Junger Ferenc: Adalékok a kétnyelvűség vizsgálatához a Drávaszögben című dolgozatában azt a társadalmi-politikai és művelődési alapszituációt vázolja fel, amely kiindulópontul szolgálhat majd a felmérése során kapott adatok elemzésekor. (Kérdőíves felmérést végzett Horvátországban, Pélmonostor községben négy általános iskola 180 tanulója körében az anyanyelv és a környezetnyelv használatának okaival, körülményeivel kapcsolatban.)

Molnár Csikós László azt tekinti át, hogy mennyire általános „A magyar nyelv használata a községi képviselőtestületekben és a községi közigazgatási szervekben". A magyar községekben végzett felmérés eredményeit mutatja be (például a fordítószolgálat

helyzetét, segédanyagokkal való felszereltségét, a különböző gyűlések, hivatalos iratok nyelvhasználatát stb.). *Albina Lük* a Murántúlon végzett kétnyelvűségi vizsgálatokat vegyes (szlovén-magyar) lakosságú községek kétnyelvű iskoláiban. Azt mérte fel, hogy „hogyan alakul a kommunikációs tevékenység, a nyelvi magatartás az olyan kétnyelvű környezetekben élő egyéneknél, ahol politikailag és jogilag mindkét nyelv egyenrangú, illetve hivatalos státussal rendelkezik. Továbbá: a két nemzetiség megközelítőleg azonos beszédkészséggel rendelkező tagjainál milyen mértékben befolyásolja a nyelvhasználatot a társadalmi helyzet és a társadalomban betöltött szerepkör".

A kötet harmadik témaköre a kontrasztív nyelvvizsgálat. Ezt két tanulmány képviseli: *Keck Balázs:* Az egyes számú halmozott alany és az állítmány számbeli egyeztetése a magyar és a szerbhorvát nyelvben; *Bányai Lajos:* A szerbhorvát *za-, iz-, na-* prefixumos igék ekvivalensei a magyar nyelvben.

A negyedik téma: a földrajzi nevek. *Penavin Olga* a Jugoszláviában (az utóbbi 15 évben) folyó magyar névgyűjtésről számol be. Sok egyetemi és főiskolai hallgatónak, gyakorló pedagógusnak, általános iskolák Nyelvművelő Köreinek hosszú és lelkes munkája eredményeképpen 21 vajdasági járás helységeiből van összegyűjtött földrajzi névanyag. Az adatok ellenőrzését, feldolgozását, a levéltári anyag begyűjtését a két szerkesztő, Penavin Olga és Matijevics Lajos végzi. A személynévgyűjtés szűkebb keretek között folyik. Gazdag irodalomjegyzék egészíti ki az elmondottakat. *Kaszás József* tanulmánya a történeti névtant képviseli. A Lendva~Lendava környéki történeti és jelenlegi földrajzi névrendszer viszonyát vizsgálja gazdag névanyag és sokoldalú szempontok alapján.

D. Mátai Mária

Irodalom és Nyelvtudomány.
Szerk.: Katona Béla. Nyíregyháza, 1977. 219 l. (Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis. Tom. 7/C.)

A kötet két nagyobb részből áll. Az első nyolc tanulmányt tartalmaz, amelyek közül négynek a témája irodalmi, négynek pedig nyelvészeti. A második rész az 1974-es Nyíregyházi Anyanyelvoktatási Napok előadásait és a szekciók munkájáról készült jelentéseket nyújtja.

Csorba Sándor: A Kölcsey-arcmások történetéből című munkája (15 melléklet) számbaveszi azokat a Kölcseyről készült arcképeket, amelyekről biztos tudomással bír az irodalomtörténet, de a kép elveszett; azokat, amelyek mai napig fönnmaradtak, de alkotójuk ismeretlen, végül pedig részletesen foglalkozik az ismert mesterek által készített művekkel és azok megalkotásának körülményeivel.

Margócsy József: Visszaemlékezés Fehér Gáborra – a kevéssé ismert író életét, pályáját méltatja az ünnephez illő szavakkal.

Katona Béla: A jugoszláviai magyar irodalom című tanulmánya a Vajdaság irodalmi életének múltját, jelenlegi fórumait mutatja be először, majd egyenként számbaveszi a közelmúltban elhúnytak (Sinkó Ervin, Szirmai Károly, Majtényi Mihály, Börcsök Erzsébet, Laták István és Thurzó Lajos) tevékenységét.

A ma élőket három nemzedékre osztja.

Míg az első két nemzedékről, tevékenységükről beható elemzésre törekszik, a fiatalabbakat együttesen mutatja be rövid leírásban. Befejező részében az irodalomtudomány műhelyeit és kutatóit ismerteti.

Bachát László: Szólítónév-vizsgálatok a felső tagozatos általános iskolás tanulók körében című adatgazdag dolgozata harminc különböző iskola (27 település) tanulójának szólítónevét vizsgálja.

Orosz Béla: Családnevek Nyíregyházán a XVIII. század második felében című ta-

nulmányának első része a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 6/C kötetében jelent meg. Ez a második közlemény folytatja az ott megkezdett fölsorolását a fölkutatott családneveknek. A keresztnévi eredetűeknek egy részét, az áttelepülésre utalókat, foglalkozást jelölőket és a foglalkozásra utalókat tartalmazza ez a rész.

Székely Gábor: A német nyelv rokonsági elnevezéseinek összevetése a magyar és orosz nyelv családi kapcsolatokat jelölő kifejezéseivel című cikke a kontrasztív nyelvtudománynak érdekes és értékes tanulmánya. Sok ábrával és táblázattal teszi szemléletessé mondanivalóját.

Az 1974. június 23-tól 25-ig Nyíregyházán megtartott Anyanyelvoktatási Napok előadásaiból első helyen *Rácz Endre* rövidített változatú előadásszövege áll. Címe: Anyanyelvi nevelésünk grammatikai alapjáról, s benne az iskolai nyelvtani anyag korszerűsítéséről, a klasszikus grammatika megújításáról olvashatunk.

Temesi Mihály: Beszédművelés az iskolában címmel a beszédkultúra megjavításának lehetőségeit fejti ki.

Szathmári István: A stilisztikai kutatások újabb eredményei címmel beszámol a stilisztika gazdagodásáról, bizonyos pontokon való ellentmondásosságáról és ennek tisztulási folyamatáról. Ismerteti az utóbbi idők jelentős stilisztikai alkotásait: kézikönyveit, tanulmánykötetеit, s kiemel néhány rövidebb, de jelentős dolgozatot is. Szól a stilisztikai szemlélet kialakulásáról az érintkező tudományágakban, külföldi stilisztikák fordításairól, a stilisztika oktatásáról és a jövőben javasolt kutatási irányokról, teendőkről.

Szépe György: Az általános nyelvészet problémája az anyanyelvi nevelésben című előadásában először a magyar és az általános szempontok egységéről, majd a nyelvi tárgyak és a nyelvi nevelés egységéről beszél. A nyelv sajátosságait az oktatás szempontjából elemzi, s kitér a nyelvről szóló ismeretek és a nyelvi viselkedés összefüggéseinek bemutatására is.

Lőrincze Lajos középiskolai és Temesi Mihály általános iskolai szekcióvezetői beszámolója zárja a kötetet. *Hajdú Mihály*

Király Péter: A magyarok említése a 811. évi események óbolgár leírásában.
Budapest, 1977. 58 l. (MNyTK 148.)

A magyar honfoglalás, illetve annak kutatása iránt megújult érdeklődés eredményezte, hogy elkészült a honfoglalás írott forrásainak új kiadási terve. A korábban kevés figyelemre méltatott szláv forrásanyag feldolgozását Király Péter végezte, s e munka során találkozott a 811. évi bolgár-bizánci háború leírását tartalmazó óbolgár kéziratokkal.

Három olyan szláv kéziratról tud, amelyben a bolgárok szövetségeseiként egy Ęgre-Vęgre-Ugre nevű nép említtetik. Az iratok nyelvi és helyesírási elemzése után valamennyit XII–XIV. századi (középbolgár kori) másolatnak tartja, de nem látja igazolva azt a feltevést, hogy görög forrásból erednek, annak alapján készültek.

Részletesen elemzi az Qgre és változatai hangfejlődését az ősszlávtól az egyes szláv nyelvekig, különös tekintettel a bolgárra. Ennek alapján a kéziratok alapszövegét a X. századra teszi. A következőkben az Qgre és az onogur népnevek összefüggését, illetve e népek (ti. a magyarok és onogurok) kapcsolatát vizsgálja, s részletesen ismerteti az ezzel foglalkozó kutatói állásfoglalásokat. Király a névátvitelre három magyarázatot lát elfogadhatónak: 1) a magyarok az onogur törzsszövetség tagjai voltak 2) nyelvcsere történt – az onogurok átvették a finnugor magyarok nyelvét, de a népnév megmaradt 3) az onogur törzsszövetség felbomlott, a magyarok a régi onogur lakóhelyen maradtak és örökölték a népnevet. A névátvitel időpontját at V–VII. századra, megszilárdulását a VII.

század végére teszi. Az Ǫgre nevű nép a IX. század elején Kiev, a Krim, az Al-Duna és a mai bulgária területén fordul elő, Pannóniában a IX. század második felében, 860-tól (ezzel kapcsolatosan felmerül a kettős honfoglalás elmélete is).

A kéziratokban előforduló Ǫgre népnév értelmezéséről alkotott véleményeket részletesen ismerteti Király, de nem tartja elfogadhatónak sem azokat, amelyek szerint az Ǫgre nevű nép és avarok egyazon nép lennének, sem azokat, amelyek szerint az Ǫgre az onogur, onogundur, magyarul nándor néven korábban szerepelt dunai bolgárok elnevezése. Ehhez kapcsolódóan ismerteti a bizánci és szláv forrásokban előforduló népnevek használatának módját, melynek alapján e források megbízhatósága is megállapítható.

A továbbiakban a szláv elbeszélő források népnév-használatával foglalkozik a szerző, s ezek alapján arra a következtetésre jut, hogy az Ǫgre-Vǫgre-Ugre néven szereplő nép a IX. századi magyarsággal azonos, melynek kisebb csoportjai már 811-ben az Al-Duna vidékén éltek,s ettől kezdve hol mint a bolgárok szövetségesei, hol mint ellenségei, gyakran vettek részt Bulgária és Bizánc harcaiban.

Fodor Katalin

Kosztolányi Dezső: Gondolatok a nyelvről.
Válogatta és az előszót írta Murádin László. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

A kötet válogatás Kosztolányinak a nyelv tisztasága és léte ügyében írt avatott, aggódó felelősségű cikkeiből, írásaiból.

Napjainkban, a tervszerű, gondos felmérésekre alapozó nyelvművelés idején is felülmúlhatatlan Kosztolányi elvi szilárdságú nyelvművelése annak ellenére, hogy tudományos értelemben nem mondható rendszerszerűnek. Az író felkészültsége, művészi hitele, etikája rangot biztosító. Minden nyelvművelő írása, akármilyen tárgyú legyen is az, egy-egy rejtett vagy nyílt vallomás arról, amit a nyelv a közlés eszközén, az önkifejezés lehetőségén túl jelent: egy egész nép jellemzőinek, észjárásának, történelmének, kultúrájának foglalatát.

Heverdle Lászlóné

Kovalovszky Miklós: Nyelvfejlődés – nyelvhelyesség.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 221 l.

A könyv első negyedében vázolja azokat az elveket Kovalovszky, amelyek jellemzik a modern nyelvművelést, és amelyeknek figyelembe vételével elemzi és értékeli a szerző az utóbbi másfél évszázadban végbemenő nyelvi változásokat és a ma nyelvi jelenségeit a könyv további, háromnegyed részében.

Az elvi, elméleti részben tisztázza Kovalovszky a nyelvtudomány és a nyelvművelés viszonyát, és – Deme Lászlóval együtt – „cselekvő nyelvtudomány"-ként határozza meg a nyelvművelést. Hangsúlyozza azt is, hogy a nyelvművelés egyben emberművelés is, és kiemeli a nyelvművelés és az anyanyelvi oktatás összefüggéseit. A nyelvművelés vezérelvét a következőkben határozza meg: „...ki kell elemeznünk a nyelvi változások eredőjét, s nyelvünk belső törvényszerűségeinek megfelelően, ennek irányába vezetni fejlődésének útját, meghatározva bizonyos távra – számolva a folytonos változásokkal – a helyes nyelvhasználat normáját". A nyelvhelyességi normák közül a legfontosabbnak a „mindenkori művelt nyelvszokást" tartja, de számol a nyelvszokás állandó fejlődésével, változásával is. Dialektikus szemlélettel a nyelvrendszer sajátosságainak,

a fejlődési tendenciáknak, a kommunikációs igénynek és hasznosságnak szempontjából mérlegeli és ítéli meg a nyelvművelő az egyes nyelvi jelenségeket, hol az egyiket, hol a másikat alkalmazva mértékül, hol pedig összeegyeztetve azokat. A mérlegelés főbb szempontjai részletesebben a következők: a kérdéses változat szükséges-e; tartalmilag megfelelő-e; alakilag beleilleszkedik-e nyelvünk rendszerébe; stilisztikai szempontból értékes-e; jól hangzik-e; megfelel-e a gazdaságosság, tömörség kívánalmának.

A könyv nagyobbik részében a nyelvművelő szemével elemzi és értékeli Kovalovszky a nyelvszokás által véglegesen még nem szentesített nyelvi jelenségeket. Minden változást, minden jelenséget természetesen nem ölelhet fel a könyv: a szerző anyagából (2500 cédula) a legjellegzetesebb és a legfontosabb nyelvi tényeket választotta ki.

A nyelvi változások első csoportja a régebbi eredetű, de még folyamatban levő jelenségeket öleli fel. A hangállomány jelenségei közül foglalkozik a könyv a magánhangzók és a mássalhangzók megrövidülésével, az emfatikus hangzónyúlással, a hibás magánhangzó- és mássalhangzónyújtással, az illeszkedés vitatott kérdéseivel és a „betűejtés" hibájával. Síkra száll a zárt *é* megőrzése mellett, mert e hang használata színesebbé, kellemesebbé teszi nyelvünk hangzását. A Szó- és alaktan című fejezetben helyet kap a szóhasadással keletkező alakpárok, a *fő-* előtagú összetételek, a határozóragos alakpárok és a fosztóképzős alakváltozatok bemutatása és értékelése. A Szóképzés című alfejezetben elemzi és értékeli a nyelvújítási szavakat és szóalkotási módokat a szerző. A Mondattan című fejezet Az állítmány című alfejezetében a *szabad* melléknév szófaji jellegének bővülésével és igeként történő ragozásával, valamint a *muszáj* használatával foglalkozik Kovalovszky. Az ikes igék ragozása című alfejezetben sor kerül a mai kevert állapot bemutatására és az egyes ragozási csoportok elkülönítésére. Foglalkozik a könyv a szenvedő igékkel és ezek névszói származékaival. Fontos nyelvhelyességi kérdést vet fel az állapothatározói igeszerkezet (-va, -ve + létige) használata. Ismerteti a szerző az e szerkezet használatáról folyó vitákat, részletesen leírja a helyes használat elveit, eloszlatja a nyelvhelyességi babonákat, és bemutatja a szerkezet jelentésfunkcióit. Olvashatunk az állítmányként használt befejezett melléknévi igenévről és a hivatalos nyelvből elterjedt általános alanyú személytelen „terpeszkedő" kifejezésekről. Foglalkozik még az író a jövő idő alaki eszközeivel, a feltételes jelen ragozásának kérdéseivel, a *-va, -ve – -ván, -vén* képzős határozói igenév használatával, a *-ban, -ben – -ba -be* határozóragok keveredésével, a *sem–se* tagadó-, illetve tiltószó szerep-összeolvadásával, az *-n* módrag elhagyásával és a határozós alakpárok kialakulásával.

A nyelvi jelenségek második csoportját a „nemrég felbukkant fejlemények" alkotják. Mivel a hangállomány megváltozása igen lassú folyamat, ebben a fejezetben nincs is hangtani rész. A Szókincs, alaktan című fejezetben szerepelnek az alábbi újabb nyelvi jelenségek: a szürkülés; a túlzó szóhasználat; a szólások, közhelyek; a jelentéssűrítő összetételek; az *ön-* előtagú összetételek; a jelöletlen határozós összetételek; és az elvonással keletkezett összetett igék. A szóalkotás módjai között számba vesz a könyv néhány vitatott képzésmódot, bemutat új jelentésben felújított szavakat, alak- és jelentésmegoszlással keletkezett szavakat, megismertet a rövidült alakból történt szóképzéssel, a fosztóképzős melléknevek keletkezésével és a szavak jelentésbővülésével. Részletesen foglalkozik a szerző a nyelvi takarékosságot legjobban szemléltető szórövidítésekkel: a szócsonkítással, az összetétel elemeinek egybevonásával, a betűszókkal és mozaikszókkal. Nagy teret kapnak a könyvben az igekötő-használat kérdései. Sorra veszi a szerző az igekötők jelentésfunkcióit, bemutatja az új jelentést vagy jelentésárnyalatot kifejező igekötős összetételek csoportját, utal az igekötős ige jelentéstömörítő értékére. Végül számba veszi az igekötő-használat stilisztikai vonatkozásait és nyelvhelyességi szempontjait. Alapos jellemzését kapjuk a hivatalos és a mozgalmi-közéleti nyelvnek. Részletesen foglalkozik Kovalovszky az ifjúság nyelvével. Olvashatunk még a többesjel előtt

megjelenő kötőhangzókról, a birtokragos szók *-i* képzős alakjáról és a szópályázatok fontosságáról. A Mondattan című fejezetben ír a szerző a sorszámnévi jelző eltűnéséről, a birtokos jelző *-nak, -nek* ragjának elhagyásáról, a névutószerű kifejezések és az elöl álló névutók elterjedéséről, a feltételes mód „gépies sablonjai"-ról és a *suksük*-nyelvről.

Kovalovszky műve jól példázza, hogy a modern nyelvművelő munkát a „megfigyelés, józan mérlegelés, bírálat és türelem" jellemzi.

A tanulmányt részletes, szemléltetően tagolt, nyelvi példákat is hozó tartalomjegyzék vezeti be. Bár minden fejezethez gazdag bibliográfia tartozik, a könyvet is bőséges irodalomjegyzék zárja.

A. Molnár Ildikó

P. Lakatos Ilona: Adatok Jászberény regionális köznyelvéhez.
(Néhány hangtani jelenség Jászberény mai nyelvében.) Budapest, 1977. 141 l. (Nyelvtudományi Dolgozatok 25.)

A dolgozat néhány olyan hangtani jelenség mai állapotát vizsgálja Jászberény nyelvében, amely viszonylag a legtávolabb esik a köznyelvi normától, és amelyben leginkább megőrződött a korábbi nyelvjárási jelleg. Ilyen a magánhangzók minőségi különbségei közül az e-ë hangviszony és az í-zés (az e-i, illetve é-í-i variáns megjelenése), a mássalhangzók minőségi különbségei közül a k-g, t-d zöngés-zöngétlen alakpárok használata, a palatalizáció (d-gy, l-j, n-ny, t-ty váltakozás), a teljes hasonulás érvényesülése (sz+s, z+s, l+j, d+n, d+l hangkapcsolatokban) és az l hang különböző fonetikai helyzetekben történő kiesése.

A munkában megtalálható a vizsgált jelenségek statisztikai feldolgozása összesítve és egyes szavakra lebontva, mind számszerűen, mind százalékosan. A szerző az adatokat az életkor és az iskolai végzettség szerint, valamint nemek közötti megoszlásban is közli. A magyarázó részben Lakatos összeveti gyűjtésének eredményeit a mai magyar köznyelvi normával és a jászberényi nyelvvel foglalkozó korábbi munkák adataival. Ez teszi lehetővé, hogy a fejlődés irányát is megjelölje.

A könyvben megtalálható az adatközlők gyűjtőlapja, valamint a kérdőív kikérdezése során összegyűjtött teljes anyag.

A. Molnár Ildikó

Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van. I.
MTA Könyvtár, Budapest, 1977. 430 l. (Budapest Oriental Reprints. Series A l.)

A Kőrösi Csoma Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia reprint sorozatot indított, melyben a magyar keletkutatás képviselőinek maradandó alkotásait teszi hozzáférhetővé az orientalisztika iránt érdeklődők számára. A Budapest Oriental Reprints *A* sorozata magyar orientalisták magyar nyelvű műveiből, a *B* pedig a magyar és külföldi szerzők magyar orientalisztikai studiumokkal kapcsolatos, nehezen elérhető, idegen nyelvű műveiből jelenteti meg a legfontosabbakat. Ligeti Lajos tanulmánygyűjteményének első része nyitja az A sorozatot.

A most megjelent első kötet (40 tanulmány) Ligeti jövevényszó-kutatásait tartalmazza. „Egyesével vagy csoportosan közölt szómagyarázatai honfoglalás előtti török jövevényszavaink igen tekintélyes hányadát érintik, s összességükben szinte minden olyan hang-, alak-, jelentés- és művelődéstörténeti kérdést fölvetnek, amelyek az ősmagyar nyelv vándorlások-korabeli szakaszára vonatkozóan turkológiai oldalról fontossággal bírhat". – (Írja Benkő az Előszóban.) A tanulmánykötet több írása egy-egy korábbi török etimológiát erősít meg újabb török és mongol adatokkal, mások új megfejtéseket

tartalmaznak a régi etimológia cáfolatával. Magyarázataiban olyan elvi szempontok kristályosodnak ki, mint pl. az átvett török szó etimológiájának jelentősége (hogy a törökben eredeti elem, belső fejlődés útján keletkezett vagy más nyelvből származó jövevény); a kérdéses szó török nyelven belüli elterjedtségének, nyelvjáráshoz tartozásának, vagy más nyelvekbe való behatolásának kérdése; a mongol adatok jelentősége stb.

E szempontok érvényesítésével tárja fel pl. a *gyűrű* és *szérű, gyűszű,* és *szűcs* szavakapcsolatát, a *gyöngy* szó vándorútját, elemzi a *bélyeg, bér, bilincs* szavunknak az előéletét stb. A régi török jövevényszavak mellett Ligeti néhány későbbi, azaz oszmán-török átvételt is megvizsgál (pl. a *kajszi* szót, a *nyelvet fogni* török eredetű tükörkifejezést stb.). Egyik tanulmányában a XVII. századi nagy török utazó, *Evlija Cselebi* útikönyvében található magyar szójegyzéket elemzi.

A kötetben a szerző saját kutatási eredményein kívül bemutatja *Gombocz Zoltán*nak egy három lapos jegyzetét (kéziratát), amit Gombocz a török nomenverbumokról valószínűleg egyetemi előadásaihoz készített.

A Ligeti Lajos tanulmányait tartalmazó második kötet a szerzőnek a magyar őstörténetre és a keletkutatás egyéb területeire vonatkozó cikkeit foglalja majd magába.

D. Mátai Mária

A magyar hangtan válogatott bibliográfiája (–1970).
Szerk.: Bolla Kálmán és Molnár József. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 231 l.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Fonetikai Tanszékének tanárai és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Fonetikai Osztályának kutatói – *Bolla Kálmán* és *Molnár József* irányításával – 1974-ben kezdték el a kötet anyagának összegyűjtését. Két esztendei munkájuk eredményeként jelenhetett meg az első magyar hangtani bibliográfia.

Az eleddig megjelent magyar fonetikai munkák leltárba vételével az elődök iránti tiszteletet fejezték ki, ugyanakkor lehetőséget adtak arra is, hogy a beszédkutatással foglalkozó tanulmányok gyűjteményének közreadásával – a további eredményes munka érdekében – áttekinthetőbbé, érthetőbbé váljék a tudományszak jelenlegi állapota.

"Magyarországon a fonetika egész problematikáját átfogó, az alapkutatások mellett az alkalmazási területekre, továbbá a határterületekre is kitekintést nyújtó szakbibliográfia eddig nem készült. Ezt a hiányt szeretnénk pótolni a magyar hangtan válogatott bibliográfiájának közreadásával" – írja Bolla Kálmán a kötet előszavában.

A munka szakrendi beosztása túllép a mai nyelvészeti hangtan belső tagozódásán, szélesebb területet ölel fel.

A fonetika története című részben bibliográfiákat, szemléket, a fonetika művelőiről szóló írásokat, kongresszusi beszámolókat, a tudományos élet eseményeiről szóló híradásokat, külföldön megjelent műveket, hangtani kérdéseket is tartalmazó nyelvészeti munkákat, tudománytörténeti cikkeket talál az olvasó.

A beszédhangok fonetikája című fejezet rendkívül gazdag. A beszédhang-vizsgálat elméleti és módszertani kérdései után azok általános jellemzése, rendszerezése, majd a nyelvjárásokkal foglalkozó művek felsorolása következik. A beszédhangok képzése, kvantitása, akusztikája, percepciója után a hangváltozásokat, ez után a beszédhangok nyelvi funkcióját vizsgáló tanulmányokat, majd a kontrasztív vizsgálatokat találhatjuk.

A hangsorok fonetikai jelenségei, a hangkapcsolatok jellemzői (a beszédmű lineáris tagolása, a hangok egymásra hatása a hangsorban, hangkapcsolódási szabályszerűségek a magyarban) utána *a szupraszegmentális hangjelenségekkel* (általában a beszéd dinamikája, dallama, ritmusa, irama és tempója, beszédszünetek, hangszínváltások), majd

a beszéd statisztikai vizsgálatával, a helyesírással, a transzkripcióval foglalkozó cikkek adatai következnek.

Az alkalmazott fonetika című fejezet az orthoepiával, a kiejtési normával, a köznyelv-irodalmi nyelv tárgykörével, a beszédműveléssel, a beszédtechnikával és a beszédművészettel, a beszédpatológiával, a logopédiával és a süketnémák oktatásával kapcsolatos munkákat sorakoztatja fel.

A bibliográfia utolsó fejezete a *határterületekről* szól (akusztika, pszichológia, kommunikáció, stilisztika, a költők és írók nyelve, verstan).

A kötet megértését, kezelhetőségét előszó, forrásjegyzék, a rövidítések és a jelek magyarázata segíti.

Polónyi Szilárd

Magyar kódexek. Festetics-kódex.
Szerk.: Molnár József. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport, Budapest, 1977. 6+418 l.

A Festetics-kódex hasonmás kiadásával az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoportja régi kezdeményezést folytat: „Célunk továbbra is, hogy a nyelvünk története iránt érdeklődő közönség számára hasonmásban tegyük hozzáférhetővé régi magyar nyelvű kódexeinket."

A most induló sorozat előzménye a Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarságtudományi Intézetének, majd az Erdélyi Tudományos Intézetnek, 1944-től 1971-ig pedig a Magyar Tudományos Akadémiának a Codices Hungarici című sorozatában megjelent, összesen hét kiadványa volt.

A Festetics-kódex teljes hasonmás kiadásával sikerült elkerülni a betűhív kiadások filológiai megbízhatóságát veszélyeztető hibákat. Molnár József, a sorozat szerkesztője, a kötet fakszimile szövegének gondozója, előszavának írója így egészíti ki: „Csak abban az esetben térünk el a hasonmás közlésétől, amennyiben ez nyomdatechnikailag nem lehetséges, és a fennmaradt kéziratos könyv fontossága megköveteli a kiadást, akkor a lehető legpontosabb betűhív kiadást választjuk."

A Festetics-kódexet az eredeti méreteivel azonos nagyságban adták közre. Ez a mű a XV. század végén, 1493 táján készült. Kinizsi Pál 1492-ben súlyos betegségbe esett. Erre az alkalomra, Kinizsi Pálné Magyar Benigna számára írták ezt a horáriumot (világiak számára készült imakönyvet) a nagyvázsonyi pálos kolostorban. Nevét egykori birtokosáról, a Festetics családról kapta. A szépen ékesített pergamen kódex csaknem teljesen egy kéztől származik. Zsoltárai – bár nyelvileg eltérnek attól – az Apor-kódex fordításain alapulnak.

A 209 számozott levélből egy hiányzik, ez a Czech-kódexből pótolható.

Az eredeti kódexet az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzik, száma MNy. 73.

Polónyi Szilárd

A magyar nyelvjárások atlasza VI. rész.
Szerk.: Deme László és Imre Samu. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 14 lap + 201 térkép.

A magyar nyelvtudomány egyik legnagyobb vállalkozása fejeződött be A magyar nyelvjárások atlasza VI. részének megjelenésével. Sok kiváló nyelvjáráskutató több évti-

zedes munkája eredményeként készült el ez a nemzetközi összehasonlításban is jelentős alkotás. Az adatgyűjtő munkát még az 1950-es években végezte egy munkaközösség, amelynek tagja Benkő Loránd, Deme László, Imre Samu, Kálmán Béla, Kázmér Miklós, Keresztes Kálmán, Lőrincze Lajos és Végh József volt. A munkaközösség elnöke a magyar nyelvatlasz-munkálatok elvi és gyakorlati megalapozója Bárczi Géza lett. A munkálatok során közreműködött még Balogh Lajos, Farkas Vilmos, S. Meggyes Klára és Szépe György. Ez a viszonylag kis számú kutatógárda az adatoknak hatalmas mennyiségét gyűjtötte össze és tette közzé a nyelvatlasz hat kötetében, megmentve ezzel olyan nyelvi értékeket, amelyek azóta nehezen vagy egyáltalában nem lennének kutathatók, mivel az egyre köznyelviesülő beszédből a perifériára szorultak, nagy részük az elmúlt évtizedek alatt kihalt, vagy kihalóban van.

Nézzünk meg néhány számadatot a föntiek bizonyítására! A magyar nyelvterület 378 helységében végeztek adatgyűjtést a kutatók. Közreadtak a hat kötetben összesen 1162 térképlapot. A gyűjtés sokkal több nyelvi tényre terjedt ki, amelyek munkatérképekre is kerültek, de különböző okok miatt egy részük nem került kiadásra, s csak Balogh Lajos tájékoztatásából tudunk róluk (MNy. LXVII,362–9). Vegyük hozzá ezekhez még azt, hogy szinte majdnem mindegyik szónak több ejtésváltozatát is följegyezték az egyes kutatópontokon, így egyáltalában nem irreális azt állítani, hogy félmilliónyi adatot tartalmaz a hat kötet együttesen. Természetesen ez az 1977-ben megjelent kötet csak a megfelelő hányadát nyújtja ennek a számnak, de hallatlanul nagy eredménye és nyeresége nyelvjáráskutatásunknak.

Az előző kötetekhez képest változott ennek a VI. résznek a struktúrája, az egyes térképlapok nyelvi szempontú értékelési lehetősége is. Míg eddig meglehetősen nagy számban szerepeltek fonetikai és lexikai kérdésekre választ adó térképek, az új kötetben kevesebb a fonetikai, és alig található lexikai lap, megnövekedett azonban a morfológiai jellegű adatföltárások száma. Ez egyben ráirányítja a figyelmet nyelvjáráskutatásunk eddigi hiányosságaira is. Mindeddig a legszembetűnőbb, de legkényelmesebb megközelítéssel, a fonetikai kérdések vizsgálatával jellemezték általában a nyelvjárásokat. A szókészlet vizsgálata vagy mint érdekesség, vagy pedig teljességre törekvő szókincskutatásban nyilvánult meg. Alig tudunk fölsorolni olyan munkákat, mint amilyen Imre Samu Felső-őri tájszótára, amelyben a jellegzetes nyelvjárási szavakat tárja föl a kutató. Morfológiai megközelítésű nyelvjárásbemutatásra pedig az utóbbi időben nincs példa. Az atlasznak ez a kötete az ilyen vizsgálatokhoz is anyagot, továbbfejleszthető ötleteket ad.

Érdemes közelebbről is megnézni néhányat az ilyen típusú lapok közül. (A vizsgált térképlap után annak száma áll zárójelben.) A gazda *borja* (995) és a tehén *borja* (996) összevetése, az *asztalhoz* (1075), *bíróhoz* (1067), *Sándorékhoz* (1124) valamint az *asztalnál* (1073), *bírónál* (1068) és *Sándoréknál* (1124) vagy az *asztaltól* (1074), *bírótól* (1066) és *Sándoréktól* (1123) egymás mellé állítása olyan lényeges nyelvjárási különbségekre irányítja rá a kutatók figyelmét, amelyeknek további adatokkal való kiegészítése és beható vizsgálata hasznos és szükséges lenne.

Jónéhány szónak több toldalékolt alakját is tartalmazza az atlasz, ami a paradigmák rendszerszerű megvizsgálására ad jó alapot a különböző nyelvjárási területeken. Ilyen például a *borjú* (992), amelynek a már említett két különböző jelentésű *borja* alakján kívül szerepel még a *borjút* (993), *borjúk* (994) és *borjas* (997) toldalékolt formája. Ugyanígy megtalálható egymás mellett a *disznó, disznónak, disznója, disznójuk, disznóitok* (985–989); *kertbe, kertben, kertből, kertetek, kertjük, kertünk* (1109–1114) továbbá az *ökör, ökröt, ökrünk, ökrötök, ökreink, ökreitek, ökreik* (998–1004) s még ezeken kívül számtalan szónak a grammatikai alakja, ami mind rendkívül érdekes összehasonlítási lehetőségre ad alkalmat.

Mindezek után joggal várhatjuk A magyar nyelvjárások atlaszának teljes megjele-

nése után nyelvjáráskutatásunk megújulását: új szempontú, új eredményeket adó vizsgálódások megindulását.

Hajdú Mihály

Magyar őstörténeti tanulmányok.
Szerkesztette: Bartha Antal, Czeglédy Károly, Róna-Tas András. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 342 l.

A szakmai körökben „ezüstkönyv"-ként emlegetett szép kiállítású kötet a Kőrösi Csoma Társaság 1973. nov. 21. és 23. között tartott „őstörténeti konferenciájá"-nak előadásait tartalmazza.

A kötet bevezetőt, 21 előadást, négy rövid beszámolót és névmutatót tartalmaz.

A rendkívül gazdag, gondolatébresztő és tanulságos anyagból ezúttal csak három nyelvészeti témájú tanulmányról emlékezem meg – igen vázlatosan.

Benkő Loránd Magyar nyelvtörténet – magyar őstörténet című előadásában megállapítja, hogy a magyar nyelvtörténeti kutatásokból korábban hiányoztak az őstörténeti perspektívák, a figyelmet és az energiákat az ómagyar és a későbbi korok vizsgálata kötötte le. Kijelöli azokat a területeket és lehetőségeket – módszertani útbaigazítást is adva –, amelyeken megkezdhető a honfoglalás előtti kor megközelítése „a magyar nyelv felől".

Gulya János Megjegyzések az ugor őshaza és az ugor nyelvek szétválása kérdéséről címen tartott referátuma ötletes módszer igénybevételével (glottokronológiai vizsgálatokkal) megkísérli kirántani a magyarság szekerét az ugor kor és etnikum kátyújából, azaz megpróbál némi fényt deríteni az ugorság (a manysik, a chantik és a magyarok) együttélésének majd szétválásának évtizedek óta kevéssé kutatott kérdésére. Végső következtetése: „Az ugor őshaza és az ugorok szétválása területileg a vogulok és az osztjákok lakta történeti területektől délre és valahol „nyugatra" kellett hogy legyen."

Hajdú Péter Preuráli nyelvi kapcsolatok című előadása a szerző e témával kapcsolatos évtizedek óta tartó kutatásainak újabb eredményeit tartalmazza. Szellemes fejtegetéseiben a nyelvtudomány legnehezebb s legrejtélyesebb protolingvisztikai kérdéseire keresi a választ, nevezetesen azokra a különös „rokonságszerű" kapcsolatokra, amelyek az uráli – indogermán – altáji s több paleo-szibériai nyelv, illetve nyelvcsalád szókészletéből és grammatikájából is kimutathatók. Fejtegetéseinek summája: „Az őskőkori nemzetségi nyelvek areális érintkezései, integrálódási és differenciálódási folyamatainak áttekinthetetlen szövevénye hozta létre tehát egyrészt a rokon nyelvek családjait (bár ez nem volt éppenséggel szükségszerű, hiszen számos izolált helyzetű nyelv is fennmaradt) és az ezek között tapasztalható affinitási jegyeket. S mindez pedig arra mutat, hogy Eurázsia pre-nyelveinek vagy legalábbis e nyelvek zömének bölcsője geográfiailag összefüggő területre helyezhető."

Ez a néhány kiragadott előadásrészlet is érzékelteti az őstörténet tudományának összetettségét, diszciplináinak egymásrautaltságát, de a kutatómunka rendkívüli nehézségeit is.

Domokos Péter

Manherz, Karl: Sprachgeographie und Sprachsoziologie der deutschen Mundarten in Westungarn.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 189 l. + 90 nyelvföldrajzi térkép + 3 ábra.

E könyv része annak – az NDK Tudományos Akadémiája és a Magyar Tudomá-

nyos Akadémia együttműködésével végzett – nagyszabású munkának, amelynek célja a magyarországi német nyelvjárások feldolgozása és nyelvatlasz formájában történő rögzítése.

Manherz Károly munkája a nyugat-magyarországi német nyelvjárásokat dolgozza fel Győr-Sopron, Vas és Veszprém megye 39 kutatópontján gyűjtött adatok alapján.

A bevezetőben a szerző foglalkozik a terület kutatástörténetével, a gyűjtőpontokkal, a gyűjtés módszerével, továbbá a terület földrajzi, települési arculatával, gazdasági életével és történelmével.

A kötet fő részét a terület német nyelvjárásainak történeti hangföldrajza foglalja el. A mai hangállapot és hangképzési sajátosságok leírása után sorra veszi az ófelnémethez-óbajorhoz viszonyítva a fő- és mellékhangsúlyos magánhangzókat, a mássalhangzókat. Gazdag példaanyag alapján vizsgálja földrajzi eloszlásukat.

A következő rövid fejezet a terület szóföldrajzi érdekességeire hívja fel a figyelmet.

A nyelvszociológiai fejezet gyökeresen új aspektusból világítja meg a tárgyalt kérdést; jellemzi az egyes társadalmi rétegek: parasztok, iparosok s az értelmiség nyelvi fejlődése közti különbségeket, a városok hatását a nyelvfejlődésre. Végül a halászat, a gyertyamártás, a kenderfeldolgozás és a paraszti munka szakszókincsével foglalkozik részletesebben.

A könyv fontos része a 60 hangtani és 30 szóföldrajzi atlasztérkép.

Mollay Erzsébet

Márton Gyula – Péntek János – Vöő István: A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 469 l.

Közismert tény, hogy egyik nyelvben sem teljesen egyaránt oszlanak meg a kölcsönszavak a különböző nyelvi rétegek között. Mind a függőleges mind pedig a vízszintes nyelvi tagolódás lényeges különbségeket mutathat bizonyos jellegű jövevényszavak tekintetében. Törvényszerű, hogy a peremnyelvjárások, a külső nyelvjárási szigetek sokkal több jövevényszót tartalmaznak a velük érintkező nyelvből, mint a távolabb levőből, vagy a távolabbi nyelvjárások ugyanebből a nyelvből. Ezt bebizonyította már Márton Gyula előző monografikus munkája (A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai. Bukarest, 1972.), és ezt bizonyítja ez a vaskos kötet is.

A szerzők bevezetőjükben foglalkoznak a kérdés múltjával, az eddigi kutatásokkal és általában a magyar nyelvbe került jövevényszavak kutatásának bemutatásával. Ismertetik munkamódszereiket, forrásaikat, s magának a tárgyalt anyagnak statisztikai adatait, címszavaik összetételének különböző szempontú arányszámait mutatják be. Mivel ez sok információt ad az egész kötet tartalmára vonatkozóan, hadd idézzünk belőle néhány fontosabb részletet!

„A tőlünk közzétett szótár címszavainak száma 4243. ... A magyar irodalmi nyelv szókincsének is alkotóeleme a *román* népnév és a következő tizenhárom szó: *áfonya, bani, batul, cimbora, ficsúr, furulya, hodály, lej, málé, mokány, palacsinta, poronty, tokány.* ... A magyar köznyelv, elsősorban a romániai regionális magyar köznyelv szókincséhez tartozik 58 szó ... Mintegy 216 szó (a szavak 5,09%-a) a hivatali nyelv szavaként került be a romániai magyarság szókincsébe. ... A legnépesebb a tájszavak rétege: 3586 szó, a román kölcsönszavak 84,50%-a. Közülük mintegy 235 (a szavak 5,54%-a, a tájszavaknak mintegy 6,55%-a) több nyelvjárásból adatolható, tehát népnyelvi elemnek minősült, a többi 3351 (a kölcsönszavak 79,74%-a, a tájszavaknak pedig 93,44%-a) kevésbé elterjedt, éppen ezért táji jellegűeknek minősítettük őket."

Megtudhatjuk, hogy a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlaszának kézirata alapján

(amelynek több mint háromezer-háromezer adata 140 magyarlakta községből a kutatók rendelkezésére áll) hány román kölcsönszó van az egyes vidékek magyar tájszókészletében, hol volt eddig erősebb a román hatás, s hol gyengébb. A háromezer vizsgált szóból Érmelléken 10, Nagykároly környékén 14, ugyanannyi a Kissárréten a román kölcsönszó, míg ez a szám a Nagy-Szamos mentén 106, Belső-Mezőségben 113, a külső nyelvjárásszigeteken, a moldvai csángó nyelvjárásokban pedig eléri a 3–400-at is.

Nagyon érdekes és több tudományág számára is hasznos a kölcsönszavak fogalomkörök szerinti megoszlásának ismertetése. A 14 jelentéstani csoportból nézzük meg a lényegesebbeket! Az ember és az emberrel kapcsolatos (testrészek, betegségek, tulajdonságok, cselekvések stb.) fogalmak közül 689 szó román eredetű, a rokonsági fogalmak közül 156, az öltözködés és viselet szakszavai közül 251, a táplálkozáséból 205, a természetre vonatkozó szavakból 459 románból való átvétel a különböző erdélyi magyar nyelvjárások összességében.

Ezek a szavak találhatók meg a kötet szótári részében (39–419).

A címszó a magyarban használatos vagy leggyakrabban előforduló alakjában közli a kölcsönszót. A szófaji utalást a nyelvi rétegre való rövidített közlés követi. A tájnyelvi és népnyelvi különbségtétel itt mennyiségi eltérésre, több vagy csak egy nyelvjárásban való előfordulásra enged következtetni. A jelentés, mint a tájszótárak legfontosabb része, megfelelő hangsúlyt kapott azáltal is, hogy magyar, román és német nyelven is megadják a szerzők. Ezek után állnak a legtöbbször hallatlanul változatos népi szóalakok pontos fonetikai lejegyzéssel, és mindig lokalizáltan. Ebből kaphatunk némi ízelítőt az erdélyi magyar tájszótár módszereiről és anyagáról is, elsősorban kutatóhelyeiről, s természetesen az ott előforduló román kölcsönszavak alaki beilleszkedéséről. Ezután írott forrásokból, szaknyelvi, szépirodalmi fölhasználásáról olvashatunk a szónak, s népi példamondat is megvilágítja itt a jelentést, ha arra szükség van. Az első rész végén származékokat és összetételeket sorolnak föl, ha találtak ilyenre adatokat a szerzők.

A szócikk második nagy része etimológiai jellegű. Itt a román szóalak áll elöl román köznyelvi vagy nyelvjárási írott forrásokra való hivatkozással. Utána olvashatunk a beilleszkedés hangtani, jelentéstani és szóföldrajzi kérdéseiről. Végül az etimológiai szakirodalomra való utalások zárják az egyes szócikkeket.

A szótári részt helységnévjegyzék és a román szavak mutatója követi.

Hajdú Mihály

Máté Jakab – Schveiger Paul: Nyelvészet és matematika.
Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár–Napoca, 1977. 99 l.

A nyelvészet és a matematika kapcsolata a strukturális nyelvészet térhódítása óta egyre egyértelműbb. A szerzők nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy a matematikai nyelvészetben nem a statisztikai módszer a legfontosabb. A kétségtelenül értékes eredményeket is felmutató statisztikai eljárás mellett a matematikai nyelvészetnek olyan területei és módszerei vannak, mint az algebrikus nyelvészet, a modellálás, az információelmélet, a matematikai logika.

A szerzők hét fejezetre tagolják könyvüket, több helyen magyar szövegen szemléltetve az elemzési módszereket. 1. A strukturális nyelvészet mibenléte és fő irányai című fejezetben a strukturalizmus kialakulását, a strukturalista nyelvészet európai és amerikai áramlatait mutatják be tömören, legrészletesebben a Hjelmslev-féle glosszematikával foglalkozva. A strukturalista nyelvészet tekinthető a matematikai nyelvészet kiindulópontjának, írják a könyv második fejezetében (A matematikai nyelvészet a strukturális nyelvészet szerves folytatása, ahol az algebrai és a statisztikai nyelvészet mellett mód-

szertani kérdéseket is tárgyalnak. A gyakorlat és az elmélet kölcsönhatását elemzik a gépi fordításról írt fejezetben.) Az elméleti és gyakorlati kérdések taglalásakor hangsúlyozzák a szemantika fontosságát a nyelvi elemzésben. A szerzőknek ez az álláspontja a generatív grammatika bemutatásakor további hangsúlyt kap. Bírálják a szemantika nélküli elemzést, mivel a szemantikai tényező a mondatszerkezet meghatározója. Ennek a vezérgondolatnak a jegyében készült A nyelv mint jelrendszer című fejezet. A nyelvi elemzés módszere a logikai módszer, mivel a logika is nyelv, mely azt a módot írja le, ahogyan kialakul egy természetes nyelv szóalaksorai révén kifejezett ítéletek igazsága.

A kötet utolsó fejezete a jelentés problematikáját tárgyalja, kitérve a szó és a mondat szemantikai elemzésére. A könyv népszerűsítő munka, bár terminológiája nehézzé teszi.

Pusztay János

Molnár György: Székesfehérvár utcaneveinek névtani vizsgálata.
Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 38 l. (Magyar Névtani Dolgozatok 4.)

A város történetének vázlatos ismertetése után általános áttekintést kapunk az utcailletőleg a közterület-nevekről. Ebben a fejezetben módszertani kérdésekkel, kettős névfölhasználásokkal, utcanév-változtatásokkal is foglalkozik a szerző.

Az utcanevek szerkezeti vizsgálata a névelemek egymáshoz való viszonyára, azok számára, a köznévi utótagok előfordulási számaira és arányszámaira, funkcióikra terjed ki.

Az utcanévanyag jelentéstani rendszerezése Az előtagok vizsgálata címet viseli. Hét nagyobb csoportba sorolja a neveket jelentésük alapján, de a legtöbb csoport sok alcsoportra tagolódik. Valamennyi elnevezési típusra példákat ad, s azok arányszámait – ahol lehet – összeveti Budapest és Szeged utcái hasonló neveinek arányszámaival.

Összegzésében megállapítja, hogy Székesfehérváron túlságosan sok a személynévből és földrajzi névből alakult utcanév, viszonylag kevés a természeti nevekből (növény- és állatnév) alakult közterületnév. Figyelemre méltó javaslatokat tesz a névanyag arányainak kedvezőbb, névtanilag helyesebb megváltoztatására.

Hajdú Mihály

A. Molnár Ildikó: Weöres Sándor költői nyelvének hangtanáról.
Budapest, 1977. 119 l. (ELTE Nyelvtudományi Dolgozatok 22.)

Amióta magyar költészet létezik, irodalmi viták, formai és nyelvi újítások tüzében formálódott annak eszköze, az irodalmi nyelv. Mai költői nyelvünk gazdagságához a latinos iskola újítóitól Arany Jánosig, Babitsig, Kosztolányiig minden nagy alkotó hozzájárult valamivel. Nem könnyű feladat az ilyen gonddal készült hangszeren legvirtuózabban játszó Weöres Sándor költői nyelvének vizsgálata.

A dolgozat feladata „számbavenni a költő hanghasználatának jellegzetességét" és „megvizsgálni azt, hogy hogyan állítja a művész a nyelv akusztikus elemeit a költői kifejezés szolgálatába". Bő idézetanyaggal veszi sorba a szerző a hangutánzás, hangulatfestés, hangszimbolika kérdéseit, majd a ritmus, a rím és az alliteráció szerepét kutatja a versekben.

A Molnár Ildikó dolgozata mégsem lenne több Weöres Sándor költői nyelvének szakavatott inventáriumánál, ha nem tudna a szerző néha letérni a hagyományosnak

tudott utakról. A fiktív szavakról, nyelvutánzásról, halandzsáról, továbbá a moraszámláló hangsúlyos verselésről szóló részek a könyv legjobb lapjai. A fiktív szavak a regöléstől, ráolvasástól a gyermekdalokon keresztül a XX. sz.-i költészetig fontos élénkítői a művészi nyelvhasználatnak. Egy fiktív nyelven íródott vers nyelvi-hangulati elemzése pedig az elszigetelt halandzsa szavak és mondatok vizsgálatánál is izgalmasabb kísérlet. Ezek a kérdések külön monográfiát igényelnének.

A Rongyszőnyeg verseinek csillámló zeneisége a gyerekeket éppúgy megragadja, mint az irodalommal foglalkozó szakembereket. A szerző szerint „a szótagok időtartama és művészi szabályossággal ismétlődő hangsúlyok" együttesen alkotják a ritmus varázsát, és meggyőző bizonyítását oszcillográffal végzett vizsgálatok objektív adataival támasztja alá.

Németh György

Molnár Ilona: A tartalmatlan hogy *kötőszós összetett mondatok típusai szemantikai szempontból.*
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 108 l. (Nyelvtudományi Értekezések 94.)

A szerző jelentéstani oldalról közelíti meg a címben jelzett témát, a *hogy* kötőszós mellékmondatok használatának ugyanis szemantikai korlátai vannak. Tartalmatlannak minősít minden olyan *hogy* kötőszót, amely csupán azt jelöli, hogy utána valaminek a konkretizálása következik. Az ilyen mellékmondatot tartalmazó összetett mondatoknak közös jellemzőjük, hogy a főmondat egyik szavának mondatban kifejthető tartalma van, vagyis a mellékmondat tartalomkifejtő szerepű. A *hogy* kötőszós mellékmondattal való tartalomkifejtést csak bizonyos jelentés-kategóriákba tartozó szavak teszik lehetővé. *Molnár Ilona* azt vizsgálja, milyen jelentésű szavaktól függenek, milyen szavak vonzanak elsősorban *hogy* kötőszós mellékmondatokat, s milyen szemantikai szerkezetek jellemzőek a velük alakult összetett mondatokra. Csoportosítása szerint a főmondat kifejtendő szavának és a mellékmondatnak a viszonya lehet belső és külső, s ezt a viszonyt elsősorban a kifejtendő szavak szemantikai tulajdonságai határozzák meg. Ha a mellékmondat a főmondat kifejtendő szavának tartalmát írja le, akkor belső viszonyú szerkezettel van dolgunk, ha a szó külső objektumát írja le, akkor a szerkezet külső viszonyú. A dolgozatban megtaláljuk a belső és külső viszony részletes elemzését, a belső és külső viszonyra jellemző szavak csoportosítását. A szerző utal olyan nem tiszta jelentéstani kategóriákra is, amelyeket például a belső viszonyú szavaknak külső viszonyú szerkezetekben való használata szemléltet.

Az alárendelt mellékmondatoknak hagyományos mondatrészkifejtő szerepük szerinti jellemzése mellett Molnár Ilona szemantikai szempontú elemzései jelentős mértékben hozzájárulnak az összetett mondatok természetének pontosabb megismeréséhez.

Gaál Edit

Molnár Mária: Magyarlak mai ragadványnevei.
Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Budapest, 1977. 32 l. (Magyar Személynévi Adattárak 14.)

A bevezetés Magyarlak történetével foglalkozik röviden, de érinti annak nyelvjárását és az anyaggyűjtés módszereit is.

A könyv első része fölsorolja a községben használatos 144 családnevet, majd közli gyakorisági sorrendjüket. Itt a neveket viselő személyek abszolút számát és részesedési

arányát (%-át), valamint a névviselő családok számát is megadja. A leggyakoribb családnevek között kialakult ragadványnév-használatot külön táblázatban foglalja össze a szerző.

A ragadványneveket eredetük szerint három nagy csoportba osztja: 1. a névadás oka az elnevezett személyén kívül áll, 2. az elnevezett személyével kapcsolatos, 3. földerítetlen eredetűek. Az első két csoporton belül számtalan másod-, harmad- és negyedrendű alcsoportot alakít ki.

Külön fejezetben foglalkozik a kettős ragadványnevekkel, ahol mindkét név eredetének figyelembevételével osztja nyolc nagyobb csoportba az adatokat.

Betűrendes adattára a magyarázatra szoruló ismert eredetű ragadványneveket tartalmazza.

Hajdú Mihály

Murádin László: Szavak titka.
Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca, 1977. 164 l.

Az ismert nyelvművelő ebben a kötetében 90 szó, szólás, közmondás, személy- és helynév eredetével, kialakulásával ismerteti meg az olvasót, például *félszeg, kétkulacsos, tor–megtorol, puskázik, felmászott az uborkafára* stb. A népszerűen, jó stílusban megírt, röviden is sokatmondó írások e gyűjteménye is bizonyítéka a szerző véleményének, hogy a nyelvművelésnek nem csupán a nyelvhelyesség feletti őrködés a feladata, hanem – s ez legalább annyira fontos – az anyanyelvi közműveltség növelése is. A nyelvművelés e feladatának ellátásához szükség van könyvekre, melyek felkeltik az olvasó figyelmét, érdeklődését a nyelv iránt.

Pusztay János

O. Nagy Gábor: A magyar frazeológiai kutatások története.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 99 l. (Nyelvtudományi Értekezések 95.)

O. Nagy Gábor e posztumusz tanulmánya a magyar frazeológiai kutatások múltjának, problémáinak és eredményeinek eddig hiányzó történeti összefoglalása, a tudományterületet művelők munkásságának kritikai értékelése.

A bevezetőben a szerző a frazeológiai egységek problematikájának „határkérdés" jellegét vázolja fel, összekapcsolva ezáltal a nyelvtudományon belül a lexikológiai, stilisztikai, lexikográfiai és szintaktikai, valamint a nyelvtudományon kívül a folklór-kutatások körével is. A jelenségek széles körű vizsgálatának elengedhetetlen feltételeként jelöli meg a kérdés történeti áttekintését is.

A szerző a XVI. századtól napjainkig terjedő időszakon belül azt vizsgálja, hogy milyen indítékok alapján kezdtek hazánkban állandósult szókapcsolatok gyűjtésével foglalkozni, hogyan ítélték meg és hogyan próbálták osztályozni őket, valamint bemutatja azokat a legfontosabb elméleti munkákat, melyek a frazeológia kérdéseivel, különösképp pedig a frazeológiai kifejezések osztályozásával foglalkoznak.

A vizsgált időszakon belül három korszakot különböztet meg a szerző, amelyekben az egyes művek céljának, elveinek és módszereinek ismertetése, valamint értékelése során vázolja fel azt a fejlődést, amelynek eredményeképpen a frazeológiai egységek fogalma és tipológiája kialakult, egyben rámutatva az egyes művek forrásértékére is.

Az első korszak a kezdetektől (a XVI. század vége) a XVII. század közepéig tart. O. Nagy Gábor itt három, elsősorban a humanizmus klasszika-filológiai kutatásainak indíttatására létrejött művet tárgyal.

A történeti áttekintés második szakasza a XVIII. század második felétől a XIX. század elejéig terjedő időszakkal foglalkozik. Az ebből a korból származó munkákat három csoportra osztja a szerző: a) tankönyvekben és nyelvtanokban megjelent összeállítások, b) frazeológiai gyűjtemények és stílusszótárak, c) tulajdonképpeni közmondás- és szólásgyűjtemények. O. Nagy Gábor az önálló közmondás- és szólásgyűjtemények vizsgálatakor nyolc munkát vesz alapul. Az egyes művek szerzői nagyrészt egyben a korszak neves írói is, ezért a szerző az ekkor megjelent munkákat (Faludi, Földi, Pálóczi Horváth, Dugonics munkáit) a kor irodalmi törekvéseivel összefüggésben vizsgálja.

A gyűjteményes munkák történeti áttekintése után a XIX. sz. közepétől napjainkig terjedő időszakban megjelent, a frazeológia elméletével foglalkozó cikkeket és tanulmányokat vizsgálja a szerző. – A XIX. sz. közepe táján szemmel láthatólag megváltozik a frazeológiai érdeklődés iránya, jellege. A nyelvi szempont egyelőre háttérbe szorul, a szókapcsolatok szemléletében a múlt század végéig átadja helyét a folklór szempontú vizsgálatoknak. – A szerző – többek között – bemutatja *Ipolyi Arnold*nak a Vizsgálatok a régi magyar népkönyvek felett című dolgozatát, mint az első olyan tanulmányt, amely rendszeresen foglalkozik közmondásaink eredetének kérdésével. Az előző korszakok gyűjtői a közmondások eredetének keresésekor a legtöbb esetben teljesen önkényesen kapcsoltak egy-egy adomát egyik-másik szólásunkhoz és közmondásunkhoz. Nagy fejlődést mutat ehhez képest az a felfogás, mely szerint számos szólásunk és közmondásunk eredete csak művelődéstörténeti, valamint néprajzi ismeretek birtokában fejthető meg. – Ezután három XIX. sz. végi – szóláselméleti kérdésekkel foglalkozó – munkát mutat be a szerző, melyek *Tolnai Vilmos* frazeológiai nézeteit készítik elő, amennyiben megkísérlik a frazeológiai egységek egységes szempont szerinti osztályozását. Legrészletesebben Tolnai Vilmos munkásságát méltatja O. Nagy Gábor. Közli és bírálja Tolnai szólásmeghatározását, és ebből következően a szólások típusokra való osztását is.

Itt szakad félbe O. Nagy Gábor dolgozata, amelynek hátralevő részét a tanulmány tartalomjegyzékszerű tervezetének, illetőleg O. Nagy Gábor más munkáinak alapján *Kovalovszky Miklós* állított össze. Ő rendezte sajtó alá a kéziratos anyagot, és ő írta a bevezető tanulmányt is.

Kárpáti Ildikó

Nehring, Karl: Comitatus Abaujvariensis et Tornensis.
Veröffentlichungen des Finnisch–Ugrischen Seminars an der Universität München. München, 1977. 101 l. + 1 térkép. (Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn. Band 7.)

A munka ismertetése előtt érdemes fölsorolni a sorozat eddigi köteteit. 1. Georg Heller und Karl Nehring: Comitatus Sirmiensis. München, 1973.; 2. K. Nehring: Comitatus Bachiensis et Bodrogiensis. München, 1974.; 4. G. Heller: Comitatus Poseganensis. München, 1975.; 5. K. Nehring: Comitatus Barsiensis. München, 1975.; 6. K. Nehring: Comitatus Arvensis. München. 1976.; 7. G. Heller: Comitatus Veroecensis. München, 1976.

A jelen kötet rövid bevezetés után a helységek mai névalakjainak betűrendjében közli az adatokat. A történeti, ma már megváltozott nevek is szerepelnek ebben a betűrendes fölsorolásban, de ezek mellett csak utalást találunk a mostani névalakra, ahol megtaláljuk a helység nevének történeti előfordulásait.

A történeti neveket a lehető legegyszerűbb és legáttekinthetőbb fölsorolásban kapjuk. Elöl áll mindig az előfordulási évszám, utána szövegkörnyezet nélkül a betűhív történeti adat, amely után – ha erre mód van – rövidítés utal a helység jellegére, státusára. Végül minden egyes adat után zárójelben áll a rövidített forrásjelzet.

A nyomtatásban megjelent forrásokon kívül levéltárak, elsősorban összeírások adatait is idézi. Közlései a legkorábban följegyzett nevektől egészen a XX. századi adatokig eljutnak.

Hajdú Mihály

Országh László: Angol eredetű elemek a magyar szókészletben.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 176 l. (Nyelvtudományi Értekezések 93.)

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának megjelenésével nem szűntek meg az etimológiai kutatások. Összegző, egy területet monografikusan földolgozó munkák is születtek azóta, amelyeknek kétségtelenül legkiemelkedőbbike Országh László könyve.

Teljességre törekedve veszi számba a szerző a magyar nyelvbe valamilyen módon bekerült angol eredetű szavakat. Teljessége nem csupán mennyiségi jellegű, hanem a történetiség szem előtt tartásával nyomon követi mindazokat a hatásokat, történeti, gazdaságtörténeti és egyéb okokat, amelyek nyomán angol szavak szivárogtak – néha áradtak – be a magyar nyelvbe.

Első időszaknak a reformkor előtti, az 1610-től 1820-ig terjedő korszakot tekinti a szerző. Megállapítja, hogy a XVII. században mindössze öt jövevényszót vettünk át az angolból, vagy került be angol közvetítéssel nyelvünkbe. Ezek: *parlament, puritán, druida, jacht,* és *flanell.* A XVIII. század második felétől gyarapodott meg az angol jövevényszavak száma. Ezeket már fogalomkörökre osztva találhatjuk meg a munkában. Ilyen fogalomkörök: államszervezet, társadalmi élet (*lord, dzsentri, klub, zsüri* stb.), bölcselet (*materializmus, szentimentális, patrióta* stb.), irodalom, művészet, szellemi alkotások (*riport, magazin, pamflet* stb.), öltözködés, textilipar (*kalikó, frakk, kasmír* stb.), étkezés (*puding, puncs, rum* stb.), növénytermesztés (*farmer, park* stb.), építészet (*hall, cement* stb.), közlekedés (*dokk, kajak, kenu* stb.), sport (*zsoké, boksz, tenisz* stb.), élettan (*spleen, ámok* stb.), hadviselés (*srapnel, torpedó, ultimátum* stb.), egyéb (*barométer, dollár, kenguru, pingvin* stb.).

A reformkor ideje (1820–1849) bővebb teret és lehetőséget nyújtott az angol szavak beáramlásának. Ennek az időszaknak a tárgyalásakor a szerző az előző fejezet fogalomköreit megtartva, azokon belül a szükség és lehetőség szerint kisebb csoportokat alakít ki. Új, nagy fogalomkörként jelenik meg ekkor az indusztrializálódásra vonatkozó szavak csoportja, amelyen belül kisebb egységet alkotnak a textilipar, műszaki tudományok, gazdasági élet és pénzforgalom szavai.

A következő korszak (1850–1920) – jóllehet sokkal hosszabb az előzőnél – több témakörben, így például az államélet vonatkozásában, kevesebb új angol jövevényszót adott nyelvünknek. Szaporodtak viszont ekkor is a gazdasági élettel, kereskedelemmel, ruházkodással, étkezéssel, sporttal stb. kapcsolatos szavak. Ekkor került be a magyarba a *sztrájk* (érdekes módon először betű szerinti: *strike* hangalakban), *hipnotizál, telepátia, huligán, sznob, lincsel* és még számtalan máig is használt, de egészen azonban még máig sem megmagyarosodott szó. Az eddig tárgyalt három évszázad (1610–1920) alatt 650 jövevényszóról bizonyítja a szerző az angol eredetet vagy az angol nyelvből való közvetlen átvételt, ha etimológiailag nem is angol a szó.

Külön korszak a két világháború közötti időszak (1920–1945), amelyről azt olvashatjuk, hogy az angol jövevényszavak fölgyorsuló szaporodásával és terjedésével együtt járt azok tudatos magyarítása, magyarral való helyettesítése.

Az utolsó időszak (1945–1975) elejének legszembetűnőbb jelensége az angol jövevényszavaknak háttérbe szorulása, soknak nyelvünkből való teljes kikopása, másoknak egy időre való „hibernálódása" volt. Oka elsősorban politikai: felsőbb intézkedések ered-

ményeként nem használták őket. Másodsorban azonban oka az is, hogy nagyon sok jövevényszónak (*civillista, konszern, gentlemanlike, komfortábilis, havelok, charleston* stb.) eltűnt a denotátuma, s azzal kihalt a megnevező szava is. Az utóbbi másfél évtizedben azonban megfordult a beáramlás csökkenő tendenciája, s megindult – a többi idegen szóval együtt – az angol szavak újbóli terjedése nyelvünkben. Ezek nagy része közvetítő nyelv nélkül jutott el hozzánk. Túlnyomó többségük még szűk körben élő technikai szakszó, nagyobb körben való térhódításuk azonban a társadalom technicizálódásával arányosan növekszik. Szép számmal találhatók azonban már a köznyelvben is újabb átvételű angol jövevényszavak a ruházkodás, táplálkozás, idegenforgalom, vendéglátóipar, közlekedés, távközlés stb. területén.

A könyv külön fejezetben foglalkozik a meghonosodás folyamatával, a beilleszkedés formáival és lépcsőfokaival. Indokolja az írásképi beilleszkedés nehézkességét, lassúságát, a hangtani beilleszkedés különböző eseteit, az artikulációs bázisunkból hiányzó hangok helyettesítéseit stb. Olvashatunk még az alaktani és szóképzéstani, végül pedig a jelentéstani beilleszkedésről. Mindezen kívül bemutatja a szerző az angol jövevényszavaknak a magyarra gyakorolt közvetett nyelvi hatását, a calque jelenségét, amely a jövevényszavakhoz hasonlóan nagy mértékben gazdagította nyelvünket.

A könyvet két kiváló szómutató (az angol és az „álangol" jövevényszavak mutatója), névmutató és fogalomköri mutató teszi teljessé.

Hajdú Mihály

Penavin Olga–Matijevics Lajos: Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára. Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete kiadása. Újvidék, 1976 (1977). 333 l. (Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 2.)

Bevezetésként a földolgozás módjáról és Szabadka környékéről kapunk rövid áttekintést. Két átnézeti térképet közölnek, amelyiknek egyike a szabadkai kommuna helyzetét mutatja be a Vajdaságban, másika pedig a szabadkai kommuna helységeit tünteti föl a főbb közlekedési utakkal és vasútakkal. Az adattár első része a magyar helységnevek betűrendjében tartalmazza a helyneveket. Mindegyik község adattárát magának a községnek a nevére vonatkozó adatok vezetik be. A címszóként álló magyar köznyelvi írásos alakot a nagyolt átírású magyar népi névváltozatok követik, s utánuk áll a más nyelvű – többnyire szerbhorvát – népi ejtésváltozatú alak, ha van ilyen. Ezután kerek zárójelben találjuk a jelenlegi magyar, illetőleg szerbhorvát hivatalos nevet. Szögletes zárójelbe kerültek a Pesty-féle helynévgyűjtés adatai. Külön bekezdésben a mai népi névalakok hol?, honnan?, hová? kérdésre felelő ragos alakjait kapjuk. Majd ismét külön bekezdésben a település történeti névelőfordulásai állnak följegyzési évszámaikkal. A helység alapos leírása, településtörténeti vázlata, területi, népességi, közigazgatási adatai mellett még az anyakönyvvezetésre is utal a szerzőpár. A név népi magyarázata után néprajzi adatokat is találunk, ha ilyeneket sikerült a kutatóknak összegyűjteniök.

A községre vonatkozó adatok ilyen alapos föltárása után következnek külön fejezetben az illető településen található helynevek betűrendben. Az egyes névcikkek felépítése némileg hasonlít a községnévéhez. Címként a fettel szedett magyar köznyelvi alak áll. Ezt követi a népi név fonematikus lejegyzésben. Ahol több népi névalak, esetleg szerbhorvát megnevezés is van, valamennyit megkapjuk, s egymástól tilde választja el őket. Ezek után kerek zárójelben áll a hivatalos névforma, ha van ilyen.

Külön bekezdésben áll a név hol?, honnan?, hová? kérdésre felelő ragos alakja. Minden esetben a teljes névtesttel együtt találjuk meg valamennyi ragot.

A névcikk utolsó bekezdése a névre és a denotátumra vonatkozó tudnivalókat: a

névélettani, helytörténeti, néprajzi, gazdaságtörténeti, földrajzi stb. megjegyzéseket tartalmazza.

A munka harmadik része a földrajzi köznevek szótára. Előbb a magyar, utána pedig a nem magyar adatokat kapjuk. Az első nagyobb csoportban alapszóként és meghatározó fogalomként szereplő magyar és idegen eredetű szavak kategóriáit különbözteti meg Penavin és Matijevics. A második csoportban csak az első két kategória szerepel.

Az adatközlők, adatgyűjtők és ellenőrzők névsora zárja a kötetet.

Hajdú Mihály

Pusztay János: Az „ugor-török háború" után.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 187 l. (Gyorsuló idő)

A kiadónak az olvasók legkülönbözőbb rétegei által kedvelt Gyorsuló idő sorozatában ez az első munka, amely a finnugor és az uráli nyelvtudomány nyelvünk eredetére vonatkozó eredményeivel, a nyelvhasonlítás modern elveivel és gyakorlatával ismertet meg.

Fontosak és hasznosak Pusztay János könyvének azok a részei, amelyek a tudományos előadások egzaktságával szemléltetik a véletlen szóegyezések és a valódi rokonság közötti különbségeket. Nyelvünk finnugor eredetének bizonyságaiként sorra veszi az alapszókincsbeli, az alaktani, hangtani és mondattani egyezéseket. Szemlélteti a szabályos hangmegfelelés, illetve hangfejlődés tendenciáját, nyelvünk és a finnugor nyelvek tipológiai azonosságát. Beszél a nyelvtörténeti ismeretek fontosságáról. A finnugor nyelvrokonságon kívül szót ejt nyelvünk távolabbi kapcsolatainak lehetőségeiről is.

Tudománytörténeti jelentősége van a könyv azon fejezeteinek, amelyek a nyelvrokonítás, különösen a magyar nyelv besorolási kísérleteinek történetét írják meg, fokozott figyelmet fordítva azokra a téves elméletekre, amelyek finnugor nyelvrokonságunk bizonyított volta ellenére is terjednek a köztudatban.

A szerző felvázolja az uráli összehasonlító nyelvtudomány történetét is.

Kiss Gabriella

Rácz Endre: Az egyeztetés főbb kérdései a magyar nyelvben.
Budapest, 1977. 45 l. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 149.)

A tanulmány átfogja az egész mondattant, sőt helyenként túlmutat a szöveg felé is. Az egyeztetés fogalmának és klasszikus eseteinek bemutatása után bevezeti a határozottságbeli egyeztetés kategóriáját, amely az ige és tárgya között figyelhető meg: a harmadik személyű tárgy határozott vagy határozatlan volta szabja meg, hogy az ige alanyi vagy tárgyas személyragot kap-e.

Szól a szintagmán belüli és szintagmán kívüli egyeztetésről, s részletesen tárgyalja az alaki és értelmi egyeztetés eseteit. A kötelező és fakultatív egyeztetés és a kötelező inkongruencia jelenségének leírása után a szerző az egyeztetésnek más nyelvi jelenségekkel való viszonyával foglalkozik. Többek között utal a redundancia és az egyeztetés közti összefüggésekre s a szórend és az egyeztetés kapcsolatára is.

A tárgyalt jelenségeknek a szövegalkotásban s a kommunikáció folyamatában betöltött szerepe indokolja, hogy az egyeztetés kérdései a nyelvészeti kutatásban megfelelő hangsúlyt kapjanak.

Gaál Edit

Ruffy Péter: Bújdosó nyelvemlékeink.
A Tihanyi Alapítólevéltől a Bori noteszig. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1977. 164 l.

A szerző szenvedélyes érdeklődéssel, s az anyanyelv, a haza iránti szeretettel tárja föl olvasóinak 15 fejezetben jó néhány nyelvemlékünk, lappangó vagy eltűnt nemzeti becsű kéziratunk sorsát, anyanyelvünk életének és történetének megannyi érdekes állomását.

Erdélytől Krakkóig, Egertől Párizsig, Besztercebányától Bécsig, Zólyomtól Abdáig tartó hosszú adatgyűjtő út előzte meg a könyv megírását, írói szülőházak, könyvtárak, kézirattárak szolgáltattak értékes adatokat a magyar írásbeliség történetét kutató írónak. A magyarok (sőt a finnugor nyelvcsalád népeinek is) legrégibb írásos szórványemléke, a Tihanyi Alapítólevél; anyanyelvünk legősibb, hiteles összefüggő nyelvemléke, a Halotti beszéd és könyörgés; a legrégibb magyar vers, az Ómagyar Mária-siralom keletkezésének, felfedezésének, hányattatásának története nyitja a sort.

A legrégebbi ismert magyarországi kútfő, a Gesta Hungarorum, s kutatóinknak a mai napig oly sok fejtörést okozó névtelen szerzője a következő megismerni való; majd Mátyás király híres, kéziratos könyvtára darabjainak, a Corvináknak kalandos sorsát követhetjük nyomon.

Az első magyarországi nyomda által kibocsátott első hazai nyomtatott könyv: a Chronica Hungarorum, s az első hazai magyar könyv: Sylvester János Új Testamentumának sorsát ismerhetjük meg a továbbiakban.

A Konstantinápolyi Felirat, a Bolognai Rovásnaptár és a Nikolsburgi Rovásábécé: a székely rovásírás híressé vált emlékei; Balassi Bálint verseinek sokáig lappangó kéziratos gyűjteménye; Sajnovics János Demonstratiojának keletkezési körülményei; Mikes Kelemen bújdosásban írt, prózánk gyöngyszemeiként számontartott leveleinek sorsa; a nemzeti nyelvért heroikus küzdelmet vívó Kazinczy börtönnaplója kéziratának hányódása; Petőfi első kéziratos írói szerződésének pár éve Amerikából való hazajutása; Az ember tragédiájának, s Arany Kapcsos könyvének háború alatti rejtegetése; Radnóti Bori noteszának tragikus története mind-mind lebilincselő olvasmány.

Az író stílusa a tartalomhoz illően néhol költői, adatfeldolgozása pontos, világos és áttekinthető.

A téma és a megfogalmazás igényességét, s egyben a könyv értékét is növelik a szinte minden oldalon sorjázó, jó minőségű, nagyméretű képek: arcképek, tájképek, kéziratmásolatok.

Heverdle Lászlóné

Somogyi Ferenc: Magyar nyelv és irodalom 1825-től 1925-ig II.
Hagyományok. Kárpát, Cleveland, 1977. 512 l. (A magyar öntudat forrásai)

Az 1975-ben megjelent első kötet, mely 1825-ig tárgyalta a magyar nyelv és irodalom folyamatát, erősen didaktikus jellegű áttekintése a magyar irodalomnak, főképpen fiatalok számára. Célja „a magyar öntudat, fajtájának művelődésére vonatkozó nemes büszkesége elmélyítése". A nyelvtörténeti szempontok röviden és tárgyilagosan vázoltak, lehetőleg írott nyelvemlékek alátámasztásával. Művelődéstörténeti meggondolások uralkodnak az irodalomtörténeti áttekintésben is. A könyv beosztása is tükrözi ezt a szándékot: a három első részben két-két fejezetben ismerteti a szerző az egyes korszakokat: az elsőben a művelődéstörténeti hátteret adja meg, az európai kultúra keretébe illesztve a magyar fejleményeket, a másodikban a fontosabb nyelvi és irodalmi emlékeket ismerteti, illetve az írókat mutatja be. A IV. és V. rész is megtartja a párhuza-

Az alapos jegyzetek nemcsak referenciákat adnak (kimerítően és gonddal), de több esetben bővebb magyarázatot is a szövegben említett eseményekhez, szavakra, nevekre stb. A könyv végén található szómutató, könyvészeti név- és tárgymutatók hasznos részei a könyvnek. A gazdag szemelvényanyag is növeli a könyv értékét: 153 oldalt szentel az újabb (XVII–XIX.) századok irodalmának a VII. részben, míg az előző századok irodalmából is részletes kivonatok találhatók a megfelelő fejezetekben.

A második kötet a magyar irodalom sorozatban, a fenti könyv céljait és módszereit követi. Amennyiben eltér attól, ezt a részletesebb életrajzokban teszi, azzal a céllal, hogy a „példamutatást" jobban szolgálja és a „magyar öntudat forrásá"-ra alkalmasabb eszköz lehessen. A kötet két részre osztott: 1. a magyar múlt értékelése és a nemzeti nagyság felmérése (Vörösmarty, Czuczor, Bajza, Garay, Eötvös stb. Fáy, Jósika, Széchenyi, Kossuth, Wesselényi, Toldy Ferenc, történetírás és tudományos irodalom, például a két Bolyai) és 2. a népi értékek és hagyományok megbecsülése (Petőfi, Vajda, Tóth Kálmán, Endrődi S., Reviczky Gyula, Szabolcska Mihály, Arany, Lévay, Gyulai, Szász Károly, Szigligeti Ede, Szigeti József, Kemény Zsigmond, Jókai) és a szakirodalom. Gazdag szemelvényanyag olvasható a kötetben is.

Basa Molnár Enikő

Szabó T. Ádám: Der Münchener Kodex IV.
Wortschatz mit vollständigem Wort- und Formenverzeichnis. Kommissionsverlag Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1977. 435 l.

A könyv egyik legfontosabb magyar nyelvemlékünknek, a XV. század első feléből származó Müncheni Kódexnek modern feldolgozását tartalmazza. Szótárba foglalja a kódex szavait, megállapítva azok szófaját, jelentését, megadva a címszók toldalékos alakjait és az adatok lelőhelyeit. Szabó Ádám kutatásai elsősorban a szókészletre irányulnak: a szótári részen kívül sok szempontú (kvantitatív és kvalitatív) szókincselemzést is végez.

Mennyiségi mutatói az egyes szavak gyakoriságáról, hosszáról, szófajáról stb. tájékoztatnak. A kódex szavainak a tergo listája egyéb szempontú elemzésekhez is jó anyagot szolgáltat. Külön a tergo lista tartalmazza a személy- és helyneveket.

A kvalitatív szókincselemzés során a szerző a kódex szóhasználatával, szinonimastruktúrájával, a poliszémiával és a homonimiával foglalkozik. Megadja a kódex két- és háromtagú szinonimáinak listáját, amivel jelentéstani, jelentéstörténeti vizsgálatokhoz is kiváló anyagot nyújt.

Szabó kódexfeldolgozása nemcsak a szókincs kutatóinak nélkülözhetetlen forrása, hanem – anyagának, szempontjainak gazdagsága révén – sokkal szélesebb körű felhasználási lehetőségeket is biztosít: szintagmatikai, morfológiai, morfofonematikai, hangtani és egyéb jellegű vizsgálatok során is haszonnal forgatható.

D. Mátai Mária

Szabó Zoltán: A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai.
Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár–Napoca, 1977. 215 l.

Szabó Zoltán könyvéből áttekintést kaphatunk a modern nyelvtudományi irányzatokról. A strukturalizmust, a szemiotikát, a szemantikát, a matematikai nyelvészetet, a generatív grammatikát és a szövegtant jellemzi a szerző, elsősorban abból a szempontból, hogyan segítik a stilisztikai kutatást, és miben gazdagították módszereit.

A kötet megismertet bennünket az egyes irányzatok előzményeivel, fejlődésével, a használt műszókkal és alapelvekkel. A sorrendben utolsóként tárgyalt „szövegnyelvészet" egyben összefoglaló jellegű fejezet is, hiszen a szövegtan felhasználja és a szöveg kutatásában továbbfejleszti a korábban ismertetett elméletek eredményeit, módszereit is.

A könyv befejező sorai jelzik leginkább a stilisztikának a jellemzett irányzatokhoz való viszonyát: „A stilisztika megújításának, gazdagításának érdekében szem előtt kell tartanunk tehát az új nyelvelméletektől felállított főbb követelményeket, elsősorban azokat, amelyek a szöveg egész globális elemzésére és a pragmatikai, nyelv- és irodalomszociológiai megközelítésre vonatkoznak, valamint azt, ami mindezek foglalata: a nyelv poétikai kommunikációs funkcióját."

Gaál Edit

Szeifert Imre: Ragadványnevek Balmazújvárosban.
Balmazújváros, 1977. 45 l. (Újvárosi Dolgozatok 1. sz. A Balmazújvárosi Múzeum kiadványai.)

A munka bevezetése a ragadványnevek kialakulásának okaival, helyi körülményeivel foglalkozik. Megemlíti a leggyakoribb családneveket, a megkülönböztetés egyéb szokásait, az ábécé betűinek fölhasználását. Érinti a jelenkori ragadványnevek jelentéstani típusait.

Az adattár első része típusokba sorolva közli a ragadványneveket keletkezésükre adott magyarázatokkal és a teljes nevekkel együtt. Tizennyolc fő csoportot különböztet meg a szerző jelentéstani megközelítéssel. Ezek közül a fontosabbak: anya vagy feleség vezetékneve, apai keresztnevek, lakóhelyre utalók, testi, lelki tulajdonságokra, magatartásra, szokásra, szóhasználatra utalók, tisztség, foglalkozás, vagyoni helyzet, vallás, nemzetiségi hovatartozást jelentők, eseményekre vonatkozók. Külön sorolja föl a tisztázatlan eredetű ragadványneveket.

Az adattár második része a családnevek betűrendjében sorolja föl a ragadványnevekkel együtt a teljes neveket.

Német nyelvű összefoglaló teszi teljessé a tanulmányt.

Hajdú Mihály

Szerdahelyi István: Bábeltől a világnyelvig.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 415 l.

A könyv az interlingva, a mesterséges nyelv kérdésköréről ad összefoglaló képet. Népszerű formában, érdekes történetek, mintaszövegek beiktatásával mutatja be azokat a törekvéseket, kísérleteket (az ókortól napjainkig), amelyek valamilyen közvetítő nyelv (jelrendszer) létrehozásával a különböző nyelvű népek közötti érintkezés nehézségeit szándékoztak leküzdeni.

A gesztusnyelvek, a grafikai jelrendszerek (pazigráfiák, piktográfiák, hieroglifák stb.), a logikai modellek után a különböző nyelvtervezeteket mutatja be. Röviden a főbb mesterséges nyelvek (pl. „a reménység nyelve": az eszperantó stb.) nyelvtanát is ismerteti a szerző.

A könyv IX. része Egy magyar probléma címmel bemutatja a magyar irodalomban jelentkező titkosírásokat (pl. *Balassi, Gárdonyi*) és azokat a mesterséges nyelveket, nyelvtervezeteket, amelyeket magyar írók hoztak létre (pl. *Karinthy Ferenc, Bolyai János, Németh László* stb.). Végigkíséri a legfontosabb mesterséges nyelvek magyarországi sorsát, hatását.

D. Mátai Mária

Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből.
Szerk.: Rácz Endre és Szathmári István. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 215 l.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Mai Magyar Nyelvi Tanszékének leíró nyelvtani csoportja a Tanulmányok a mai magyar nyelv szófajtana és alaktana köréből (1974) után megjelentette a második tanulmánykötetet, amely egyetemi segédkönyvként a már megjelent és tervezett kötetekkel együtt A mai magyar nyelv című egyetemi tankönyv új kiadását készíti elő. A mondattani kötetben tíz tanulmány kapott helyet.

Tompa József az akadémiai leíró nyelvtannak, A mai magyar nyelv rendszerének tanulságait elemezve ad tanácsokat az új egyetemi tankönyv mondattani részének megírásához. Hasonló szándékkal mutatja be *Juhász József* az 1970-ben megjelent akadémiai orosz nyelvtan (Grammatyika szovremennovo russzkovo lityeraturnovo jazika) mondattani részét.

A generatív-transzformációs nyelvtani kísérletek eredményeinek felhasználási lehetőségeire mutat rá *Nagy Ferenc,* s ezt alkalmazza tanulmányában *Radics Katalin* is, aki a vonatkozó mellékmondatokat vizsgálja, s az alárendelő összetett mondatoknak a hagyományosnál pontosabb elemzését és csoportosítását reméli e módszertől.

G. Varga Györgyi a szószerkezetbokor jellemzésekor felhasználja Tesnière valencia-elméletét, s foglalkozik a kettős és az összekapcsolt határozók átmeneti helyzetével is. A bizonytalan elemzésű határesetekről ír *Keszler Borbála* is az egyszerű és az összetett mondat elkülönítésével kapcsolatban. Átmeneti típusok lehetnek a mondatrészkifejtő és a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok között is. Ez a kérdés merül föl *Berrár Jolán* egyik tanulmányában a kétféle alárendelt mondattípus viszonyának elemzése közben. A szerző másik írása az alany-állítmányi viszonyból kiindulva a mondategységek szerkezet szerinti osztályozásának új lehetőségét mutatja be.

Az egész mondattant átfogja, sőt helyenként a szöveg felé is túlmutat *Rácz Endré*nek az egyeztetésről szóló tanulmánya, melyben különösen az alaki és értelmi egyeztetést tárgyalja részletesen.

A mondatok stilisztikai kérdéseinek kapcsán a mai költői nyelvnek, s ezen belül a mondat szerkezetének felbomlását mutatja be *Szathmári István* elsősorban *Weöres Sándor* költészetének elemzésén keresztül.

Valamennyi tanulmány közös jellemzője a modern nyelvészeti irányzatok eredményeinek felhasználására való törekvés, ugyanakkor az öncélú modernkedéstől való tartózkodás is. A kötet szelleme arra utal, hogy a készülő új tankönyv modern szemlélete nem fogja megbontani a nyelvleírás rendszerét, egységes logikáját.

Gaál Edit

Történeti–etimológiai dolgozatok.
Acta Iuvenum 1977/2. Budapest, 1977. 150 l. (Nyelvészeti Tanulmányok IV.)

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvész Tudományos Diákköre készítette ezt a kötetet.

Liptai Sára bevezetője után a Diákkör 1958-ban kezdődő történetét ismertetik a szerkesztők.

A kötet első része történeti-etimológiai dolgozatokat tartalmaz: *Bajusz Gábor:* Az eredetbeli kategóriák statisztikája A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának I. (A–Gy) kötetében; *Dóka Péter:* Csavar, facsar, teker; *Szabolcsi Anna:* Rejt; *Bognár József:* A mozgást kifejező igék és igei szókapcsolatok vizsgálata a Huszita Biblia alapján; *Bécsy Ágnes:* Fennhéjáz; *Tálos Endre:* Vendég és idegen.

A második rész Tálos Endre többéves munkájának eredményét tartalmazza: „Cigányszöveg bemutatása és feldolgozása" (83–101). – A harmadik rész az 1973. évi nyíregyházi Tudományos Diákköri Konferenciára készült dolgozatok közül kettőnek a kivonatát tartalmazza azzal a céllal, hogy segítséget, támpontot nyújtsanak az érdeklődő diákolvasóknak hasonló jellegű munkák készítéséhez: *Gósy Mária:* Az ige a hétévesek nyelvében; *Eöry Vilma:* A prózaritmus Tamási Áron novelláiban (Harmat és vér. 1945–1957).

A diákköri kiadvány utolsó része az 1973-ban beadott legjobb nyelvészeti tárgyú szakdolgozatok ismertetése. „Célunk az, hogy jó művek ne tűnjenek el nyomtalanul".

D. Mátai Mária

Verseghy Ferenc: A magyar nyelv törvényeinek elemzése.
III. rész. 6. füzet. *A magyar nyelv művészi felhasználása.*
Fordította: Bartha Lászlóné, Borók Imre, Győri Gyula stb. Szerkesztette és összeállította: Szurmay Ernő. Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok, 1977. 576–712 l.

A Szolnok megyei Verseghy Ferenc Könyvtár 1972 óta bocsátja közre évente kiadott sokszorosított füzetek formájában névadója, Verseghy Ferenc legjelentősebb, nyelvészeti rendszerének összefoglalását tartalmazó művét, az Analiticae Institutionum Linguae Hungaricae-t (megjelent Budán, 1816–17.) – magyar fordításban.

A korán elfelejtett, s később sem reálisan értékelt, sokoldalú költő egyéniségének megismertetését, eredményeinek tárgyilagos mérlegelését egyaránt elősegíti ez a komoly vállalkozás.

Az Analiticae Institutionum Linguae Hungaricae 3 részből áll: Pars I. Etymologia Linguae Hungaricae. Buda, 1816. XXXII, 474, 64 l.; Pars II. Syntaxis Linguae Hungaricae. Buda, 1817. XXXII, 446, 65 l.; Pars III. Usus Aestheticus Linguae Hungaricae. Buda, 1817. XXX, 1138 l. és Index: 49 l.

Verseghy – mint a részcímekből is kitűnik – nyelvi és esztétikai kérdéseket egyesített ebben a munkájában. Szerinte ugyanis a nyelvnek a társadalomban mind oktató, mind nemesítő szerepe van. A nyelvtudománynak tehát egyaránt része az értelmes beszéd törvényeit meghatározó nyelvtan, s az „érzékeny előadás" követelményeit tartalmazó esztétika.

Ez a mű összefoglalása és kiteljesítése Verseghy egész tudományos munkásságának. Leíró magyar nyelvtan történeti és egyéb nyelvészeti vonatkozásokkal, valamint nyelvfilozófiai, nyelvtudományi és nyelvművelő nézeteinek tudományos, rendszerezett megalapozása.

Célja kettős volt. Egyrészt határozott és egyszerű szabályokkal a helyes nyelvhasználatra tanítani, másrészt a rendhagyó és fölösleges változatok elhagyására buzdítva nyelvünket magasabb művészi szintre emelni – elsősorban az írók és a tanítók közreműködésével.

Az 1972-ben megjelentetett első füzet a mű első részének bevezető 5 fejezetét tartalmazza. Ebben Verseghy megfogalmazza nyelvfilozófiai és nyelvművelő nézeteit, a magyar nyelv szerkezetével, elemzésével és jelenségeinek rendszerezésével kapcsolatos állásfoglalását.

A második füzet (1973.) az Usus Aestheticus Linguae Hungaricae c. harmadik rész első 4 fejezetét tartalmazza (0–206. l.). Ez tartalmát tekintve tulajdonképpen nyelvesztétika, s magában foglalja a művészi stílus sajátságainak, nyelvünk retorikai, poétikai és metrikai kérdéseinek részletes tárgyalását is.

Folyamatos lapszámozással, 1974-ben jelent meg a III. rész 2. füzete, az V. és VI.

fejezet (207–300 l.), benne Verseghy alkotói, alkotáslélektani gondolatai nagy műveltségét felvillantó irodalmi példákkal, a szolgai és a szabad utánzásról szóló nézetei, s az ezzel kapcsolatos fejtegetései.

A III. rész 3. füzete (1974.) (301–399 l.) a mű VII. és VIII. fejezetét tartalmazza. Elemzi az irodalmi műnek az olvasóra gyakorolt hatását, e hatás okait. A világosság, érthetőség, érdekesség ismérveit ismét világirodalmi példákkal illusztrálja, foglalkozik az általa igen fontosnak tartott korhűség gondolatával. Taglalja a komikum szerepét, embernevelő hivatását. A műalkotások testéről és szelleméről szóló rész mai fogalmainkkal a tartalom és forma egységét tárgyalja.

A III. rész 4. füzete (1975.) (400–462. l.) a IX. fejezet fordítását közli, mellyel lezárul Verseghy fejtegetése azokról az esztétikai hatásokról, amelyeket az irodalmi alkotások gyakorolnak a műélvezőre. Ez a fejezet kifejti a szabad művészetek erkölcsformáló hatását. Érdekes Verseghy fejtegetése arról, hogy az érzéseket adekvát módon tükröző egyszerű, világos nyelvezetet az emberi kapcsolatok bonyolultabbá válása, „romlása" tette erőltetetté, cikornyássá, kétértelművé.

A III. rész 5. füzete (1976.) (463–575. l.) az ékesszólásról, költői nyelvről, jó stílusról szóló X., a jól megírt levélforma ismérveit taglaló XI., a különböző elbeszélő műfajokat közlő XII., és a szónoklattal foglalkozó XIII. fejezetet tartalmazza.

A III. rész 6. füzete (1977.) (576–712 l.) a XIV–XVII. fejezetek fordítása. Ebben a kötetben szó esik a költészet helyéről és szerepéről, a költő adottságairól, a versmértékekről és bőven a különböző verssorfajtákról.

Heverdle Lászlóné

Verseghy Ferenc: A magyar nyelv törvényeinek elemzése.
III. rész. 7. füzet. *A magyar nyelv művészi felhasználása.*
Fordította Bartha Lászlóné, Borók Imre, Győri Gyula stb. Szerkesztette és összeállította Szurmay Ernő. Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok, 1977. 713–1017 l.

A kötet Verseghy Ferenc Analiticae Institutionum Linguae Hungaricae c. műve III. részének 7., egyben utolsó füzete, s magyar fordításban tartalmazza a mű XVIII–XXIII. fejezetét.

Ezekben Verseghy taglalja a költészet tanító műfajait (tanító költemény, szatíra, pásztoridill, költői levél stb.), a lírai alkotásokat (az óda és a dal különböző fajtái, a himnusz, kantáta, oratórium, románc és szonett), az eposz jellemzőit, cselekményét, tárgyát, előadásmódját, szereplőit, jellemábrázolását, értékelését.

Az utolsó három fejezet kimerítő bőséggel elemzi a dráma műfaját. Taglalja a drámák fajtáit, a hármas egységet, a szerkezetet, a hősök jellemét, a dialógust és a monológot; a tragédia és komédia, a szatíra, a zenés dráma, az operett, a vígopera sajátságait; végül a színészek iránt támasztott követelményeket, előadásmódot, kitérve még a ruházatra, színházi díszletekre, a pantomim és néma játékra is.

Minden állítást bőséges világirodalmi példaanyag támaszt alá.

Heverdle Lászlóné

Magyar néprajz, 1977

Acta Ethnographica. Index I–XXV. 1950–1976.
Összeállította: S. Gémes Magda – G. Varga Mária. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 2. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977. 57 l.

A kötet a magyar néprajztudomány idegennyelvű folyóirata, az Acta Ethnographica első huszonöt évének mutatóját tartalmazza. A megjelent közlemények (1–1014. számig) a szerzők abc-rendbe szedett névsorában vannak fölsorolva, amelyet szak-, földrajzi és névmutató követ.

Kósa László

Bakó Ferenc: Bükki barlanglakások.
Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1977. 136 l. (Borsodi kismonográfiák 3.)

A Miskolc és Eger közötti térség tizennégy településében részint elhagyott állapotban, részint ma is lakottan vulkáni tufába vájt barlanglakások találhatók. A kötet nagyobbik fele a nevezett helységek barlanglakásainak lehetőleg teljes történeti és néprajzi anyagát veszi számba. Ezután megállapítja, hogy legtöbbjük egy helyiségű, igen szerény berendezésű és külső kiképzésű, ami szorosan összefügg azzal a jelenséggel, hogy mindenütt a lakosság legalacsonyabb társadalmi helyzetű rétege lakja. A barlangi építmények nemcsak emberi lakásul szolgálnak, hanem nagyon sok alkalommal borospincéül, illetőleg más gazdasági rendeltetéssel használják őket. A fennálló egységek története legfeljebb kétszáz esztendőre nyúlik vissza, azonban a Kárpát-medence térségében jóval nagyobb, a középkorra nyúló hagyománya van a barlangi építményeknek. Távolabbi földrajzi kapcsolatok kutatás hiányában egyelőre nem igazolhatók. A kötetet 86 illusztráció kíséri (fényképek, rajzok, alaprajzok), továbbá német, orosz és francia nyelvű összefoglalás és képjegyzék egészíti ki.

Kósa László

Bakonyi népdalok.
Gyűjtötte Békefi Antal. Második, bővített kiadás. Veszprém, 1977. 413 l.

A szerző harmincéves gyűjtőmunkájának eredményeiből válogatta össze kötetét. A Bakony-vidék népdalkincséből előtte csupán *Lajtha László* szentgáli és *Veress Sándor* dudari gyűjtése volt ismert. Békefi Antal 1955-ben jelentette meg Bakonyi népdalok címmel első gyűjteményét. Az akkori 91 dallal szemben a mostani kötet 210 dalt tartalmaz, amelyeket a szerző 1500 saját gyűjtésű dal közül válogatott.

Tematikus sorrendet választott, hogy a dalok az ember életének fordulóit kövessék a bölcsőtől az ifjúságon, felnőttéleten át a halálig. Gyermekjáték-dalokkal és kiszámoló mondókákkal kezdődik a gyűjtemény: ez utóbbiak azzal a szándékkal kerültek a kötetbe, hogy a zene alapelemének, a ritmusnak a megjelenését illusztrálják. A gyermekjátékokról térformarajzokat is láthatunk. A jelesnapi énekköltészetet csupán egyetlen

balázsjáró dallam képviseli: ezt is a gyermekjátékok közé sorolta Békefi Antal. A „kesergő szerelem" és a „boldog szerelem" című fejezetek dalai után a lakodalmas énekek következnek, a lakodalom meneténck sorrendjében. Kurjantások, vőfélyversek is idézik a lakodalom hangulatát. Figyelemreméltó a 104. sz. hajnalozó ének. Békefi szerint északról hozhatták a borzavári szlovák telepesek. Dudanóták, táncdallamok után a munkás hétköznapokról szóló dalokat találunk.

A katonadalokban az osztrák császár, Kossuth Lajos neve, Verona, az olasz harctér, Doberdó említése elárulja a kort is, amelyben születtek.

A bakonyi pásztorélet dalkincse gazdagságával tűnik ki: a legősibb dallamokat a pásztordinasztiák tagjai őrizték meg. A pásztor- és betyárdalok között sok a hasonlóság, ugyanakkor a balladák felé is hajlik ez a dalcsoport.

Balladák zárják a gyűjteményt: a Molnár Anna, Fehér László, A megátkozott leány, Szabó Vilma, a Három árva, A rossz feleség egy-egy változatát találjuk az utolsó fejezetben.

Zenei mutatók, földrajzi mutató térképpel, betűsoros mutató és a könyvet illusztráló rangos népművészeti tárgyfotók adatai egészítik ki a gyűjteményt.

Az egyes dalokhoz nem készített külön jegyzeteket a szerző: részletes bevezetőjében foglalta össze mondanivalóját. Munkáját a nagyközönségnek szánta, a Bakonyvidék népdalkultúrájának birtokbavételét kívánta elősegíteni.

Nagy Ilona

Bálint Sándor: A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népélete.
Első rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75 – 2. Szeged, 1976. 627 l. – Második rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1976/77 – 2. Szeged, 1977. 420 l.

„Jelen mű: szülővárosom népi hagyományvilágának megörökítése sok évtizedes kutatásnak, szemlélődésnek, egy emberélet örömmel vállalt iparkodásának gyümölcse." Így határozza meg Bálint Sándor az előszó első mondatával könyvét, annak tartalmát és jellegét. Szeged néprajzának kiadása egyedülálló vállalkozás és teljesítmény a magyar néprajztudományban, Bálint Sándor életművének méltó és várt betetőzése. A magyar néprajz viszonylag későn figyelt föl arra, hogy a magyar népi kultúrán belül nemcsak tájak, vidékek és csoportok hordozhatnak sajátos egységként jellemző kulturális vonásokat, hanem egy-egy nagyobb település, város is. Szeged néprajzi monográfiája ennek a szemléletnek a jegyében született. Maga a cím szimbolikus értékű. Részint helyi szóhasználattal a törzsökös szegedi népet jelenti, részint a hozzá való tartozást. A könyv tartalmát az alcím fejezi ki pontosabban. A szegedi nép és környezetében mindazon települések népének kultúrájáról van szó, amelyekhez Szegednek akár kulturális hatás, akár népességi kirajzás formájában teremtő-alakító módon köze volt és van. Nem csak a parasztság és annak számos rétege – a legmódosabbaktól az agrárszegénység különfajta népes csoportjaiig – áll a figyelem sugarában, hanem a földműves osztályokkal különböző szálakon összeforrott, velük rendszeresen érintkező polgársággal, elsősorban a kisiparosokkal és a kézművesekkel is bőven foglalkozik a szerző. A munka leíró jellegű. Összehasonlító és elemző vizsgálat nélkül mindazt tartalmazza, amit az írásos források és a szájhagyomány alapján a szegedi népéletről el lehet mondani, tudni lehet. A bemutatott anyag súlypontja az 1848–1914 közötti korszakra, a szegedi népi kultúra klasszikusnak jellemezhető korára esik. Bálint Sándor azonban él a lehetőségekkel a korábbi korszakok jellemzésében is, és szinte napjainkig vezeti megjegyzéseivel az általa leírt műveltségi kép bomlását és átalakulását.

Az első rész legelején a szegedi néprajzi érdeklődés és kutatás történetével ismerkedhet meg az olvasó. Ez a részletes áttekintés csupán azért hiányos, mert a szerző

szerénysége tiltotta, hogy a saját, minden elődjéét meghaladó vizsgálatait történetileg beleágyazza. Igaz, maga a munka annál ékesebben tanúskodik róla. A monográfia alapját Szeged település- és néptörténete képezi, az egyes városrészek kialakulását követhetjük végig. A tanyásodás és a tanyák áttekintése után Bálint Sándor a nagytáj száznegyvenöt települését veszi számba hosszabb-rövidebb szemlével. Ezután a városi és a tanyai lakóház bemutatása következik, majd az anyagi javak megszerzésével foglalkozó gazdasági ágazatokra tér át: víziélet (pákászat, madarászat, gyűjtögetés, halászat), pásztorkodás és jószágtartás, földművelés (gabona, szőlő, gyümölcs, kapásnövények).

A második rész a műveltségnek azokat a területeit írja le, amelyet a néprajzban gyakran az anyagi javak fogyasztásaként foglalnak össze. A táplálkozás és háztartás, valamint a viselet állnak a középpontjában, és ezekhez kapcsolódva az élelmezési és ruházkodási kisiparok és háziiparok. Mindezt szélesebb körben veszi körül a vendéglátás, a vásárok és piacok, a közlekedés és a közlekedési iparágak bemutatása.

A harmadik, egyben befejező kötet megjelenése ugyancsak a szegedi Móra Ferenc Múzeum kiadásában 1979-re várható.

A köteteket viszonylag kis számú fényképillusztráció teszi szemléletesebbé, és rövid német nyelvű tartalmi kivonatok kísérik.

Kósa László

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és középeurópai hagyományvilágából.
I–II. Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1977. 527 l., 562 l.

Az esztendő napjainak szakrális hagyományvilágát Bálint Sándor, négy évtizedes kutatómunkája nyomán, három terjedelmes kötetben adta ki. Az első, az immár két kiadást megért Karácsony, húsvét, pünkösd (2. kiadás Budapest, 1976.) szerves része az Ünnepi kalendáriumnak, olyannyira, hogy tárgy- és névmutatója, a források és rövidítések jegyzéke, irodalom az utolsó kötet végén található.

A népi vallásosság kutatása Magyarországon mindig esetleges és csupán részleteket érintő volt: sem a néprajz, sem a művelődéstörténet, sem a hittudomány nem tekintette igazán feladatának. Bálint Sándor könyveiből elsősorban a néprajz kapott leckét: bebizonyosodott, hogy ezeréves keresztény kultúrával rendelkező nép műveltségét – elsősorban szokásait – csak dilettáns módon lehet egyháztörténeti, liturgiai, szakrális irodalmi ismeretek nélkül értékelni, elemezni, vagy akár egyszerűen leírni. Véletlenek a szokáskultúrában sincsenek: ami van, annak gyökere is van, s ezeket a gyökereket segít feltárni ez a lenyűgöző munka.

Az egyházi év kezdetétől, dec. 1-től veszi számba a szerző a naptár jeles katolikus ünnepeit. Általában, de nem mindenütt, az alábbi rend érvényesül: az ünnep, vagy az ünnepelt szent népi nevei után először a történeti adatokat ismerteti a szerző. Ha a nap valamelyik szent névnapja, élettörténetét olvashatjuk. Amennyiben kódexirodalmunk is feldolgozta a szent életrajzát (pl. Érdy, Pray stb. kódex), onnan is idézi a szerző. Ezt követi a liturgiatörténet ismertetése, a szent ikonográfiájának, attributumainak a legendával összefüggő elemzése, a védőszent-kultusz kialakulása. Majd az illető szent nevének előfordulása magyar helynevekben, a tiszteletére szentelt templomok (patrociniumok), jelentős oltárképek, szobrok felsorolása következik. Az imák, litániák, ponyvairodalmi művek után a szóbanforgó szentre, illetve egyéb ünnepek esetén (pl.: Nagyboldogasszony, Urunk színeváltozása stb.) az illető ünnepre vonatkozó néprajzi adatok a népi vallásosság, szokásvilág egészét kívánják térben és időben bemutatni. Ezek a részek talán a kevésbé sikerültek: nem a szerző hibájából, hanem az adatok esetlegessége

folytán. Komoly szintézisre csak ott lehetett vállalkozni, ahol ezt kellő mennyiségű adat segítette.

Bálint Sándor módszerével együvé került minden adat, ami egy-egy katolikus ünneppel kapcsolatba hozható. Az adatok egymást értelmezik: pl. egy-egy különösnek, megmagyarázhatatlannak tűnő népszokáselemnek az eredete egyszerűen egy zsinati határozatra mehet vissza. A katolikus indíttatás nem akadályozta meg a szerzőt, hogy protestáns adatokat is felhasználjon, hasonlóképpen a nemzetiségek, szomszédnépek szokásait, hiedelmeit is beépítette munkájába. Összehasonlító néprajzi vizsgálatai azonban kevésbé kidolgozottak.

Sok tanulság vonható le a könyvből és további kutatásokra inspirál.

Nagy Ilona

Balogh Sándor: Abony történeti és művészeti emlékei (1450–1741).
Abony, 1975. Cegléd, 1977. 122 l. A Kossuth Múzeum kiadása. (Ceglédi Füzetek 21. sz.)

A kiadvány a néprajzi kutatás számára nagyrészben értékes anyagot tartalmaz. Miután a megjelölt időszak helytörténetét – különös tekintettel a népesség helyzetére – vázolja, a református templom művészettörténeti emlékeit mutatja be. Ezek között 16–18. századi klenódiumok, hímzett terítők, festett famennyezet és XVIII. sz.-i templombelsőből származó ácsolt padok találhatók. Az 1740/41-ben épült kisméretű fatemplomba festett mennyezetet készítettek, amit a türelmi rendelet után, 1786-ban emelt kőtemplom kórusmennyezetére helyeztek át. Így maradt meg napjainkig az Alföld egyetlen festett mennyezete, viszonylag ép, fakulatlan színes állapotban. A szóban forgó emlékeket, a mennyezet kazettáit a kötetben színes és fekete-fehér fényképeken tanulmányozhatjuk.

Kósa László

Bencze Lászlóné: Szivárványos az ég alja.
Bihari népdalok. Bihari Dolgozatok. Szerkeszti: Héthy Zoltán. Megjelent a Berettyóújfalusi nagyközségi Tanács anyagi támogatásával. Berettyóújfalu, 1977. 223 l. (A Bihari Múzeum Közleményei 4.)

A közreadott 128 szöveget és dallamot Bencze Lászlóné az elmúlt néhány évben gyűjtötte a *Nagysárrét* falvaiban. Az első csoportba sorolt dalok régi stílusú, illetőleg néhány esetben ún. „vegyes osztályú" dallamuak. Jórészt pásztor-, betyár- vagy rabénekek és balladák. Az egyes dallamtípusokból több változat is megtalálható. A második csoportban kaptak helyet az újstílusú, visszatérő szerkezetű dallamok. Elrendezésükhöz a sorzáró hangok adtak alapot. Itt nagyobb részt szerelmi, summás- és katonadalok találhatók. Végül néhány, a népszokásokhoz tartozó dallam kapcsolódik a két nagyobb egységhez. A kötetet zenei mutatók, szövegmutató, valamint *Szűcs Sándor*nak a régi vándor dudásokról és hegedűsökről szóló írása egészíti ki.

Kósa László

Bosnyák Sándor: A bukovinai magyarok hitvilága I.
(Világkép, mitikus alakok, jeles napok, álomfejtés). Gyűjtötte, szerkesztette és a jegyzeteket írta: –. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoport. Szerkesztő: Hoppál Mihály. Budapest, 1977. 247 l. (Folklór Archívum 6. szám.)

Megközelítően két évtizedes néprajzi gyűjtés eredménye, amelynek során a gyűjtő fölkereste a Bukovinából Magyarországra (Tolna, Baranya, Bács-Kiskun megyék) tele-

pült bukovinai székelyek idősebb nemzedékét, valamint a Bukovinából korábban kirajzott Déva-környéki és al-dunai székely telepeket, sőt beszélt Kanadába települt bukovinaival is. A hatalmas, értékes adattömeget 2063 tételbe foglalva, az alcímben jelzett nagy egységekbe szerkesztve, rövid bevezetővel teszi közzé. A kötetet angol nyelvű összefoglaló egészíti ki.

Kósa László

Dankó Imre: Opuscula ethnographica.
Válogatott tanulmányok. Debrecen, 1977. 470 l.

A kötet huszonhét tanulmánya egy sokoldalú etnográfusi életpályát mutat be. Dankó Imre az elmúlt harminc esztendőben tanárként és muzeológusként kilenc magyarországi városban működött. Szakmai érdeklődése ennek megfelelően több táj és téma között oszlik meg. Ezek közül kiemelkedik a történeti néphagyományok tanulmányozása (pl. a gyulai vár emléke, a hajdúnánási Testhalom mondája). Számos cikkben foglalkozott Debrecen és a Hajdúság, valamint a hajdúk történetével és néprajzával. A kötet jelentős hányadát teszik a dél-bihari síkság építkezésének és településének változásvizsgálatai, amelyek az 1960-as években egy viszonylag elzárt vidék kultúrájának fontos jellemzőit rögzítik. A kutatói pálya napjainkhoz közelebb álló évtizedét egy országos, sőt a határokon túl is kitekintő téma, az árucsere néprajzának feldolgozása töltötte meg. Dankó úttörő-kezdeményező szerepet vállalt a városok és piacok néprajzi vizsgálatában. A kötetet számos illusztráció (fényképek, rajzok) teszi szemléletesebbé. *Ortutay Gyula* írt hozzá ajánló előszót. A tanulmányokat rövid német nyelvű összefoglalók kísérik.

Kósa László

Domanovszky György: Kántor Sándor.
Népi Iparművészeti Tanács, Budapest, 1977. 83 l. (A Népművészet Mesterei I.)

Az eleven népművészet századunk első felében Magyarországon fokozatosan elhalt. Akadtak azonban olyan kiváló alkotók, akik, mint Kántor Sándor fazekasmester, sikerrel kísérelték meg, hogy az egykori közösségi művészetből merítve népi iparművészekké váljanak. Kántor Sándor a fazekashagyományok nélküli Karcagon élt és dolgozott, amikor megismerkedett Györffy Istvánnal, aki felhívta a figyelmét az akkor, 1927-ben már csak tárgyi emlékekben élő tiszafüredi népi kerámiára. Kántor Sándor ösztönös művészetére támaszkodva tudatosan elevenítette föl ezt a gazdag hagyományú kerámiát, majd a közép-tiszai fazekasközpontok (Gyöngyös, Pásztó, Mezőcsát, Sárospatak) motívum- és formakincsét is művészetébe olvasztotta. Így vált a hagyományos keretek között mozgó, kifejezetten iparművészeti elképzeléssel dolgozó mesterek között az alkotásaival leginkább kiváló, legtöbbet szereplő fazekassá, aki elsők között kapta meg a Népművészet Mestere címet, majd Kossuth-díjban is részesült. Domanovszky György tanulmánya végigköveti életútját, elemzi fontosabb korszakait és bemutatja legjelesebb műveit. A kötetet negyvenhat fekete-fehér és színes fénykép illusztrálja.

Kósa László

Egy néprajztudós műhelyéből (Berze Nagy János levélhagyatéka).
Szerkesztette: Banó István és Fülöp Lajos. Baranya Megye Tanácsának kiadása. Pécs, 1977. 313 l.

Első ízben jelent meg magyar néprajzkutatónak kimerítő részletességű levelezése, amely a magyar tudomány- és kutatástörténet számára fontos forrás. Berze Nagy János

(1879–1946) jeles mesekutató levelezésben állott szinte minden neves néprajzos kortársával. Bár vidéki városokban dolgozott, élete nagyobb részében szoros kapcsolatot tartott a magyar néprajz budapesti központjával. Az általa írt 108, és a hozzá intézett 132 levél jól dokumentálja tudományos pályáját. A kötet tartalmazza még a levelekhez készített jegyzeteket, a szerkesztők előszavát, ifj. dr. Berze Nagy János utószavát, a hagyatékban található, de nem közölt levelek jegyzékét, valamint Berze Nagy János műveinek könyvészetét. Az elő- és utószó, illetőleg a jegyzetekhez írt bevezető angol nyelven is olvasható.

Kósa László

Faragó József: Balladák földjén.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 577 l.

A nagysikerű népköltési gyűjtemények után a bukaresti Kriterion Könyvkiadó Faragó József balladákkal foglalkozó tanulmányaiból összeállított kötetet jelentetett meg. Hasznos könyv az érdeklődő olvasónak és a szakembernek egyaránt. Az olvasó tájékoztatást kap, melyek a balladakutatás sarkalatos kérdései, a szakember pedig fontos részletkérdésekről ismeri meg Faragó József véleményét, újabb adatokat nyerve a további kutatáshoz.

A kötet négy nagyobb egységre tagolódik. Az első a *balladagyűjtők nyomában* címet viseli, és az itt található tanulmányokban a szerző az első tudatos balladagyűjtőknek állít emléket. Mind közül is elsőnek *Petrás Ince Jánosról* ír, akit már *Domokos Pál Péter* szép és felfedező tanulmányából ismerhetünk. Petrás Ince János moldvai papot az első olyan gyűjtők között tarthatjuk számon, aki saját maga jár házról házra és jegyzi le a dalokat, balladákat. Hivatásából következően élete a falusi nép között telt el, a folklórról közvetlen személyes élményei voltak. Érdekes kis tanulmányt olvashatunk *Gyulai Pál*ról, aki diákkorában a Szilágyi és Hagymási balladáját hallotta a Székelyföldön, Faragó József ennek nyomait szerette volna megtalálni. A balladagyűjtés, a népköltészet iránti érdeklődés történetét áttekintő írásaiban olvashatunk az erdélyi Múzeum-Egyesület tudományos üléseiről, amelyet a népköltészetnek szentelt, ír egy kevéssé méltatott, de igen jelentős gyűjtőmozgalomról, a marosvásárhelyi *F. Szabó Sámuel* kezdeményezte gyűjtésről, amely méltán kelhetne versenyre *Kriza János* hasonló mozgalmával. A kötet következő nagyobb egységének címe: *balladáról balladára,* és itt csaknem egy tucatnyi balladáról közöl eddig ismeretlen adatokat.

A népballadák élete c. rész központi motívuma: hogyan éltek a balladák az elmúlt századokban, s hogyan élnek ma. Szociológiai módszereket is felhasználva felméri, hogy egy falu társadalmának tudatában hogyan léteznek és milyen szerepük van a balladáknak. Alapos gyűjtőmunkával megvizsgálja, ismerik-e a szóban forgó balladát a községben, hallottak-e róla? Mindazok az eredmények, amelyeket ez a felmérés mutat, egyértelműen a ballada kiszorulásáról tanúskodnak, a ballada funkciójával, életével kapcsolatos kutatások számára azonban nélkülözhetetlenek.

A népballadák találkozásáról szóló fejezet a kötet legproblematikusabb és hiányérzetet keltő része. Faragó a magyar mellett a román folklórt ismeri legjobban, és ennek következtében összehasonlító vizsgálataiban a román adatoknak egyoldalúan nagyobb jelentőséget tulajdonít más tényekkel szemben.

Szemerkényi Ágnes

Faragó József–Nagy Jenő–Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet (1949–1950).
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 390 l.

Sokan és sokat írtak *Kalotaszeg*ről, ezt a tényt kamatoztatják jól a könyv szerzői, amidőn minden eddigi számadásnál teljesebb képet festenek népi kultúrájának egyik

fontos területéről. Alig akad magyar népviselet, amelyről már százhuszonöt esztendeje leírás készült volna, és azóta szinte pontosan nyomon követhető fejlődése, virágzása, bomlása. A könyv a hanyatlás kezdetén, de még a virágzás rekonstruálásának lehetőségével élve mutatja be a hagyományos öltözetet. Anyagát 1949/50-ben gyűjtötték igazi kollektív módszerrel. A szerzők fölosztották maguk között a kiszemelt mintegy ötven települést, majd az azonos szempontok szerint föltérképezett adatokat témákra különítve dolgozták föl. Faragó József írta a legnagyobb hányadot, a mesterségek és munkafolyamatok bemutatását, a haj- és a fejviseletről szóló fejezeteket. Nagy Jenő a ruházkodás leírását készítette el. Vámszer Géza apróbb részleteket munkált ki. A néprajzi irodalomban sok vonatkozásban egyedülállóak, de legalábbis igen ritkák a népviselettel kapcsolatos munkafolyamatok részletes ismertetései. Talán a kenderfeldolgozás leginkább kivétel. Ezt is bemutatja a kötet, de mellette még részletes fejezetek olvashatók a pártakészítés mesterségéről, a kalaposságról, a szalmakalapkötésről, a szabómesterségről, a szűcsmesterségről, a köténvarrásról, a fésűkészítésről. A kisvárosi és falusi ipar és a paraszti igények összefonódása, a divathullámok váltakozása bontakozik ki ezekből a leírásokból és elemzésekből. A pompás, színes népviselet minden egyes darabjának részfejezet jut. A szerzők sok figyelmet fordítanak a díszítőelemekre és a technikákra. A népviselet és a hozzákapcsolódó mesterségek leírása sosem áll önmagában, hanem mindig társadalmi kötöttségeivel szerepel és egyben történeti múltja is föltárul a lehetséges adatok fényében. A kötetet több mint négyszáz rajz, térkép, fekete-fehér és színes fénykép illusztrálja.

Kósa László

Hallottátok-e hírét? Pásztordalok, rabénekek, balladák.
Sajtó alá rendezte Dr. Burány Béla. Az utószót írta és a jegyzeteket készítette Dr. Burány Béla. A dallamrendi mutatót és a zenei jegyzeteket készítette Bodor Anikó. Gyűjtötték: Dr. Burány Béla, Bodor Anikó, Tripolszki Géza, Bodor Géza. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977. 543 l. (Hagyományaink VIII.)

A jugoszláviai magyarság népköltészetét egyre gyakrabban tanulmányozhatjuk friss gyűjtések, új kiadványok lapjairól. A Zenta-vidéki balladás hagyományok új gyűjteménye az eddigieknél gazdagabb, (korábban: Zenta-vidéki népballadák, 1962, Száraz kútgém, üres válu, 1966.) 208 változatot tartalmaz, de ehhez még a jegyzetekben közölt 29 dallamot is hozzászámolhatjuk.

A kötet 27 balladatípus 130 variánsát közli. Szövegközpontú elrendezés könnyíti meg az olvasó számára a tájékozódást. A balladák osztályozása a következő: *klasszikus balladák* (A szégyenbe esett lány 12 változat, Halálra táncoltatott lány 12 változat, A halálraítélt huga 1 változat, Három árva 12 változat); *klasszikus vidám balladák* (A házasulandó királyfi 6 változat, A csalfa feleség 3 változat, A gunaras lány 2 változat); *más régi stílusú balladák* (A megölt legény 3 változat, Révészek nótája 2 változat); *újabb keletű balladák,* gyilkosságokhoz fűződő balladák, gyár, gép okozta szerencsétlenségek, helyi történeteket megéneklő balladák, dalok. A kötetben közzétettek még 60 pásztordalt, betyárdalt és rabéneket is.

A gyűjtemény készítői teljes gyűjtésüket közreadták, minden típus minden variánsát, ami azt jelenti, hogy a töredékes vagy romlott változatokat is. A klasszikus balladák esetében ennek az eljárásnak a helyességéhez nem fér kétség, a „helyi történetek" válogatás nélküli közlése már kevésbé szerencsés ötlet.

A dallamok lejegyzése külön értéke a kötetnek. A vajdasági falvak *Kálmány Lajos* gyűjtőterületéhez is tartoztak s köztudott, hogy az ő gyűjtései dallam nélkül készültek. Talán az itt közzétett szövegek és dallamok segíthetnek a Kálmány-szövegek egykori dallamának megállapításában.

A szövegekre és dallamokra vonatkozó jegyzetek külön találhatók, a kötet végén. Zárlatok szerinti dallamrend, szótagszám szerinti, valamint gyűjtők és helységek szerinti mutató zárja a kötetet.

Nagy Ilona

Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban IV. Néprajz.
A kötet anyagát sajtó alá rendezte: Erdész Sándor. Nyíregyháza, 1977. 154 l. (A Jósa András Múzeum Kiadványai 10. Szerkeszti: Németh Péter.)

A kötetben az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat részeként évente hagyományosan meghirdetett megyei néprajzi és honismereti pályázatra 1975-ben és 1976-ban beérkezett öt díjnyertes szabolcs-szatmári pályamunkát találjuk. A vásárosnaményi honismereti szakkör a környék különösen gazdag *Rákóczi*-hagyományaiból állított össze gyűjteményt. *Gál Balázs* szülőfaluja, Tarpa népéletének több jellemző vonását foglalta össze. *Csapó Julianna* ugyancsak Tarpa néprajzával foglalkozott, a temetési szokásokat írta le. A rohodi honismereti szakkör a helység állatneveit lajstromozta. Végül *Makay Béla* pályázata a Túr folyó mentének archaizmusokban gazdag halászatáról adott összefoglalót.

Kósa László

Hoppál Mihály: A tér, a közösség és a kommunikáció.
Kiadja a Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Budapest, 1977. 141 l. (Tanulmányok IX. évfolyam, 5. szám.)

A tanulmány elsődleges célja egy mai magyarországi falu, a Nógrád megyei *Varsány* mikrokommunikációs formáinak fölvázolása volt. A közösségi találkozási helyek vizsgálatát a tér használata és a tárgyi világ kapcsolatának bemutatásán keresztül közelítette meg a szerző. A vizsgált község életmódja és kultúrája az átalakulás jellegzetes állapotában van. A hagyományos találkozási helyek és alkalmak (kocsma, „kiülés a ház elé", tánc, közös munka, látogatás, családi ünnepek) visszaszorulnak az újabbakkal (eszpresszó, mozi, könyvtár) szemben, vagy a korábbihoz képest módosul a tartalmuk. Függelékben találhatók a kutatáshoz használt kérdőívek, a községben kifüggesztett hirdetmények szövegei (1960–1965), továbbá nagyszámú fénykép és térelrendezést illusztráló alaprajz (templom, lakásbelsők). A tanulmányt hosszabb orosz és angol összefoglaló zárja le.

Kósa László

Hungarológiai Közlemények.
A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete (Újvidék) folyóirata. IX. évfolyam, 32. szám, 1977. szept.

Az újvidéki Hungarológiai Intézet folyóirata évente négy alkalommal jelenik meg, számai közül egy – általában teljes terjedelmében – néprajzi tárgyú írásoknak ad helyet. Kiemelt bemutatására ezért kerítünk sort.

Kónya Sándor észak-bánsági népdalok elemzésével a szöveg és a dallam bonyolult kapcsolatának ismeretét gyarapítja. *Katona Imre* a szerémségi vonatkozású legrégibb magyar bordal eredetének adatait tárta föl. A kötet nagyobbik részét adatközlő és leíró dolgozatok töltik meg. *Penavin Olga* Kovács Ilona gombosi gyűjtéseiből publikál,

magyarázatokkal kísérve (halotti búcsúztatók, imák, koldusénekek, ráolvasások). *Jung Károly* ugyancsak gombosi néphagyományokat közöl a születéssel kapcsolatos szokás- és hiedelemvilág köréből. *Borús Rózsa* a bácstopolyai népviselet századfordulói állapotát rekonstruálja. *Kalapis Zoltán* Borbély Mihály neves mesemondó életrajzához szolgáltat új, kiegészítő adatokat. A tanulmányokat szerbhorvát és angol nyelvű összefoglalók követik. A kötetben néprajzi könyvek kritikáit és az intézmény életéről szóló beszámolókat is talál az olvasó.

Kósa László

Imreh Pál–Hoppál Mihály: Fejfák és temetők Erdélyben. – Péterfy László: Faragott sírkövek és díszítményeik a nagykendi temetőben.
Budapest, 1977. 163 l. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoport. Szerkesztő: Hoppál Mihály. (Folklór Archívum 7. sz.)

A kötet első része Imreh Pál 1929. és 1969. évi gyűjtését tartalmazza, amelyhez Hoppál Mihály írt előszót, és ő rendezte az anyagot sajtó alá. *Dolák-Saly Róbert* szemléletes pontos rajzai (187 ábra) mutatják be a *székelyföldi, kalotaszegi* és *dél-erdélyi* – néhány kivételtől eltekintve – református és unitárius temetőkből származó díszesen faragott fejfákat.

A második részben *Péterfy László* egyetlen község, a Kis-Küküllő menti Nagykend többnyire helyi mesterek által készített sírköveit ismerteti. A 18. század második felétől napjainkig követhető stílusváltozások bemutatása igazolja, hogy itt, mint még Erdély némelyik más vidékén, igen nagy hagyománya volt és van a paraszti sírkő-faragásnak. A református temetőben fejfa helyett követ állítottak. A díszítmények és jelképek azonban sok szálon rokonok a más tájakon fába vésett motívumokkal. Péterfy kísérő tanulmánya a helyi temetkezési szokások ismertetésével is gazdagítja a különben viszonylag szűkösen ismert erdélyi magyar népszokások kutatásának lehetőségét.

Kósa László

Knézy Judit: Csököly népének gazdálkodása és táplálkozása (XVIII–XX. század).
Kaposvár, 1977. 91 l. (Somogyi Almanach 26. szám. Szerkeszti: Kanyar József.)

A tanulmány jelentősége, hogy az anyagi kultúrájáról kevéssé ismert *Belső-Somogy* egyik jellegzetes községét mutatja be. A levéltári, szakirodalmi és szájhagyománybeli adatok összegzése a termelés és a fogyasztás legfontosabb területeinek áttekintését tette lehetővé. Az első fejezet röviden összefoglalja Csököly népességének történetét. A második fejezetbe foglalta a szerző a gazdálkodás különböző ágait. Az ismertetett két évszázadban a hangsúly a földművelésen volt, amit a legeltetéstől eltávolodva az istállózás fejlődésével jellemezhető állattartás egészítettek ki. A gazdálkodás szerkezetében fontos helye volt a hegyközségi keretben folytatott szőlőművelésnek is. A szerző bepillantást enged a gyűjtögetés-zsákmányolás kiegészítő foglalkozásaiba is. A tanulmány nagyobbik fele a táplálkozással foglalkozik, alapanyagok és technikák beosztása után halad. A csökölyiek táplálkozásában a kenyér és tésztafélék káposztával és burgonyával társítva, illetőleg a disznóhús fogyasztása játszotta a legnagyobb szerepet. Ehhez a körhöz többféle kerti növény, gyümölcsök, fűszerek, illetőleg más állatok húsa, valamint a természettől gyűjtögetett és zsákmányolt növényi és állati termékek járultak. A község gazdasági életét a jelzett időszakban az önellátás jellemezte, de egyre nagyobb mértékben kapott helyet az árutermelés is. A tanulmány eredményeit német nyelvű kivonat foglalja össze.

Kósa László

A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban.
Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 1. Szerkesztette: Istvánovits Márton és Kriza Ildikó. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 1977. 227 l.

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport folklór osztálya az elmúlt években sorozatosan rendezett konferenciákat, amelyeknek az volt a céljuk, hogy a szakterületen hangsúlyos műfajcentrikus elemző gyakorlattól eltérően a kutatás általánosabb szempontok szerint is átgondolja és értelmezze a népköltészeti alkotásokat, eszméit, értékrendszerét, kifejező eszközeit, történetét. Ezek a kérdések különösen előtérbe kerültek az új magyar néprajzi kézikönyv tervezésének és munkája megkezdésének szakaszában. Jelen kötet az 1976 októberében megtartott konferencia huszonkét előadását tartalmazza. Az előadások egy része általános esztétikai szempontok és a folklór esztétikája kapcsolatában közeledett a témához. Egy-egy előadásban az irodalomtörténet, a stilisztika, a pszichológia került előtérbe. Legtöbb előadó a magyar népköltészet műfajaiból választotta vizsgálatának tárgyát. A humor és a komikum megjelenését vizsgálta például a balladában, a történeti mondában, az anekdotában, a lakodalmi költészetben, a sírversekben, a városi viccekben, a hiedelmekben, a mesékben stb. Az előadások kisebb része a nem magyar folklórból merítette tárgyát (délszláv, kaukázusi, skandináv, spanyol). A kötet igen szerteágazó gondolat- és kérdésföltevései a célkitűzés helyességét igazolják, további interdiszciplináris munkára és elemzésekre ösztönöznek. Az előadások tartalmát rövid angol nyelvű kivonat összegzi.

Kósa László

Magyar Néprajzi Lexikon. I. kötet A–E.
Főszerkesztő: Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 752 l.

Szaklexikon kiadására reális igény akkor keletkezik, ha az illető tudományág művelői előrehaladott mértékben rendszerezett és felújított, a társtudományok eredményeivel is koordinált anyagukat olyan minőségi fokra emelték, amely részben az egyéb tudományok, részben az érdeklődő laikusok szempontjából legalább a közművelődés fogalomkészletébe való felhasználása érdekében szükségessé vált.

A néprajztudomány Magyarországon a kutatás vázolt körülményeinek fokára az 1960-as években érkezett el, amit jól bizonyítanak a nagyszabású gyűjtések mellett az olyan áttekintő kísérletek, mint pl. az anyagában elkészült *Magyar Néprajzi Atlasz* (sajnos kiadása késik), az országos kitekintésű gyűjtemények (pl. népmese, népdal), a körültekintő részmonográfiák, a jelenkutatás „mélyfúrásai", a vidéki múzeumok évkönyveinek hallatlanul gazdag közleményanyaga és így tovább.

Így kerülhetett sor a Magyar Néprajzi Lexikon elkészítésére, amely többek közt azt a fontos szerepet is betölti, hogy a magyar néprajz tervbe vett nagyobb igényű feldolgozásához a Magyarság Néprajza új szintéziséhez alapul szolgál. A Lexikonnak ennél fogva természetesen fel kellett sorakoztatnia, át kellett fognia a népi kultúra valamennyi ágának legújabb eredményeit.

Kiadását az Akadémiai Kiadó, szerkesztését ismert nevű néprajztudósok, élükön főszerkesztőként a nemrég elhunyt Ortutay Gyula akadémikus vállalta. A szerkesztés és szócikkek a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja szervezésében múzeumi kutatók, egyetemi oktatók és különböző más munkahelyeken dolgozó néprajzi szakemberek bevonásával történt. A kapcsolódó tudományos területek szakembereivel együtt a közreműködő szerzők száma megközelítette a százat.

Az 1977-ben megjelent első kötet sok mindent elárul a vállakozás méreteiről és

arról, hogy mit is várhatunk a Magyar Néprajzi Lexikon egészétől. A célnak megfelelően kétségtelenül átfogja a magyar néprajz teljes területét, sőt definiálja az etnológia nemzetközileg kialakult és elfogadott fogalmait, amelyek segítségével a különböző országok néprajzi kutatói kicserélik egymással gondolataikat. Egyet kell érteniük az ilyen kifejezésekben, mint pl. dezintegráció vagy etnocentrizmus, mert eredményeikről csak így tudják egymást tájékoztatni.

A Lexikon a magyar népi kultúrának általában a századforduló kori állapotát tükrözi, de konkrét esetekben a korábbi és a későbbi viszonyokra nézve is találunk utalásokat, mintegy felvázolva az egyes jelenségek fejlődését, alakulását, sorsát. Így az általános fejlődés is nyomon követhető horizontális síkon a különböző címszavak összevetéséből, főleg majd akkor, ha már minden kötet rendelkezésünkre áll.

A tárgykörök gazdagsága annyira lebilincselő, hogy legfeljebb néhány példára térhetünk ki. Jól megrajzolt történeti és kulturális képet kapunk a különböző tájegységekről, mint *Erdély, Alföld, Drávaszög,* vagy a néprajzi csoportokról, mint pl. a *csángók,* a *kunok,* a *barkók* stb., amelyekről a mai fiatalok egy része már szinte kevesebbet tud, mint némelyik afrikai törzsről.

A gazdag tartalmú folklórcikkek eligazítanak a mesék, mondák, balladák és más műfajok között. Nemzetközi párhuzamaikat is megismerhetjük. A néptáncok országrész szerinti változását, kifejezési módjuk sokrétűségét a szócikkhez kapcsolt táncírásokból és képekből tanulmányozhatjuk. A népművészetet nemcsak részletes leírások tolmácsolják, hanem színes illusztrációk is, vagy olyan apró rajzok, amelyek a varrásmintákat örökítik meg (pl. a kalotaszegi *darázsolást*). Itt jegyezzük meg, hogy a nagyszámú fekete-fehér fényképillusztráció átlagban rossz minőségű, ami részint a nyomdatechnika és a papír elégtelenségével, részint a felvételek gyenge minőségével magyarázható.

Az anyagi kultúrára és a népi társadalomra is ki kell térnünk. Napjainkban a magyarság ún. „ősfoglalkozásai", mint a halászat, a pásztorkodás a történelemben egy újabb korszakkal kerültek háttérbe, mert a nagyüzemi termelésre való áttérés folytán ma már a kisparaszti üzemek teljes eszközkészlete is múzeumi tárggyá vált. Ez lett a sorsa az *ekének*, a *csép*nek, az *eketalyigá*nak, a *cserény*nek stb., de már sok egyszerű gépnek, pl. a *szecskavágó*nak, a *kézimalom*nak is. Melléjük kerültek a falusi és városi kisipari műhelyek eszközei, mint pl. a *bocskoros*oké, a *csengőöntő*ké, sőt az *aranyász*oké is. Az életmód változásával a társadalom szerkezete átalakult és a Lexikon az ide vonatkozó fogalmaknak is gazdag tárháza kíván lenni (pl. *baráber, bíró, béres, egytelkes nemes* stb.).

A Lexikonban megtalálható a magyar néprajz elhalt és élő művelőinek életrajza, továbbá a néprajzi intézmények, folyóiratok stb. bemutatása, valamint a szakterület tudománytörténetének földolgozása.

Nyelvi elkülönülésünk folytán a külföld a magyar néprajzról viszonylag keveset tud, legalábbis a nemzetközi összehasonlító munkák többségéből ez derül ki. A külföld ismeretei hazánkról és népünkről jelentős mértékben gazdagodnának, ha a Lexikonnak a magyar népi kultúra sajátosságait legjobban érzékeltető és erről kerek képet adó szócikkeit valamilyen világnyelven legalább egy kötetben megjelentetnénk.

Egy-egy vitában néha fölvetődik, hogy a néprajz „holt" tudomány, és a régi paraszti életforma eltűnésével létjogosultságát veszti. A Lexikonból viszont kiderül, hogy a magyar néprajz nemcsak a történettudományhoz, szorosabban véve a művelődéstörténethez, hanem legalább annyi szálon a szociológiához is kapcsolódik, de önálló tárgykörrel és kutatási módszerrel. Hiszen majdnem minden jelenségnek társadalmi élete és értéke van, a dolgok alakulnak, fejlődnek, változnak és mindennek megtalálható ma is az élő csökevénye vagy hagyománya. Ezek pedig továbbélhetnek a változó körülmények között, és a néprajz mindenkor a valóság tanulmányozója marad.

Tárkány Szücs Ernő

A Magyar Néprajztudomány Bibliográfiája 1850–1870.
Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfiájához. Szerk.: Sándor István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 1165 l.

A magyar parasztság életviszonyaira és kultúrájára vonatkozó könyvek, tanulmányok, cikkek regisztrálása rendkívül nagy feladatot ró a szerkesztőre, hiszen az adott időszakban még a néprajz önálló tudománnyá szerveződésének lehetünk csak a tanúi.

E korszakban, a szabadságharcot követő két évtizedben, a rendi viszonyok felbomlásával, a kapitalizmus kibontakozásával parasztságunk élete is hatalmas változásokon ment keresztül. A parasztság életmódja és kultúrája iránti érdeklődésnek fontos politikai szerepe is volt, s ezért nemcsak tudományos munkákból, hanem közérdekű folyóiratokból merítette a szerkesztő a bibliográfia anyagát.

A kötet felépítése hasonló az eddigi két kötetéhez (A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945–1954. Bp. 1965; A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955–1960. Bp. 1971.). A szerkesztő tehát a könnyebb kezelhetőség miatt az azóta kialakult, illetve kialakított szakterminusok keretébe illesztette anyagát. Több mint 17 ezer könyv, tanulmány, cikk adatai kerültek a bibliográfiába, összesen 16 297 tétel.

Az anyag bizonyos sajátosságaira a szerkesztő felhívja a figyelmet a bevezetőjében. Ugyanis a folklórérdeklődés ebben az időszakban már szakkiadványok formájában jelentkezik (Kriza János, Erdélyi János, Orbán Balázs, Réső Ensel Sándor), az anyagi kultúra címszó alá foglalt írások (zsákmányolás, állattartás, földművelés, település, építkezés, viselet, táplálkozás, bútor, világítás, népi technológia, kereskedelem, közlekedés) azonban a korabeli életet és annak változásait regisztráló dokumentumok, gyakran a régi és az új szembeállításával.

A bibliográfia, ugyancsak a kor adottságainak megfelelően erőteljesen tükrözi a korabeli Magyarország táji-etnikai különbségeit. Erről az egyes témáknál is meggyőződhetünk, valamint a Népek; Etnogenezis; Etnikus kapcsolatok; Tájak, népcsoportok; Migráció, telepítések című fejezet címszavai alá sorolt tételeknél. A korabeli utazók révén (pl. Reguly Antal, Magyar László, Xantus János, Hunfalvy Pál) etnológiai ismeretanyagot is regisztrál.

Tátrai Zsuzsanna

Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből I. Kaposmente.
Kiadja a Babits Mihály Művelődési Központ, Szekszárd, 1977. 31 l. + 31 tábla.

A kötet két részre tagolódik. *Horváth Anna* gyűjteménye a *Pincehely*en viselt férfiingek – a környező községekre is jellemző – motívumkincsét tartalmazza. Szabadrajzú, vegyestechnikájú újstílusú fehérhímzések, amelyek virágkora a múlt század második felére esett. *G. Vámos Mária* tanulmánya a pincehelyi népviseletet rajzolja meg a hímzések alkalmazásának korából. A táblákon 54 hímzésábra, valamint öltéstechnikák és szabásminták láthatók.

Kósa László

Nagy Olga: Paraszt Dekameron.
Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 423 l.

Nagy Olga Széki népmesék (Bukarest, 1976.) c. gyűjteményét folytatta ezzel a válogatással. Míg amabban az ún. „vándortémákat", a tipologizálható, hagyományos folklór-

műveket tette közzé, ez a könyve a szaktudomány számára is újszerű szempontokat követ.

Újszerűsége nemcsak abban rejlik, hogy ezúttal a folklorisztika által igen kevéssé kutatott, éppen csak számon tartott „igaz történeteket", vagy ahogy Nagy Olga nevezi, „népi elbeszéléseket" gyűjtött kötetbe, hanem abban is, hogy ezek mellé igen jó érzékkel hagyományos, folklorizálódott szövegeket: tréfákat, tréfás meséket stb. is állított. Így nemcsak a folklorizáció különböző fokozatait vetheti össze az olvasó – nem is csak ez volt a gyűjtő célja –, hanem a szinte mába nyúló közelmúlt népi „valóságirodalmát" fedezheti fel.

Az emberi élet, a falu különös, említésre méltó eseményei, vagy a folklórból is ismert vándortémák *Szék*re adaptált változatai hangzanak el a fonóban, társas összejöveteleken. *Filep Istvánné Győri Klára* mondja el a legtöbbet: kivételes tehetségű asszony, falujának „enciklopédistája": mindent megfigyelt, magába szívott, ami körülötte történt, s nagy élvezettel, jó humorral, másutt megrendítő őszinteséggel adta tovább. A paraszti társadalomról is sokat megtud az olvasó: az emberi sorsok válságos fordulatai, „egyszervolt" ritka élmények, az emlékezetbe belevésődött híres esetek megmutatják, hogy Széken mi volt a rendkívüli, a különös és ehhez képest milyenek voltak a hétköznapok.

Nagy Olga is említi bevezetőjében, hogy a valóságnak ma nagyobb a szerepe a népköltészetben, mint a varázsmesék virágzásának idején: de a korábbi idők „népi elbeszéléseit" csupán azért nem ismerjük, mert feljegyzésüket nem tartották fontosnak. A Paraszt Dekameron 250 elbeszélésével a népköltészeti gyűjtések új módszerét is serkenti.

Nagy Ilona

Népi Kultúra–Népi Társadalom.
A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve IX. Főszerk.: Ortutay Gyula. Szerk.: Kósa László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 389 l.

Az Évkönyv kilencedik kötetében 14 tanulmányt olvashatunk a folklórkutatás kérdéseiről.

Egyetlen tanulmány kivételével, mely a grúz őstörténet írott forrásaiból ismert mondamotívum folklór eredete körüli kutatásról szól (*Istvánovits Márton:* Pharnavaz király álma) a további 13 cikk magyar anyaggal foglalkozik.

Két elméleti, kutatástörténeti tanulmány jelent meg:

Szemerkényi Ágnes a szólás és közmondáskutatásról, a műfaj meghatározásával kapcsolatos definíciókról, elgondolásokról ad számot röviden, valamint a kutatás további feladatairól.

Küllős Imola a mai népdalfogalom kialakulásának történetét, a különböző népdaldefiníciókat vázolja fel tanulmányában.

A további tanulmányok a kötetben elfoglalt sorrend szerint:

Kriza Ildikó dolgozata a Szálláskereső Mária-éneket és annak apokrif eredetű motívumait tárgyalja, hangsúlyozva a vallásos tematikájú népköltészet vizsgálatának fontosságát, mely a parasztság ideológiai mentalitására is fényt vet.

Pócs Éva terjedelmes tanulmányában a szöveg-cselekmény-hiedelem összefüggéseit vizsgálja a nem epikus ráolvasásokban. E szempontok alapján kísérli meg a rendszerezést is.

Faragó József egy székely balladában talált ismeretlen értelmű jelző (vántoros szoknya) jelentését és eredetét kutatja.

Kovács Ágnes ugyancsak nagyszabású tanulmánya érdekes kísérlet a *Benedek Elek*től

származó népies szöveg és a paraszti mesemondóktól előadott származékok egybevetésére.

Tátrai Zsuzsanna a pünkösdi királynéjárás dunántúli változatainak a szerkezeti elemzésével foglalkozik, a szöveg és a szokáscselekmény elemekre, mozzanatokra bontásával.

Domokos Ottó a céhesélet tárgyi anyagából a céhkoszorú, céhkorona szerepét vizsgálja, s felhívja a figyelmet a céhszokások módszeres és teljes feltárásának szükségességére.

Manga János az aratószokásokról és aratóénekekről írt, a szlovák, morva, cseh változatokra is utalva.

Paksa Katalin cikke az ún. Jaj nóták zenei világáról szól: a négysoros izometrikus szerkezet lazulásáról és továbbfejlődéséről régi dalainkban.

Károly Sándor László a szövegformulák főbb típusait határozza meg a siratóénekekben.

Két táncelemző dolgozat zárja a kötetet: *Pesovár Ernő* a küzdő karakterű párostáncok különböző típusait, *Martin György* pedig egy kiváló kalotaszegi paraszttáncos egyéniségvizsgálatának kapcsán a táncosnak a zene és a tánc kapcsolatára vonatkozó ismeretanyagát mutatja be.

Tátrai Zsuzsanna

Népi Kultúra–Népi Társadalom.
A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve X. Főszerk.: Ortutay Gyula. Szerk.: Kósa László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 306 l.

A tizedik kötet 11 tanulmányt tartalmaz az anyagi kultúra, a társadalomnéprajz, a tudománytörténet, valamint az elméletmódszertan témaköréből.

Az anyagi kultúra egyes kérdéseit 4 tanulmány vizsgálja.

Takács Lajos egyik tanulmánya a földművelés korai időszakának a kutatásához nyújt adalékot a „kapáskultúra" szakkifejezés kialakulásának a nyomonkövetésével, valamint a „krumpliásás" kifejezés vizsgálatával, feltételezve az ásás kifejezésnek a kapaszerű eszközökre való egykori alkalmazását. A másik tanulmánya a várongi (Tolna m.) részes aratási rendszer jelentőségéről és alakulásáról, valamint a kepésaratókról, szerződtetésükről, szállásukról, munkájukról és élelmezésükről szól.

Paládi Kovács Attila a magyar parasztok rétgazdálkodásában vizsgálta a munkaerő és munkaszervezet kérdéseit. A tanulmányban olvashatunk a munkaerő biztosításának módjairól, a szénamunkások életéről, ellátásáról, építményeiről, viseletéről stb., a történeti és a recens anyag alapján.

Szilágyi Miklós tanulmánya a rekesztő halászat eszközeinek vizsgálata mellett az áradások jelentőségéről ír a tiszai halászatban. E halászati módnak az Árpád-kortól az ármentesítésig tartó folyamatos érvényesülését igyekszik bizonyítani.

A társadalomnéprajz körébe tartozik két tanulmány:

Bodrogi Tibor a magyar és az „urali rokonsági rendszer" viszonyának kérdéséhez szól hozzá. Feltevése szerint a magyar rokonsági terminológia rendszere a nemzetségi rendszer felbomlásáig az osztják-vogul szisztéma alapvonásait mutathatta, vagy attól lényegesen nem tért el. Az európai unokatestvér terminológia megjelenés késői, külső hatás fejleménye.

Szabó Piroska az idő és a munka kapcsolatának változásait vizsgálja egy lengyel faluban, különös tekintettel a szabadidő felhasználására hétköznapokon, ünnepeken, vasárnapokon.

Zsigmond Gábor tudománytörténeti tanulmánya *Hunfalvi Pál* tudományos munkásságát követi nyomon a korabeli eszmeáramlatokban.

A négy elméleti-módszertani tanulmány tematikailag igen szerteágazó:

Katona Imre tanulmánya parasztságunk történelemszemléletének vizsgálatát tűzte célul, a kötött formájú népköltészet és a kötetlen visszaemlékezések alapján. Megállapítja, hogy a parasztság történeti tudata változó, összetett és ellentmondásos, de fő vonásai megragadhatók.

Hoppál Mihály Bevezetés az etnoszemiotikába címmel az etnoszemiotika kialakulását, eredményeit kíséri nyomon a külföldi előzmények és eredmények áttekintésével.

Veres Péter cikke a legújabb szovjet kutatások etnikum-elméletét tárgyalja.

Kozma Tamás tanulmánya zárja a kötetet, mely a kultúra-fogalom értelmezéseit elemzi a társadalomtudományokban. A szójelentés rövid történeti ismertetése után az etnológiai, filozófiai, a szociológiai és a strukturális-rendszerelméleti értelmezésekről szól az amerikai, a német, az angol, a francia társadalomtudományi hagyományoknak megfelelően. Emellett jelzi a marxista értelmezési lehetőségeket is.

Tátrai Zsuzsanna

Népi mesterek. – Meşteri populari.
Kiadja Kovászna megye Művelődési és Szocialista Nevelési Bizottsága és a Népi Alkotások és a Művészeti Tömegmozgalom Kovászna megyei Irányító Központja. Sepsiszentgyörgy, 1977. 109 l.

Ez a népszerűsítő kiadvány az egyik jeles székelyföldi tájegység, az egykori *Háromszék,* a mai Kovászna megye népi iparművészetéről ad vázlatos képet. Sorrendben a következő szerzőktől tartalmaz írásokat: *Moldovan, Nicolae* Garofina Boricean szövőnőről, *Gazda Klára* Lőrinczi Etelka szövőnőről, *Kisgyörgy Zoltán* Máthé Ferenc faragóról, *Kónya Ádám* Sütő Béla festő-asztalosról, *Seres András* Bencze Lajos fazekasmesterről írt a művészetet és az egyéniséget bemutató dolgozatot. A kötetet nagyszámú rajz és fénykép illusztrálja, amelyek részint a munkafolyamatokat, részint az alkotásokat és motívumaikat ábrázolják. Megtalálható benne a jelenleg Kovászna megye területén dolgozó „népi mesterek", azaz népi iparművészeti szempontból számbevehető kisiparosok és háziiparral foglalkozók névsora is. Szám szerint 207-en vannak. A könyv teljes szövege magyarul és románul olvasható.

Kósa László

Az ősi társadalom magyar kutatói.
Válogatta, szerkesztette, a bevezetést és az életrajzokat írta: Zsigmond Gábor. Szerkesztő: Ortutay Gyula. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 423 l. (A Magyar Néprajz Klasszikusai)

A múlt század derekára hatalmasra duzzadt az Európán kívüli népek szokásait, társadalmát és műveltségét leíró irodalom. Az adathalmazra támaszkodva született meg az összehasonlító egyetemes néprajztudomány. A hazai tudománytörténet hosszú ideig megfeledkezett ennek a nemzetközi irányzatnak a korai magyarországi követőiről. Zsigmond Gábor kutatói érdeme, hogy alakjuk ismét előtérbe került. Avatott kezű válogatása és a bevezető tanulmány segít megismerni munkásságukat. A kötetben *Beöthy Leó* A társadalom keletkezéséről c. székfoglaló értekezése, valamint A társadalmi fejlődés kezdetei c. kétkötetes munkájából részletek olvashatók. Ezután *Lánczy Gyula* A faluközösség eredete és *Tagányi Károly* A földközösség története Magyarországon című munkái, valamint *Somló Bódog* A gazdaság őskorából című tanulmánya következnek.

Kósa László

Régi és új formák.
Szerkesztette Zelnik József. Megjelent a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa és a Népművelési Intézet támogatásával a Magyar Helikon gondozásában. Budapest, 1977. 66 l.

Napjaink közművelődési életének egyik jellemzője a népi kultúra iránt megnyilvánuló, megkülönböztetett figyelem. A kötet szerzői mindnyájan a néphagyományok mai szerepének fontossága mellett törnek lándzsát. Egyben azt kutatják, hogyan töltse be ezt a szerepet legjobban, hogyan illeszkedjék be termékenyítően napjaink kulturális törekvéseibe. A bevezetés *Vitányi Iván* munkája. *Andrásfalvy Bertalan* a néprajztudomány oldaláról elemzi és vitatja napjaink folklorizmusának jelenségeit. A további tanulmányok írói, *Bak Imre, Csete György, Lantos Ferenc* és *Bánszky Pál* egy művészeti terület vagy ágazat (iparművészet, építészet, képzőművészet) és a folklór kapcsolatáról mondják el véleményüket, adják elő elgondolásaikat, ismertetik kísérleteiket. A szép kiállítású kötet képmellékletei a Fiatalok Népművészeti Stúdiójának anyagából készültek.

Kósa László

Rékasy Ildikó: Györffy István munkássága.
Bibliográfia. Kiadta a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok, 1977. 151 l.

A kötet évek szerinti összeállításban, részletes mutatóval kiegészítve tartalmazza a magyar néprajztudomány egyik iránytadó nagy személyiségének könyvészetét. Alapjául *Kovács László* összeállítása szolgált (megjelent a Néprajzi Értesítőben 1939-ben), amelyet Rékasy Ildikó az utóbb napvilágot látott írások, illetőleg onnan hiányzó munkák címével, valamint a Györffy Istvánról szóló irodalommal egészített ki. Az egyes címeket hosszabb-rövidebb annotációk, megjegyzések, illetőleg vezérszavak kísérik. A kötet bevezető tanulmányában *Bellon Tibor* Györffy István pályaképét vázolja.

Kósa László

Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeszegi meséi.
Gyűjtötte, a bevezető tanulmányt írta és jegyzetekkel ellátta Szabó Judit. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 581 l.

A magyar mesekutatás számon tartja azt a dátumot, amikor először talált egymásra egy nagy tehetségű mesemondó, *Borbély Mihály,* és egy hasonlóan kiváló tehetségű gyűjtő, *Kálmány Lajos.* 1913-ban Egyházaskéren (Verbica) történt a találkozás, amelynek a magyar folklór az első olyan mesegyűjteményt köszönheti, amely egyetlen mesélő szájából elhangzott műveket közöl, s ezzel a figyelmet az alkotó, teremtő, a hagyományokat átformáló művészre irányítja.

Ortutay Gyula harminc évvel később *Fedics Mihály* meséinek kiadásakor elméletileg is kidolgozta a mesegyűjtésnek a mesemondó egyéniségét hangsúlyozó módszerét. Ortutay és követőinek munkáit ma már „magyar iskola" néven tartja számon a nemzetközi folklorisztika.

Szabó Judit könyve is ennek az „egyéniségkutató iskolá"-nak az eredményeit gazdagítja. *Berekméri Sándor* is kivételes tehetségű mesélő, de sokban különbözik az eddig nyilvánosságot kapott társaitól. Míg Fedics Mihály, Lacza Mihály, Pandur Péter és a többiek jobbára a falusi társadalom peremén meghúzódó, „csupán" mesemondó művészetükkel kimagasló, de a közösség által lenézett emberek voltak, Berekméri Sándor munkás, példás élete, olvasottsága, tájékozottsága révén a falusi közösség elismert, meg-

becsült tagja. Aktív mesemondó csak fiatalabb korában volt, mivel a falu gyorsütemű változása megszüntette a mese iránti igényt. A gyűjtő kérésére fogott mesélésbe, de ezek az alkalmak újra nagy hallgatóságot vonzottak. A mese általában már elvesztette funkcióját, de, mint Berekméri példája igazolja, ahol nemrég még aktív mesemondás volt, a mai gyűjtő is találhat még az ún. rövid epikus műfajokon kívül egyebet is.

Tizenhat meséből áll a gernyeszegi mesemondó repertoárja, de ez a tizenhat mese öt és félszáz oldal. Ha a mesekatalógusokból kikeressük Berekméri meséinek típusvázát s egybevetjük az ő meséivel, érthetővé válik az egyéni alkotás emlegetése a közösségi művészetben. Berekméri a meséiben elmond mindent, amit a világról élete során megtudott: nagy emberismeretről, világismeretről árulkodnak meséi. Ezeket az ismereteket áttételesen, szereplőin keresztül, mesei szituációkban, sőt, a mese szerkezetének tudatos átalakításával, a művészi ábrázolásnak a folklórművészetben elérhető legmagasabb fokán fogalmazza meg.

Külön érdekessége a kötetnek a kevéssé ismert „marasmenti" a-zó nyelvjárás. Berekméri Sándor anyanyelvének is művésze.

Szabó Judit részletes, szakmailag is kiváló bevezető tanulmányt, pontos, megbízható jegyzeteket és tájszótárt készített a kötethez.

Nagy Ilona

Salló István – Kardalus János: Kapuk és kerítések Hargita megyében. – Porti si garduri in judeţul Harghita.
Kiadja Hargita megye Művelődési és Szocialista Nevelési Bizottsága Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom megyei Irányító Központja. Csíkszereda, 1977. Lapszám nélkül (5 l. + 74 tábla).

Az egykori *Udvarhely* és *Csík* megye, a mai romániai Hargita megye székely fafaragó mesterségének és művészetének gazdag anyagbemutatása az album formájú kiadvány. *Salló István* a jellegzetes székely kötött kapuk motívumkincsét és szerkezeti elemeit adja közre, *Kardalus János* a kerítések fűrésszel megmunkált díszítéseit. A rövid, magáról a kötet tárgyáról igen kevés mondanivalót tartalmazó előszó románul, magyarul, franciául és oroszul olvasható. A képek feliratai magyar és román nyelvűek.

Kósa László

Scheiber Sándor: Folklór és tárgytörténet I–II.
Második, bővített kiadás. A Magyar Izraeliták Országos Képviseletének kiadása. Budapest, 1977. 464 l., 600 l.

Szaklapokban, folyóiratokban, nehezen hozzáférhető helyeken jelentek meg először azok a tanulmányok, amelyeket három és fél évtizedes kutatómunka terméséből válogatott össze Scheiber Sándor. *A mostani második kiadás az elsőhöz képest hét új fejezettel és több illusztrációval bővült.*

Az első kötet tartalmazza a folklór-tárgyú dolgozatokat. Scheiber Sándor a folklórt kissé tágabban értelmezi, mint a szaktudomány. Tanulmányai alapos, a mikrofilológia pontosságával feldolgozott motívumkutatások, vagy inkább toposzkutatások. A szerző jártassága mind a zsidó szakirodalomban, mind a világirodalomban tiszteletreméltó: könyve lapjairól így kígyózik előre a vándormotívumok útja a Bibliából, vagy az aggadikus, homiletikus stb. irodalomból napjaink irodalmáig, vagy a népköltészetig és viszszafelé, íróink repertoárjából a zsidó forrásokig.

Az első kötet tartalmazza az összefoglaló jellegű A Biblia és a folklór, valamint A testvérgyilkosságtól József testvéreiig c. rádióbeszélgetéseket. A többi tanulmány

a világirodalom, világfolklór nagy motívumainak történetét tárgyalja: tűzözön, vízözön, áldozati füst, Ibükosz darvai, bolygó zsidó (mondatípusok) stb. Szólások, közhellyé vált szóképek életrajzát, illetve az életrajzot kiegészítő adatok sorozatát találjuk más dolgozatokban. Foglalkozik a szerző a zsidó folklór, a zsidó szokások történetével és a hazai zsidó néprajz művelőinek munkásságával.

A második kötet az ún. tárgytörténeti tanulmányok gyűjteménye. Bornemisza Pétertől Arany Jánoson, Mikszáthon, Adyn, Kiss Józsefen, József Attilán át (hogy csak azokat említsük, akikről több tanulmány is szól), a közelmúlt irodalmáig veszi sorra Scheiber Sándor a szerzőket, s fejti meg a műveikben olvasható mondák, legendák, hasonlatok, olykor csupán verssorok vagy különösnek ható kifejezések titkát. Ez a fajta motívumkeresés természetesen nem jelenti azt, hogy az illető szerzők valóban és feltétlenül onnan ismerték a felhasználandó motívumot, példát, ahonnan azt a mai kutatás és így Scheiber Sándor idézni tudja; az emberi művelődés egyetemes és állandó közkincseire hívja fel ez a módszer a figyelmet.

A kötetet a Biblia a magyar irodalomban 1945–1973. c. bibliográfia, Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája 1933–1976. (1249 tétel!), a dolgozatok eredeti lelőhelyeinek jegyzéke, névmutató, képek jegyzéke és tartalommutató zárja.

Nagy Ilona

Szabó Botár Erzsébet – Gagyi Bíró Katalin: Lövétei szedettesek – Tesaturi din Lueta. Kiadja Hargita megye Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottsága, valamint a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja. Csíkszereda, 1977. 5 l. + 64 színes tábla.

A Kis-Homoród felső folyása mentén fekvő Lövéte szőtteseinek motívumkincsét közreadó kötet nagyobbik fele *Szabó Botár Erzsébet* tanítónő több évtizedes gondos gyűjtőmunkáját tartalmazza. A kiadvány általa írt bevezetője a szövés technikáját, a szőtteseknek a székely lakáskultúrában való szerepét mutatja be. Anyagát *Gagyi Bíró Katalin* frissebb gyűjtései egészítik ki. A mintákat nagyméretű szemléletes rajzok mutatják be, amelyek mind szaktudományi tanulmányozására, mind a népművészeti szakkörök számára kiválóan megfelelnek. A kiadvány két nyelven (magyarul és románul) jelent meg.

Kósa László

Szállj el, fecskemadár. Gömöri népballadák.
Holló László illusztrációival. A balladákat gyűjtötte és a bevezetőt írta: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1977. 79 l.

Az 1976-ban elhunyt Kossuth-díjas festőművész életének nyolcvankilencedik évében, nem sokkal halála előtt készített tizenhét balladaillusztrációt. Nevezetességük ezeknek a tusrajzoknak, hogy a művész utolsó alkotásai és egyben társtalanul képviselik az illusztráció műfaját a hatalmas életműben. Ihletőik Ujváry Zoltán gömöri balladagyűjtésének válogatott darabjai voltak (a teljes gyűjtemény Gömöri népdalok és népballadák címmel Miskolcon jelent meg 1977-ben). A kötet szép nyomdai kivitelben, bibliofil kiadványként készült.

Kósa László

Szalontai Barnabás: Viaszöntő népszokás Máriapócson.
Nyírbátor, 1977. 89 l. (A Báthori István Múzeum Kiadványai 24.)

A híres görögkatolikus búcsújáróhelyen készített és árusított fogadalmi tárgyak („offerek") előállításáról és búcsúbeli szerepéről olvasható rövid összefoglaló (5–11. o.) a kötetben. A terjedelem nagyobbik részét húsz fogadalmi tárgy fényképe és leírása, illetőleg ötvenhat öntőforma és vásári életkép fényképe és leírása tölti ki. Mind a bevezető tanulmány, mind a képek magyarázata német nyelven is megtalálható a kötetben.

Kósa László

Szentmihályi Imre: Hetés és Lendva-vidék néprajzi sajátosságai.
Zalaegerszeg, 1977. 72 l. (Zalai Gyűjtemény 7.)

A magyar-szlovén-horvát nyelvhatár mellett fekvő Lendva-vidék archaikus néprajzi táj. A környezetétől elkülönítő néprajzi jellegzetességeit földrajzi zártságának, nyelvi különállásának, egységes római katolikus vallású, jobbágyparaszti eredetű népességének köszönheti, a más nyelvű, vegyes vallású, részben kisnemesi származású magyarok lakta szomszédos vidékekkel. Lendva-vidéken belül (mintegy 23 falu) kisebb táji egységet alkot Hetés (11 falu). Hetés neve számnévi eredetű („hetes"), középkorvégi igazgatási egységből adódott. Szentmihályi Imre a történeti és néprajzi adatok számbavételével és összevetésével határolja körül a tágabb és a szűkebb néprajzi tájat, miközben a népi kultúrát alakító tényezőket alaposan megvizsgálja, és a legfontosabb kulturális jellemzőket részletezi (gazdálkodás, település, építkezés, szövés, hímzés, viselet, táji tudat). Számol a vidék két fontos plébániájának (Alsólendva, Dobornak) egységesítő-szervező szerepével, valamint a lendvai uradalom birtokigazgatási központjának, illetőleg Alsólendva mezővárosának a népi műveltségre és a tájra gyakorolt hatásával is. Tanulmánya értékes hozzájárulás a magyar néprajzi csoportok megismeréséhez, egyben a megismerés lehetséges módszerének kidolgozásához. A kötetet tíz illusztráció (fénykép, színes rajz, térkép), valamint német és szlovén nyelvű összefoglaló kíséri.

Kósa László

Szűcs Sándor: Régi magyar vízivilág.
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977. 311 l.

Szűcs Sándor könyvei hosszú idő óta hiányoztak a friss kiadványok listájáról, pedig a régi Sárrétet és Nagykunságot bemutató írásai megjelenésük után azonnal széles olvasóközönségre találtak. A most közre adott gyűjteményes kötet darabjai a szerzőre régtől jellemző módszerrel készültek. Szűcs Sándor a tudományos próza és a szépírás határán járva lebilincselő módon adja elő történeteit, amelyek forrásai főként az idős parasztokkal és pásztorokkal folytatott beszélgetései, továbbá kéziratok és szakkönyvek, de saját személyes tapasztalatai, családi hagyományai is. A kötet széles keresztmetszetet ad legkedveltebb témáiból: a címadó vízivilág, utak, állattartás, gazdálkodás, rétészkedés, pákászkodás, történeti néphagyományok Mátyás királytól a közelmúlt eseményeiig; tréfás történetek, hiedelmek, pásztorélet.

Kósa László

Tálasi István: Kiskunság.
Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977. 332 l.

Nem költői képeket felvillantó riportok vagy szociográfiai felfedezések olvashatók Tálasi István új könyvében, hanem a Magyar Néprajz című sorozatnak megfelelően – melyben a könyv megjelent –, műve tudományos igénnyel kiválasztott anyagon alapuló, de mégis népszerűen, közérthetően, szép magyarsággal megfogalmazott munka. A szerző ezen a tájon, a Kiskunságban nevelkedett és a sok fiatalkori megfigyelés, kérdezgetés, valamint a széles körben végzett levéltári kutatás eredményei nagyszerűen ötvöződtek korábbi munkáiban (pl. A Kiskunság népi állattartása) is.

A Kiskunság az elmúlt századokban kiváltságos terület volt, amely a XIX. század végén olvadt a megye-rendszerbe. Lakói részben annak a kun nemzetnek a leszármazói, amely mint nomád nép a XIII. század közepén települt meg az ország szívében. Királyaink a bejövetel feltételeként a teljes átalakulást, a kibontakozó feudalizmusban és a megerősödő kereszténységben való elhelyezkedést kötötték ki. A kunoknak tehát el kellett hagyniok nyelvüket, vallásukat, írásukat, időszámításukat, nemzetségi szervezetüket, életmódjuk nagy részét.

Kultúrájuk teljes átalakulása a XVI. századig megtörtént ugyan, de a hagyományok célszerű fenntartását még a XVIII. században is jogi kiváltságokkal igyekeztek körülbástyázni.

Tálasi István az említett történeti keretből kiindulva dolgozta fel a Kiskunság és a kiskunok néprajzát, kiemelve főleg azokat az elemeket, amelyek a magyar etnikum sajátosságai szempontjából szinte csak rájuk jellemzőek, esetleg organikus kapcsolatban állanak ősi kultúrájukkal. A kötet szerzője azonban nem törekszik a teljes néprajzi kép felrajzolására, hiszen ezt a terjedelem sem engedte volna meg, de amit említésre méltónak ítélt, azt olyan módon támasztja fel a forrásokból, hogy végül is a XVIII. századtól máig adott körkép már összefüggő egészet nyújtson az olvasónak.

A kötetben térképeket és *Filep Antal* által nagy gonddal összeválogatott képanyagot találunk, ami a szöveges részhez harmonikusan illeszkedik.

Tárkány Szücs Ernő

Timaffy László: A néprajzi anyag felhasználása a történelemszakkörökben.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 94 l.

A szerző nemcsak jó néprajzi szakember, hanem gyakorlott szakkörvezető is. Útmutatója nem kérdőív, hanem tematikai összefoglaló. A hagyományos néprajzi leírás módszerét követve a hangsúlyt az anyagi kultúrára helyezi (gazdálkodás, viselet, táplálkozás, építkezés, település, mesterségek). A folklór területeiből csupán a népszokásokat és a munkáshagyományokat vette számba, a további részek érthetetlenül hiányoznak. Csupán a történeti mondákat említi a település tanulmányozása kapcsán. A kétségkívül hasznos módszertani könyvecske értékét sajnálatosan csökkenti, hogy a szerző szűkebb kutatási területe, a Kisalföld néprajzi képét helyezi a középpontba, más vidékeket és tájakat mellőzve.

Kósa László

Tonavalta puhaltaa. Unkarilaisia kansanlauluja.
Valikoinut ja suomentanut Viljo Tervonen (Dunáról fúj a szél. Magyar népdalok. Válogatta és finnre fordította: Viljo Tervonen). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1977. 114 l.

A bevezető írás megismertet a magyar népköltészet finn fordításának rövid történetével. 1874-ben kezdtek először magyar népszínműveket játszani Finnországban, és a finn közönségnek hosszú ideig csupán a népies műdalról lehetett fogalma, ha a magyar népköltészetre gondolt. *Viljo Tervonen* ezúttal magyarázza el a finn olvasónak, mi a különbség a műdal, a cigányzene és a valódi folklór között. Közben megismertet a magyar népdal-gyűjtés vázlatos történetével is. Elmondja, milyen ösztönzések után készítette el az eddigi legnagyobb finn nyelvű magyar folklórtörténetet. Bevezetőjét *Bartók Béla, Kodály Zoltán,* és *Ortutay Gyula* népdalról szóló írásaiból szerkesztett idézetgyűjtemény illusztrálja. A 64 finnre fordított népdalt dallammal és magyar szöveggel kísérten közli. A dalokat úgy válogatta, hogy azok képviseljék a magyar népdal minden fontos műfaji csoportját, sok vers- és dallamtípust, ugyanakkor az egész magyar nyelvterületet. Az ízléses nyomdai kiállítású kötetet irodalomjegyzék, valamint a közölt dalok feldolgozásait és lemezkiadásait tartalmazó függelék egészíti ki.

Kósa László

„Túl a Tiszán a szendrei határban..."
(Népballadák és históriás énekek Szolnok megyéből). Válogatta és a tanulmányt írta: Gulyás Éva, Szabó László. Bevezette Szurmay Ernő. Kiadta a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár és a Damjanich János Múzeum. 2. jav. kiadás. Szolnok, 1977. 159 l.

A harminchat ballada és históriás ének összesen hatvankét szövegváltozatát túlnyomórészt az utolsó évtizedben gyűjtötték a szerzők. Csupán néhány darab származik korábbi gyűjtésből, illetőleg gyűjtőtől. Az anyag egyértelműen bizonyítja, hogy a népköltészetéről, különösen verses epikus folklórjáról eddig nem ismert megye és táj elsősorban gyűjtői mulasztás miatt volt fehér folt a magyar népköltészet térképén. Terjedelmes kísérő tanulmány elemzi a szövegeket stílus és történeti rétegek szerint. Néhány ballada tartozik csupán a régebbi rétegbe, a többség új stílusú, jórészt ponyvai eredetű. A históriás énekek némelyikének keletkezése és kinyomtatása nyomon követhető. A szerzők számos megfigyeléssel gazdagítják a folklóralkotások születésének ismeretét. Adatokat szolgáltatnak a balladák és históriák előadási alkalmairól, módjairól, társadalmi beágyazottságaikról. Külön értéke a kötetnek a szövegek egy részének dallammal együtt való közreadása, amihez zenei mutató is járul. A legfontosabb eredményeket rövid német nyelvű összefoglaló tartalmazza.

Kósa László

Ujváry Zoltán: Gömöri népdalok és népballadák.
Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1977. 623 l. (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai VIII.)

Gömör a méltatlanul kevéssé ismert magyar néprajzi tájak közé tartozik. *Ujváry Zoltán*é az érdem, hogy huszonöt éven át mintegy százötven magyarországi és szlovákiai faluban járva összegyűjtötte a vidék népköltészetének színe-javát. A terjedelmes Bevezetés (9–127. l.) részletesen számol be a terepen szerzett tapasztalatokról. Felrajzolja a gömöri népköltészet jelenlegi és közelmúltbeli képét, kiemeli jellemzőit. Legtöbbje általánosítva a magyar népköltészet jelenkori helyzetét mutatja (pl. egységesülési

tendenciák a különböző táji különbségek között, a lírai dalok, különösen a szerelmi dalok túlsúlya stb.). Igyekszik bemutatni – statisztikai adatokkal is alátámasztva – a vizsgált területen lakók folklórtudását. Számos fontos észrevételt tesz, amelyek a folklóralkotások továbbadását, variálását, születését, előadási körülményeit jellemzik. Bemutatja legjelesebb adatközlőinek életét, egyéniségét. Fölhívja a figyelmet a gömöri folklórt alakító kettős tényezőre, az alföldi területek erős hatására és az északi, szlováklakta vidékek befolyására. A gyűjteménynek kiemelkedő értéke, hogy a szám szerint majdnem hétszáz szöveg közül háromszáznál több a dallamával együtt szerepel. A dallamokat *Papp János* zenetanár jegyezte le. A népköltészeti darabok a következő csoportosításban találhatók a kötetben: gyermekjáték-dalok; szerelmi dalok, lakodalmi dalok; katonadalok; pásztordalok, betyárdalok; szolgadalok, summásdalok, aratódalok; panaszdalok, bújdosók, amerikás dalok; politikai dalok; vásári nóták, koldúsénekek, bakternóták; tréfás dalok, cölöpverő nóták; balladák, rabénekek; az aradi vértanúk balladája; betlehemes játékok, karácsonyi énekek, kántálók, köszöntők. A kötetet német és szlovák nyelvű összefoglaló és tartalomjegyzék zárja.

Kósa László

Vámszer Géza: Életforma és anyagi műveltség.
Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok (1930–1975). Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 301 l.

Vámszer Géza annak a tanárnak volt a típusa, aki pályája során több városban működve sok időt szentelt a környék községeiben a néprajzi gyűjtésnek. Kötete összegező. Lezárt életműről ad képet. A szerző nem sokkal a megjelenés előtt hunyt el, nyolcvan éves korában. A leíró-adatközlő cikkek, elemző tanulmányok két nagy egységbe rendezve kerültek a kötetbe. Az első A népi műveltség köréből címet viseli. Kiemelkedik az ide sorolt írásokból a Szeben megyei *Oltszakadát* községgel és a *gyimesi csángókkal* foglalkozó dolgozat. Mindkettő korábban napvilágot látott, de igen nehezen hozzáférhető. Sorozatnyi cikk foglalkozik a *csíki székelyek* népi műveltségével (állattartás, földművelés, közlekedés, mesterségek, építkezés). A másik nagy tartalmi egység (települési formák, műemlékek) a szerzőnek a népi építkezés és település iránti kutatói vonzalmát bizonyítják. Hangsúlyosan néprajzi érdekű tanulmányok (Csíkszereda és Kézdivásárhely településformája) mellett olvashatók itt régi székelyföldi és dél-erdélyi templomok és világi építmények bemutatásával foglalkozó cikkek. Az írások adatanyagát Vámszer Géza jórészt az 1930-as és 1940-es években gyűjtötte. A kötetet illusztráló 160 fénykép és rajz ebben az időben készült. Függelékként tartozik a tanulmánygyűjteményhez a szerző néprajzi munkásságának bibliográfiája. Vámszer Géza könyve egészében véve pótolhatatlanul értékes adatközlés a viszonylag kevéssé ismert kelet- és dél-erdélyi magyarság történetének és néprajzának tanulmányozásához.

Kósa László

Vass Tibor: Jelbeszéd az ózdi finomhengerműben.
Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1977. 119 l. (Borsodi kismonográfiák 5.)

A magyarországi acélgyártás egyik legnagyobb múltú üzeme az ózdi kohászati művek. A finomhengerműben uralkodó nagy zaj szükségessé tette, hogy a munka összehangolása és eredményessége céljából a dolgozók között tradicionális jelbeszéd alakuljon ki. A munkahely története és a munkafolyamatok rövid leírása után a szerző ennek a jelbeszédnek a szótárát állította össze. A jellegzetes kéz- és testtartásból, vala-

mint a hozzájuk szorosan kapcsolódó arcjátékból álló jeleket két nagy csoportra, a technológiai folyamat és a köznyelvi beszédjelek csoportjára osztva ismerheti meg az olvasó. A megértést a pontos értelmezések mellett nagyszámú fénykép segíti. A szerző nem vállalkozott anyagának sem nyelvészeti, sem néprajzi elemzésére, csupán a jelbeszéd alkalmazásának néhány speciális esetét írja le. A kötet tartalmát rövid német nyelvű összefoglalóban is megtalálják az érdeklődők.

Kósa László

Végh Olivér: A kalotaszegi fazekasság.
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977. 93 l.

Kalotaszeg az egyik legtüzetesebben ismert magyar néprajzi táj, a fazekasság kutatása azonban mindeddig kimaradt a tudományos vizsgálódás látóköréből. *Végh Olivér* könyvének az érdeme, hogy a hiány pótlásán fáradozik, és elvégzi a kutatás alapvető munkálatait. A levéltári, szakirodalmi adatgyűjtés és a szájhagyomány tanúsága szerint 93 fazekasmester dolgozott Kalotaszeg községeiben a 17. század végétől napjainkig. Ezek egyharmada Bánffyhunyadon működött, a többiek tucatnyi más helységben szétszóródva. A mesterek és központok számbavétele után a szerző a technikával, a termékekkel és díszítményekkel ismertet meg. A kalotaszegi népművészet keleti kapcsolatairól szóló utalásokat – a kérdés súlyához és bonyolultságához mérve – nem érezzük kellően megalapozottnak és bizonyítottnak. Az ízléses kiállítású kötetet 24 rajz és 83 cseréptárgy fényképe teszi szemléletessé.

Kósa László

A magyar irodalomtudomány bibliográfiája, 1977

Összeállította: Németh S. Katalin

A bibliográfiában feldolgozott folyóiratok rövidítése:

AHist	=	Acta Historica
AHistLittUSzeg	=	Acta Historicae Litterarum Hungaricarum, Szeged
ALitt	=	Acta Litteraria
Alf	=	Alföld
AngFilTanDebr	=	Angol Filológiai Tanulmányok, Debrecen
BarMűv	=	Baranyai Művelődés
ÉI	=	Élet és Irodalom
Ethn	=	Ethnográfia
FilKözl	=	Filológiai Közlöny
Fo	=	Forrás
Fotóműv	=	Fotóművészet
HK	=	Hadtörténeti Közlemények
Hel	=	Helikon
HevSz	=	Hevesi Szemle
HungPEN	=	The Hungarian P. E. N.
Irod.Szle	=	Irodalmi Szemle
Irod.Újs	=	Irodalmi Újság
It	=	Irodalomtörténet
ItK	=	Irodalomtörténeti Közlemények
Je	=	Jelenkor
Katol.Szle	=	Katolikus Szemle

KatSzó = Katolikus Szó

Kort = Kortárs

Ktáros = Könyvtáros

Kr = Kritika

KultKöz = Kultúra és Közösség

Látóh = Látóhatár

Lit = Literatura

MFilSz = Magyar Filozófiai Szemle

MKsz = Magyar Könyvszemle

MNy = Magyar Nyelv

MNyr = Magyar Nyelvőr

MTA II. OK = A Magyar Tudományos Akadémia II. osztályának közleményei

MTud = Magyar Tudomány

Műv = Művészet

MV = Mozgó Világ

Nagyv = Nagyvilág

Napj = Napjaink

Neohel = Neohelicon

NÉtHongr = Nouvelles Études Hongroises

NHQu = New Hungarian Quarterly

NyK = Nyelvtudományi Közlemények

Nyelv- és Irod. tud. Közl. = Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények

NyelvKult = Nyelvünk és Kultúránk

PárttK = Párttörténeti Közlemények

RefSzle = Református Szemle

Som = Somogy

SoprSz = Soproni Szemle

StudSlav = Studia Slavica

Szabolcs-SzatmáriSz = Szabolcs-Szatmári Szemle

Száz = Századok

SzI = Szovjet Irodalom

Szính = Színház

TársSz = Társadalmi Szemle

Ttáj = Tiszatáj

ÚjFo = Új Forrás

ÚjT = Új Tükör

VasiSz = Vasi Szemle

Vig = Vigilia

Vil = Világosság

Vság = Valóság

Az 1977. évi bibliográfia összeállításakor az Irodalomtörténeti Közlemények éves bibliográfiájában kialakított hagyományt követtük. A bibliográfia szerkezete a következő: Az *általános rész* után az *Összehasonlító irodalomtörténet, irodalmi kapcsolatok* fejezet és az *Irodalomelmélet, nyelv, stílus, fordítás* következik. A magyar irodalomtörténet korszakaira vonatkozó általános anyagot négy nagy csoportban összegeztük: régi magyar irodalom; felvilágosodás, reformkor; XIX. század; XX. század. A személyi rész egyetlen betűrendben sorakoztatja fel a hazai magyar szerzőkre vonatkozó irodalmat. A szerzők szépirodalmi jellegű műveiből csak az irodalomtörténeti jelentőségű gyűjteményes illetve kritikai kiadásokat vettük föl. *A magyar irodalom külföldön* fejezet Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, a Szovjetunió és egyéb országok magyar irodalmát fogja össze, minden országnál általános és szerzői részre tagolódva. A külföldi anyag gyűjtésénél a Hungarika Irodalmi Szemle és a Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok c. bibliográfiák adataira támaszkodtunk. Az anyaggyűjtést 1978. szeptember 30-án zártuk, a később beérkezett adatok a következő év bibliográfiájában szerepelnek.

IRODALOMTUDOMÁNY

Általános rész

Agopcsa Marianna: A szocialista művészet folytonossága. = A Hét, 4. 7.
Almási Miklós: Esszé a felelősségről. = Vság, 10. 27–28. (Látóh, 1. 126–150.)
Almási Miklós: Kényszerpályán. Esszék, tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 435 l. (Elvek és utak.)
Apor Éva: A 150 éves Akadémiai Könyvtár jubileuma. = MKsz, 1. 72–74.
Arató Endre: The antinomies of the neomarxian theory of culture. = International Journal of Sociology, 1. 3–24.
Benda Kálmán: Egy új forrástudomány: a történeti grafológia. = Kort, 7. 1123–1131.
Benjámin László: A párbeszéd folytatása. = ÚjT, 41. 5. /A IV. költőtalálkozóról./
Benkő László: Nemzetiség, magyarság. = Alf, 5. 82–85.
Bényei Miklós: A művelődéspolitika fogalmáról. = Alf, 7. 67–77.
T. Biró Zoltán: Népi-nemzeti kultúra a szocialista társadalomban. = Ttáj, 7. 49–58.
Bodolai Zoltán: The timeless nation. (The history, literature, music, art and folklore of the Hungarian Nation.) Hungarian Publishing Co. Sydney, 1977. 336 p.
Bojtár Endre: A marxista irodalomtudomány történetiségéről. = Kr, 9. 18–19.
Csapodi Csaba: 150 Jahre Akademiebibliothek in Budapest. = Biblios, 2. 192–198.
Cseres Tibor: Mire való a történelmi publicisztika? = Je, 536–528. (Látóh, 7. 148–153.)
Dankanits Ádám: A közművelődés történetéről. = Korunk, 1–2. 15–21.
Dobozy Imre: Két zászló. Szocialista hazafiság és internacionalizmus mai irodalmunkban. = ÉI, 17. 1. (Látóh, 6. 124–132.)
Dobozy Imre: A legfőbb érv: a jó mű. = ÉI, 25. 1.
Domokos János: Échanges culturels et edition. = NÉtHongr, 12. 135–157.
Domokos Mátyás: Nagyhatalmi helyzet vagy versírógép? = It, 1. 124–139. (Látóh, 6. 133–148.)
Egri Péter: A Modern Filológiai Füzetek tíz évének mérlege (1966–1975). = Hel, 4. 457–460.
Erdei Grünwald Mihály: Aranytól Joyce-ig és tovább... Beszélgetés Németh G. Bélával az olvasásról, a könyv megszerettetéséről, a közművelődésről. = ÚjT, 35. 20–21.
Erki Edit: Írókról jót vagy semmit? = ÚjT, 32. 5.
Fehér Ferenc: Az ideológia, mint demiurgosz a modern művészetben. = Híd, 2. 207–218.
E. Fehér Pál: Áldozatok, felelősök. Jegyzetek a nacionalizmus következményeiről. = ÉI, 2. 3–4.
E. Fehér Pál: A költői és a tudományos igazság. Egy divat természetrajzához. = ÉI, 19. 4.
E. Fehér Pál: Na obscsej pocsve. = Voproszü Literaturü, 11. 137–144. /A magyar haladó gondolat fejlődéséről./
E. Fehér Pál: Nemzet – nemzetiség. = Kr, 12. 3–4.
Fekete Gyula: Nemzedékváltás, műveltségeszmény, orientáció. = Napj, 10. 6.
Fenyő István: Hogyan kell(ene) írni írókról? = Napj, 8. 10.
Fenyő István: Klasszikusaink hagyatékának megbecsüléséről. = Napj, 6. 10.
Fenyő István: A saját és az „idegen" kultúra viszonyáról. = Napj, 9. 10.
Fülöp Géza: Száz esztendeje indult a Magyar Könyvszemle. = Ktáros, 1. 10–13.; 2. 68–70.
Handbuch der ungarischen Literatur. Hrsg. von Tibor Klaniczay. Bp. 1977. Corvina Verlag, 658 p. 20 t.
Havasi Zoltán: Az Akadémiai Könyvtár jubileumi kiadványai. = MKsz, 1. 74–77.
Havasi Zoltán: 175 éves az Országos Széchényi Könyvtár. Hagyomány és újat építés. = Ktáros, 9. 507–510.
Horváth Ferenc: Nemzetközi kultúrtörténeti szimpozion, Kőszeg, 1976. július. 5–9. = VasiSz, 2. 233–237.

Illyés Gyula: Intellect and Violance. = NHQu, 66. 75–84.
Illyés Gyula: Komfortos haza. = Látóh, 6. 114–123.
Illyés Gyula: A provincializmus felé, előre! = Új Auróra, 1. 3–4.
Illyés Gyula: A szó tisztaságáért, a szellem szabadságáért – cenzúrával? Igen! = Kort, 10. 1507–1513. (Látóh, 11. 137–149.)
Juhász Ferenc: Az írástudók hűsége. = Látóh, 12. 19–116.
Käfer István: Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve. (1577–1977.) Bp. 1977. Magyar Helikon, 247 l.
Kertész Gyula: A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája. Egyedi repertóriumok. /Kiad. az OSZK, KMK./ Bp. 1977. NPI, 208 l.
Kiss Gy. Csaba: A népi és a nemzeti kultúra kérdései. = Ttáj, 10. 58–60.
Klaniczay Tibor: La science littéraire hongroise. = NÉtHongr, 12. 171–181.
/Kókay György/ (k. gy.): A Magyar Könyvszemle jubileuma. = MKsz, 2. 194–196.
Kollin Ferenc: A Prager Könyvkiadó története. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 170 l. (Irodalomtörténeti füzetek 92.)
Köpeczi Béla: Eszmék és utak a művészetben. Jegyz. Vámos Vera. Bp. 1977. Móra Kiadó, 168 l.
Kulin Ferenc: A hagyományról. = MV, 6. 75–77.
A kulturális élet kérdéseiről. Pozsgay Imre kulturális miniszterrel beszélget Kepes András. = Kr, 10. 3–5.
Lukács György: Préface a „littérature hongroise, culture hongroise". = L'Homme et Société, 43–44. 10–25.
Magyar irodalomtörténetírás 1976. Bibliográfia. (Összeáll. Stauder Mária.) = ItK, 4–6. 703–747.
A magyar könyvtörténeti szakirodalom 1971–1975. 1. A középkori kéziratosság bibliográfiája. (Összeáll. Fodor Adrienne és Madas Edit.) = MKsz, 1. 82–91.
A magyar könyvtörténeti szakirodalom bibliográfiája. 2.Nyomda-,könyv-,könyvtár- és sajtótörténet. (Összeáll.: Borsa Gedeon és Szelestei N. László.) = MKsz, 3. 289–303.
Mátrai László: A kultúra történetisége. Válogatott tanulmányok és cikkek. Bp. 1977. Gondolat, 417 l.
Mesterházi Lajos: Licsnoszt' i isztorija. = Voproszü Literaturü, 11. 34–49.
Mészöly Miklós: A tágasság iskolája. Tanulmányok, esszék. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 374 l.
Miskolci kistükör. Jegyzetek a város művelődés- és irodalomtörténetéből. (Összeáll.: Kárpáti Béla.) = Napj, 5. 11.; 7. 11.; 8. 11.; 9. 11.; 10. 11.; 12. 11.
Művészetpolitikánk időszerű kérdései. (Tanulmányok.) Szerk. Agárdi Péter. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 401 l.
Németh G. Béla: A tankönyvírás nyomorúsága. = Alf, 5. 59–64.
Óvári Miklós: Kulturális politikánk időszerű kérdéseiről. = TársSz, 7–8. 13–28. (Látóh, 9. 97–123.)
Pándi Pál: Jegyzetek a művészet szabadságáról. = Látóh, 12. 117–125.
Passuth László: Tornyok árnyékában. /Cikkek, tanulmányok, úti jegyzetek./ Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 526 l.
Pomogáts Béla: A történelemtől az irodalomtörténetig. = ÉI, 13. 2.
Pozsgay Imre: Könyvheti számvetés. = ÉI, 22. 1., 4.
Pozsgay Imre: The scope and limits of legislating in culture. = NHQu, 66. 63–74.
Ruffy Péter: Bujdosó nyelvemlékek. A Tihanyi alapítólevéltől a bori noteszig. Bp. 1977. Móra Kiadó, 164 l.
Somlyó György: A költészet vérszerződése. Tanulmányok. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 604 l., 1. t.
Spielmann József: A közjó szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó, 349 l.
Százéves a Somogyi-Könyvtár. (Dokumentumok. Szerk. Péter László.) Szeged, 1977. JATE. 80 l. (Csongrád megyei könyvtári füzetek 5.)
Tóth Dezső: Élő hagyomány, élő irodalom. Tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 777 l. (Elvek és utak.)
Veress Miklós: A költő sem vonulhat félre. Felszólalás a költőtalálkozón. = ÉI, 42. 1., 4.
Verselemzések bibliográfiája. 2. bőv. kiad. Tatabánya, 1977. 100 l.

Vitányi Iván: Szocialista kultúra, szocialista ember. = Napj, 10. 1., 7. /Elhangzott a Tokaji Írótábor megnyitóján./

Walkó György: Katarzis nélkül. Színházi tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 340 l. (Elvek és utak.)

Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból. Összeáll. – –. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 639 l.

Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Szerk. Ladányi Sándor. Közread. a Magyarországi Református Egyház Zsinati Iroda Sajtóosztálya. 3. jav. bőv. kiad. Bp. 1977. 712 l.

Összehasonlító irodalomtörténet, irodalmi kapcsolatok

Bajomi Lázár Endre: French Literature in Hungary – in Figures. = NHQu, 68. 173–176.

Balota, Nicolae: Le 8. Congrés International de Littérature Comparée. = Cahiers Roumaines d' Etudes Littéraires, 1. 148–150.

Barabas, Jurij: A realizmus útjai. A budapesti AICL. kongresszusról. = SzI, 1. 163–164.

Bernhart, Ingeborg: Fejlődés a nemzetközi komparatisztikában. AICL kongresszus Budapesten 1976 augusztusában. (Egy külföldi résztvevő visszapillantása.) = Hel, 2. 276–278.

Bernhart, Ingeborg: A realizmus útjai. Irodalomtudósok nemzetközi kongresszusa. = Hel, 2. 263–265.

Beszélgetések az összehasonlító irodalomkutatás kérdéseiről. = MTud, 4. 302–304. /Renné Wellek, Mohamadou Kane, Fernández Retamar nyilatkozata./

Bobrowincka, Maria: Kongres komparatytów w Budapeszcie. = Ruch Literacki, 5. 411–413.

Bojtár Endre: A kelet-európai avantgarde irodalom. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 158 l. (Modern filológiai füzetek 29.)

Botka Ferenc: Szovjet irodalom, magyar tükörben. A 100% ötven év előtti missziójáról. = Napj, 11. 6–7.

Carrera, Gustavo Luis: Összehasonlító irodalmi kongresszus Budapesten. = Hel, 2. 274–275.

Chevrel, Yves: Beszámoló az AICL VII. kongresszusáról. Budapest, 1976. augusztus 12–17. = Hel, 2. 266–273.

Csapláros István: A felvilágosodástól a felszabadulásig. Tanulmányok a magyar–lengyel irodalmi kapcsolatok köréből. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 287 l. (Elvek és utak.)

Dávid Gyula: Komparatisztikai problémák. = Korunk, 8. 606–609.

Durišín, Dionýz: Poznámky k 8. kongresu AICL v Budapesti. = Slavia, 2. 221–223.

Elbert János: Comparative Literature and History. The Budapest Congress of the International Comparative Literature Association. = NHQu, 65. 124–126.

Élő kapcsolatok. Körkérdés a magyar írókhoz a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatvanadik évfordulója alkalmából. = SzI, 11. 138–153.

Fáj Attila: A Jónás-téma a világirodalomban. Róma, 1977. Szerző, 175 l.

E. Fehér Pál: A felismeréstől a megismerésig. Mit tudunk Közép-Kelet-Európa irodalmairól? = ÉI, 15. 3.

E. Fehér Pál: Háborúban, Budapesten. Adalékok a közép-kelet-európai sorsközösséghez. = ÉI, 29. 5.

E. Fehér Pál: Muraszombattól Moszkváig. Irodalmunk fogadtatásáról. = ÉI, 31. 2–4.

E. Fehér Pál: Párizstól Szófiáig. = ÉI, 23, 1–2. /Írók a békéért./

E. Fehér Pál: Találkozások. = Kort, 4. 599–602. /Magyar – szovjet irodalmi kapcsolatok./

Fried István: Konferencia a közép-kelet-európai romantika kérdéseiről. = Hel, 1. 205.

Fried István: A magyar jugoszlavisztika kezdeteihez. (Vázlat.) = FilKözl, 4. 444–449.

Fried István: Problémy mad'arské literárnévedné slavistiky. = Slavia, 3. 308–314.

Göncz Árpád: Magyar versek holland visszhangja. = ÉI, 38. 6.

Irodalmunk barátsága. A magyar–orosz és a magyar–ukrán irodalmi kapcsolatok történetéhez. Szerk. Fenyvesi István. Közread. a MSZBT, 1977. 381 l.

B. Juhász Erzsébet: A lelkiismeret forradalmára. Lev Nyikolajevics Tolsztoj Magyarországon. = Napj, 11. 7.

Kada Júlia: Graves és Magyarország. = Kort, 9. 1448.

Käfer István: A szlovák kuruchagyomány eredete és változásai. = Új Auróra, 1. 96–105.

Kemény G. Gábor: Kapcsolatok vonzásában. Tanulmányok. Bratislava, Madách – Bp. Gondolat Kiadó, 1977, 194 l.

Kemény G. Gábor: Porumbacu Magyarországon. = Új Auróra, 3. 76–86.

Keszthelyi Tibor: Afrika felfedezése a magyar irodalomban. = Nagyv, 9. 1383–1385.

Kiss Gy. Csaba: Lengyel tükörben. = Nagyv, 8. 1258–1259. /A magyar irodalom Lengyelországban./

Kovács József: A szocialista magyar irodalom dokumentumai az amerikai magyar sajtóban. 1920–1945. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 438 l. (Irodalom, szocializmus.)

/Kovács Sándor Iván/ K. S. I.: Amerikától Latin-Amerikáig. = Kort, 5. 757–759.

Köpeczi Béla: Les courants idéologiques de notre époque et la littérature française contemporaine. = ALitt, 1–2. 135–146.

Les Lumières en Hongrie, en Europe Centrale et en Europe Orientale, Colloque, 3. Mátrafüred, 28 septembre – 2 octobre 1975. /Org.: Magyar Tudományos Akadémia, Irodalomtudományi Intézet./ (/Red./ Béla Köpeczi, Eduard /Ede/ Bene, Ilona Kovács.) Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 365 l., 18 t.

Soboul, Albert: Sur le système du despotisme éclairé. 19–29. – *Klingenstein, Grete:* Einige Überlegung zum politischen System des aufgeklärten Absolutismus. 31–38. – *Kosáry Domokos:* Absolutisme èclairé – tendance nobiliaire éclairée. 39–47. – *Bauer, Roger:* Culture et public au XVIIIe siecle. 89–96. – *Benda Kálmán:* Les Lumières et la culture paysanne dans la Hongrie de XVIIIe siecle. 97–109. – *Duţu, Alexandru:* Tradition orale et expansion de livre – l'exemple de la culture roumaine. 111–115. – *Libera, Zdiesław:* Problèmes choisis de sociologie de la littérature au XVIIIe siecle. 167–173. – *Trénard, Louis:* La marché français du livre (1750–1789). 175–195. – *Dergeavina, Olga:* Le rôle du théâtre dans la vie culturelle de la Russie au XVIIe et au début du XVIIIe siècle. 197–201. – *Szathmári István:* L'influence des Lumieres sur la formation de la langue et de la culture linguistique. 203–209. – *Ehrard, Jean:* Y a-t-il un „Style des Lumières"? 213–221. – *Zádor Anna:* Arts et Lumières. 223–236. – *Kostkiewiczowa, Teresa:* Un dictionnaire des Lumières polonaises (en annexe: „Classicisme", „Rococo"). 271–289. – *Laufer, Roger:* Genre et idéologie: la fable de La Fontaine à Florian. 291–298. – *Turčany, Viliám:* Quelques observations sur le style de l'époque des Lumiéres slovaque. 299–304. – *Belitska-Scholz, Hedvig:* Die Entwicklung der ungarischen Schauspielkunst im Zeitalter der Aufklärung (Mezäne und Stile). 305–312. – *Falvy, Zoltán:* Une collection de danses du XVIIIe siècle en Hongrie. 313–326. – *Bibó István:* Europäische Einflüsse und lokale Entwicklung in der ungarischen Architektur des Zeitalters der Aufklärung. 327–332. – *Kelényi György:* Rolle und Bedeutung des amtlichen Bauwesens Ungarns in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts. 333–336. – *Preiss, Pavel:* Sur l'allégorie profane à l'époque des Lumières en Europe centrale. 337–345. – *Galavics Géza:* Le Télémaque de Fénelon et les peintures murales de Sopron. 347–353.

Thomas Mann und Ungarn. Essays. Dokumente. Bibliographie. (Einl: Antal Mádl, Judit Győri. Übers.: Iréne Kolbe.) Bp. – Köln etc. 1977. Akadémiai Kiadó, 693 p.

Meyer, Jean: Saint-Simon et Rákóczi. = NÉtHongr, 12. 243–264.

Mihályi Gábor: Az amerikai irodalom Magyarországon – amerikai szemmel. = Nagyv, 7. 1096–1098.

D. Molnár István: Magyar irodalom Lengyelországban. = ÉI, 12. 7.

D. Molnár István: Magyar írók lengyel kislexikona. = ÉI, 29. 6.

Nagy Miklós: Irodalmunk lengyel szemmel. = Életünk, 5. 471–475.

Pomogáts Béla: Irodalmunkról Prágában. = ÉI, 24. 7.

Pomogáts Béla: Október és a kortárs magyar irodalom. = Budapest, 11. 10–11.

Radev, Sztoján: Bolgárok és magyarok. Fejezetek a bolgár–magyar művelődési kapcsolatok történetéből. Bp. 1977. Gondolat Kiadó, 292 l., 22 t.

Réz Pál: Három kis adalék Thomas Mann magyarországi kapcsolataihoz. = It, 1. 232–236.

Sárközy Péter: The latest results of research in the area of Italo-hungarian cultural history. – Neohel, 1. 285–293.
Schweitzer Pál: Thomas Mann feljegyzései első budapesti felolvasásáról. – It, 2. 478–482.
Sőtér István: Egy nemzeti irodalom története – komparatista módszerrel. – Hel, 3. 241–247., Korunk, 8. 612–616.
Szabolcsi Miklós: A történeti módszerek megújulása és a komparatisztika. – Hel, 3. 348–352.
Szentmihályi Szabó Péter: Magyar líra – angol nyelven. – ÉI, 36. 4.
Sziklai László: Történelmi lecke, haladóknak. Cikkek, tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 443 l. (Elvek és utak.)
Sziklay László: Magyar irodalom – szomszédaink irodalma. – Ttáj, 3. 67–73.
Sziklay László: Visszhangok. Tanulmányok, elemzések, értékelések. Bratislava–Bp. Madách – Szépirodalmi Kiadó, 401 l.
Szőke György: A Nyugat és az orosz irodalom. – Arion 10. 172–176.
Tamás Aladár: A 100% és a világirodalom. – Nagyv, 8. 1219–1223.
Tamás Aladár: Szovjet irodalom Magyarországon az 1920-as években. – SzI, 12. 154–157.
Tardy Lajos: Évezredes kapcsolat. – SzI, 10. 149–153. /Grúz–magyar irodalmi kapcsolatok./
Vajda György Mihály: Present perspectives of comparative literature. – Neohel, 1. 266–281.
Cs. Varga István: A történelem logikája szerint. – Ttáj, 8. 66–68. /Az Új jelenségek az európai szocialista országok prózájában c. orosz nyelvű tanulmánykötetről./
Vigh Árpád: Comparaison et similitudine. – Neohel, 1. 191–218.

Irodalomelmélet, nyelv, stílus, fordítás

Almási Miklós: Entwicklungswege des Dramas. Geschichte einer Kunstgattung von Goethe bis O'Neill. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 490 l.
Ankét a műfordításról. /1977. Rend. az Irodalmi Szemle, Szerkesztőség. Hozzászólások./ – Irod. Szle, 8. 720–739.
Bakos Ferenc: A jelentés szerkezete és mozgása. Megjegyzések Zsilka János legújabb könyvéhez. – NyK, 79. 1–2. 245–257.
Barla Gyula: A stílustan és a stíluselemzés a középiskolában. – MNyr, 1. 64–67.
Bécsy Tamás: Drámaelmélet az ontológia és az esztétika határán. Bp. 1977. M. Színházi Int, 100 l. (Színházelméleti füzetek 5.)
Bécsy Tamás: A műelemző módszerek problémái és az elmúlt évek műelemző kötetei. – Lit, 1. 13–22.
Béládi Miklós: Avantgarde és kaland. – Alf, 2. 62–64.
Benkő Loránd: Herder árnyékában? – Kort, 12. 1956–1959.
Bojtár Endre: A funkcionális strukturalizmus az irodalomtudományban. J. Mukařovsky. – KultKöz, 2. 5–24.
Bojtár Endre: Signe et chose dans la littérature d' avantgarde de l'Europe de l'Est. – Zagadnienia Ródzajów Literackich, 1. 67–79.
Borbély János: Műfordításunk ügyes-bajos dolgairól. – Új Symposion, 143. 137–138.
Chmel, Rudolf: A fordítás szerepe az irodalmi kapcsolatokban. – Irod. Szle, 8. 740–747.
Csibra István – Szerdahelyi István: Esztétikai ABC. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 261 l.
Deák Tamás: Az író és a nyelv. – Korunk, 1–2. 43–48.
Déry Tibor: Megjegyzések a líra szociológiájához. – Kort, 2. 282–290.
P. Dombi Erzsébet: A költői tranzitiválás grammatikája. – MNyr, 2. 182–189.
Duba Gyula: Műfordítás és világérzés. – Irod. Szle, 8. 875–876.
Fukász György: Az érthetőség a művészetben. Egy esztétikai vita tanulságai. – TársSz, 6. 105–109.
Gáspári László: Adalékok a nominális stílus természetéhez. – MNyr, 1. 87–95.
Gondos Ernő: Tény? Érték? Ideológia? A „pozitivizmus"-vitáról. – Vság, 5. 95–100.
Gyergyai Albert: Esszé az esszéről. – ÚjI, 3. 91–99.
Gyertyán Ervin: Egy zsurnálkritikus töprengései. A kritika paradoxonjai. – ÉI, 4. 4.
Gyertyán Ervin: A kritika konfliktusai. – ÉI, 13. 5.
Gyertyán Ervin: A kritika közönsége. – ÉI, 9. 5.

Cs. Gyimesi Éva: A lírai szerkezet geometriája. = Utunk, 21. 10.
Hap Béla: Fantázia és méricskélés. = Hel, 4. 461–470. /A műfordításról./
Hermann István: Az áttűnt dráma. = Szính, 8. 1–7. (Látóh, 8. 164–170.)
Hofer Tamás: XIX. századi stílusváltozatok az értelmezés néhány lehetősége. = Ethn, 1. 61–80.
Horányi Özséb: A „kép jelentése" terminus használatról. = Fotóműv, 4. 26–29.
Horányi Özséb: A szemiotika hasznáról és haszontalanságáról. = Fotóműv, 4. 30–33.
Ilkei Csaba: A simple story. = NHQu, 65. 126–129.
Jánosi János: A kritika időszerűsége. = Utunk, 21. 1–2.
Józsa Péter: Mécanismes de la communication sociale des valeurs esthétiques. = Social Science Information – Information sur les Sciences Sociales, 2. 191–211.
Katona Imre: A nevetés szociológiája. Modern városi vicceink egy csoportjának társadalomstatisztikai elemzése. = Fo, 12. 45–61.
Kemény Gábor: Nyelvtani és képi determináció a teljes metaforában. = NyK, 1–2. 177–200.
Kis Tamás: Vaktölténnyel kártyavárak ellen? Megjegyzések Szerdahelyi István cikkéhez. = Kr, 2. 10. /A kritikai szubjektivizmusról./
Kiss Endre: Gondolatok a modern nagyregény elméletéhez. = Lit, 1. 61–77.
É. Kiss Katalin: Vita a bekezdés retorikájáról. = Hel, 1. 150–151.
Kmeczkó Mihály: Színházi kritikánkról – kritikusan. = Irod. Szle, 2. 168–173.
Kolozsvári Grandpierre Emil: Herder árnyéka. = Kort, 8. 1303–1311.; (Látóh, 11. 118–137.)
Komlós János: Félre! = Kr, 2. 12. (Látóh, 8. 150–152.) /A színházi kritikáról./
Kosáry Domokos: Strukturalizmus és történettudomány. = Vság, 9. 39–48.
Kovács Endre – Szerdahelyi István: Irodalomelméleti alapfogalmak. Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 229 l.
Kőháti Zsolt: Félnünk kell-e Herder jóslatától? = Kort, 10. 1656–1659. (Látóh, 11. 149–156.)
Köpeczi Béla: Kell-e kritika? = Kort, 9. 1453–1459. /*Fejes Endre:* Gondolat a fene... c. könyve kapcsán./
Lukács György: Istorija razvoja moderne drame. = Izraz, 5. 651–664; 6. 767–784. 10. 1392–1400.
Menyhért Jenő: Egy evidencia bizonyítása. Jegyzetek az irodalmi szociográfiáról. = Életünk, 2. 145–158.
Miklós Pál: A „szép" tárgy jelentései. = Je, 1. 61–67.
Nagy Endre: Modern művészet, szociális művészet. Adalékok a marxista esztétikai gondolkodás és kritika magyarországi kezdeteihez. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 332 l. (Elvek és utak.)
Orbán Ottó: Where does the poet come from? = NHQu, 67. 93–97.
Papp Tibor: A költészet bomlasztó ereje nélkül mi a valóság? = Magyar Műhely, 53. 55–59.
Páskándi Géza: Egy „kihívó betűrím". = Ttáj, 2. 22–27.
Páskándi Géza: Költői nyelvünk egyéni változatai és a táj. = Ttáj, 6. 40–48.
Pető Gábor Pál: A kritika és a rágalom határa. Egy különös per tanulságai. = Kr, 4. 4–5.
Pintér Lajos: A magyarországi próza útjai. = Új Symposion, 147–148. 392–397.
Radnóti Sándor: A műértelmezés világképe. = MV, 4. 90–99.
Rigó Béla: Különvélemény egy vitáról. = ÉI, 36. 2. /A gyermekköltészetről./
Seres József: Gyermekköltészetünk „világszínvonala". = ÉI, 34. 4.
Válasz: *Szentmihályi Szabó Péter* = ÉI, 34. 4.
Simon Zoltán: Giccs? Bestseller? Lektür? Gondolat a közkeleti irodalomról. = Alf, 8. 50–60.
Somlyó György: Bevezetés a modern költészetbe. 1–2. = Kort, 1. 114–126., 2. 291–303.
Somlyó György: A fordító paradoxona. = ÉI, 20. 4.
A strukturalizmus-vita. Dokumentumgyűjtemény. Összeáll. Szerdahelyi István. 1–2. köt. Akadémiai Kiadó, 277, 163 l. (Opus. Irodalomelméleti tanulmányok, 1–2.)
Szerdahelyi István: Előszó. 1. 7–8. – *Szabolcsi Miklós:* Strukturalizmus, napi kritika és közönség Franciaországban. 1. 9–24. – *Hankiss Elemér:* Bevezetés a Strukturalizmus című kiadványhoz. 1. 25–35. – *Hankiss Elemér:* Kvantitatív módszerek az irodalomtudományban. 1. 36–69. – *Hankiss Elemér:* A „struktúra". (Kísérlet a fogalom meghatározására.) 1. 70–88. – *Hankiss Elemér:* Az irodalmi mű: struktúra vagy modell? 1. 89–114. – *Miklós Pál:* Bevezetés a Helikon 1968. 1. számához. 1. 115–147. – *Bojtár Endre:* Az irodalomtudományi strukturalizmus fantomja ellen. 1. 148–150. – *Bojtár Endre:* Az irodalmi mű értékelése. 1. 151–192. – *Szerdahelyi*

István: Kis János – Bence György: A strukturális elemzés határai című cikkének ismertetése. 1. 193–197. – *Hermann István:* Az elsüllyesztett ember. Jegyzetek a strukturalizmusról. 1. 198–215. – *Kelemen János:* A strukturalista irodalomszociológia néhány problémája. 1. 216–227. – *Kelemen János:* Barthes irodalomszemlélete. 1. 228–237. – *Kistamásné Varga Sarolta:* A strukturalizmus vázlatos kritikája. 1. 238–252. – *Kiss Lajos:* Struktúra és strukturalizmus. 2. 14–18. – *Hankiss Elemér:* Amiről érdemes vitatkoznunk. 2. 19–25. – *Novák Zoltán:* Megjegyzések Hankiss Elemér válaszához. 2. 26–20. /*Hankiss Elemér:* Amiről érdemes vitatkoznunk c. cikkéről./ – *Kelemen János:* Mi a strukturalizmus? 2. 31–39. – *Szili József:* Megjegyzések Novák Zoltán cikkéhez. 2. 40–44. /N. Z.: Megjegyzések Hankiss Elemér A Jancsó-filmek motívum rendszere című cikkéhez./ – *Zoltai Dénes:* A strukturalizmus-vita margójára. 2. 45–49. – *Szegedy-Maszák Mihály – Veres András:* Fantomok ellen? (Megjegyzések Novák Zoltán megjegyzéseihez.) 2. 50–55. – *Hajdú Ráfis Gábor:* Vita közben. (Lapszéli jegyzetek.) 2. 56–59. – *Kiss Lajos:* Az érvelés struktúrája. 2. 60–64. – *Szerdahelyi István:* Mácza János a Kritika szerkesztőségéhez intézett levelének isnertetése. 2. 65. – *Lukács Antal:* Miről folyik a vita? 2. 66–70. – *Molnár Ilona:* Strukturalizmusok? 2. 71–82. – A Kritika szerkesztőségének megjegyzései. 2. 83–86. – *Szerdahelyi István:* Vita a strukturalizmusról a magyar irodalomtudományban. 2. 87–129. – *Veres András:* A nyelvészeti strukturalizmusról. 2. 130–162. – A Magyar Tudomány-beli vita bibliográfiája. 2. 163–164.

Süpek Ottó: La motivation historique de la poésie de l' „amor Dei". = ALitt, 12. 39–50.

Süpek Ottó: Uvaky nad metodou správné analyzy literárnich textu. = Česká Literatura, 1. 262.

Szabó Magda: Aranyfüst és sóhajok nélkül. Részletek egy felszólalásból. = ÉI, 35. 1. /A történelmi drámáról./

Szabó Zoltán: A századvégi impresszionizmus stílusformái. = ItK, 2. 207–214.

Szegedy-Maszák Mihály: The concept of the tragic from the enlightenment to romanticism. = ALitt, 12. 152–158.

Székely András: Irodalmi irányok – művészeti irányok. Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 163 1. (Műelemzések kiskönyvtára 5.)

Szentmihályi Szabó Péter: Különvélemény a gyermekköltészetről. = ÉI, 31. 5.

Szerdahelyi István: 30 Jahre ungarische Aesthetik. 1945–1975. = ALitt, 3–4. 346–365.

Sziládi János: Történelmi drámák – mai vígjátékok. = Szính, 10. 1–6.

Szilágyi Ákos: Líra és forradalom. = Vság, 12. 19–35.

Szilágyi Ákos: A lírától az epikáig. = MV, 3. 16–23.

Szilágyi Ákos: Vázlat a formalizmusról. = Kr, 12. 10–11.

Szili József: Az irodalom funkciója mint történeti és esztétikai probléma. = Hel, 3. 353–357.

Szirmai Péter: Kísérlet a szemléltetés sajátos alkalmazására a filozófiai oktatásban. = FilKözl, 1. 44–53. /Az irodalmi szemléltetés./

Szombathy Bálint: A konkrét költészet útjai. = Új Symposion, 146. 1–16.; 147–149. 1–16. 1–20.

Szombathy Bálint: Az urbánus környezet költészeti objektumai. = Híd, 4. 562–564.

Ungvári Tamás: Avantgarde oder Realismus? Zur Brecht-Lukács-Debatte. = ALitt, 1–2. 89–133.

Ungvári Tamás: Az epikus színház. = Nagyv, 6. 902–909.; 7. 1076–1082.

Ungvári Tamás: A regény és az idő. Bp. 1977. 317 1.

Vajda György Mihály: A biedermeier. = ItK, 3. 301–312.

Vajda György Mihály: Ízlés és valóságszemlélet. = Korunk, 1–2. 38–42.

Varga György: Fantasztikum, szabadság, tudományosság. Egy jobb sorsra érdemes műfajról. = MV, 3. 102–105. /A sci-fi-ről./ Válasz: *Rigó Béla:* MV, 3. 105–107.

Veres András: Die Ironie als Wertstruktur. = ALitt, 3–4. 365–382.

Veress József: A magyar irodalom és a magyar film kapcsolata. = Filmtudományi Szemle, 16. 5–67.

Veress Miklós: Egészen egyszerű. = MV, 6. 107–109. /A művészi értékről/

Vígh Árpád: A retorika újjászületése. = Hel, 1. 3–23.

Régi magyar irodalom

Albert Gábor: Kié a régi magyar irodalom? = ÉI, 47. 5. (Látóh, 3. 179–182.) Hozzászólás: *Honffy Pál* = ÉI, 1. 2. (Látóh, 3. 182.)

Altrichter Ferenc: Reneszánsz, reformáció, karteziánizmus. Adalékok a megismerés szekularizációjának folyamatához. 1–3. = Vil, 8–9. 493–500.; 10. 608–617.; 12. 729–738.
Aradi Nóra: Manierizmus vagy manirok? = Kr, 1. 19–20.
Bakó Béla: Az erdélyi academicum collegium keletkezése körüli ellentmondások. = Korunk, 5. 404–408.
Barlay Ö. Szabolcs: Elias Corvinus és magyarországi barátai. = MKsz, 4. 345–353.
Barlay Ö. Szabolcs: 400 éves francia levelek és könyvszámlák. Batthyány Boldizsár és Jean Aubry barátsága. = MKsz, 2. 156–166.
Benda Kálmán: François II. Rákóczi et i' idée d' un Etat hongrois indépendant. = NÉtHongr, 12. 201–208.
Bitskey István: Barokk-kutatók nemzetközi konferenciája Wolfenbüttelben. = Hel, 3. 388.
Borsa Gedeon: Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele az 1514. évi keresztes hadjárat hirdetéséhez. MKsz, 3. 213–221.
Borsa Gedeon: Pótlások és kiigazítások az RMNy első kötetéhez. IV. = MKsz, 4. 375–381.
Borsa Gedeon: Rövid megjegyzések a nemzetközileg legrégibb könyvtörténeti folyóiratokról. = MKsz, 2. 196–197.
Csapodiné Gárdonyi Klára: Bartholomeus Fontius. Újabb adalékok magyarországi kapcsolataihoz és Poétikája. = MKsz, 1. 38–42.
Dán Róbert: Erdélyi könyvek és pfalzi antitrinitáriusok. = MKsz, 3. 223–231.
Engelmann, Gerhard: Die Dacia-Karte in Johannes Honters Kosmographie. = Forschungen zur Volks-und Landeskunde, 1. 77–84.
Fügedi Erik: Kapisztranói János csodái. A jegyzőkönyvek társadalomtörténeti tanulságai. = Száz, 5. 847–898.
Gombáné Lábos Olga: Jonius Joó János padovai Aristoteles-példánya. = MKsz, 4. 354–357.
Graciotti, Sante: Venezia e Ungheria nel contesto del Barocco Europeo. = ALitt, 1–2. 147–152.
Gyenis Vilmos: A „Société Internationale d' Étude du XVIIIe siècle" negyedik kongresszusáról. New Haven, 1975. = Hel, 3. 389–390.
Házi Jenő: Vas megyei középkori oklevelek. = VasiSz, 1. 138–145.
Hegendorff, Christoph: Rudimenta grammatices Donati... Cracovie 1527. – *Sylvester János:* Grammatica Hungarolatina. 1539. – *Dévai Bíró Mátyás:* Ortographia Ungarica. Craccovie 1549. – *Heltai Gáspár:* A Keresztyeni tudomannac fondamentoma. Colosvar 1553. Hasonmás kiadások. Sajtó alá rend. Molnár József. Bev. Szathmáry István. Bp. 1977. ELTE, 204 l. (Fontes ad historiam linguarum populorumque Uraliensium 4.)
Humanista történetírók. Vál., sajtó alá rend., utószó: Kulcsár Péter. (Közrem. Kulcsár Margit.) Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 1195 l. (Magyar remekírók.)
Horváth Iván: Széphistória – népballada. = Életünk, 1. 66–72.
Implom József: Rákóczi és a kuruc világ utóélete Békés megyében. = Új Auróra, 1. 73–80.
Karner Károly: Két soproni polgár könyvtára a 17. század harmadik negyedében. = MKsz, 2. 111–133.
Klaniczay Tibor: Galeotto Marzio és Mátyás. = Vság, 1. 32–35.
Sz. Koroknay Éva: Egy XVI. századi nagyszombati kötéscsoport. (Oláh Miklós eddig ismeretlen kötetéről.) = MKsz, 1. 47–51.
Kós Károly: Egy csikszentgyörgyi családi levelesláda XVII. századi irataiból. = Művelődés, 10. 57.
Kovács József László: Ferenczffy Lőrinc nyomdai reklámlevele 1628-ból. = MKsz, 1. 51–52.
Kovács József László: Irodalompártolás a reneszánsz Sopronban (1550–1631). = MKsz, 2. 167–174.
Kovács Sándor Iván: Az Ulysses-metafora. = Vság, 3. 48–61.
Köpeczi Béla: Függetlenség és haladás. Politikai gondolkodás a régi magyar függetlenségi harcok századaiban. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 250 l.
Köpeczi Béla: La guerre d'Indépendance hongroise du début du XVIIIe siècle et l'Europe. = NÉtHongr, 12. 227–237.
Kristó Gyula: História és kortörténet a Képes Krónikában. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 163 l. (Gyorsuló idő.)

A kuruc küzdelmek költészete. II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulójára. Vál. és sajtó alá rend. Varga Imre. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 897 l., 7 t.

Mészáros István: Apácai ürügyén egy 1641 előtti iskolai Georgica fordításról. = ItK, 2. 229–241.

Mindszenti Gábor diáruma öreg János király haláláról. (Utószó: Makkai László.) Bp. 1977. M. Helikon – Európa Kiadó, 47. l. (Bibliotheca historica.)

Molnár József: Calendárium magiar nielwen. = MNy, 2. 239–241.

Ransanus Petrus: Epithoma rerum Hungarorum... Curam gerebat Petrus Kulcsár. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 232 l. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Ser. N. Tom. 2.)

Rebbelion oder Religion? Internationales Kirchenhistoriches Kolloquium. Debrecen 1976. Bp. 1977. Ref. Zsinati Iroda Sajtóoszt. 157 l. (Studia et acta ecclesiastica. N. S. Studia Ecclesiastica.)

Régi magyar költők tára. XVII. század. Szerk. Stoll Béla. Bp. Akadémiai kiadó. 9. A két Rákóczi György korának költészete. 1630–1660. Sajtó alá rend. Varga Imre. 1977. 795 l., 8. t.

Régi magyar olvasókönyv. Antológia. Szerk. V. Kovács Sándor. Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 327 l.

Ritoókné Szalay Ágnes: Az Akadémia Könyvtárának Régikönyv-gyűjteménye. = MKsz, 1. 12–24.

Rónay György: Szent László gesztája és legendája. = Vig, 6. 366–373.

Roy, Philippe: Thököly et la France. = NÉtHongr, 12. 217–226.

Soltész Zoltánné: II. Rákóczi György és Erdély 1659. évi Puncta pacificationis-a és más ismeretlen hungarika-nyomtatványok a stockholmi Királyi Könyvtárban. = MKsz, 3. 233–242.

Staud Géza: Iskolai színjátékok Sopronban. 1615–1776. = SoprSz, 1. 11–39.

Szabó Ferenc: „Nemzetünk tüneményes és daliás hőse". Békés megye urai és a Rákóczi kultusz. = Új Auróra, 1. 81–95.

Szalay Károly: Ponyvára a régi magyar irodalmat! = Látóh, 3. 184–185.

Szelestei N. László: Liebhard Eghenvelder egy kódexe az esztergomi Ferences Könyvtárban. = MKsz, 3. 271–274.

Tárkányi Bóta László: Magyar zsoltár – reneszánsz vallásosság. = Vil, 5. 307–311.

Tolnai Gábor: A magyar barokk és a mediterrán világ. = It, 2. 273–297.

Tóth István: Múzsák fellegvára. A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája. Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó.

Varga Imre: Egy magyar verseket tartalmazó casseli nyomtatvány 1638-ból. = MKsz, 2. 191–193.

Vásárhelyi Judit: A XVIII. századi magyarországi nyomtatványok feltárásáról. = MKsz, 3. 285–286.

Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig (Sajtó alá rend. és bev. Ladányi Sándor.) Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 461 l. (Humanizmus és reformáció 6.)

Felvilágosodás, reformkor

Batári Gyula: Az első német nyelvű hetilap Sopronban (1779) = SoprSz, 2. 161–164.

Bojtár Endre: A kelet-európai felvilágosodás. = Vság, 12. 2–18.

Buzinkay Géza: Az Egyetemi Nyomda és orvosi-természettudományos szakirodalmunk kialakulása. = MKsz, 1. 25–37.

Csáky Edit: Vándorgyűlés. = It, 2. 543–545. /Beszámoló a Magyar Irodalomtörténeti Társaság vándorgyűléséről./

Fenyő István: A klasszicizmus visszaszorulása és utóvédharca – a Felső Magyar Országi Minerva. = MKsz, 4. 361–367.

Fenyő István: A Kritikai Lapok harca az irodalom respublikájáért. = ItK, 2. 133–149.

Fenyő István: A Tudományos Gyűjtemény Vörösmarty Mihály szerkesztésének idején. = It, 3. 681–701.

Fried István: Soproni diákok klasszicizmusa. = SoprSz, 1. 76–81.

Fried István: Virágfüzér. (Soproni diákok a klasszikától a romantikáig.) = SoprSz, 3. 250–256.

Fried István: Die Zeitschrift „Iris" (1825–1828) und die Literatur der südslawischen Völker. = StudSlav, 1–2. 69–85.

Kerényi Ferenc: A budai Várszínház bérletes közönsége. 1834–1835. = ItK, 3. 362–369.

Kerényi Ferenc: XVIII. század végi drámáink személynevei. = MNy, 2. 204–207.

Lackó Mihály: Széchenyi és Kossuth vitája. Bp. 1977. Gondolat Kiadó, 303 l. (Magyar história.)
Lengyel Dénes: Kossuth öröksége. Mondák a XVIII. és XIX. századból. Feldolg. utószó és jegyz.: – –. Bratislava–Budapest, Madách–Móra Kiadó, 427 l.
Lukácsy Sándor: Romantikus költészet – szociális romantika. = Lit, 1. 23–27.
Martinkó András: Teremtő idők. Tanulmányok. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 481 l.
Nemeskürty István: Mészáros Lázár akadémiai székfoglaló előadása, 1845. = HK, 4. 601–610.
Pelle János: A felvilágosodás eszmerendszerének irodalmi vetülete. = MFilSz, 3–4. 379–397.
Pražák, Richard: Comenius és a magyarok. Comenius XVIII. és XIX. század eleji recepciója Magyarországon és a csehországi református értelmiség körében. = Irod. Szle, 5. 440–443.
Radó György: Petőfi jakut fordítója. = Nagyv, 8. 1257–1258.
Somogyi Ferenc: Magyar nyelv és irodalom 1825-től 1925-ig. 1. Hagyományok. Cleveland, 1977. Kárpát Kiadó, 512 l. (A magyar öntudat forrásai 3.)
Spira György: Egy kis helyesbítés. = It, 3. 730–731. /Válasz Martinkó András S. Gy.: Petőfi napja c. könyvéről írt bírálatára./
Tóth Gyula: Néhány lap 1848–49 emlékiratirodalmából. = Táj, 9. 65–75. (Látóh, 10. 157–178.)
Vörös Károly: A Károlyi család és a korai felvilágosodás. Adatok Voltaire magyarországi hatásának kezdeteihez. = ItK, 2. 197–203.

XIX. század II. fele (1849–1899)

Beke György: Bukaresti magyar emlékírók 1877-ben. = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 74–78.
Frank Tibor: Egy százesztendős propagandakiadvány keletkezéséről. = MKsz, 1. 58–65.
Huber Kálmánné: Emléklapok a régi pécsi sajtóból. (1886.) = BarMűv, 1. 139–147.
Litván György: A századelő magyar szellemi életéről. = Arion 10. 15–21.
Nagy Péter: The literary revolution in Hungary around 1900. = NHQu, 67. 126–132.
Németh G. Béla: A magyar irodalomtörténetírás első iskolája. A Philológiai Közlöny és Heinrich. = ItK, 3. 313–326.
Németh G. Béla: A XIX. századi irodalomtörténeti kutatások helyzetéről. = ItK, 2. 290–294.
Németh G. Béla: The „Tragic" from romantism to the end on the 19th century. = ALitt, 1–2. 158–163.
Simon József: Munkát kereső utas a múlt században. = Vig, 1. 58–59. /Török Kálmán betűszedő kéziratos naplójáról./
Simor András: „Sík magyar rónán bércekre vágytam..." = ÉI, 12. 6. /A szocialista magyar irodalom kezdetei./
Somogyi Sándor: Gyulai és kortársai. Fejezetek egy negyedszázad irodalomtörténetéből. Sajtó alá rend. Szörényi László. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 539 l.
Szalay Károly: Humor és szatíra Mikszáth korában. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 585 l.

XX. század

Alföldy Jenő: Korosztály, nemzedék. = Fo, 5–6. 45–49.
Alföldy Jenő: Mesterek, tanítványok. = ÉI, 3. 3.
Ami megkülönböztet, az is összeköt. Irodalmi lapok tanácskozása Budapesten. = ÉI, 37. 4–6.
Áttekintés tizenöt év 1957–1972 drámáiról. (Munkaközösség.) = Lit, 1. 78–99.
Bacskó Piroska: Egy művelődésszociológiai vizsgálat „eredményei". = Palócföld, 4. 28.
Balogh Edgár: Emlékiratok gondja – haszna. = Korunk, 5. 385–387.
Balogh Éva: Élő magyar szerzők 1975-ben megjelent regényei. = It, 3. 637–639.
Bánffy Miklós: Színfalak előtt, színfalak mögött. = Budapest, 9. 18–21. /Kiadatlan visszaemlékezés-töredék./
Barláné K. Nagy Magda: A „100%" – ötven év távlatából. = TársSz, 7–8. 137–141.
Bart István: On the tracks of a prejudice. = NHQu, 65. 130–137. /Az antiszemitizmussal foglalkozó újabb irodalom összefoglalása./

Batári Gyula: Magyar írók olvasmányaikról. = MKsz, 4. 335–344.
Békési Élet repertóriuma. 1966–1975. Békéscsaba, 1977.
Béládi Miklós: A mai magyar irodalomról – három tételben. = Életünk, 5. 456–462. (Látóh, 12. 126–139.)
Benjámin László: Mi marad listáinkból? = ÚjT, 51. 5. /Az Irodalom a 70-es években című riportsorozat összegzése./
Berkovits György: Szociográfiai pályázatunk margójára. = MV, 2. 108–109.
Bodri Ferenc: Michel Seuphor. = Je, 7–8. 693–694. /József Attila első francia fordítója./
Borbándi Gyula: Mit fedeznek fel Magyarország felfedezői? = Új Látóhatár, 3–4. 315–336. /A magyar szociográfiai irodalomról./
Botka Ferenc: Az emigráció prózairodalma a Szovjetunióban. = ItK, 2. 168–179.
Csák Gyula: Illedelmes irodalom? = Kr, 12. 17–18.
Csák Gyula: Írjon-e az író publicisztikát? Tanácskozás a Magyar Írók Szövetségében. = SzI, 3. 146–148.
Csák Gyula: Paraszti memoárok. = ÉI, 52. 3.
Csatári Dániel: Legendák és mítoszok nélkül. A Népi Kollégium mozgalom társadalmi, politikai szerepe. = Ttáj, 2. 72–80.
Csatári Dániel: A Márciusi Front szerepe és jelentősége. = Ttáj, 5. 57–65.
Czére Béla: A magyar regény 1975-ben. = It, 3. 615–637.
Domokos Mátyás: Ugyanarról másképpen. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 433 l.
Emődi Natália: Hozzászólás az új magyar dráma ügyéhez. = Szính, 11. 33–35.
Erki Edit: 100%. = ÉI, 33. 7. (Látóh, 10. 188–190.)
E. Fehér Pál: A kelet-európai Ady-látomás. = Nagyv, 7. 1052–1056.
E. Fehér Pál: Tanulságok – négy évtized múltán. A Márciusi Frontról. = Kr, 3. 3.
Féja Géza: Makó és a Márciusi Front. = Ttáj, 5. 51–57.
Fenyő István: Elfeledett remekművek. = Napj, 2. 10. /Az Új Tükör novellasorozatáról./
Fenyő István: A Márciusi Frontról. = Napj, 7. 10.
D. Fenyo, Mario: „Lázadók és forradalmárok". = Arion 10, 38–43. /A Nyugatról./
Földényi László – Hermann István: Debreceni disputa. = Szính, 2. 1–4. /A Debreceni Irodalmi Napokról./
Földes Anna: Drámák színpadon és az asztalfiókban. = ÚjT, 19. 28. /Mai magyar drámákról./
Földes Anna: „Tudja-e mi az üldöztetés"? Gondolatok az emlékezés regényeiről. = Vig, 1. 18–28.
Francz Vilmos: Kinek a mozgalma a „Korunk Valósága"? = Alf, 3. 75–80.
Gachot, François: Le Nyugat et la France. = Arion 10. 185–193.
Gazda László: Történelmi jelentőségű tett volt. Beszélgetés Kállai Gyulával a Márciusi Frontról. = Alf, 6. 90–92. (Látóh, 7. 69–74.)
Gopcsa Katalin: A Nyugat című folyóirat építészeti és fotókritikájáról. = Életünk, 1. 73–79.
Hanák Péter: Kastély az Ugaron. Ady nemzedékének közéletisége. = ÉI, 37. 7.
Hallama Erzsébet: Megjegyzések a pécsi kultúra gondjaihoz. = Kr, 6. 18.
Harmincéves a Tiszatáj. = Ttáj, 3. 3.
Hegyi András: A Népszava és a magyar munkásmozgalom. = Ttáj, 6. 69–76.
Heverdle László: Kőhalmi Béla és a Huszadik Század. = MKsz, 1. 66–71.
Horváth Sándor: A Nagy Októberi Forradalom tükröződése Nyíregyháza sajtójában. (1917–1920.) = SzabolcsSzatmáriSz, 4. 16–20.
Illés Jenő: Meditáció a mai történelmi drámáról. A Gyulai Várszínház bemutatói alkalmából. = Új Auróra, 1. 10–20.
Illyés Gyula: A Kortárs ünnepére. = Kort, 1. 3–5.
Illyés Gyula: A Nyugat – némi szófejtéssel. = Arion 10. 7–8.
Illyés Gyula: A vak remény. A Márciusi Frontról. = ÚjT, 11. 3–5.
Az író élete – a felelősségérzet regénye. Magnetofonnal Budapesten. Jevgenyija Sztojanovszkaja riportsorozata. = Új Auróra, 2. 62–90. /Fábián Zoltán, Csák Gyula, Mesterházi Lajos, Gyurkó László, Domokos Mátyás, Szabó Magda nyilatkozata./

Isten és én. A Vigilia körkérdésére válaszol: Bálint Endre, Beney Zsuzsa, Berki Viola, Borsos Miklós, Csanád Béla, Dankó Iván, Dienes Valéria, Falu Tamás, Fekete Gyula, Gancz Miklós, Görgey Gábor, Heller Ágnes, Hernádi Gyula, Karinthy Ferenc, Károlyi Amy, Kerényi Grácia, Kósa György, Kozma Imre, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Moser Elek, Nádas Péter, Ősze András, Páskándi Géza, Pilinszky János, Remsey György, Róbert László, Sánta Ferenc, Somlyó György, Sőtér István, Szabó Miklós, Szalatnay József, Szántó Piroska, Szentkuthy Miklós, Tarbay Ede, Thurzó Gábor, Vasadi Péter, Weöres Sándor, Zelk Zoltán,/Hegyi Béla/(H. B.) = Vig, 12. 833–861.

Iszlai Zoltán: Nyugat-jubileum 1932. A Nyugat folyóirat 25. évfordulójának különszámáról. = Airon 10, 164–167.

Juhász Béla: Irodalom és valóság Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 428 l.

Juhász Izabella: A Debreceni Ady Társaság bibliográfiája. 1927–1951. Debrecen, 1977. 158 l. (A Debreceni KLTE Könyvtárának bibliográfiai kiadványai 36.)

Kabdebó Lóránt: A „fiatal életek" útja a felnőttségben. = Fo, 12. 63–78. /A „hetek" költői csoportról./

Kamarás István: Kikre számíthat a mai magyar próza? = Alf, 3. 68–74.

Kamarás István – Kiss Endre: A Makra és munkásolvasói. = Jászk, 1–2. 66–79.

Kardos László: „Új Írók". Adalékok egy debreceni vállalkozás történetéhez. = Alf, 3. 55–67.

Katona Béla: Megalakult a Magyar Írók Szövetsége Kelet-magyarországi Csoportjának Szabolcs-Szatmári Tagozata. = Szabolcs-SzatmáriSz, 2. 62–63.

Kemény G. Gábor: Mocsáry Kelet-Európája. = MTud, 1. 3–12.

Kemény G. Gábor: A nemzetiségi kérdés a régi Népszavában az első világháborúig. = Ttáj, 6. 58–69.

Kenyeres Zoltán: A Jelenkor legutóbbi évfolyamairól. (Részletek egy nagyobb tanulmányból.) = BarMűv, 1. 59–69.

Kibédi Varga Áron: Új magyar regények. = Új Látóhatár, 1–2. 154–157.

Komlós Aladár: Kritikus számadás. Tanulmányok. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 662 l.

Konrádyné dr. Gálos Magda: Nyugat Irodalmi Emlékmúzeum. = Budapest, 12. 18–20.

Kovács Sándor Iván: Húsz év – húszezer példány. = Kort, 1. 5–6. (A Kortársról.)

Kovács Sándor Iván: Madarska literatura a Kortárs. = Literárni Mešičník, 4. 66–67.

Kozocsa Sándor: Kner Imre levelei. = MKsz, 3. 278–281.

Kőháti Zsolt: Az Alföld Stúdió legújabb antológiája. = MNyr, 1. 51–56. /A közelítések c. antológiáról./

Köpeczi Béla: A magyar kultúra harminc éve. 1945–1975. 2. átd. bőv. kiad. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 243 l.

„Kritika ellen csak kritikával szabad harcolni". Magyar írók állásfoglalása 1934-ben. (Közreadja: Tasi József.) = Kr, 7. 32.

Kulcsár Szabó Ernő: Az epikus alakítás fiatal íróink regényeiben. Szukcesszió és struktúra. = MV, 2. 24–37.

Landy Dezső: A Szép Szó nyomdájában. = Irod. Újs, 11–12. 4–5.

Lengyel András: „1929". Egy elsüllyedt folyóirat? = ÉI, 50. 6.

Lengyel Balázs: Verseskönyvről verseskönyvre. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 285 l.

Lőrincze Lajos: Legyen világosabb! = ÚjT, 52. 28. /Az új bibliafordításról./

A magyar népfront története. Dokumentumok. 1935–1976. (Bev. Kállai Gyula.) Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 1–2. 480., 512 l.

A Magyar progresszió dokumentuma. Nagytekintetű kir. Ítélőtábla! (Közreadja: Tasi József.) = Kr, 9. 3. /Magyar írók folyamodványa Tamás Aladár szabadonbocsátásáért, 1930./

Magyar szépirodalmi művek, irodalmi tanulmánykötetek, monográfiák kritikáinak jegyzéke 1977-ben. = Látóh, 4. 226–230.; 7. 222–227.; 10. 225–229.

Markovits Györgyi: A Bécsi Magyar Újság 1919. október – 1923. december. = MKsz, 3. 257–269.

Márkus László: A Haladás haladó volt. = ÉI, 22. 2. /Hozzászólás *Keresztury Dezső:* Válasz Németh Lászlónak c. cikkéhez./

Márkus László: A 20. századi magyarországi sajtó hatásának vizsgálata során felmerült kutatási problémákról. = MTA II. OK, 1–2. 179–186.

Mész Lászlóné: Mai magyar drámák. Illyés Gyula, Hubay Miklós, Sütő András, Örkény István. Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 193 l. (Műelemzések kiskönyvtára, 6.)
Mészáros László: Drámairodalmunk három évtizede. Elemző kísérlet. = Irod. Szle, 2. 119–126.
Mottram, Eric: Modern Hungarian Poetry – „Incomprehensible to Outsiders". = NHQu, 66. 85–91.
A Munkásírók körének levelezéséből. (Bev. E. Fehér Pál. Közzéteszi: Merva Mária.) = Kr, 8. 20–32. /Levelek Vaád Ferencnek./
K. Nagy Magda: A Márciusi Front – csendőrszemmel. = Kr, 4. 13–15.
Nánay István: Reprodukció avagy újraértelmezés? Magyar drámák felújításáról. = Szính, 7. 19–21.
Pándi Pál: Über einige Fragen der neuen ungarischen Literatur. = ALitt, 3–4. 327–336.
Papp Lajos: Borsodi irodalmi napok után. = Napj, 5. 11.
/Papp Lajos/ P. L.: Irodalmi emlékek, hagyományőrzés. = Napj, 3. 1.
/Papp Lajos/ P. L.: Mérleg és méreg avagy könyvhét utáni töprengés az író–olvasó találkozók ismeretadó, közízlést formáló hivatásáról. = Napj, 7. 12.
Páskándi Géza: Magyar vígjáték, mai vígjáték. = Napj, 7. 1., 6.; 8. 4.; 9. 4.
Páskándi Géza: A templom romjainál? Az új Biblia-fordításról. = ÚjT, 13. 16–17.
Patkós János: A gyorsuló idő sodrában és ellenében. = Vság, 9. 101–105. (A Gyorsuló idő sorozatról.)
Péter Imre: Népfőiskola – a szegénységből. = Alf, 12. 71–75. /A sárréti Népfőiskoláról, Szabó Pál, Erdei Ferenc leveleivel./
Pomogáts Béla: Regénytükör. Harminchárom magyar regény. Bp. 1977. Móra Kiadó, 313 l.
Pozsgay Imre: A NÉKOSZ-ra emlékezünk. = Kr, 1. 4.
Roják Dezső: Harminc év a párt és a nép szolgálatában. A Kassai Munkás megjelenésének 70. évfordulójára. = Hét, 10. 5.
Romains, Jules: On the new hungarian poetry. = Arion 10, 194–197.
Rottler Ferenc: A NÉKOSZ megalakulásának évfordulójára. = MTA II. OK, 3. 305–320.
Schöpflin Gyula: Az irodalom peremén. = It, 2. 424–453.
Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújják... Népi kollégiumok 1939–1949. (Főszerk.: Kardos László.) Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 507 l. 48 t.
Simon Zoltán: Hogyan élünk – hogyan éljünk? Gondolatok a hetvenes évek közepének prózájáról. = Kr, 5. 5–6.
Soós Károly: A népi kollégium mozgalom 30. évfordulóján. = VasiSz, 3. 437–444.
Száraz György: Mit nekünk Hekuba!... Utólagos talán el nem késett hozzászólás a debreceni drámai tanácskozáshoz. = Szính, 2. 4–8.
Szederkényi Ervin: A Mecsek alján. = ÚjT, 29. 5. /Pécs irodalmi életéről./
Székely György: A mai magyar dráma szolgálatában. = Palócföld, 2. 10–12.; Szính, 5. 1–3. (Látóh, 8. 152–156.)
Szíjártó István: A várnai Prosztori és a kaposvári Somogy együttműködése. = Som, 4. 118.
Szkárosi Endre: Szemléleti változatok fiatal novellairodalmunkban. = ÚjÍ, 5. 106–109.
Takács István: Epilógus – nemcsak a vígjátékról. Miskolci színházi napok. = Látóh, 8. 161–164.
Talpassy Tibor: Márciusi fiatalok: 1932. = Kr, 3. 9–11. /Az Előőrs c. hetilap szervezte mozgalomról./
Tamás Aladár: A 100% és a világirodalom. = Nagyv, 8. 1219–1223.
Tarján Tamás: Egy arc módosulásai. = Napj, 4. 4. /Hősök a mai irodalomban./
Tarján Tamás: Testvérek. Jegyzetek az újabb magyar drámáról. = Irod. Szle, 2. 181–184.
Társadalmi valóságunk képe mai prózánkban. Béládi Miklós, Czine Mihály, Domokos Mátyás, Karinthy Ferenc, Kis Pintér Imre és Szabó B. István rádió-beszélgetése. Műsorvezető: Kulcsár Katalin. = Je, 7–8. 745–756.
A Toll. 1929–1938. Repertórium. Szerk. Lakatos Éva. PIM, 1977. 261 l. (A PIM bibliográfiai füzetei, B. sor. 9.)
Tuba Imre: Közművelődés a gyorsuló időben. Egy könyvsorozat értékei és hiányai. = Napj, 9. 9.; 10. 10. /A Gyorsuló idő c. sorozatról./
Tüskés Tibor: Az avantgarde vonzásában. Egy évtized 1915–1925 Pécs művészeti életében. 1–2. = Je, 7–8. 715–721.; 9. 834–840.

Tüskés Tibor: Pannóniai változatok. Tanulmányok. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 416 l.
Tüskés Tibor: Pécs poézise. – ÚjT, 29. 22–23.
Tüskés Tibor: A pécsi Nyugat-est története. – Je, 5. 461–466.
Tűz. 1921–1923. – Diogenes. 1923–1927. Repertóriumok. Összeáll. Illés Ilona. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 235 l. (A PIM bibliográfiai füzetei B. sor. 7.)
Az Új Írás kritika-pályázatának eredményei. – ÚjI, 2. 101.
„Az újnak tenni hitet" Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből. Szerk. Illés László, József Farkas. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 649 l., 12 t. (Irodalom – szocializmus.)
Cs. Varga István: Alkotó együttműködés: Don – Alföld. – Alf, 10. 6–8.
Veres András: The interpretation of the tragic at the beginning of the 20th century. – ALitt, 1–2. 163–167.
Vita a mai magyar drámáról.
Hermann István: Szemléleti és stílustörekvések a mai magyar drámában. – Alf, 1. 54–58.
Maróti Lajos: Kell-e mai magyar dráma. – Alf, 1. 59–60.
Páskándi Géza: Az összhang hiánya. – Alf, 1. 60–61.
Szakonyi Károly: A színház – szerelem. – Alf, 1. 62–63.
Kertész Ákos, Székelyhidi Ágoston, Hubay Miklós, Csák Gyula, Papp Lajos, Csurka István, Hermann István, Sziládi János, Juhász István, Rajk András, Tarján Tamás, Molnár Zoltán, Rencz Antal, Szabó Magda, Taar Ferenc, Kőháti Zsolt hozzászólása. Hubay Miklós zárszava. – Alf, 1. 63–75.
Vörös László: A város, a tájegység és az ország kultúrája. – ÚjT, 10. 6. /A Tiszatájról./

Egyes szerzők

ACZÉL GÉZA

Görömbei András: „Avantgarde hagyományok ébresztése". Beszélgetés Aczél Gézával. – Alf, 7. 73–78.

ÁDÁMI JÁNOS

Gömöri György: Erdélyi költő a tizenhetedik századbeli Angliában. – Korunk, 8. 649–652.

ADY ENDRE

A. E.: Életem nyitott könyve. /Visszaemlékezések./ Vál. és szerk. Kovalovszky Miklós. Bp. 1977. Gondolat, 528 l.
A. E. művei. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. (Magyar remekírók.) I. Összes versei. (Sajtó alá rend. utószó és jegyz.: Láng József és Schweitzer Pál.) 1638 l. II. Összes novellái. (Sajtó alá rend., jegyz.: Bustya Endre.) 1326 l.
A. E. publicisztikai írásai. (Vál. és jegyz.: Vezér Erzsébet.) Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. (Ady Endre művei.) 690; 704; 672 l.
A. E. és Boncza Berta levelei. 1914. április–augusztus.; 1919. április–augusztus. 1–9. (Közli: Bustya Endre.) = Utunk, 41–44., 47–51.
Ady-kultusz Erdélyben. /Összeáll./ Kozma Dezső stb. Bev. Balogh Edgár. – A Hét, 46. 8–10.
Abody Béla: Ady és Babits. – Kort, 11. 1771–1779.
Ágh István: Ady kíséretében. – Ttáj, 12. 89–90.
Alföldy Jenő: Adyhoz közelebb. – ÉI, 47. 5.
Andrássy Antal: Ady Kaposváron. – Som, 3. 73–96.
Április Lajos: Az Ady-kérdés. (Közli: Ugrin Aranka.) – Kort, 11. 1760–1767.
Árpa István: „Ifjú szívekben élek". – Neon, 38.1.
Babits Mihály: Ady et Paris. – Arion 10. 123–125.

Báder Tibor: Ady relikviák Szatmáron. – A Hét, 34. 6–7. Hozzászólás: /Bustya Endre/ B. E. – A Hét, 39. 6.
Bajomi Lázár Endre: Ady Párizsa. Tudósítások a „gyönyörök és fájdalmak szent városából". – Je, 11. 1034–1038.
Bajomi Lázár Endre: „Szeretném, ha szeretnének". Ady francia fogadtatása. – Nagyv, 5. 749–755.
Bajor Andor: A beteg Ady. – Utunk, 45. 3.
Balogh Edgár: Ady-hívó. – Igaz Szó, 10. 327–328.
Balogh Edgár: Ady tegnap, Ady ma. – Korunk, 9. 682–687.
Balogh Edgár: Hogyan találkoztam először Adyval? – Ttáj, 12. 91–92.
Balogh László: József Attila Ady-képéről. – ItK, 4–6. 679–686.
Balogh László: A „távozó léptű férfi-ember" szerelemfilozófiája. – Alf, 11. 84–92.
Bán Imre: Ady és a régi magyarság. – Alf, 11. 22–31.
Bánkuti Barnabás: Olvassuk Adyt. – Ttáj, 12. 93–94.
Bányai János: A. E. emlékezete. – Híd, 12. 1590–1591.
/Bányai János/ B. J.: Jegyzet az Ady-kötetek új kritikái elé. – Híd, 11. 1321–1329.
Bányai János: Túl a költői tapasztalaton. – Híd, 11. 1398–1399. /A. E.: A halottak élén./
Barabás Miklós: A gimnáziumban kezdődött. – Korunk, 9. 728–729.
Baranyai Zsolt: Adalékok A. E. és Csáth Géza kapcsolatához. – AHistLittUSzeg, XV. Szeged. 187–195.
Baróti Dezső: De l'Ér a l'Océan. (Ady et la poésie de l' eau.) – ALitt, 3–4. 261–282.
Barta János: A lángelme gesztusai. (Tanakodás egy Ady-vers körül.) – Alf, 11. 42–51.
Beke György: Ady-műhely Kolozsvárott. – Ttáj, 12. 54–60. /Interjú Bustya Endrével./
Beke György: Séta a bölcsőhely körül. – Fo, 11. 3–12.
Beke György: Titkok nélkül. – A Hét, 46. 6.
Bélyei László: Ady-est Prágában. Visszaemlékezések a csehszlovákiai magyarság Ady-kultuszára. – Som, 4. 8–15.
Belohorszky Pál: Haláltánc a Vérrel. A. E. lírai kozmogóniája. – Kort, 11. 1738–1751.
Beniuc, Mihai: Ady költészete, a kiapadhatatlan forrás. – Arion 10. 97–103.
Beniuc, Mihai: Az Értől az Óceánig. – A Hét, 46. 5–7.
Beniuc, Mihai: A jövőbe néz. – Igaz Szó, 10. 322–324.
Bertha Bulcsu: Ady fiákerjében. – Ttáj, 12. 94–96.
Bodri Ferenc: A fiatal Szőnyi István Ady-illusztrációi. – ÚjÍ, 12. 14–16.
Bodri Ferenc: A föltámadás szomorúsága. (Tűnődés a líra hatalmáról egy Nagy László-vers fölött.) – Fo, 11. 24–30.
Bodri Ferenc: A teljes Adyért. Különvélemény Földessyről. – Fo, 1. 77–81.
Boldizsár Iván: Angyaltrombiták és pusztafiak. Egy irodalmi hittérítő emlékeiből. – Kort, 11. 1808–1813.
Bordás Győző: A halál könyve. – Híd, 11. 1364–1369. /A. E.: A menekülő élet./
Bori Imre: A. E. lírájáról. – Híd, 7–8. 925–931. Korunk, 9. 678–681.
Bori Imre: A. E. a szerbhorvát irodalomban. (1906–1944.) – Híd, 1. 54–71.
Bori Imre: Új versek. – Híd, 11. 1330–1341. /A. E.: Új versek./
Bosnyák István: Ember, aki visszanéz és előre lát. – Híd, 11. 1369–1383. /A. E.: A magunk szerelme./
Bölöni György: Ady a Paris. – Europe, 582. 44–53.
Bölöni Sándor: Estéink az Ady-körben. – Korunk, 9. 754–755.
Bölöni Sándor: Jó szívvel igaz üdvözlet – egy holnapos festőnek. – Utunk, 22. 7. /A. E. 1910-ben írt üdvözlő lapot Tibor Ernő festőművésznek./
„Börtön-múlt is díszlik mögöttem". A káptalanper ügyiratai. /Dokumentumok./ Közli Bustya Endre, Tóth János. /Bev./ Bustya Endre. – Utunk, 45. 6–7.
Bretan, Nicolae: Találkozásom Ady Endrével. – Igaz Szó, 10. 445–447.
Breuer János: Ady-hatások Kodály művészetében. – Kort, 11. 1780–1785.
Bustya Endre: „Aranyos, drága Nagynéném". – Igaz Szó, 10. 432–434. /Pásztor Ida/
Bustya Endre: „Csodálatos, áldott vihar". Ady és az 1907-es parasztfelkelés. – A Hét, 9. 5.
Bustya Endre: Elrajzolt arckép. 1–9. – A Hét, 39–46.

Bustya Endre: „Most építem vulkánokra a fészkem". A. E. és Boncza Berta 1914. szeptember–novemberi levélváltása. = Korunk, 9. 703–724. /A levelek közlésével./
Büchl Antal: Új időknek új dalai Temesvárott. = Korunk, 9. 730–733.
Cherición, David: Ady spanyol fordításának ürügyén. = Arion 10, 135–141.
Csákány Béla: Valóságos csodák. = Ttáj, 12. 96–97.
Csiki László: Egy-egy szobrot hurcolunk, avagy Ady a mai fiatalokban. = Utunk, 45. 10.
E. Csorba Csilla: Ady-fotografiák. = Kr, 10. 12–13.
Csukás István: Ady nemzetiségszemlélete. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 3–63.
Culcer, Dan: Lelkemben hordozom. = Igaz Szó, 10. 384–385..
Czeizel Endre: „Táltosok átkos sarja". = ÚjT, 47. 16.
Czine Mihály: Ady üzenete. = Je, 12. 1107–1110.
Daisa, Dora: Bibliográfiai adalékok Ady román fogadtatásához. = Korunk, 9. 746–747.
Danyi Magdolna: Az önmagát kereső költő. = Híd, 11. 1354–1360. /A. E.: Szeretném, ha szeretnének./
Dávid Gyula: Az Ady-mű a román irodalomban. = Ttáj, 12. 69–73.
Demény János: Bartók Béla találkozása Ady Endrével. = It, 3. 967–988.
Dénes Zsófia: Ady minden titkai közül K. E., a kis szerelem. = Hét, 43. 15. /Kalocsai Eszter/
Dénes Zsófia: Adyért. = ÉI, 22. 4.
Dénes Zsófia: „Élet helyett órák". /Interjú, riporter:/ Keszeli Ferenc. = A Hét, 34. 16–17.
Dér Zoltán: Levelek Ady koszorújához. = Üzenet, 11. 623–631.
Dettre János: Ady Lajos – Ady Endréről. = Üzenet, 11. 632–634.
Dlusztus Imre: Gondolkodni tanít. = Ttáj, 12. 98.
Dobai Péter: Az Ady-hatás tényezői, legszemélyesebben. = Ttáj, 12. 99.
Dobos László: Ady és Fábry. = Kort, 11. 1786–1789.
Domokos Géza: Ki kit vállal. = Igaz Szó, 10. 348–349.
Drumaru, Paul: Töredékek. Ady fordítása közben. = Korunk, 9. 689–690.
Duba Gyula: Elődünk és példánk. = Igaz Szó, 10. 370–373.
Duba Gyula: Örök Ady. = Irod. Szle, 9. 776–779.
Egy kiadatlan és egy elfelejtett Ady novella. (Básthy Pál úrfi, Lovas Mózes.) Közzéteszi: Láng József. = Kr, 5. 12.
Emlékek az Ady Társaságról. = Alf, 11. 141–150. /Kardos László, Ménes János, Tóth Béla, özv. Juhász Gézáné, Juhász Izabella, Kiss Tamás visszaemlékezése./
Eörsi István: Kulcsom Adyhoz. = Ttáj, 12. 99–100.
Erdei Ferenc publikálatlan írásai, levelei. Ady Endre. = Fo, 2. 4–5.
Erdélyi Ildikó: Ady a közvélemény előtt. Módszertani kísérlet az Ady-évforduló kapcsán. = It, 3. 901–927.
Erényi Tibor: Ady, a szociáldemokrácia és a szocializmus. = PárttK, 4. 3–71.
Étiemble: Megjegyzések egy Ady-bibliográfiáról. = Arion 10. 69–71.
Fábián Sándor: Ady-versek és Ady-dalok Váradon. = Utunk, 47. 7.
Farkas Árpád: A bölcsőhely körül. = Ttáj, 12. 20.
Fábry Zoltán: „S mindig tovább". Ady halálának 50. évfordulójára. = Hét, 18. 14.
Farkasdy Dezső: Bibliai eredetű igeneves szerkezetek Ady költői nyelvében. = ItK, 4–6. 529–541.
Fáth Lajos: Ady szellemében. = Igaz Szó, 10. 459–460.
Fehér Ferenc: Ady verseit egy topolyai munkás adta kezembe... = Ttáj, 12. 100–102.
E. Fehér Pál: A kelet-európai Ady-látomás. = Nagyv, 7. 1052–1056.
E. Fehér Pál: Képzelt és valóságos találkozások. = Igaz Szó, 10. 350–352.
Féja Géza: Ady nyomában. Ttáj, 12. 23–30.
Féja Géza: Nézzünk immár nagyobbakra is. = ÚjI, 10. 33–38.
Fekete Béla: Ady Endre. (A Híd-könyvtár Ady-füzetének margójára.) = Üzenet, 11. 642–646.
Fekete Gyula: „Patroklosz alszik..." = Ttáj, 12. 102–104.
Fekete Sándor: Fiatalságot teremteni. Jegyzetek a publicista Adyról. = Kr, 11. 27.
Fekete Sándor: Az újságírás zsenije. = ÚjT, 26. 21.
Ferenczi László: Ady vigyázó szelleme. = Napj, 12. 6–7.
Ferenczi László: The Timeliness of Ady. = NHQu, 66. 23–36.

Fonód Zoltán: Ady forradalmisága. = Hét, 46. 2–3.
Fonód Zoltán: Halljuk üzenetét. = Igaz Szó, 10. 378–380.
Franyó Zoltán: A Vörös Lobogó Ady-számából. 1919. január 31. = Igaz Szó, 10. 427–430. /Dénes Zsófia visszaemlékezésének részletével./
Fried István: A. E. és a szomszéd népek irodalma. = Je, 11. 1013–1017.
Fülep Lajos: Endre Ady. (Extraits.) = Arion 10. 48–49.
Gachot, François: Ady aujourd' hui. = Europe, 582. 13–17.
Gál István: Világirodalmi nevek Adyról. = ItK, 4–6. 692–701.
Gál Szabó István: „Ifjú szivekben élek" (Interjú diákokkal Adyról.) = Kr, 11. 25–26.
Gálfalvi Zsolt: Intés az őrzőkhöz. = Igaz Szó, 10. 333–337.
Gáll Ernő: „Próféták" vagy szakemberek? = Korunk, 9. 691–701.
Garadnai János: Ady és Lukács. = Napj, 12. 4.
Garai Gábor: Reményeink kortársa: A. E. A költőtalálkozó beköszöntője. = ÉI, 41. 1.
Garai Gábor: Az utolsó otthon. = ÉI, 8. 2.
Garai Gábor: Ady forradalmi hatása. (Filminterjú Lukács Györggyel.) = ÉI, 5. 6.
Gáspár Miklós – Scheiber Sándor: A. E. 1909-es budapesti előadóestje. = ItK, 1. 92–103.
Gáspár Sándor: Az én Ady-élményem. = Ttáj, 12. 105–106.
Gaucheron, Jacques: Proses pour Endre Ady. Pour le centenaire d' Ady 1877–1977. = Europe, 582. 3–6.
Gellért Sándor: Levél Anna-Maija Raittilának három Ady-versről. = Utunk Évkönyv, 157–163. /A. E.: Bihar vezér földjén, Az eltévedt lovas, Délibáb ősöm Köd-városban./
Gergely Pál: Három Ady-emlék. = Fo, 11. 20–23.
Gerold László: Versei: ő maga. = Híd, 11. 1384–1389. /A. E.: Ki látott engem?/
Gombár Endre: Endre Ady ja hänen runoutensa. = Virittäjä, 4. 412–422.
Grezsa Ferenc: „Antropológiai lecke". Németh László Ady-élményéről. = Ttáj, 12. 49–52.
Gyergyán Ervin: Az Europe Adyról. = ÉI, 47. 6.
Cs. Gyimesi Éva: Változatok egy metrumra. = Utunk, 45. 9.
Gyöngyösi Gábor: Adyra emlékezve... = Utunk, 47. 7.
György Dénes: Ady a Marianumban. = Utunk, 1. 6.
Hajdú Győző: Ady-estek – az Igaz Szó felolvasó-körútjáról. = Igaz Szó, 12. 662–664.
Hajdú Győző: Lehet-e közönnyel előle kitérni? = Igaz Szó, 10. 315–316.
Hajdú Ráfis Gábor: Ady, Babits és a Tanácsköztársaság. = Kr, 11. 20–21.
Hajdú Ráfis Gábor: Ady és szakmunkástanulók. = Kr, 7. 5–6.
Hanák Péter: A megszenvedett közéletiség. Két magyar sors a korfordulón. = ÉI, 39. 3.
Hársfalvi Péter: „Oldjuk meg magyarul a problémáinkat". A. E. és történelmi sorsunk. = Alf, 11. 54–57.
Horgas Béla: Vakügetés. = Ttáj, 12. 106–107.
Horváth Imre: Amire már nincsen tanú. = Igaz Szó, 10. 325–326.
Hubay Miklós: Ady-napló. = Kort, 11. 1793–1800.
Ilia Mihály: Egy Ady-motívum tanulságai. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 107–121.
Illés Endre: Léda. = Kr, 11. 13.
Illyés Gyula: Endre Ady, Rénovateur de la poésie hongroise. = Le Monde, 10203. 28.
Ittzés Mihály: Ady visszhangjai Kodály műveiben. = Fo, 11. 36–39.
Izsák József: Csihold tovább bennünk a Tüzet. = Igaz Szó, 10. 366–367.
Jankovics József: Ifjú szívekben él. = MV, 5. 5–9.
Jávorszky Béla: /A. E./ Finnországban. = ÉI, 47. 6.
Jékely Zoltán: A messiásodás útján. = Ttáj, 12. 108–109.
Jócsik Lajos: Ady halotti maszkjával vándorolva. = Fo, 11. 13–19.
Jókai Anna: Ady ajándékai. = Ttáj, 12. 109–110.
Juhász Mária: Blok és Ady forradalom-képe vallomásaik és tanulmányaik tükrében. = ÚjÍ, 11. 19–29.
Kabdebó Szilárdné: Csinszkáék otthona – egy barátnő szemével. /Interjú, riporter:/ Beke György. = Utunk, 45. 11.
Kántor Ferenc: Életet és hitet üzen. = Korunk, 12. 1025–1026.

Kántor Lajos: Ady-novellák: Halál és Élet. = Utunk, 45. 8.
Kaposi Endre: Az Ady-szobrok művésze. Csorba Géza. (1892–1974.) = Műv, 1. 20–21.
Kardos László: Emlékezés a debreceni Ady-Társaságra. = Kort, 12. 1862–1866.
Karim, Musztaj: Levél Ady Endréhez. = SzI, 12. 149–159.
Károlyi Sándor: Ady prózája és lírája. = MNyr, 3. 269–286.
Kárpáti Pál: Note des Anderswerdens. = Neue Deutsche Literatur, 11. 166–169.
Kass János: Két fénykép Adyról. = Ttáj, 12. 110–111.
Kecskés András: A. E.: Séta bölcsőhelyem körül. (A műszeres ritmuselemzés lehetőségei.) = ItK, 4–6. 584–605.
Kemény Gábor: Az eltévedt lovas. Hozzászólás egy Ady-szimbólum értelmezéséhez. = MNyr, 3. 324–329.
Keresztury Dezső: Az Ady-év elé. = Je, 2. 99–102.
Keresztury Dezső: Ady in der Welt. = ALitt, 3–4. 283–287.
Kéry László: „S ha rámdől a szittya magasság". = Nagyv, 10. 1544–1547. /A. E.: Az Értől az Óceánig c. versének fordításairól./
Keszeli Ferenc: „Üdvözlet a győzőnek". Látogatás az Ady-Emlékmúzeumban. = Hét, 14. 12–13.
Két kortárs költő román vallomása. (Közli: Kozma Dezső.) = Igaz Szó, 10. 430–432. /Goga, Octavian és Minulescu, Ion Ady Endréről./
Kilián István: A. E. és a Csokonai Kör. = Alf, 11. 124–126.
Király Ernő: Az értől az óceánig. = Hét, 46. 12–13.
Király István: Ady és az emberiség alternatívái. /Interjú, riporter:/ Szász János. = A Hét, 6. 5.
Király István: A. E.: A halottak élén. = Vig, 11. 733–738.
Király István: A. E.: Krónikás ének 1918-ból. = MNyr, 3. 257–269.
Király István: A. E. verse 1918-ból. Elégedetlen ifjú panasza. = Kr, 11. 17–19.
Király István: Ady et la révolution des ames. = Europe, 582. 7–12.
Király István: Endre Ady. (1877–1919.) = ALitt, 3–4. 221–242.
Király István: Endre Ady. = HungPEN, 18. 15–18.
Király István: Ady és Goga. = Kr, 9. 16–17.
Király István: „Egy -Világ, zengjen himnuszod". = A Hét, 3. 5.
Király István: Intés az őrzőkhöz. = Ttáj, 12. 9–19.
Király István: A megélt imperializmus: a fordulatélmény. = ItK, 4–6. 480–497.
Király István: A nagykorú emberség verse. A. E.: Megmaradok virágos mezőkön. = MTud, 11. 811–821.
Király István: „Zengő kertnek mese-zenéje". Adalékok Ady 1914–1918 közti természetszemléletéhez. = Alf, 11. 32–41.
Kiss Endre: Nietzsche hatása a fiatal Adyra. = ItK, 4–6. 606–621.
Kiss Ferenc: Ady a „homo aesteticus" felől. = Ttáj, 12. 32–48.
/Kiss Gy. Csaba/ K. Gy. Cs.: Legújabb szlovák Ady-vers. /Vojtech Kondrót verse./ = Ttáj, 12. 77–78.
Kiss Gy. Csaba: Megjegyzések Ady lengyel utóéletéhez. = Ttáj, 12. 84–88.
Kiss Gyula: Ady és Miskolc. A költő képe a korabeli miskolci sajtóban. = Napj, 12. 1., 2.
Koczkás Sándor: A. E. századik születésnapjára. = TársSz, 11. 60–69.
Kondrót, Vojtech: Az örökifjú Ady. = Irod. Szle, 9. 818–819.
Konrádyné Gálos Magda: A. E. kedvelt pesti tanyái. = Budapest, 6. 20–21.
Koroknai Zsuzsa: „S hiába: vakság már nem magyar". Jegyzetek Ady újságcikkeiről. = Vil, 11. 692–696.
Korompay H. János: Ady Baudelaire-fordításai. = ItK, 4–6. 622–636.
Kósa Csaba: Érmelléken, vén Szilágyban. = ÚjT, 47. 10–12.
Kósa Csaba: A garabonciás lakása. = A Hét, 46. 11.
Kovács Attila: Ady – az alternatív felsőbbrendűség. = Új Symposion, 150–151. 465–468.
Kovács József: A. E. költészete és az amerikai magyar munkásmozgalom. = ItK, 4–6. 689–691.
Kovács Sándor Iván: Zrínyi, Arany és Ady igaza: a seregszámla. = Kort, 11. 1752–1759.
Kovalovszky Márta: Változatok egy költőre. Csorba Géza Ady-szobrai. = Kr, 11. 23–24.
Kovalovszky Miklós: Ady és a nevek. = MNyr, 3. 286–301.

Kovalovszky Miklós: Ady költői stilisztikájának néhány nyelvtani eleme. = ItK, 4–6. 519–528.
Kovalovszky Miklós: Az Ady-kutatás eredményei és feladatai. = Ktáros, 6. 346–350.
Kovalovszky Miklós: „Budán fogok lakni... hogy közel legyek Pesthez". = Budapest, 11. 20–23.
Kovalovszky Miklós: A hálától az első szoborig. = ÚjÍ, 11. 96–99.
Kovalovszky Miklós – Varga József: Ember az embertelenségben. A. E. élete, kora és költészete. = ÚjT, 18–25. szám.
Kovalovszky Miklós: Néhány vázlatpont Ady költői nyelvtanához. = MNy, 3. 257–265.
Kovalovszky Miklós: Találtam egy Ady-novellát. = ÚjT, 12. 4–6. /A. E.: Két öreg szűz./
Kovalovszky Miklós: Az utolsó randevú Bécsben? = ÉI, 43. 2. /Hozzászólás Bustya Endre interjújához./
Kozma Béla: Ezer tanuló – huszonháromezer válasz. = Igaz Szó, 10. 407–415.
Kozma Dezső: A hazai Ady-viták történetéhez, = Igaz Szó, 10. 437–441.
Köllő Károly: Adalékok A. E. fogadtatásáról a kolozsvári sajtóban. = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 79–84.
Köllő Károly: Kíméletlen lelkekre van szükség. = A Hét, 46. 6–7.
Költővendégek Adyról. = ÉI, 42. 5. /David Cherician, Dedinszky Erika, Giang Nam, Heinz Kahlau, Vojtech Kondrót, Georges Kornheiser, Kajetan Kovič, Miha Kvilidze, Hannu Launonen, Constantin Olariu, Kenneth McRobbie, Paul Ronai nyilatkozata./
Kövendi Dénes: Ady tagoló versének törvényszerűségeiről. = ItK, 4–6. 542–554.
Közvéleményvizsgálat Ady-nyomában. Az Igaz Szó kérdőíve. = Igaz Szó, 10. 395–407.
Krajkó András: Harcok Ady irodalmi örökségéért. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 75–105.
Krleža, Miroslav: A. E., a magyar lírikus. = Arion 10. 80–88.
Kulin Ferenc: „... egyetlen és utolsó magyar". = Napj, 12. 1., 4.
Kun András: A Páris, az én Bakonyom élménytörténete. = Alf, 11. 73–83.
Kuncz Aladár: A. E. = Korunk, 9. 738–741.
Külföldiek Adyról = Nagyv, 5. 729–741. /Todor Manojlovič, Miroslav Krleža, Romain Rolland, Octavian Goga, H. N. Bialik, Aurélien Sauvageot, Paul Hazard, Vilém Závada, Edmund Wilson, Oleg Rosszijanov, Emil Boleslav Lukač, Jean-Luc Moreau, Marin Sorescu, Leonyid Martinov írása./
Laczkó András: Ady és Rippl-Rónai. = Alf, 11. 106–110.
Láng Gusztáv: A meddőség mítosza. (Egy Ady-vers eszme- és formaszerkezete.) = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 3–11. /A. E.: Itthon vagyok./
Láng Gusztáv. Széljegyzetek – olvasván Adyt és Adyról. = Utunk, 45. 5.
Láng József: Ady utolsó szerelme. = Napj, 12. 8. /Máthé Eleonóra./
Láng József – Schweitzer Pál: Ady ismeretlen verse: Az Isten dicsérete. = ÚjÍ, 7. 4–5.
Láng József – Schweitzer Pál: Levél a szerkesztőhöz „Sereg-számla" ügyben. = Kort, 12. 2004–2005.
László Gyula: Gondolatfoszlányok Ady Endréről. = Ttáj, 12. 111–112.
László Zsigmond: Az Ady-vers. = MNyr, 3. 301–312.
Lászlóffy Aladár: Ady-idő. = Utunk, 45. 3.
Leander, Ninon: Egy napsütéses cambridge-i délután. = Igaz Szó, 10. 448–454.
Lehoczky Gergely: Adyval Párizsban. = Irod, Újs, 11–12. 3.
Lengyel Béla: Ady és Gorkij. = FilKözl, 4. 436–443.
Lengyel Béla: Ady und Gorki. = ALitt, 3–4. 337–346.
Lovas Dániel: Nem csak irodalmi kérdés. = Ttáj, 12. 112–113.
Lukač, Emil Boleslav: A. E. születésének századik évfordulójára. = Kort, 12. 1860–1861.
Lukač, Emil Boleslav: Endre Ady. Život a poézia. = Slovenské Pohľady, 11. 100–106.
Malusev, Cvetko: Ady Endre. = Üzenet, 11. 636–641.
Márki Zoltán: Szép, új legenda. Ady és Hatvany baráti kapcsolatairól. = Utunk, 45. 9–10.
Martinkó András: Egy Ady-vers olvasása közben. (Ádám, hol vagy?) = ItK, 4–6. 464–479.
Martinkó András: Bevezető gondolatok egy „vallásos" Ady-vers elemzéséhez. = Lit, 2. 3–26. /A. E.: Ádám, hol vagy?/
Major Ottó: Ady nem alkuszik. = ÚjT, 6. 2.
Makay Gusztáv: Irodalmi tankönyveink Ady-képe 1945 után. = It, 3. 870–901.

Malihina, Jelena: A. E. oroszul. = SzI, 12. 150–151.
Máthé József: Április és Ady. = Igaz Szó, 10. 441–445.
Markovits Györgyi: Az „emigráns" Ady. (Dokumentumok, mozaikok a honiak két háború közötti Ady-irodalmából.) = It, 3. 1013–1024.
Marosán György: „Véreim, magyar proletárok". = Kr, 7. 4–5.
Mátyás István: Új dokumentumok. Kolozsvári beszélgetés Bustya Endre Ady-kutatóval. = ÉI, 40. 8.
Miért akarta Ady megkarmolni az agg rozmárok arcát? /Ankét. Összeáll./ Andrási Katalin. = Korunk, 9. 756–758.
Miklya Jenő: „Mondd, Ady Endre, miért". A. E. szeghalmi kapcsolatairól. = Új Auróra, 3. 11–23.
Mocsár Gábor: Újra érthetetlen? = Ttáj, 12. 114–116.
Molnár Gusztáv: „Őrnek állíttattunk". Nagyvárad, 1901. = A Hét, 46. 8–9.
Molnár György: A megtanult vers. = Ttáj, 12. 117–118.
D. Molnár István: A lengyel Ady – magyar szemmel. = ÉI, 47. 2.
D. Molnár István: Lengyel költőnő esszéje Adyról. = Alf, 11. 111–112. /Illakowiczówna, Kazimiera: Élmények és versek. Ady Endre./
Molnár István: Lengyel vélemények A. E. költészetéről. = FK, 1. 86–90.
Mózes Attila: A. E. 1877– = Utunk, 45. 12.
Nacsády József: Ady és az Arany-hagyomány. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 65–74.
Nagy Károly: Ady Amerikában. = Igaz Szó, 10. 460–461.
Nagy László: Szeretném, ha szeretnének. Az Ady-pör 1908-tól 1929-ig = ÚjT, 15. 6–9.
Nagy Pál: Ma és mindörökké. = Igaz Szó, 10. 382–383.
Németh László: Pamflet és kritika. (Közli: Hölvényi György.) = Kort, 11. 1768–1770.
Nowak, Jerzy Robert: Ady lengyel szemmel. = ÉI, 45. 7.
Nyerges Antal: Ady – Amerikában. /Interjú, riporter:/ Tarr Viola. = A Hét, 30. 12.
Oarčasu, Ion: A. E. románul. = Utunk, 45. 2.
Ognyev, Vlagyimir: Az én Adym. = SzI, 12. 147–148.
Pacurariu, Francisc: A költő és mi. = Igaz Szó, 10. 374–377.
Pákolitz István: Találkozásaim Adyval. = Je, 12. 1098–1106.
Palotai Erzsi: Egyetlen emberi hang. Egy Ady-vers örök időszerűsége. = Napj, 3. 11.
Pályi András: A színházi Ady. = Szính, 12. 42–44.
Papp István: Az Edgar Poe-i életérzés A. E. költészetében. (Adalék Ady költői indulásának vizsgálatához.) = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 145–163.
Páskándi Géza: Az ismerős Ady vagy a fenség lélektana. = Alf, 11. 4–21.
Páskándi Géza: A továbbgondolt Ady. = ÉI, 18. 3.
Pass Lajos: A fiúi harag. = Napj, 4. 6.
M. Pásztor József: Adalékok az Ady-életmű továbbéléséről a magyar munkásmozgalomban (1919–1944). = PárttK, 4. 105–129.
M. Pásztor József: A. E. szerelmei. = ÚjFo, 3. 121–125.
Péczely László: Ady verselése. = Je, 11. 1028–1033.
Pomogáts Béla: A. E. és a népiség. = Je, 6. 549–554.
Pongrácz P. Mária: A temesvári Ady-kör évgyűrűi. Szubjektív vallomás egy irodalmi körről. = Igaz Szó, 8. 210–211.
Popescu, Dumitru Radu: Nagy szerelme: az Élet. = Igaz Szó, 10. 340.
Popovici, Titus: Adósai vagyunk. = Igaz Szó, 10. 329–330.
Pós Péter: Hangsúlyok és gesztusok: Latinovits Ady-képe. = Je, 9. 828–833.
Rába György: Ady lírája, túl a szimbolizmuson. = ItK, 46. 498–518.
Rába György: Ady-problémák. = Je, 6. 545–549.
Rába György: Egy Ady-szimbólum költőisége – francia forrásának tükrében. (Jó Csönd herceg előtt.) = Je, 12. 1111–1116.
Rácz Győző: Utódok válasza. = Igaz Szó, 10. 354–355.
Radnóti Sándor: „... Aki mást akar, mint mi most van". Latinovits–Ady. = Je, 4. 355–364.
Radó György: Ady – magyarság – külföld. = Kort, 11. 1801–1807.

Raffai Sarolta: Az én Adym. = Ttáj, 12. 118.
Rákos Péter: Ady csehországi fogadtatásához. = Ttáj, 12. 61–69.
Reisinger János: Kisvárosok őszi vasárnapja. = Som, 3. 24–29.
Rigó Béla: Levél a hagyományról. = Napj, 12. 3.
Ritoók János: „Verseinek gyökere-törzse: a gondolat". Ady hazai német visszhangjáról. = Korunk, 9. 743–745.
Robotos Imre: A vér városa. = Igaz Szó, 10. 435–437.
Rónay György: A kezdet kezdete. = ItK, 4–6. 451–463.
Rónay György: Ki tud „Adyul"? = ÉI, 47. 1–2.
Rónay György: Latinovits Ady-lemezéről. = Je, 11. 1018–1020.
Rosszijanov, Oleg: Endre Ady. K sztoletiju szo dnija rozsdenija. = Inosztrannaja Literatura, 12. 198–199.
Rosszijanov, Oleg: A társadalmi eszmény keresése. = Igaz Szó, 10. 357–361.
Rózsa Gyula: Martyn Ferenc Ady-portréi. = Je, 12. 1095–1097.
Sándor László: Ady – ukránul. = ÉI, 43. 6.
Sára Péter: Ady Emlékmúzeum a Veres Pálné utcában. = Budapest, 1. 20–23.
Sarkady Sándor: Egy Ady-kép margójára. = Je, 12. 1117–1118.
Schöpflin Gyula: Egy Ady-kézirat sorsa. = It, 3. 959. /A Valaki útravált belőlünk c. vers facsimiléje./
Schweitzer Pál: Ady és Csinszka levelei Baróti Marikának. = It, 3. 928–958.
Schweitzer Pál: Egy különleges Ady-kötet. = ÚjT, 47. 18–19.
Simon Zoltán: Kassák Ady-képe. = Alf, 11. 94–99.
Sinkó Ervin: A. E. = Üzenet, 11. 647–653.
Sipos Ferenc: Ady-emlékek Marcaliból. = Alf, 11. 113–114. /A. E. két levele Pogány Béla újságírónak./
Sonkoly István: Bartók és Kodály zenéje Ady verssoraira. = Alf, 11. 100–105.
Sorescu, Marin: Igaz barátunk: Ady. = Igaz Szó, 10. 368–369.
Sőtér István: Ady és Károlyi. = Alf, 11. 52–53.
Sőtér István: Ady és a mi korunk. = Je, 11. 1009–1012.
Sulyok Vince: Az Értől – a fjordokig. = Igaz Szó, 10. 455–458.; Irod. Újs, 11–12. 2.
Sumonyi Zoltán: Szerepjátszás, magatartás. = Napj, 4. 6.
Sütő András: Késik halálod. = Igaz Szó, 10. 320–321.
Sütő-Nagy László: Három találkozás. = Korunk, 9. 725–727.
Szabó Ferenc: Ady hite. Születésének 100. évfordulójára. = Katol. Szle, 4. 363–366.
Szabó István: Ady Endréről. = Ttáj, 12. 119–120.
Szabó Sándor Géza: Ady és Debrecen. = Alf, 11. 117–123.
Szabó Zoltán: Szecessziós nyelvi sajátságok Ady stílusában. = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 12–21.
Szabó Zsolt: Egy nemzedék hivatása. A. E. költészetének hazai fogadtatásához. = Korunk, 9. 734–737.
Szamosközi István: Lelkem és sorsom kísértője... = Ttáj, 12. 120–122.
Szappanos Balázs: Az Ady-kép változásai. = 11. 671–677.; 12. 733–739.
Szász Ferenc: Ady zum 100. Geburtstag. = Literatur und Kritik, 120. 577–579.
Szász János: Adyról Amerikában. Részlet. = A Hét, 41. 11–12.
Szász János: Az élők élén. = Igaz Szó, 10. 341–347.
Szász János: „Oh, forradalmak, miért késtek?" = A Hét, 46. 5. 7.
Szász János: A százéves A. E. igaza. = Előre Naptár, 75–76.
„Száz mulasztás, ezer hiány vár pótlásra". Ötven éve alakult meg a debreceni Ady Társaság. (Közli: Gazdag István.) = Alf, 11. 139–140.
Székely András: Ady és a művészet. = ÚjT, 47. 24–25.
Székelyhidi Ágoston: Ady hajói. Magyarázatok huszonhét vershez. = Alf, 11. 59–72.
Szemlér Ferenc: Ady, a hitre bíztató. = ÚjT, 47. 17.
Szemlér Ferenc: A hitre bíztató. = Igaz Szó, 10. 317–319.
Szénássy Zoltán: A. E. Nagyváradon. = Irod. Szle, 9. 803–807.

Szénássy Zoltán: A „csucsai kert". = Hét, 42. 14.
Szentimrei Jenő: A Boncza-vár históriája. (Közzéteszi: Bustya Endre.) =A Hét, 36.7.; 37.4.;38. 4.
Szentimrei Jenő: A Holnap hőse. = Korunk, 9. 748–750.
Szentmihályi Szabó Péter: A. E. ostora. = Napj, 4. 7.
Szigeti Lajos: Egy Ady-vers értelmezéséhez. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 123–143. /A. E.: Kocsi-út az éjszakában./
Sziklay László: Ady és szomszédaink. = It, 3. 787–813.
Sziklay László: Ady et nos voisins. = ALitt, 3–4. 243–260.
Szilágyi Ferenc: Ady Csokonai-élményéről. = ItK, 4–6. 637–651.
Szilágyi Péter: Ady első szabadvers korszaka. = ItK, 4–6. 555–572.
Szilágyi István: Kényszerű fenség. = Utunk, 45. 2.
Szilágyi Péter: Ady ritmikai pályaképe. = Kr, 11. 14–15.
Szilágyi Péter: Megtorpanás. A. E.: Margita élni akar. = Vil, 4. 230–234.
Szilágyi Péter: A Szeretném, ha szeretnének hangsúlyos alakzatai. = It, 3. 989–1012.
Szokolay Károly – Szokolay Zoltán: Poems of Endre Ady. = Új Auróra, 3. 24–27. /Nyerges Anton N. és Értavy Baráth József fordításairól./
Szokolay Sándor: „Ady-muzsika". = Kr, 11. 16.
Szőcs István: Minden másként van...? = Igaz Szó, 10. 420–426.
Szuchy M. Emil: Szobrok és Ady-portrék Bokros Birman Dezső művészetében. = Irod. Szle, 9. 820–822.
Szuromi Lajos: A. E.: Párizsban járt az Ősz; Kocsi-út az éjszakában. (Funkcionális metrikai elemzés.) = ItK, 4–6. 573–583.
Takács Péter: Ady a cári Oroszországról. = SzabolcsSzatmáriSz, 4. 53–63.
Takáts Gyula: Diákemlékek az „Új versek"-ről. = Kort, 11. 1790–1792.
Tamás Gáspár Miklós: „Verje, csak, verje, verje". Makkai Sándor Ady-könyve. = Utunk, 45. 4.
Tandori Dezső: Ady-élményekről. = Ttáj, 12. 123–126.
Tandori Dezső: „Szeretek élni, de sok-sok alvás kurtítsa ezt nekem". = Je, 5. 460.
Tegnapok és holnapok árján. Tanulmányok Adyról. Szerk. Láng József Kiad. a Petőfi Irodalmi Múzeum, NPI. Bp. 1977. 457 l., 20 t.
Terényi Ede: Ady-kánonjaim története. = Utunk, 45. 12.
Thomka Beáta: A keresés nyelve. = Híd, 11. 1349–1353. /A. E.: Az Illés szekerén./
Tímár György: Adalék a Csinszka-portréhoz. = ÉI, 7. 7. Hozzászólás: Sándor Katalin = ÉI, 9. 2.
Tímár György: Lire les poémes d' Endre Ady. = Europe, 582. 18–21.
T. Lovas Rózsa: Ady alliterációi. = MNyr, 3. 313–324.
Tornai József: Ady akarsz lenni? = Kort, 11. 1726–1737.
Tóth Béla: Ady lírai prózát ír. = Ttáj, 12. 126–128.
Tóth Dezső: A. E. = ÚjT, 47. 5.
Tóth Endre: A. E. és Oláh Gábor kapcsolata. = Alf, 11. 127–128.
Tóth István: Az Élet sok, új kapuja. = Igaz Szó, 10. 362–365.
Turczel Lajos: A. E. és a szlovákiai kapcsolatai. = Irod. Szle, 9. 796–802.
Turczel Lajos: Ady Endréről születésének 100. évfordulóján. = Hét, 46. 14.
Turczel Lajos: Fábry és Ady. = Irod. Szle, 7. 612–615.
Tüskés Tibor: „Kötésünket a sors akarta". Ady ünnepségek Pécsett 1919-ben. = Je, 11. 976–981.
Tverdota György: Az avantgarde Ady-képe. = ItK, 4–6. 663–678.
Utasi Csaba: Virágzó halálfa. = Híd, 11. 1341–1348. /A. E. Vér és Arany./
Vadas József: A. E. szemei. = It, 3. 858–869.
Vadas József: Az Ady-könyvek nyolcvan éve. = Kr, 11. 22.
Vajda Gábor: Hangulatnapló. = Híd, 11. 1400–1407. /A. E.: Az utolsó hajók./
Vajthó László: Az én Adym. = Fo, 11. 19–20.
Váncsa István: Ady és Karinthy. Beszélgetés Kardos Lászlóval. = Kort, 12. 1867–1871.
Varga Erzsébet: A. E. novellái. = Hét, 46. 15.
Varga Imre: A. E. és a mimusok. = Irod. Szle, 9. 808–811.
Cs. Varga István: „Amit adtam örökség s nem divat". Ady csehszlovákiai hatásáról. = Fo, 11. 31–35.

Cs. Varga István: Ady és Németh László. = HevSz, 1–2. 50–54., 56–59.
Varga József: Ady és Hatvany a Nyugat-ban. = ItK, 4–6. 652–662.
Varga József: Ady és kora. Bp. 1977. Kossuth Kiadó. 572 l.
Varga József: Egy Ady-vers világa: „Hiába hideg a hold". = Lit, 1. 28–35.
Varga József: L' Italia di Ady. = Arion 10, 145–147.
Varga József: A patrióta. = ÚjT, 47. 18.
Vargha Kálmán: Földessy Gyula védelmében. = Fo, 1. 74–76.; Még egyszer Földessy Gyuláról. = Fo, 7–8. 96.
Vargha Kálmán: Móricz Zsigmond: első írása Adyról. = ÉI, 52. 3. /M. Zs.: A fiatal daru./
Vasadi Péter: Ady a Sion-hegy alatt. = Napj, 12. 11.
Véber Károly: Jegyzőkönyv az Ady-emlékbizottság megalakulásáról. = Kr, 11. 19–20.
Véber Károly: Találkozás a „tróntalan királlyal". It, 3. 961–966.
Végel László: A titkok győzelme. = Híd, 11. 1361–1364. /A. E.: A Minden titkok verseiből./
Vekerdi László: Látogatás egy Ady-gyűjtőnél. = Je, 11. 1023–1027.
Vezér Erzsébet: A. E. élete és pályája. 2. átd. kiad. Bp. 1977. Gondolat. 556 l. 24 t.
Vezér Erzsébet: A. E. életpályája. Bp. 1977. 51 l. (Irodalmi előadások. TIT kiadvány.)
Vezér Erzsébet: Ady és a radikálisok. = It, 3. 814–857.
Vezér Erzsébet: Egy elfelejtett Ady-cikk. It, 3. 959. /A. E.: Utaznak a magyarok./
Vinokurov, Jevgenyij: Ady olvasása közben. = SzI, 12. 152–153.
Viták Adyval és Adyról. Szemelvények a két világháború közötti Ady-viták dokumentumaiból. Szerk. és bev. Kovács Géza. Bp. 1977. 94 l. (Irodalmi előadások.)
Vitályos László: Magyar igazság Párizsban. – Egy elfelejtett Ady-vers. = MTud, 4. 316–318.
Vörös László: Ady és Csinszka. Gondolatok Robotos Imre könyvéről. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 165–185.
Vujicsics D. Sztoján: Ady et Miroslav Krleža. = Arion 10. 78–79.
Vujicsics D. Sztoján: Miroslav Krleža és Miloš Crnjansky Adyról. = Ttáj, 12. 80–84.
Wlachovský, Karol: A. E. és a szlovák irodalom. = Ttáj, 12. 74–77.
Zádor András: Költőnk Csehországban... = ÉI, 47. 6.
Závada, Vilém: Básnik Endre Ady u. náš k. 100. vyroci básnikova narozeni. = Literarny Mešičník, 10. 96–98.
Ady és Debrecen. (Összegyűjt. és bev. Szabó Sándor Géza. Szerk. Simon Zoltán.) Debrecen, 1977. Megyei Könyvtár. 251 l.
Ady Endre és Győr. (Összeáll. Pernesz Gyula.) /Közread. a/ Győr Megyei Könyvtár. Győr, 1977. 17, V, 6 l.
Adytól Adyról. Az író születésének 100. évfordulóján. /Antológia./ (Összeáll. Fenyvesi Margit.) Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 378 l.

ÁGH ISTVÁN

Pomogáts Béla: Élmény és forma. Á. I., Bella István, Buda Ferenc és Ratkó József költészetében. = ÚjÍ, 4. 112–114.
Szikszai Károly: Egy augusztusi délelőtt Ágh Istvánnal. = Életünk, 6. 572–576.

ANONYMUS

Bendefy László: Sabaria Anonymus „Gesta"-jában. = VasiSz, 3. 419–429.

APÁCAI CSERE JÁNOS

A. Cs. J.: Magyar encyclopedia. (Sajtó alá rend. bev. és jegyz.: Szigeti József.) Bukarest, 1977. Kriterion. 526 l.
Mészáros István: Apácai ürügyén egy 1541 előtti iskolai Georgica-fordításról. = ItK, 2. 229–241.

II. APAFI MIHÁLYNÉ BETHLEN KATA

Székely Júlia Anna: II. Apafi Mihályné B. K. ismeretlen könyvjegyzéke. = MKsz, 4. 357–360.

APÁTI MIKLÓS

Vasy Géza: A. M. költészete. = Kort, 8. 1298–1302.

ÁPRILY LAJOS

Áprily Lajos: Az Ady-kérdés. (Közli: Ugrin Aranka.) = Kort, 11. 1760–1767.
Szemlér Ferenc: Pártfogóm, Áprily. Részletek egy prózai kísérletből. = Utunk, 33. 4.

ARANY JÁNOS

Arany János: Kapcsos könyv. /Költemények./ (Hasonmás kiadás.) /Utószó:/ Keresztury Dezső. /Bp./ 1977. M. Helikon. Európa- Akadémiai Kiadó. /56,/ /15/ l. Utószó: Je, 7–8. 705–714.
A. J.: A magyar irodalom története rövid kivonatban. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 144 l. Magyar Helikon.
A. J. levele Lauka Gusztávhoz. (Közli: Scheiber Sándor.) = MTud, 11. 868.
Barta János: A. J. Toldijáról. Világkép és stílus. = It, 1. 36–57.
Dávid Gyula: A. J. és a huszadik század. = Utunk, 10. 4.
Dénes György: A. J. Karlsbadban. = Hét, 18. 11.
Kovács Sándor Iván: Zrínyi, Arany és Ady igaza: a seregszámla. = Kort, 11. 1752–1759.
Márki Zoltán: Arany mint városi költő. = A Hét, 13. 5.
Nacsády József: Ady és az Arany-hagyomány. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 65–74.
Varga Imre: Az öntudatos költő és ezermester. 160 éve született A. J. = Irod. Szle, 3. 266–270.

ASPERJÁN GYÖRGY

Iszlai Zoltán: Approaches to fiction. Kolozsvári Grandpierre Emil, Gyárfás Miklós, Hernádi Gyula, A. Gy. = NHQu, 67. 163–171.

BABITS MIHÁLY

B. M.: Arcképek és tanulmányok. Vál. és jegyz. Gál István. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 446 l.
B. M. összegyűjtött versei. (Összegyűjt. /sajtó alá rend./, utószó és jegyz. Belia György. Ill. Borsos Miklós.) /Bp./ 1977. Szépirod. Kiadó, 714 l. (Babits Mihály művei.)
Abody Béla: Ady és Babits. = Kort, 11. 1771–1779.
Gál István: B. M. és Basch Lóránt a Baumgarten-alapítvány első tíz évéről. Zelk Zoltán Baumgarten díja. = ItK, 2. 258–261.
Gál István: Babits Rippl-Rónai búcsúztatójának keletkezése. = Som, 1. 38–42.
Gál István: Babits utolsó világirodalmi följegyzései. = Nagyv, 8. 1204–1211.
Hajdú Ráfis Gábor: Ady, Babits és a Tanácsköztársaság. = Kr, 11. 20–21.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 46. 14–15.
Kőhegyi Mihály: Babits szabadkai pályázatának előzményei. = Üzenet, 4. 241–243.
Réz Pál: Kosztolányi Dezső (?) két ismeretlen bírálata Babits Dante-fordításáról. = It, 2. 486–491.
Taxner Ernő: Babits Vörösmarty-tanulmányairól. = ItK, 3. 383–388.
Tóth László: Babits „Jónás könyve" első nyugati fordításban. = Katol. Szle, 1. 1–6.

BALASSI BÁLINT

Di Francesco, Amedeo: B. B. költészetének manierista vonása. ItK, 1976. 633–658. (Klny. Reneszánsz füzetek 36. Bp. 1977.)

Gömöri György: B. B. és a korabeli lengyel irodalom. = Katol. Szle, 4. 307–322.
Gömöri György: Balassi nyomában lengyel földön. = ÚjT, 51. 23.
Horváth Iván: Az eszményi Balassi-kiadás koncepciója. = ItK, 1976. 613–631. (Klny. Reneszánsz füzetek 35. Bp. 1977.)
Komlovszki Tibor: Balassi és a reneszánsz arányszemlélet. = ItK, 1976. 567–583. (Klny. Reneszánsz füzetek 33. Bp. 1977.)
Kovács Sándor Iván: Epigramma az ezüstágyún. Balassi és Cortés. = ÚjT, 3. 10–11.
Németh G. Béla: A könyörgés artikulációja a reménység jegyében. = ÚjÍ, 4. 11–20. /B. B.: Adj már csendességet./
Tolnai Gábor: Le „troubadour" des confins hongrois. La place de Balassi dans les lettres mondiales. = ALitt, 3–4. 289–307.
Tolnai Gábor: A végvári „trubadur". Balassi világirodalmi rangja. = ÚjÍ, 7. 69–76.
Tóth István: B. B. apácaszöktetése és a Fulvia-kérdés. = ItK, 3. 389–395.

BALÁZS ANNA

Földes Mihály: B. A. hetven éves. = ÉI, 32. 10.

BALÁZS BÉLA

Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 47. 14–15.

BALÁZS JÓZSEF

Görömbei András: „Egyforma esélyeket a társadalomban". Beszélgetés Balázs Józseffel. = Alf, 5. 37–43.
Kenyeres Zoltán: Egy régi hős visszatér. Jegyzetlap a lelki szegénységről. = Je, 7–8. 736–738.
Nácsa Klára: B. J. regényei. = Vság, 1. 79–84.
Szekér Endre: B. J. hőseinek hűsége. = Napj, 1. 7.

BÁLINT GYÖRGY

B. Gy. elfelejtett írása. (Közzéteszi: /Nyerges András/ Ny. A.) = Kr, 5. 15.

BÁN IMRE

Kovács Sándor Iván: Arcképvázlat Bán Imréről. Az „Eszmék és stílusok" megjelenése alkalmából. = Alf, 6. 81–89.
Szénássy Barnáné Ludányi Valéria: B. I. /Bibliográfia./ Debrecen, 1977. 24 l. (A Debreceni KLTE tanárainak munkássága. 8.)

BÁNÓCZI JÓZSEF

Vihar Béla: Arany János áldásával... Emlékezés Bánóczi Józsefre. = It, 3. 723–724.

BARANYAI DECSI JÁNOS

Berényi-Révész Mária: Joannes Decius, Baronius humanista węgierski. = Meander, 4–5. 161–166.

BARANYI FERENC

Irodalmunk a hetvenes években. Írónak tekinteni az írót, felnőttnek a felnőttet. /Interjú, riporter:/ Mátyás István. = ÚjT, 19. 10–11.

BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS

B. N. J. köszöntése. = Életünk, 2. 103.; Je, 3. 225.
Csorba Győző: Az „Irottkő-ember". B. N. J. hetvenöt éves. = ÉI, 10. 10.
Pomogáts Béla: B. N. J. őszikéi. = Je, 3. 229–231.
Rónay László: A fájdalmas belenyugvástól az idill vigaszáig. – B. N. J. költészetéről. = Életünk, 2. 159–164.

BARI KÁROLY

Domokos Mátyás: Konok gyurma a világ. Bari Károlyról – többször és sokféleképpen. = Ttáj, 2. 37–44.

BARLA GYULA

Juhász Béla: B. Gy. 1925–1977. = Alf, 7. 95–97.

BARSI JÓZSEF

Fabó Irma: B. J. laptervei 1848 őszén. = MKsz, 4. 325–334.

BARTA JÁNOS

Szénássy Barnáné Ludányi Valéria: B. J. /Bibliográfia./ Debrecen, 1977, 42 l. (A Debreceni KLTE tanárainak munkássága 8.)

BARTA SÁNDOR

Aczél Géza: „Az ember is csak barátságos vagy ellenséges matéria". B. S. költészetének hazai fejezetéről. = It, 2. 342–367.
Aczél Géza: Szocialista eszmeiség és avantgarde folytonosság. (B. S.: Idő kristálya: Moszkva.) = Alf, 10. 23–28.

BARTHA BOLDIZSÁR

Szilágyi Ferenc: B. B. Rövid Chronicajanak XIX. századi kiadásairól = MKsz, 4. 367–370.

BASCH LÓRÁNT

Gál István: Babits Mihály és B. L. a Baumgarten-alapítvány első tíz évéről. Zelk Zoltán Baumgarten-díja. = ItK, 2. 258–261.

BATSÁNYI JÁNOS

Csanda Sándor: B. J. Kassán. = Irod. Szle, 1. 54–60.

BEDE ANNA

Megyeri András: Dopis u Budapešti. Básnik a cizina. = Literárni Mešičník, 1. 118–119.

BÉKEFFY ISTVÁN

Újváry Sándor: Pista. = Irod. Újs, 7–8. 4.

BELLA ISTVÁN

Pomogáts Béla: Élmény és forma Ágh István, B. I. Buda Ferenc és Ratkó József költészetében. = ÚjÍ, 4. 112–114.

BENEDEK ISTVÁN

Írószobám. Beszélgetés Benedek Istvánnal. Riporter: Karinthy Ferenc. = Kort, 9. 1475–1485.
Mezei András: Megkérdeztük Benedek Istvánt – nincsenek-e előítéletei? = ÉI, 8. 4.

BENEDEK MARCELL

Benedek István: B. M. Bp. 1977. Magvető Kiadó. 668 l. (Tények és tanúk.)

BERDA JÓZSEF

Kormos István: Szent Ferenc Újpesten. = ÉI, 6. 4.
Szeberényi Lehel: Berda Jóska mosolya. = Kr, 2. 15.
Vargha Balázs: B. J. csatái. = Budapest, 4. 22–23.; 5. 20–21.

BEREMÉNYI GÉZA

Alexa Károly: B. G. = MV, 3. 37–42.

BERKESI ANDRÁS

G. Kiss Valéria: Egy népszerű író. Berkesi Andrásról. = Alf, 8. 60–66.

BERNÁTH AURÉL

/Tamás Isván/ T. I.= Bernáth és Déry. = ÚjÍ, 24. 32–33.

BERTHA BULCSU

Irodalmunk a hetvenes években. Aranykor vagy hanyatlás? Bertha Bulcsuval beszélget Czakó Gábor. = ÚjÍ, 13. 10–11.

BERTHA SÁNDOR

Gyüszi László: Egy hasznos élet a haza szolgálatában. = ÚjFo, 3. 130–133.

BERTÓK LÁSZLÓ

Laczkó András: Oldódó szorongás. Magyarázat B. L. A lépcsőig úszom c. verséhez. = Som, 4. 35–40.

BERZSENYI DÁNIEL

Berzsenyi Dánielre emlékezünk. (Dénes Zsófia, Tolnai Gábor, Ágh István, Károlyi Amy, Keresztury Dezső, Veress Miklós, Takáts Gyula, Vargha Balázs, Baránszky Jób László, Mezei Márta, Orosz László, Székely Ákos, Csetri Lajos, Laczkó András, Bécsy Ágnes írása.) (Összeáll. Bíró Ferenc.) = Látóh, 5. 135–177.
Bíró Ferenc: Berzsenyi és a felvilágosodás. = ItK, 1. 33–37.
Csetri Lajos: Berzsenyi poétikájának néhány kérdéséről. = ItK, 1. 38–42.

Martinkó András: Berzsenyi időszerűsége egy időszerűtlen költeménye tükrében. A Fohászkodás körbenjárása. = ItK, 1. 1–22.
Sarkady Sándor: Megnyitó beszéd a „Berzsenyi és Sopron" kiállításra. = SoprSz, 3. 262–265.
Szegedy-Maszák Mihály: Berzsenyi verstípusai. = ItK, 1. 43–50.

BIHARI KLÁRA

B – y: Köszöntjük Bihari Klárát. = ÉI, 49. 8.

BIRKÁS ENDRE

Ottlik Géza: „Piteux monument". B. E. regénytöredéke. = Vig, 3. 189–192.

BOGÁTI FAZEKAS MIKLÓS

Dán Róbert: Források B. F. Messiás-képzetéhez. = ItK, 3. 355–361.

BOLYAI FARKAS

Ifj. Gazda István: Az utópista B. F. = Vil, 7. 443–445. /B. F.: Úrbér, kárpótlás, egyesület c. írásának közlése./

BORNEMISZA PÉTER

Nádasdy Lajos: Bornemisza Magyar Elektrája magyar játéknéző helyen 1778-ban. = It, 2. 454–460.

BORSOS MIKLÓS

Sediánszky János: Borsos Miklósék tihanyi kertjében. = Kort, 2. 200–205. /Beszélgetés Borsos Miklóssal, Borsosné Kéry Ilonával, Déry Tiborral, Keresztury Dezsővel, Marx Györggyel./

BRAUN SOMA

Marosán György: Hagyományokról – jövőnkről. = Kr, 4. 16–18.

BRÓDY SÁNDOR

Ebergényi Tibor: A Bibi és a Rembrandt. Változatok két posztumusz regényre. = HevSz, 2. 46–50.

BUDA FERENC

Pomogáts Béla: Élmény és forma Ágh István, Bella István, B. F. és Ratkó József költészetében. = ÚjÍ, 4. 112–114.
Szakolczay Lajos: „Sértetlen szép vizek páncéllá hegesednek". = ÚjÍ, 2. 83–88.

BUDAI PARMENIUS ISTVÁN

Kovács Sándor Iván: B. P. I., a tengerbe veszett magyar humanista költő. = Vig, 7. 466–471.

CSAPLÁR VILMOS

Alexa Károly: Cs. V. Pályaképek. = Mv, 6. 38–46.
Varga Lajos Márton: Csaplár Vilmosról. = Alf, 4. 67–69.

CSÁSZÁR ISTVÁN

Bécsy Tamás: Egy regénydramatizálás tanulságai. = Szính, 7. 13–17.

CSÁTH GÉZA

Barácius Zoltán: Félálom után. = Üzenet, 2–3. 185–187.
Baranyai Zsolt: Adalékok Ady Endre és Cs. G. kapcsolatához. = AHistLittUSzeg, XV. Szeged, 187–195.
Bori Imre: A „homo novus" nagysága és tragédiája. = Üzenet, 2–3. 110–129.
Demény János: A zenekritikus. = Üzenet, 2–3. 140–143.
Dér Zoltán: Cs. G. köteteinek és bemutatott színműveinek bibliográfiája. = Üzenet, 2–3. 216–228.
Dér Zoltán: Irodalmunk közeli őse. = Üzenet, 2–3. 90–109.
Herczeg János: A Janika visszanéző tükörben. = Üzenet, 2–3. 172–175.
Horváth Mátyás: Irodalomtanításunk és Cs. G. = Üzenet, 2–3. 176–178.
Illés Endre: Három lépcsőfok. = Üzenet, 2–3. 163–167.; ÚjÍ, 2. 3–8.
Juhász Géza: Az újságíró. = Üzenet, 2–3. 133–139.
Kenyeres Kovács Márta: A zeneszerző. = Üzenet, 2–3. 149–156.
Komlós Aladár: Csáth Gézáról és más emlékeiről. /Interjú, riporter:/ Dér Zoltán. = Üzenet, 2–3. 158–162.
Kolozsi Tibor: Változatok két dátum körül. = Üzenet, 2–3. 188–190.
Lévay Endre: Cs. G. emléke. = Üzenet, 2–3. 179–184.
Péter László: Cs. G. életműve. = Üzenet, 10. 603–607.
Réz Pál: Kosztolányi elfelejtett bírálata, Csáth ismeretlen levele. = Üzenet, 2–3. 168–171.
Szakács György: A szakíró. = Üzenet, 2–3. 144–148.
Szemelvények az egykorú Csáth-irodalomból. (Vál. Dér Zoltán.) = Üzenet, 2–3. 191–215.
Sziládi János: A drámaíró. = Üzenet, 2–3. 130–132.

CSÉCSY IMRE

Szalay Pál: Cs. I. 1893–1961. = Budapest, 8. 34–35.

CSERES TIBOR

Földeák Iván: Számot vetni a történelmi idő törvényeivel. Borisz Polevoj és Cs. T. párbeszéde. = SzI, 4. 165–169.
Irodalmunk a hetvenes években. Teljesség és kísérlet. Cseres Tiborral beszélget Berkes Erzsébet. = ÚjT, 24. 10.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

Juhász Géza: Csokonai-tanulmányok. Sajtó alá rend. bev. és jegyz. Juhász Izabella. Bp. 1977. Akad. Kiadó. 413 l.
Szilágyi Ferenc: Ady Csokonai-élményéről. = ItK, 4–6. 637–651.
Szilágyi Ferenc: Csokonai próbája. Textológia, kronológia-ideológia. = MTud, 3. 173–178.

CSORBA GYŐZŐ

Bárdosi Németh János: Épüljön erődnek. Cs. Gy. köszöntése. = Életünk 1. 3.
Bertók László: A pálya tekintélyét a könyvtárosok értékei adják. Beszélgetés Csorba Győzővel. = Ktáros, 3. 140–146.

CSURKA ISTVÁN

Bertha Bulcsu: Interjú Csurka Istvánnal. = Je, 2. 109–121.
Kenessei András: Versenynap az életünk? Interjú Csurka Istvánnal. = ÚjT, 19. 28.
Szávai János: A novellista Csurka. = ÚjÍ, 7. 105–108.

CZABÁN SAMU

Krajcsi Lászlóné: A fáklyavivő. = Irod. Szle, 4. 364–366.

CZAKÓ GÁBOR

Fábri Péter: Cz. G. = MV, 4. 80–84.

CZÓBEL MINKA

Katona Béla: A hosszú némaságtól a késői feltámadásig. Emlékezés Czóbel Minkára halálának harmincadik évfordulóján. = Szabolcs-SzatmáriSz, 1. 108–112.

CZUCZOR GERGELY

Szajbély Mihály: Vélt és valódi párhuzamok Cz. G. és Petőfi művek között. = ItK, 2. 203–207.

CZVITTINGER DÁVID

S. Sárdi Margit: Cz. D. bizonysága. = It, 1. 3–17.

DARVAS JÓZSEF

Beck Zoltán: A város hív. Adalékok D. J. pályakezdéséhez – egy ismeretlen elbeszélése kapcsán. = Új Auróra, 3. 142–148.
Dobozy Imre: Emlékezés Darvas Józsefre. = ÉI, 9. 3.
Fábián Zoltán: Ezért szerettem meg. = Új Auróra, 2. 5–6.
Garai Gábor: D. L. emléktáblájánál. = Új Auróra, 2. 4–5.
Lengyel András: D. J. Fekete kenyér című regényének ügyészi „kritikája". = MKsz, 4. 371–373.
Nyitott, világos szemmel járni... /D. J. leveleiből összeáll.: Tandi Lajos./ = ÚjT, 7. 20–21.
Ördögh Szilveszter: Darvas és az örökösök. = Napj, 4. 1., 5.

DEMETER ISTVÁN

Feledy Gyula: In memoriam D. I. = Napj, 2. 11.

DEMJÉN JÓZSEF

Rónai Mihály András: Ifjú mestereink. = ÉI, 6. 15.

DÉRY TIBOR

Abody Béla: Abbahagyott beszélgetés. = ÉI, 35. 4.
Abody Béla: Déry van. = ÉI, 39. 4. /D. T. levelei Abody Bélához./
Aczél Tamás: Emlékek Déryről. = Irod. Szle, 9–10. 1., 8.
Almási Miklós: Példa. = ÉI, 35. 6.
/Bajomi Lázár Endre/ B. L. E.: Déry-zsebkönyv Franciaországban. = ÚjT, 37. 30.
Bata Imre: A pálya teljes íve. = ÚjÍ, 10. 43–44.

Bori Imre: D. T. kisregényeiről. = Híd, 2. 137–148.; 4. 465–478.
Borsos Miklós: Ugyanazt az Európát jártuk. = ÉI, 35. 5.
Földes Anna: Befejezetlen tanulmány. Levél a szerkesztőséghez a Déry-drámák dolgában. = Szính, 11. 15–19.
Illés Endre: A visszahívott író. = ÉI, 35. 5.
Juhász Ferenc: A befejezett mondat. = ÉI, 35. 4.
Keresztury Dezső: Tibor Déry in Marble. = NHQu, 65. 185–186.
Nagy Péter: Déry-mozaik. = Kr, 10. 6–7.
Oltyán Béla: Déry és az egzisztencializmus. A polgári elidegenedésábrázolás meghaladása. = Lit, 1. 47–60.
Oltyán Béla: Műve szilárd, időtálló anyag. Déry munkásságának egysége és hatékonysága. = Napj, 10. 1., 4.
Oltyán Béla: A novellaforma módosulása Déry korai epikájában. = It, 3. 567–585.
Örkény István: Isten veled, Tibor! = ÉI, 35. 4.
Páskándi Géza: Pontos tündöklés. = Kort, 12. 1982–1985.
Pomogáts Béla: Lázadás és lelkiismeret. D. T. írói sorsa. = Irod. Szle, 10. 942–945.
/Tamás István/ T. I.: Bernáth és Déry. = ÚjT, 24. 32–33.
Ungvári Tamás: D. T. útja az avantgarde-tól a realizmusig. = Kort. 12. 1979–1981.
Ungvári Tamás: D. T. világirodalmi rangja. = Nagyv, 10. 1573–1575.
Vass Éva: D. T. lírája – az avantgard /!/ kérdése tükrében. = Új Symposion, 145. 291–293.
Nekrológ: Bori Imre = Híd, 9. 1081–1083.; Czigány Lóránt = Irod. Újs, 11–12. 2.; Igaz Szó, 9. 295–296.; Görömbei András = Alf, 10. 90–92.; Hartung, Rudolf = Neue Deutsche Hefte 4. 883–885.; Kántor Lajos = Utunk, 36. 6.; Keresztury Dezső = ÚjT, 35. 5.; Keszeli Ferenc = Hét, 38. 15.; Komlós Aladár = ÉI, 35. 4.; Pomogáts Béla = Ttáj, 10. 94–95.; Szász János = A Hét, 34. 7.; Tolnai Ottó = Új Symp, 147–148. 370.; Utasi Mária = Üzenet, 10. 594–595.; –: ÉI, 34. 1.; Igaz Szó, 9. 295–296.; Korunk, 9. 800.; Je, 10. 960.; Kr, 9. 2.; Napj, 9. 2.

DEVECSERI GÁBOR

Mesterházi Lajos: Egy ismeretlen Devecseri-vers. = Kort, 5. 794.
Rónay László: Az Istenek kegyeltje. D. G. hatvanadik születésnapjára. = Kort, 5. 795–796.

DOBOZY IMRE

D. I.: Szolgálat. Pályám emlékezete. = ÚjÍ, 12. 117–128.
Bata Imre: Dobozy jubileumára. = ÚjT, 43. 16.
D. I. hatvanéves. = Kr, 10. 21.
Fábián Zoltán: D. I. hatvanéves. = Kort, 10. 1642–1643.
Földeák Iván: Október és a béke. = SzI, 11. 109–114. /Interjú./
Irodalmunk a hetvenes években. Reális történelmi tudatot! Dobozy Imrével beszélget Benjámin László. = ÚjT, 14. 10–11.
Máriássy Judit: Az író derűje. = ÉI, 44. 4.
Mesterházy Lajos: D. I. hatvan éves. = Nagyv, 10. 1575–1576.
Nemeskürty István: A népszerűség rangja. = ÉI, 44. 4.

DÖBRENTEI KORNÉL

Váncsa István: A Scorpius és a Taurus között. Arcképvázlat Döbrentei Kornélról. = Kort, 9. 1469–1474.

DSIDA JENŐ

Cziszér Ajtjos: „Megtettem mindent, amit megtehettem". Hetven éve született D. J. = Vig, 10. 667–670.

Jékely Zoltán: Köszöntőlevél D. J. 70. születésnapjára. = Kort, 5. 791–793. (Látóh, 6. 64–68.)
Lőrinczi László: Antológia, lélekben. = A Hét, 34. 6–7.
Páskándi Géza: Költői nyelvünk egyéni változatai és a táj. = Ttáj, 6. 40–48.

DUCZYNSKA ILONA

/E. Fehér Pál/ E. F. P.: Egy-két szó Duczynska Ilonáról. = Kr, 3. 8.

DUGONICS ANDRÁS

Kerényi Ferenc: Toldi Miklós a régi magyar színpadon. = It, 2. 460–472.

ÉDES GERGELY

Kiss Gyula: É. G. ébresztése. Halála 130. évfordulóján. = Napj, 10. 2.

EÖTVÖS JÓZSEF

E. J.: Vallomások és gondolatok. (Összegyűjt., szerk, /bev./ és jegyz. Bényei Miklós.) /Bp./ 1977. M. Helikon – Szépirod. Kiadó. 918 l. (Eötvös József művei.)
E. J.: Az alföldi szükség és annak enyhítése. (Közli: Fenyő István.) = Kr, 9. 4–6.
Fenyő István: Magyarság és emberi egyetemesség. E. J., a publicista. = ÚjÍ, 10. 80–94.
Gyergyai Albert: A Karthausi. Jegyzetek egy remekműről. = It, 1. 18–35.

ERDEI FERENC

E. F. publikálatlan írásai és levelei. = Fo, 2. 2–29.
„Futóhomok" szociográfiai tanácskozás Erdei Ferencről. = Fo, 2. 35–85.
Tamasi Mihály: A Márciusi Front és E. F. = Ttáj, 3. 61–66.
Zám Tibor: A város és vidéke – testközelből. = Fo, 2. 87–95.

ERDÉLYI JÁNOS

Géczi Lajos: Töprengések E. J. levelezésének olvasásakor. = Irod. Szle, 10. 930–933.

ERDÉLYI JÓZSEF

Bata Imre: E. J. köszöntése. = ÉI, 1. 7.
Pomogáts Béla: E. J. költészete és a népies hagyomány. = ItK, 1. 23–32.

FALU TAMÁS

Nekrológ. Dániel P. Géza = Katol. Szle, 4. 393.; –: ÉI, 29. 8.

FALUDI ÁDÁM

Ladányi Mihály: F. Á. verseinek margójára. = ÚjFo, 2. 24.

FÉJA GÉZA

Tóbiás Áron: Történelmi mementó. Beszélgetés Féja Gézával. = ÚjT, 11. 5–6.

FENYŐ LÁSZLÓ

Rónay Mihály András: Fenyő és kora. = ÉI, 49. 15.

FENYŐ MIKSA

Erki Edit: F. M. = ÉI, 49. 7.
Fenyo, Mario D.: F. M., a poéta. = ÉI, 29. 7.

FODOR ANDRÁS

Nádasy László: A művészi varázslat erejével. = SzI, 4. 169–173. /Interjú./

FODOR JÓZSEF

Antal Gábor: „Katona Kecskeméten". „Álarc" és látszat egy Fodor József-poémában. = Vság, 1. 48–53.
Kispéter András: Fodor Józsefről az Egy költészet története alkalmából. = It, 3. 676–680.
Szentmihályi Szabó Péter: F. J. végtelen menete. = ÉI, 10. 4.

FORGÁCH FERENC

Borzsák István: F. F. és Tacitus. = ItK, 1. 51–60.

FÖLDESSY GYULA

Vargha Kálmán: F. Gy. védelmében. = Fo, 1. 74–76.
Bodri Ferenc: A teljes Adyért. Különvélemény Földessyről. = Fo, 1. 77–81.
Vargha Kálmán: Még egyszer az Ady-dedikációkról és Földessy Gyuláról. = Fo, 7–8. 96.

FRAKNÓI VILMOS

Galambos Ferenc: F. V. 1843–1924. = Ktáros, 10. 617–619.

FÜLEP LAJOS

Csűrös Miklós: Nemzet és nemzeti F. L. fölfogásában. = Ttáj, 10. 33–39.
Martyn Ferenc: F. L. Zengővárkonyban. = ÚjT, 29. 10–11.

FÜST MILÁN

F. M. önéletrajzi jegyzetei. (Összeáll.: Nádra Valéria.) = Kr, 5. 5.
Büky László: A fekete szó F. M. lírájában. = MNyr, 1. 56–63.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 52. 20–22.

GÁBOR ANDOR

Goda Gábor: G. A. új otthona. = ÉI, 8. 4.

GALAMBOS LAJOS

G. L.: Kislyuk. Pályám emlékezete. = ÚjÍ, 11. 121–128.

GALEOTTO MARZIO

G. M.: Mátyás királynak kiváló bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv. Ford. utószó és jegyz. Kardos Tibor. Bp. 1977. M. Helikon – Európa. 138 l. (Bibliotheca Historica.)
Vasoli, Cesare: Note su G. M. = ALitt, 1–2. 51–69.

GALGÓCZI ERZSÉBET

G. E.: Fekete, fehér. Pályám emlékezete. = ÚjÍ, 8. 117–128.
Berkes Erzsébet: ... és ki a győztes? = Kr, 1. 14–16.
Bertha Bulcsu: Interjú Galgóczi Erzsébettel. = Je, 3. 208–217.
Karinthy Ferenc: Talking to Erzsébet Galgóczi. = NHQu, 65. 92–100.
Sziládi János: G. E. = Ttáj, 10. 45–49.
Vargha Balázs: G. E. ítéletei. = Budapest, 7. 22–23.; 8. 22–23.
Vekerdi László: „De ki lehetett az a fiatalember". Töredékek G. E. művészetéről. = Je, 3. 218–224.

GÁLL ISTVÁN

Domokos Mátyás: A pályatárs szemével. Válaszol: G. I. A regényírói világkép kialakításának nehézségeiről. = Kort, 10. 1650–1655.

GARAI GÁBOR

Földeák Iván: Közünk van mindenhez. G. G. és Robert Rozsgyesztvenszkij párbeszéde. = SzI, 2. 165–170.

GARAMI ERNŐ

Erényi Tibor: G. E. és a magyarországi szociáldemokrácia. = PárttK, 2. 38–76.
Sipos Levente: Séance commémorative á l'occasion du centenaire d' Ernő Garami. = AHist, 1–2. 199–204.
Sipos Levente: Tudományos emlékülés G. E. születésének 100. évfordulóján. = PárttK, 2. 188–194.

GÁRDONYI GÉZA

Ebergényi Tibor: A Bibi és a Rembrandt. Változatok két posztumusz regényre. = HevSz, 2. 46–50.
Z. Szalai Sándor: G. G. alkotásai és vallomásai tükrében. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 289 l. (Arcok és vallomások.)

GELLÉRI ANDOR ENDRE

A gyengéd óriás. Emlékezések Gelléri Andor Endrére. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 164 l. (Gyorsuló idő.)

GERA GYÖRGY

Hernádi Gyula: Gera Györgytől búcsúzom. = ÉI, 51. 10.

GOZSDU ELEK

Szűcs Imre: G. E. Bánát-képe. = Üzenet, 9. 510–522.

GULYÁS PÁL

Németh László: Egy barátság versekben. = Fo, 3. 3–14.
Pomogáts Béla: Mítoszok határán. G. P. költészetéről. = ÚjÍ, 2. 77–83.

GYÁRFÁS MIKLÓS

Iszlai Zoltán: Approaches to fiction. Kolozsvári Grandpierre Emil, Gy. M., Hernádi Gyula, Asperján György. — NHQu, 67. 163–171.

GYERGYAI ALBERT

Gy. A.: Egy századeleji kamasz olvasmányai. — Kr, 9. 9.; 10. 9–10.
Irodalomtudósaink fóruma. Gyergyai Alberttel beszélget Szávai Nándor. — Je, 10. 915–920. (Látóh, 12. 57–68.)

GYÖNGYÖSI ISTVÁN

Csanda Sándor: A Murányi Vénusz költője. — Hét, 27. 15.

GYÖRE BALÁZS

Györe Imre: Gy. B. versei elé. — ÉI, 28. 15.

GYÖRE IMRE

Bertha Bulcsu: Interjú Györe Imrével. — Je, 1. 5–14.

GYŐRI LÁSZLÓ

Rózsa Endre: Gy. L. — ÚjFo, 3. 139–142.

GYULAI PÁL

Puszta Sándor: Vendégségben Leányfalun Gyulai Páléknál. — Kort, 4. 512–515.
Somogyi Sándor: Gyulai és kortársai. Fejezetek egy negyedszázad irodalomtörténetéből. Sajtó alá rend. Szörényi László. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 539 l.

GYURKOVICS TIBOR

Hun Nándor: A „Szeretetotthonról" szeretet nélkül. Gy. T. költeményéhez. — Kort, 9. 1501–1502.

HAJNAL ANNA

Laczkó András: H. A. költészete. — Életünk, 5. 466–471.
Lengyel Balázs: H. A. kőrisfája. — ÉI, 5. 10.
Nemes Nagy Ágnes: H. A. otthonai. — ÉI, 37. 11.
Sőtér István: Hajnal Annáról. — Kr, 2. 19.
Takács Imre: A költőnő szól. H. A. hetvenéves. — Kort, 2. 327–328.
Nekrológ. Gergely Ágnes — ÚjT, 38. 9.; /Héra Zoltán/ H. Z. — Kr, 10. 5. Kalász Márton — ÚjT, 11. 119–120.; Németh G. Béla — Napj, 11. 10.; Irod. Újs, 11–12. 13.

HAJNÓCZY PÉTER

Dobai Péter: Honvágy a bátorságra, az odaadásra és az igazságra. H. P. novellái. — Vság, 1. 85–90.

HALLER JÁNOS

H. J.: Gesta Romanorum. Sajtó alá rend. Belia György. Vál. és utószó: Kelecsényi Gábor. Bp. 1977. M. Helikon – Európa. 255 l.

HAMVAS BÉLA

Darabos Pál: H. B. irodalom- és művészetszemlélete. 1930–1948. – Lit, 1. 100–120.

HÁRS LÁSZLÓ

Cs. Nagy István: H. L. meséi. – Életünk, 5. 479–480.

HATVANI ISTVÁN

Tóth Béla: H. I. filozófiai munkája. – Vság, 3. 62–68.

HATVANY LAJOS

H. L.: Ady. Cikkek, emlékezések, levelek. Összegyűjt. és szerk. Belia György. 3. kiad. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 834 l.
H. L.: Szalontától Pestig. Cikkek, tanulmányok Arany Jánosról. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 187 l.
Varga József: Ady és Hatvany a Nyugatban. – ItK, 4–6. 652–662.

HÉRA ZOLTÁN

Ágoston Éva: Napbanéző. Gondolatok Héra Zoltánról. – Életünk, 2. 185–188.

HERNÁDI GYULA

Balogh Ernő: Az intellektus kalandjai. H. Gy. válogatott novellái. – Álf, 7. 56–59.
Béládi Miklós: Hernádi horoszkópjai. – Je, 9. 857–858.
Bertha Bulcsu: Interjú Hernádi Gyulával. – Je, 5. 398–407.
Domokos Mátyás: A pályatárs szemével. Válaszol: H. Gy. – Kort, 8. 1292–1297.
Iszlai Zoltán: Approaches to fiction. Kolozsvári Grandpierre Emil, Gyárfás Miklós, H. Gy., Asperján György. – NHQu, 67. 163–171.

HEVESI ANDRÁS

Bajomi Lázár Endre: „Akik ütni is tudnak". H. A. hősi halála. – Kr, 5. 18.
H. A. ismeretlen levele. (Közli: Dévényi Iván.) – Vig, 2. 132–133. /Lépold Antalhoz./

HORVÁTH IMRE

Hubay Miklós: Az első költő. – ÉI, 48. 12. (Látóh, 2. 101–106.)

IFJ. HORVÁTH JÁNOS

Nekrológ. V. Kovács Sándor – It, 3. 781–783.; V. K. S. – ItK, 3. 447–448.

HUBAY MIKLÓS

Bertha Bulcsu: Interjú Hubay Miklóssal. – Je, 7–8. 586–598.

ILLÉS ENDRE

Bodnár György: Kettősségek harmóniája. I. E. drámái. = ÚjÍ, 8. 90–96.
Boldizsár Iván: I. E. hetvenöt éves. = Kr, 5. 17.
Dersi Tamás: I. E. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 243 l. (Kortársaink.)
Féja Géza: Szép és igaz élet. A hetvenöt éves I. E. = ÉI, 23. 3.
Hegedüs Géza: Arcképvázlat Illés Endréről. = Szính, 7. 1–5.
Juhász Ferenc: Illés Endrének. = Kr, 5. 16.
Major Ottó: „Nem lehet tétlenül élni…" A 75 éves I. E. köszöntése. = ÚjT, 23. 8.
Mátyás István: I. E. hetvenöt éves. Beszélgetés élményekről, emlékekről, irodalomról. = Napj, 6. 11.
Nagy Péter: Illés Endréről. = Nagyv, 6. 935–936.
Szabó Magda: Köszöntő, lámpalázzal. = Nagyv, 6. 936–938.

ILLYÉS GYULA

I. Gy.: Vallomások a könyvtárról. Boldogan vállaltam volna a könyvtárosságot. = Ktáros, 5. 290–291.
Ablonczy László: … Mi az, mi idegünkben közeleg! (I. Gy. drámái a „kézbevehető jövőért".) = Alf, 12. 31–34.
Achs Károlyné: I. Gy. levele Kiss Gézának. = Je, 11. 1050–1055.
Alföldy Jenő: Az anyanyelv ihlete. = Ttáj, 11. 53–55.
Alföldy Jenő: Illyés Gyuláról – németeknek. = Lit, 1. 36–46.
Balogh Ernő: I. Gy. Petőfi-képéről. = Alf, 12. 10–16.
A Bánk bán – I. Gy. átigazításában. (Bécsy Tamás, Béládi Miklós, Orosz László írása.) = Látóh, 3. 162–178.
Bata Imre: Ditirambus a nőhöz. = ÚjÍ, 11. 91–94.
Bata Imre: A költő műfajai. = ÉI, 44. 3.
Benjámin László: I. Gy. koronái. = ÚjT, 44. 5.
Bodosi György: Köszöntő helyett köszönettel. = ÚjT, 11. 89–90.
Boldizsár Iván: Angyaltrombiták és pusztafiak. Egy irodalmi hittérítő emlékeiből. = Kort, 11. 1808–1813.
Cseres Tibor: Tenni a lehetetlent. = Kort, 11. 1820–1821.
Czine Mihály: Győzelmes élet. = Je, 11. 1041–1043.
Domokos Mátyás: A rabszolga-óriás. = ÚjÍ, 11. 82–89.
Duba Gyula: Illyés Gyuláról 75. születésnapján. = Irod. Szle, 9. 843–844.
Fedorenkó, N.: Mgnovnie sz. Djulov Ijesem. = Inosztrannaja Lityeratura, 6. 203–215.
Féja Géza: Vallomás Illyés Gyuláról. = ÚjÍ, 11. 77–81.
Fenyő István: Költői tudósítás a Szovjetunióról az ellenforradalmi Magyarországon. I. Gy.: Oroszország. = Ttáj, 11. 18–25.
Ferenczi László: Gyula Illyés, Poet of Nation. = NHQu, 68. 54–65.
Görömbei András: Ebéd és ítélet. = Alf, 12. 27–30.
Haas György: A 75 éves I. Gy. = Katol. Szle, 3. 271–280.
Hatvani Dániel: Látlelettől a változtatásig. Beszélgetés Illyés Gyulával a magyar szociográfiáról. = Fo, 4. 3–13.
Izsák József: Az iróniikus tárgyiasság remekműve. = Igaz Szó, 11. 483–488. /A kacsalábonforgó vár./
Juhász Ferenc: I. Gy. hűsége. = ÚjÍ, 11. 73–76.
Kányádi Sándor: Szolgáló szavak. = ÉI, 44. 3.
Kányádi Sándor: Találkozások. = Alf, 12. 4–5.
Markovits Györgyi: I. Gy. perei. = Kr, 10. 16–19.
Nyilasy Balázs: Korszerűen, pontosan. = Alf, 12. 25–26.
Pál György: Az első tárgyilagos híradás a Szovjetunióról Magyarországon. I. Gy.: Oroszország. = SzabolcsSzatmáriSz, 4. 64–73.

Pálfy G. István: Újraélt történelem. (Gondolatok A kegyenc és a Tiszták kapcsán.) = Alf, 12. 17–20.
Pomogáts Béla: Óceánok. I. Gy. verse. = Napj, 11. 4.
Pomogáts Béla: Rend a romokon. (I. Gy. pályafordulata a harmincas évek közepén.) = Alf, 12. 6–9.
Pomogáts Béla: A pusztától Párizsig és Párizstól a pusztáig. = Je, 11. 1044–1049.
Rényi Péter: Illyés öntörvénye. = ÉI, 7. 3–4. (Látóh, 5. 104–125.)
Ruffy Péter: Születésnapi beszélgetés Illyés Gyulával. = Látóh, 12. 19–25.
Siklós Olga: Megkésett dolgozat A különcről. = Szính, 11. 19–22.
Sinkovits Imre: Levél. = ÉI, 44. 3.
Sonkoly István: Megzenésített művek. = Alf, 12. 35–36.
Szűcs Imre: Törvény és tisztaság, avagy egy életmű sokrétűsége, hitelessége. = Üzenet, 11. 668–669.
Tamás Attila: Egy motívum átalakulásai. = Alf, 12. 21–24.
Tamási Áron: Barangolás Illyés Gyulával Erdélyben. = Alf, 12. 37–38.
Tóbiás Áron: Aki jelen van a történelemben. I. Gy. életútjának dokumentumaiból. = ÚjT, 44. 6–9.
Turczel Lajos: I. Gy. és a két háború közti csehszlovákiai irodalom. = Irod. Szle, 9. 828–832.
Vasy Géza: I. Gy.: Bartók. = Ttáj, 11. 55–60.
Veress Dániel: Előhang egy drámához. = Alf,12. 39–40.
Zelk Zoltán levele Illyés Gyulához. = Kr, 10. 16.
– ve – A 75 éves I. Gy. = Hét, 49. 11.

JÁNOSY ISTVÁN

Kovács Sándor Iván: Venus triumfusa. Modern vers egy Zrínyi-motívumból és a „Szigeti veszedelem" Cumilla-Delimán-epizódja. = Kort, 10. 1609–1620.

JANUS PANNONIUS

Birnbaum, Marianna D.: J. P., Bartolomeo Melzi, and the Sforzas. = Renaissance Quarterly, 1. 1–7.
Ifj. Horváth János: Les poésies inconnues de J. P. dans le Manuscrit de Séville. = ALitt, 1–2. 1–38.

JÁSZ DEZSŐ

Egy hihetetlen születésnap. = ÉI, 51. 7.

JÁSZI OSZKÁR

Jeszenszki Géza: J. O. és R. W. Seton-Watson levelezése az első világháború előtti években. = Száz, 4. 749–774.

JÉKELY ZOLTÁN

Írószobám. Beszélgetés Jékely Zoltánnal. /Riporter:/ Garai Gábor. = Kort, 6. 930–939.

JÓKAI ANNA

J. A.: A választás képessége. Válaszok Szűcs Imrének, az újvidéki Magyar Szó munkatársának. = Kort, 6. 863–864.
J. A.: Vallomások a könyvtárról. Lélektől – lélekig. = Ktáros, 4. 224–226.
Cséplő László: Jókai Annával találkoztak. = Hét, 14. 15.

JÓKAI MÓR

Dáné Tibor: „Kézirata nem ismeretes". – Utunk, 21. 4.
Szénássy Zoltán: Jókai Erdélyben. – Hét, 19–20. 15.

JÓSIKA MIKLÓS

J. M.: Emlékirat. Szerk. utószó és jegyz.: Győri János. Bp. 1977. M. Helikon, 455 l.
Győri János: A tények hálája. J. M. emlékirata. – ÚjÍ, 6. 81–85.
V. Szendrei Júlia: Jósika, a népnevelő. – Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 85–93.
V. Szendrei Júlia: A romantikus történelemszemlélet és J. M. II. Rákóczi Ferenc című regénye. – ItK, 3. 378–383.

JOVÁNOVICS MIKLÓS

Balázs József: A Szovjetunióban tanultak. A főszerkesztő: J. M. – SzI, 11. 158–161.

JÓZSEF ATTILA

Balogh László: J. A. Ady-képéről. – ItK, 4–6. 679–686.
Bécsy Ágnes: J. A. A Dunánál című versének értelmezéséhez. – It, 3. 659–675.
Bencze Lóránt: J. A.: Betlehemi királyok – Kultúrrétegek a versben. – Lit, 1. 121–126.
Beney Zsuzsa: J. A. két késői versének Isten-képe. – Vig, 5. 310–319.; 6. 382–387. /J. A.: Bukj föl az árból, Nem emel föl senkisem/
Bókay Antal: Elidegenedés és emberi teljesség. A Téli éjszaka világképe. – It, 3. 640–659.
Bokor László: Nagy életem még nő, ha meghalok. J. A. halálának 40. évfordulójára. – ÚjT, 49. 20–21. /Újsághírek J. A. haláláról./
Fábián Dániel: J. A. és Szabó Lőrinc. – Vig, 11. 772–773.
Gyertyán Ervin: Marx, Freud, J. A. Két új J. A. könyv tanulságai. – It, 1. 139–185. /Vágó Márta és Révai József könyvéről./
Ízes Mihály: Hétért – hatot. – It, 3. 586–614.
Kende Sándor: Egy régi könyvnap. – ÉI, 22. 2.
Márer György: A vonat elkésve érkezett. – Irod. Újs, 11–12. 4–5.
Molnár Tibor: „Én, József Attila, itt vagyok!" Emlékezés egy régi beszélgetésre. – A Hét, 50. 7.
Péter László: Kikért állt ki J. A.? – Kr, 10. 10.
Rimócziné Hamar Márta: Juhász Gyula „horáci sor"-a József Attilához. – It, 2. 491–493.
Sasvári László: Papot se. – ÉI, 2. 9. /J. A. és a görögkeleti vallás./
Stoll Béla: A Medvetánc kötetterve. – ItK, 1. 61–71.
Szabolcsi Miklós: Érik a fény. J. A. élete és pályája 1923–1927. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 801 l., 21 t. (Irodalomtörténeti könyvtár 32.)
Szuromi Lajos: J. A.: Eszmélet. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 151 l., 1t. (Irodalomtörténeti füzetek 93.)
Tasi József: J. A. és a Korunk. – MKsz, 2. 134–155.
Turczel Lajos: Kapcsolataink József Attilával. – Hét, 48, 11.
Újabb dokumentumok József Attiláról. Bécs–Hatvan–Párizs. Közzéteszi és a bevezetőt és jegyzeteket írta: Kovács Ákos. – Kr, 8. 14–20.
/*Hatvani Lajos:* József Attiláról c. írása és Hertha Bőhm levelei./

JUHÁSZ FERENC

Belohorszky Pál: A léthiány dalmítosza. – Kort, 4. 620–628. /J. F.: Gyermekdalok./
Farkas László: J. F. „kivesszőzött" magánhangzói. – MNyr, 1. 48–51.
Pomogáts Béla: A tékozló ország. J. F. eposza. – Je, 7–8. 722–731.

JUHÁSZ GYULA

Demeter Júlia: J. Gy. ismeretlen verse. = ItK, 1. 105–107.
Rimócziné Hamar Márta: J. Gy. „horáci sor"-a József Attilához. = It, 2. 491–493.

KAFFKA MARGIT

Miskolci kistükör. Jegyzetek a város művelődés- és irodalomtörténetéből. (Összeáll.: Kárpáti Béla.) = Napj, 11. 11.

KAHÁNA MÓZES

K. M.: Nagy időknek kis embere. Publicisztikai írások, visszaemlékezések. Vál. Szántó Kovács Gábor. Utószó: Szántó Gábor András. Bp. 1977. Kossuth Kiadó. 290 l.
Robotos Imre: K. M. – a forradalom költője. = Igaz Szó, 12. 646–647.
Zimáné Lengyel Vera: K. M. Bibliográfia. Kiad. a FSZEK. Bp. 1977. 106 l.

KAKUK TAMÁS

Győri László: K. T. versei elé. = ÚjFo, 2. 20.

KALÁSZ LÁSZLÓ

CS. Varga István: „Színt vallok a szelekkel". = Alf, 4. 62–66.

KÁLMÁNCSEHI SÁNTA MÁRTON

Borsa Gedeon: A „Reggeli éneklések" és K. S. M. = ItK, 2. 215–228.

KÁLNOKY LÁSZLÓ

Alföldy Jenő: K. L. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 190 l. (Kortársaink.)
Írószobám. Beszélgetés Kálnoky Lászlóval. /Riporter:/ Garai Gábor: = Kort, 2. 304–312.

KÁNTOR PÉTER

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.

KARDOS G. GYÖRGY

Bertha Bulcsu: Interjú Kardos G. Györggyel. = Je, 4. 311–320.

KARDOS LÁSZLÓ

Irodalomtudósaink fóruma. Kardos Lászlóval beszélget Koczkás Sándor. = Je, 6. 555–559.
Váncsa István: Ady és Karinthy. Beszélgetés Kardos Lászlóval. = Kort, 12. 1867–1871.

KARIKÁS FRIGYES

Pécsi Anna: Magyarok a franciaországi munkásmozgalomban. = PárttK, 1. 138–161.

KARINTHY FERENC

Irodalmunk a 70-es években. A tények költészete. Karinthy Ferenccel beszélget Major Ottó. = ÚjT, 32. 10–11.

KARINTHY FRIGYES

Csiki László: Levél Karinthy Frigyeshez születésnapján. = Utunk, 26. 6.
G.: A kilencvenéves K. F. = Kr, 6. 19.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 51. 14–15.
Réz Ádám: Mennyei riport. Karinthy Frigyessel, kilencvenedik születésnapján. = ÉI, 25. 11.
Szalay Károly: Intarzia és rekonstrukció. K. F. születése, családi körülményei és első élményei Budapesten. = Ttáj, 6. 48–57.
Váncsa István: Ady és Karinthy. Beszélgetés Kardos Lászlóval. = Kort, 12. 1867–1871.

KÁROLYI AMY

Kovács Sándor Iván: Zrínyi a „Kulcslyuk"-ban. Magyarázatok K. A. „Kulcslyuklíra" című verseskönyvének néhány motívumához. = Kort, 9. 1460–1468.

KÁROLYI GÁSPÁR

Mészöly Dezső: Lámpafénynél. Fantáziálás a bepólyált Károlyi Gáspárról. = ÉI, 8. 5.

KÁROLYI MIHÁLY

K. M.: Hit, illúziók nélkül. Visszaemlékezések. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 484 l.
Litván György: Mihály Károlyi et la France. = AHist, 12. 133–150.
Ránki György: A hit, az illúzió és a politika. K. M. önéletrajzáról. = Vság, 9. 59–65. (Látóh, 11. 172–186.)
Sőtér István: Ady és Károlyi. = Alf, 11. 52–53.
Tamás István: Mihály Károlyi's, Homes. An exhibition at the Károlyi Palace in Budapest. = NHQu, 66. 162–166.

KARTAL ZSUZSA

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.

KASSÁK LAJOS

K. L. levele Grain Andráshoz. = Vig, 9. 627.
K. L. levele Sík Sándorhoz. = Vig, 9. 616.
K. L.: Néhány prózai szó Óbudáról. (Közli: Tasi József.) = Budapest, 12. 39.
Bálint Endre: Kortársainkról. = Műv, 6. 8.
Barta János: A Tisztaság könyve margójára. = Alf, 2. 71–74.
Csaplár Ferenc: Kassák és a Korunk. = It, 2. 406–414.
Dévényi Iván: K. L. hét levele. = Vig, 9. 638–640.
Dévényi Iván: Kortársak Kassák Lajosról. = Életünk, 2. 174–175.
Dévényi Iván – Sík Csaba – Vidor Miklós: Kerekasztal-beszélgetés Kassák Lajosról. = Vig, 9. 627–633.
Egy publikálatlan Kassák vers. K. L.: Tépelődés. (Kéziratfacsimile.) = ÉI, 12. 6.
Forgács Éva: Lajos Kassák. Memorial Museum in Old Buda. = NHQu, 67. 196–198.
Hegyi Béla: A kereső Kassák. = Vig, 9. 608–616.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 50. 14–15.
Kántor Lajos: Adatok a Kassák-pörhöz. = Utunk, 41. 4–6.
Kárpáti Béla: Főbb irodalmi hatások Kassák prózájában. = It, 2. 368–394.
/Kárpáti Béla/ K. B.: Kassák miskolci afférja. = Napj, 6. 7.
Kassák Lajosné: „Hold, Hold, egyszer te is meghalsz". Naplórészletek. = Vig, 9. 617–625.

G. Komoróczy Emőke: A kassáki örökség. Szécsi Margit: Madár-e az denevér. = Életünk, 2. 169–173.
Major Ottó: A ló meghal, a madarak kirepülnek. Egy vers utóélete Kassák leveleiben. = ÚjT, 12. 10–11.
Nemes Nagy Ágnes: Hegy, folyó, város. A Kassák évfordulóra. = ÉI, 12. 6.
Rózsa T. Endre: K. L., az ismeretlen festő. = Műv, 10. 22–27.
Sík Csaba: Kassák múltja és jelene. = Kort, 8. 1283–1291.
Simon Zoltán: Kassák Ady-képe. = Alf, 11. 94–99.
Simon Zoltán: Kassák irodalomszemlélete. = Alf, 2. 65–70.
Szabó Júlia: Kassák évfordulóra. = Életünk, 2. 166–168.
Varga Erzsébet: „Vasbölcsőben ringattak és Kassák volt az inasunk... = Hét, 5. 15.

KATONA JÓZSEF

A Bánk bán Illyés Gyula átigazításában. (Bécsy Tamás, Béládi Miklós, Orosz László írása.) = Látóh, 3. 162–178.

KAZINCZY FERENC

Z. Szabó László: Így élt Kazinczy Ferenc. Bp. 1977. Móra. 186 l. (Így élt...)

KEMÉNY ZSIGMOND

Katona Ádám: A csalódások lépcsőfokán egyre lejjebb... = It, 2. 298–321.

KEMSEI ISTVÁN

Eisemann György: Módosulás és megőrzés a lírában. K. I. verseiről: = MV, 1. 80–84.

KERESZTURY DEZSŐ

Fodor András: Rendet tenni a sokszínűségben. Beszélgetés Keresztury Dezsővel. = Ktáros, 6. 330–334.

KERTÉSZ ÁKOS

Arató Antalné: A Makra és a lektür kedvelői. = Ktáros, 11. 677–678.
Kamarás István – Kiss Endre – Somorjai Ildikó: A „Makra" és 116 olvasója. Közread. a OSzK KMK. Bp. 1977. 100 l.
Márkus Béla: „Önmagán ki tud keresztüllépni"? Vázlat K. Á. pályáról. = Alf, 7. 49–55.

KISFALUDY KÁROLY

Jánosy István: K. K. és Vönöck. = ÚjT, 21. 10–11.

KISS ANNA

Pomogáts Béla: K. A. versmítoszai. = Alf, 4. 58–61.

KISS BENEDEK

Balla Gyula: Beszélgetés Kiss Benedekkel. = Fo, 5–6. 31–33.
Görömbei András: „Ismereteink is passzívak". Beszélgetés Kiss Benedekkel. = Alf, 8. 7–14.
Varga Lajos Márton: Szerep és sors. K. B. költészetéről. = Fo, 5–6. 34–41.

KISS DÉNES

Laczkó András: K. D. három könyve. (Mondd a falaknak! Hét gömb rendje, Hetedhét.) — Ttáj, 1. 80–85.

KISS JÓZSEF

Scheiber Sándor: Levelek K. J. életrajzához. — It, 1. 222–226.

KLIMO GYÖRGY

Borsy Károly: K. Gy. — Vig, 7. 490–493.

KOCSI PATKÓ JÁNOS

Lakó Elemér: Egy napjainkig elveszettnek tartott eredeti kézirattöredék. Kótsi Patkó Jánosnak A Régi és Új Theátrom Históriájából. — Korunk, 12. 1039–1043.

KODOLÁNYI JÁNOS

K. J.: Szív és pohár. Bírálatok, tanulmányok, cikkek. 1924–1940. Bp. 1977. Magvető Kiadó. 367 l.
K. J. és Sík Sándor levelezése. — Vig, 10. 699–703.

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL

K. G. E.: A könyvtár segítségével találtam magamra. — Ktáros, 3. 172–174.
Galsai Pongrác: K. G. E. hetvenedik születésnapjára. — Kr, 1. 12.
Iszlai Zoltán: Approaches to fiction. K. G. E., Gyárfás Miklós, Hernádi Gyula, Asperján György. — NHQu, 67. 163–171.
Mesterházi Lajos: K. G. E. hetven éves. — ÉI, 3. 2.
Mikó Imre: A két Grandpierre. — It, 1. 104–110.
Sík Csaba: K. G. E. köszöntése. — ÚjT, 3. 17.
Rónay László: Álarcos moralista. A hetvenéves K. G. E. — Vig, 4. 250–253.
Talpassy Tibor: A fiókban maradt regény. — It, 1. 110–123.
Talpassy Tibor: Így kezdte. K. G. ifjú évei. — Je, 1. 21–28.

KOMJÁT ALADÁR

Aczél Géza: K. A. avantgardizmusa. — Alf, 2. 75–82.

KOMJÁTHY JENŐ

Hann Ferenc: Adalékok K. J. pályaképéhez. — Palócföld, 4. 23–26.
Mártonvölgyi László: Szécsénykétől Budapestig. K. J. életútja. — Irod. Szle, 9. 847–848.

KOMLÓS ALADÁR

Alföldy Jenő: A mesterség címere. A nyolcvanöt éves K. A. köszöntése. — ÉI, 50. 15.
/Hajdú Ráfis Gábor/ H. R. G.: K. A. nyolcvanöt éves. — Kr, 12. 2.
Írószobám. Beszélgetés Komlós Aladárral. /Riporter:/ Karinthy Ferenc. — Kort, 5. 816–827.
Major Ottó: A nevelő köszöntése. — ÚjT, 49. 17.

KONDOR BÉLA

Bodnár György: Keresetlen öntudatosság. = Fo, 7–8. 29–30.

KORMOS ISTVÁN

Domokos Mátyás: A pályatárs szemével. Válaszol: K. I. A hagyomány szerepe a fiatal magyar lírában. = Kort, 7. 1149–1155.
Csurka István: Mit tettél, Vackor? = ÉI, 42. 15. (Látóh, 12. 70–73.)
Fodor András: Búcsú Kormos Istvántól. = Je, 12. 1093–1094.
Görömbei András: Elhallgatta a mondhatót, kikotyogta a mondhatatlant. Búcsú Kormos Istvántól. 1923–1977. = Alf, 12. 76–77.
Major Ottó: Szegény Yorrick halála. K. I. 1923–1977. = ÚjT, 42. 29.
Nagy László: Mert csak a szíve gyalogolt. = ÉI, 43. 15.
/Pándi Pál/ p: K. I. (1923–1977.) = Kr, 12. 4.
Simai Mihály: Búcsú Kormos Istvántól. = Ttáj, 11. 111–112.
Sütő András: Fehér távirat. = ÉI, 42. 15. (Látóh, 12. 73–74.)
Szakolczay Lajos: Töredékes sorok Kormos Istvánról. = ÚjÍ, 12. 69–70.

KOSSUTH LAJOS

Csanádi Imre: Költők, versek Kossuthja. = ÚjT, 36. 16–17.
Dobog Béla: Monoki beszélgetés. = Napj, 9. 2.
Fekete Sándor: „Nevem óramutató…" = ÚjT, 8. 10–11.
Gergely András: „Vannak dolgok, melyeknek emlékezet nélkül nincsen jövendő". 175 éve született K. L. = Ttáj, 9. 56–62. (Látóh, 11. 157–171.)
Jankovics József: Ismeretlen Kossuth-levél. = Ttáj, 9. 63–64. /Levél Marosvásárhely közönségének 1848. június 24-én./
Sz. Kürti Katalin: Kossuth-szobraink története. = Alf, 9. 24–26.
Lengyel Dénes: Kossuth öröksége. Mondák a XVIII. és XIX. századból. Feldolg. utószó és jegyz.: – –,. Bp. 1977. Madách – Móra Kiadó, 427 l.
Miskolczy Ambrus: Leopold Max Moltke és K. L. (Egy brassói német költő politikai hitvallása 1849-ben.) = Alf, 9. 20–23.
Nadányi Pál: Diadalmenet és csalódás. Kossuth amerikai útjának 125. évfordulójára. = Irod. Újs, 1–2. 12–13.
Pásztor Emil: K. L. levele Szemere Miklóshoz 1848 nyarán. = MNyr, 3. 330–338.
Szabad György: Kossuth politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében. Bp. 1977. Kossuth Kiadó – M. Helikon. 210 l., 8 t.
Száraz György: A nóta új strófákkal bővül. 175 éve született K. L. = ÉI, 38. 3.
Veliky János: Kossuth és a hazai polgárság politikai szövetségről. = Alf, 9. 3–7.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

K. D.: Egy ég alatt. Tanulmányok, cikkek. Sajtó alá rend. és jegyz.: Réz Pál. Bp. 1977. Szépirod. Kiadó. 663 l., 1 t.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 49. 14–16.
Kiss Ferenc: Egy vereség jóváírása. Az Ady-pör konzekvenciáiból. = Ttáj, 1. 51–59.
Kiss Ferenc: Kosztolányi és a Pardon-rovat. Jelenlét és függetlenség konfliktusai – anno 1919. = Vság, 6. 18–35.
Kiss Ferenc: Kosztolányi publicisztikája a világháború éveiben. = ItK, 2. 150–167.
Kovács Sándor Iván: „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó…" Kosztolányi Lucanusától Vas István Zrínyijéig. = Kort, 12. 1960–1974.
Réz Pál: Kosztolányiána. = ÚjÍ, 12. 97–101.
Réz Pál: K. D. (?) két ismeretlen bírálata Babits Dante-fordításáról. = It, 2. 486–491.

Réz Pál: Kosztolányi elfelejtett bírálata. Csáth ismeretlen levele. = Üzenet, 2–3. 168–171.
Rónay László: K. D. Bp. 1977. Gondolat Kiadó, 305 l., 10 1. (Nagy magyar írók.)

KOVÁCS ISTVÁN

Görömbei András: „Nem ismerjük eléggé egymás kultúráját". Beszélgetés Kovács Istvánnal. = Alf, 2. 43–50.

KOVÁCS NORBERT

Kemény Ferenc: Egy ismeretlen költőnk: K. N. =It, 2. 472–477.

KOVÁCS VILMOS

Nekrológ. Sándor László = ÉI, 47. 7.

KÖPECZI BÉLA

Irodalomtudósaink fóruma. Köpeczi Bélával beszélget Bodnár György. = Je, 2. 163–168.

KRÚDY GYULA

Bodri Ferenc: Egy kedves Krúdy-vallomás. = It, 2. 483–486.
Gyurkovics Tibor: Krúdy-elixír. = Kort, 4. 610–612.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 41. 14–16.
Kemény Gábor: A szív álmaitól a gyomor álmaiig. Erotika és gasztronómia Krúdy képeiben. = MNyr, 4. 439–457.
Pásztor László: Ínyenckedés keserű mellékízekkel. = Új Symposion, 143. 127–131.

KUNCZ ALADÁR

Jékely Zoltán: K. A. hét levele. = ItK, 3. 403–408.
Molter Károly: Két levél Kuncz Aladárról. (Közli és bev. Vita Zsigmond.) = Utunk, 21. 8. /1939-ből./

KURUCZ GYULA

Körmendy Zsuzsanna: K. Gy. = Alf, 10. 81–85.

LADÁNYI MIHÁLY

Irodalmunk a 70-es években. Mátyás István: Írónak tekinteni az írót, felnőttnek a felnőttet. = ÚjT, 19. 10–11.
Péntek Imre: Rekedt dúdolás közösségkeresőben. (L. M. költészetéről.) = Életünk, 3. 271–277.
Szilágyi Ákos: L. M. költészetéről. = ÚjFo, 1. 118–124.

LAKOS GYÖRGY

Barna Tibor: L. Gy. 1922–1977. = Palócföld, 3. 11.

LÁZÁR JÁNOS

Vörös Imre: Egy XVIII. századi könyvsiker. (L. J. Florindája.) = It, 3. 712–722.

LENGYEL MENYHÉRT

Laczkó András: Rippl-Rónai vonzásában. L. M. Kaposváron. = Som, 1. 83–86.

LESZNAI ANNA

Szabadi Judit: L. A. festői „Édenkertje". = Budapest, 6. 24–27.
Vargha Balázs: L. A. virágai. = Budapest, 6. 22–23.

LÉVAY JÓZSEF

Miskolci kistükör. Jegyzetek a város művelődés- és irodalomtörténetéből. (Összeáll. Kárpáti Béla.) = Napj, 9. 11.

LIPTÁK GÁBOR

Palotai Erzsi: A Lipták-ház. = ÚjT, 1. 9–11.

LUKÁCS GYÖRGY

L. Gy.: Ady Endréről. Tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 81 l. (Gyorsuló idő.)
L. Gy.: Ifjúkori művek, 1902–1918. (Szerk., jegyz. és névmutató: Tímár Árpád.) Bp. 1977. Magvető Kiadó, 892 l. (L. Gy. összes művei.)
L. Gy.: A történelmi regény. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 495 l. (L. Gy. összes művei.)
L. Gy.: A spontaneitás-elmélet ellen az irodalomban. (Közli: Sziklai László.) = Kr, 12. 15–16.
L. Gy.: Willi Bredel regényei. (Közli: Sziklai László.) = Kr, 12. 13–14.
Almási Miklós: Lukács's „Heidelberg Aesthetics". Philosophie der Kunst (1912–1914.) Heidelberg Aesthetics (1916–1918.) = NHQu, 65. 152–155.
Ancarani, Vittorio: Forme della soggettivita e processo lavorativo in Lukacs. = Aut-Aut, 157–158. 200–227.
Annotazioni sull' intologia per il compagno Lukacs. (Autori: F. Fehér A. Heller.) = Aut-Aut, 157–158. 21–37.
Caramascchi, E.: Balzac és Zola L. Gy. perspektívájában. = Hel, 3. 358–362.
Fehér Ferenc: A dráma történetfilozófiája, a tragédia metafizikája és a nemtragikus dráma utópiája. Válaszutak a fiatal Lukács drámaelméletében. = It, 1. 58–103. Olaszul: Aut-Aut, 157–158. 113–148.
Fehéri György: L. Gy. értékelése Angliában. = Vil, 4. 242–243.
Fekete Éva: L. Gy. az első világháború éveiben. = Vság, 2. 33–44.
Fenyő István: L. Gy. Leninről. = Napj, 10. 10.
Fodor Géza: L. Gy. tanulmánya elé. = Nagyv, 2. 247.
Gáll Ernő: Gramsci és Lukács. 1–2. = A Hét, 13–14. 11.
Garadnai János: Ady és Lukács. = Napj, 12. 4.
Garai Tibor: Ady forradalmi hatása. Filminterjú Lukács Györggyel. = ÉI, 5. 6.
Heller Ágnes: Un dialogo del giovane Lukács. = Aut-Aut, 157–158. 174–183.
Hermann István: Ob aktualnoszti idej Djorja Lukacsa. = EtjVeng, 12. 115–124.
Karádi Éva – Fekete Éva: La correspondance de jeunesse de György Lukács. = L'Homme et la Société, 43–44. 27–29.
Kliche, Dieter: Lukács és Adorno. Wiederspiegelung und Parteilichkeit. = Weimarer Beiträge, 7. 110–136.
Kovács Árpád: A regényelmélet módszertanához. (Bahtyin, Lukács, Poszpelov.) = FilKözl, 2–3. 319–331.
Lendvai L. Ferenc: A drámakönyv történelemképe és helye a fiatal Lukács munkásságában. = MFilSz, 1. 1–27.
Lendvai L. Ferenc: The young Lukács's philosophy of history. = NHQu, 67. 154–163.

Márkus György: L' ame et la vie. Le jeune Lukács et le problème de la culture. — L' Homme et la Société, 43–44. 107–115.
Prévost, Claude: Georg Lukács et la littérature prolétarienne allemande. (1931–1932.) — Europe, 575–576. 24–37.
Raddatz, Fritz J.: Der hölzerne Eisenring. Die moderne Literatur zwischen zweierlei Aesthetik: Lukács und Adorno. — Merkur, 1. 28–44.
Sziklai László: A spontaneitás ellen. L. Gy. vitája a proletárirodalom lehetőségéről. — Kr, 12. 13.
Szilágyi József: Az esztétikai visszatükröződés öntudatszerűsége. (L. Gy. az esztétikum lényegéről.) — ItK, 3. 327–342.
Zoltai Dénes: A rekonstruálható főmű. Jegyzetek L. Gy. kései esztétikai szintéziséhez. — Vil, 4. 201–207.

MADÁCH IMRE

Mezei József: Az élet értelme. Monográfia. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 455 l. (Elvek és utak.)
Szabó József: Madách Tragédiájának „helyreállított" szövegű kiadásáról. — MNyr, 3. 345–354.

MÁNDY IVÁN

Valami rémség készül. /Interjú, Riporter:/ Farkas Zsuzsa. — Híd, 7–8. 953–958.
Alexa Károly: M. I. — Kort, 10. 1644–1649.
Bányai Lajos: Abszurd és groteszk a valóság és az irrealitás síkjai között. M. I. novellaművészetének főbb vonásai. — Új Symposion, 142. 84–90.

MAROSÁN GYÖRGY

M. Gy.: Könyvek és falak. — Kr, 1. 13.
Fenyő István: Figyelő. M. Gy. Könyvek és falak című emlékiratrészletéről. — Napj, 5. 10.

MAROSI GYULA

Görömbei András: „A társadalmi feladatokat osztogatták". Beszélgetés Marosi Gyulával. — Alf, 3. 35–38.
Vasy Géza: M. Gy. kisregényei. — Ttáj, 8. 52–56.

MARÓTI LAJOS

Pomogáts Béla: M. L. — Kort, 4. 649–652.

MERÉNYI VARGA LÁSZLÓ

Jankovics József: Varjú voltam én is. — MV, 2. 18.

MESTERHÁZI LAJOS

M. L.: Válasz az olvasóknak. — SzI, 11. 162–163. /A Prométheusz-rejtélyről./
Beszélgetés Mesterházi Lajossal. Jovánovics Miklós tv-interjúja. — Vság, 7. 31–46.
Misley Pál: A felfedezés váratlan öröme. — Nagyv, 3. 457–458. /A Prométheusz-rejtély szovjet fogadtatása./

B. MÉSZÁROS VILMA

Nekrológ. Almási Miklós — Kort, 4. 664.; Bikácsy Gergely — ÉI, 7. 6. Bizám Lenke — Vil, 3. 159.; K. L. — It, 3. 783–784.; Nagy Péter — Nagyv, 4. 618.; –: Kr, 3. 19.

MÉSZÖLY MIKLÓS

Miklós Tamás: Kicsi, csúf emberek? Jegyzetek M. M. Film című regényéhez. = Kr, 5. 7–8. Hozzászólások: Könczöl Csaba = Kr, 9. 12–13.; Agárdi Péter = Kr, 9. 13–15.; Albert Gábor = Kr, 12. 8.; Babics László = Kr, 12. 9.
Cs. Nagy István: M. M. gyermekkönyvei. = Életünk, 1. 92–96.

MIKES KELEMEN

Hopp Lajos – Kelemen József: Az új népszerű Mikes-kiadás helyesírási problémái. = MNyr, 3. 338–344.
Szénássy Zoltán: Mikes törökországi levelei. = Hét, 9. 14.

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Bálint Tibor: Mikszáth mosolya. = Utunk, 3. 6.
Lengyel Dénes: M. K. különös házasságai. = Palócföld, 1. 21–24.
Szalay Károly: Humor és szatíra Mikszáth korában. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 586 l.
Turczel Lajos: Kapcsolataink Mikszáth Kálmánnal. = Hét, 2–3. 15.

MOCSÁR GÁBOR

M. G.: Felismert láncolat. Üzenet az egykori iskolába. = Fo, 11. 46–48.
Székelyhidi Ágoston: „Minden félben van". Közel hajolva M. G. világához. = Alf, 5. 49–58.

MOCSÁRY LAJOS

Hanák Péter elnöki megnyitója az 1976. okt. 26-án rendezett emlékülésen. = MTA II. OK, 1–2. 47–48.
Hanák Péter: M. L. függetlenségi alternatívája. = MTA II. OK, 1–2. 85–88.
Kemény G. Gábor: Mocsáry Kelet-Európája. = MTA II. OK, 1–2. 49–63.
Kemény G. Gábor: M. L. és a szlovákok. = Új Auróra, 2. 130–145.
Tóth Ede: M. L. helye XIX. századi történelmünkben. = MTA II. OK, 1–2. 64–84.

MOLDOVA GYÖRGY

Vargha Balázs: M. Gy. és a folklór. = Budapest, 2. 22–23.; 3. 22–23.

MOLNÁR FERENC

Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 40. 14–15.

MÓRA FERENC

Földes Anna: Így élt M. F. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 254 l. (Így élt...)
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 44. 14–15.

MÓRICZ ZSIGMOND

M. Zs. kiadatlan leveleiből. (Közzéteszi: Láng József és M. Pásztor József.) = Kr, 8. 3–13. /102 levél 1902–1942 között./
Achs Károlyné: Egy ormánsági népi elbeszélés szerepe Móricz Rózsa Sándorában. = MNyr, 4. 457–467.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 42. 14–16.

Kós Károly emléke. M. Zs. két elfelejtett írása. (Közli: Ugrin Aranka.) = Kort, 12. 1975–1978. /M. Zs.: Varjúvári legenda.; Budai Nagy Antal. Kós Károly színdarabja a Vígszínházban./
Németh László: Olvasónapló. 1968–69. = Ttáj, 2. 3–21.
Vargha Kálmán: M. Zs. első írása Adyról. = ÉI, 52. 3. /M. Zs.: A fiatal daru./
Vargyai Gyula: M. Zs. és a katonai cenzúra. = ÚjT, 31. 20.

NÁDAS PÉTER

Görömbei András: A gyerekkor: rejtett válasz a sematizmusra. Beszélgetés Nádas Péterrel. = Alf, 7. 43–48.

NAGY ENDRE

Antal Gábor: „Látlelet" Nagy Endréről. = Kr, 2. 14.
Komlós János: Nagy Endrét idézve. = ÉI, 6. 14.
Mándi Teréz: N. E. centenáriuma. = Szính, 5. 39–42.

NAGY GÁSPÁR

Görömbei András: A lelkiismeretet nem lehet elaltatni. Beszélgetés Nagy Gáspárral. = Alf, 4. 40–46.
Szakolczay Lajos: Az indulás biztonsága. Arcképvázlat Nagy Gáspárról. = Je, 7–8. 739–742.

NAGY IMRE

Major Éva: N. I. útja a rigmusköltéstől a költészetig. = Új Auróra, 3. 119–132.

NAGY LAJOS

N. L. levelei Nagy Zoltánhoz. Közreadja: Szilágyi János. = Kr, 6. 3–4.
Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 45. 14–16.

NAGY LÁSZLÓ

Bodri Ferenc: A föltámadás szomorúsága. Tűnődés a líra hatalmáról egy Nagy László-vers fölött. = Fo, 11. 24–30.
Kiss Ferenc: A mindenség választott fia. = Fo, 3. 17–18.
Tarján Tamás: N. L.: Balassi Bálint lázbeszéde. = Kort, 12. 1994–1996.

NAGY PÉTER

Irodalomtudósaink fóruma. Nagy Péterrel beszélget Németh G. Béla. = Je, 12. 1119–1124.

NEMES NAGY ÁGNES

Cs. Gyimesi Éva: Forró gyémánt. N. N. Á. stílusáról. = Korunk, 4. 271–276.

NÉMETH LÁSZLÓ

N. L.: Homályból homályba. (Életrajzi adatok: Hölvényi György.) Bp. Magvető – Szépirodalmi Kiadó. 1977. 605.; 655 l. (N. L. munkái)
N. L.: Jelentés a miniszternek. Töredék az író hagyatékából. 1947. (Közli: Grezsa Ferenc.) = Ttáj, 4. 95–96.
N. L.: A nemzetragasztó. Előadás a veszprémi Kisfaludy Klubban, 1966. = ÚjÍ, 10. 66–70.

N. L.: Olvasónapló. 1968–69. = Ttáj, 2. 3–21.
N. L.: Pamflet és kritika. (Közli: Hölvényi György.) = Kort, 11. 1768–1770.
Bakonyi István: Elidegenedés N. L.: Gyász és Iszony című regényében. = Lit, 2. 80–105.
Fábián Ernő: Az élet értelme. N. L. gondolatvilága. = Új Látóhatár, 1–2. 81–96.
Grezsa Ferenc: „Antropológiai lecke". N. L. Ady-élményéről. = Ttáj, 12. 49–52.
Grezsa Ferenc: A Mathiász-panzió. N. L. első Vásárhelyt írott drámája. = Ttáj, 4. 91–94.
Keresztury Dezső: Válasz Németh Lászlónak – egy félbemaradt jelentésre. = ÉI, 20. 3.
Monostori Imre: Hit nélkül nem lehet élni. N. L. Sámson-drámájának értelmezéséhez. = ÚjÍ, 5. 99–104.
Monostori Imre: Vallás, idea, utópia és minőség kapcsolatának néhány sajátossága N. L. gondolatrendszerében. = Új Auróra, 3. 133–141.
Cs. Varga István: Ady és Németh László. = HevSz, 1. 50–54.; 2. 56–59.

NYILASY BALÁZS

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.
Takács Imre: Ny. B. esélyei. = Kort, 8. 1318–1321.

OLÁH GÁBOR

Tóth Endre: Ady Endre és O. G. kapcsolata. = Alf, 11. 127–138.

ORBÁN OTTÓ

Csányi Erzsébet: Távlat a költészethez. = Új Symposion, 147–148. 389–392.

ORSZÁGH LÁSZLÓ

Kéry László: O. L. köszöntése. = Nagyv, 10. 1576–1577.
Pálffy István: László Országh is seventy. = AngFilTanDebr, 7–9.

OSVÁT ERNŐ

Lackó Miklós: O. E. = Arion 10. 198–201.

OSZTOJKÁN BÉLA

Sárándi József: Nyújtsd a kezed! O. B. versei elé. = MV, 2. 4–5.

ÖRDÖGH SZILVESZTER

Görömbei András: „... nemzedékünk még nem próbáltatott ki". Beszélgetés Ördögh Szilveszterrel. = Alf, 1. 38–41.
Reményi József Tamás: Ö. Sz. = Alf, 10. 74–77.

ÖRKÉNY ISTVÁN

Gervai András: Beszélgetés Örkény Istvánnal. = Szính, 10. 33–35.
Kolozsvári Grandpierre Emil: Talányos tünetek. 1. A kulcs. = Kr, 9. 15.
Tasi József: Ö. I. művei külföldön. = Nagyv, 8. 1253–1256.

PÁKOZDY FERENC

Bata Imre: A vásárhelyi poéta. P. F. emlékezete. = Ttáj, 4. 72–76.

PÁL RITA

Nekrológ. – : ÉI, 2. 10. Je, 2. 192.;

PALASOVSZKY ÖDÖN

Vas István: A tanú módosítja vallomását. = ÉI, 30. 5.

PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM

Laczkó András: Költőverseny a Balatonnál. = Som, 2. 92–94.
Péterffy Ida: P. H. Á. a „császári fi". = ÚjFo, 3. 69–80.
Péterffy Ida: P. H. Á. ünnepi köszöntője. = Som, 1. 76–82.

PALOTAI ERZSI

Kőszeg Ferenc: P. E. hangjai. = ÉI, 39. 6.

PÁNDI PÁL

Irodalmunk a 70-es években. Az alkotás feltételeiről. Pándi Pállal beszélget Erki Edit. = ÚjT, 23. 11. (Látóh, 7. 97–106.)

PÁPAI PÁRIZ FERENC

P. P. F.: Békességet magamnak, másoknak. Válogatott írások. (Bev. és magyarázó jegyzet, közzéteszi: Nagy Géza.) Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó. 823 l., 18 t.
Juhász István: A mát is ihlető nagyenyedi professzor. = Korunk, 12. 986–988.

PÁPAY SÁMUEL

Lökös István: Megyénk irodalmi kistükre. Pápay Sámuel. = HevSz, 1. 47–49.

PAPP ÁRPÁD

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.

PAPP LAJOS

Kabdebó Lóránt: Költői út, költői pálya. P. L. verseiről. = Napj, 8. 10.
Kiss Gyula: P. L. költői arcéléhez. = HevSz, 4. 39–40.

PAPP MÁRIÓ

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.

PÁSKÁNDI GÉZA

Domokos Mátyás: A pályatárs szemével. Válaszol: P. G. A hetvenes évek történelmi drámái. = Kort, 12. 1987–1993.
Farkas András: Páskándi: A haladék. = HevSz, 2. 7–13.
Gervai István: Beszélgetés Páskándi Gézával a „félszárnyú" kapcsolatról. = Szính, 4. 34–36.
Zalabai Zsigmond: Duna-táji parabola. P. G.: Távollevők vagy ártatlanok avagy generálvilágosság. = Ttáj, 10. 39–44.

PÁSZTOR BÉLA

Illés László: Pásztor Béláról. = Kr, 2. 2.

PÁZMÁNY PÉTER

Bitskey István: Társadalomszemlélet P. P. beszédeiben. = Vil, 7. 411–417.

PÉCSI LUKÁCS

Holl Béla: P. L. levele az 1593. esztendőre nyomtatott nagyszombati kalendáriumról. = MKsz, 4. 374–375.

PERGŐ CELESZTIN

Kerényi Ferenc: Toldi Miklós a régi magyar színpadon. = It, 2. 460–472.

PESTI GÁBOR

Borsa Gedeon: A P. G.-féle „Nomenclatura" egyes kiadásainak problémái. = MKsz, 2. 187–190.

PETŐFI SÁNDOR

Balogh Ernő: Illyés Gyula Petőfi-képéről. = Alf, 12. 10–16.
Csabai Domonkos: Petőfi, a rajzoló. = ÚjT, 1. 6–7.
Fekete Sándor: Így élt a szabadságharc költője. 2. kiad. Bp. 1977. Móra Kiadó. 201 l. (Így élt...)
Irányi István: A Sárrét Petőfije. = Új Auróra, 3. 103–118.
Ízes Mihály: Madárnál sebesebben. Adalék Petőfi filológiánkhoz. = It, 2. 508–511.
Karig Sára: Petőfi és Botev. = ÚjT, 40. 9.
Keszeli Ferenc: Petőfi nyomában. A költő születésének 155. évfordulójára. = Hét, 52. 2–3.
Kovássy Zoltán: Petőfi és Lenkey százada. = ÉI, 14. 2.
Szajbély Mihály: Vélt és valódi párhuzamok Czuczor Gergely és Petőfi művei között. = ItK, 2. 203–207.
Szuromi Lajos: Petőfi verseinek készülő metrikai monográfiájáról. = ItK, 2. 294–299.
Zentai Mária: Fény és árnyék szimbolikája Az apostolban. = ItK, 1. 72–89.

PILINSZKY JÁNOS

Fülöp László: P. J. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó. 243 l. (Kortársaink.)
Hughes, Ted: P. J. költészete. Előszó a magyar költő verseinek angol nyelvű válogatásához. = Nagyv, 4. 584–589.

PINTÉR LAJOS

Szakolczay Lajos: Arcképvázlat Pintér Lajosról. = ÚjFo, 3. 143–146.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Szabó Ferenc: Prohászka, a próféta és a reformátor. Halálának 50. évfordulójára. = Katol. Szle, 2. 97–105.

RÁDAY PÁL

Esze Tamás: Rákóczi tanácsadója és diplomatája. 300 éve született R. P. = ÚjT, 28. 18–20.

Nemeskürty István: R. P. = ÉI, 27. 10.

RADNÓTI MIKLÓS

Baróti Dezső: Kortárs útlevelére. R. M. 1909–1935. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 504 l.
Baróti Dezső: Mint a bika. = Je, 3. 267–272.
Késői beszélgetések Radnóti Miklósról. = Ttáj, 3. 39–52. /Dr. Ligeti Magda, Müller Lajos, Kárász Judit, Hajnal Anna, Soproni János, Weöres Sándor, Dési Huber Istvánné, Frankl Sándorné, Sugár Béla emlékezéseit közli: Tóbiás Áron./
Lengyel András: R. M. két elfelejtett írása, (Vergődés, 1926. Romantika, 1934.) = It, 1. 227–231.
Pomogáts Béla: Erőltetett menet. Egy fejezet R. M. költészetéből. = Üzenet, 4. 244–248.
Pomogáts Béla: Idillek, elégiák, ódák. R. M. költői indulása. = Ttáj, 3. 53–60.
Pomogáts Béla: R. M. Bp. 1977. Gondolat. 229 l., 16 t. (Nagy magyar írók.)

II. RÁKÓCZI FERENC

R. F.: L' autobiographie d' un prince rebellé. Confession et Memoires de II. François Rákóczi. (Choix des textes, pref. et comment. Béla Köpeczi.) Bp. 1977. Corvina, 679 l., 16 t.
Abrahamowicz, Zygmunt – Hopp Lajos: Rákóczi és a török könyvnyomtatás. = MKsz, 2. 178–181.
Esze Tamás: Rákóczi tánca. = Ethn, 4. 540–554.
Hopp Lajos: Francois II. Rákóczi (1676–1976.) = Bulgarian Historical Review, 3. 38–49.
Kósa László: Népünk történelmi emlékezete. A halhatatlan Rákóczi. = Fo, 2. 92–95.
Köpeczi Béla: „Actions of the Famous Prince Ragotzi". A Contemporary biography in English of Prince Ferenc Rákóczi II. = NHQu, 65. 144–152.
Lagzi István: Jaroszlótól Danckáig. Rákóczi-emlékünnepségek Lengyelországban. = Ttáj, 6. 77–81.
Reisinger János: Rákóczi vallomásai. = Vig, 7. 454–463.
Szénássy Zoltán: Rákóczi emléke Borsiban. = Irod. Szle, 10. 940–941.

RÁKOS SÁNDOR

Göncz Árpád: R. S.: Berda-liturgiák. = Kort, 12. 1996–1998.

RATKÓ JÓZSEF

Pomogáts Béla: Élmény és forma Ágh István, Bella István, Buda Ferenc és R. J. költészetében. = ÚjÍ, 4. 112–114.

REMENYIK ZSIGMOND

Bán Magda: A dormándi „idegen". = ÚjT, 16. 10–11.
Illés Endre: Egy bizottsági ülés emléke. Vádlott: R. Zs. = ÉI, 52. 15. (Látóh, 2. 89–96.)
E. Nagy Sándor: R. Zs. társadalmi „kiszakadása". = HevSz, 4. 70–74.
Szalay Károly: Komiszságokkal tele világ. = ÚjÍ, 3. 100–110.

RÉVAI JÓZSEF

Fenyő István: R. J. megítéléséhez. = Napj, 3. 10.
Gyertyán Ervin: Marx, Freud, József Attila. Két új József Attila könyv tanulságai. =It, 1.139–185. /Vágó Márta és R. J. könyvéről./
Szerényi Sándor: R. J. 1930-as hazatérésének körülményeiről. = PárttK, 1. 183–187.

RÉVÉSZ BÉLA

Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 39. 14–15.

REVICZKY GYULA

Korompay H. János: Reviczky és Baudelaire. = FilKözl, 4. 403–416.
Németh G. Béla: Védekező humor – kibékítő belátás. Az értekező Reviczky. = It, 2. 322–341.

RHÉDEY ÁDÁM

Váczy Leona: R. Á. utazásai. = A Hét, 11. 5.

RÓNAY GYÖRGY

Vargha Kálmán: Eleven kapcsolatok. = Vig, 1. 33–45.

RÓZSA ENDRE

Borbély Sándor: Pillanatfelvétel Rózsa Endréről. = Életünk, 3. 279–284.

ROZSNYAI KÁLMÁN

Miklya Jenő: Rozsnyai Kálmánról és „Emlékkönyv"-éről. = Új Auróra, 2. 24–33.

SÁNTA FERENC

Kiss Ferenc: S. F. ötvenéves. = Ttáj, 10. 27–28.

SÁRÁNDI JÓZSEF

Borbély Sándor: S. J. = Alf, 10. 87–89.

SARKADI IMRE

S. I.: Vázlat és riportok. (Közli: Meggyesi János.) = Vság, 4. 47–58. /Kiadatlan szociográfiai könyvvázlat 1957-ből./
Márkus Béla: Sarkadi, a szociográfiai riportok írója. = Fo, 1. 13–18.

SÁRKÖZI GYÖRGY

Fülöp László: S. Gy. lírája. = ÚjT, 6. 94–101.

SCHEDIUS LAJOS

Mályusznė Császár Edit: Sch. L. politikai magatartásának ürügyén. = It, 1. 201–204.

SEBESTYÉN LAJOS

Sárándi József: Arcképvázlat. S. L. = ÚjFo, 1. 26.

SÍK SÁNDOR

Benkő Ákos – Szirmai Endre: S. S. és Szirmai Károly. = Vig, 8. 554–557. /S. S. 13 levele 1937–1944-ből./
Kodolányi János és S. S. levelezéséből. = Vig, 10. 699–703.

SIMON ISTVÁN

Dorogi Zsigmond: S. I., a rádióriporter. – Új Auróra, 1. 70–71.
Fábián Zoltán: „Megfagy az egek könnye". – Új Auróra, 1. 47–53.
Gerő János: Nem lehetett vele összeveszni... – Új Auróra, 1. 57–59.
Juhász Mária: Emlékezés Simon Istvánra. – Kort, 4. 614–619.
Monoki-Tverdota György: Kedély, emberség, megbékélés. S. I. lírai életművéről. – Napj, 6. 8.
Simon Gy. Ferenc: S. I. „Írószobájában". Az utolsó interjú. – Új Auróra, 1. 60–69.
Somogyi Árpád: Sorok a Simon-portréhoz. – Új Auróra, 1. 54–56.

SIMONFFY ANDRÁS

Szkárosi Endre: A Simonffy-legenda. – MV, 5. 66–71.

SINKA ISTVÁN

S. I.: Naponta vártak ismeretlen viharok. – Fo, 9. 12–13. /Önéletrajz./
Bakó Endre: S. I. pályakezdő verseiről. – Új Auróra, 2. 14–19.
Czine Mihály: Sinka válogatott verseiről. – Fo, 9. 26–27.
Görömbei András: S. I. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 187 l. (Kortársaink.)
Görömbei András: S. I. dalai. – Fo, 9. 20–25.
Lator László: Közös fájdalmak énekese. – Fo, 9. 27–28.
Pomogáts Béla: Vád és panasz. – Fo, 9. 14–19.
Sinka elfelejtett írásai a Szabad Szóban és a Szabad Földben. – Fo, 9. 8–10. /Daloló éhség c. novella./
Turczel Lajos: Tamási Áron és S. I. megemlékezés születésük 80. évfordulóján. – Hét, 28. 11.

SOMLYÓ GYÖRGY

Kovács Sándor Iván: Két költő-hispanista. Beszélgetés Somlyó Györggyel és Tóth Évával spanyol fordításaikról és latin-amerikai – magyar irodalmi kapcsolatainkról. – Kort, 5. 776–782.

SÓS ALADÁR

Fekete Gyula: Egy galileista életmű. – Budapest, 5. 32–34.

SŐTÉR ISTVÁN

S. I. portré. Beszélgetőtárs: Németh G. Béla. – Je, 10. 921–932.

SPIRO GYÖRGY

Irodalmunk a 70-es években. Nincs felmentés. Spiro Györggyel beszélget Czakó Gábor. – ÚjT, 17. 10.

SULYOK GIZELLA

Képes Géza: S. G. versei elé. – ÉI, 4. 15.

SYLVESTER JÁNOS

Ábrám Sámuel: Erdősi Sylvester János. – RefSzle, 1. 30–40.

SZABÓ DEZSŐ

Illés Endre: Írók két háború közt. — ÚjT, 43. 14–15.

SZABÓ ERVIN

Sz. E.: Hol az igazság? Cikkek, tanulmányok. Vál. szerk. és jegyz. Remete László. Bp. 1977. Magvető Kiadó, 556 l.
Sz. E. levelezése. Szerk. biz. vez. Vass Henrik. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 694 l., 8 t.
Sz. E. bibliográfia. FSzEK, 1977.
Alpári Gyula: Szabó Ervinről. A. Gy.: Emléknapjaink. Emlékezés Szabó Ervinre. (Közli: Kende János.) — PárttK, 2. 159–167.
/E. Fehér Pál/ E. F. P.: Száz éve született Sz. E. — Kr, 8. 2.
Erényi Tibor: Sz. E. a szocialista forradalmár és ideológus. Születésének 100. évfordulójára. — TársSz, 7–8. 130–136.
Jemnitz János: Sz. E. és a nemzetközi munkásmozgalom. — PárttK, 4. 200–207.
Hanák Péter: A megszenvedett közéletiség. Két magyar sors a korfordulón. — ÉI, 39. 3.
Kemény Gábor: Szabó E. és a magyar társadalomszemlélet. (Utószó: Soós Pál.) Bp. 1977. Magvető Kiadó, 220 l. (Gyorsuló idő.)
Kende János: Emlékezés Szabó Ervinre. — Életünk, 6. 497–506.
Kende János: Sz. E. és az 1917–1918-as antimilitarista forradalmi szocialista mozgalom. — PárttK, 4. 193–200.
Lengyel András: Sz. E. két levele Kolozsvárra. — MKsz, 2. 183–186.
Litván György: Sz. E. és a magyar történelem. — PárttK, 4. 185–193.
Litván György: Sz. E. lakásai. — Budapest, 4. 36–39.
Litván György: A szocializmus moralistája. Sz. E. öröksége. — ÉI, 33. 10. (Látóh, 10. 179–187.)
Major Ottó: Az ismert ismeretlen. Jegyzetek Sz. E. születésének centenáriumára. — ÚjT, 34. 14–51.
Mucsi Ferenc: Sz. E. és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt. — PárttK, 4. 178–185.
Nemes Dezső: A tudós és a nevelő. — Párttk, 4. 159–163.
Rehák László: Sz. E. és a nagy marxista forradalmár. — Létünk, 5. 180–197.
Remete László: Sz. E. a bibliológus és könyvtárszervező. — PárttK, 4. 207–214.
Soós Pál: Az élő és korszerű Sz. E. — Ttáj, 8. 45–61.
Sós Pál: A pályakezdő Sz. E. politikai és kulturális törekvései. Fejezetek a magyar századforduló munkásművelődésének történetéből. Bp. 1977. Akadémiai Kiadó. 240 l.
Kiadó. 240 l.
Soós Pál: A Sz. E.-irodalomról. — PárttK, 2. 3–37.
Soós Pál: Sz. E. pályakezdése különös tekintettel művelődéspolitikai nézeteire. — PárttK, 4. 170–178.
Szűcs László: Sz. E. és a magyar társadalom. — PárttK, 4. 163–170.
Szűcs László: Sz. E. társadalomtudományi tevékenységéről. — MTud, 11. 822–828.
Váradi Irma: Szabó Ervinre emlékezve. — Budapest, 11. 34–35.
Zircz Péter: A másik centenárium elé... — Ktáros, 5. 251–253.

SZABÓ ISTVÁN

Győri János: Egy novellista szabadegyeteme. Szabó Istvánról. — ÚjT, 7. 92–96.
Győri János: Utak hazafelé. — ÚjÍ, 3. 55–56.
Szávai János: Két világ határán. Sz. I. novellisztikája. — ÚjT, 12. 94–96.

SZABÓ LŐRINC

Baránszky Jób László: A józan költő. Sz. L. „költőietlen" költészete — ÚjÍ, 4. 82–102.
Fábián Dániel: József Attila és Sz. L. — Vig, 11. 772–773.

Gergely Pál: Sz. L. és az Erdélyi Helikon. Szépmíves Céh. = ItK, 1. 107–108.
Kabdebó Lóránt: Valami szép. Sz. L. halálának 20. évfordulójára. = Kort, 10. 1621–1631.
Moldvay Győző: Sz. L. és Umetoli. Adalékok egy irodalmi disputához. = ÚjT, 36. 23.
Szabó Károly: Egy avatandó költőszobor előtt. = Palócföld, 3. 10–11. /Borsos Miklós balassagyarmati Sz. L. szobráról./

SZABÓ MAGDA

Sz. M.: Termékeny sivatag. Üzenet az egykori iskolába. = Fo, 11. 50–55.
Írószobám. Garai Gábor beszélgetése Szabó Magdával. = Kort, 1. 127–137.
Garai Gábor: Magda Szabóova. = Literarni Mešičník, 4. 70–72.
Kónya Judit: Sz. M. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 175 l. (Arcok és vallomások.)
Nemes György: Sz. M. köszöntése. = Nagyv, 9. 1416–1417.
Simon Zoltán: Egy város bűvöletében. Sz. M. születésnapjára. = Alf, 10. 66–69.
Szatmári Lajos: Köszöntjük Szabó Magdát. = Napj, 10. 7.
Zöldi László: A művészet: történetírás is. Beszélgetés Szabó Magdával. = ÉI, 21. 7.

SZABÓ PÁL

Bertalan Ágnes: Sz. P. szivárványai. (Visszaemlékezés.) = Békéscsaba 1977. 163 l.
Czine Mihály: Emlékek Szabó Pálról. = Alf, 12. 3–10. (Látóh, 2. 73–88.)
Kapusi Imre: Sz. P. Egy csokor az emlékezések tükréből. = Új Auróra, 2. 92–106.

SZAKONYI KÁROLY

Aggódom a novelláért. Szakonyi Károllyal beszélget Mátyás István. = ÚjT, 27. 10. 11.

SZALATNAI REZSŐ

Nekrológ. Botka Ferenc = It, 3. 784–785.; Czine Mihály = Je, 7–8. 732–735.; Dobossy László = Napj, 5. 2.; Duba Gyula = Irod. Szle, 5. 389–390.; Metzl János = SoprSz, 3. 277–279.; Sándor László = ÉI, 14. 6.; Szántó Juraj = Literarni Mešičník, 6. 119–120.; Vargha Kálmán = ItK, 3. 448–449.; /Vértesy Miklós/ V. M. = Ktáros, 5. 293.; Zádor András = Nagyv, 7. 1100.; –: Kort, 6. 1000.; Kr, 4. 29.

SZÁRAZ GYÖRGY

Sz. Gy.: Vallomások a könyvtárról. A gorillától az ugor-török háborúig. = Ktáros, 9. 556–558.
Tarján Tamás: Királyok, fejedelmek, nagyurak... Sz. Gy. drámáiról. = Szính, 7. 9–14.

SZÁSZ IMRE

Domokos Mátyás: A pályatárs szemével. Válaszol Sz. I. = Kort, 6. 940–944.

SZÉCHENYI ISTVÁN

H. Boros Vilma: Lord Byron hatása Széchenyi Istvánra. = Katol. Szle, 1. 39–50.
Jékely Zoltán: Előérzet és következtetés. Sz. I. vesztőhely-érdeklődéséről, naplójegyzései alapján. = Kort, 7. 1132–1137.

SZÉCSI MARGIT

G. Komoróczy Emőke: A kassáki örökség. Sz. M.: Madár-e az denevér. = Életünk, 2. 169–173.

SZÉKÁCS JÓZSEF

Bori Imre: Sz. J. fordításkötetének irodalomtörténeti helyéről. = It, 1. 185–191.

SZÉKELY MAGDA

Alföldy Jenő: Sz. M. verseiről. = Ttáj, 1. 76–79.

SZÉKELYHIDI ÁGOSTON

Sz. Á.: Küszöbeim. Üzenet az egykori iskolába. = Fo, 11. 55–60.

SZEMERE MIKLÓS

Pásztor Emil: Kossuth Lajos levele Szemere Miklóshoz 1840 nyarán. = MNyr, 3. 330–338.

SZENCI MOLNÁR ALBERT

Vásárhelyi Judit: Adalék Molnár Albert Imádságos könyvecskéjének nyomtatásához. = MKsz, 3. 275–278.
Vásárhelyi Judit: Molnár Albert és a Sátán szövetsége. = ItK, 3. 395–403.

SZENCZI MIKLÓS

Nekrológ. Kéry László = Nagyv, 9. 1418–1419.; Kovács József = ItK, 3. 449.; Szentmihályi Szabó Péter = ÉI, 30. 8.; Szegedy-Maszák Mihály = Hel, 4. 519.

SZENTSEI GYÖRGY

Sz. Gy. daloskönyve. Hasonmás kiadás. Sajtó alá rend. bev. Varga Imre. Bp. 1977. Magyar Helikon – Európa Kiadó, 159.; 463 l.

SZÉP ERNŐ

Illés Endre: Írók két háború közt. = ÚjT, 48. 14–15.

SZEPESI ATTILA

Szakolczay Lajos: A lírahős három stációja. Arcképvázlat Szepesi Attiláról. = Ttáj, 7. 59–63.

SZEPSI CSOMBOR MÁRTON

Kovács Sándor Iván: Gaál Gábor 1943. évi Szepsi Csombor-kiadása = Korunk, 10. 815–820.

SZERB ANTAL

Sz. A. ismeretlen írása. (Közli: Szerb Antalné.) = Kr, 12. 5. /Karácsonyiék, Kassák Lajos új regénye; Bevezető Zelk Zoltán verseihez./
Lengyel András: Sz. A. egyetemi magántanári előadásainak tervezete. = It, 2. 494–500.
Sőtér István: Sz. A. szobra előtt. = ÉI, 41. 12.

SZIGETI LAJOS

Bella István: Sz. L. versei elé. = ÉI, 48. 15.

SZIGLIGETI EDE

Kerényi Ferenc: Toldi Miklós a régi magyar színpadon. — It, 2. 460–472.

SZILÁGYI ÁKOS

Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. — MV, 4. 34–42.

SZILÁGYI TÖNKŐ MÁRTON

Tóth Béla: Sz. T. M. „philosophiá"-ja megjelenésének körülményei. — MKsz, 4. 313–324.

SZILI LEONTIN

Siklós Endre: A „Lepkeszárnyon" margójára. — KatSzó, 17. 9.

SZILVÁSI LAJOS

Bakó Endre: Mechanikus történelemábrázolás. Pillantás Sz. L. írói gyakorlatára. — Alf, 8. 67–71.

SZOMBATHY VIKTOR

Fábián Zoltán: Sz. V. köszöntése. — ÉI, 15. 11.

SZOMORY DEZSŐ

Illés Endre: Írók két háború közt. — ÚjT, 38. 14–15.

SZÖLLŐSI ZOLTÁN

Szakolczay Lajos: Sz. Z. — Alf, 10. 85–87.

TAMÁS ALADÁR

Írószobám. Beszélgetés Tamás Aladárral. /Riporter:/ Garai Gábor. — Kort, 3. 464–473.

TAMÁSI ÁRON

Beke Sándor: A hagyománytisztelet fékező hatása. T. A.: Énekes madár című népi játékának fejlődésére. — Irod. Szle, 2. 178–181.
T. Á.: Gábor Áron rézágyúi. Vázlatos terv egy Gábor Áronról készülő regényről. — ÚjT, 38. 23. /Kiadatlan regénytervezet./
T. Á.: Levél Amerikából. Nyolcvan éve született T. Á. (Közli és jegyz. Tamási Gáspár.) — Igaz Szó, 9. 292–293.
Béládi Miklós: Nyolcvan éve született T. Á. — Kr, 9. 11.
Bodnár György: Ábel az utókorban. — Alf, 9. 75–76.
Czine Mihály: T. Á. vonzásában. — Ttáj, 9. 76–82.
Gálfalvi Zsolt: A hűség ábrája. — A Hét, 38. 5.
Juhász Béla: T. Á. levelei Molnár Jenőhöz. (A jegyzeteket készítette Molnár Jenő.) — Alf, 9. 71–75. /5 levél, 1922–1923-ból./
Kányádi Sándor: Szellemidézés. — Alf, 9. 69–71.
D. Molnár István: Lengyel vélemények Tamási Áronról. — Alf, 10. 101–102.
Pálfy G. István: T. Á. mai színháza. — Ttáj, 9. 82–89.
Páskándi Géza: A sorsválasztó Tamási modernsége. — Kort, 2. 313–316.
Turczel Lajos: T. Á. és Sinka István. Megemlékezés születésük 80. évfordulóján. — Hét, 38. 11.

TAMKÓ SIRATÓ KÁROLY

T. S. K.: Korforduló. Pályám emlékezete. – ÚjÍ, 2. 115–128.
Kérdések Tamkó Sirató Károlyhoz. /Interjú. Riporter:/ Szombathy Bálint. – Híd, 3. 378–382.

TÁNCSICS MIHÁLY

Fekete Sándor: Egy boldog halandó. – ÚjT, 11. 10–11.
Vörös Antal: „A mi kora lelkünk". – Budapest, 3. 32–34.

TANDORI DEZSŐ

Erdődy Edit: Szerkezet és jelentés T. D. „A mennyezet és a padló" című kötetében. – Lit, 1. 127–133.

TATAY SÁNDOR

Tamás István: T. S. Lyuk a tetőn. – Kort, 12. 1998–2000.

TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ

Cs. Nagy István: Tersánszky meséi. – Életünk, 4. 382–384.

TESSEDIK SÁMUEL

Tóth Lajos: T. S. oroszországi pályázati értekezése. Szentpétervár – 1803. – Új Auróra, 3. 55–70.

THURÓCZY JÁNOS

Soltész Zoltánné: T. J. Magyar krónikája. A legismertebb XV. századi magyar tárgyú könyv. – ÚjT, 37. 24–25.

THÚRY ZSUZSA

Th. Zs.: Emlékeim, otthonaim. – Budapest, 9. 14–17.

TOLDALAGI PÁL

Rónay László: Magányos férfi virágcsokorral. T. P. költészete. – ÚjÍ, 2. 110–114.

TOMPA MIHÁLY

Dánielisz Endre: T. M. Erdélyben. – Utunk, 39. 2.
Dénes György: Tompa Mihályra emlékezünk. – Hét, 40. 11.
Szénássy Zoltán: T. M. Hanván. Emlékezés a költő születésének 160. évfordulójára. – Irod. Szle, 4. 366–368.

TORNAI JÓZSEF

T. J.: Hogy mondjam el az életem? Pályám emlékezete. – ÚjÍ, 4. 115–128.
Szekér Endre: Beszélgetés Tornai Józseffel a népi és a törzsi költészetről. – Fo, 9. 42–46.

TÓTFALUSI KIS MIKLÓS

Dukkon Ágnes: T. K. M. ismeretlen előszavairól. = It, 1. 215–221.
Székely Erzsébet: Milyen új nyomdatechnikára gondolt Misztótfalusi. = A Hét, 49. 10.

TÓTH ÁRPÁD

Végh Ferenc: Adalékok két T. Á. vershez. = ItK, 1. 104–105.

TÓTH ÉVA

Kovács Sándor Iván: Két költő-hispanista. Beszélgetés Somlyó Györggyel és Tóth Évával spanyol fordításaikról és a latin-amerikai – magyar irodalmi kapcsolatainkról. = Kort, 5. 776–782.
Pomogáts Béla: Igények és eredmények. Hét költő bemutatkozik. = MV, 4. 34–42.
Somlyó György: T. É. „vitái és vallomásai". = Kort, 8. 1315–1318.

TÓTH LÁSZLÓ

Erdei Ferenc publikálatlan írásai, levelei. = Fo, 2. 11–16.

TÜSKÉS TIBOR

Vekerdi László: Arcképvázlat Tüskés Tiborról. = Som, 2. 28–42.

ÚJHELYI JÁNOS

Kulin Ferenc: Ú. J. = Alf, 10. 78–80.

URBÁN ERNŐ

Batki Jenőné: U. E. mondatszerkesztésének jellemző vonása. = MNyr, 2. 189–197.

VÁCI MIHÁLY

Garai Gábor: Váci Mihályról, Nyíregyházán. = Szabolcs-SzatmáriSz, 2. 51–60.
Margócsy József: Itthon van Miska. = Szabolcs-SzatmáriSz, 1. 105–107.

VAJDA JÁNOS

V. J.: Clique és Claque. Tollrajz. (Közli: Seress József.) = Fo, 5–6. 10–12.
Alföldy Jenő: A társtalan polgártárs. = EI, 19. 5.
Barta János: Így élt V. J. = MTud, 7–8. 525–536.
Barta János: Tantalusz álma. V. J. emlékére. = It, 3. 547–566.
Barta János: V. J. szerelmi lírájáról. = ItK, 2. 180–196.; 3. 343–354.
Bognár Antal: V. J. (1827–1897.) = Új Symposion, 145. 309–310.
Dobai Péter: „Van fájdalom a gondolatban" V. J. emlékére. Megjegyzések Imre László jubileumi írásához. = Ttáj, 7. 20–21.
Héra Zoltán: 150 éve született V. J. = Kr, 5. 2.
Imre László: A siker csapdájában. Vajda Jánosról, születésének 150. évfordulóján. = Ttáj, 5. 66–71.
Kozma Dezső: A végtelenség határmezsgyéjén. = A Hét, 25. 5.
/Ozsvald Árpád/ (ozsvald): V. J. = Hét, 20. 11.
D. Szemző Piroska – Szállási Árpád: V. J. levelek, róla szóló írások. = ItK, 2. 246–257. /17 levél 1882–1896-ból./

Turi Gábor: Az átkos tudás költője. V. J. lét- és társadalombölcselete. = Új Symposion, 146. 354–361.
Varga Imre: Hit és tudás párbeszéde. 150 éve született V. J. = Irod. Szle, 5. 446–450.

VAJTHÓ LÁSZLÓ

Rab Zsuzsa: V. L. köszöntése. = ÉI, 25. 7.
Nekrológ. Rab Zsuzsa = ÉI, 53. 8.

VÁMOS MIKLÓS

Kelényi István: V. M. pontrendszerben. = ÚjFo, 2. 157–162.

VÁRKONYI NÁNDOR

Benkő Ákos: V. N. és Szirmai Károly. = Je, 9. 841–846. /V. N. 18 levele 1942–1966 között./

VAS ISTVÁN

V. I.: Folyamatos jelen. /Interjú. Riporter:/ Réz Pál. = ÚjÍ, 5. 111–128.
Domokos Mátyás: Mit akar ez az egy ember? Vas Istvánról. = ÚjÍ, 1. 61–64. (Látóh, 2. 107–114.)
Kovács Sándor Iván: „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó…" Kosztolányi Lucanusától Vas István Zrínyijéig. = Kort, 12. 1960–1974.

VERES PÉTER

V. P. levelei. (Közli: Duba Gyula.) = Irod. Szle, 1. 66–70.
V. P. levelei a Nagyvilág szerkesztőségének. Négy levelezőlap. = Nagyv, 4. 582–583.
V. P. leveleiből. (Közli: Molnár Csizy Jolán.) = Kr, 1. 5. /Négy levél 1943–1944-ből./
V. P. – levelek. Közli: Tar János. = Kr, 12. 12. /8 levél 1965–1969-ből./
V. P.: A realizmus romantikusa. Balzac. (V. P. hagyatékából.) = Nagyv. 4. 576–581. /Kiadatlan naplójegyzet./
Bakó Endre: „A jó írásnak belső hitele van". Beszélgetés Veres Péterrel 1964. augusztus 24-én. = Alf, 1. 13–15.
Bata Imre: A politikus pályaíve. A paraszti jövendőről. = Alf, 1. 5–9.
Bata Imre: V. P. alkotásai és vallomásai tükrében. Bp. 1977. Szépirodalmi Kiadó, 299 l. (Arcok és vallomások.)
Czine Mihály: A szuverén ember. Emlékezés Veres Péterre. = ÚjT, 7. 76–81.
Erdei Ferenc publikálatlan írásai, levelei. V. P., a politikus. = Fo, 2. 5–6.
Győri János: V. P. megíratlan számadásaiból. = ÚjÍ, 10. 39–41. (Látóh, 11. 77–82.)
/Hegyi Béla/ H. B.: Olvasónk, barátunk V. P. = Vig, 3. 199–201. /V. P. levelei a Vigilia szerkesztőségének./
Illyés Gyula: Csizma és babér vagy V. P. szobra. = ÚjT, 3. 7.

VERSEGHY FERENC

Julow Viktor: English References in Ferenc Verseghy's „Rikoti Mátyás". = AngFilTanDebr, XI. 41–49.
Mályuszné Császár Edit: V. F. első folyamodása cenzori állásért. = ItK, 1. 90–92.
Szauder Mária: V. F. ismeretlen kéziratai. = ItK, 2. 241–246.

VESSZŐ LAJOS

Somlyó György: V. L. versei elé. = ÉI, 16. 15.

VIHAR BÉLA

V. B.: Az önmegvalósítás műhelyeiben. – Ktáros, 10. 613–614.

VIRÁGHALMI FERENC

Nádasdy Lajos: Tollal és karddal a hazáért. – Vig, 3. 167–171.

VITÉZ JÁNOS

Borzsák István: V. J. latinsága – magyar szempontból. – MNyr, 2. 201–204.

VITKOVICS MIHÁLY

Fried István: A népies hexameter kérdéséhez. (Vitkovics egy elfelejtett fordítása.) – It, 3. 702–712.
Lökös István: Megyénk irodalmi kistükre. V. M. – HevSz, 2. 50–55.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

V. M.: Publicisztikai írások. (Sajtó alá rend. Solt Andor, Fehér Géza.) Bp. 1977. Akadémiai Kiadó, 819 l., 5 t. (V. M. összes művei 16. Kritikai kiadás.)
Bertók László: Így élt V. M. Bp. 1977. Móra Kiadó, 220 l. (Így élt...)
Fenyő István: A Tudományos Gyűjtemény V. M. szerkesztésének idején. – It, 3. 681–701.
Fried István: V. M. „fekete hölgy"-e. – ItK, 3. 370–378.
Kovács László: A „romantikus hiányérzet" néhány típusa és összefüggései. Egy-egy Hölderlin, Shelley, Vörösmarty és Hugó vers összehasonlítása. – Lit, 2. 40–79.
Kresz Mária: „Vörösmarty laka Nyéken". – ÚjT, 16. 44.
Lázár István: Vörösmarty laka Nyéken. – ÚjT, 2. 10–11.
Taxner Ernő: Babits Vörösmarty-tanulmányairól. – ItK, 3. 383–388.

WALLASZKY PÁL

Fried István: W. P. (1742–1824.) – Irod. Szle, 4. 370–372.

WEÖRES SÁNDOR

Domokos Mátyás: Képzelt beszélgetés Weöres Sándorral. – Kort, 5. 797–812.
Fábián László: Négyszemközt a művel. Lantos–Weöres: Négy korál 2. – Műv, 3. 32. /W. S. Négy korál c. versének vizuális megközelítése/.
Kovács Sándor Iván: W. S. akrosztichonleleménye. – Kort, 8. 1312–1331.
Lendvai László: W. S. Dante-fordítása. – Katol. Szle, 2. 178–182.
Marafkó László: W. S. pécsi évtizede. (Életrajzi vázlat.) – It, 2. 500–507.
Molnár Ildikó, A.: W. S. költői nyelvének hangtanából. Bp. 1977. ELTE, 119 l. (Nyelvtudományi dolgozatok 22.)
Szekér Endre: Beszélgetés Weöres Sándorral. – Fo, 1. 5–10.
Szilágyi Ákos: W. S. költészete, az „egyfelől-másfelől" kritika tükrében. – Kr, 7. 13–15.

WESZPRÉMI ISTVÁN

Vida Tivadar: Ismeretlen Weszprémi-kézirat az esztergomi Főszékesegyházi könyvtárban. – MKsz, 1. 52–58.

ZELK ZOLTÁN

Gál István: Babits Mihály és Basch Lóránt a Baumgarten-alapítvány első tíz évéről. Z. Z. Baum-

garten-díja. = ItK, 2. 258–261.
Réz Pál: Le Mal-aimé de Dieu? = HungPEN, 18. 52–55.
Vargha Balázs: Irodalmi városképek. Z. Z. éneke. = Budapest, 9. 22–23.; 10. 22–23.; 11. 28–29.

ZIRKULI PÉTER

Mádai István: Megjegyzések Z. P. versei elé. = ÚjFo, 1. 38–40.

ZRÍNYI MIKLÓS

Béki-Halász Iván: Count Miklós Zrínyi. A bibliography of works in the University of Toronto John P. Robarts Research Library. Toronto, 1977. Univ. 16 l. (Bibliotheca Hungarica Torontonensis 3.)
Kovács Sándor Iván: „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó..." Kosztolányi Lucanusától Vas István Zrínyijéig. = Kort, 12. 1960–1974.
Kovács Sándor Iván: A siklósi harc és a szigetvári kirohanás. Szimmetria és barokk kompozíció a „Szigeti veszedelem" II. és XV. énekében. = Je, 12. 1139–1144.
Kovács Sándor Iván: Venus triumfusa. Modern vers Zrínyi-motívumból és a „Szigeti veszedelem" Cumilla-Delimán-epizódja. = Kort, 10. 1609–1620.
Kovács Sándor Iván: Zrínyi, Arany és Ady igaza: a seregszámla. = Kort, 11. 1752–1759.
Kovács Sándor Iván: Zrínyi kőszíklái. = ÚjÍ, 8. 14–22.
Kovács Sándor Iván: Zrínyi a „Kulcslyuk"-ban. Magyarázatok Károlyi Amy „Kulcslyuklíra" című verseskönyvének néhány motívumához. = Kort, 9. 1460–1468.
Szörényi László: A Szigeti Veszedelem és az európai epikus hagyomány. = Lit, 2. 27–39.

MAGYAR IRODALOM KÜLFÖLDÖN

Csehszlovákia

ÁLTALÁNOS RÉSZ

Arató Endre: Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből. 1918–1975. Bratislava 1977. Madách Kiadó, 443 l. (Elvek és utak.)
Bábi Tibor: A kilencből hét. 1–12. = Hét, 1–8. 14. /Csehszlovákiai magyar költők bemutatása./
Csanda Sándor: Szülőföld és irodalom. Bratislava – Bp. Madách – Szépirodalmi Kiadó, 259 l.
Duba Gyula: Az Irodalmi Szemléről. = Kort, 6. 982–984.
Duba Gyula: A nemzetiségi irodalom egységéről. = Irod. Szle, 3. 195–197.
Dusek Imre: A kultúra műhelyei. A Pravda Könyvkiadó magyar szerkesztősége. /Interjú. Riporter:/ Lovicsek Béla. = Hét, 28. 15.
Fonód Zoltán: A kultúra műhelyei. /Interjú. Riporter:/ Zs. Nagy Lajos = Hét, 16. 14–15. /Madách Könyvkiadó./
Fried István: A magyar kultúra brnói konzulja. Richard Pražák tevékenysége. = Napj, 1. 6.
Kmeczkó Mihály: Színházi kritikánkról – kritikusan. = Irod. Szle, 2. 168–173.
Köteles Pál: A színház felelőssége. Az Irodalmi Szemle színházi számáról. = Alf, 8. 100–102.
Lacza Tihamér: Eszmecsere a csehszlovákiai magyar újságírásról. = Hét, 21. 11.
Lacza Tihamér: Néhány gondolat az Irodalmi Szemléről. = Hét, 49. 14.
Mészáros László: Nyitott tétel. Kritikai írások. Bratislava, 1977. Madách Kiadó, 165 l.
A. Nagy László: Népi kultúra a csehszlovákiai magyarok életében. = Ttáj, 5. 76–78.
Pašiaková, Jaroslava: Adalék a két világháború közötti Közép-Európai kulturális közeledéshez. = Új Auróra, 3. 71–75. /A TŰZ köréről./
Sziklay László: Stefan Krčméry két magyar nyelvű levele. = ItK, 3. 408–412.
Tar Károly: A Madách Könyvkiadó könyveiről. Gondolatok a könyvtárban. = Korunk, 1–2. 136–138.

Tolvaj Bertalan: Az irodalom vonzásában. Tanulmányok. Bratislava – Bp. 1977. Madách – Szépirodalmi Kiadó, 187 l.
Turczel Lajos: Hőskor és dilettantizmus. Adalékok a csehszlovákiai magyar irodalom első szakaszának fejlődési nehézségeiről. = Irod. Szle, 1. 61–65.
Turczel Lajos: Portrék és fejlődésképek. Tanulmányok. Bratislava – Bp. 1977. Madách – Szépirodami Kiadó, 287 l.
Varga Rózsa: Magyar nyelv- és irodalomoktatás a prágai Károly Egyetemen. = Kort, 6. 977–979.
Végh László: A magyar nemzetiségi kultúra szociológiai vizsgálata Szlovákiában. = Ttáj, 5. 72–76.
Zimonyi Zoltán: Hidak, találkozások. = Napj, 7. 2. /A Fábry-örökségről./

Egyes szerzők

CSANDA SÁNDOR

Dénes György: Cs. S. 1927. = Hét, 31. 14.
Mészáros László: A tények embere. Cs. S. ötvenéves. = Irod. Szle, 7, 644–645.

CSONTOS VILMOS

Tóth László: Vita és vallomás. 1. Beszélgetés Csontos Vilmossal. = Napj, 3. 8.

DÁVID TERÉZ

D. T.: Első közléseim. = Irod. Szle, 2. 131–135.

DOBOS LÁSZLÓ

Tóth László: Vita és vallomás. 5. Beszélgetés Dobos Lászlóval. = Napj, 11. 8.

DUBA GYULA

D. Gy.: Első közléseim. = Irod. Szle, 1. 44–51.
D. Gy.: Minőségi értékteremtés. /Beszélgetés. Riporter:/ Beke György. = A Hét, 34. 12.
Görömbei András: D. Gy. novellái. = Fo, 12. 86–88.
Mezei András: Megkérdeztük Duba Gyulát – nyelvében él-e a nemzetiség? = ÉI, 12. 5.
Szántó Ferenc: „A hídszerepet nem csak művelni kell, de élni is..." Pozsonyi beszélgetés Duba Gyulával. = ÚjFo, 1. 109–112.

EGRI VIKTOR

E. V. (1898.) Prózaíróink arcképcsarnoka. = Hét, 19. 14.

FÁBRY ZOLTÁN

F. Z.: Ady igaza. Vál. bev. és utószó: Turczel Lajos. Bratislava, Madách – Bp. Szépirodalmi Kiadó, 1977. 262 l.
F. Z.: A halottak élén. (Részletek a tanulmányból Fábián Zoltán bevezetőjével.) = Új Auróra, 3. 6–10.
F. Z. levelei orvosbarátjához. (Közzéteszi: Szuchy M. Emil.) = Irod. Szle, 7. 616–629. /Horny Gyulához 1959–1970 között./
F. Z.: Levelek Győry Dezsőnek. (Közli: Csanda Sándor.) = Napj, 9. 6–7.
F. Z.: Levelek Máriához. (Közreadja: Batta György.) = Napj, 8. 6., 11.
Batta György: Portré-tanulmány Fábry Zoltánról. = Hét, 32. 15.

Batta György: Színek F. Z. portréjához. = Irod. Szle, 7. 592–601.; 8. 687–697.
Csanda Sándor: Fábry-levelezések. = Hét, 35. 11.
Csanda Sándor: F. Z. kapcsolata Földes Sándorral. = Irod. Szle, 9. 823–827.
Csanda Sándor: F. Z. kapcsolata Győry Dezsővel. = Napj, 9. 6.
Dénes György: F. Z. 1897–1970. = Hét, 32. 11.
Dobos László: Ady és Fábry. = Kort, 11. 1786–1789.
Duba Gyula: F. Z. szocialista útjának kezdetei. = Napj, 8. 5.
Duba Gyula: Így lett szocialista író F. Z. Születésének 80. évfordulójára. = Irod. Szle, 7. 579–589.
Gál Sándor: Stósz. = Hét, 32. 12–13.; Fo, 7–8. 72–75.
Görömbei András: F. Z. és a harmadvirágzás. = Ttáj, 8. 32–40.
F. Z. irodalmi és kulturális napok 6. 1977. = ÉI, 48. 6.; Hét, 45. 5.
Illyés Gyula: Egy rádióinterjúból. = Napj, 8. 2.
Jócsik Lajos: Két születésnap. = Napj, 8. 1–2.
Keresztury Dezső: Egy rádióinterjúból. = Napj, 8. 2.
Kovács Győző: Az antifasizmus stószi őrhelyén. = ÚjT, 28. 10–11.
Kovács Győző: A Fábry-kutatás néhány problémája. = Ttáj, 8. 41–44.
Nyolcvan éve született F. Z. = Kr, 9. 2.
Szőke József: F. Z. írásai a csehszlovákiai magyar sajtóban 1948–1970.(Bibliográfia.) = Irod. Szle, 7. 687–692.
Turczel Lajos: Fábry és Ady. = Irod. Szle, 7. 612–615.
Varga Erzsébet: Szigorúság és szeretet. = Hét, 32. 15.
Zimonyi Zoltán: Közös dolgaink áramában. Útijegyzetek a Vajdaságból és Szlovákiából. = Napj, 12. 2.

FORBÁTH IMRE

E. Fehér Pál: Mit mondott Forbáth? = ÉI, 31. 2.
Pomogáts Béla: F. I. versei. A költő halálának 10. évfordulójára. – Irod. Szle, 5. 444–446.

GÁL SÁNDOR

Tóth László: Vita és vallomás. 4. Beszélgetés Gál Sándorral. = Napj, 9. 11.

GYŐRY DEZSŐ

Csanda Sándor: Fábry Zoltán kapcsolata Győry Dezsővel. = Napj, 9. 6.
Szalatnai Rezső: Gy. D., a költő. = Napj, 2. 11.
Szeberényi Zoltán: Gy. D. költői hagyatéka. = Hét, 40. 14.

LOVICSEK BÉLA

/Duba Gyula/ D. Gy.: L. B. köszöntése. = Hét, 35. 15.

MÁCS JÓZSEF

M. J.: Első közléseim. = Irod. Szle, 6. 534–542.

OZSVALD ÁRPÁD

Tóth László: Vita és vallomás. 2. Beszélgetés Ozsvald Árpáddal. = Napj, 5. 8.

TOLVAJ BERTALAN

Dobay Béla: Az irodalom vonzásában. Tolvaj Bertalanról, egy posztumusz kötet alapján. = Napj, 10. 11.

TŐZSÉR ÁRPÁD

Páskándi Géza: Szlovákiai olvasónapló. = Kort, 6. 947–975.

TURCZEL LAJOS

Tóth László: Vita és vallomás. Beszélgetés Turczel Lajossal. = Irod. Szle, 7. 602–611.; Napj, 7. 8.

VARGA IMRE

Tőzsér Árpád: Szimbólum és szimbolizmus. A szimbólum elmélete és gyakorlata egy vers és két kritika tükrében. = Irod. Szle, 7. 630–641.

VERES JÁNOS

Tóth László: Vita és vallomás. Interjú Veres Jánossal. = Irod. Szle, 9. 833–842.

Jugoszlávia

ÁLTALÁNOS RÉSZ

Bori Imre: Valóságfolyamatok útján a jugoszláviai magyar irodalom. = Fo, 9. 60–66.
Bányai János: Könyv és kritika. II. Újvidék, 1977. Fórum Kiadó, 256 l. (Symposion Könyvek 50.)
Burányi Nándor: Gondolatok a Magyar Szóról. Három évtized (4+1) vezércikke. = Új Symposion, 149. 437–440.
Csordás Mihály: Új törekvések a jugoszláviai magyar prózában. = MV, 4. 84–86.
Csuka Zoltán: Jugoszláviai körkép. IX. = Je, 4. 352–354. /Magyar–jugoszláv irodalmi kapcsolatokról./
Gerold László: A jugoszláviai magyar drámairodalom elfelejtett értékei. = Híd, 5. 624–628.
Juhász Géza: A vajdasági nemzetek és nemzetiségek irodalmának kölcsönös fordítása és kiadása 1970-től 1975-ig. = Létünk, 5. 198–216.
Komáromi József Sándor: A végső igazság. Eszmecsere az irodalmi értékelésről. = Üzenet, 4. 294–296.
Pató Imre: Minden nemzetiségű és rangú dolgozóhoz szólt. A háború előtti Hídról. = Üzenet, 5–6. 347–353.

Egyes szerzők

BORI IMRE

Halász Ferenc: Vendégeink: B. I. /Interjú./ = ÉI, 2. 6.

BOSNYÁK ISTVÁN

Vajda Gábor: B. I. verseskönyve ürügyén. = Új Symposion, 152. 545–546.

CSÉPE IMRE

Matijevics Lajos: Cs. I. kicsinyítőképzői. = Üzenet, 4. 253–256.
Vajda Gábor: Cs. I., a táj írója. = Üzenet, 12. 735–739.

HERCEG JÁNOS

H. J.: Embersors. /Önéletrajzi jegyzetek./ Újvidék, 1977. Fórum Kiadó, 224 l.
Kázmér Ernő: Az újromantikus révületből a szociális lelkiismeretig. = Híd, 10. 1236–1248.

NÉMETH ISTVÁN

Beretka István: A tartalmi-nyelvi szintézis felé. N. I. prózájáról. = Új Symposion, 142. 80–83.

SINKÓ ERVIN

S. E.: Szemben a bíróval. Válogatott tanulmányok. (Vál. szerk. és bev.: Sükösd Mihály.) Bp. 1977. Gondolat Kiadó, 483 l.
Bori Imre: S. E. évfordulóján. = Híd. 5. 705–706.
Bori Imre: S. E. költészetéről. = Híd, 3. 301–313.
Bosnyák István: Egy „nagyvilági" életmű „vidéki" kötődése. = Üzenet, 7–8. 411–419.; Fo, 5–6. 62–69.
Bosnyák István: Október, avagy egy életmű nemzedéki vezérmotívuma. = Híd, 11. 1408–1422. /S. E.: Október./
Bosnyák István: S. E. 1914–1975. (Bibliográfiai vázlat.) = Létünk. 3–4. 190–240.
Danyi Magdolna: A „pillanatnyi ember" költőisége. = Új Symposion, 143. 101–103.
Gerold László: „... és a kérdések megölik a kérdezőt". (Jelzések az életmű ismeretlen zugából.) = Híd, 3. 325–334.
Juhász Erzsébet: Jegyzetek S. E. esszéinek, tanulmányainak olvasásához. = Új Symposion, 143. 103–105.
Lévay Endre: Kortársak. = Üzenet, 4. 249–252.
Mák Ferenc: Látszat és igazság. = Új Symposion, 140. 455–456. /S. E.: A dög./
Polyák Márta: S. E. A dög című elbeszélésének szemiotikai megközelítése. = Új Symposion, 142. 54–55.
Radnóti Sándor: Pilátus a krédóban. S. E. filozófiai odisszeája. = Híd, 3. 351–363.
Romsics Ignácz: Dokumentumok S. E. kecskeméti városparancsnokságának történetéhez. = Fo, 5–6. 69–75.
Vajda Gábor: S. E. Nietzsche. = Híd, 3. 313–325.

SINKOVITS PÉTER

Bálint Sándor: Két költő. = Új Symposion, 143. 121–122.

SOMOGYI PÁL

Bellyei László: S. P. és a jugoszláviai magyar avantgarde líra. Egy 1973-as antológiában közzétett verseinek elemzése ürügyén. = Som, 1. 26–35.

SZIRMAI KÁROLY

Bartók Béla levelei Szirmai Károlyhoz. (Közli: Benkő Ákos – Szirmai Endre.) = Kr, 2. 7. /Tíz levél 1926–1941-ből./
Benkő Ákos: Két kritika – két visszhang. = Üzenet, 7–8. 420–422. /Sz. K. bírálata Áprily Lajos: Versek és Kuncz Aladár: Fekete kolostor c. könyvéről./
Benkő Ákos: Várkonyi Nándor és Sz. K. = Je, 9. 841–846. /Várkonyi Nándor 18 levele 1942–1966 között./
Benkő Ákos – Szirmai Endre: Sík Sándor és Sz. K. = Vig, 8. 554–557. /Sík Sándor 13 levele 1937–1944 között./

Bálint Sándor: Két költő. = Új Symposion, 143. 121–122.

Románia

ÁLTALÁNOS RÉSZ

Belia György: Angyal kiált a város felett. = Nagy, 6. 932–933. /A romániai földrengés íróáldozatairól./

Beke György: Az irodalom és a nyelv tudományának műhelye. = A Hét, 20. 2. /Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények./

Botka Ferenc: A Korunk és a szovjet irodalom. = It, 2. 415–423.

Csaplár Ferenc: Kassák és a Korunk. = It, 2. 406–414.

Cseke Péter: Meddig sugárzik a Napsugár? Riport. = A Hét, 14. 4.

Cseres Tibor: Válasz egy bukaresti körkérdésre. = ÉI, 12. 5. /A Hétről./

Egyszer csak... = ÉI, 12. 7. /Nekrológ a bukaresti földrengés íróáldozatairól./

Deé Nagy Anikó: A könyvtáralapító. 175 éves a marosvásárhelyi Teleki Téka. = Igaz Szó, 12. 647–652.

Az Év könyve. Beszélgetés az Utunk szerkesztőségében. /1976. Kolozsvár. Rend. az Utunk Szerkesztősége. Hozzászólások./ = Utunk, 9. 4–5.

Faragó József: Balladák földjén. Válogatott tanulmányok, cikkek. Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó, 578 l.

Fiatalok irodalma – az irodalom fiatalsága. Kerekasztal-értekezlet 1977. Marosvásárhely. Rend. az Igaz Szó szerkesztősége. Hozzászólások./ = Igaz Szó, 8. 189–209.

Gaál György: Testamentum-sorozat. Gondolatok a könyvtárban. = Korunk, 10. 863–865.

Gálfalvi Zsolt: Az írás értelme. Esszék, tanulmányok, kritikák. Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó, 279 l.

Gálfalvi Zsolt: Valóság és irodalom. Az írók országos konferenciája elé. = A Hét, 20. 1., 3.

Gáll Ernő: Kölcsönható művelődések. = Korunk, 8. 600–605.

Hajdú Ráfis Gábor: A Korunk és a Márciusi Front. = It, 2. 395–405.

Herédi Gusztáv: Tűnődés könyvekről. = Korunk, 7. 515–519. /A romániai magyar írók műveiről./

Hunyady Judit: Könyvek öt nyelven. Beszélgetés a Kriterion igazgatójával. = ÚjT, 50. 23. /Domokos Géza./

Huszár Tibor: A Korunk és a magyar szellemi áramlatok. 1–2. = Vság, 3. 29–47.; 4. 27–46.

Kántor Lajos: Kozmoszok és hajszálhidak. Gondolatok a könyvtárban. = Korunk, 3. 223–226. /A romániai magyar költészetről./

Kántor Lajos: A közel és a messze. Dési Huber Istvánnal a Korunk nyomában. = ÚjÍ, 12. 102–107.

Kántor Lajos: Sólyom – és madár. = Utunk, 21. 9. /A madár és a tűz motívumának gyakorisága a novellairodalomban./

Kántor Lajos: A színház: gondolat és tett. Jegyzetek a romániai magyar színház jelenéről. = Irod. Szle, 2. 184–188.

A kísérletezés felelőssége. Vita a hazai fiatal magyar prózaírók munkásságáról. 1977. = Igaz Szó, 12. 621–635.

Korunk évkönyve 1977. Kolozsvár – Napoca, 1977. 320 l.

Kovács János: A kritika varázsgömbje. = A Hét, 33. 6.

Kötő József: A hazai „kék madár" dráma. Hagyományaink. = Művelődés, 2. 33–34.

Marosi Péter: Alkotó kritika. = Utunk, 51. 1–2.

Mikó Imre: Arcok és harcok a Korunk körül. = A Hét, 9. 6.

Mózes Attila: Forrás-jelenségek. = Korunk, 6. 495–500.

Nagy György: Alkalmi asszociációk a közéleti szó hiteléről. A Vásárhelyi Találkozó évfordulójára. = Korunk, 11. 894–898.
A Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1–20. évfolyamának repertóriuma, (Összeáll. Tóth Magdolna.) = Nyelv- és Irod.tud. Közlem, 2. 225–238.
50 éves a Korunk. Az 1976. május 20–21-i emlékülés alapján, (Szerk. és sajtó alá rend. Kabdebó Lóránt.) Bp. PIM, 374 l. (Irodalmi Múzeum.)
A romániai magyar könyvkiadás bibliográfiája. Összeáll. Béres Katalin. = Művelődés, 4. 39–46.
Szász János: Művelődésünk nagykorúsága. = A Hét, 38. l., 5.
Szemlér Ferenc: A költészet megjelenik a Felső-Barcánál. = A Hét, 1. 6.
Tasi József: József Attila és a Korunk. = MKsz, 2. 134–155.
Tordai Zádor: Legyünk realisták...! Esszék, tanulmányok. Bp. 1977. Magvető, 247 l. (Elvek és utak.)
Várhegyi István: Irodalomszociológiai kutatások Maros megyében. = Korunk, 1–2. 10–14.; 7. 520–528.
Znorovszky Attila: Az aradi Tóth Árpád Irodalmi Kör tevékenysége. = Igaz Szó, 8. 211–212.

Egyes szerzők

ADONYI NAGY MÁRIA

Beszélgetés Adonyi Nagy Máriával. /Riporter:/ Markó Béla. = Igaz Szó, 8. 112–114.

BAJOR ANDOR

Bálint Tibor: Mindennapi humorunk. B. A. ötvenéves. = Utunk, 39. 5.
Marosi Péter: Csak azért is: költő! = Igaz Szó, 9. 255–258.

BALLA ZSÓFIA

Tamás Gáspár Miklós: B. Zs., a költő. = A Hét, 15. 6–7.

BALOGH EDGÁR

B. E.: Brassói próba. Részlet egy emlékiratból. = Irod. Szle, 5. 433–439.
B. E.: Harminchárom évvel ezelőtt történt. Emlékezés Kolozsvár felszabadulására. = Utunk, 41. 3–4.
B. E.: Az intelmekről és a tanulságokról. /Interjú. Riporter:/ Keszeli Ferenc. = Hét, 21. 15.
B. E.: Kalotaszegi kaland. Részlet egy készülő emlékiratból. = ÚjÍ, 10. 71–79.
B. E.: Szolgálatra felkészülni. /Interjú. Riporter:/ Tar Károly. = Irod. Szle, 5. 430–432.
Hatvani Dániel: Hasznára lenni a Dunatáj népeinek. Beszélgetés Balogh Edgárral szociográfiai kérdésekről. = Fo, 7–8. 76–88.
Pomogáts Béla: Két arckép. Balogh és Méliusz. = ÉI, 28. 4.

BÁNYAI LÁSZLÓ

B. L.: Fehérvártól Szatmárig. (Töredékek diáknaplómból.) = A Hét, 29. 5–6.
B. L.: Gimnáziumból gimnáziumba. (Önéletrajzi részlet.) = A Hét, 2. 8.
Egyed Ákos: B. L. hetvenéves. = Korunk, 11. 935–936.
Kicsi Antal: B. L. hetvenéves. = Igaz Szó, 11. 552–553.
Zöldi László: Hosszú mezsgyén. = ÉI, 46. 2.

BARTALIS JÁNOS

B. J. 1893–1976. = Ttáj, 2. 96.

Haás György: B. J. halálára. = Irod. Újs, 3–4. 10.
Izsák József: Az életöröm költője volt. = Igaz Szó, 1. 18–19.
Kiss Jenő: B. J. csendje, = Igaz Szó, 1. 16–18.
Szekér Endre: Búcsú Bartalis Jánostól. Levél Kolozsvárra, a Görögtemplom utca 38-ba. = Fo, 3. 96.
Pomogáts Béla: Búcsú Bartalis Jánostól. = ÉI, 2. 2.
Szepesi Attila: B. J. 1893–1976. = ÚjT, 4. 6.

BEKE GYÖRGY

Fodor Sándor: B. Gy. köszöntése. = Utunk, 31. 4.
Izsák József: B. Gy. köszöntése. = Igaz Szó, 7. 84–85.
Pomogáts Béla: A valóság nyomában. B. Gy. arcképéhez. = Fo, 1. 67–72.
Zöldi László: Vendégünk: B. Gy. = ÉI, 53. 8.

BRETTER GYÖRGY

Nekrológ: Angi István = Korunk, 11. 932., Bodor Ádám = Utunk, 47. 2.; Huszár Sándor = A Hét, 47. 7.; Molnár Gusztáv = A Hét. 47. 7.; Panek Zoltán = Igaz Szó, 11. 553–554.; Rácz Győző = Korunk, 11. 933. Tánczos Gábor = ÉI, 48. 10.

BUSTYA ENDRE

Beke György: Ady-műhely Kolozsvárott. = Ttáj, 12. 54–60. /Interjú./
Beke György: B. E. ötvenéves. = Utunk, 26. 4.
Mátyás István: Új dokumentumok. Kolozsvári beszélgetés B. E. Ady-kutatóval. = ÉI, 40. 8. Hozzászólás: Kovalovszky Miklós = ÉI, 43. 2.

CSEHI GYULA

Gáll Ernő: Egy „megátalkodott" felvilágosító. 1–3. = A Hét, 43–45. 9–10.

DANKANITS ÁDÁM

Nekrológ. Horváth Andor = A Hét. 10. 11.; Tóth Sándor = Korunk, 3. 168–169.

DIENES LÁSZLÓ

D. L.: Sejtelme egy földindulásnak. Kritikai írások 1929–1931. Vál. sajtó alá rend. és jegyz. Sugár Erzsébet. Bev. Kovács János. Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó, 397 l.

FODOR SÁNDOR

Bálint Tibor: A szerencsés író. F. S. ötvenéves. = Utunk, 48. 2.

FRANYÓ ZOLTÁN

F. Z.: Fejlécek, címszavak. /Interjú. Riporter:/ Szekernyés János. = A Hét, 6–7.
F. Z. kilencvenéves. = Kr, 9. 15.
Lőkös Zoltán: F. Z. 90 éves. = ÚjT, 31. 29.
Márki Zoltán: F. Z. kilencven éve. = Utunk, 30. 3.
Nagy Pál: Legendás alkotóerő. = Igaz Szó, 7. 27–28.
Pomogáts Béla: F. Z. kilencven éves. = Nagyv. 8. 1256.
Rácz-Székely Győző: Évezredek tolmácsa. F. Z. kilencven éves. = ÉI, 31. 7.

Seidner Imre: Színfoltok kilenc évtizedből. = Korunk, 8. 634.

GAÁL GÁBOR

G. G. kiadatlan leveleiből. (Közli: Tasi József.) = Kr, 3. 14–15. /Heltai Jenőhöz, Mihályi Ödönhöz. Mihályi Ödönnéhez, Bölöni Györgyhöz 1925–1936-ból./
G. G.: Vidéki történet. Cikkek 1926–1928. (Vál. bev. és jegyz. Tóth Sándor.) Bukarest, 1977. Kriterion Kiadó, 322 l. (Téka.)
Hülvely István: G. G. és a Korunk. = MFilSz, 6. 677–694.
Kovács Sándor Iván: G. G. 1943. évi Szepsi Csombor-kiadása. = Korunk, 10. 815–820.

GÁLL ERNŐ

Angi István: G. E. 60 éves. = Igaz Szó, 4. 358–359.
Gálfalvi Zsolt: Születésnapra – jókívánság helyett. = A Hét, 15. 4.
Marosi Péter: G. E. hatvanéves. = Utunk, 14. 2.

HORVÁTH ISTVÁN

Nekrológ. Deák Tamás = Igaz Szó, 1. 21–22.; Herédi Gusztáv = Korunk, 1–2. 101–102.; Kányádi Sándor = Tláj, 3. 111–112.; Sütő András = Utunk, 2. 2.; Szemlér Ferenc = A Hét, 1. 5.; –: Kort, 8. 1336.

JAKÓ ZSIGMOND

Fügedi Erik: Jakó Zsigmondról, legfrissebb könyve nyomán. = Száz, 6. 1231–1240.

KELEMEN LAJOS

Imreh István: Emlékeztető Kelemen Lajosra. = Utunk, 39. 1–2.
Szabó T. Attila: A százados évfordulóra. = A Hét, 39. 8.

KIRÁLY LÁSZLÓ

Cs. Gyimesi Éva: Élő kariatida. K. L. költészetéről. = Igaz Szó, 4. 346–352.

KOCZIÁNY LÁSZLÓ

Nekrológ. Tonk Sándor = Igaz Szó, 2. 156–157.; Vári Attila = Utunk, 7. 2.

KORMOS GYULA

Beke György: K. Gy. hatvanéves. = Utunk, 32. 2.
Herédi Gusztáv: K. Gy. hatvanéves. = Igaz Szó, 7. 83–84.

KÓS KÁROLY

Beszélgetés... a sakkfiguráiról. Riporter: Benkő Samu. = Utunk, 21. 3.
K. K.: A közügyekről. Utolsó beszélgetés. /Riporter:/ Benkő Samu. = Utunk, 35. 3–4.
Bajor Andor: Az otthonteremtő. = Igaz Szó, 9. 281.
Balogh Edgár: Az életépítő. Kós Károlyról. = Tláj, 10. 29–32.
Balogh Edgár: Tisztelet az építőnek. = A Hét, 35. 5–6.
Benkő Samu: „Vannak változtathatatlan dolgok". = A Hét, 35. 5.
Fodor Sándor: Sorok a hűségről. = Igaz Szó, 9. 282–283.

Izsák József: Részünk az örökségből. = Igaz Szó, 9. 283.
K. K. emléke. Móricz Zsigmond két elfelejtett írása. (Közli: Ugrin Aranka.) = Kort, 12. 1975–1978. /M. Zs.: Varjúvári legenda.; „Budai Nagy Antal" K. K. színdarabja a Vígszínházban./
Lászlóffy Aladár: K. K. reneszánsza. = Utunk, 35. 1.
Marosi Péter: Egy legenda sorsáról. = Utunk, 35. 2.
Tóbiás Áron: Találkozás Kós Károllyal. = ÚjT, 36. 11.
Nekrológ. Benkő Samu = Ttáj, 10. 95–96.; Benkő Samu = Igaz Szó, 9. 280–281.; Cseres Tibor = Utunk, 35. 2.; Dávid Gyula = Utunk, 35. 2.; Domokos Géza = Utunk, 35. 1.; Haas György = Irod. Újs, 11–12. 13.; Ódor László = Napj, 12. 7.; Pálffy G. István = Alf, 10. 92–94.; Pomogáts Béla = Üzenet, 11. 666–667.; Száraz György = ÉI, 36. 5.; Szénássy Zoltán = Hét, 39. 11.; Turczel Lajos = Irod. Szle, 10. 941–942.; –: Korunk, 9. 800.; Utunk, 35. 1.; Kr, 9. 32.

LÁNG GUSZTÁV

Beszélgetés Láng Gusztávval. /Riporter:/ Marosi Péter. = Utunk, 38. 5.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Rácz-Székely Győző: Vendégeink: L.A. = ÉI, 24. 8.

MÉLIUSZ JÓZSEF

Ágoston Vilmos: Miért nem ír Ön önéletrajzot M. J.? = A Hét, 19. 5.
Pomogáts Béla: Két arckép. = ÉI, 28. 4.

MIKÓ IMRE

Balogh Edgár: M. I. múltja és jövője. = Korunk, 4. 289–290.

MIKÓ IMRE

Szabó Zsolt: Ami egy könyvből kimaradt. = ÚjÍ, 12. 114–116. /Rádióinterjú./
Nekrológ. Beke György = Igaz Szó, 4. 319–320.; Benkő Samu = Utunk, 12. 2.; Huszár Sándor = A Hét, 12. 6.; /Páskándi Géza/ p. = Kort, 1336.; –: ÉI, 13. 10.

MOLTER KÁROLY

Két levél Kuncz Aladárról. (Közli és bev. Vita Zsigmond.) = Utunk, 21. 8. /1939-ből./

NAGY ISTVÁN

Vendégünk: N. I. = ÉI, 52. 7. (Látóh, 2. 9–10.)
Nekrológ. Bajor Andor = Igaz Szó, 5. 454.; Bálint Tibor = Utunk, 17. 2.; Balogh Edgár = Igaz Szó, 5. 452–454.; Bata Imre = Alf, 9. 62–68.; Huszár Sándor = A Hét, 17. 7.; Marosi Péter = Utunk, 17. 2.; /Páskándi Géza/ p. = Kort, 1167–1168.; Sőni Pál = Utunk, 17. 2–3.; Sütő András = Irod, Szle, 7. 648–649.; Sütő András = Utunk, 17. 3.; Szász János = A Hét, 17. 7.; Tóbiás Áron = ÚjT, 19. 21.; Zöldi László = ÉI, 18. 7.; –: Fo, 7–8. 96.; Kr, 6. 2.

OLOSZ LAJOS

Nekrológ. Dávid Gyula = Utunk, 18. 6.; Izsák József = Igaz Szó, 5. 455–456.; /Zöldi László/ (zöldi) = ÉI, 19. 2.; –: A Hét, 18. 8.

PAPP FERENC

Gálfalvi György: Szubjektív jegyzet – P. F. ürügyén. = Igaz Szó, 3. 210–212.
Izsák József: Sors-metafórák prózában. = Igaz Szó, 3. 206–210.
Székely János: A rokonszenv pillérei. = Igaz Szó, 3. 200–204.

SALAMON ERNŐ

Marosi Péter: Nemes emberség. = Utunk, 15. 1., 9

SŐNI PÁL

Hornyák József: S. P. hatvanéves. = Utunk, 3. 2.
Kozma Dezső: S. P. 60 éves. = Igaz Szó, 1. 64–65.

SÜTŐ ANDRÁS

Ötperces beszélgetés Sütő Andrással, avagy háromszoros jajkiáltás Káinért és Ábelért... /Riporter:/ Hajdú Győző. = Igaz Szó, 11. 496–497.
S. A.: Zsit' zsiznju naroda. = Voproszü Literaturü, 12. 309–310.
Ablonczy László: Az írás megbékítő hatalma. Sütő Andrással az idő felett. = Fo, 5–6. 3–7.
Alexa Károly: S. A. ötvenéves. = Kort, 6. 925.
Balázs Sándor: Egy mű vallásbölcseleti háttere. A „Csillag a máglyán" c. drámáról. = Vil, 2. 96–100.
Balogh Edgár: S. A. házi ünnepére. = Ttáj, 6. 4–5.
Bánkuti Katalin: Szabálytalan interjú Sütő Andrással. = Som, 2. 95–98.
Czine Mihály: Halkított köznapi köszöntés. = Ttáj, 6. 6–8.
Dobos László: Levél Sütő Andráshoz. = Alf, 6. 34–35.
Duba Gyula: A megmaradás hirdetője. S. A. ötvenéves. = Irod. Szle, 7. 649–650.
Fekete Sándor: Baráti köszöntő. = ÚjT, 25. 17.
Gál Sándor: Csillag a máglyán. Elkésett jegyzet S. A. drámájáról. = Irod. Szle, 2. 164–165.
Gálfalvi Zsolt: Előhang egy tanulmányhoz. = Igaz Szó, 6. 492–493.
Görömbei András: „Felgyűlt az idő". = Alf, 6. 47–51.
Hajdú Győző: Legszebb szavú társunk. = Igaz Szó, 6. 479–480.
Illyés Gyula: S. A. nagy úton. = Ttáj, 6. 3.
Láng Gusztáv: Eszme és történelem. = Alf, 6. 42–43.
Márkus Béla: Fájdalmas farsangi játék. = Alf, 6. 60–63.
Cs. Nagy Ibolya: A bölcsőhely parancsai. S. A. novelláiról. = Alf, 6. 52–55.
Pálfy G. István: A hitvitázó. = Alf, 6. 36–41.
Páll Árpád: Csúcsot jelölő drámák. = Igaz Szó, 6. 484–489.
Panek Zoltán: Váltott pegazusokkal. = Utunk, 24. 3.
Pomogáts Béla: Látogatóban Sütő Andrásnál. Televíziós beszélgetés. = Je, 9. 791–798.
Popovici, Titus: Drága András! = Alf, 6. 45–46.
Szakolczay Lajos: Alakok és helyzetek S. A. színpadán. = ÚjÍ, 7. 83–91.
Zágoni Mikes Kelemen levele. Másolta: Veress Dániel. = Igaz Szó, 6. 489–492.

SZABÉDI LÁSZLÓ

Asztalos István búcsúbeszéde Sz. L. sírjánál. = Utunk, 19. 3.
Beke György: Sz. L., a szerkesztő. = Igaz Szó, 5. 447–451.
Kántor Lajos: Sz. L. és Veronica Porumbacu találkozása. = Kort, 8. 1268–1271.
Lászlóffy Aladár: Szabédi évfordulóján. = Utunk, 19. 3.
Mózes Huba: Sz. L. életművének hatása. = Korunk, 5. 352–355.
Mózes Huba: Szabédi szépprózája. = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 22–32.

Porumbacu, Veronica: Beszélgetés Szabédi Lászlóval. = Kort, 8. 1271–1273.
Porumbacu, Veronica – Sz. L. levélváltása. = Korunk, 5. 355–358. /A leveleket 1956–57-ben írták./

SZÁSZ JÁNOS

Kántor Lajos: Sz. J. asztalánál. = Utunk, 28. 2.
Kovács János: Háromtagú líra. = Igaz Szó, 7. 67–72.
Márki Zoltán: A század ihletében. = Igaz Szó, 7. 62–63.

SZEMLÉR FERENC

Rácz-Székely Győző: Vendégünk: Sz. F. = ÉI, 46. 6.

V. SZENDREI JÚLIA

Nekrológ. Mózes Huba = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 127–128.

SZILÁGYI DOMOKOS

Majtényi Erik: „Híva engem utitársnak…" Utazás Szilágyi Domokossal. = Kort. 8. 1278–1282.
Pomogáts Béla: Lázak költője: Sz. D. = Kort, 8. 1274–1277.
Szakolczay Lajos: Elment egy garabonciás. = ÚjÍ, 1. 54–55.
Szilágyi András: Akik elmentek és akikre emlékezem. Rekviemmel kezdődik. = A Hét, 26. 6.
Tamás Gáspár Miklós: A halál születésnapja. Búcsúvétel Szilágyi Domokostól. = Kort, 1. 158–160.

SZILÁGYI ISTVÁN

Gálfalvi György: Arcképek – Sz. I. = Igaz Szó, 4. 328–336.

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS

T. G. M.: A múlt értékei és az erényes cselekvés. /Interjú. Riporter:/ Horváth Andor. = A Hét, 19. 8.

VÁMSZER GÉZA

Ifj. Kós Károly: A népet szolgáló írástudó. V. G. példaképe. = Korunk, 7. 545–550.

Egyéb országok

ÁLTALÁNOS RÉSZ

Czigány Lóránt: Továbbjutni. = Új Látóhatár, 1–2. 51–64. /A hollandiai Mikes Kelemen Körről./
Fischer Rudolf: Hungarian verse from Scotland. = NHQu, 66. 174–176.
Gömöri György: Találkozó Fóton. = Új Látóhatár, 3–4. 434–435. /Külföldön és Magyarországon élő magyar írók és lapszerkesztők, történészek találkozója, 1977. aug. 14–16-án./
Hám Tibor: Magyar kultúra, amerikaiaknak. Az Amerikai Magyar Kultúrközpont. = Új Látóhatár, 1–2. 157–160.
Horváth Tamás: Kultúránk a világban. „Minden költészet forradalmi." Beszélgetés Gianni Totival. = ÚjT, 47. 28.

Páskándi Géza: Nosztalgia földjén. = Kort, 7. 1085–1100.
/Pomogáts Béla/ P. B.: A Magyar Műhely találkozója Bécsben. = ÉI, 29. 6.
Szántó Miklós: Ezer szállal a szülőföldhöz. Dokumentumok a három Anyanyelvi Konferenciáról. = Kort, 7. 1101–1109.
Várdy S. Béla: Az amerikai magyarságtudomány kifejlődése, nehézségei és feladatai. = Vság, 8. 49–62.

Egyes szerzők

CZIGÁNY LÓRÁNT

/Hernádi Miklós/ H. M.: Vendégeink az Anyanyelvi Konferencián. Cz. L. és Gömöri György. = ÉI, 34. 6.

DEDINSZKY ERIKA

Horváth Tamás: Kultúránk a világban. Hollandiai mindenesünk. = ÚjT, 39. 30.

FALUDY GYÖRGY

Zalán Magda: Ének a betonból. F. Gy. Új Látóhatár, 1–2. 67–71.

GARA LÁSZLÓ

De Backer, Anne-Marie: Traduire avec Ladislas Gara. = HungPEN, 18. 43–45.

GÖMÖRI GYÖRGY

/Hernádi Miklós/ H. M.: Vendégeink az Anyanyelvi Konferencián. Czigány Lóránt és G. Gy. = ÉI, 34. 6.

1977-BEN ISMERTETETT IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK

Ady Endre publicisztikai írásai. 1898–1918. Bp. 1977. – Ism. Ruffy Péter = Kort, 11. 1831–1834.; Varjas Endre = ÉI, 47. 11.
Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe. 1840–1970. Bp. 1975. – Ism. Juhász Erzsébet = MKsz, 1. 305.; V. Kovács Sándor = MTud, 5. 397–399.; Lengyel András = Ktáros, 2. 113–115.
Apácai Csere János: Magyar encyclopédia. Bukarest, 1977. – Ism. Bernád Ágoston = Utunk, 37. 1–2.; Fábián Ernő = Korunk, 10. 804–808.
Arany János: A magyar irodalom története rövid kivonatban. Bp. 1977. – Ism. Keresztury Dezső = ÚjT, 41. 2.
Arató Antal – Szász Andrásné: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1868–1972. Szolnok, 1976. – Ism. Páldy Róbert = Ktáros, 5. 306–307.
Armarium. Bp. 1976. – Ism. Havasi Zoltán = MKsz, 4. 395–397.; Pálvölgyi Endre = Ktáros, 5. 304–305.
Babits Mihály: Arcképek és tanulmányok. Bp. 1977. – Ism. Fekete Sándor = ÚjT, 20. 2.; Kardos László = Kr, 10. 23–24.
Babits Adyról. Bp. 1975. – Ism. /Kántor Lajos/ K. L. = Korunk, 9. 790–791.; Melczer Tibor = ItK, 1. 117–121.
Bajkó Mátyás: Kollégiumi iskolakultúránk a felvilágosodás idején és a reformkorban. Bp. 1976. – Ism. Csomasz Tóth Kálmán = Confessio, 2. 252–255.

Bakcsi György: Forradalmak, háborúk, irodalom. Bp. 1976. – Ism. Iszlai Zoltán = Nagyv, 3. 447–449.; Szőke György = Kort, 11. 1827–1828.; Zappe László = Vság, 7. 107–108.

Bálint Sándor: Szeged reneszánszkori műveltsége. Bp. 1975. – Ism. Vásárhelyi Judit = It, 3. 760–765.

Balogh Edgár: Itt és most. Tanulmány a régi Korunkról. Kolozsvár–Napoca, 1976. – Ism. Fábián Ernő = Igaz Szó, 5. 441–443.; /Hajdú Ráfis Gábor/ H. R. G. = Kr, 5. 23–24.; Kovács Győző = Ttáj, 7. 83–85.; Turczel Lajos = Irod. Szle, 5. 474–476.; Zöldi László = ÉI, 13. 10.

Balogh Jolán: Die Anfänge der Renaissance in Ungarn. Matthias Corvinus und die Kunst. Graz, 1975. – Ism. V. Kovács Sándor = MKsz, 3. 305–306.

Balogh László: Mag hó alatt. Bevezetés Ady költészetének jelképrendszerébe. Bp. 1976. 2. kiad. 1977. – Ism. Kovács Antal = SzabolcsSzatmáriSz, 4. 86–87.; J. Nagy Mária = Nyelv- és Irod. tud. Közl, 1. 123–124.

Bán Imre: Eszmék és stílusok. Bp. 1976. – Ism. Ács Pál = Kort, 8. 1332–1333.; Jankovics József = ÚjÍ, 3. 111–112.; Laczkó András = It, 1. 252–258.; Sárközy Péter = ItK, 3. 413–417.; Téglásy Imre = Ttáj, 3. 89–91.; Végh Ferenc = Vság, 4. 103–104.

Bán Imre: A Karthausi Névtelen műveltsége. Bp. 1976. – Ism. Dienes Erzsébet = MNy, 3. 377–380.; V. Kovács Sándor = ItK, 1. 109–111.

Baranyai Júlia: Vízbe vesző nyomokon. Újvidék, 1976. – Ism. Bosnyák István = Híd, 5. 668–670.; Herceg János = Híd, 5. 670–671.; Kartag Nándor = Híd, 2. 236–239.; Utasi Csaba = Híd, 2. 232–234.; Vajda Gábor = Híd, 5. 663–665.

Baróti Dezső: Kortárs útlevelére. Radnóti Miklós 1909–1935. Bp. 1977. – Ism. Marx József = ÉI, 30. 10.; Tolnai Gábor = ÚjT, 21. 2.

Barta János: Klasszikusok nyomában. Bp. 1976. – Ism. Grezsa Ferenc = Kort, 8. 1330–1331.

Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. Bp. 1975. – Ism. Kulcsár Péter = ItK, 3. 436–437.

Beke György: Veress Sándor tolla és körzője. Bukarest, 1976. – Ism. – sz – = Kr, 1. 26.

Békési Élet repertóriuma. 1966–1975. Békéscsaba, 1977. – Ism. Lisztes László = Ktáros, 12. 752.; Markuš, Michal = Slovenský Národopis, 2. 367–368.

Béládi Miklós: Érintkezési pontok. Bp. 1974. – Ism. Grezsa Ferenc = Fo, 5–6. 85–86.

Benedek István: Benedek Marcell. Bp. 1977. – Ism. Marx József = ÉI, 20. 10.; Ökrös László = ÚjT, 12. 40.

Berzsenyi Emlékkönyv. Kaposvár – Szombathely, 1976. – Ism. Laczkó András = ItK, 3. 439–441.

Bethlen Gábor korának költészete. RMKT XVII. szd. 8. Bp. 1976. – Ism. V. Kovács Sándor = MKsz, 2. 203–204.

Bisztray Gyula: Könyvek között egy életen át. Bp. 1976. – Ism. Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.; Melczer Tibor = ÉI, 3. 10.; Wéber Antal = Kr, 3. 24–25.

Bodnár György: Törvénykeresők. Bp. 1976. – Ism. Koczkás Sándor = Kr, 4. 27–28.; E. Nagy Sándor = Kort, 9. 1499–1500.; Wéber Antal = It, 2. 536–539.

Bonfini, Antonio: Rerum Ungaricarum decades. Tom. IV. Pars. II. Bp. 1976. – Ism. Bak J. M. = Canadia-American Slávic Studies, 4. 639.; Boronkai Iván = Hel, 2. 294–295.; Fügedi Erik = Száz, 3. 603.; MacArtney, C. A. = The Slavonic and East European Review, 1. 135–136.; Martinek, Jean = Listy Filologické, 3. 188.; Szepessy Tibor = ItK, 2. 262–263.

Borbély Sándor: Gellért Oszkár. Bp. 1976. – Ism. Tamás Attila = Alf, 2. 90.

Bori Imre: Fridolin és testvérei. Újvidék, 1976. – Ism. Herceg János = Híd, 5. 668.; Kelényi István = Fo, 10. 89–91.

Bori Imre: Irodalmunk évszázadai. Újvidék, 1974. – Ism. Benkő Ákos = Napj, 5. 10.; Mészáros László = Irod. Szle, 3. 270–273.

Bori Imre: Miroslav Krleža. Újvidék, 1976. = Ism. Franyó Zsuzsanna = Üzenet, 12. 789–793.; Fried István = Napj, 8. 9.; /Szilágyi Júlia/ Sz. J. = Korunk, 11. 950–951.

Corradi, Carla: Parma e l' Ungheria. Parma, 1975. = Ism. Kulcsár Péter = ItK, 2. 280.; Skultéty Csaba = Új Látóhatár, 3. 258–261.

Csanda Sándor: Szülőföld és irodalom. Bratislava – Bp. 1977. – Ism. Varga Erzsébet = Hét, 47. 15.

Csányi László: Vörösmarty szerelmei. Bp. 1975. – Ism. Bertók László = Som, 1. 116–118.

Csapláros István: A felvilágosodástól a felszabadulásig. Tanulmányok a magyar lengyel irodalmi kapcsolatok köréből. Bp. 1977. – Ism. D. Molnár István = ÉI, 50. 8.

Czigány Lóránt: A magyar irodalom fogadtatása viktoriánus Angliában 1830–1914. Bp. 1976. = Ism. Zsuppán F. T. = The Slavonic and East European Review, 4. 578.

Czimer József: A dramaturgia regénye. Bp. 1976. – Ism. Nikolényi István = Ttáj, 3. 108–110.

Dávid Gyula: Találkozások. Tanulmányok a román–magyar irodalmi kapcsolatok múltjából. Kolozsvár–Napoca, 1976. – Ism. Beke György = Utunk, 25. 2.; Engel Károly = Korunk, 8. 659–661.

Dialog und Kontroverse mit Georg Lukács. Leipzig, 1975. – Ism. Neubert, Werner = Neue Deutsche Literatur, 3. 163–168.

Dienes László: Sejtelme egy földindulásnak. Kritikai írások 1921–1931. Bukarest, 1977. – Ism. Kántor Lajos = Utunk, 31–32. 1., 6. 1–2.; Kozma Dezső = Igaz Szó, 12. 654–655.

Durkó Mátyás: Olvasás, megértés, irodalom. Bp. 1976. – Ism. Gereben Ferenc = Ktáros, 6. 361–362.; Rácz-Székely Győző = ÚjT, 10. 40.; Simon Zoltán = Alf, 5. 64–66.

Egri Péter: A költészet valósága. Bp. 1975. – Ism. Csetri Lajos = Ttáj, 8. 82–85.; Szerdahelyi István = Nagyv, 2. 298–299.

Egri Péter: The reality of poetry. Bp. 1975. – Ism. Dávidházi Péter = ALitt, 1–2. 214–216.

Emmerich András: Entstehung und Entwicklung der sogenannten Völkischen Bewegung in Ungarn. 1920–1956. Wien, 1974. – Ism. Csűrös Miklós = ItK, 2. 286–287.

Enyedi Sándor: Déryné erdélyi színpadokon. Bukarest, 1975. – Ism. Karácsondi Imre = Napj, 10. 9.; Kerényi Ferenc = ItK, 3. 419–422.; Vita Zsigmond = Igaz Szó, 1. 70–71.

Eötvös József: Arcképek és programok. Bp. 1975. – Ism. Máday István = Kr, 6. 28–29.

Eötvös József: Kultúra és nevelés. Bp. 1976. – Ism. Máday István = Kr, 6. 28–29.

Eötvös József: Levelek. Bp. 1976. – Ism. Máday István = Kr, 6. 28–29.

Fáj Attila: A Jónás-téma a világirodalomban. Róma 1977. – Ism. Kerényi Magda = Irod. Újs, 9–10. 18–20.; Scheiber Sándor = Nagyv, 6. 931.

Falus Róbert: Az antik világ irodalmai. Bp. 1976. – Ism. Albert Gábor = ÉI, 12. 10.; Bécsy Ágnes = Kr, 5. 24.; Hegedüs Géza = Nagyv, 9. 1401–1404.; Kartal Zsuzsa = ÚjT, 4. 28–29.; Maróti Egon = Ttáj, 8. 88–90.

Fejes Endre: Gondolta a fene. Esszék. Bp. 1977. – Ism. Nagy Péter = TársSz, 9. 95–99.

Fekete Sándor: Számadás az ünnepről. Bp. 1975. – Ism. Belohorszky Pál = Kort, 3. 486–487.

Fenyő István: Figyelő szemmel. Bp. 1976. – Ism. Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.; Kabdebó Lóránt = Alf, 2. 89–90.; Síki Géza = Vig, 4. 275–276.; Wéber Antal = Kr, 3. 24–25.

Fenyő István: Az irodalom respublikájáért. Bp. 1976. – Ism. Fried István = Hel. 4. 506–508.; Sziklay László = Nagyv, 6. 924–925.; Tamás Anna = Kr, 7. 27.; Tóth Dezső = ItK, 1. 111–115.

Fenyő István: Vas István. Bp. 1976. – Ism. Kabdebó Lóránt = Kr, 12. 25.; Koczkás Sándor = Napj, 5. 9.; Síki Géza = Vig, 4. 275–276.; Tüskés Tibor = ÚjÍ, 2. 108–110.

Fenyő Miksa: Feljegyzések és levelek a Nyugatról. Bp. 1975. – Ism. Rónay László = ItK, 2. 276–278.

Fodor Ilona: Szembesítés. Illyés Gyula életútja Párizsig. Bp. 1975. – Ism. Vörös László = Ttáj, 3. 83–84.

Fodor József: Egy költészet története. Bp. 1975. – Ism. Dévényi Iván – Napj, 1. 8.

Fodor Sándor: Egy nap – egy élet. Bukarest, 1976. – Ism. Gálfalvi Zsolt = A Hét, 4. 5.; Maros Péter = Utunk, 26. 1–2.; Mózes Attila = Korunk, 7. 580–582.; Nagy Pál = Igaz Szó, 6. 549–552.; Szőcs István = Utunk, 31. 2.; Tóbiás Áron = ÚjT, 47. 2.

Földes Anna: Próza jelen időben. Bp. 1976. – Ism. Berkes Erzsébet = ÉI, 18. 11.; Kardos József = Kort, 10. 1671.; /Nádra Valéria/ N. V. = Kr, 3. 26.; Síki Géza = Vig, 10. 707–708.

Fülep Lajos: Művészet és világnézet. Bp. 1976. – Ism. Lóska Lajos = Palócföld, 1. 28.; Németh Lajos = MFilSz, 3–4. 443–447.; Varga József = Hel, 1. 197.

Fülöp László: Élő költészet. Bp. 1976. – Ism. Alföldy Jenő = ÉI, 37. 11.; Grezsa Ferenc = Ttáj,3. 84–85.; Veress Miklós = Kort, 5. 813–815.

Füst Milán: Napló. Bp. 1976. – Ism. Kloss Andor = Életünk, 2. 179–184.; Reisinger János = Ttáj, 6. 101–104.

Gaál Gábor: Levelek. Bukarest, 1975. – Ism. Pomogáts Béla = Üzenet, 7–8. 478–479.

Gáll Ernő: Tegnapi és mai önismeret. Bukarest, 1975. – Ism. Duba Gyula = Irod. Szle, 10. 946–954.; Hanák Tibor = Új Látóhatár, 1–2. 164–168.

Gerold László: Színházi életünk. Újvidék, 1976. – Ism. Biacsi Antal = Híd, 4. 530–534.; Káich Katalin = Üzenet, 7–8. 474–476.; Kartag Nándor = Híd, 4. 534–536.

A gyengéd óriás. Emlékezések Gelléri Andor Endrére. Bp. 1977. – Ism. Vargha Kálmán = ÚjT, 18. 2.; -n -s = Kr, 9. 25.

Gyergyai Albert: Késői tallózás. Bp. 1975. – Ism. Ferenczi László = ItK, 2. 288–289.

Harmath István – Katsányi Sándor: Veszprém megye irodalmi hagyományai. Veszprém, 1976. – Ism. Katona Jenő = Ktáros, 4. 240.

Hatvany Lajos: Szalontától Pestig. Cikkek, tanulmányok Arany Jánosról. Bp. 1977. – Ism. Kelemen János = ÉI, 48. 11.; Varga József = ÚjT, 49. 2.

Hegedüs András: Magyar írók pedagógiai nézetei. Bp. 1976. – Ism. Péter László = ÚjT, 2. 40.

Hegedüs Géza: Évezredek szépprózája. Bp. 1976. – Ism. Csertői Oszkár = ÚjT, 36. 2.

Hegedüs Géza: A magyar irodalom arcképcsarnoka. Bp. 1976. – Ism. -d -ó = Kr, 9. 25–26.

Herczeg Gyula: A modern magyar próza stílusformái. Bp. 1975. – Ism. Faragó Kornélia = Új Symposion, 145. 301–303.

Hermann István: Évadok tanúsága. Bp. 1976. – Ism. Béládi Miklós = Kr, 5. 24.; Csontos Sándor = Alf, 3. 86–88.; Nikolényi István = Ttáj, 3. 108–110.; Révy Eszter = ÚjT, 1. 40.

Hernádi Miklós: Közhelyszótár. Bp. 1976. – Ism. Horváth Tamás = ÚjT, 16. 31.; Réz Ádám = ÉI, 17. 11.; Szücs József = Alf, 8. 81–82.

A Híd repertóriuma. (1934–1941.) Újvidék, 1976. – Ism. Bosnyák István = Híd, 2. 219–231.; Botka Ferenc = Kr, 7. 28.

Horae Beatae Mariae Virginis. Bp. 1976. – Ism. Havasi Zoltán = MKsz, 4. 401–402.; Wehli Tünde = ArsHung, 2. 351.

Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete. Bp. 1976. – Ism. Németh G. Béla = ÚjÍ, 8. 106–110.

Humanista magyar történetírók. Bp. 1977. – Ism. Albert Gábor = ÉI, 48. 10.; Kenyeres Zoltán = ÚjT, 49. 2.

Illés Endre: A só íze. Bp. 1976. – Ism. Laczkó András = It, 2. 520–524.; Tüskés Tibor = Kort, 1. 138–140.

Illyés Gyula: Iránytűvel. Bp. 1975. – Ism. Poszler György = It, 1. 237–245.

Irodalmi alkotások elemzése. Bp. 1976. Ism. Bárdos Pál = ÚjT, 4. 40.

Irodalmi hagyományaink. Újvidék,1973. – Ism. Mészáros László = Irod. Szle, 3. 270–273.

Írók könyvek közt. Bp. 1974. – Ism. Botka Ferenc = ItK, 3. 444–446.

Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. – Ism. Benda Kálmán = ÉI, 32. 10.; Bozóky Éva = Ktáros, 10. 622–623.; Csorba Csaba = Vság, 10. 113–115.; Fügedi Erik = Száz, 6. 1231–1240. Havasi Zoltán = MKsz, 4. 397–398.; Imreh István = Utunk, 5. 1–2.; László Gyula = ÚjÍ, 10. 104–107; Nagy Pál = Igaz Szó, 12. 614–617.; Szabó T. Attila = Korunk, 5. 359–363.; Tonk Sándor = A Hét, 13. 1.; 9.; Varga Domokos = ÚjT, 34. 11.; Vekerdi László = Ttáj, 11. 98–101.

Jancsó Elemér: Kortársaim. Bukarest, 1976. – Ism. Jankovics József = Ttáj, 11. 104–106.; Kántor Lajos = Utunk, 14. 4.

Jász Dezső: A sok közül egy. Bp. 1977. – Ism. Ács Pál = Kort, 12. 2006–2007.; Diószegi András = Ttáj, 11. 78–82.; Erki Edit = ÚjT, 32. 2.; Iszlai Zoltán = ÉI, 36. 11.; Tamás István = Kr, 12. 23.

A Jászkúnság repertóriuma. 1954–1974. Szolnok, 1976. – Ism. Fogarassy Miklós = Ktáros, 7. 436–437.

Jordáky Lajos: Kovács Katona Jenő. Bukarest, 1977. – Ism. Kozma Dezső = A Hét, 33. 6.

József Attila válogatott levelei. Bp. 1976. – Ism. Bokor László = Ttáj, 3. 79–82.; Gömöri György = Irod. Újs, 3–4. 11.; Fodor András = Fo, 4. 82–83.; Levendel Júlia = It, 3. 775–780.; Melczer Tibor = Napj, 4. 10.; Péter László = ItK, 3. 422–429.; Stoll Béla = MKsz, 1. 92–93.

A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve 1975. Tatabánya, 1976. – Ism. Végh Ferenc = Ktáros, 1. 50–51.

Juhász Béla: Irodalom és valóság. Bp. 1977. – Ism. Marx József = ÉI, 19. 11.; Nemes István = Je, 9. 862–864.

Juhász Géza: Csokonai-tanulmányok. Bp. 1977. – Ism. Laczkó András = Som, 4. 103–106.

Juhász Izabella: A Debreceni Ady Társaság bibliográfiája 1927–1951. Debrecen, 1977. – Ism. Bakó Endre = ÉI, 44. 7.

Julow Viktor: Árkádia körül. Bp. 1975. – Ism. Vargha Balázs = ÚjÍ, 1. 109–112.

Julow Viktor: Csokonai Vitéz Mihály. Bp. 1975. – Ism. Vargha Balázs = ÚjÍ, 1. 109–112.

Kabdebó Lóránt: Útkeresés és különbéke. Bp. 1974. – Ism. Ferenczi László = ItK, 3. 430–432.

Kántor Lajos: A megtalált színház. Kolozsvár–Napoca, 1976. – Ism. Gerold László = Híd, 9. 1137–1140.

Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül. Bp. 1977. – Ism. Németh G. Béla = Kr, 10. 22–23.

Kassák Lajos: Csavargók, alkotók. Bp. 1975. – Ism. Agárdi Péter = Kr, 3. 19–20.; Horpácsi Sándor = Palócföld, 1. 26–28.; Rónay László = Vig, 9. 633–637.

Katona Ferenc: A színjáték. Bp. 1976. – Ism. Gyertyán Ervin = Nagyv, 2. 286–288.; Hermann István = Kr, 3. 25.

Kazimír Károly: Világirodalom a Körszínházban. Bp. 1976. – Ism. Rubovszky Kálmán = Napj, 1. 8.; Várdy Huszár Ágnes = HungPEN, 18. 126–127.

Kecskeméti Alexis János Prédikációs könyve. Bp. 1974. – Ism. Gyenis Vilmos = It, 3. 734–749.

Kemény Gábor: Krúdy képalkotása. Bp. 1974. – Ism. Kovalovszky Miklós = MNyr, 1. 113–114.

Kemény G. Gábor: Kapcsolatok vonzásában. Bratislava – Bp. 1977. – Ism. Varga Erzsébet = Hét, 4. 14.

Képes Géza: Az idő körvonalai. Bp. 1976. – Ism. Hajdú Péter = It, 3. 732–736.; Hegedüs Géza = Nagyv, 6. 926–928.; Keresztury Dezső = It, 3. 736–740.; Síki Géza = Vig, 4. 273–274.; Tamás Attila = ÚjÍ, 6. 109–110.

Királyfalvi Béla: The aesthetics of György Lukács. London, 1975. – Ism. Fehéri György = Hel, 1. 192.; Sorg, Bernhard = Arcadia, 2. 224–225.

Király István: Irodalom és társadalom. Bp. 1976. – Ism. Alexa Károly = Palócföld, 3. 26–28.; Kulin Ferenc = It, 3. 765–774.; Sőtér István = Kort, 4. 653–655.; Szentmihályi Szabó Péter = UjFo, 2. 151–156.; Vekerdi László = Je, 1. 83–88.

Kiss Lajos: Az esztétikum keresése. Bp. 1975. – Ism. Wéber Antal = Kr, 3. 24–25.

Kiss Tamás: Árkádiában éltünk. Bp. 1975. – Ism. Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.; Nagy Sz. Péter = ItK, 3. 443–444.

Klaniczay Tibor: Hagyományok ébresztése. Bp. 1976. – Ism. Balázs Mihály = Ttáj, 10. 82–84.; Bitskey István = Alf, 3. 83–84.; Kulcsár Péter = Kort, 10. 1668–1670.; Nemeskürty István = Nagyv, 5. 764–766. Végh Ferenc = Vság, 5. 110–111.; Vekerdi László = Je, 5. 472–475.

Kodolányi János: Szív és pohár. Bírálatok, cikkek, tanulmányok. 1924–1940. Bp. 1977. – Ism. Lázár István = ÚjT, 51. 2.

Kókay György: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772–1849. Bp. 1975. – Ism. Fenyő István = ItK, 2. 264–267.

Kolozsvári Grandpierre Emil: Négy-öt magyar összehajol. Bp. 1976. – Ism. Farkas László = Ttáj, 7. 92–96.

Komlós Aladár: Kritikus számadás. Bp. 1977. – Ism. Kenyeres Zoltán = Je, 5. 470–472.; Kiss Ferenc = ÉI, 8. 10.; Kiss Ferenc = Ttáj, 5. 85–87.; Major Ottó = ÚjT, 16. 17,; Németh G. Béla = Kr, 4. 27.; Péter László = Kort, 4. 655–658.; Szekér Endre = Üzenet, 7–8. 480–482.

Kónya Judit: Szabó Magda. Bp. 1977. – Ism. Csontos Sándor = Alf, 10. 72–73.

Korek Valéria: Hangulat és valóság. Ambrus Zoltánról. München, 1976. – Ism. Landy Dezső = Irod. Újs, 1–2. 19.

Kortársak Kassák Lajosról. Bp. 1975. – Ism. G. B. = Kr, 5. 25.
Korunk Évkönyv 1977. Kolozsvár–Napoca, 1977. – Ism. Gazda István = Fo, 10. 91–92.
Kosztolányi Dezső: Egy ég alatt. Bp. 1977. – Ism. Varga József = ÚjT, 29. 2.
Kosztolányi Dezső: Látjátok feleim. Bp. 1976. – Ism. Szekér Endre = ÚjFo, 1. 132–134.
Kovács József: A szocialista magyar irodalom dokumentumai az amerikai magyar sajtóban 1920–1945. Bp. 1977. – Ism. B. Juhász Erzsébet = MKsz, 4. 399.; -s -l = Kr, 5. 25.
Kovács Kálmán: Eszmék és irodalom. Bp. 1976. – Ism. Laczkó András = Fo, 3. 86–88.; Marx József = ÉI, 19. 11.; Nemes István = Je, 5. 476–477.; Németh G. Béla = Alf, 2. 83–86.; Wéber Antal = Kr, 3. 24–25.
Kovács Kálmán: Gyulai Pál szépprózája. Bp. 1976. – Ism. Fekete Sándor = ÚjT, 19. 2.
Kovács Sándor Iván: Pannóniából Európába. Bp. 1975. – Ism. Gömöri György = The Slavonic and East European Review, 2. 283.; Laczkó András = Fo, 3. 86–88.; Pálmai Kálmán = Kr, 1. 25.; Vörös Imre = It, 1. 258–261.
Kováts Miklós: Magyar színjátszás és drámairodalom Csehszlovákiában 1918–1938. Bratislava – Bp. 1974. – Ism. Somos Péter = Irod. Szle, 2. 185–186.
Kozma Dezső: Petőfi öröksége. Bukarest, 1976. – Ism. Balogh Ernő = Alf, 10. 99–100.; Korányi Zsuzsa = ÉI, 43. 6.
Kőháti Zsolt: Mesterházi Lajos. Bp. 1976. – Ism. Faragó Vilmos = ÉI, 5. 11.; Simon Zoltán = Alf, 8. 95–97.; Tarján Tamás = Napj, 5. 9.
Könyv és könyvtár X. Debrecen, 1976. – Ism. Fülöp Géza = MKsz, 2. 197–199.
Körmendy Kinga: A Széchenyi-gyűjtemény. Bp. 1976. – Ism. Katona Jenő = Ktáros, 1. 51.
Kötő József: Fejezetek a romániai magyar dráma történetéből. Kolozsvár–Napoca, 1976. – Ism. Cselényi László = Utunk, 29. 2.; Gerold László = Híd, 9. 1133–1137.; Szász László = Igaz Szó, 7. 86.
Középkori kútfőink kritikus kérdései. Bp. 1974. – Ism. Kurcz Ágnes = It, 3. 758–860.
Kretzói Miklósné: Az amerikai irodalom kezdetei. 1606–1750. Bp. 1975. Ism. Sz. Zéhery Éva = Hel, 1. 200–201.
Kristó Gyula: História és kortörténet a Képes Krónikában. Bp. – Ism. Rákos István = Ttáj, 11. 109–110.
Krúdy Zsuzsa: Apám, Szindbád. Bp. 1975. – Ism. Rónay László = ItK, 3. 442–443.
Laczkó Miklós: Válságok, választások. Bp. 1976. – Ism. K. Nagy Magda = PárttK, 1. 211–221.; Romsics Ignác = Vság, 3. 113–115.
Laczkó András: Takáts Gyula. Bp. 1976. – Ism. Csányi László = Je, 7–8. 764–765.; Dévényi Iván = Életünk, 1. 85–86.; Kiss Tamás = Alf, 5. 75–76.
Láng Gusztáv: A jelen idő nyomában. Bukarest, 1976. – Ism. Gálfalvi Zsolt = A Hét, 16. 7–8.; Kántor Lajos = Korunk, 12. 1048–1050.; Marosi Péter = Utunk, 21. 2.; Pomogáts Béla = Ttáj, 7. 85–86.
Lengyel Balázs: Verseskönyvről verseskönyvre. Bp. 1977. – Ism. Alföldy Jenő = ÉI, 37. 11.; Bányai János = Új Symposion, 149. 442–444.
Lengyel Dénes: Kossuth öröksége. Bp. 1977. – Ism. Ökrös László = ÚjT, 8. 30.
Létay Vera: Komédia. Bp. 1976. – Ism. Mihályi Gábor = Kr, 2. 23.
Lukács György: Historicky román. Bratislava 1976. – Ism. Hajko, Dalimir = Slovenské Pohl'ady, 1. 139–140.; Pavelka, Jiri = Česká Literatura, 4. 375–379.
Lukács György: Lenin. Bp. 1977. 2. kiad. – Ism. Hermann István = Kort, 11. 1822–1824.
Lukács György: Organisation und Illuzion. Neuwied, 1977. – Ism. Schaefer, Alfred = Philosopher Literaturanzeiger, 5. 258–260.
Lukács György: A társadalmi lét ontológiájáról. Bp. 1976. – Ism. Hanák Tibor = Új Látóhatár, 3–4. 435–440.; Hermann István = Nagyv, 6. 918–921.; Tőkei Ferenc = TársSz, 5. 72–78.
Lukáts János: A magyar irodalom története. A PIM Bibliográfiai Füzetei, C. sor. 1–8. Bp. 1976. – Ism. Bényei Miklós = Ktáros, 7. 434–435.; /Tasi József/ (tasi) = ÉI, 23. 7.
Magyar Bálint: A Nemzeti Színház története a két világháború között (1914–1944). Bp. 1977. – Ism. Kerényi Ferenc = Kr, 12. 26–27.

A magyar könyvtörténetírás irodalma. Ajánló bibliográfia. Székesfehérvár, 1976. – Ism. Somkuti Gabriella = Ktáros, 6. 371–372.

Magyar Nap 1936–1938. Antológia. Bratislava, 1975. – Ism. Kovács Győző = Hét, 4. 15.; Kovács Győző = Kr, 7. 29.

Magyar szocialista irodalom. Első kiadások 1945-ig. Bp. 1975. – Ism. B. Juhász Erzsébet = MKsz, 1. 94.

Magyarok repertórium. 1945–1949. Debrecen, 1976. – Ism. Bozóky Éva = Ktáros, 12. 754–755.

Magyarországi irodalom idegen nyelven. 1945–1968. Bp. 1975. – Ism. Iszlainé Merkovszky Erzsébet = Ktáros, 5. 307–308.

Márai Sándor: Napló. 1968–1975. Torontó, 1976. – Ism. Halász Péter = Irod. Újs, 3–4. 9.; Tóth László = Katol. Szle, 4. 375–377.

Mészáros István: Iskolai jegyzőkönyv a XVI–XVII. század fordulójáról. Bp. 1976. – Ism. Hopp Lajos = ItK, 3. 437–438.; Körmendy Kinga = MKsz, 2. 204–206.

Mészöly Miklós: A tágasság iskolája. Bp. 1977. – Ism. Marx József = ÉI, 51. 11.

Mezei András: Megkérdeztük... Bp. 1976. – Ism. Bata Imre = ÉI, 13. 10.

Miért szép? A magyar líra Csokonaitól Petőfiig. Bp. 1975. – Ism. Csetri Lajos = Ttáj, 5. 87–89.

Mikes Kelemen Összes Művei. 4. köt. Bp. 1974. – Ism. Gyenis Vilmos = Hel, 1. 197–200.

Miklós Pál: Vizuális kultúra. Bp. 1976. – Ism. Fenyvesi Ottó = Új Symposion, 147–148. 408–409.; /Kántor Lajos/ K. L. = Korunk, 1–2. 147. Szabó György = ÉI, 2. 13.; Ungvári Tamás = Kr, 4. 28–29.; Vekerdi László = Je, 6. 538–542.

Mikó Imre: Akik előttem jártak. Bukarest, 1976. – Ism. Egyed Péter = Igaz Szó, 4. 321–323.; Vekerdi László = Ttáj, 3. 76–79.

Mű és érték. A csehszlovákiai magyar kritika 25 éve. Bratislava – Bp. 1976. – Ism. Chmel, Rudolf = Slovenská Literatura, 3. 373–375.; Fried István = Napj, 5. 10.; Lacza Tihamér = Hét, 19. 11.

Nagy Endre: Modern művészet, szociális művészet. Adalékok a marxista esztétikai gondolkodás és kritika magyarországi kezdeteihez. Bp. 1977. – Ism. Marx József = ÉI, 42. 10.; Székely András = ÚjT, 41. 2.

Nagy Péter: Útjelző. Bp. 1976. – Ism. Bécsy Tamás = Je, 4. 371–372.; Belohorszky Pál = Kort, 7. 1157–1159.; Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.; Mátyás István = Életünk, 1. 83–84.; Simon Zoltán = Alf, 4. 72–73.; Szobotka Tibor = Nagyv, 3. 445–447.; Zappe László = Kr, 1. 24–25.

Nagyváradi színikritikák a Holnap évtizedében. Bukarest, 1975. – Ism. Varga József = ItK, 3. 442.

Nemes Nagy Ágnes: 64 hattyú. Bp. 1975. – Ism. Vörös Imre = It, 2. 529–531.

Németh G. Béla: Létharc és nemzetiség. Bp. 1976. – Ism. Ádám Péter = HungPEN, 18. 124–125.; Dávidházi Péter = Lit, 1. 137–147.; Imre László = Ttáj, 11. 102–104.; Kabdebó Lóránt = Kort, 9. 1497–1498.; Kiss Ferenc = ÉI, 2. 10.; Kulcsár Szabó Ernő = Vság, 4. 10.; Pomogáts Béla = Irod. Szle, 3. 278–279.; Sőtér István = ALitt, 3–4. 403–405.; Wéber Antal = Kr, 3. 24–25.

A novellaelemzés új módszerei. Bp. 1971. – Ism. Kiss Ferenc = ItK, 1. 126–129.

Ormos Zsigmond: Szabadelmü levelek vagy democrat lapdacsok aristocrat görcs ellen. Bukarest, 1976. – Ism. Révész Tibor = ÚjT, 31. 2.; Vekerdi László = Ttáj, 2. 81–85.

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1972. Bp. 1975. – Ism. Kulcsár Péter = MKsz, 1. 78–80.

Pákozdy, Ladislaus Martin: Der siebenbürger Sabbatismus. Stuttgart–Berlin, 1973. – Ism. Dán Róbert = ItK, 3. 434–436.

Páll Árpád: Évszázadok drámái napjaink színpadán. Bukarest, 1976. – Ism. Cselényi László = Utunk, 12. 2.; Oláh Tibor = Igaz Szó, 9. 289–291.

Pálmai Magda: Gondolat 1935–1937. Repertórium. A PIM Bibliográfiai Füzetei, B. sor. 7. az. Bp. 1976. – Ism. Katona Jenő = Ktáros. 6. 370.

Pándi Pál: Első aranykorunk. Bp. 1976. – Ism. Bata Imre = Kort, 3. 483–485.; Kretzoi, Charlotte = HungPEN, 18. 121–122.; Mezei József = It, 1. 246–252.; Nemes István = Je, 2. 181–183.; Orosz László = Fo, 10. 88–89.; Sőtér István = ÚjÍ, 2. 69–72. (Látóh, 3. 211–218).

Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Válogatott írások Bukarest, 1977. – Ism. Imreh István = Utunk, 37. 1–2.; Nagy Géza = Korunk, 1. 41–44.; Pataki József = Korunk, 12. 985–986.; Szabó T. Attila = A Hét, 48. 4–5.; Vekerdi László = ÉI, 50. 10.

Párkány Antal: Sas Andor helye a csehszlovákiai magyar kulturális életben. Bratislava – Bp. 1975. – Ism. Csanda Sándor = Irod. Szle, 3. 274–275.

Pató Imre: A Híd repertóriuma. 1934–1941. Újvidék, 1976. – Ism. Lakatos Éva = MKsz, 3. 308–309.

Pató Imre: Az osztályharcos. (Simokovics Rókus élete és naplója.) Szabadka, 1976. – Ism. Lengyel András = MKsz, 4. 400.

Pável Ágoston: A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. Szeged, 1976. – Ism. Pató Imre = Üzenet, 11. 704–707.

Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkek. Szombathely, 1976. – Ism. Pató Imre = Üzenet, 11. 704–707.; Takács Miklós = Ktáros, 2. 109–110.

Pázmány Péter: Krisztus látható egyházáról. Eisenstadt, 1975. – Ism. Bitskey István = ItK, 2. 279.; Síki Géza = ItK, 2. 279.

Pesti Ernő: Devecseri Gábor bibliográfia. Bp. 1976. – Ism. Bertók László = Ktáros, 7. 432–433.

Péterffy Ida: Horváth Ádám levelezése „poétriáival", Zalaegerszeg, 1973. – Ism. Szajbély Mihály = ItK, 2. 281–282.

Petőfi állomásai. Bp. 1976. – Ism. Alexa Károly = Kort, 3. 487–490.; Balogh Ernő = Alf, 3. 84–86.

Petőfi S. János: Vers une théorie partielle du texte. Hamburg, 1975. – Ism. Vlad, Carmen = Cercetări de Lingvistica, 1. 117–119.

Pomogáts Béla: Radnóti Miklós. Bp. 1977. – Ism. Kenyeres Zoltán = ÚjT, 32. 3.; Marx József = ÉI, 30. 10.

Pomogáts Béla: Regénytükör. Bp. 1977. – Ism. /Kántor Lajos/ K. L. = Korunk, 11. 949–950.; Berkes Erzsébet = ÉI, 38. 10.

Rákóczi Ferenc: Fejezetek a vallomásokból. Bukarest, 1976. – Ism. Imreh István = Utunk, 8. 1., 4.

Rapporti Veneto-Ungheresi all' epoca del rinascimento. Bp. 1975. – Ism. Birnbaum, Marianne D. = Canadian-American Slavic Studies, 4. 637–638.; Fachard, Denis = Bibliotheque d'Humanisme et Renaissance, 2. 431–433.; Ruzicska, Paolo = Aevum, 5–6. 556–558.

Régi magyar költők tára XVII. század 9. A két Rákóczi György korának költészete. 1630–1660. Bp. – Ism. Berkes Erzsébet = ÚjT, 29. 2.

Révai József: József Attila. Bp. 1974. – Ism. Gyertyán Ervin = It, 1. 139–185.

Robotos Imre: Az igazi Csinszka. Bukarest, 1975. – Ism. Gyurkovics Tibor = Kort, 11. 1838–1840.; Megyery Sári = Irod. Újs, 7–8. 10–11.

Rohonyi Zoltán: A magyar romantika kezdetei. Bukarest, 1975. – Ism. Csetri Lajos = Ttáj, 3. 86–89.

Rónay László: Hűséges sáfárok. Bp. 1975. – Ism. Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.

S. Sárdi Margit: Petrőczy Kata Szidónia költészete. Bp. 1976. – Ism. Weöres Sándor = It, 3. 741–742.

Sarkadi Imre: Novellái és tanulmányai. Bp. 1974–75. – Ism. Pomogáts Béla = ItK, 1. 121–125.

Sárkány Oszkár válogatott tanulmányai. Bp. 1974. – Ism. Bódor Sándor = SzabolcsSzatmáriSz, 2. 97–100.

Scheiber Sándor: Folklór és tárgytörténet. Bp. 1974. – Ism. Schweizer, Joseph = Judaica Bohemiae, 2. 121.

Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújják... Népi kollégiumok 1939–1949. Bp. 1977. – Ism. Ökrös László = ÚjT, 41. 28.; Sarkadi László = Kr, 12. 22–23.

Simon Zoltán: Változó világ, változó irodalom. Bp. 1976. – Ism. Fenyő István = Alf, 2. 86–88.; Grezsa Ferenc = ÚjÍ, 2. 104–108.; Marx József = ÉI, 19. 11.

Sinkó Ervin: Szemben a bíróval. Bp. 1977. – Ism. Illés László = ÉI, 44. 11.; Lévay Endre = Üzenet, 10. 607–609.

Sipos Lajos: Babits Mihály és a forradalmak kora. Bp. 1976. – Ism. Melczer Tibor = Lit, 1. 148–153.

Somlyó György: A költészet évadai. Bp. 1975. – Ism. Bárdos László – It, 2. 532–535.
Somlyó György: A költészet vérszerződése. Bp. 1977. – Ism. Fábri Péter – ÚjT, 15. 40.; Kenyeres Zoltán – Kr, 7. 26–27.; Síki Géza – Vig, 10. 707–708.; Tandori Dezső – Ttáj, 11. 94–95.; Tornai József – ÉI, 21. 10.
Sőtér István: A sas és a serleg. Bp. 1975. – Ism. Mezei József – It, 2. 524–528.; Vajda György Mihály – ItK, 3. 432–434.
Sőtér István: Werthertől Szilveszterig. Bp. 1976. – Ism. Kenyeres Zoltán – Je, 2. 184–185.; Síki Géza – Vig, 4. 273.; Sziklay László – Hel, 1. 190–191.
"Sorsotok előre nézzétek". A francia felvilágosodás és a magyar kultúra. Bp. 1975. – Ism. Mezei Márta – ItK, 2. 268–270.
Spira György: Petőfi napja. Bp. 1976. – Ism. Kovács Magda – ItK, 3. 441–442.
Staud Géza: Magyar színháztörténeti bibliográfia. Bp. 1975–1976. – Ism. Kovács József László – SoprSz, 3. 281–284.; Székely György – It, 1. 268–272.
Stilisztikai tanulmányok. Bukarest, 1976. – Ism. Cs. Gyimesi Éva – Utunk, 16. 2.
The structure and semantics of the literary text. Bp. 1977. – Ism. Fried István – ALitt, 1–2. 205–206.
Studia et acta Ecclesiastica. 3. Bp. 1973. – Ism. Kulcsár Péter – It, 3.750–754.; Ladányi Sándor – Száz, 2. 396–398.
Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat. Jegyzetek hómezőn és porban. Bukarest, 1977. – Ism. Alexa Károly – Kort, 12. 2000–2003.; Cseres Tibor – ÉI, 51. 3.; Gál Sándor – Hét, 7. 14.; G. Kiss Valéria – Alf, 6. 57–59.; Szőcs István – Utunk, 48. 51. 3.
Szabó Ervin levelezése. Bp. 1977. – Ism. Fekete Sándor – ÚjT, 38. 2.
Z. Szabó László: Így élt Kazinczy Ferenc. Bp. 1977. – Ism. Lázár István – ÚjT, 38. 2.
Szabó Károly huszonöt levele Haan Lajoshoz Békéscsaba, 1976. – Ism. Borsa Gedeon – Ktáros, 3. 176–177.; Szabó Ferenc – Békési É, 2. 254–256.
Szabolcsi Miklós: Znak a výkrik. Bratislava, 1977. – Ism. Petřik, Vladimir – Slovenská Literatura, 6. 737–740.
Szauder József: Kövek és könyvek. Bp. 1977. – Ism. Bárczy Klára – Napj, 12. 10.; Melczer Tibor – ÉI, 29. 11.; Szabó György – Nagyv, 10. 1555–1557.; Tolnai Gábor – Kr, 12. 24.; Tóth Éva – Kort, 7. 1156–1157.; Varga József – ÚjT, 16. 29.
Széchenyi István: Magyar játékszínről. Bp. 1976. – Ism. Kerényi Ferenc – ItK, 3. 419–422.
Szenci Molnár Albert: Discursus de summo bono. Értekezés a legfőbb jóról. Bp. 1975. – Ism. Varga Imre – MKsz, 1. 95–96.
Szenci Molnár Albert válogatott művei. Bp. 1976. – Ism. Bozóky Éva – Ktáros, 2. 8.; Jankovics József – ÉI, 15. 11.; /Zappe László/ Z. L. – Kr, 2. 24.
Széles Klára: Reviczky Gyula poétikája és az új magyar líra. Bp. 1976. – Ism. Ambrus Ágnes – Korunk, 9. 789–790.
Széplaki József: Louis Kossuth „The Nation's Guest". Ligonier, 1976. – Ism. Jeszenszky Géza – MKsz, 3. 307–308.
Szerdahelyi István: A magyar esztétika története. Bp. 1976. – Ism. Hermann István – Ttáj, 10. 67–72.; Kelecsényi László – Vság, 2. 114–116.; Sükösd Mihály – ÉI, 9. 11.
Szerkesztette Gaál Gábor. A Korunk fiktív száma. Bukarest, 1976. – Ism. Sándor László – Kr, 7. 28.
Sziklay László: Szomszédainkról. Bp. 1974. – Ism. Bodor Sándor – SzabolcsSzatmáriSz, 3. 122–124.; Nagy Miklós – ALitt, 1–2. 210–214.
Sziklay László: Visszhangok. Bp. 1977. – Ism. Pisut, Milan – Slovenská Literatura, 6. 743–747.
Szilágyi Ferenc: Csokonai dunántúli tájszógyűjtése. Bp. 1974. – Ism. R. Molnár Emma – MNy, 4. 490–492.
Szilágyi Ferenc: Így élt Kőrösi Csoma Sándor. Bp. 1977. – Ism. Lázár István – ÚjT, 20. 2.
Szilágyi Pál emlékezései. Bp. 1976. – Ism. Kerényi Ferenc – ItK, 3. 419–422.
Takáts Gyula: Hódolat Berzsenyi szellemének. Kaposvár, 1976. – Ism. Laczkó András – ItK, 2. 280–281.
Tamás Aladár: Akkoriban szűntelen fújt a szél. Bp.1976.– Ism. Földes Mihály – Kr, 3. 22.

Tanulmányok a magyar impresszionista stílusról. Bukarest, 1976. – Ism. Cs. Gyimesi Éva – Utunk, 34. 2.

Teleki Sámuel és a Teleki-téka. Bukarest, 1976. – Ism. Gyenis Vilmos – MKsz, 3. 283–285.; Kótay Pál – Igaz Szó, 2. 159–162.; Mózes Judit – ÚjT, 15. 40.; Vita Zsigmond – Igaz Szó, 2. 162–164.

Tolnai Gábor: Maradj velem, mert beesteledett. Bp. 1977. – Ism. Marx József – ÉI, 39. 10.

Tolvaj Bertalan: Az irodalom vonzásában. Bratislava – Bp. 1977. – Ism. Géczi Lajos – Irod. Szle, 10. 955–957.; Varga Erzsébet – Hét, 26. 11.

Tordai Zádor: Legyünk realisták...! Esszék, tanulmányok. Bp. 1977. – Ism. Marx József – ÉI, 42. 10.

Tóth István: Múzsák fellegvára. A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája. Bukarest, 1977. – Ism. N. R. – A Hét, 1. 6.

Török Gábor: József Attila-kommentárok. Bp. 1976. – Ism. Levendel Júlia – It, 3. 775–780.

Turczel Lajos: Portrék és fejlődésképek. Bratislava – Bp. 1977. – Ism. Lacza Tihamér – Hét, 45. 14.

Turóczi-Trostler József: Petőfi belép a világirodalomba. Bp. 1974. – Ism. Galla Endre – ALitt, 1–2. 217–220.

Tüskés Tibor: Pannóniai változatok. Bp. 1977. – Ism. Lakatos András – Som, 4. 100–102.; Marx József – ÉI, 35. 10.; Rónay György – Je, 7–8. 760–763.; Tóbiás Áron – ÚjT, 29. 2.; Vekerdi László – Ttáj, 10. 72–76.

Újváry Sándor: Szabálytalan önéletrajz. München, 1976. – Ism. Halász Péter – Új Látóhatár, 1–2. 160–161.; Kabdebó Tamás – Irod. Újs, 3–4. 8.; Saáry Éva – Katol. Szle, 2. 188–189.

Ungvári Tamás: A regény és az idő. Bp. 1977. – Ism. Almásy Miklós – Nagyv, 12. 1884–1886.; Gyertyán Ervin – ÉI, 49. 10.; Halász Előd – Kr, 12. 24–25.; Hegedüs Géza – Nagyv, 12. 1887–1888.; Örkény István – ÚjT, 27. 2.; Varga István – Híd, 12. 1521–1525.

Utunk Évkönyv 1977. Ism. Köteles Pál – Alf, 6. 93–94.; Marosi Péter – Utunk, 8. 1–2.; Mózes Huba – Korunk, 5. 413–415.

Vágó Márta: József Attila. Bp. 1975. – Ism. Gömöri György – Irod. Újs, 3–4. 11.; Gyertyán Ervin – It, 1. 139–185.; Rónay László – Üzenet, 11. 709–711.

Vajthó László: Elfelejtett keringők. Bp. 1976. – Ism. /Hajdú Ráfis Gábor/ H. R. G. – Kr, 6. 30.; Horpácsi Sándor – Je, 6. 568–570.

„Vár egy új világ". Bp. 1975. – Ism. Salyámosi Miklós – Weimarer Beiträge, 5. 180–184.

Varga József: Ady és kora. Bp. 1977. – Ism. Fekete Sándor – ÚjT, 46. 2.

Várkonyi Nándor: Pergő évek. Bp. 1976. – Ism. Alföldy Jenő – ÉI, 14. 10.; Juhász István – ÚjT, 14. 31.; Makay Gusztáv – Vig, 10. 661–666.; Síki Géza – Vig, 7. 494–495.; Tüskés Tibor – Ttáj, 7. 89–92.; Vekerdi László – Je, 7–8. 757–759.

Vasy Géza: Sánta Ferenc. Bp. 1975. – Ism. Szentmihályi Szabó Péter – Napj, 3. 9.

Veres Péter: Bölcs és balgatag őseink. Bp. 1977. – Ism. /Hajdú Ráfis Gábor/ hrg – Kr, 4. 31.

Veress Dániel: Mikes és a szülőföld. Bukarest, 1976. – Ism. Balogh Ernő – Alf, 10. 99–100.; Bernád Ágoston – Utunk, 42. 2.; Imreh István – Korunk, 4. 303–305.; Nagy Pál – Igaz Szó, 6. 549–552.

Veress Zoltán: Jókai természettudománya. Bukarest, 1976. – Ism. Révész Tibor – ÚjT, 14. 40.; Vekerdi László – Ttáj, 2. 81–85.

Verselemzések bibliográfiája. Tatabánya, 1977. – Ism. Bozóky Éva – Ktáros, 9. 564.

Vezér Erzsébet: Ady Endre élete és pályája. 2. kiad. Bp. 1977. – Ism. Eörsi István – ÉI, 27. 11.; Kun András – Kr, 11. 28.

Vita Zsigmond: Jókai Erdélyben. Bukarest, 1975. – Ism. Nagy Miklós – ItK, 2. 273–276.

Walkó György: Katarzis nélkül. Bp. 1977. – Ism. Csala Károly – ÚjT, 51. 2.; Koltai Tamás – ÉI, 46. 12.

Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból. Bp. 1977. – Ism. Alföldy Jenő – ÉI, 22. 10.; Határ Győző – Új Látóhatár, 3–4. 381–388.; Kenyeres Zoltán – Je, 12. 1125–1138.

Wesselényi Miklós: Balítéletekről. Bukarest, 1974. – Ism. Gergely András – ItK, 1. 115–117.

A magyar nyelvre vonatkozó kutatások bibliográfiája, 1977

Összeállította: Máté Jakab

TARTALOM

Alkalmazott nyelvtudomány (A magyar nyelv az oktatásban és külföldön). A fordítás kérdései
Általános kérdések (Általános nyelvészet, nyelvfilozófia, mesterséges nyelvek, tipológia, művelődéstörténet és irodalomtudomány nyelvészeti vonatkozásai stb.)
Bibliográfia
Hangtan, fonológia
Határtudományok (szemiotika, matematika, nyelvészet, társadalmi nyelvészet)
Helyesírás, átírás, transzliteráció, írástörténet
Jelentéstan
Kontrasztív nyelvészet
Lexikológia, lexikográfia, frazeológia
(A) Magyar nyelvtudomány és művelődés nagyjai (magyar nyelvészeti vonatkozásokkal)
(A) Magyarság eredete. Őstörténet
(A) Nyelvtudomány és a néprajz határán
Nyelvtan (alaktan, mondattan)
Nyelvjárástan
Nyelvművelés
Nyelvtörténet, etimológia, névtan
Nyelvi kölcsönhatás, kétnyelvűség, gyermeknyelv
Poétika, retorika, stilisztika
Uráli (finnugor) nyelvtudomány és altaisztika (magyar vonatkozásokkal)

(Technikai tudnivalók és a forrásjegyzék)

I.

A Hungarológiai Értesítő bibliográfiai mellékletének nyelvészeti részében – a viszonylagos teljesség igényével – a magyar nyelvtudomány művelőinek az 1977. évi publikációit próbáltuk fölmérni és tematikai rendszerbe foglalni. A 'magyar' jelző nem a 'magyarországi' szinonimája, ez azt jelenti, hogy a "földrajzi szempont" teljes mellőzésével kutatásunkat – felmérésünket – kiterjesztettük határainkon, sőt kontinensünkön is túlra. Így a magyarországi és a külföldi magyar nyelvész, csakúgy mint a nyelvünk élete és rendszere iránt érdeklődő olvasó, valamint a nyelvészet határterületein mozgó kutató, a magyar nyelvtudomány egy éves (1977. év) termésének a bibliográfiai gyűjteményét tarthatja a kezében.

Minthogy a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság egyik fő célkitűzése e bibliográfiai melléklet közreadásával az, hogy a világ különböző egyetemein és kutatóintézeteiben dolgozó egyetemi

oktatókat és tudományos kutatókat segítse magyar nyelvészeti kutatómunkájukban, egészen természetes az is, hogy bibliográfiai mellékletünk nem ölelheti fel a nyelvtudomány gazdag és szerteágazó problematikáját. A 'viszonylagos teljességre' törekvés tehát csak a par excellence magyar nyelvészetre vonatkozik; még az uráli (finnugor) nyelvészetből is csak azokat a munkákat vettük számba, amelyek valamilyen formában magyar nyelvészeti vonatkozásúak és kapcsolódnak a magyar nyelv történetéhez és rendszeréhez. Az általános nyelvészeti munkákat is ebből a szempontból meg kellett rostálnunk, s így gyakran előfordul az is, hogy tudományos igényességgel megírt és akadémiai szintet képviselő általános nyelvészeti munkák nem kerültek be gyűjteményünkbe. Természetesen, ennek az álláspontnak a helyességéről és jogosultságáról lehetne és kell is vitatkozni, mivel a válogatás – a megrostálás – munkájában erősen kísértenek a szubjektív mozzanatok.

II.

1. A bibliográfiai szócikkeket elnagyolt tematikai osztályokba sorolva, a szerzők családnevének vagy a tudományos publikációk kezdőbetűinek alapján ábécé sorrendben közöljük. A bibliográfiai szócikk – ha önálló munkáról (könyvről) van szó – a következő adatokat tartalmazza.

   – a szerző (családnév – nagybetűkkel – és utónév kisbetűkkel): ebben a sorrendben, függetlenül attól, hogy magyar a szerző, vagy nem;
   – a munka címe (kurzívan); ha tanulmánykötetről, antológiáról stb. van szó, akkor a munka címe után a szerkesztő(k) és a fordító(k) család- és utóneve; ha a szóban forgó dolgozat valamely sorozatban jelenik meg, akkor a sorozat pontos megnevezése is szerepel a szócikkben (pl. Nyelvtudományi Értekezések 93);
   – a megjelenés helye;
   – a kiadó pontos megjelölése;
   – a kiadás éve;
   – a terjedelem (lap-, ill. oldalszám).

   Tehát így:

   B. GERGELY Piroska: *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere.* – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 262 p.

2. A folyóiratokban és tanulmánykötetekben megjelent cikkek, tanulmányok bibliográfiai szócikkei a következő adatokat tartalmazzák:

   – a szerző (családnév nagybetűkkel és utónév kisbetűkkel);
   – a tanulmány címe (normál szedéssel);
   – a folyóirat v. kötet címe rövidítve (kurzívan);
   – az évfolyam száma (arab számjegyekkel);
   – a megjelenés éve
   – oldalszám (-tól-ig).

   Tehát így:

   TOMPA József: Mellérendelő összetétel formájú "lexémáinkról". – *Nyr* 101, 1977, 403–418.

3. A folyóiratokban megjelent tanulmányok, cikkek terjedelmének (lap-, ill. oldalszám, "-tól-ig") a jelölése a következőképpen történik:
   a) ha a folyóirat oldalainak a számozása folyamatosan történik (tehát, ha a számozás nem kezdődik elölről minden egyes számban), akkor a folyóirat egyes számait nem tüntetjük föl a bibliográfiai szócikkben (lásd az előző példánkat: *Nyr* 101, stb.); ilyen esetben a fo-

lyóirat címének rövidítése után csupán az évfolyam számát arab számjegyekkel jelöljük, az oldalszámozás pedig folyamatosan történik a folyóirat első számától az utolsóig:

b) ha a folyóirat oldalainak a számozása minden egyes számban elölről kezdődik, akkor az évfolyam és az évszám után jelöljük a szóban forgó folyóirat egyes számait is; előfordulhat az is, hogy az évfolyam után nyomban a folyóirat száma következik, de a folyóirat címének a rövidítése után mindig az évfolyamot jelöljük.

4. A recenziókat (szemle) a következőképpen jelöljük:
   – a recenzálandó műről szóló lehető legteljesebb bibliográfiai adatok fölsorolása után (lásd az 1. pontban megadott mintát) egy | (függőleges vonal) következik, majd ezt követi kurzív szedéssel a folyóirat vagy tanulmánykötet címének a rövidítése, ez utóbbiaknak az előbbiekben már ismertetett bibliográfiai adatai és a legvégén a recenzens család- és utóneve (normál szedésben);

   Így:

   ORSZÁGH László: *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben.* – Nyelvtudományi Értekezések 93; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 175 p | *Nyr* 101, 1977, 371–376 Bakos Ferenc | SEER 55, 1977, 4, 574–574 Sherwood Peter.

   (ha a recenzió címe eltér a recenzálandó mű címétől, akkor a recenzens család- és utóneve után következik az új cím; az Országh László-féle példát folytatva: | *Újlátóh* 28, 1977, 3–4, 391–397 Fodor István: Angol hatás a magyar nyelvben.)

5. Ha valamely folyóirat új sorozatáról van szó, tehát olyanról, amelyet időközben átalakítottak vagy felújítottak, de a szóban forgó folyóiratnak a magyar tudomány- és művelődéstörténetben megvan a jogelődje, ilyen esetekben a folyóirat címének a rövidítése után a megindulás időpontjától számított évfolyam száma ( )-ben szerepel, ezután következik az új sorozat évfolyamának a száma, majd ezt követi a többi bibliográfiai adat.

   Például így:

   LAKÓ György: Az idegen szavak átvétele előtt – ne elterjedésük után – *MTud* (84) 22, 1977, 677–680.

6. Az önálló, könyvalakban (egy vagy több szerző) megjelent művek terjedelmét (oldal-, ill. lapszám) a latin *pagina* rövidítésével, a *p* betűvel jelöljük, a folyóiratokban, tanulmánykötetekben közzétett munkák terjedelmének a jelölésekor („-tól-ig") *ezt a módszert nem alkalmazzuk.*

7. A bibliográfiai mellékletünk nyelvészeti részében alkalmazott technikai eljárásokat a *Bibliographie Linguistique* (Publiée par le Comité International Permanent des Linguisties sous les auspices du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines. Rédacteur: J.J. Beylsmit. – Utrecht-Anvers: Spectrum) című nemzetközi kiadványból vettük át (a továbbiakban: *BL.*).

III.

1. A magyarországi forrásjegyzékünket az *Analecta Linguistica,* vol. VII. 1977/1. számában található folyóiratjegyzék és az Országos Széchényi Könyvtár 1977-ben feldolgozott kiadványainak rövidítésjegyzéke, valamint a *Kurrens időszaki kiadványok* című tájékoztatója alapján állítottuk össze.

A külföldi folyóiratok jegyzékének összeállításakor főleg a *BL* kiadványaira támaszkodtunk, de fölhasználtuk az Országos Széchényi Könyvtár *Külföldi magyar nyelvű kiadványok* (Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája), valamint a *Hungarika*

Irodalmi Szemle (Külföldön, idegen nyelven megjelent magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája) című kiadványsorozatait is. Ezeken a kiadványokon kívül átnéztük az MTA Központi Könyvtárában, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézetének Könyvtárában található kartotékokat is, hogy az esetleges hézagokat pótolhassuk.

2. A magyarországi folyóiratok címei rövidítésében a Benkő Loránd-féle felfogáshoz igazodtunk (*MNy* 55, 56, 1959, 1960), de ettől – a *BL*-ben alkalmazott technikai eljárások hatására – csak annyiban tértünk el, hogy a címek rövidítése után nem használunk *pontot,* függetlenül azok jellegétől.

A külföldi folyóiratok címeinek rövidítésjegyzékét teljes egészében a *BL*-ből vesszük át.

E sorok írója ezúton mond köszönetet mindazoknak az intézményeknek és az intézmények dolgozóinak, akik szakszerű tanácsaikkal és segítőkészségükkel hozzájárultak e bibliográfiai melléklet megjelenéséhez.

3.Az alábbiakban – a könnyebb áttekinthetőség kedvéért – külön-külön rovatban közöljük a magyarországi és a külföldi folyóiratok, ill. tanulmánykötetek jegyzékét.

a) *A magyarországi folyóiratok (tanulmánykötetek) jegyzéke:*

1. **AANy–Russz**	Acta Academiae Paedagogicae Nyiregyháziensis (A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Irodalom és Nyelvtudomány. Ruszszisztika)
2. **AAntH**	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
3. **ACID**	Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis de Ludovico Kossuth Nominatae
4. **AEH**	Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae
5. **ALH**	Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae
6. **ALitH**	Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae
7. **AOH**	Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae
8. **AUSz–SEL**	Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Sèctio Ethnographica et Linguistica
9. **AUSz–DissSlav**	Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Dissertationes Slavicae
10. **AUBud–L**	Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio Linguistica
11. **AUBud–PhilMod**	Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis . . . Sectio Philologica Moderna
12. **Alföld**	Alföld
13. **Anyanyelv**	*Anyanyelv az ember életében.* Válogatás az 1976. évi magyar nyelv hete előadásaiból. Összeállította és szerkesztette Bachát László. – Budapest: TIT Központi Kiadványa, 1977, 133 p

14. **ATJ** — *A társadalom jelei* (Szemiotikai tanulmányok).Szerkesztette a Népművelési Intézet kutatási osztálya. – Budapest: é.n., 215 p

15. **Ethn** — Ethnographia

16. **ÉIr** — Élet és Irodalom

17. **FilKözl** — Filológiai Közlöny

18. **Fol–P–L** — Folia practico-linguistica (A bp-i Műszaki Egyetem Nyelvi Intézetének időszakos kiadványa)

19. **Helikon** — Helikon

20. **Honism** — Honismeret (A Hazafias Népfront kiadványa)

21. **INyT** — Idegen Nyelvek Tanítása

22. **It** — Irodalomtörténet

23. **ItK** — Irodalomtörténeti Közlemények

24. **Jelenkor** — Jelenkor

25. **Kortárs** — Kortárs

26. **Kritika** — Kritika

27. **Látóh** — Látóhatár

28. **MFilSzle** — Magyar Filozófiai Szemle

29. **MPszichSzle** — Magyar Pszichológiai Szemle

30. **MNy** — Magyar Nyelv

31. **Nyr** — Magyar Nyelvőr

32. **Mtan** — Magyartanítás

33. **MTud** — Magyar Tudomány

34. **I.OK.** — (A) Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei

35. **ModNyokt.** — Modern Nyelvoktatás (A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Központja)

36. **NyKult** — Nyelvünk és kultúránk (Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének Tájékoztatója)

37. **NyK** — Nyelvtudományi Közlemények

38. **PedSzle** — Pedagógiai Szemle

39. **Slavica**	Slavica. Annales Instituti Philologiae Slavicae Universitatis Debreceniensis
40. **SSlav**	Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae
41. **MaiMM**	Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Szerkesztette Rácz Endre és Szathmári István. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 215 p.
42. **Ttáj**	Tiszatáj
43. **Új írás**	Új írás
44. **Valóság**	Valóság
45. **VasiSzle**	Vasi Szemle
46. **VNyelv**	Világ és Nyelv (a Magyar Eszperantó Szövetség folyóirata)
47. **Vil**	Világosság

b) *A külföldi folyóiratok jegyzéke:*

1. **AmPSR**	The American Political Science Review
2. **BNF**	Beiträge zur Namensforschung. Neue Folge. (Heidelberg)
3. **BSL**	Bulletin de la Société de Linguistique de Paris
4. **CLing**	Cercetări de lingvistică (Cluj-Kolozsvár)
5. **ČLit**	Česka literatura (Praha-Prága)
6. **Demos**	Demos (Berlin)
7. **FUF**	Finnisch-ugrische Forschungen (Helsinki)
8. **FUM**	Finnisch-ugrische Mitteilungen (Hamburg)
9. **Hét**	Hét (Bratislava-Pozsony)
10. **Híd**	Híd (Novi Sad-Újvidék)
11. **HungKözl**	Hungarológiai Közlemények (Novi Sad–Újvidék)
12. **Igaz Szó**	Igaz Szó (Tg-Mureş-Marosvásárhely)
13. **IrodSzle**	Irodalmi Szemle (Bratislava-Pozsony)
14. **IrodÚjs**	Irodalmi Újság (Párizs)
15. **JČ**	Jazykovedny časopis (Bratislava-Pozsony)
16. **JL**	Journal of Linguistics (London)

17. **JP**	Język Polski (Kraków-Krakkó)
18. **KatSzle**	Katolikus Szemle (Róma)
19. **KjK**	Keel ja Kirjandus (Tallinn)
20. **Korunk**	Korunk (Cluj-Kolozsvár)
21. **KS**	Kultúra Slova (Bratislava-Pozsony)
22. **Linguistics**	Linguistics (The Hague–Hága)
23. **LSci**	Language Sciences (Bloomington, Ind.)
24. **MMűhely**	Magyar Műhely (Párizs)
25. **Műv**	Művelődés (Bucureşti-Bukarest)
26. **NyIrK**	Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (Cluj-Kolozsvár)
27. **Onoma**	Onoma (Leuven, Belgium)
28. **Onomastica**	Onomastica (Wroclaw)
29. **OLZ**	Orientalistische Literaturzeitung (Berlin)
30. **RLR**	Revue de Linguistique Romane (Lyon-Paris)
31. **RRLing**	Revue Roumanie de Linguistique (Bucarest-Bukarest)
32. **RefSzle**	Református Szemle (Cluj-Kolozsvár)
33. **Sprache**	Die Sprache (Wien-Bécs)
34. **SEER**	The Slavonic and East European Review (London)
35. **SLit**	Slovenská literatúra (Bratislava-Pozsony)
36. **SS**	Slovo a Slovesnost (Praha-Prága)
37. **SovFU**	Sovetskoje finnougrovedenije (Soviet Fenno-Ugric Studies) (Tallinn)
38. **SNPh**	Studia Neophilologica (Stockholm)
39. **SCL**	Studii şi Cercetări Lingvistice (Bucureşti-Bukarest)
40. **SUSA (JSFOu)**	Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja (Journal de la Société Finno-Ougrienne) (Helsinki)
41. **SzocNev**	Szocialista Nevelés (Bratislava-Pozsony)
42. **ÚjLátóh**	Új Látóhatár (München)

43. **ÚjSymp** Új Symposion (Novi Sad-Újvidék)

44. **Üzenet** Üzenet (Subotica-Szabadka)

45. **Vir** Virittäjä (Helsinki)

46. **ZprMK** Zpravodaj Místopisné komise Československé Akademie Věd (Praha-Prága)

I. ALKALMAZOTT NYELVTUDOMÁNY

(A magyar nyelv az oktatásban és külföldön. A fordítás kérdései)

1. ANDRÁSI Katalin: Kultúra és oktatás – társas nyelvjátszmában. *Korunk* 36, 1977, 856–859.
2. *Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért.* Szerkesztette SZÉPE György. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1976, 363 p | *Nyr* 101, 1977, 76–84 A. Jászó Anna.
3. *Anyanyelv – „államnyelv".* Tanulmányok a nemzetek és nemzetiségek nyelvének egyenrangú használatáról a Vajdaságban. Szerkesztette REHÁK László. – Újvidék: Fórum Kiadó, 1976 | *Üzenet* 7, 1977, 4, 280–284 Kolozsi Tibor: A nyelvi egyenjogúság gyakorlata | *Híd* 41, 1977, 239–242 Ágoston András: Úttörő vállalkozás.
4. BANÓ István: A magyar nyelvi és az orosz nyelvi nevelés kapcsolatai. – *Mtan* 20, 1977, 145–149.
5. BÉLÁDI Miklós: A *Magyar Műhely* bécsi találkozója. – *NyKult* 29, 1977, 66–70.
6. BENE Sándor: Grammatičeskije struktury, otličajuščiesja ot vengerskih struktur v našyh techničeskih tekstah s točki zrenija vengerskogo perevoda. – *Fol-P-L* 7, 1977, 15–25.
7. BENKŐ Loránd: Anyanyelvünk a közoktatásban. – *PedSzle* 27, 1977, 3–9.
8. BÉKÉSI Imre: A szövegszerkesztés helye és szerepe az anyanyelvi nevelésben. – *Mtan* 20, 1977, 124–126, 153–159.
9. BÉLTEKI Zoltánné: A műfordításról. – *AANY:Russz* 7/H, 1977, 21–27 (Magyar és orosz nyelvű kivonat).
10. BERTÓK Imre: Az oppozíciós mondattanítás (A magyar és szlovák nyelv esetében). – *SzocNev* 23, 1977, 4, 110–115.
11. BORBÉLY János: Műfordításunk ügyes-bajos dolgairól. – *ÚjSymp* 13, 1977, 143 márc., 137–138.
12. BRODSZKY Éva: Error Analysis. – *Fol-P-L* 7, 1977, 27–41.
13. BÜKY Béla: *A beszédtanítás pszichológiája.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1973, 152 p | *NYK* 79, 1977, 328–329 Lengyel Zsolt.
14. DEBRECZENI Tibor – D. KÓSA Vilma: Ritmusjáték gyerekekkel. – *NyKult* 27, 1977, 62–72.
15. ÉLTETŐ Zsuzsa: Magyartanítás a családban. – *NyKult* 27, 1977, 39–42.
16. FABRICIUS Ferenc: Nyelvtudomány és anyanyelvi nevelés (Megjegyzések egy új általános nyelvészeti munkához. DEME László: *A beszéd és a nyelv.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1976, 189 p) | *PedSzle* 27, 1977, 441–448.
17. FÉSÜS András: A szókincs tanításának módszertani kérdései az idegennyelv-oktatásban. – *ModNyokt* 15, 1977, 55–85.
18. FÜLEI-SZÁNTÓ Endre: Nyelvelsajátítás és művelődés. – *PedSzle* 27, 1977, 914–919.
19. GARZÓ Mária: Gondolatok az összetett mondatok tanításáról. – *Mtan* 20, 1977, 160–162.
20. GÁSPÁR Istvánné- Rol' i mesto perevoda pri obučenii russkomu jazyku. – *AANy-Russz* 7/H, 1977, 29–34 (Magyar és angol nyelvű kivonat).
21. GERGELY Róza: Anyanyelv és beszédkészség. – *Korunk* 36, 1977, 1030–1032.
22. GINTER Károly – SZENDE Aladár: Nyelvtanító programunkról – a konferencia előtt. – *NyKult* 27, 1977, 32–36.
23. GLEDURA Lajosné: Nyelvtanítás a gyermek alkotóképességének kiaknázásával. – *NyKult* 28, 1977, 29–37.
24. GORTVAI Anna: Szókincsbővítés az audiovizuális oktatásban. – *ModNyokt* 15, 1977, 95–102.
25. HANÁK Péter: Magyar tankönyvek Amerikában. New Brunswick-i beszélgetés Held József történésszel és Nagy Károly szociológussal. – *Élr* 21, 1977, 31, 7–7.
26. HELL György: szövegértés és szintetikus olvasás. – *Fol-P-L* 7, 1977, 43–56.

27. H/ERNÁDI/ M/IKLÓS/: Vendégeink az anyanyelvi konferencián (Czigány Lóránt és Gömöri György). – *ÉIr* 21, 1977, 34, 6–6.
28. HOFFMANN László: Módszeres gyakorlati eljárások adott tananyag szókincsének elsajátítására és diszponibilitásának előmozdítására. – *ModNyokt* 15, 1977, 25–54.
29. JUHÁSZ László: Határőrtelepülésektől a nyelvszigetekig. Az ausztriai magyar kisebbség múltja és jelene. – *ÚjLátóh* 28, 1977, 3, 205–214.
30. KARCSAY Sándor: Az idegen szavak és a fordítás. – *MTud* (84) 22, 1977, 941–944.
31. KÉRI Henrik: A valenciaelmélet és az iskolai nyelvoktatás. – *INyT* 1977, 2, 41–48.
32. H. KÍGYÓSSY Edit: Magyartanítás külföldieknek Magyarországon. – *NyKult* 29, 1977, 48–52.
33. KLAUDY Kinga. Alternatívy v postroenii učebnogo materiala na perevodčeskih kursah. – *Slavica* 15, 1977, 19–23.
34. KLAUDY Kinga: Szókincsfejlesztés az állami nyelvvizsgára előkészítő tanfolyamokon. –*ModNyokt* 15, 1977, 86–94.
35. KLEMENT Tamás: Az idegen nyelvek tanítási problémáiról és az eszperantóról (Interjú Polinszky Károly oktatási miniszterrel). – *VNyelv* 17, 6, 1977, 4–5.
36. KOZMA Endre: Az intonáció tanítása a magyar nyelv oktatásában. – *NyKult* 28, 1977, 45–54.
37. LACZIK Mária – SZÉKELY Gábor: Szókincsfejlesztés feladatlapokkal. – *ModNyokt* 15, 1977, 122–136.
38. LŐRINCZE Lajos: Pótlás az útibeszámolóhoz (Az anyanyelvi mozgalomról). – *NyKult* 27, 1977, 7–12.
39. Magyarságtudat, anyanyelv (Szabó Zoltánnal, a Magyarok Világszövetsége főtitkárával beszélget Szántó Miklós). – *Látóh* 1977, 4, 101–105.
40. MARÓTI Gyula: A III. Anyanyelvi Konferencia elé. A kulturális munkabizottság programtervezetéhez. – *NyKult* 27, 1977, 57–62.
41. MARÓTI Gyula: A magyar nyelv és kultúra megőrzésének helyzete a III. Anyanyelvi Konferencia idején; soron levő tennivalóink. – *NyKult* 29, 1977, 17–25.
42. S. MEGGYES Klára: A szó elsajátítása a nyelvelsajátítás folyamatában. – *NyK* 79, 1977, 238–244.
43. MESKÓ Sándor: Az országismeret és a verbális/nem verbális szemantizáció néhány problémája az orosznyelv-oktatásban. – *Fol-P-L* 7, 1977, 128–144.
44. *Modern Linguistics and Language Teaching.* Ed. by Zsigmond TELEGDI, László DEZSŐ etc. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975 | *JC* 28, 1977, 2, 201–203 Gedeon R.
45. MOLNÁR CSIKÓS László: A magyar nyelv használata a községi képviselő-testületekben és a községi közigazgatási szervekben. – *HungKözl* 9, 1977, 49–57.
46. NAGY Pál: Kölcsönösség: A magyar nyelv és kultúra megőrzése munkájának alapelve (A III. Anyanyelvi Konferencia első napján elhangzott hozzászólás kibővített változata). – *MMűhely* 15, 53, 1977, 60–64.
47. Nyelvtanítás és nyelvhelyesség (Szemelvények különböző kiadványokból). – *Látóh* 1977, 3, 186–210.
48. PAPP György: Szakfordítás és közélet. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) évfordulóján rendezett szakfordítói tanácskozás anyaga. Szerkesztette VIDA Tamás. – *HungKözl* 9, 1977, 165–168.
49. PÁL János: A magyar nyelv idegenben. – *NyKult* 27, 1977, 42–44.
50. POLÓNYI SZŰCS Szilárd: Nabljudenija nad proiznošenijem soglasnyh zvukov vengerskoj reči russkimi studentami. – *AUBud-L* 8, 1977, 125–129.
51. SÁRKÖZI K. Ferenc: A csángók Moldvában. – *KatSzle* 29, 1977, 3, 268–270.
52. SIBELKA P. Artúrné: Szókincsfejlesztő gyakorlatok. – *ModNyokt* 15, 1977, 103–121.
53. SINOR Dénes: Néhány gondolat a magyar prioritásokról az Amerikai Egyesült Államokban. – *NyKult* 29, 1977, 25–31.
54. SZABÓ Károly: Tájnyelv és anyanyelvi nevelés. – *Mtan* 20, 1977, 163–166.
55. SZANYI Gyula: Szókincsmunka a haladó fokú németnyelv-oktatásban. – *ModNyokt* 15, 1977, 137–143.
56. SZENDE Aladár: A nyelvmegőrzés pedagógiája. – *NyKult* 29, 1977, 40–48.

57. SZENDE Aladár: Új szófejtő szótárunk és az anyanyelvi oktatás megújítása. – *Mtan* 20, 1977, 84–90.
58. SZENDE Aladár: Nyelvérzékfejlesztés az iskolában. – *Anyanyelv* 1977, 123–132.
59. SZÉPE György: K razboru fonologičeskoj struktury vengerskogo sostava bukv. – *ALH* 27, 1977, 41–73.
60. TÖRÖK Matild: A szlovák nyelvtudomány új irányzatának alkalmazása a középiskolai gyakorlatban. – *SzocNev* 23, 1977, 3, 82–85.
61. VARGA László: A társadalmi-politikai szervezetek és a nyelvi egyenjogúság. – *HungKözl* 9, 1977, 19–24.
62. ZONGOR Ferenc: A zárt *ö* és az olvasástanítás. – *Nyr* 101, 1977, 74–76.

II. ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

(Általános nyelvészet, nyelvfilozófia, mesterséges nyelvek, tipológia; a művelődéstörténet és az irodalomtudomány nyelvészeti vonatkozásai stb.)

63. ADY Endre: Egy magyar probléma (Párizsi levél. Megjelent a *Budapesti Napló* 1906. szeptember 4-i számában). – *VNyelv* 17, 5, 1977, 6–6.
64. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae* 25, 1976, 1–2, 3–4 | *BSL* 72, 1977, 2, 332–333 Sauvageot A.
65. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok X.* Szerkesztette TELEGDI Zsigmond és SZÉPE György. – Budapest; Akadémiai Kiadó, 1974, 314 p. | *Nyr* 101, 1977, 236–239 Terts István: A beszéd tudományáról
66. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XI.* Szerk. TELEGDI Zsigmond és SZÉPE György. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 380 p | *NyK* 79, 1977, 322–325 Bánréti Zoltán.
67. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae.* Sectio Linguistica 5. – Budapest: Állami Nyomda, 1974, 211 p | *NyK* 79, 1977, 371–372 Domokos Péter.
68. ANTAL László – CSONGOR Barnabás – FODOR István: *A világ nyelvei.* – Budapest: Gondolat Kiadó, 1970, 313 p | *Linguistics* 185, 1977, 64–68 Makkai Ádám.
69. ANTAL László: Die Wirklichkeit der Sprache. – *AUBud-L* 8, 1977, 145–192.
70. B/ÉLÁDI/ M/IKLÓS/: Megalakult a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. – *NyKult* 29, 1977, 79–80.
71. BENKŐ Loránd – IMRE Samu: *The Hungarian Language.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972 | *Orientalistische Literaturzeitung* 72, 1977, 1, 63–64 Schilze B | *FUF* 42, 1977, 1–3, 231–237 Häkkinen Kaisa.
72. DÁN Róbert: *Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon (Humanism, Reformation, Antitrinitarism, and the Hebrew Language in Hungary).* – Budapest: Akadémia Publishing House, 1973, 272 p | *AOH* 31, 1977, 268–270 Fodor A.
73. DEZSŐ László: General Linguistics and the Teaching of Linguistics in Hungary. – *ALH* 27, 1977, 179–200.
74. DÉCSI Gyula: *Die linguistische Struktur Europas.* (Vergangenheit – Gegenwart – Zukunft). – Wiesbaden: 1973, 300 p | *NyK* 79, 1977, 301–307 Balázs János | *Lg* 52, 1976, 4, 976–979 Hall A. Robert jr | *LSci* 1977, 44, 38–42 Wood Richard E.
75. DEZSŐ László: A nyelvi rendszer és struktúra kérdései a tipológia szempontjából. – *NyK* 79, 258–268.
76. DIENES Dorottya: Csökken-e vagy növekszik a világ soknyelvűsége? – *VNyelv* 17, 4, 1977, 1–2.
77. FEHÉR Márta – HÁRSING László: *A tudományos problémától a tudományos elméletig.* – Budapest: Kossuth Kiadó, 1977, 263 p.

78. *Festschrift für Wolfgang Schlacter zum 65. Geburstag.* Von seinen Schülern und Mitarbeitern im Finnisch-ugrischen Seminar der Georg-August Universität zu Göttingen. Hrsg. von J/enő/ KISS, H/ans/ G. UDALLY. – Göttingen: Finnisch-ugrische Seminar der Georg-August Universität, 1973 | *FUF* 42, 1977, 1–3, 266–270 Sarmavuori Katri.
79. FUTAKY István: Eine neue Zeitschrift – warum? – *FUM* 1, 1977, 1, 1–2.
80. GYŐRI György: Az emberiség nyelve. Beszélgetés Szerdahelyi István nyelvésszel. – *ÉIr* 21 1977, 39, 7–7.
81. A helsinki egyezményt aláíró országok kormányaihoz (UEA – Eszperantó Világszövetség – dokumentum). – *VNyelv* 17, 5, 1977, 10–11.
82. IMRE Samu: A mai magyar nyelvtudomány néhány szintézise. – *MNY* 73, 1977, 279–287.
83. JOVIĆ Dušan: A marxista nyelvszemlélet. – *HungKözl* 9, 1977, 27–40.
84. KÄFER István: *Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve.* (1577–1977). – Budapest: Magyar Helikon, 1977, 247 p. ill.
85. KÄFER István: Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve. (1577–1977). – Budapest: Magyar Helikon, Egyetemi Nyomda, 1977 | *Helikon* 23, 1977, 510–511 Hegyi Balázs.
86. KELEMEN János: *A nyelvfilozófia kérdései.* – Budapest Kossuth Könyvkiadó – Akadémiai Kiadó, 1977, 328 p.
87. KELEMEN János: A népszellem és a nyelv géniusza (Herder korai nyelvfilozófiája). – *Vil* 18, 1977, 3–35 (melléklet).
88. KELEMEN János: Visszavezethetők-e a nyelv kategóriái gazdasági kategóriákra? (Megjegyzések Ferruccio ROSSI:LANDI: *Linguistics and Economics* című munkájához). – *MFilSzle* 21, 1977, 592–598.
89. KÖPECZI Béla: A budai Egyetemi Nyomda szerepe a közép- és kelet-európai népek közművelődésében a XVIII. század végén és a XIX. század elején. – *Helikon* 23, 1977, 403–408.
90. LANCHEC Jean-Yvon: *Psycholinguistique et pédagodie des langues.* – Paris: Presses Universitaires de France, 1976, 164 p | *Fol-P-L* 7, 1977, 148–150 Bán Ervin.
91. LOTZ János: *Szonettkoszorú a nyelvről.* – Budapest: Gondolat Kiadó, 1976, 392 p | *MNy* 73, 1977, 370–375 Kálmán Béla.
92. *Magyar Nyelv* 72, 1976, 4 | *BSL* 72, 1977, 2, 340–347 Sauvageot A.
93. *Magyar Nyelvőr* 100, 1976, 479–498. Nyelvművelő cikkek sajtószemléje 1969–1970 | *ZprMK* 18, 1977, 4–5, 607–607 Šmilauer Vladimír.
94. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 29, 1974 1–4 | *BSL* 72, 1977, 2, 326–327 Sauvageot A.
95. *Mai magyar nyelvünk.* Szerkesztette GRÉTSY László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 105 p | *Mtan* 20, 1977, 132–134 Huszár Ágnes.
96. MÉSZÁROS Béla: Könnyű-e a biológusnak és az orvosnak? Pillantás egy tudományos irígység mögé (Az egységes nemzetközi szaknyelvről). – *VNyelv* 17, 4, 1977, 8–9.
97. *Nyelvtudományi Közlemények* 78, 1976, 1 | *BSL* 72 1977, 2, 335–339 Sauvageot A.
98. *Nyelvészeti ismeretek szociológusok számára* (Szöveggyűjtemény). Szerkesztette SZÉPE György. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 219 p.
99. Nyelvtipológiai szöveggyűjtemény (XIX. század). Szerkesztette HAVAS Ferenc. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 457 p.
100. PAIS Dezső tudományos emlékülés Zalaegerszegen. Szerkesztette SZATHMÁRI István, ÖRDÖG Ferenc. – Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1975 | *FUF* 42, 1977, 1–3, 237–239 Márk Tamás.
101. PERNESZ Gyula: A győri Streibig nyomdáról 250 év távlatából. – *Honism 1977, 2–3, 38–40.*
102. PETŐFI S. János: A mondatgrammatikától egy formális szemiotikai szövegelméletig (A természetes nyelvek jelenkori kutatásának egyik főirányáról) 2. rész. – *MMűhely* 15, 51, 1977, 41–50 3. rész, 52, 1977, 34–47.
103. SETÄLÄ Vilho: Nyelvkeletkezés és nyelvfejlődés. Fordította V/ARGA-/H/SZONITS/ Zs/uzsa/. – *VNyelv* 17, 4, 1977, 10–10.
104. *A strukturalizmus-vita.* Dokumentumgyűjtemény. Összeállította SZERDAHELYI István. – Opus. Irodalomelméleti tanulmányok 1–2; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 277, 163 p.

105. SZATHMÁRI István: Die Entwicklung der ungarischen Sprachwissenschaft in den letzten Jahrzehnten. – *FUF* 42, 1977, 1–3, 281–297.
106. SZENDE Tamás: *A beszédfolyamat alaptényezői.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 197 p | *MNy* 73, 1977, 482–486 Kassai Ilona | *Nyr* 101, 1977, 118–120 Sallai János.
107. *A szecesszió* (Az izmusok sorozat). Bevezette, válogatta és szerkesztette PÓK Lajos. Második kiadás. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 533 p.
108. SZERDAHELYI István: *Bábeltől a világnyelvig.* – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 414 p. ill. | *Fol-P-L* 7, 1977, 151–154 Gyenes Tamásné.
109. SZILÁGYI Ferenc: Csokonai próbája. Textológia, kronológia-ideológia. – *MTud* (84) 22, 1977, 173–178.
110. *A szimbolizmus* (Az izmusok sorozat). A bevezető tanulmányt írta és a szemelvényeket válogatta KOMLÓS Aladár. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 288 p.
111. SZŰTS László: A magyar nyelvtudomány nemzetközi kongresszusa. – *NyKult* 29, 1977, 80–82.
112. SZŰTS László: 100 éves a Magyar Nyelvőr. – *NyKult* 27, 1977, 79–80.
113. TAMÁS Lajos: *Bevezetés az összehasonlító neolatin nyelvtudományba* (Egyetemi tankönyv). Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 129 p.
114. TELEGDI Zsigmond: *Bevezetés az általános nyelvészetbe.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 267 p.
115. ÚJVÁRI Márta: Az analitikus és a szintetikus kijelentések megkülönböztetéséről. – *MFilSzle* 21, 1977, 413–429.
116. VICTOR András: *Nyelv és gondolkodás. – Budapest: Táncsics Kiadó, 1977, 32 p.*

III. BIBLIOGRÁFIA

117. *Analecta Linguistica vol. 1–2.* Informational Bulletin of Linguistics. Nyelvtudományi Információs Közlemények. Redigit A/ndrás/ RÓNA-TAS. – Budapest – Amsterdam: Akadémiai Kiadó – John Benjamins B. V., 1977, 214 p; 96 p.
118. BAKÓ Elemér: *Guide to Hungarian Studies.* Vol. 1–2. Hoover Institution Bibliographical Series 52; Stanford; Hoover Institute, 1973 | *AmPSR* 71, 1977, 2, 753–755 Kadarkay Árpád.
119. *Bibliographie der uralischen Sprachwissenschaft 1830–1970.* Band I Ungarisch. Herausgegeben von Wolfgang SCHLACHTER und Gerhard GANSCHOW. Redaktion: István ERDÉLYI und Gerhard GANSCHOW. Redaktion: István ERDÉLYI und Cristoph GLASER. – München: Wilhelm Fink Verlag, 1976, XLVII 1074 p (Band I. Ungarisch der „Bibliographie der uralischen Sprachwissenschaft 1830–1970" fertiggestellt) | *AUBud-L* 8, 1977, 237–239 Christoph Gläser, Kiss Jenő | *MNy* 73, 1977, 362–366 Kiss Jenő | *FUM* 1, 1977, 1, 103–107 Gläser Christoph | *Keel ja Kirjandus* 20, 1977, 5, 313–314 Kokla Paul | *Sprache* 23, 1977, 2, 186–187 K. R. /Rédei Károly/.
120. *A finnugor népek irodalmának bibliográfiája.* Összeállította JÁVORI Jenő. – Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1975, 631 p | *FilKözl* 23, 1977, 107–110 A. Molnár Ferenc | *NyK* 79, 1977, 438–440 Szopori N. Lajos.
121. FRIED István: Auswahlbibliographie der ungarischen literaturwissenschaftlichen Slawistik (1959–1975). – *SSlav* 23, 1977, 391–451.
122. HAJDÚ Mihály: *Keresztnévszótárak repertóriuma.* – Magyar névtani dolgozatok 3; Budapest: ELTE soksz., 1977, 75 p.
124. MATIJEVICS Lajos: A mai Jugoszlávia területére vonatkozó cikkek a *Magyar Népnyelv* és a *Magyar Nyelvjárások* c. időszaki kiadványokban. – *HungKözl* 9, 1977, 153–159.
124. MIKOLA Tibor: Uralisztika 1945–1975. – *AUSz-SEL* 21, 1977, 153–220.
125. *Princeton Encyclopaedia of Poetry and Poetics.* Enlarged Edition. Ed. by PREMINGER Alex, WARNKE Frank J., HARDISON O.B. Jr. – Princeton, New Yersey: Princeton University Press, 1974, XXIV + 992 p | *Helikon* 23, 1977, 367–370 Kálmán C. György.

126. SAVIĆ Svenka: *Razvojna psiholingvistika* (Genetikai pszicholingvisztika. Válogatott és kommentált irodalom 1970-től 1975-ig). – Novi Sad: Institut za lingvistiku, 1976, XIV + 179 p ǀ *HungKözl* 9, 1977, 161–163 Göncz Lajos.
127. SHIBLES Warren A.: *Metaphor: An Annotated Bibliography and History.* – Wisconsin: The Language Press, 1971, 414 p ǀ *Helikon* 23, 1977, 286–287 Csörögi István.
128. SOMOGYI Ferenc: *Magyar nyelv és irodalom 1825-től 1925-ig.* 1. Hagyományok. – A magyar öntudat forrásai 3; Cleveland O: Kárpát, 1977, 512 p. ill.
129. Soome-ugri ja samojeedi keeleteadus Noukegude Liidus – Bibliograafia (1962–1971) Bibliography of Uralic Linguistics in the Soviet Union ǀ *ALH* 27, 1977, 202–204 Voigt Vilmos.
130. TAKÁTS Károlyné: Nyíri Antal irodalmi munkássága 1932– (Bibliográfia). – *AUSz-SEL* 21, 1977, 9–33.

IV. HANGTAN, FONOLÓGIA

131. *Fonetika '77.* Vizsgálatok a hangtan köréből. (Hangadás, hangfejlődés, hangrendszer, intonáció, beszédjavítás). Tudományos ülésszak. Szervezte a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, Fonetikai Munkabizottság. Előadások. Szerkesztette BOLLA Kálmán. – Budapest: MSZH ny., 1977, 51 p.
132. FÓNAGY Iván: A variáns, az emfatikum és a dinamikus elvű leíró hangtan. – *NyK* 79, 1977, 105–134.
133. LAZICZIUS Gyula: *Bevezetés a fonológiába.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 33, 1977, 109 p (Utánnyomás, Budapest, 1932).
134. B. LŐRINCZY Éva: Az *l, r* és *j* hangok magatartásformái a magyar nyelv bizonyos kételemű mássalhangzó-kapcsolódásaiban. – *MNy* 73, 1977, 20–30.
135. MOLNÁR József: *A magyar beszédhangok atlasza.* Harmadik kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 88 p. ill.
136. PAPP Ferenc: Nekotoryje količestvennyje pokazateli vengerskih i russkih tekstov na urovne fonem. – *Slavica* 14, 1977, 67–73.
137. VÁGÓ M. Róbert: In support of extrinsic ordering. – *JL* 13, 1977, 1, 25–41 (Fonológia, magyar példaszövegekkel).

V. HATÁRTUDOMÁNYOK

(Szemiotika, matematikai nyelvészet, társadalmi nyelvészet)

138. ANDOR Csaba: A karierák rokonsági rendszere. – *ATJ* 1977, 9–20.
139. BARTHES Roland: Mitológiák (Fordította és bevezette ÁDÁM Péter). – *Valóság* 20, 4, 1977, 59–70.
140. EGYED Péter: A közvetlenség új világa. – *Korunk* 36, 1977, 443–450.
141. GRÁFIK Imre: Tulajdonjelek a népi kultúrában (Elemzési lehetőségek entrópia analízissel). – *ATJ* 1977, 40–44.
142. HANKISS Ágnes: Szélhámos-stratégiák (Az interperszonális megismerés néhány problémájáról). – *ATJ* 1977, 45–57.
143. HANKISS Elemér: A rajzfilmbeli Donald Kacsa és a szemiotika (Mindennapi jelrendszereink karbantartó rutinjairól). – *ATJ* 1977, 58–68.
144. HANKISS Elemér: *Érték és társadalom* (Tanulmányok az értékszociológia köréből). – Budapest: Magvető Kiadó, 1977, 392 p.
145. HOPPÁL Mihály: Mythology as a System of Signs. – *Slavica* 14, 1977, 181–195.
146. HOPPÁL Mihály: Hiedelemrendszer, világkép és mitológia. – *ATJ* 1977, 69–75.
147. HOPPÁL Mihály – NOVÁK László: Vengerskije namogilnyje pamjatniki (Etnosemioticeskij analiz). – *AEH* 309–337.
148. HUDY Árpád: Szintén a filmnyelvről, de másképp. – *Korunk* 36, 1977, 216–217.

149. *Jel és közösség* (Szemiotikai tanulmánygyűjtemény). Szerk. VOIGT Vilmos, SZÉPE György, SZERDAHELYI István. Museion-Könyvtár 2. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 235 p | *NyK* 79, 1977, 318–321 Horányi Özséb.
150. JÓZSA Péter: Négy Jancsó-film jelrendszerének néhány mozzanata. – *ATJ* 1977, 76–109.
151. JÓZSA Péter: A filmkép mint logikai operátor (Négy Jancsó-film jelrendszerének néhány mozzanata). – *MFilSzle* 21, 1977, 72–93.
152. KELEMEN János: Szemiotika és filozófiai nyelvanalízis. – *ATJ* 1977, 110–123.
153. *Kommunikáció* I. Válogatott tanulmányok. Fordította BAIK Éva, BUDA Béla stb. Összeállította és szerkesztette HORÁNYI Özséb. – Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1977, 317 p.
154. KÖVECSES Zoltán: Népi játékok, sport, mindennapi élet. – *ATJ* 1977, 124–131.
155. KRIZSÁN Zoltán: Filmnyelvi alapelemek. – *Korunk* 36, 1977, 210–215.
156. MARCUS Solomon: *A nyelvi szépség matematikája.* Fordította FABRICIUS Ferenc, HELLER Mária és mások. Válogatta, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta MÁTÉ Jakab. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 399 p.
157. MÁTÉ Jakab – SCHVEIGER Paul: *Nyelvészet és matematika.* – Kolozsvár-Napoca: Dacia Könyvkiadó, 1977, 100 p.
158. MÁTÉ Jakab – SCHVEIGER Paul: *Nyelvészet és matematika.* – Kolozsvár-Napoca: Dacia Könyvkiadó, 1977, 100 p | *NyIrK* 21, 1977, 236–237 Péntek János.
159. Munkaközösség: Egy mozgalmi ünnep jelvilága (Munkabeszámoló). – *ATJ* 1977, 132–149.
160. NIEDERMÜLLER Péter: A „vesszőzés" és az analóg népszokások szemiotikai elemzése. – *ATJ* 1977, 150–163.
161. *Papers in Computational Linguistics.* Szerk. PAPP Ferenc és SZÉPE György. – Budapest – The Hague: Akadémiai Kiadó, Mouton and Co., 1976, 585 p | *NyIrK* 21, 1977, 232–234 Máté Jakab, Schveiger Paul.
162. RÓKA Jolán: Szimpozion a kultúra szemiotikájáról (A Moszkvai Állami Lomonoszov Egyetem filológiai karán működő szemiotikai kutatócsoport „Szemiotika és szemantika" c. tudományos szimpozionja). – *Helikon* 23, 1977, 454–457.
163. SZÁSZ János: A jel jelentése (A születéshez, házasságkötéshez és halálesethez kapcsolódó szertartások szociológiai vizsgálatának néhány, e témát érintő tapasztalata). – *ATJ* 1977, 171–179.
164. *A társadalom jelei* (Szemiotikai tanulmányok). Szerkesztette a Népművelési Intézet Kutatási Osztálya. – Budapest: Népművelési Propaganda Iroda, é.n., 215 p.
165. *Társadalom és nyelv.* Szociolingvisztikai írások. A válogatást készítette PAP Mária és SZÉPE György. A bevezető tanulmányt írta SZÉPE György. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1975, 529 p | *MFilSzle* 21, 1977, 461–465 H. Orlóci Edit.
166. *Társadalom és nyelv.* Szociolingvisztikai írások. Szerk. PAP Mária és SZÉPE György. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1975, 529 p | *NyK* 79, 1977, 313–317 Szabolcsi Anna.
167. VASS Tibor: *Jelbeszéd az ózdi finomhengerműben. – Miskolc: Hermann Ottó Múzeum, 1977, 119 p.*
168. VÁNDOR Ágnes: A társadalmilag hagyományozott jelek a kultúrában. – *ATJ* 1977, 180–185.
169. VOIGT Vilmos: *Bevezetés a szemiotikába.* – Budapest; Gondolat Kiadó, 1977, 217 p.
170. VOIGT Vilmos: A társadalmi szemiotika alapkérdései. – *ATJ* 1977, 186–199.

VI. HELYESÍRÁS, ÁTÍRÁS, TRANSZLITERÁCIÓ, ÍRÁSTÖRTÉNET

171. BUVÁRI Márta: Helyesírás. – *Nyr* 101, 1977, 437–438.
172. FÁBIÁN Pál: Helyesírásunk *s* és *gy* betűjéről. – *Nyr* 101, 1977, 418–423.
173. FARLE János: Az elválasztás szabályozásának időszerű kérdései. – *MNy* 73, 1977, 344–358.
174. HAJDÚ Péter: À propos de la notation phonetique de Setälä. – *ALH* 27, 1977, 75–81.
175. *Helyesírási tanácsadó szótár.* Szerkesztette DEME László, FÁBIÁN Pál. Hetedik kiadás. – Budapest: Terra, 1977, 827 p.

176. HOPP Lajos – KELEMEN József: Az új népszerű Mikes-kiadás helyesírási problémái. – *Nyr* 101, 1977, 338–344.
177. ITKONEN Terho: Zur Vereinfachung der FU-Transkription. Ergebnisse der Tätigkeit des internationalen Transkriptions-komitees. – *SUSA (JSFOu)* 75, 1977, 31–44.
178. JAKUBOVICH Emil: *A székely rovásírás legrégibb ábécéi.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 35, 1977, 16 p (Utánnyomás, Budapest, 1935).
179. KIRÁLY Péter: A kelet-európai irodalmi nyelvek és helyesírások kérdései az Egyetemi Nyomda kiadványainak tükrében. – *Helikon* 23, 1977, 409–417.
180. *A magyar helyesírás szabályai.* 10. kiadás, 17, lny. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 272 p.
181. PÁSZTOR Emil: Javaslat a műveltető igék helyesírási szabályának módosítására. – *MNy* 73, 1977, 213–218.
182. PÁSZTOR Emil: Egy kis közvélemény-kutatás az *ly* betű megtartásáról vagy *j*-vel való helyettesítéséről. – *Nyr* 101, 1977, 423–436.
183. PÜSPÖKI NAGY Péter: A magyar rovásírás eredetéről. – *MNy* 73, 1977, 303–313.
184. SZEMERE Gyula: Egy helyesírási babona pályafutása. – *Nyr* 100, 1976, 27–32 | *ZPrMK* 18, 1977, 1–2, 134–134 Šmilauer Vladimír.
185. SZENDE Aladár – SZABOLCS Árpád: *Helyesírás lépésről lépésre* (A Mellékletben: Szójegyzék). Negyedik kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 159 p., mell.: 100 p.
186. SZILÁK Jolán: *A magyarországi latin betűs folyóírás a XX. században.* – Budapest: BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. 1977, 82 p.
187. TOMIČ Lj.: Madarski utječaji na formiranje sprskog pravopisa. – *SSlav* 23, 1977, 335–348.
188. TOMPA József: Helyesírás és nyelvi valóság. – MNy 73, 1977, 218–221.

VII. JELENTÉSTAN

189. BAKOS Ferenc: A jelentés szerkezete és mozgása (Megjegyzések ZSILKA János: A jelentés szerkezete. A jelentés-mozgás egysége. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 264 p + 6 mell. című legújabb könyvéhez). – *NyK* 79, 1977, 245–257.
190. O. NAGY Gábor: *Abriss einer funktionellen Semantik.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 124 p | *NyK* 79, 1977, 341–342 Gulya János.
191. SZENDE Tamás: Hangrendi kivételek értelemmegkülönböztető színeváltozásáról. – *MNy* 73, 1977, 95–97.
192. SZEPESY Gyula: A *jön* ige szituációs jelentésváltozásai. – *Nyr* 101, 1977, 1–9.

VIII. KONTRASZTÍV NYELVÉSZET

193. BÁNHIDI Zoltán: Tanulságok a magyar és az angol határozói rendszerek összevetéséből. – *NyKult* 26, 1977, 58–62 27, 1977, 48–53 29, 1977, 55–58.
194. BERTÓK Imre: *A szlovák és a magyar esetrendszer kontrasztív vizsgálata.* – Bratislava: Slov. ped. nakl., 1977, 236 p.
195. BERTÓK Imre: Kontrasztív nyelvi elemzések. – *SzocNev* 23, 1977, 2, 47–49.
196. BUZÁSSOVÁ Klára: Pojem gramatickej kategorie v koncepcii slovensko-madarskej konstrastívnej gramatiky. – *JC* 28, 1977, 2, 134–148 (Nyelvtani kategóriák a szlovák-magyar kontrasztív grammatikai tervezetben).
197. *Études contrastives sur le français et le hongrois.* Studia Romanica Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth nominatae. Series linguistica 3; Debrecen: KLTE, 1974 | *BSL* 72, 1977, 2, 352–356 Sauvageot A.
198. *Études Finno-Ougriennes 11* (Francia-magyar kontrasztív kutatások). – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976 | *HungKözl* 9, 1977, 173–176 Mikes Melánia.

199. *The Hungarian-English Contrastive Linguistics Project Working Papers 1 – 7.* Ed. by DEZSŐ László and William NEMSER. – Budapest: Linguistics Institute of the Hungarian Academy of Sciences and Center for Applied Linguistics, 1972–1975 | *FilKözl* 23, 1977, 450–453 Oláh Tibor.
200. KELEMEN Jolán: *Le colloque contrastif français-hongrois de Mátrafüred.* – *AUBud-L* 8, 1977, 233–236.
201. KERESZTES Kálmán: *Hungarian Postpositions vs. English Prepositions: A contrastive Study.* – Angol-magyar kontrasztív csoport 7. kiadványa; Budapest: 1975 | *INyT* 1977, 2, 61–63 Medgyes Péter.
202. MIHALOVICS Árpád: A magyar *-at -et, -tat -tet* képzős műveltető igék (verba factitiva-causativa) orosz és francia fordítása (Kontrasztív fordítás-stilisztikai vizsgálat). – *AANy-Russz* 7/H, 1977, 67–69 (Angol és orosz nyelvű kivonat).
203. MOLNÁR József: Über die phonetischen Hauptzüge der kontrastiven Analyse ungarisch-deutsch. – *AUBud-L* 8, 1977, 45–53.
204. OLÁH Tibor: A beszéd egységeinek értelmezése. – *INyT* 1977, 4, 105–109.
205. STEPHANIDES Éva: *A Contrastive Study of the English and Hungarian Article.* The Hungarian-English Contrastive Linguistics Project Working Papers 5. – Budapest: Linguistics Institute of the Hungarian Academy of Sciences and Center for Applied Linguistics, 1974, VI + 123 p | *NyK* 79, 1977, 368–369 Sz. Bakró Nagy Marianne | A sorozat 1 – 4 és 6. füzeteinek ismertetését l. *NyK* 78, 200–204 Stephanides Károlyné.
206. *Studia Romanica.* Études contrastives sur le francais et le hongrois. – Series Linguistica, Fasc. 3; Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem (Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth nominatae), 1974 | *RLingR* 41, 1977, 161–162, 193 Tuaillon G.
207. VAJDA József: *A hely- és időhatározós szerkezetek.* – Szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtan 4; Újvidék: Forum lap- és Könyvkiadó Vállalat, 1975, 99 p | *HungKözl* 9, 1977, 147–152 Pete István.

IX. LEXIKOLÓGIA, LEXIKOGRÁFIA, FRAZEOLÓGIA

208. BAKOS Ferenc: Les éléments roumains du lexique hongrois et quelques problèmes de l'emprunt linguistique. – *ALH* 27, 1977, 111–160.
209. BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973 | *SCL* 28, 1977, 2. 224–225 Mareş Lucreţia.
210. BAKOS József: Egri szólások és közmondások. – *Nyr* 101, 1977, 217–227.
211. BANÓ István: Latin (görög) eredetű szavaink viselkedési törvényszerűségei. – *Nyr* 101, 1977, 19–31.
212. BARTÓK János: Standardization of the Terms in the Linguistics. – *AUBud-L* 8, 1977, 193–207.
213. BECK Mihály: A műszavakról. – *MTud* (84) 22, 1977, 581–581.
214. BÉKÉS István: *Napjaink szállóigéi I–II.* Második javított és bővített kiadás. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 587, 542 p.
215. BENKŐ László: A magyar írói szótárak tanulságai. – *Nyr* 101, 1977, 85–94.
216. CSEFKÓ Gyula: *Szállóigék, szólásmódok.* Tanulmányok szóláskészletünk köréből. – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 28, 1977, 176 p (Utánnyomás, Budapest, 1930).
217. ECKHARDT Sándor: *Francia-magyar szótár.* Tizedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 460 p.
218. ECKHARDT Sándor: *Magyar-francia szótár.* Tizedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 560 p.
219. GÁLDI László: *Magyar-spanyol kéziszótár.* Főmunkatársak: KATONA Lóránt, KIRÁLY Rudolf, ARCONADA Maria Lourdes. Harmadik kiadás. – Budapest: Terra, 1977, 1008 p.
220. GYAPAY Gábor – MEGYER Szabolcs – RITOÓK Zsigmond: *Ki mondta? Miért mondta?* – Budapest: RTV – Minerva, 1977, 229 p.

221. HADROVICS László: *Szavak és szólások.* – Nyelvtudományi Értekezések 88; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 135 p. | *MNy* 73, 1977, 226–227. Mollay Károly | *NyK* 79, 1977, 358–361 Gregor Ferenc. | *SSlav* 23, 1977, 198–204 Gregor Ferenc.
222. HADROVICS László – GÁLDI László: *Orosz-magyar szótár I–II.* Közreműködött DÉCSI Gyula, CS. FALUDI Ágota stb. Ötödik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, XV + 1152, 1072 p.
223. HALÁSZ Előd: *Német-magyar szótár I–II.* Átdolgozta RÁCZ Ottó, SKRIPECZ Sándor. Ötödik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, XVI + 1198, 1200 p.
224. HALÁSZ Előd: *Magyar-német szótár.* Közreműködött TAMÁSKÁNÉ GÖBEL Marianne. Tizennegyedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 464 p.
225. HALÁSZ Előd: *Német-magyar szótár.* Közreműködött ÁRMÓSNÉ KISENBARTH Magda. Tizennegyedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 380 p.
226. HAVAS Lívia: *Francia-magyar miniszótár.* – Budapest: Terra, 1977, 332 p.
227. HAVAS Lívia: *Magyar-olasz (olasz-magyar) útiszótár.* Negyedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 224, 192 p.
228. HERNÁDI Miklós: *Közhelyszótár.* – Gondolat Kiadó, 1976, 364 p | *ÉIr* 21, 1977, 17, 11–11 Réz Ádám: Költemény szótárban elbeszélve.
229. KARCSAY Sándor: Szaknyelveinkről és több jelentésű szavainkról. – *Nyr* 101, 1977, 158–163.
230. KATONA Imre: Tompaládonyi szólások (Egy befejezetlen gyűjtés előzetes eredményei). – *VasiSzle* 31, 1977, 576–583 (Német és orosz nyelvű kivonat).
231. KESZTYÜS Loránd: Régi és új szakkifejezések. – *MTud* (84) 22, 1977, 790–791.
232. KOBILAROV-GÖTZE Gudrun: *Die deutschen Lehnwörter der ungarischen gemeinsprache.* – Veröffentlichungen der Societes Uralo-Altaica, Bd. 7; Wiesbaden: Harrassowitz, 1972 | *FUM* 1, 1977, 1, 73–87 | *SNPh* 49, 1977, 2, 356–363 Martins Éva.
233. KOKARE Elza: Entsprechungen zwischen lettischen und estnischen Sprichwörtern. – *AEH* 26, 1977, 181–184.
234. KONTRA Miklós: Néhány angol eredetű neoklasszikus szavunkról. – *Nyr* 101, 1977, 107–110.
235. KÓS Péter: *Magyar-hindi szótár.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 239 p | *ALH* 27, 1977, Wojtilla Gyula.
236. KRIKMANN Arvo: Zametki k statje Vilmoša Fojta „Voprosy obščej teorii poslovic". – *AEH* 26, 1977, 174–179.
237. KUUSI Matti: Otvet na vystuplenija Viloša Fojta (v sokraščonnom vide). – *AEH* 26, 1977, 179–180.
238. LIVER R. – MUMPRECHT V.: Probleme der Redaktion eines mehrsprachigen Sprichwörterlexikons. – *AEH* 26, 1977, 192–198.
239. *(Magyar-orosz szótár) Vengersko-russkij slovarj.* Ed. by László GÁLDI. – Moscow: Izd.-vo „Russkij jazyk"; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974, 871 p *Slavica* 15, 1977, 123–127 Hollósy Béla.
240. MURÁDIN László: *Szavak titka.* – Kolozsvár-Napoca: Dacia Könyvkiadó, 1977, 163 p.
241. O. NAGY Gábor: *A magyar frazeológiai kutatások története.* – Nyelvtudományi Értekezések 95; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 98 p.
242. NÁDOR Gabriella: Néhány szó a frazeológiáról. – *Fol-P-L* 7, 1977, 57–83.
243. ORSZÁGH László: *Angol-magyar szótár.* Munkatárs: MAGAY Tamás. Tizenegyedik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 608 p.
244. ORSZÁGH László: *Magyar-angol szótár.* Munkatársak: BÉKÉS Ágnes, MENTINÉ LÁNG Ilona. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 464 p.
245. SAÁD József: *Magyar-orosz, orosz-magyar urbanisztikai szógyűjtemény.* – Budapest: Városépítési Tudományos és Tervező Intézet, 1977, 79 p (Házi soksz.).
246. SASVÁRI László: A hazai görög katolikusok sajátos egyházi szavai. – *MNy* 73, 1977, 325–335.
247. SOMOGYI Béla: *Focizás.* – *MNy* 73, 1977, 341–341.

248. SZABÓ T. E. Attila – PÉNTEK János: *Ezerjófű* (Etnobotanikai útmutató). – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976, 255 p | *Nyr* 101, 1977, 240–241 Fiers Márta | *Honism* 1977, 4, 62–63 Csoma Zsigmond.
249. SZABÓ Miklós: *Orosz-magyar, (magyar-orosz) szótár iskolák számára.* Ötödik kiadás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 419, 262 p.
250. SZABÓ Miklós: *Orosz-magyar zsebszótár.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 542 p.
251. SZÉPE György: Néhány probléma a szóval és a szókinccsel kapcsolatban. – *ModNyokt* 15, 1977, 5–24.
252. TOMPA József: Mellérendelő összetétel formájú „lexémáinkról". – *Nyr* 101, 1977, 403–418.
253. *Útiszótár.* Magyar-német, német-magyar. Szerkesztette SKRIPECZ Sándor, LUKÁCSNÉ LÁNG Ilona. – Budapest: Terra, 1977, 288, 304 p.
254. VARSÁNYI István: *Magyar-lengyel, (lengyel-magyar) útiszótár.* Közreműködött FAZEKAS Zsuzsanna. – Budapest: Terra, 1977, 326, 340 (22) p.
255. VERESS Zoltán: *Jókai természettudománya.* – Bukarest: Kriterion Kiadó, 1976, 254 p| *Műv* 30, 1977, 3, 44–45 Veres József: Jókai természettudománya és a műszaki nyelv.
256. VOFKORI József: Orvosi kifejezések Bolyai János írásaiban. – *Korunk* 36, 1977, 59–63.
257. VOIGT Vilmos: Voprosy obščej teorii poslovic. – *AEH* 26, 1977, 164–174.

X. A MAGYAR NYELVTUDOMÁNY ÉS MŰVELŐDÉS NAGYJAI

(magyar nyelvészeti vonatkozásokkal)

258. APÁCZAI CSERE János: *Magyar Encyclopaedia.* Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a magyarázó jegyzeteket írta SZIGETI József. – Bukarest: Kriterion Kiadó, 1977, 527 p.
259. ÁBRÁM Sámuel: Erdősi Sylvester János. – *RefSzle* 70, 1977, 1, 30–40.
260. BALÁZS János: Gombocz Zoltán és a korabeli általános nyelvészet. – *MNy* 73, 1977, 414–421.
261. *Bán Aladár emlékezete* 1871–1971. – Várpalota: 1974, 156 p | *NyK* 79, 1977, 374–375 Domokos Péter.
262. BÁN Imre: *A Karthausi Névtelen műveltsége.* – Irodalomtörténeti Füzetek 88; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 138 p | *MNy* 73, 1977, 377–380 Dienes Erzsébet.
263. BENKŐ Loránd: Elnöki zárszó (Elhangzott az 1977-es Gombocz-emlékünnepségen). – *MNy* 73, 1977, 480–482.
264. BENKŐ Loránd: Gombocz Zoltán szerepe a magyar történeti nyelvészetben. – *MNy* 73, 1977, 402–409.
265. BORZSÁK István: Vitéz János latinsága – magyar szempontból. – *MNy* 73, 1977, 201–204.
266. DEME László: Nyíri Antal köszöntése. – *AUSz-SEL* 21, 1977, 5–8.
267. FORSTINGER Rudolf: Setkáni Czuczoru v Novych Zámcíh. – *ZprMK* 18, 1977, 1–2, 137–138 (Találkozás Czuczor Gergellyel Érsekújváron).
268. HADROVICS László: Emlékezés Gombocz Zoltánra. – *MTud* (84) 22, 1977, 871–876.
269. HARMATTA János: Megemlékezés Gombocz Zoltánról. – *MNy* 73, 1977, 392–395.
270. KAKUK Zsuzsa: Julius Németh (1890–1976.). – *ALH* 27, 1977, 3–13.
271. KAKUK Zsuzsa: Németh Gyula (1890–1976). – *MTud* (84) 22, 1977, 394–396.
272. KÁLMÁN Béla: Üdvözlő beszéd a Gombocz-emlékünnepségen. – *MNy* 73, 1977, 426–427.
273. KÁROLY Sándor: Gombocz Zoltán és jelentéstana. – *MNy* 73, 1977, 459–468.
274. KOVALOVSZKY Miklós: Gombocz Zoltánra emlékezünk. – *Kritika,* 1977, 6, 14–14.
275. LAKÓ György: Gombocz Zoltán finnugor nyelvészeti és őstörténeti munkássága. – *MNy* 73, 1977, 427–434.
276. LIGETI Lajos: Gombocz Zoltán mint turkológus. – *MNy* 73, 1977, 395–401.
277. LŐRINCZE Lajos: Beszéd Gombocz Zoltán emléktáblájának leleplezésekor. – *MNy* 73, 1977, 385–386.
278. D. MÁTAI Mária: Egy reformkori nyelvművelőről. – *Nyr* 101, 1977, 40–47.

279. MELICH János: *Gombocz Zoltán emlékezete* (Függelék: Gombocz Zoltán egyetemi előadásainak jegyzéke. Összeállította ÚRHEGYI Emília). – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 36, 1977, 26 p (Utánnyomás, Budapest, 1936).
280. MOLNÁR József: Gombocz Zoltán, a magyar kísérleti fonetika úttörője. – *MNy* 73, 1977, 468–474.
281. NYÍRI Antal: Gombocz Zoltán emlékezete. – *MNy* 73, 1977, 425–426.
282. PALMEOS Paula: Gyula Németh in memoriam. – *SovFU* 13, 1977, 3, 237–239.
283. PÁPAI PÁRIZ Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak.* Válogatott írások. Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel közzéteszi NAGY Géza. Fordította TÓTH István, JÓZSA János stb. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 823 p.
284. RÁCZ Endre: Gombocz Zoltán magyar grammatikai munkássága. – *MNy* 73, 1977, 444–458.
285. SŐTÉR István: Gombocz Zoltán. – *MNy* 73, 1977, 387–389.
286. SZATHMÁRI István: Gombocz Zoltánra emlékezünk. – *Honism* 1977, 4, 16–19.
287. SZATHMÁRI István: Gombocz Zoltán és a stilisztika. – *MNy* 73, 1977, 435–443.
288. SZATHMÁRI István: Elnöki megnyitó (Elhangzott Gombocz Zoltán születésének századik évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülésszakon). – *MNy* 73, 1977, 389–392.
289. TOMPA József: Gombocz Zoltán a tanítvány szemével. – *MNy* 73, 1977, 409–414.
290. TÓTH Gábor: Gombocz Zoltán és az Eötvös Collegium. – *MNy* 73, 1977, 421–425.
291. WINKLER Zsuzsanna: Gombocz Zoltán diákévei. – *MNy* 73, 1977, 475–480.

XI. A MAGYARSÁG EREDETE. ŐSTÖRTÉNET

292. BADINY JOS Ferenc: *Mah-Gar a magyar...!* Nyílt levél Komoróczy Gézához. Válasz „Sumer és magyar...? c. könyvére. – Buenos Aires: Szerző kiadása, 1976, 208 p. ill. (Hajnos László: Egy szumir kislány üzenete c. versével).
293. BARTHA Antal: „A szó Jákob szava, de e kezek Ézsau kezei" (A sumér kérdésről). – *MTud* (84), 22, 1977, 294–296.
294. CSÖKE Sándor: *Három tanulmány.* 1. Finnugor nyelvek nincsenek (1. r.) 2. Az ószláv nyelv sumér-uralaltaji elemei. 3. A magyar nyelv állítólagos szláv jövevényszavai. – München: Kőrösi Csoma Sándor Történelmi Társaság, V, 1977, 86, 133, 69 p.
295. FODOR István: Az uráli és finnugor őshaza kérdéséről (Régészeti áttekintés). – *II. OK* 26, 1977, 279–302.
296. FODOR István: *Verecke híres útján...* A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. – Magyar História; Budapest: Gondolat Kiadó, 1975, 297 + 5 p ǀ *NyK* 79, 1977, 457–457 Zaicz Gábor.
297. FODOR István: Kétséges-e a magyarság eredete? A sumér elmélet értékelése a nyelvtudomány fényében. – *IrodÚjs* 28, 1977, 1–2, 10–11.
298. HAJDÚ Péter: A sumér kérdés és a Valóság. – *MTud* (84) 22, 1977, 292–294.
299. KIRÁLY Péter: Az óbolgár krónikák *Qgre* népneve. – *MNy* 73, 1977, 31–49.
300. KIRÁLY Péter: *A magyarok említése a 811. évi események óbolgár leírásában.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 148, 1977, 58 p.
301. KOMORÓCZY Géza: *Sumér és magyar?* (Sumerian and Hungarian?) – Budapest: Magvető Kiadó, 1976, 199 p ǀ *AUBud-L* 8, 1977, 241–242 Kiss Gabriella.
302. *Magyar őstörténeti tanulmányok.* Szerkesztette BARTHA Antal, CZEGLÉDY Károly, RÓNA-TAS András. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 341 p.
303. PAPP László: Die Frage sumerisch-ungarisch. – *AUBud-L* 8, 1977, 35–44.
304. PUSZTAY János: *Az „ugor-török háború" után.* – Budapest: Magvető Kiadó, 1977, 185 p.
305. *Relations between the Autochtonous Population and the Migratory Populations on the Territory of Romania.* Ed. by CONSTANTINESCU Miron, PASCU Stefan and DIACONU P. Bucureşti: Editura Academiei R.S. România, 1975, ǀ *MTud* (84) 22, 1977, 145–156 Bartha Antal.

XII. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A NÉPRAJZ HATÁRÁN

306. ANTAL Árpád: A Lenore-monda az erdélyi magyar folklórban. – *NyIrK* 21, 1977, 94–100.
307. BALASSA Iván: Bodrogköz mondavilágáról. – *IrodSzle* 20, 1977, 10, 921–924.
308. BALASSA M. Iván: Az ágasfás-szelemenes tetőszerkezet a magyar népi építkezésben. – *Ethn* 88, 1977, 329–364.
309. BÁLINT Sándor: A szegedi nagytáj epikai hagyományaiból. – *AUSz-SEL* 21, 1977, 299–311.
310. DEMÉNY István Pál: Az északi-osztják hősi énekek tipológiai elemzése. – *NyIrK* 21, 1977, 33–43.
311. FARAGÓ József: *Balladák földjén.* Válogatott tanulmányok, cikkek. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 578 p.
312. FARAGÓ József: Kazinczy Ferenc román balladaközlése 1831-ben. – *Műv* 30, 1977, 8, 22–24.
313. FARAGÓ József – NAGY Jenő – VÁMSZER Géza: *Kalotaszegi magyar népviselet* (1949–1950). – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 391 p.
314. FERENCZI Imre: Ráolvasások, archaikus népi gyógymódok a Maros mentéről. – *AUSz-SEL* 21, 1977, 313–355.
315. *Folk Narrative Research.* Some Papers Presented at the VI Congress of the International Society for Folk Narrative Research. Ed. by Juha PENTIKAINEN – Tuula JUURIKKA. – Studia Fennica – Review of Finnish Linguistics and Ethnology 20, Helsinki, 1976; Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1976, 381 p + 8 plates | *FilKözl* 23, 1977, 101–102 Voigt Vilmos.
316. KELEMEN Lajos: *Művészettörténeti tanulmányok.* A bevezető tanulmányt írta SZABÓ T. Attila, sajtó alá rendezte B. NAGY Margit. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 293 p.
317. KÓSA László – FILEP Antal: *A magyar nép táji-történeti tagolódása.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 231 p | *Ethn* 88, 1977, 485–488 Paládi Kovács Attila.
318. KRIZA János: *Vadrózsák.* Székely Népköltési Gyűjtemény, FARAGÓ József gondozásában. – Bukarest: Kriterion Kiadó, 1975, 495 p *Műv* 30, 1977, 2, 18–21 Faragó József: A Vadrózsák balladáinak szöveghűsége.
319. KUCZY Károly: *Vizi élet, népi hajózás Foktőn.* – Kalocsai Sárköz; Kalocsa: 1976, 144 p | *Honism* 1977, 2–3, 101–102 Végh József.
320. KÜLLŐS Imola: Quantitative Examination of „csángó" Ballad Texts. – *AEH* 26, 1977, 339–349.
321. *Magyar Néprajzi Lexikon 1* (A–E). Főszerkesztő ORTUTAY Gyula. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 752 p.
322. *Magyar Néprajzi Lexikon 1* (A–E). Főszerkesztő ORTUTAY Gyula. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 752 p | *Valóság* 9, 1977, 97–99 Vekerdi László.
323. PALÁDI-KOVÁCS Attila: A gömöri magyar pásztorkodás. – *Ethn* 88, 1977, 392–411.
324. REUTER Camillo: Csörsz árok. – *Ethn* 88, 1977, 440–448.
325. SCHEIBER Sándor: *Folklór és tárgytörténet 1–2.* – Budapest: A Magyar Izraeliták Országos Képviseletének kiadása, 1974, 402 + 552 p + 76 cartes | *FilKözl* 23, 1977, 453–457 Bán Imre.
326. SELMECZI KOVÁCS Attila: Mezőgazdasági eszközkapcsolatok (Marokszedő kampó – kévekötőfa). – *Ethn* 88, 1977, 270–301.
327. SZABÓ T. Attila: A galambbúgos nagykapu az erdélyi régiségben. – *Ethn* 88, 1977, 302–328.
328. SZABÓ T. Attila: Tájak, falvak, hagyományok (Jegyzetek dr. Kós Károly tanulmánykötetéhez; Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976). – *Korunk* 36, 1977, 205–209.
329. TAKÁCS Lajos: Rákászat a Kis-Balaton mentén. – *Ethn* 88, 1977, 437–440.
330. TAKÁCS Lajos: *Egy írtásfalu földművelése.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 288 p | *MNy* 73, 375–377 Gerstner Károly.

XIII. NYELVTAN

(Alaktan, mondattan)

331. E. ABAFFY Erzsébet: A műveltető igékről. – *MNy* 73, 1977, 176–188.
332. ABAFFY Erzsébet: An Attempt at Explaining an Irregular Verb Form: *kelletik.* – *AUBud–L* 8, 1977, 29–34.
333. ANDOR József: Mondattani elemzés szemantikai szemszögből. – *Nyr* 101, 1977, 489–500.
334. ANTAL László: Többféle elemzés, többféle nyelvtan. – *Nyr* 101, 1977, 206–216.
335. ANTAL László: *Egy új magyar nyelvtan felé.* – Budapest: Magvető Kiadó, 1977, 187 p.
336. BERRÁR Jolán: Alany és állítmány. – *MaiMM,* 1977, 79–93.
33. BERRÁR Jolán: Megjegyzések a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok kérdésköréhez. – *MaiMM,* 1977, 171–187.
338. DIENES Dóra: Tagolatlan mondatok beszédfunkció szerinti megoszlása. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 89–95.
339. JAKAB István: Az értelmező és az értelmezett szószerkezeti viszonya. – *Nyr* 101, 1977, 9–19.
340. JUHÁSZ József: Módszer és szemlélet próbája a nyelvtanírásban. – *MaiMM,* 1977, 205–211 (L. még a *MaiMSzA* 1974-es kötetét).
341. KECK Balázs: Az egyes számú halmozott alany és állítmány számbeli egyeztetése a magyar és a szerbhorvát nyelvben. – *HungKözl* 9, 1977, 69–90.
342. KESZLER Borbála: Az egyszerű és az összetett mondat határsávja. – *MaiMM,* 1977, 111–133.
343. KIEFER Ferenc: Functional Sentence Perspective and Presuppositions. – *ALH* 27, 1977, 83–109.
344. É. KISS Sándor: Néhány szó az igekötőkről. – *MTan* 20, 1977, 188–190.
345. M. KORCHMÁROS Valéria: A magyar igealakok funkcionális rendszere. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 71–87.
346. MOLNÁR Ilona: *A tartalmatlan hogy kötőszós mondatok típusai szemantikai szempontból.* – Nyelvtudományi Értekezések 94; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 108 p.
347. NAGY Ferenc: A transzformációs nyelvtan egyetemi oktatásáról. – *MaiMM,* 1977, 23–34.
348. PAPP Ferenc: *A magyar főnév paradigmatikus rendszere.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 267 p | *NyK* 79, 1977, 366–368 Károly Sándor.
349. RADICS Katalin: A vonatkozó mellékmondatokról. – *MaiMM,* 1977, 135–170.
350. RÁCZ Endre: Az egyeztetés főbb kérdései a magyar nyelvben. – *MaiMM.* 1977, 35–77.
351. RÁCZ Endre: Az állítmány egyeztetése a gyűjtőnévi alannyal. – *Nyr* 101, 1977, 385–402.
352. RÁCZ Endre: *Az egyeztetés főbb kérdései a magyar nyelvben.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 149, 1977, 45 p.
353. RÁCZ Endre: Kongruenz und Redundanz. – *AUBud–L* 8, 1977, 19–28.
354. SZATHMÁRI István: „A nyelv (és benne a mondat) „felbomlása" az újabb költői stílusban. – *MaiMM,* 1977, 189–203.
355. SZENDE Tamás: Kapcsolatzavarok mindennapi nyelvhasználatunkban. – *Nyr* 101, 1977, 481–489.
356. SZILÁGYI N. Sándor: Módszertani észrevételek a kötőhangzó-vitához. – *NyIrK* 21, 1977, 145–160.
357. *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből.* Szerkesztette RÁCZ Endre és SZATHMÁRI István. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 215 p.
358. *Tanulmányok a mai magyar nyelv szófajtana és alaktana köréből.* Szerkesztette RÁCZ Endre és SZATHMÁRI István. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1974, 160 p | *NyK* 79, 1977, 361–366 Molnár Ilona.
359. TOMPA József: Hol tart ma köznyelvünk fejlődése. – *Nyr* 101, 1977, 144–157.
360. TOMPA József: Leíró mondattanunk néhány kérdése tudománytörténeti szempontból. – *MaiMM.* 1977, 7–21.
361. G. VARGA Györgyi: A szószerkezetbokor vizsgálatáról. – *MaiMM,* 1977, 95–109.

362. ZIMMER Rudolf: Grammatik und Stilistik der ungarischen Verbalpräfixe. – *FUM* 1, 1977, 1, 15–26.
363. ZSILKA János: *A nyelvi mozgásformák dialektikája* (A nyelvi rendszer szerves, hipotetikus és homoszintaktikai síkja). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 200 p | *NyK* 79, 1977, 333–338 Gulya János.

XIV. NYELVJÁRÁSTAN

364. BALOGH Lajos: A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem kerülő térképlapjai. – *MNy* 73, 1977, 104–109 | L. *MNy* 67, 362–369; 69, 239–244; 70, 355–360.
365. BALOGH Lajos – KIRÁLY Lajos: *Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 226 p + 51 térk. | *HungKözl* 9, 1977, 169–172 Penavin Olga | *NyIrK* 21, 1977, 124–126. Gálffy Mózes. | *AUSz–SEL* 21, 1977, 357–361 Szabó József | *SovFU* 14, 1978, 1, 69–71 Mokány K. A. – Mokány A. A. | *BSL* 72, 2, 356–358 Sauvageot A. | *MNy* 73, 1977, 230–233 Hajdú Mihály.
366. FAZEKAS Tiborc: A szóföldrajz alkalmazhatósága egy népcsoport eredetének meghatározásában. – *MNy* 73, 1977, 76–87.
367. FÜLÖP Lajos: A születés, házasság és a halál szókincse Gyöngyöspatán. – *Nyr* 101, 1977, 95–101.
368. GÁLFFY Mózes: A tárgy és a tárgyas szószerkezet a marosmagyarói nyelvjárásban. – *NyIrK* 21, 1977, 58–67.
369. HAJDÚ Mihály – KÁZMÉR Miklós: *Magyar nyelvjárási olvasókönyv.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977 293 p | *Nyr* 101, 1977, 120–122 Zelliger Erzsébet.
370. Három erdélyi nyelvjárási kiadvány (VÖŐ István: *Magyar nyelvjárási szövegek.* – Kolozsvár: A Babes–Bolyai Tudományegyetem kiadványa, 1970, 86 p; VÖŐ István: *Hétfalu nyelvjárási atlasza.* – Kolozsvár: A Babes–Bolyai Tudományegyetem kiadványa, 1971, 160 p; VÖŐ István: *A bánsági magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere.* – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1975, 183 p) | *Nyr* 101, 1977, 243–245 Balogh Lajos.
371. IMRE Samu: Die innere Bewegung der ungarischen Dialekt der Gegenwart. – *ALH* 27, 1977, 15–40.
372. IMRE Samu: Hogyan beszél a Szabolcs–Szatmári nép? – *Anyanyelv* 1977, 15–25.
373. IMRE Samu: *Felsőőri tájszótár.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 174 p | *ALH* 27, 1977, 207–211 B. Lőrinczy Éva.
374. KÁLMÁN Béla: *Nyelvjárásaink.* Egyetemi tankönyv. Negyedik kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 149 p.
375. KISS Jenő: Megjegyzések a tájszótárírásról. – *MNy* 73, 1977, 221–226.
376. *A magyar nyelvjárások atlasza 6. rész.* Összeállította a Magyar Nyelvatlasz munkaközössége. Vezetője: BÁRCZI Géza. Közreadja a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Szerkesztette DEME László, IMRE Samu. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 14 p + 204 térk. (961–1162 térk.).
377. MANHERZ Karl: *Sprachgeographie und Spachsoziologie der deutschen Mundarten in Westungarn.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 282 p. ill.
387. MANHERZ Karl: *Sprachgeographie und Sprachsoziologie der deutschen Mundarten in Westungarn.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 282 p | *NyK* 79, 1977, 356–357 Imre Samu.
379. MÁRTON Gyula – PÉNTEK János – VÖŐ István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai.* – Bukarest: Kriterion Kiadó, 1977, 429 p.
380. MORVAY Péter: Egy fontos atlaszmunka folytatásáért. (A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyagának és szókincsének országos gyűjtése). – *Honism* 1977, 2–3, 70–73, 1 térk.
381. MURÁDIN László: Állathívogató és -űző szavak erdélyi nyelvföldrajza (1. rész). – *NyIrK* 21, 1977, 161–174.

382. OCZKOWA Barbara: V Miedzynarodowa Konferencja Karpacka. – *JP* 57, 1977, 5, 387–390 (Az V. Nemzetközi Kárpáti Konferencia. Az 1973-ban megtartott konferencián a készülő kárpáti nyelvjárási atlasz (OKAD) munkálatairól volt szó. A nyelvjárási atlasz tartalmazni fogja a ma is élő magyar jövevényszavakat, amelyeket Kniezsa István feldolgozott „Hungarizmusok a kárpáti pásztorterminológiában" című művében.)
383. PENAVIN Olga: Atlasz Linguarum Europea (ALE). – *Híd* 41, 1977, 943–952.
384. PÉNOVÁTZ Antal: *A pacséri földművelés és állattartás szótára.* – Novi Sad: Hungarológiai Intézet, 1975 | *Demos* 17, 1977, 1, 68–68 Takács Lajos.
385. SALAMON Ida: A kéziratosi dohánytermesztés szakszókincse. – *NyIrK* 21, 1977, 114–117.
386. SZABÓ József: Szövegmutatványok Nagykónyi község nyelvjárásából. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 133–152.
387. SZILÁGYI Ferenc: *Csokonai dunántúli tájszógyűjtése.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974, 237 p | *MNy* 73, 1977, 490–492 R. Molnár Emma.
388. TAKÁCS Lajos: A „vész" mint irtási szakkifejezés. – *Ethn* 88, 1977, 247–258.
389. VÖÖ István: Bánsági tájszavak. – *NyIrK* 21, 1977, 208–214 (L. még *NyIrK* 19, 1975, 199–212| 20, 1976, 92–97).
390. ZELLIGER Erzsébet: Szövegmutatványok Vága (Váhovce, Csehszlovákia) nyelvjárásából. – *MNy* 73, 1977, 358–362.

XV. NYELVMŰVELÉS

391. *Anyanyelv az ember életében.* Válogatás az 1976. évi magyar nyelv hete előadásaiból. Összeállította és szerkesztette BACHÁT László. – Budapest: TIT Központi Kiadványa, 1977, 133 p.
392. A III. Anyanyelvi Konferencia Zárónyilatkozata. – *NyKult* 29, 1977, 37–39.
393. *Anyanyelvünk művelése.* Összeállította GÁLFFY Mózes és MURÁDIN László. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1975, 270 p | *Honism* 1977, 4, 60–61 Posgay Ildikó.
394. BAKOS József: A közéleti vita. – *Anyanyelvünk* 1977, 43–52.
395. BARTÓK János: Kodály Zoltán megállapításai a beszédbeli nyelvhelyességről. – *MNy* 73, 1977, 492–499.
396. BÁN Ervin: Nyelvhelyességi megjegyzések a középiskolai tankönyvek fordítási és tolmácsolási gyakorlatairól. – *Nyr* 101, 1977, 355–360.
397. BÁRCZI Géza: *A „pesti nyelv".* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 29, 1977, 37 p (Utánnyomás, Budapest, 1932).
398. BENCÉDY József: *Nyelvművelő tanácsok.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 204 p.
399. BENKŐ Loránd: Herder árnyékában? – *Kortárs* 21, 1977, 1956–1959.
400. BENKŐ Loránd: Anyanyelv és társadalom. – *Új írás* 17, 1, 1977, 102–108.
401. BENKŐ Loránd – LŐRINCZE Lajos: Az idegen szavakról. – *Nyr* 101, 1977, 129–141.
402. BENKŐ Loránd – LŐRINCZE Lajos: Az idegen szavakról. – *MTud* (84) 22, 1977, 84–95.
403. BOCSÁNCZY János: A szakfolyóiratok lehetőségei (Az idegen szavakról). – *MTud* (84) 22, 1977, 578–580.
404. DEME László: A nemzetiségi magyar nyelvművelő munka új feladatai. – *Nyr* 101, 1977, 171–175.
405. DEME László: Nyelvi gondok – három szinten. – *Ttáj* 31, 2, 1977, 45–48.
406. DEME László: Nyelvi gondok – három szinten. – *VNyelv* 17, 5, 1977, 7–7 (Részletek a Szerzőnek a *Ttáj* 1977/2. számában megjelent írásából).
407. DEME László – FERENCZY Géza – GRÉTSI László – SZATHMÁRI István – WACHA Imre: *A rádióbemondó beszéde.* Tanulmányok. Szerk. WACHA Imre. – Budapest: Az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, 1973, 215 p. | *MNy* 73, 1977, 117–119 Szende Tamás.
408. FEKETE Gyula: Édes két anyanyelvünk. – *ÉIr* 21, 1977, 19, 6–6.
409. I. GALLASY Magdolna: *Anyanyelvünk lehetőségei.* – Nyelvi Ismeretterjesztés, Nyelvi Füzetek 1977/1; Budapest: TIT Központi Kiadványa, 1977, 50 p.

410. GOSZTONYI János: Záróbeszéd (Elhangzott a III. Anyanyelvi Konferencián). – *NyKult* 29, 1977, 32–37.
411. GRÉTSY László: A reklámok nyelve. – *Anyanyelv* 1977, 69–76.
412. GYÖNYÖR József: Rajtunk is múlik. Az anyanyelv használatának néhány időszerű kérdése. *Hét* 22, 1977, 17, 2–3.
413. GYŐRI György: Édes anyanyelvünk. Beszélgetés Lőrincze Lajossal. – *ÉIr* 21, 1977, 25, 7–7.
414. HAJDÚ Péter: Az idegen szavak vitájához. – *MTud* (84) 22, 1977, 787–789.
415. HELLER László: „Tudományos szövegek" (Az idegen szavakról) – *MTud* (84) 22, 1977, 580–581.
416. HERNÁDI Sándor: *Helyesen, szépen magyarul.* Kis nyelvművelő az általános iskola számára. Hatodik kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 199 p.
417. HERNÁDI Sándor: *Írjuk, mondjuk helyesen!* Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 290 p.
418. HERNÁDI Sándor: *Beszédművelés.* Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 272 p.
419. *Hogy is mondjuk?* Az írásokat válogatta és a kötetet összeállította JAKAB István. – Bratislava: Madách Könyv- és Lapkiadó, 1976, 179 p | *Nyr* 101, 1977, 507–509 Szende Aladár.
420. HORTOBÁGYI Tibor: A műveltség jele? (Az idegen szavakról). – *MTud* (84) 22, 1977, 789–790.
421. Hozzászólás szakmai nyelvünk tisztaságának kérdéséhez (Szerkesztőbizottság cikk). – *MPszichSzle* (34) 18, 1977, 505–513.
422. ILLYÉS Gyula: A szó tisztaságáért, a szellem szabadságáért – cenzúrával? Igen! – *Kortárs* 21, 1977, 1507–1513.
423. KÁLMÁN Béla: Az anyanyelv szerepe az ember életében. – *Anyanyelv* 1977, 5–14.
424. KÁLMÁN Béla: Sauvageot a fölösleges idegen szavakról a magyarban. – *Nyr* 101, 1977, 142–143.
425. KÁLMÁN Béla: Idegen nevek kiejtése. – *MTud* (84) 22, 1977, 595–596.
426. KEMÉNY Gábor: Hivatalos nyelvünk néhány jellemző sajátossága és magyarosabbá tételének módozatai. – *Anyanyelv* 1977, 53–66.
427. KERESZTURY Dezső: Gondolatok a kiútkereséshez (Az idegen szavakról). – *MTud* (84) 22, 1977, 676–677.
428. KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE Emil: Herder árnyéka. – *Kortárs* 21, 1977, 1303–1311.
429. KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE Emil: Szaknyelv és általános műveltség. – *Kritika,* 1977, 11–11.
430. KOVÁCS Sándor Iván: Zrínyi, Arany és Ady igaza: a seregszámla. – *Kortárs* 21, 1977, 1752–1759.
431. KOSZTOLÁNYI Dezső: *Gondolatok a nyelvről.* Válogatotta és a bevezető tanulmányt írta MURÁDIN László: – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 176 p.
432. KOVALOVSZKY Miklós: *Nyelvfejlődés, nyelvhelyesség.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 220 p.
433. KŐHÁTI Zsolt: Félnünk kell-e Herder jóslatától? – *Kortárs* 21, 1656–1659.
434. LAKÓ György: Az idegen szavak átvétele előtt –ne elterjedésük után. – *MTud* (84) 22, 1977, 677–680.
435. LEVENDEL László: Hozzászólás Varga Zoltán: „Gondolatok szakmai nyelvünk tisztaságáról" című írásához. – *MPszichSzle* (34) 18, 1977, 49–50.
436. LŐRINCZE Lajos: Mekkora úr a nyelvszokás? – *Anyanyelv* 1977, 27–41.
437. LŐRINCZE Lajos: A berúgásról. – *NyKult* 27, 1977, 36–39.
438. LŐRINCZE Lajos: Mondottam ember... – *NyKult* 29, 1977, 12–17.
439. LŐRINCZE Lajos: „Nem halt meg, csak aluszik". – *ÉIr* 21, 1977, 49, 6–6.
440. LŐRINCZE Lajos: „Romol"-e igeragozásunk. – *ÉIr* 21, 1977, 43, 4–4.
441. LŐRINCZE Lajos: Harcos nyelvművelést!? – *ÉIr* 21, 1977, 40, 5–5.
442. LŐRINCZE Lajos: Mekkora úr a nyelvszokás? – *ÉIr* 21, 1977, 36, 3–3.
443. LŐRINCZE Lajos: Mit művelnek a nyelvművelők? – *ÉIr* 21, 1977, 32, 5–5.
444. MIKES Imre: Akadémiai gondok anyanyelvünk körül. – *IrodÚjs* 28, 1977, 1–2, 16–17.

445. MOLNÁR József: Nyílt levél Lőrincze Lajoshoz. – *ÚjLátóh* 28, 1977, 6, 516–524.
446. MOUSSONG–KOVÁCS Erzsébet: Hozzászólás Varga Zoltán: „Gondolatok szakmai nyelvünk tisztaságáról" című írásához. – *MPszichSzle* (34) 18, 1977, 47–48.
447. PAPP Ferenc: Az idegen szavakról. – *MTud* (84) 22, 1977, 457–458.
448. PAPP Miklós: Az idegen szavakról. – *MTud* (84) 22, 1977, 360–361.
449. RÁCZ Endre: Csapdák a mondatszerkesztésben. – *Anyanyelv* 1977, 77–88.
450. RÓNAI Béla – KEREKES László: *Nyelvművelés és beszédtechnika.* Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 500 p.
451. N. SÁNDOR László: Szerkesztői megalkuvások (Az idegen szavakról). – *MTud* (84) 22, 1977, 944–946.
452. SCHIERERNÉ WURSTER Ilona: A tudatos anyanyelvi szókincsfejlesztés kérdései hazánkban. – *SzocNev* 23, 1977, 3, 90–93.
453. SÜLE Jenő: Nyelvünk védelmében. – *MTud* (84) 22, 1977, 582–586.
454. SZABÓ Géza: A megszólításokról. – *VasiSzle* 31, 1977, 56–59 (Német és orosz nyelvű kivonat).
455. SZABÓ Géza: A köszönésekről. – *VasiSzle* 31, 1977, 247–250 (Német és orosz nyelvű kivonat).
456. SZABÓ Géza: „Sok szó kevés só". – *VasiSzle* 31, 1977, 378–382 (Német és orosz nyelvű kivonat).
457. SZABÓ Géza: A helységnevek ragozásáról. – *VasiSzle* 31, 1977, 554–560 (Német és orosz nyelvű kivonat).
458. SZABÓ Ilona: Gondolatok nyelvről, nyelvművelésről. – *Korunk* 36, 1977, 264–267.
459. SZÁSZ Gerő: Jogi anyanyelvünk. – *Honism* 1977, 4, 3–5.
460. TASNÁDI T. Álmos: Gondolatok egy nemzetközi kongresszus után. – *NyKult* 28, 1977, 23–25.
461. Újabb nyelvművelő könyveinkről. *Mai magyar nyelvünk. Szerkesztette GRÉTSY László.* – *Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 105 p; TOMPA József: Anyanyelvi olvasókönyv.* – *Budapest: Gondolat Kiadó, 1976, 391 p; KOVALOVSZKY Miklós: Nyelvfejlődés – nyelvhelyesség.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 220 p | *NyKult* 28, 1977, 86–88 Szűts László.
462. VÁRKONYI Imre: Emberek között. – *NyKult* 29, 1977, 7–12.
463. VERŐ József: A természettudományok szókincséről. – *MTud* (84) 22, 1977, 358–360.
464. VÉRTES László: A szakmai nyelv tisztaságáról. – *MPszichSzle* (34) 18, 1977, 158–159.

XVI. NYELVTÖRTÉNET, ETIMOLÓGIA, NÉVTAN

465. BACHÁT László: Ragadványnevek régen és ma. – *Anyanyelv* 1977, 89–98.
466. BAKOS József: A szitkozódás, a káromlás, a becstelenítés nyelvi formái Eger város régi jegyzőkönyveiben. – *MNy* 73, 1977, 241–246 | L. még *MNy* 73, 1977, 119–124.
467. BALOGH József: *Szent Gellért és a „symphonia Ungarorum".* – *Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 24, 1977, 16 p (Utánnyomás, Budapest, 1926).*
468. BARABÁS András – KÁLMÁN C. György – NÁDASDY Ádám: Van-e a magyarban tulajdonnév? – *NyK* 79, 1977, 135–155.
469. BENDEFY László: Sabaria Anonymus „Gesta"-jában. – *VasiSzle* 31, 1977, 419–429 (Német és orosz nyelvű kivonat).
470. BENKŐ Loránd: A legrégibb magyar szövegemlékcsoport: Bevezető. Általános észrevételek. – *MNy* 73, 1977, 139–146 | Olvasatok. Értelmezések. – *MNy* 73, 1977, 288–302.
471. BERNÁTH Béla: Adalékok a *zaklat* és *zakatol* kapcsolatához. – *MNy* 73, 1977, 97–99.
472. BERNÁTH Béla: *Éhkopp.* – *MNy* 73, 1977, 336–337.
473. DIENES Erzsébet: A kvantitás-jelölés rendszerének néhány kérdése az Érdy-kódexben. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 47–69.
474. DIENES Erzsébet: Az Érdy-kódex a „Magyar nyelvemlékekben". – *MNy* 73, 1977, 208–211.
475. DOBOSY László: *Ózd utcahálózata.* – Ózdi honismereti közlemények 1; Ózd: Ózdi Kohászati Üzemek soksz., 1977, 165 p.

476. DÖMÖTÖR Sándor: Doboz községi ragadványnevek betűjelei a XVIII–XIX. századból. – *MNy* 73, 1977, 246–250.
477. ERDŐDI József: Időszámításunk (A magyaros hónapnevek ügyében). – *MNy* 73, 1977, 49–66 | lásd még A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 151, 1977, 23 p.
478. ERDŐDI József: A ház szeme. – *Nyr* 101, 1977, 368–370.
479. ERNITS Enn: Permskije etimologii. – *SovFU* 13, 1977, 3, 185–189 (A magyar *öklendezik; has, hasas, hasalni; kiri; részeges; torzonborz, torz, borz* szavak komi (zürjén) és udmurt (votják) megfelelői, összetartozásuk mértéke).
480. *Az etimológia elmélete és módszere.* Szerkesztette BENKŐ Loránd és K. SAL Éva. – Nyelvtudományi Értekezések 89; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 316 p | *MNy* 73, 1977, 366–370 Korompay Klára.
481. FEHÉRTÓI Katalin: A XIV–XV. századi jobbágynevekről. – *MNy* 72, 1976, 472–476 | *ZprMK* 18, 1977, 4–5, 607–607 Šmilauer Vladimír.
482. FORSTINGER Rudolf: Krestná(rodná) jména v bývale Sarisské stolici podle soupisu obyvatel (Consriptio incliti comitatus sarossiensis) z roku 1720. – *ZprMK* 18, 1977, 3, 281–288 (Keresztnevek az 1720-as Sáros vármegyei összeírásban (Conscriptio incliti comitatus sarossiensis).
483. GALKIN J. S.: Nekotoryje voprosy kontaktirovanija jazykov. – *SovFU* 13, 1977, 2, 107–110 (A magyar *fiú* és *év* szó etimológiája).
484. GEDAI Borbála: *Gyermekek kereszt- és becenevei* Köbölkúton. – Magyar személynévi adattárak 13; Budapest: ELTE soksz., 1977, 47 p.
485. B. GERGELY Piroska: *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere.* – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977, 262 p.
486. B. GERGELY Piroska: Személynév-magyarázatok *(Szallós, Kömös, Tőtszegi).* – *NyIrK* 21, 1977, 101–108.
487. GREGOR Ferenc: Az *angyalbőr* és *portya* eredetének kérdése jelentéstörténeti és szlavisztikai adatok tükrében. – *NyK* 79, 1977, 286–299.
488. GREGOR Ferec: Entlehnungen west- und ostslawischer Herkunft in den Briefen von Miklós Bercsényi. – *SSlav* 23, 1977, 273–287.
489. GREGOR Ferenc: A latin jövevényszavak kérdése a XVII. század közepén Szalárdi Siralmas Krónikája alapján. – *MNy* 73, 1977, 159–176.
490. GOSTONY Colman-Gabriel: *Dictionaire d'étymologie sumérienne et grammaire comparée.* – Paris: Ed. de Brocard, 1975 | *IrodÚjs* 18 (128) 1977, 9–10, 13–14 Fodor István: Még egyszer a sumér kérdésről | *IrodÚjs* 18, (128), 1977, 9–10, 13 Mátés Károly: Rendkívül felháborított...
491. GUTTMANN Miklós: Nárai földrajzi nevei. – *VasiSzle* 31, 1977, 410–418 (Német és orosz nyelvű kivonat).
492. HAJDÚ Mihály: *A volt bukovinai Józseffalva keresztnevei (1863–1940).* – Magyar személynévi adattárak 12; Budapest: ELTE soksz., 1977, 35 p.
493. HAJDÚ Mihály: *Sopron környékének magyar becézőnevei (1700–1970).* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 128, 1972 | *ZprMK* 18, 1977, 1–3, 203–207 Šmilauer Vladimír.
494. HASAN Eren: Az *üvecs* szó magyarázatához. – *MNy* 73, 1977, 154–159.
495. HEGENDORF Christoph: *Rudimenta grammatices Donati...* Accessit et nunc denuo triplex (videlicet Almanica Polonica et Ungarica) exemplorum interpretatio. Cracoviae 1527, Vietor. Hasonmás kiadás. Sajtó alá rendezte MOLNÁR József. Bevezetőt írta SZATHMÁRI István. – Fontes ad historiam linguarum populorumque Uraliensium; Budapest: ELTE soksz., 1977, 204 p.
496. Georg HELLER – Karl NEHRING: *Die historischen Ortsnamen von Ungarn.* Veröffentlichtungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Herausgegeben von Gerhard GANSCHOW. Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn. Band 1. Georg HELLER – Karl NEHRING: Comitatus Sirmiensis. – München: 1973, XV 228; Band 2. Karl NEHRING: Comitatus Bachiensis et Bodrogiensis. – München: 1974, 96; Band 3.

Georg HELLER: Comitatus Poseganensis. München: 1975, 265; Band 4. Karl NEHRING: Comitatus Barsiensis. – München: 1975, 132; Band 5. Karl NEHRING: Comitatus Arvensis. – München: 1976, 60 | *MNy* 73, 1977, 109–111 Kázmér Miklós. | L. még *NyK* 76, 1974, 467–479 Kiss Lakos.

497. HELTAINÉ NAGY Erzsébet: *Gím – szarvasgím – gímszarvas.* – *Nyr* 101, 1977, 233–235.
498. ITKONEN Erkki: Die Umwandlung einiger *a-* und *ä-* Stamme zu *e-* Stämmen im Urfinnischen. Eröffnungsvortag auf der Jahresversammlung der Finnisch-ugrischen Gesellschaft am 2. Dezember 1975. – *SUSA(JSFOu)* 75, 1977, 5–12 (Megállapításait, többek között, ilyen példákkal igazolja: finn *kuole-* – magyar *hal, holt;* finn *sappi* – magyar *epe;* finn *talvi* – magyar *tél*).
499. JANITSEK Jenő: Felsőrákos helynevei. – *NyIrK* 21, 1977, 205–208.
500. KÁLMÁN Béla: Parallele Ortsnamen in mehrsprachigen Gebieten. – *Onoma* 21, 1977, 1–2, 503–506.
501. KASZÁS József: A földrajzi nevek változása *Lendva* és *Lendava* környékén. – *HungKözl* 9, 1977, 119–144.
502. KECSKÉS Gyula: *Püspökladány újkori története helyneveiben.* – Püspökladány: 1974 | *ZprMK* 18, 1977, 3, 358–359 Šmilauer Vladimír.
503. KERÉNYI Ferenc: XVIII. század végi drámáink személynevei. – *MNy* 73, 1977, 204–207.
504. KISS Lajos: *Cseribarát.* – *Nyr* 101, 1977, 228–231.
505. KISS Lajos: *Naszály* és *Nagy-szál.* – *Nyr* 101, 1977, 102–104.
506. KISS Lajos: Rasščeplenije odnogo slova v drevnevengerskom jazyke i slavjanskije paralleli. – *Slavica* 14, 1977, 61–65.
507. KISS Lajos: *Földrajzi nevek etomológiai szótára.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978, 727 p | *ZprMK* 18, 1977, 3, 358–358 Šmilauer Vladimir.
508. KISS Jenő: Magyar nevek német szemmel nézve. – *Nyr* 100, 1976, 161–162 | *ZprMK* 18, 1977, 3, 358–358 Šmilauer Vladimír.
509. KISPÁL Magdolna- *Napszakok nevei az ugor nyelvekben.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 39, 1977, 43 p (Utánnyomás, Budapest, 1938).
510. KOVALOVSZKY Miklós: Ady és a nevek. – *Nyr* 101, 1977, 286–301.
511. KOVÁCSNÉ József Magda: Máréfalva mai magyar kereszt- és becenevei. – *NyIrK* 21, 1977, 187–196.
512. LIGETI Lajos: *Börtü* és világosan török eredetű szavaink. – *MNy* 73, 1977, 146–154.
513. LOŞONŢI Dumitru: Numele de locuri din Bonţida. – *CLing* 22, 1977, 1, 63–72 (Bonchida helynevei. A köv. helynevek eredetéről van szó: *Bonţida – Bonchida, Botiş – Botos, Popcirei – Papcsére, Sînaşele – Szénasály, Orieş – Varjas* stb.)
514. LŐRINCZE Lajos: Rokonok (Kitekintés a magyar rokonságnevek világába). – *NyKult* 28, 1977, 26–29.
515. MADARÁSZ László: Hanva vagy hamva? (Monda és történelem szülűfalumban). – *Honism* 1977, 2–3, 67–69.
516. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967, 1970, 1976 | *MNy* 73, 1977, 265–279 BALÁZS János: Új etimológiai szótárunk a mérlegen | *BSL* 72, 1977, 2, 347–350 Sauvageot A. | *ZprMK* 18, 1977, 3, 356–358 Šmilauer Vladimír | *NyKult* 27, 1977, 81–83 Fülöp Lajos | *MTud* (84) 22, 1977, 955–957 Molnár József.
517. *Magyar személynévi adattárak* 1–14 Szerkesztette HAJDÚ Mihály. – Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége, 1974 | *ZprMK* 18, 1977, 1–2, 132–132 Šmilauer Vladimír.
518. *Magyar-zsidó oklevéltár.* Monumenta Hungariae Judaica. 17. kötet. Szerkesztette SCHEIBER Sándor. Közreműködött HÁZI Jenő, SZILÁGYI Mihály. – Budapest: M. Izr. Orsz. Képviselete, 1977, 452 p.
519. MAJTÁN Milan: VI. slovenská onomastická konferencia. *Onomastica* 22, 1977, 323–325 (A szerző, többek között, méltatja Sipos István előadását, amelyet a szlovák földrajzi nevek magyarba való átvételéről tartott a konferencián).
520. MAJTINSKAJA J. Klára: Formy nastojaščego vremeni v finnougorskih jazykah (istoriko-sopostavitel'nyj analiz). – *SovFU* 13, 1977, 1, 1–6.

521. *A Marosvásárhelyi Sorok és a Marosvásárhelyi Glosszák.* Bevezetéssel, jegyzetekkel közzéteszi FARCZÁDY Elek és SZABÓ T. Attila. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1973 | *Honism* 1977, 2–3, 112–113 I. Gallasy Magdolna.
522. MÉSZÁROS István: Apáczai ürügyén egy 1641 előtti iskolai Georgica-fordításról. – *ItK* 81, 1977, 229–241.
523. MÉSZÁROS István: *Iskolai jegyzetkönyv a XVI–XVII. század fordulójáról.* – Nyelvtudományi Értekezések 90; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976, 88 p | *ItK* 81, 1977, 437–438 Hopp Lajos.
524. MIZSER Lajos: Cserépvásár 1568. évi leltára. – *MNy* 73, 1977, 380–382.
525. MIZSER Lajos: *Menyhért.* – *Nyr* 101, 1977, 110–112.
526. MIZSER Lajos: Névhelyettesítés és névkihagyás. – *MNy* 72, 1976, 326–328 | *ZprMK* 18, 1977, 3, 359–360 Šmilauer Vladimír.
527. MIZSER Lajos: *Lajos.* – *Nyr* 100, 1976, 454–458 | *ZprMK* 18, 1977, 4–5, 608–609 Šmilauer Vladimír.
528. A. MOLNÁR Ferenc: *Éjnek évadán. Kukucska.* – *MNy* 73, 1977, 211–213.
529. A. MOLNÁR Ferenc: *Hízelkedik.* – *MNy* 73, 1977, 99–100.
530. MOLNÁR György: *Székesfehérvár utcaneveinek névtani vizsgálata.* – Magyar névtani dolgozatok 4; Budapest: ELTE soksz., 1977, 37 p.
531. MOLNÁR József – SIMON Györgyi: *Magyar nyelvemlékek.* Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 287 p.
532. MOLNÁR Mária: *Magyarlak mai ragadványnevei.* – Magyar személynévi adattárak 14; Budapest: ELTE soksz., 1977, 31 p.
533. MURÁDIN László: Csíkszépvíz mai magyar helynevei. – *NyIrK* 21, 1977, 112–114.
534. NAGY Géza: *Karcsa mai család- és ragadványnevei.* – Magyar személynévi adattárak 16; Budapest: ELTE soksz., 1977, 66 p.
535. NAGY Vera R.: *Helynévvizsgálat négy budai barlangban.* – Magyar névtani dolgozatok 5; Budapest: ELTE soksz., 1977, 43 p.
536. NEHRING Karl: *Comitatus Abaujvariensis et Tornensis.* – Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Series A. Die historischen Ortsnamen von Ungarn; München: Universitat, 1977, 101 p.
537. NÉMETH Gyula: *A nagyszentmiklósi kincs feliratai.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 30, 1977, 35 p. ill. (Utánnyomás, Budapest, 1932).
538. NÉMETH Marietta: A Példák könyve jelzős szerkezeteinek vizsgálatából. – *MNy* 73, 1977, 313–325.
539. ONDRUŠ Simon: Slovenská *čipka* a ceska *krajka.* – *KS* 11, 1977, 7, 239–243 (A magyar *csipke* szó eredete, az átadó nyelv kérdése, átvételének körülményei).
540. OROSZ Béla: A hivatalos családnév-változásokat megalapozó tényezők a XIX. század második felében. – *Nyr* 101, 1977, 31–40.
541. ORSZÁGH László: *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben.* – Nyelvtudományi Értekezések 93; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 175 p.
542. ORSZÁGH László: *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben.* – Nyelvtudományi Értekezések 93; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 175 p | *Nyr* 101, 371–376 Bakos Ferenc.| *SEER* 55, 1977, 4, 574–574 Sherwood Peter.| *Újlátóh* 28, 1977, 3–4, 391–397 Fodor István: Angol hatás a magyar nyelvben.
543. PAIS Dezső: *A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 345 p | *ALH* 27, 1977, 204–207 Voigt Vilmos | *NyK* 79, 1977, 369–371 Mikola Tibor.
544. PALKÓ István: Sabaria „ügyről" (Válasz Tóth E. cikkére; L. *VasiSzle* 26, 1972, 239–262). – *Honism* 31, 1977, 295–300 (Német és orosz nyelvű kivonat).
545. K. PALLÓ Margit: *Bús.* – *Nyr* 101, 104–106.
546. PÁSZTOR Emil: Kossuth Lajos levele Szemere Miklóshoz 1840 nyarán. – *Nyr* 101, 1977, 330–338.
547. PĂTRUT Ioan: Alte vechi toponime românești in Transilvania. – *CLing* 22, 1977, 1, 73–76 (További régi román helynevek Erdélyben. A köv. magyar eredetű helyneveket vizsgálja: *Bîrla* magy. *Barla, Berlád; Băbuțiu, Babța* magy. *Babuc, Báboc, Babocsa)*

548. PENAVIN Olga: A Jugoszláviában folyó magyar névgyűjtés. – *HungKözl* 9, 1977, 107–117.
549. PENAVIN Olga – MATIJEVICS Lajos: *Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára.* – Újvidék: Hungarológiai Intézet, 1976 | *Üzenet* 7, 1977, 10, 614–615 Vékony László: Egy nagyszabású vállalkozás folytatása.
550. PÉTER László: Az 1974. évi szegedi utcanévrendezés. – *Nyr* 101, 1977, 164–171.
551. REUTER Camilló: Észrevételek Schramm Ferencnek a „XVI–XVIII, századi földrajzi nevek az Országos Levéltár „Urbaris et Conscriptiones" gyűjteményében« című adatközléséhez.– *MNy* 71, 1975, 496–501 | *ZprMK* 18, 1977, 1–2, 132–133 Šmilauer Vladimír.
552. RÉDEI Károly: 157. Magyar N *ját* 'drusza; Namensbruder'. – *NyK* 79, 1977, 201–216 (18 szófejtés).
553. RUFFY Péter: *Bújdosó nyelvemlékeink.* A tihanyi alapítólevéltől a bori noteszig. – Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1977, 164 p.
554. SIPOS István: Adaptácia slovanskych miestnych nazvov v madarčine. – *Onomastica* 22, 1977, 39–45 (Szlovák helynevek megmagyarosítása).
555. SIPOS István: Slowakische Probleme der Sammlung (und Aufzeichnung) geographischer Namen in Ungarn. – *SSlav* 23, 1977, 381–389.
556. ŠMILAUER Vladimir: Nová uprava jmen vdanych žen v Madarsku. – *ZprMK* 18, 1977, 1–2, 138–138 (Az asszonynevek használatának új szabályozása Magyarországon).
557. J. SOLTÉSZ Katalin: Megjegyzések a régi naptári elnevezésekhez. – *MNy* 73, 1977, 335–335.
558. SOLTÉSZ Katalin J/ávor Ottóné/: Lónevek. – *Nyr* 100, 1976, 144–154 | *ZprMK* 18, 1977, 3, 361–364 Šmilauer Vladimír.
559. SCHRAMM Gottfried: Der Flussnamenverband Theiss und Temesch. – *BNF* 11, 1976, 60–90 | *ZprMK* 18, 1977, 1–2, 142–142 Šmilauer Vladimír.
560. SCHÜTZ Ödön: Egy régi török lovas szakkifejezésünkről. – *MNy* 73, 1977, 67–76.
561. SZABÓ T. Attila: *A szó és az ember. — Nyelv és múlt.* Válogatott tanlmányok, cikkek. 2–3. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1971–1972, 573, 623 p | *Újlátóh* 28, 1977, 3–4, 431–434 Szente Imre: Portyán a nyelvtudomány bel- és határterületein.
562. SZABÓ T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár I (A–C).* – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1975, 1225 p | *RRLing* 22, 1977, 505–506 Szabó Zoltán | *AEH* 26, 1977, 411–415 Balassa Iván. | *FUF* 42, 1977, 1–3, 221–223 Schellbach Ingrid. | *It* (59) 9, 1977, 191–200 Cseres Tibor: A magyar nyelv aranybányája.
563. SZÉKELY István: *Calendarivm magiar nielwen* (L. Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473–1600 | *MNy* 75, 1977, 239–241 Molnár József.
564. SŁUSZKIEWICZ Eugeniusz: Dwie reminiscenje z jezyka bratanków węgierskich. – *JP* 57, 1977, 4, 297–299 (Két emlék magyar barátaink nyelvéből).
565. TAKÁCS Lajos: *Hasáb föld.* – *Nyr* 101, 1977, 231–233.
566. TAKÁCS Lajos: „Egy bécs pénzel leteszi, két bécs pénzel felveszi" (Az *igazság, szokás, törvény, áldomás* szavaink jelentésének történetéhez). – *Nyr* 101, 1977, 361–368.
567. TAKÁCS Lajos: *Mór, móros.* – *MNy* 73, 1977, 341–344.
568. TODORAN Emília: Etimologii. – *CLing* 22, 1977, 1, 59–60 (Szószármaztatások. Magyar eredetűek a románban: *tizăli* magy. *tüzel; trifăşag* magy. *tréfaság; turchizã* magy. *türkiz*).
569. TÓTH Endre: Eötteven seu via antiqua Romanorum. – *MNy* 73, 1977, 194–201.
570. TÓTH István: Még egyszer Savaria nevéről. – *VasiSzle* 31, 1977, 598–607.
571. VELCSOV Mártonné: Újabb adatok az *and/end* időjel történetéhez. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 35–46.
572. VELCSOV Mártonné: *Teher.* – *MNy* 73, 1977, 101–104.
573. VERSEGHY Ferenc: *A magyar nyelv törvényeinek elemzése.* (Analyticae institutionum linguae Hungaricae) 3. rész. A magyar nyelv művészi felhasználása. 1. szakasz. Az ékes anyanyelv fokozatai és azon művészi szabályok kivonatai amelyekre a szónoki és a költői művészet támaszkodik. Ford. BARTHA Lászlóné, BORÓK Imre stb. Szerkesztette és összeállította SZURMAY Ernő. – Szolnok: Verseghy Múzeum Könyvtára, 1977, 576–712 p.

XVII. A NYELVI KÖLCSÖNHATÁS, KÉTNYELVŰSÉG, GYERMEKNYELV

574. BÁNYAI Lajos: A szerbhorvát *-za-, iz-, na-* prefixumos igék ekvivalensei a magyar nyelvben. – *HungKözl* 9, 1977, 91–104.
575. BERTÓK Imre: A kétnyelvű terminológia használata. – *SzocNev* 22, 1977, 7, 221–224.
576. FARKAS CS. Magda: A gyermeknyelvi performancia közös vonásai az első, a második és a harmadik nyelv közegében. – *NyIrK* 21, 1977, 44–57.
577. FOGARASI Miklós: Magyar *huszár* – olasz *ussaro, ussero.* – *MNy* 73, 1977, 337–341.
578. FONT M.: Russkije letopisi kak istočniki, osveščajuščije russko-vengerskije otnošenija v XII-om veke. – *AUSz–DissSlav* 12, 1977, 235–242.
579. GREGOR Ferenc: Porovnevanie slov latinskeho povodu v madarskom a slovenskom administratívno- právnom jazyku v 16.–17. storoci – *AUBud–L* 8, 1977, 105–118.
580. JÓNÁS Erzsébet: Adalékok a magyar és orosz diáknyelvhez. – *AANy–Russz* 7/H, 1977, 35–45 (Angol és orosz nyelvű kivonat).
581. JUNGER Ferenc: Adalékok a kétnyelvűség vizsgálatához a Dráva-szögben – *HungKözl* 9, 1977, 41–48.
582. LENGYEL Zsolt: A gyermeknyelv kutatásának oka, technikája és módszere. – *Nyr* 101, 1977, 198–205.
583. LIGETI Lajos: *A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van.* – Budapest: MTA Könyvtár, 1977, 430 p (Házi sokszorosítás).
584. LIZANEC P. M.: Foneticne zasvoennja ta morfologicne oformlannja madjarizmiv v ukrainskij movi. – *SSlav* 23, 1977, 29–68.
585. LÜK Albina: Kétnyelvűségi vizsgálatok a Murántúlon. – *HungKözl* 9, 1977, 59–66.
586. MELIKA G. I. – MALINIC K. V.: O diskretnom haraktere vengersko-ukrainskoj semanticeskoj interferencii. – *SovFU* 13, 1977, 3, 190–194.
587. MORVAY Károly: Odpowiedniki zwiazków frazeologicznych jednego jezyka w drugim (Problemy zwiazane z postacia, znaczeniem, wartoscia stylistyczny i zakresem uzycia odpowiedników). – *AUBud–L* 8, 1977, 99–104.
588. NANOVFSZKY György: Osobennosti reči i stilja nerusskih, vystupajuščih na russkom jazyke. – *Slavica* 15, 1977, 25–30.
589. NYOMÁRKAY István: Ein Versuch für den Vergleich miteinander nicht verwandter Sprachen (Die serbokroatischen Wörter auf *-iste* und ihre Äquivalente im Ungarischen) – *AUBud–L* 8, 1977, 119–124.
590. ROT A/leksandr/ M/avrikejevic/: *Vengersko-vostočnoslavjanskije jazykovyje kontakty.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 572 p ǀ *JČ* 28, 1977, 2, 195–197 Dorulja J.
591. TASNÁDY T. Álmos: Társtudományok a kétnyelvűség szolgálatában. – *NyKult* 27, 1977, 21–26.

XVIII. POÉTIKA, RETORIKA, STILISZTIKA

592. ADAMIK Tamás: Remarks on the Theory of Simile. – *AUBud–L* 8, 1977, 209–224.
593. ACHS Károlyné: Egy ormánsági népi elbeszélés szerepe Móricz Rózsa Sándorában. – *Nyr* 101, 1977, 457–467.
594. BALÁZS János: Fragen des Stils und der Sprachkultur in der Ausbildung und Förderung der ungarischen Fach- und Wissenschaftssprache. – *AUBud–L* 8, 1977, 3–18.
595. BALOGH László: *Mag hó alatt.* Bevezetés Ady költészetének jelképrendszerébe. Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 175 p.
596. BALOGH László: *Mag hó alatt* (Bevezetés Ady költészetének jelképrendszerébe). – Budapest: Tankönyvkiadó, 1976, 175 p ǀ *NyIrK* 21, 1977, 123–124 J. Nagy Mária.
597. BALOGH László: *Irodalom és kommunikáció I–II.* – Budapest: MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1975, 151, 155 p ǀ *NyIrK* 21, 1977, 234–236 Szabó Zoltán.
598. BARANYAI Tiborné: Klasszikus poétika – mai magyar költészet (A verstanítás gondjairól). –*Mtan* 20, 1977, 27–33.

599. BARLA Gyula: A stílustan és a stíluselemzés a középiskolában. – *Nyr* 101, 1977, 64–74.
600. BARTHES Roland: A retorikai elemzés. – *Helikon* 23, 1977, 135–139.
601. BARÓTI Dezső: Mint a bika (Verselemzés). – *Jelenkor* 20, 1977, 267–272.
602. BATKI Jenőné: Urbán Ernő mondatszerkesztésének néhány jellemző vonása. – *Nyr* 101, 1977, 189–197.
603. BERETKA Ferenc: A tartalmi-nyelvi szintézis felé (Németh István prózájáról). – *ÚjSymp* 13, 1977, 142 febr., 80–83.
604. BÉKÉSI Imre: A szövegkonstrukciós forma és az esemény „logikája". – *AUSz–SEL* 21, 1977, 97–105.
605. BONHEIM Helmut: A klasszikus retorika megújítása. – *Helikon* 23, 1977, 72–83.
606. BROWNE M. Robert: Az irodalmi jelek tipológiája. – *Helikon* 23, 1977, 100–111.
607. BÜKY László: A *fut* ige metaforás használatáról Füst Milán költői nyelvében. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 107–116.
608. BÜKY László: A *fekete* szó Füst Milán lírájában. – *Nyr* 101, 1977, 56–63.
609. CSETRI Lajos: Berzsenyi poétikájának néhány kérdéséről. – *ItK* 81, 1977, 38–42.
610. DEÁK Tamás: Az író és a nyelv. – *Korunk* 36, 1977, 43–48.
611. P. DOMBI Erzsébet: A költői tranzitiválás grammatikája. – *Nyr* 101, 1977, 182–189.
612. DUBOIS J. – EDELINE F. – KLINKENBERG J. M. – MINGUET P. – PIRE F. –TRINON H.: A metaszamémák. – *Helikon* 23, 1977, 41–59.
613. DUBOIS Jacques – EDELINE Francia – MINGUET Philippe – KLINKENBERG Jean-Marie – PIRE Francis – TRINON Hadelin: *Rhétorique générale.* – Paris: Larousse, 1970, p (A liege-i retorika) ǀ *Helikon* 23, 1977, 140–149 Vígh Árpád.
614. FÁBIÁN Pál – SZATHMÁRI István – TERESTYÉNI Ferenc: *A magyar stilisztika vázlata.* Negyedik kiadás. Egyetemi tankönyv. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 297 p.
615. FARKAS László: Juhász Ferenc „kivesszőzött" magánhangzói. – *Nyr* 101, 1977, 48–51.
616. FARKASDY Dezső: Bibliai eredetű igeneves szerkezetek Ady költői nyelvében. – *ItK* 81, 1977, 529–541.
617. FÓNAGY Iván: *Füst Milán: Öregség – dallamfejtés.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974, 220 + 1 disqus ǀ *ALH* 27, 1977, 201–202 Voigt Vilmos.
618. GÁSPÁRI László: Adalékok a nominális stílus természetéhez. – *MNy* 73, 1977, 87–95.
619. GENETTE Gérard: A leszűkült retorika. – *Helikon* 23, 1977, 60–71.
620. CS. GYÍMESI Éva: Forró gyémánt (Nemes Nagy Ágnes stílusáról). – *Korunk* 36, 1977, 271–276.
621. HERCZEG Gyula: *A modern magyar próza stílusformái.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1975, 270 p ǀ *MNy* 73, 177, 227–229 Szabó Zoltán ǀ *ÚjSymp* 13, 1977, 145 máj., 301–303 Faragó Kornélia: Stilisztika – prekoncepciókkal.
622. HODEK Mária: Szimultán ritmus a magyar népballadákban. – *IrodSzle* 20, 1977, 6, 526–533.
623. HORVÁTH János: Les poésies inconnues de Janus Pannonius dans le Manuscrit de Séville. – *ALitH* 19, 1977, 1–38.
624. JAGUSZTIN László: Author and Message. – *Slavica* 15, 1977, 77–86.
625. JAKOBSON Roman: A nyelv két aspektusa és az afáziás zavarok két típusa. – *Helikon* 23, 1977, 129–134.
626. KÁROLY Sándor: Ady prózája és lírája. – *Nyr* 101, 1977, 269–286.
627. KECSKÉS András: Ady Endre: Séta bölcső-helyem körül (A műszeres ritmuselemzés lehetőségei). – *ItK* 81, 1977, 584–605.
628. KEMÉNY Gábor: Az eltévedt lovas (Hozzászólás egy Ady-szimbólum értelmezéséhez). – *Nyr* 101, 1977, 324–329.
629 KEMÉNY Gábor: A szív álmaitól a gyomor álmaiig (Erotika és gasztronómia Krúdy képeiben). – *Nyr* 101, 1977, 439–457.
630. KEMÉNY Gábor: Nyelvtani és képi determináció a teljes metaforában. – *NyK* 79, 1977, 177–200).
631. KEMÉNY Gábor: *Krúdy képalkotása.* – Nyelvtudományi Értekezések 96; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974, 105 p ǀ *Nyr* 101, 1977, 113–114 Kovalovszky Miklós.

632. KIRÁLY István: Ady Endre: Krónikás ének 1918-ból – *Nyr* 101, 1977, 257–269.
633. É. KISS Katalin: Vita a bekezdés retorikájáról (a *College Composition and Communication* című amerikai folyóirat 1965, 1966, 1967 és 1968-as évfolyamaiban). – *Helikon* 23, 1977, 150–151.
634. Kommunikáció vagy stilisztika? (Megjegyzések E. RIESEL – E. SCHENDELS: *Deutsche Stilistik.* – Moskau: 1975 című könyvéhez) | *Nyr* 101, 1977, 501–507 Benkő László.
635. KOROMPAY H. János: Ady Baudelaire-fordításai. – *ItK* 81, 1977, 622–636.
636. KOVALOVSZKY Miklós: Néhány vázlatpont Ady költői nyelvtanához. – *MNy* 73, 1977, 257–265.
637. KOVALOVSZKY Miklós: Ady költői stilisztikájának néhány nyelvtani eleme. – *ItK* 81, 1977, 519–528.
638. KÖVENDI Dénes: Ady tagoló versének törvényszerűségeiről. – *ItK* 81, 1977, 542–554.
639. LAKATOS István: A filológia költészete. Az Auctores Latini és Borzsák István Horatiusa. – *ÉIr* 21, 1977, 15, 4–5.
640. LÁSZLÓ Zsigmond: Az Ady-vers. – *Nyr* 101, 1977, 301–312.
641. T. LOVAS Rózsa: Ady alliterációi. – *Nyr* 101, 1977, 313–324.
642. MARGÓCSY József: Kölcsey Ferenc: Huszt. – *Anyanyelv* 1977, 99–106.
643. MARTINKÓ András: Berzsenyi időszerűsége egy időszerűtlen költeménye tükrében (A *Fohászkodás* körbenjárása). – *ItK* 81, 1977, 1–22.
644. MARTINKÓ András: Egy Ady-vers olvasása közben. („Ádám hol vagy?"). – *ItK* 81, 1977, 464–479.
645. MATIJEVICS Lajos: Csépe Imre kicsinyítőképzői. – *Üzenet* 7, 1977, 4, 253–256.
646. MOOIJ Jan Johann Albínn: *A Study of Metaphor.* – North-Holland Linguistic Series 27; Amsterdam – New York – Oxford: 1976, 189 p | *Helikon* 23, 1977, 283–286 Csörögi István.
647. MONOSTORI Imre: A költői eszközrendszer és a funkció kapcsolata a Zöld erdő harmatját... kezdetű bújdosóénekben. – *Mtan* 20, 1977, 74–76.
648. MÓZES Huba: Szabédi szépprózája. – *NyIrK* 21, 1977, 22–32.
649. MÜLLER Günther: *Morphologische Poetik.* Gesammelte Aufsätze. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1974, 280 p | *Helikon* 23, 1977, 486–487 Kocziczky Éva.
650. *A novellaelemzés új módszerei.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971, 334 p | *ItK* 81, 1977, 126–129 Kiss Ferenc.
651. OSOLSOBE Ivo: Sémiotické sympozium v Budapesti. – *SS* 38, 1977, 3, 253–255 (Szemiotikai szimpozium Budapesten, 1976.).
652. PAPP Tibor: A költészet bomlasztó ereje nélkül mi a valóság? (Hozzászólás a III. Anyanyelvi Konferencián). – *MMűhely* 15, 53 1977, 55–59.
653. PÁSKÁNDI Géza: Költői nyelvünk egyéni változatai és a táj (Dsida Jenő emlékének). – *Táj* 31, 6, 1977, 40–48.
654. PÉTER Mihály: Még egyszer „a költészet grammatikájáról" (Egy Puskin vers ürügyén) – *FilKözl* 23, 1977, 161–170.
655. POLYÁK Márta: Sinkó Ervin A dög című elbeszélésének szemiotikai megközelítése. – *ÚjSymp* 13, 1977, 142 febr., 54–55.
656. POMOGÁTS Béla: A szöveg alatt (Bújdosó Alpár versének margójára). – *MMühely* 15, 51, 51–54.
657. RÁBA György: Ady lírája – túl a szimbolizmuson. – *ItK* 81, 1977, 498–518.
658. RÉZ András: A műalkotás kommunikációelméleti helye. – *ATJ* 1977, 164–170.
659. RICHARDS I. A.: A metafora. – *Helikon* 23, 1977, 120–128.
660. ROT Sándor: Az irodalmi szöveg a kibernetika és az információelmélet tükrében (a dekódolási stilisztika problémáihoz). – *FilKözl* 23, 1977, 302–310.
661. SOMKUTI Éva: Verselemzések (Vörösmarty Mihály: A merengőhöz, Laurának). – *Mtan* 20, 1977, 60–62.
662. *Stilisztikai tanulmányok.* Válogatta és az utószót írta MURVAI Olga. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976, 255 p | *NyIrK* 21, 1977, 237–238 P. Dombi Erzsébet.

663. *The Structure and Semantics of the Literary Text.* Ed. by Mihály PÉTER. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 144 p.
664. *The Structure and Semantics of the Literary Text.* Ed. by Mihály PÉTER. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 144 p | *ALitH* 19, 1977, 205–206 Fried István. *Helikon* 23, 1977, 370–371 Fried István.
665. SÜPEK Ottó: Uvaky mad netodou správné analyzy literarnich textu. – *CLit* 25, 1977, 3, 262. (Értekezés az irodalmi szövegek helyes elemzésének módszereiről).
666. SZABÓ Zoltán: *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai.* – Kolozsvár–Napoca: Dacia Könyvkiadó, 1977, 215 p.
667. SZABÓ Zoltán: *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai.* – Kolozsvár–Napoca: Dacia Könyvkiadó, 1977, 215 p | *Igaz Szó* 25, 1977, 658–659 Bartha János.
668. SZABÓ Zoltán: Szecessziós sajátosságok Ady stílusában. – *NyIrK* 21, 1977, 12–21.
669. SZABÓ Zoltán: A szövegszemantika stilisztikai jelentősége. – *Nyr* 101, 1977, 468–481.
670. SZABÓ Zoltán: A századvégi impresszionizmus stílusformái. – *ItK* 81, 1977, 207–214.
671. SZABÓ József: Madách Tragédiájának „helyreállított" szövegű kiadásáról. – *Nyr* 101, 1977, 345–354 (Válasz PÁSZTOR Emilnek a *Nyr* 101. évfolyamában megjelent cikkére).
672. SZAPPANOS Balázs – BÉCSY Tamás – HARSÁNYI Zoltán: *Tanulmányok a műelemzés köréből.* Második kiadás. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 235 p.
673. SZATHMÁRI István: Milyen a mai költészet nyelve és stílusa? – *Anyanyelv* 1977, 107–122.
674. SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY: Berzsenyi verstípusairól. – *ItK* 81, 1977, 43–50.
675. SZILÁGYI Péter: Ady első szabadvers-korszaka (A *Minden Titkok* és *A menekülő Élet* szabadversei). – *ItK* 81, 1977, 555–572.
676. SZILÁGYI Péter: A *Szeretném, ha szeretnének* hangsúlyos alakzatai. – *It*(59) 9, 1977 989–1012.
677. SZILÁGYI Péter: Ady ritmikai pályaképe. – *Kritika,* 1977, 11, 14–15.
678. SZILÁGYI Péter: Megtorpanás (Ady Endre: Margita élni akar). – *Vil* 18, 1977, 230–234.
679. SZUROMI Lajos: Ady Endre: Párizsban járt az az ősz – Kocsi-út az éjszakában (Funkcionális metrikai elemzés). –*ItK* 81, 1977, 573–583.
680. *Tanulmányok a magyar impresszionista stílusról.* Szerkesztette SZABÓ Zoltán. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1976 (1977), 178 p.
681. TINYANOV Ju.: Az óda mint szónoki műfaj. – *Helikon* 23, 1977, 112–119.
682. TODOROV Tzvetan: *Trópusok és figurák.* – *Helikon* 23, 1977, 30–40.
683. TOMPA József: Földiekkel játszó... – *MNy* 73, 1977, 1–9.
684. VAJDA András: Pourquoi est-il difficile d'analyser la poésie moderne? – *AUBud–PhilMod* 8, 1977, 147–162.
685. VÉGH J. Mihály: Megjegyzések a prózaritmusról. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 117–131.
686. VIGH Árpád: A retorika újjászületése. – *Helikon* 23, 1977, 3–23.
687. VOIGT Vilmos: *Bevezetés a szemiotikába* (Uvod do semiotiky). – Budapest: Gondolat Kiadó, 1977, 217 p | *SLit* 24, 1977, 6, 740–743 Zsilka Tibor.
688. WACHA Imre: Az ihlet útja. – *Mtan* 20, 1977, 185–188.
689. ZENTAI Mária: Fény és árny szimbólikája *Az Apostol*-ban. – *ItK* 81, 1977, 72–89.

XIX. URÁLI (FINNUGOR) NYELVTUDOMÁNY ÉS ALTAISZTIKA (magyar vonatkozásokkal)

690. BERECZKI Gábor: Permi–cseremisz lexikális kölcsönzések. – *NyK* 79, 1977, 57–77.
691. BERGSLAND Knut: *Lappische Grammatik mit Lesestücken.* Aus dem Norwegischen übersetzt von Werner DONTELWILL. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 11. – Wiesbaden: 1976, 117 p | *NyK* 79, 1977, 394–395 Zaicz Gábor.
692. BUDENZ József: *Rövid mongol nyelvtan* (Mongol nyelvmutatványok). Közreadja: LIGETI Lajos. – Budapest: Kőrösi Csoma Társaság, 1977, 274–320 p. (A NyK 21. kötetében megjelent művek fotomech. utánnyomása).

693. DOMOKOS Péter: A nemzetiség és az egyetemesség kérdése, viszonyának alakulása az uráli népek irodalmában. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 255–273.
694. *Fenno-ugristica I–II.* (Trudy po finnougrovedeniju) Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 344, 382. – Tartu: 1975, 421 p; 1976, 162 p | *NyK* 79, 1977, 434–436 Mikola Tibor.
695. *Forschungsstätten für Finnougristik in Ungarn.* Szerkesztette GULYA János és HONTI László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 165 p + 1 p fényképmelléklet | *NyK* 79, 1977, 429–430 Keresztes László.
696. *Zum IV. Internationalen Finnougristenkongress in Budapest 1975.* Beiträge aus dem Instituto Universitarió Orientale di Napoli. Seminario di studi dell Europa Orientale. – Napoli: 1975, 7+21+6+10+11 p | *NyK* 79, 1977, 427–429 A. Jászó Anna.
697. FUTAKY István: *Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen.* Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica. Band 10. – Wiesbaden: 1975, 96 p | *NyK* 79, 1977, 444–449 Hartmut Katz.
698. GANSCHOW Gerhard: Finnisch-ugrische und obiugrische Lautgeschichtsforschung. – *AUSz–SEL* 21, 1977, 235–254.
699. *Pervaja naucnaja grammatika udmurtskogo jazyka.* – Iževsk: Izd.-vo „Udmurtija", 1975, 15+113+17 p | *NyK* 79, 1977, 384–387 Csúcs Sándor.
700. HAARMANN Harald: *Die finnisch-ugrischen Sprachen. Soziologische und politische Aspekte ihrer Entwicklung.* Unter Mitarbeit von Anna-Lissa VARRI-HAARMANN. Fenno-Ugrica, Band 1. Hrsg. von H. HAARMANN – A.-L. VARRI-HAARMANN. – Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1974, 313 p | *NyK* 79, 1977, 372–374 Pusztay János *MNy* 73, 1977, 114–117 Domokos Péter.
701. HAUZENBERG Anu Reet: *Nazvanija žyvotnih v komi jazyke.* Sravnitel'no- istoričeskij analiz. – Tallin: 1972, 238 p | Reingart BROICHER SCHMIDT: *Struktur, Semantik und Dialektgeographie syrjänischer Tiernamen.* Münchener Universitäts-Schriften. Finnisch-Ugrische Bibliothek Band 2. – München: Wilhelm Fink verlag, 1975, 323 p | *NyK* 79, 1977, 376–384 Károly Sándor.
702. HELIMSKIJ E.: Tonal'nyje oppozicii v uralskih jazykah. – *NyK* 79, 1977, 3–55.
703. HONTI László – RUSVAI Julianna: Pimi osztják szövegek. – *NyK* 79, 1977, 223–232.
704. KECSKEMÉTI István – ZAICZ Gábor: Norvég lapp a tergo toldaléktár. – *NyK* 79, 1977, 79–103.
705. KONONOV A. N.: Terminology of the Definition of Cardinal Points at the Turkic Peoples. – *AOH* 31, 1977, 61–76.
706. A. KÖVESI Magda: A finnugor nomenverbumok kérdéséhez. – *MNy* 73, 1977, 188–194.
707. KÜNNAP Ago – PALMEOS Paula – SEILENTHAL Tonu: *Pohja ja itta.* Lehekülgi meie sugulaskeelte uurimisloost. – Tallinn: 1974, 198 p | *NyK* 79, 1977, 437–438 Domokos Péter.
708. LAZAR Oscar: *The Formation of Abstract Nouns in the Uralic Languages.* – Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica 10; Uppsala: Almquist and Wiksell, 1975, 334 p | *NyK* 79, 1977, 431–432 Honti László.
709. MÁRK Tamás: *Finn társalgási zsebkönyv.* – Budapest: Tankönyvkiadó, 1977, 215 p.
710. MÁRTONFI Ferenc: Fonológia és nyelvszövetségek, avagy a korszerű nyelvészetről (Megjegyzések Hartmut KATZ: *Generative Phonologie und phonologische Sprachbünde des Ostjakischen und Samojedischen.* – Finnisch-Ugrishe Bibliothek 1; München: Wilhelm Fink Verlag, 1975, 159 p). – *NyK* 79, 1977, 403–427.
711. A. MOLNÁR Ferenc: Az első magyar utazók a cseremiszek és a finnek között. – *NyK* 79, 1977, 217–222.
712. MIKOLA Tibor: *Die alten Postposition des Nenzischen (Juraksamojedischen).* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, 242 p *NyK* 79, 1977, 387–391 Vértes Edit.
713. MORAVCSIK Gyula: *Az onogurok történetéhez.* – Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 27, 1977, 37 p (Utánnyomás, Budapest, 1930).
714. *Suomalais-ugrilaiset.* Szerkesztette HAJDÚ Péter. Fordította KARANKO-PAP Outi. – Helsinki – Budapest: Suom. Kirjall. Seura – Corvina Kiadó, 1975 | *FUF* 42, 1977, 1–3, 203–207 Laaksonen Pekka.
715. SZABOLCSI Anna: On a grammatical aspect of Ostyak parallelism. – *LSci* 41, 1977, 17–18.

716. SZOPORI N. Lajos: J. S. Runeberg és a finn hazafias líra első szakasza (Három költemény összehasonlító vizsgálata). – *NyK* 79, 1977, 269–285.
717. Uutta uralilaisista (Autor: J. J.). – *Virittäjä* 81, 1977, 1, 101–103 (Újdonságok az uráliakról. A szerző a köv. magyar kiadványokat ismerteti: DOMOKOS Péter: Medveének. GULYA János: A vizimadarak népe. HAJDÚ Péter: Uráli népek. LIPTÁK Pál: A finnugor népek antropológiája. DIENES István: A honfoglaló magyarok és ősi hiedelmeik. FODOR István: A finnugor régészet fő kérdései. BALOGH István: A magyar paraszti életforma kialakulása stb.).
718. *Uráli népek* (Nyelvrokonaink kultúrája és hagyományai). Szerkesztette HAJDÚ Péter. – Budapest: Corvina Kiadó, 1975, 321 p + 16 melléklet | *NyK* 79, 1977, 430–431 Bereczki Gábor.
719. Szempontok a Kalevalához (*Uráli népek.* Szerk. HAJDÚ Péter. – Budapest: Corvina Kiadó, 1975, angol változat: 1977) | *MNy* 73, 1977, 235–239 Korompay Bertalan.
720. VÁSÁRY István: *Susan* and *Süsün* in Middle Turkic Texts. – *AOH* 31, 1977, 51–59.
721. VEENKER Wolfgang: *Materialien zu einem onomasiologisch-semasiologischen vergleichenden Wörterbuch der uralischen Sprachen.* – Hamburger Uralistische Forschungen I; Hamburg: 1975, XXV + 445 p | *NyK* 79, 1977, 432–434 Sz. Bakró-Nagy Marianne.
722. VÉRTES Edith: *Morphonematische Untersuchung der ostjakischen Vokalharmonie.* – Biblioteca Uralica 2; Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 191 p.
723. *Voprosy marijskogo jazyka.* Sbornik statej k 60-letiju so dnja roždenija professora N. T. Pengitova. – Joskar-Ola: 1975 | *NyK* 79, 1977, 450–452 Szíj Enikő.

A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1977

Összeállította: S. Gémes Magda

TARTALOM

A. ÁLTALÁNOS

I. Bibliográfia, lexikon
II. Kutatók
III. Kutatások, tanulmányok
IV. Múzeológia
a) Múzeumok
b) Kiállítások
c) Konferenciák, értekezletek
V. Népi műemlékvédelem

B. NÉPEK, NÉPCSOPORTOK, TÁJAK

I. Népek, népcsoportok
II. Tájak

C. TÁRGYKÖRÖK

I. Település, építkezés
II. Földművelés, növénytermesztés, erdőgazdálkodás
III. Halászat, rákászat
IV. Méhészet
V. Állattartás, pásztorkodás
VI. Közlekedés, teherhordás, híradás
VII. Kereskedelem
VIII. Táplálkozás
IX. Népművészet, mesterség, kézmű- és kisipar, ipar, céh
a) Általános kérdések, tanulmányok
b) Hímzés
c) Szőttes
d) Faragás, festés
e) Mesterség, kézmű- és kisipar
f) Céhek, céhemlékek
g) Népművészek
X. Viselet
XI. Társadalom
a) Általános művek, tanulmányok
b) Család, rokonsági kapcsolat

c) Nevek
d) Osztályok, rétegek
e) Jog
XII. Néphit, orvoslás, természetismeret
XIII. Szokás, hagyomány
a) Általában
b) Az emberi élet
c) Az esztendő
d) Munka
XIV. Népköltészet, népdal
a) Gyűjtemények, tanulmányok
b) Mese
c) Monda
d) Legenda
e) Epika, ballada, história
f) Kisebb műfajok
1. Elbeszélés, anekdóta
2. Találóskérdés, közmondás, szólás, vicc
3. Vallásos szöveg, ima
4. Paraszti önéletírás
XV. Munkásfolklór
XVI. Népzene, zenetörténet
XVII. Tánc
XVIII. Játék
XIX. Színjátszás

Források rövidítése

A.Ethn.	Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae, Bp.
Agrártört.Sz.	Agrártörténeti Szemle, Bp.
AMET.	Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca
BÉ.	Békési Élet, Békéscsaba
Bot.Közlem.	Botanikai Közlemények, Bp.
Dunatáj	Dunatáj, Szekszárd
Életünk	Életünk, Szombathely
Ethn.	Ethnographia, Bp.
Ethn.Slav.	Ethnologia Slavica, Bratislava
FA.	Folklor Archivum, Bp.
F.M.	Finkst Museum. Finska Fornminnesföreningen, Helsingfors
Forrás	Forrás, Kecskemét
Gyógyszerészet	Gyógyszerészet, Bp.
Hét	Hét, Pozsony
Híd	Híd, Újvidék
HMÉ.	A Hajdúsági Múzeum Évkönyve, Hajdúböszörmény
Hon.	Honismeret, Bp.
Hung.K.	Hungarologiai Közlemények, Újvidék
Irod.Újs.	Irodalmi Újság, Párizs
Isz.	Irodalmi Szemle, Pozsony
Jel.	Jelenkor, Bp.
JfVuK.	Jahrbuch für Volkskunde und Kulturgeschichte, Berlin

JPMÉ.	A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. Annales Musei de Jano Pannonico Nominati, Pécs
Kist.L.	Kistenyésztők Lapja, Bp.
Kortárs	Kortárs, Bp.
Korunk	Korunk, Kolozsvár
Kotiseutu	Kotiseutu, Helsinki
Könyvtár	Könyvtár. A Művelődés c. folyóirat melléklete, Bukarest
Kritika	Kritika, Bp.
Lát.	Látóhatár, Bp.
Létünk	Létünk, Újvidék
Matyóföld	Matyóföld, Mezőkövesd
MFMÉ.	Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged
MHOMK.	A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, Miskolc
M.képes Újs.	Magyar Képes Újság, Eszék
MKur.	Magyar Kurir, Bp.
M.Műev.	Magyar Műemlékvédelem, Bp.
MNy.	Magyar Nyelv, Bp.
M.Tud.	Magyar Tudomány, Bp.
Múzsák	Múzsák. Múzeumi Magazin, Bp.
Műev.	Műemlékvédelem, Bp.
Műv.	Művelődés, Bukarest
NÉ.	Néprajzi Értesítő, Bp.
Népi kult.-népi társad.	Népi kultúra – népi társadalom. A MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve, Bp.
Népr.K.	Néprajzi Közlemények, Bp.
Newsletter	Newsletter, Turku
NH.	Néprajzi Hírek, Bp.
NMMÉ.	Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, Salgótarján
Nyelv.- és Ir.K.	Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Kolozsvár
Nyr.	Magyar Nyelvőr, Bp.
Pal.	Palócföld, Balassagyarmat
Slov.Nár.	Slovenský Národopis, Bratislava
Somogy	Somogy, Kaposvár
Sopr.Sz.	Soproni Szemle, Sopron
Süd-ost.A.	Südostdeutsches Archiv, München
Stud.IMP.	Studia Instrumentorum Musicae Popularis, Berlin
Stud.Com.	Studia Comitatensia. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból, Szentendre
Stud.Mus.	Studia Musicologica, Bp.
Szab.-Szatm.Sz.	Szabolcs-Szatmári Szemle, Nyíregyháza
SzBBÁMÉ.	A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve, Szekszárd
Szoc.nev.	Szocialista nevelés, Pozsony
Szovj.Etn.	Szovjetszkaja Etnografia, Moszkva
Technikatört.Sz.	Technikatörténeti Szemle, Bp.
Területrendezés	Területrendezés, Bp.
Tört.Sz.	Történelmi Szemle, Bp.
Tribus	Veröffentlichungen des Linden-Museums, Stuttgart
Tt.	Tiszatáj, Szeged
ÚjA.	Új Aurora, Békéscsaba
ÚjIr.	Új Írás, Bp.
Ut.	Utunk, Kolozsvár
Üz.	Üzenet, Szabadka
Val.	Valóság, Bp.
Vasi Sz.	Vasi Szemle, Szombathely
Vig.	Vigilia, Bp.

A. ÁLTALÁNOS

I. Bibliográfia, lexikon

1. GÉMES Magda, S.: A magyar néprajztudomány bibliográfiája. 1976. = NH. 1977, VI. 141–228.
2. SÁNDOR István: A magyar néprajztudomány bibliográfiája. 1850–1870. Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfiájához. Szerk. –. Bp. 1977, Akadémiai K. 1165 p.
3. Magyar Néprajzi Lexikon. Főszerk. Ortutay Gyula. Készült az Akadémiai Kiadó Lexikonszerkesztőségében az MTA Néprajzi Kutató Csoport irányításával. 1. köt. A–E. Bp. 1977, Akadémiai K. 752 p. 10 t.

II. Kutatók

BALASSA IVÁN

4. ORTUTAY Gyula: Balassa Iván köszöntése. Anniversary of Iván Balassa. = Ethn. 1977. 209–210.
5. Balassa Iván irodalmi munkássága. Összeállította Regdonné Bagi Mária. Iván Balassa's bibliography, compiled by Maria Regdon-Bagi. = Ethn. 1977. 210–223.

BERZE NAGY JÁNOS

6. BANÓ István – FÜLÖP Lajos: Egy néprajztudós műhelyéből. Berze Nagy János levélhagyatéka. Szerk. –, –. Pécs 1977, Baranya Megye Tanácsa. 313 p. 1 t.

DÉGH LINDA

7. HERRANEN, Gun: Linda Dégh in the Nordic countries. = Newsletter. V, 1977, 4; 2–4.

DEMÉNY JÁNOS

8. GÁL István: Bartók Béla leveleinek margójára. Demény János érdemei a Bartók-kutatásban. = Tt. XXXI, 1977. 6; 89–92.

HONTI JÁNOS

9. DÖMÖTÖR Tekla: The folklore genre theory of János Honti. = A.Ethn. XXVI, 1977. 25–36.

HUNFALVY PÁL

10. ZSIGMOND Gábor: Hunfalvy Pál útja az embertudománytól az etnográfiáig. Pál Hunfalvy's way from the science of man' to ethnography. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 207–251. Bibliogr. 250–251.

IPOLYI ARNOLD

11. CSÁKY Károly: Ipolyi Arnold munkássága. = Hét. XXII, 1977. 41; 11.

JANKÓ JÁNOS

12. BALASSA Iván: Die Studienreise von János Jankó in Finland im Jahre 1897. – F.M. LXXXI, 1974(1977), 76–81. – Jankó János néprajzkutató 1868–1902.

KELEMEN LAJOS

13. CSEGEZI Sándor: Kelemen Lajos száz éve. – NH. 1977. 133–137.

KISS LAJOS

14. ORTUTAY Gyula: Kiss Lajos emlékezete. – Tt. XXXI, 1977. 4; 64–66.
15. TÓBIÁS Áron: „Az erkölcsi törvény bennünk..." Kiss Lajos életműhelyéről. – Tt. XXXI, 1977. 4; 67–71.

KÓS KÁROLY

16. BENKŐ Samu: Búcsú Kós Károlytól. – Tt. XXXI, 1977. 10; 95–96.
17. CSEGEZI Sándor: Kós Károly 1883. XII. 16. – 1977. VIII. 24. – NH. 1977. 129–132.
18. CSERES Tibor: Hűség és magatartás. – Ut. XXXII, 1977. 35; 2. – Kós Károly.
19. DÁVID Gyula: Egy életmű a kiteljesedés pillanatában. – Ut. XXXII, 1977. 35; 2. – Kós Károly.
20. DOMOKOS Géza: Kós Károly sírjánál. – Ut. XXXII, 1977. 35; 1.
21. HAAS György: Búcsú Kós Károlytól. – Irod. Újs. XXVIII, 1977. 11–12; 13.
22. KÁNYÁDI Sándor: Kós Károly (1883–1977). Kós Károly arcképe alá. – Műv. XXX, 1977. 8; 30.
23. KÓS Károly: A közügyekről. Utolsó beszélgetés... – Ut. XXXII, 1977. 35; 3–4.
24. Kós Károly 1883–1977. – Korunk. XXXVI, 1977. 800.
25. Kós Károly 1883–1977. – Ut. XXXII, 1977. 35; 1.
26. LÁSZLÓFFY Aladár: Kós Károly reneszánsza. – Ut. XXXII, 1977. 35; 1.
27. MAROSI Péter: Egy legenda sorsáról. – Ut. XXXII, 1977. 35; 2. – Kós Károly.
28. POMOGÁTS Béla: Kós Károly halálára. – Üz. VII, 1977. 666–667.
29. SZÉNÁSSY Zoltán: Emlékezés Kós Károlyra. – Hét. XXII, 1977. 39; 11.
30. TURCZEL Lajos: Kós Károly (1883–1977). – ISz. XX, 1977. 941–942.
31. Meghalt Kós Károly. – M.képes Újs. XXVI, 1977. 18; 23.

LAJOS ÁRPÁD

32. MORVAY Péter: Búcsú Lajos Árpádtól. – Hon. 1977. 1; 32–33.
33. SZABADFALVY József: Lajos Árpád 1911–1976. – Ethn. 1977. 577–579.
34. VIGA Gyula: Lajos Árpád (1911–1976). – MHOMK. XVI, 1977. 145–149.

LUBY MARGIT

35. MOLNÁR József: Luby Margit 1885–1976. – Hon. 1977. 1; 30–32.
36. ORTUTAY Gyula: Luby Margit (1885–1976). – Ethn. LXXXVIII, 1977. 147–149.

MANGA JÁNOS

37. DÖMÖTÖR Tekla: Manga János 1906–1977. – Ethn. 1977. 574–576.
38. KÜLLŐS, Imola: János Manga. (1906–1977) – A.Ethn. XXVI, 1977. 381–384. Bibliogr. 383–384.
39. KÜLLŐS Imola: Manga János emlékére. 1906–1977. – NH. 1977. 123–129. – Manga János műveinek válogatott bibliográfiája. 126–129.

40. MÓZSI Ferenc: Emlékezés Manga Jánosra. – Hét. XXII, 1977. 49; 15.
41. UŐ.: Emlékül hagyom... Emlékezés Manga Jánosra (1906–1977). – Szoc.nev. XXIII, 1977. 4; 122–123.

MOLNÁR ISTVÁN

42. BERECZKI Károly: A múzeum szolgálatában. – Műv. XXX, 1977. 5; 32–33. – Molnár István a székelykeresztúri múzeum vezetője.

NAGY OLGA

43. GUNDA, Béla: Unkarilainen saduntutkija Romaniassa. – Kotiseutu. VI, 1977. 186–190. – Nagy Olga.

RÓHEIM GÉZA

44. GUNDA Béla: Róheim leveleiből. Selection from the letters of Géza Róheim. – Ethn. 1977. 595–599.
45. VEREBÉLYI, Kincső: On the 85th anniversary of Géza Roheim the Hungarian forerunner of psychoanalytic anthropology. – A.Ethn. XXVI, 1977. 208–218. Bibliogr. 216–218.
46. UŐ.: Róheim Géza. – Ethn. 1977. 580–595.

SÁNDOR ISTVÁN

47. -i. -n. (Kápolnai Iván): Sándor István 70 éves. – Matyóföld. 1976–1977. 98–100.

SZABÓ T. ATTILA

48. BALASSA Iván: Szabó T. Attila 70 éves. Attila Szabó T. seventy years old. – Ethn. LXXXVIII, 1977. 149–152.

TAKÁCS JENŐ

49. SUPPAN, Wolfgang: Jenő Takács. Dokumente, Analysen, Kommentare. In Zusammenarbeit mit Lujza Tari. Eisenstadt 1977, Burgenländisches Landesarchiv. 204 p., illusztr. (Burgenländische Forschungen. Heft 66.) Kottával.

VÁMSZER GÉZA

50. KÓS Károly: A népét szolgáló írástudó példája. Vámszer Géza pályaképe. – Korunk. XXXVI, 1977. 549–550.

VENCZEL JÓZSEF

51. TÁRKÁNY SZÜCS Ernő: Öt éve halt meg Venczel József. – NH. 1977. 137–139.

III. Kutatások, tanulmányok

52. BARABÁS Jenő: A magyarság anyagi műveltsége a VI–IX. században. (A néprajzi kutatások tanulságai.) – Magyar őstörténeti tanulmányok. 1977. 15–22.
53. UŐ.: Možnosti etnokartografického znárornenia vývinu kultúry a tradície. Vozmozsnoszti etnograficseszkogo izobrazsenija razvitija kul'turü i tradicii. Möglichkeiten der ethnokartographischen Darstellung der Entwicklung der Kultur und der Tradition. – Slov.Nár. XXV, 1977. 375–384.

54. DANKÓ Imre: Opuscula ethnographica. Válogatott tanulmányok. Debrecen 1977. 470 p. Illusztr. Bibliogr. a fejezetek végén. Deutsche Zusammenfassung.
55. EGYED Ákos: Jegyzetek a helytörténetkutatásról, különös tekintettel a falutörténetre 1. A kutatómunka alapjai. = Műv. XXX, 1977. 5; 27–28.
56. UŐ.: Jegyzetek a helytörténetkutatásról, különös tekintettel a falutörténetre 2. A falutörténet és művelői. = Műv. XXX, 1977. 6; 11–13.
57. GRÁFIK Imre: Tulajdonjelek a népi kultúrában. (Elemzési lehetőségek entrópia analízissel.) Property signs in traditional culture. Znaki szobsztvennoszti v narodnoj kul'ture. = A társadalom jelei 1977. 40–44.
58. GUNDA Béla: Előszó. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 1–2.
59. HOPPÁL Mihály: Bevezetés az etnoszemiotikába. Introduction to ethnosemiotics. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 45–71. Bibliogr. 68–71.
60. IKVAI Nándor: Az Ipoly menti falvak néprajzi képe. (A „felderítő kérdőív" tanulságai.) Ethnographisches Bild der Dörfer Längs des Flusses Ipoly. (675–676. p.) = Stud. Com. V, 1977. 627–646. Illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben: 645–646.
61. KATONA Imre: A magyarországi néprajztudomány 150 éve. = Létünk. VII, 1977. 6; 121–133.
62. KÓSA László: Fragen der modernen ethnographischen Forschung in Ungarn. = Süd-ost.A. XIX/XX, 1976/77. 150–159.
63. MEL'NIK, V.M.: Ukrainszko-vengerszkie otnosenija v ukrainszkom fol'klore karpatszkogo regiona. = Szovj.Etn. 1977. 5; 93–105. – A kárpáti terület ukrán szellemi néprajzában tükröződő ukrán-magyar kapcsolatok.
64. MORVAY Péter: Egy fontos atlaszmunka folytatásáért. A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyagának és szókincsének országos gyűjtése. = Hon. 1977. 2–3; 70–73.
65. NÉMETH Péter: Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV. Néprajz. Szerk. –. Sajtó alá rend.: Erdész Sándor. Nyíregyháza 1977. Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács. 154 p. (Jósa András Múzeum kiadványai 10.) Soksz.
66. UŐ.: Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. Szerk.: –. Sajtó alá rend. Erdész Sándor. Nyíregyháza 1977, Szabolcs Szatmár Megyei Tanács. 145 p. illusztr. (Jósa András Múzeum Kiadványai 8.) Bibliogr. 127–135.
67. SCHEIBER Sándor: Folklór- és tárgytörténet. I–II. 2. bőv. és jav. kiad. Bp. 1977, Magyar Izraeliták Orsz. Képviselete. 2 db. illusztr.
68. SOZAN, Michael: The history of hungarian ethnography. Washington 1977, University Press. VII, 437 p. Bibliogr.344–420. p.
69. SZABÓ Ferenc: Gyomai tanulmányok. Szerk. –. Gyoma 1977, Gyoma Nagyközség Tanácsa. 657 p. 18 t. 1 térk.mell. Bibliogr. a fejezetek végén.
70. TIMAFFY László: A néprajzi anyag felhasználása a történelem szakkörökben. Bp. 1977, Tankönyvkiadó. 94 p. Illusztr. (Történelemszakköri füzetek 12.)
71. VÁMSZER Géza: Életforma és anyagi műveltség. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok (1930–1975). Bukarest 1977, Kriterion. 304 p. illusztr.
72. VÁNDOR Ágnes: A társadalmilag hagyományozott jelek a kultúrában. Socially inherited signs in culture. Obscsesztvenno naszledуemüe znaki v kul'ture.= A társadalom jelei. 1977. 180–185.
73. VASS Tibor: Jelbeszéd az ózdi finomhengerműben. Zeichnensprache im Feinwalzwerk von Ózd. Miskolc 1977, Herman Ottó Múzeum. 119 p. illusztr. (Borsodi Kismonográfiák 5.)
74. VOIGT Vilmos: Bevezetés a szemiotikába. Bp. 1977, Gondolat. 216 p. 1 t. Bibliogr. 205–217. p.

IV. Muzeológia

A) MÚZEUMOK

75. CSEKE Péter: Erdély Néprajzi Múzeuma: a népi kultúra egyetemes és sajátos vonásainak kincsestára. Beszélgetés Kós Károllyal az Erdélyi Néprajzi Múzeum osztályvezetőjével. = Műv. XXX, 1977. 7; 18–22.

76. FAGGYAS Jenő – PALOV József – GRIN Igor: Falusi múzeumokról. = Hon. 1977. 2–3; 15–20.
77. FAGGYAS Jenő: A tarpai falumúzeum. = Hon. 1977. 2–3; 15–16.
77/a. GRIN Igor: A békéscsabai szlovák tájház. = Hon. 1977. 2–3; 19–20.
78. KÓS, Károly: Obiecte de os si corn in colectiile muzeului etnografic al Transilvaniei. Objects of bone and horn in the collection of the Ethnographical Museum of Transylvania. = AMET. IX, 1977. 71–107. illusztr. Bibliogr. 106–107.
79. MÁNDOKI László: Hodó Mihály a JPM Néprajzi Osztályának gyűjteményeiben. Gegenstände des Mihály Hodó in der Sammlung der ethnographischen Abteilung des Janus Pannonius Museums. Predmeti čobanina Mihály-a Hodó-a u zbirkama Etnografskog odjela Muzeja Janus Pannonius. = JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977). 203–215.

B) KIÁLLÍTÁSOK

80. GÁBORJÁN Alice: A szűr. Katalógus. Írta –. Bp. 1977, Borsodm.ny. Miskolc. 16, 20 p. illusztr. (Népviseletek 1.) – Kiállítás a Néprajzi Múzeumban, Budapest 1977. okt. 14. – 1979.
81. KOVÁCS Ilona, S.: Magyar pásztorművészet. Kiállítás. Budapest, Néprajzi Múzeum. 1977. május 20–1979. Rend. és a katalógust írta –. Bp. 1977, Főv. ny. 24, 45 p., illusztr.
82. LUKÁCS László: Népi bútorok Fejér megyében. Bauernmöbel aus dem Komitat Fejér. Székesfehérvár, István Király Múzeum, 1977. április 8.–május 25. A kiállítást rend. és a katalógust bev. –. Székesfehérvár 1977, Fejérm.ny. 23 p., illusztr. (Az István Király Múzeum közleményei D. sor. 116.)
83. SZABÓ Tünde, L.: Szabadtéri néprajzi gyűjtemény Szennában. = Somogy. 1977, 4; 84–86.
84. SZABOLCSI Hedvig: Magyar népi bútorok. Kiállítás a Néprajzi Múzeumban. Hungarian peasant furniture. Exhibition of the Ethnographical Museum, Budapest. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 155–158.
85. TÁBORI György: Parasztszoba a békési Jantyik Mátyás Múzeumban. = BÉ. XII, 1977. 64–69.
86. TORNAI József: Fafaragók és tükröskészítők virtusa. Pásztorművészet a Néprajzi Múzeumban. = Kortárs. XXI, 1977. 1333–1334.

C) KONFERENCIÁK, ÉRTEKEZLETEK

87. F(ÖLDES) L(ÁSZLÓ): Konferencia Tiszazug állattartásáról. = Kist.L. 1977. 12; 30.
88. GAZDA Anikó: Az ICOMOS „Falusi műemléki együttesek védelme" című konferenciáról és ennek tanulságairól. = Területrendezés. 1977. 4; 112–115.
89. ISTVÁNOVITS Márton: Komikum a folklórban. = M.Tud. LXXXIV, új folyam XXII, 1977. 139–141. – MTA Néprajzi Kutató Csoport Folklór Osztályának 1976. okt. 18–20. konferenciájáról.
90. KRIZA Ildikó: Komikum a folklórban. Symposium on comic elements in folklore. = Ethn. 1977. 602–604.
91. ORTUTAY Gyula: Bevezető sorok egy konferenciához. = Műev. XXI, 1977. 66. – ICOMOS „Falusi építészeti együttesek védelme" c. konferenciája.
92. VOIGT Vilmos: Finn-magyar műfajelméleti tanácskozás. Finnish-Hungarian Symposium on Genre-Theory. = Ethn. 1977. 600–602.
93. Jel és jelentés a társadalmi kommunikációban. Az 1976. november 26-i konferencia anyaga. Szerk. Józsa Péter. Bp. 1977, MTA Szemiotikai Munkabizottság Népművelési Intézet Kutatási Osztálya. 190 p. (Jeltudományi dokumentumok 1.)
94. Jel és jelentés a társadalmi kommunikációban. Az 1976. november 26-i konferencia vitája. = Jel és jelentés a társadalmi kommunikációban. 1977. 97–190. – Voigt Vilmos hozzászólásával.
95. Palóckutatás. Tudományos tanácskozás. Rend. MTA Néprajzi Kutatócsoport etc. Bakó Ferenc referátumával. = NMMÉ. XXIII, 1977. 5–91. – Barabás Jenő etc. hozzászólásával.

V. Népi műemlékvédelem

96. BAKÓ Ferenc: Topográfia és népi műemlékvédelem Heves megyében. = Műev. XXI, 1977. 103–107.
97. BARCZA Géza: A népi építészeti emlékek védelme. = Műev. XXI, 1977. 71–85.
98. BÁRDOSI János: A népi műemlékek mentési módszerei, eredményei és tanulságai Vas megyében. = Életünk. 1977. 353–359.
99. GAZDA Anikó: Népi műemlékeink fenntartása településeink jellegének megőrzésére. = Műev. XXI, 1977. 91–95.
100. ISTVÁNFFI Gyula: Népi épületemlékek felmérése – építészet – építészképzés. = Műev. XXI, 1977. 108–110.
101. ROMÁN András: A magyarországi népi műemlékek fogalomkörének meghatározása. = Életünk. 349–353.
102. SISA Béla – GEÖNCZEÖL László: Csongrád-Belváros népi építészeti együttesének távlati hasznosítása. = Műev. XXI, 1977. 86–90.
103. UŐ.: A Műemlékfelügyeleti Osztály 1973–1974. évben végzett népi építészeti tervezési és helyreállítási munkái. = M.Műev. 1973–1974. 1977. 351–356.
104. SOLTI Pál – FALLER László: Irodalom a népi műemlékek védelméhez. (1945–1976.) = Műev. XXI, 1977. 115–121.
105. WIRTH Péter: A szatmárcsekei református temető védelme. = Műev. XXI, 1977. 96–102.

B. NÉPEK, NÉPCSOPORTOK, TÁJAK

I. Népek, népcsoportok

106. BELITZKY János: A palóc név és a palóc néprajzi csoport eredetéhez. = Pal. 1977. 6; 22–23.
107. BRETTER Emánuel: A barcasági csángók néprajza, népművészete és népköltészete. Részleges bibliográfia. = Könyvtár. 1977. 2; 20–22.
108. DOMOKOS Pál Péter: Zöld Péter Csöbörcsökben. = Hon. 1977. 5; 43–45. – Moldvába menekült csángómagyarokról.
109. KISS Gyula: Matyó telepesek nyomában. Összeáll. –. = Matyóföld. 1976–1977. 42–61.
110. SÁNDOR István: Eredmények és feladatok a matyók néprajzának vizsgálatában. = Matyóföld. 1976–1977. 25–33.
111. VERES János: Kutatóárok. Meditáció a palócok eredetéről. = Pal. 1977, 6; 19–22.

II. Tájak

112. BÁLINT Sándor: A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népélete. 2. Das „Geschlecht von Szöged". Das Volksleben in der Gegend um Szeged. 2. = MFMÉ. 1976–77(1977). 2; 5–420. illusztr. – Az 1. köt.-et ld. MFMÉ. 1974–75(1976). 2; 5–627.
113. DALA József: Lassú hullámverés. A híres Mezőkövesd 1935 táján. = Matyóföld. 1976–1977. 62–72.
114. FORCZEK Zoltán – JANÓ Ákos: Szank község története. Kecskemét 1977, Petőfi ny. 119 p. illusztr.
115. GÁL Balázs: Szülőfalum, Tákos. = Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV. 1977. 21–54. illusztr.
116. GUTTMANN Miklós: Nárai földrajzi nevei. Geographische Namen in Dorf Nárai. Geografi-cseszkie nazvanija Nara. = Vasi Sz. XXXI, 1977. 410–418.
117. HÁLA József: Földrajzi nevek az Ipoly mentén. Geographische Namen Längs des Flusses Ipoly. (674–675. p.) = Stud. Com. V, 1977. 585–625. Térképekkel. Bibliogr. a jegyzetekben: 622–623.

118. HEGYI András: Szőreg és népe. Szerk.: –. Szeged 1977, Megyei Városi Tanács V. B. Művelődési Oszt. 403 p. 40 t. 5 térk. Bibliogr. a lábjegyzetekben.
119. HÉVVIZI Sándor: Gyoma földrajzi nevei. = Gyomai tanulmányok. 1977. 421–483.
120. KISS Ákos: Tinnye, Uny régebbi története, közbirtokosságának kezdetei. 1526–1711. Bp. 1977, Komárom Megyei Múzeumok. 159 p. 6 t. Bibliogr. a fejezetek végén.
121. PALÁDI-KOVÁCS Attila: A palócföld kiterjedése. Palóckutatás. = NMMÉ. XXIII, 1977. 16–20.
122. PASTINSZKY Miklós – SÁRAY SZABÓ Éva, Tapolcainé: Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtése. Komárom megye. Tatabánya 1977, József Attila Megyei Könyvtár. 309 p. 3 térk.
123. REUTER Camilló: Csörsz árok. The Csörsz trench. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 440–448. Bibliogr. 446–448.
124. SZABÓ József: Szőreg földrajzi nevei. Geografska imena Siriga. = Szőreg és népe. 1977. 25–47.
125. SZABÓ Sándor: A Börzsöny-vidék helytörténeti adattára. Lokalgeschichtliche Datensammlung des Börzsöny-Gebietes. (661–662. p.) = Stud.Com. V, 1977. 43–69.
126. SZENTMIHÁLYI Imre: Hetés és Lendvavidék néprajzi sajátosságai. Ethnographische Eigenarten von Hetés und der Lendvagegend. Zalaegerszeg 1977, Zala megyei Levéltár. 72 p. (Zalai gyűjtemény 7.) Bibliogr. 51–54.
127. UŐ.: A történeti Hetés. Die Gegend von Hetés in der Geschichte. Kraj Hetes v isztoricseszkom plane. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 412–436 p. 3 t. illusztr.
128. SZŰCS Sándor: Régi magyar vízivilág. Bp. 1977. Magvető. 311 p.
129. TÁLASI István: Kiskunság. Bp. 1977, Gondolat. 332 p. 16 t. (Magyar néprajz.) Bibliogr. 317–331.
130. Börzsöny néprajza. Ethnography of the Börzsöny mountains. Národopis Börzsönyu. Szerk. Ikvai Nándor. Szentendre 1977, Pest megyei Múzeumok Igazgatósága. 686 p. illusztr. Bibliogr. 647–658. p. (Studia Comitatensia 5.)

C. TÁRGYKÖRÖK

I. Település, építkezés

131. BAKÓ Ferenc: Bükki barlanglakások. Höhlenwohnungen im Bükk-Gebirge. Pescsernüe zsiliscsa v gorah Bükk. Habitations troglodytiques dans la montagne de Bükk. Miskolc 1977, Herman Ottó Múzeum. 136 p. (Borsodi kismonográfiák 3.)
132. BALASSA M. Iván: Az ágasfás-szelemenes tetőszerkezet a magyar népi építkezésben. Krüsa sz progonom na szpornüh sztolbah v vengerszkoj narodnoj arhitekture. Das Pfettendach in der ungarischen volkstümlichen Baukunst. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 329–364. illusztr.
133. BÁRDI Ida: Szárazmalmok Hajdúböszörményben. Zugmühlen in Hajdúböszörmény. = HMÉ. III, 1977. 205–212. Bibliogr. 211.
134. DÁM László: A lakóház és építése Nyírlugoson. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 49–77.
135. HALÁSZ Péter – SUDA Vilmos: A népi építészet és a lakáshasználat változása a Börzsöny vidékén. Die Änderung des Volksbaues und der Wohnungsbenutzung in der Umgebung des Börzsöny-Gebirges. (669.p.) = Stud.Com. V, 1977. 309–355. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben.
136. KÜCSÁN József: A nyírlugosi udvar gazdasági épületei. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 105–125.
137. LUKÁCS László: Nyírlugos évszázadai. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 3–17.
138. NÁDASI Éva: Lakásbelső és lakáskultúra Nyírlugoson. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 79–103.

139. NOVÁK László: A Börzsöny északnyugati vidékének település-néprajzi viszonyai. Siedlungsgeographische Verhältnisse der nordwestlichen Gegend des Börzsöny-Gebirges. (667–668.p.) = Stud.Com. V, 1977. 243–307. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben. 302–307.
140. UŐ.: Gyoma településnéprajzi viszonyai és hagyományos paraszti gazdálkodása. = Gyomai tanulmányok. 1977. 505–574. p. 12 t. Bibliogr. 573–574.
141. PALÁSTI Pál: Csongrádi házak oromdíszei. Szeged 1977, JATE soksz. 46 p. (Csongrád megyei könyvtári füzetek 6.)
141/a. PALOV József: A szarvasi szárazmalom. = Hon. 1977. 2–3; 17–18.
142. SÁNDOR Ildikó, I.: Tüzelőberendezések változása a Börzsöny vidékén. Wandlung der Feuerungsanlagen in der Börzsöny-Gegend. (669–671.p.) = Stud.Com. V, 1977. 357–398. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben: 396–398.
143. SZABÓ T. Attila: A galambbugos nagykapu az erdélyi régiségben. Das Hoftor mit Taubenschlag in Siebenbürgen. Sztarinnüe transzil'vanszkie vorota sz golubjatnej. = Ehn. 1977. 302–328.p. 1 térk.
144. TAKÁCS Lajos: Mór, móros. = MNy. LXXXIII, 1977. 341–344. – Agyagos sár, mint építőanyag, vályogtégla stb.
145. TRIPOLSKY Géza: A Tisza-vidék népi építészete és az építmények védelme. = Hid. XLI, 1977. 383–391.
146. VIGA Gyula: Telekformák Nyírlugoson. = Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. 1977. 18–48.
147. ZÓLYOMI József: Kétbeltelkű település emlékei Sámsonházán. = NMMÉ. XXIII, 1977. 183–208.

II. Földművelés, növénytermesztés, erdőgazdálkodás

148. BALASSA, Iván: Die südslawisch-ungarischen Beziehungen im Maisbau. Južnoslovenske veze kod galjenja kukuruza u Madjarskoj. = Ethn.Slav. VII, 1975(1977). 85–104. Bibliogr. 103–104.
149. UŐ.: Wiedeketten (Pflugketten) in der Römerzeit. = Mannus. XLII. 1976(1977), 2; 89–93. Festgabe für Ernst Burgstaller I.
150. FÖLDES László: A trágyázás módja az Árpád-korban, avagy az ősi „telek". = Kist.L. 1977. 12; 15.
151. GAZDA József: Erdőlők. Beszélgetés öt kovásznai emberrel az erdőről. = Korunk. XXXVI, 1977. 535–540.
152. GUNDA Béla: Gathering of wild plants among the Hungarian people. = A.Ethn. XXVI, 1977. 1–23. Bibliogr. 22–23.
153. HEGYI Imre: Erdőgazdálkodásunk néprajzi formái, különös tekintettel az Északi-Bakonyra. Bp. 1977. 369 p. 10 t. 1 térk. mell. Bibliogr. 334–360. Kandidátusi értekezés. Gépelt.
154. UŐ.: Erdőgazdálkodásunk néprajzi formái, különös tekintettel az Északi-Bakonyra. Bp. 1977. MTA KESZ sokszorosító. 9 p. (Kandidátusi értekezés tézisei.)
155. IKVAI Nándor: Földművelés az Ipoly és a Börzsöny között. Landwirtschaft zwischen dem Flusse Ipoly und dem Börzsöny-Gebirge. (664–666.p.) = Stud.Com. V, 1977. 129–217. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben: 213–217.
156. KNÉZY Judit: Csököly népének gazdálkodása és táplálkozása. (XVIII–XX. sz.) Kaposvár 1977, Somogym. ny. 91 p. (Somogyi almanach 26.) Bibliogr. 84–88.
157. KÓS Károly: A faluekéről. Ob obscsinnom pluge. Über den Gemeindepflug.= Ethn. 1977. 259–269. illusztr.
158. NOVÁK László: A Börzsöny-hegység ÉNY-i vidéke falvainak szőlőművelése. Weinbau in den Dörfern der nordwestlichen Gegend des Börzsöny-Gebirges. (666–667.p.) = Stud.Com. V, 1977. 219–241. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben- 240–241.
159. PALÁDI-KOVÁCS Attila: Munkaerő és munkaszervezet a magyar parasztok rétgazdálkodásában. Man-power and organization of labour in the meadow farming of the Hungarian peasantry. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 103–136. Bibliogr. 133–136.
160. SELMECZI KOVÁCS Attila: Képek egy Fertő melléki község egykori életéből. (Adatok Fertőendréd hagyományos gazdálkodásához.) = Sopr.Sz. XXXI, 1977. 256–262.

161. UŐ.: Mezőgazdasági eszközkapcsolatok: marokszedő kampó és kévekötő fa. Landwirtschaftliche Arbeitsgeräte und ihre Verbindungen: Abraffhaken und Garbenbindestock. Szvjazi mezsdu szel'szkohozjajsztvennümi orudijami: krjuk dlja szobiranija kolosz'ev v sznomü – sznopovjazal'naja palka. = Ethn. 1977. 270–301.
162. UŐ.: Az olajosnövények magyarországi története. Debrecen 1977. 250 p. 24 t. Bibliogr. 241–250. Kandidátusi értekezés. Gépelt.
163. SZABÓ István – SZABÓ László: Az erdő szerepe az Ipolyvölgy községeinek életében a jobbágyfelszabadítás után. Die Rolle des Waldes im Leben der Dörfer im Ipoly-Tale nach der Aufhebung der Leibeigenschaft. (662–663.p.) = Stud.Com. V, 1977. 71–91. illusztr.
164. SZILÁGYI Miklós: A Békés megyei mezővárosok termelési szervezete a XVIII–XIX. század fordulóján. Sztruktura proizvodsztva szel'szkohozjaisztvennüh gorodkov v komitate Bekes na rubezse 18–19 v. Production structure of agrotowns in Békés County at the turn of the 18–19th century. = Ethn. 1977. 224–246.
165. TAKÁCS Lajos: Hasáb föld. = Nyr. CI, 1977. 231–233. – Földmértéket jelző kifejezés.
166. UŐ.: „Kapával ásni..." A földművelés korai időszaka kutatásának néhány kérdése. „To dig with a hoe..." Some question on the research into the early period of land cultivation. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 35–44. Bibliogr. 43–44.
167. UŐ.: Részes aratás a Várong körüli pusztákon. Share-harvesting on the farms around Várong. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 137–159. Bibliogr. 159.
168. UŐ.: Staking a claim and methode of claiming forest land in Hungary. = A.Ethn. XXVI, 1977. 59–77. Bibliogr. 76–77.
169. UŐ.: A „vész", mint irtási szakkifejezés. Das ung. Wort „Vész" als Fachausdruck der Rodung. „Vesz" kak szpecial'nüj termin, szvjazannüj sz zaszekoj. = Ethn. 1977. 247–258.
170. VAJKAI Aurél: Szőlőprések és díszítésük a Balaton északi mellékén. Weinpressen und ihre Verzierung in der Nordgegend des Balaton. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 448–462.
171. VIGA Gyula: A dél-nyírségi települések paraszti gazdálkodása. = Szab.-Szatm.Sz. XII, 1977. 1; 92–103.

III. Halászat, rákászat

172. MAKAY Béla: Ősi halászmódszerek a Túr mentén. = Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV, 1977. 123–153.
173. SZILÁGYI Miklós: A rekesz. Az áradások jelentősége a tiszai halászatban. The clausura. The importance of flood with regard to fishing in the river Tisza. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 161–188. Bibliogr. 187–188.
174. TAKÁCS Lajos: Rákászat a Kisbalaton mentén. Krebsfang um den Kleinen Balaton. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 437–440.

IV. Méhészet

175. SZABÓ Károly: Méhészkedés ősi módon Debrecenben. = Agrártört.Sz. XIX, 1977. 154–177

V. Állattartás, pásztorkodás

176. KOCSIS Gyula – NAGY VARGA Vera: Perőcsény és Vámosmikola állattartása. Viehwirtschaft der Dörfer Perőcsény und Vámosmikola. (663–664.p.) = Stud.Com. V, 1977. 93–127. illusztr.
177. PALÁDI-KOVÁCS Attila: A gömöri magyar pásztorkodás. Hungarian herdsmen's life in the region Gömör (Gemer, Slovakia). Vengerszkoe pasztusesztvo v oblaszti Gemera (CSZSZR). = Ethn. LXXXVIII, 1977. 392–411. illusztr.
178. Rohodi állatnevek. Gyűjt. Honismereti szakkör, Rohod. = Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV, 1977. 89–122.

VI. Közlekedés, teherhordás, híradás

179. GUNDA, Béla: Sommerschlitten in Nordungarn in der Slowakei. Letné sane v Severnom Maďarsku a na Slovensku. = Ethn.Slav. VIII–IX, 1976–1977. 121–138.
180. PALÁDI-KOVÁCS Attila: On the Mapping of Carts and Wagons. = Bericht über die VI. Arbeitskonferenz der O.K. für den EAE. Wien, 1977. 38–41.

VII. Kereskedelem

181. DANKÓ Imre: A mintából való árusítás. Selling from sample. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 462–470. illusztr.
182. MAJOR Miklós: Szilágyfalu /!: Szilágynagyfalu/ állat- és kirakodóvásárai. = Műv. XXX, 1977. 1; 27–28.

VIII. Táplálkozás

183. DANKÓ Imre: Ételkonzerválás Hajdúböszörményben a századfordulón. Customs of food-preservation in the town of Hajdúböszörmény the turn of the 20th century. = HMÉ. III, 1977. 213–235. Bibliogr. 233–234.
184. KISS Sándor, É.: Csigapergető. = Nyr. CI, 1977. 123–124.
185. SZILÁGYI Miklós: A szárított hal. Halkonzerválási módok a magyar halászok gyakorlatában. Das Trocknen des Fisches. Fischkonservierungsmethoden in der Praxis der ungarischen Fischer. = SZBBÁMÉ. VI–VII, 1975–1976(1977). 137–171. Bibliogr. 165–169.
186. VÉGH Antal: Száz szatmári parasztétel. = Lát. 1977. jan. 38–90.

IX. Népművészet, mesterség, kézmű- és kisipar, céh

A) ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK, TANULMÁNYOK

187. ANDRÁSFALVY Bertalan: A népművészet helyes szemlélete. = Régi és új formák. /1977/. 9–19.
188. CSILLÉRY Klára, K.: A magyar népművészet változása a XIX. században és a XX. század elején. Changes of Hungarian folk art in the 19th and early 20th century. Izmenenija v vengerszkom narodnom iszkuszsztve 19–20 vv. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 14–20. Bibliogr. 27–28.
189. FÉL, Edit – HOFER, Tamás: Der „Siebener" von Méra. Ästhetische Funktion in der gegenständlichen Welt der Bauern. A mérai „hetes". Az esztétikai funkció a paraszti tárgyi világban. = Ethn.Slav. VIII–IX, 1976–1977. 155–164.
190. HOFER Tamás – FÉL Edit: Magyar népművészet. 2. kiad. Bp, 1977. Corvina. 64 p. 190 lev. illusztr. Bibliogr. 60–61.
191. HOFER Tamás: XIX. századi stílusváltozások: az értelmezés néhány lehetősége. K vozmozsnosztjam oszmüszlenija v szvjazi sz izmenenijami sztilej v vengerszkom narodnom iszkuszsztve v 19 veke. Stiländerungen der ungarischen Volkskunst im 19. Jahrhundert: einige Möglichkeiten der Interpretation. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 62–80. Bibliogr. 76–77.
192. HOFFMANN Tamás: A népművészetről – jelen időben. = Kritika. 1977. 2; 3–4.
193. KESERŰ Katalin: A népművészeti motívum metamorfózisához a képzőművészetben. Sur la métamorphose du motif populaire dans les beaux-arts. K metamorfozam narodnüh motivov v izobrazitel'nom iszkuszsztve. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 120–135. Bibliogr. 133–135.
194. MIKLÓS Pál: A „szép" tárgy jelentései. Les significations de l'objet „beaux". Znacsenija u „kraszivogo" predmeta. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 91–101.
195. NÉMETH Lajos: A művészetelmélet és a népművészet. = Jel. XX, 1977. 1; 57–61.
196. UŐ.: A művészettudomány és a népművészet. Theory of art and folk art. Iszkuszsztvovedenie i narodnoe iszkuszsztvo. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 81–90. Bibliogr. 88.

197. SÁRMÁNY Ilona: A népművészet értelmezése a századforduló művészeti közgondolkodásában. Znacsenie ponjatija narodnoe iszkuszsztvo na rubezse XX veka u vengerszkih hudozsnikov. General interpretations of the Hungarian folk art at the turn of the century. – Ethn. LXXXVIII, 1977. 102–119. Bibliogr. 116–117.
198. VALONEN, Niilo: Suomalais-ugrialistą kansantaidetta. Helsinki 1977. Otava. 337 p.
199. ZELNIK József: Régi és új formák. Szerk. –. Bp. 1977, Magyar Helikon. 66 p. 14 t.

B) HÍMZÉS

200. BÁRTH János: Korai kalocsai hímzések. Bp. 1977, Népművelési Propaganda Iroda. 33 p. 78 t. Bibliogr. 25–26.
201. FÉL Edit: Hímzések Baranyából és Bács megyéből. Illusztr. G. Papp Emilia. Utánny. Bp. 1977, NPI. ny. 46 p. (Mintagyűjtemény. Szövés, hímzés, faragás, fazekasság.) Az előző kiadás címe: Hímzésminták Baranyából és Bács megyéből.
202. FÜGEDI Márta, D.: A matyó hímzés fejlődése. – Matyóföld. 1976–1977. 34–41.
203. GERGELY Gizella, Cs. – HAÁZ Sándor: Udvarhelyi varrottasok. Írás utáni varrottas minták. Közrem. Haáz Katalin. Bev. Szentimrei Judit. Bukarest 1977. Kriterion. 31 p. illusztr. 57 mell.
204. SERES András: Népi hímzések. – Műv. XXX, 1977. 4; 35–38.
205. SZENTIMREI Judit: Az elsőház varrottasai. – Műv. XXX, 1977. 9; 16–18.
206. VARGA Marianna: Hímzés mintalapok. Népi hímzés a lakásban. Szerk. és szöveg: –. Bp. 1977, NPI ny. 52 p. (Mintagyűjtemény. Szövés, hímzés, faragás, fazekasság.)
207. ZSÁMÁR Margit, JÁMBORNÉ: Rábaközi hímzések. Gyűjt. és az anyagot összeáll. –. Győr 1977, Győr-Sopron Megyei Tanács – Csorna Város Tanácsa. 148 p. mell. Bibliogr. 144–145. Melléklet: Rábaközi hímzőkönyv „Mintalapgyűjteménye".
208. Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből. I. Kaposmente. Bev. tanulmány: G. Vámos Mária, a mintákat gyűjt.: Horváth Anna. Szekszárd 1977. A szekszárdi Babits Mihály Műv.Közp. 32 p. 54 t. illusztr. Rotaprint.

C) SZŐTTES

209. SZABÓ BOTÁR Erzsébet – BÍRÓ Katalin, G.: Lövétei szedettesek. Csíkszereda 1977, Hargita Megye Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottsága, Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Irányító Központja. 10 p. 55 t.
210. Tolna megyei szőttesek. Módszertani útmutató szövő szakkörvezetők részére. Andrásfalvy Bertalan: Tolna megyei szőttesek. + Werner Andrásné: Útmutató szövőszakkörvezetők részére. Sárközi példák. + Lőrincz Aladárné: Majos község szövőszakkörének munkájáról. Utánny. Bp. 1977, NPI. 75 p. illusztr. (Mintagyűjtemény. Szövés, hímzés, faragás, fazekasság.)

D) FARAGÁS, FESTÉS

211. BALOGH Sándor: Abony történeti és művészeti emlékei. 1450–1741. Cegléd 1977, Kossuth Múzeum. 122, 3 p. 16 t. (Ceglédi füzetek 21.)
212. MÁNDOKI László: Újonnan felfedezett festett református templomok Baranyában. Neuentdeckte ausbemalte calvinistische Kirchen in der Baranya. Vnov' .otkrütüe, krasennüe cerkvi reformatov v komitate Baranja. – JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977), 155–168. Bibliogr. 161.
213. SÁFRÁNY Zsuzsanna: Baranyai tükrösök. Baranyaer Spiegelhalter. Zerkal'nicü v oblaszti Baranja. – JPMÉ. XIX(1974), 1977. 197–228.
214. UŐ.: Váraljai festett bútorok. Gyűjtemény-ismertetés. Bunte Möbel aus Váralja. Raszpisznaja mebel' iz szelo Varalja, komitat Tolna. – JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977). 169–182. Bibliogr. 172.
215. SALLÓ István – KARDALUS János: Porţi şi garduri in Judeţul Hargitha. Kapuk és kerítések Hargita megyében. Csíkszereda 1977. Hargita megye Művelődési és Szocialista Nevelési Bizottsága. 7 p. 75 t.

E) MESTERSÉGEK, KÉZMŰ- ÉS KISIPAR

216. DOBROSSY István – FÜGEDI Márta: A paraszti fonalkészítés eszközei és elterjedésük Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. = MHOMK. XVI, 1977. 93–109. illusztr.
217. HAJDÚ Imre: Kihaló mesterségek. = MHOMK. XVI, 1977. 123–129. illusztr.
218. KRESZ Mária: A magyarországi fazekasság. Bp. 1977. 443 p. 1 mell. + 41 db. térk. mell. Bibliogr. 400–443. Kandidátusi értekezés. Gépelt.
219. KUBINYI, A.: Die Anfäge des städtischen Handwerks in Ungarn. = La formation et le développement des métiers au moyen age (V –XIV siecles). 1977. 139–153.
220. UDVARY Sándor: Az ónodi fazekasok. = MHOMK. XVI, 1977. 110–122. illusztr.
221. VÁMOS Mária, G.: A szakcsi fazekasság az anyakönyvek tükrében. Die Töpferei von Szakcs im Spiegel der Personenstandsbücher. = SZBBÁMÉ. VI–VII, 1975–1976(1977). 199–218.
222. VÉGH Olivér: A kalotaszegi fazekasság. Bukarest 1977, Kriterion. 95 p. 20 t. Bibliogr. a jegyzetekben. 86–91. p.

F) CÉHEK, CÉH EMLÉKEK

223. DOMONKOS Ottó: Céhkoszorú, céhkorona. Guild chaplet, guild crown. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 217–240. Bibliogr. 240.
224. GÉMES Balázs: A juhászok ládái és a juhászcéh kérdése Mezőföldön a XVIII–XIX. században. Die Schäferladen und die Schäferzunft in Mezőföld in 18–19. Jh. = SZBBÁMÉ. VI–VII, 1975–1976(1977). 173–197. Bibliogr. 195–196.

G) NÉPMŰVÉSZEK

225. DOMANOVSZKY György: Kántor Sándor: Bp. 1977, Népi Iparművészeti Tanács. 87 p. Ill. (A népművészet mesterei 1.) Bibliogr. 87 p. – Karcag.
226. LENGYEL Györgyi: Király Ilus és a kalocsai népművészet mesterei. Bp. 1977, Népi Iparművészeti Tanács. 79 p. Ill. (A népművészet mesterei 2.) Bibliogr. 79. p.
227. SÁNDOR István: „Így csak a természet alkot!" Kis Jankó Boriról születésének századik évfordulóján. = Hon. 1977. 1; 44–46.

X. Viselet

228. BORÚS Rózsa: Topolyai népviselet a századfordulón. The national costumes of Backa Topola at the turn of the century. Narodna nosnja u Backoj Topoli na prekretnici stoleca. = Hung.K. IX, 1977. 101–109.p. 1 t.
229. DUNĂRE, Nicolae: Caracterele portului traditional românesc, unguresc şi săsesc în Transilvania la răscrucea secolelor XVII–XVIII. Les caractéristiques du costume traditionnel roumain, hongrois et allemand en Transylvanie, pendant le XVII-eme et XVIII-eme siecle. = AMET. IX, 1977. 217–227.
230. FARAGÓ József – NAGY Jenő – VÁMSZER Géza: Kalotaszegi magyar népviselet. 1949–1950. Bukarest 1977, Kriterion. 391 p. 28 t. Bibliogr. 384–387. Ill.
231. FERENCZI Imre: Viseleti módok Szőregen. Nosnje u Sirigu. = Szőreg és népe. 1977. 325–369. p. 10 t.
232. GÁBORJÁN Alice: Magyar népviseletek. Kísérlet egy összefoglalásra. Ungarische Volkstrachten. Versuch einer Zusammenfassung. Hungarian peasant costumes. A tentative approach to a summary. = NÉ. LVIII, 1976(1977). 140 p. 16 t. Bibliogr. 82–86. p.
233. HORVÁTH Terézia: Régi ruházati mértékvételi eljárások Kapuvárott. (Néprajzi adalékok a méréstörténethez.) = Technikatört.Sz. IX, 1977. 207–210.
234. KERÉKGYÁRTÓ Adrien: Részletek egy Ipoly menti magyar falucsoport viseletemlékeiből. Einzelheiten aus den Trachtenandenken der ungarischen Dorfgruppe Längs des Flusses Ipoly. (671.p.) = Stud.Com. V, 1977. 399–442. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben. 441–442.
235. VÁMOS Mária, G.: Népviselet Pincehelyen. = Mintagyűjtemény Tolna megye népi hímzéseiből. I. Kaposmente. 1977. 1–24.

XI. Társadalom

A) ÁLTALÁNOS MŰVEK, TANULMÁNYOK

236. BARTA János, ifj.: Falu és külvilág. (Abaúji községek lakosságának falun kívüli kapcsolatairól.) = MHOMK. XVI, 1977. 83–93.
237. DÉR Endre: Szőregi emberek. Vallomások. Siriski ljudi. = Szőreg és népe. 1977. 377–389. p. 8 t.
238. DÓKA Klára: Az Ipoly menti falvak történeti statisztikája (1550–1848). Historische Statistik der Dörfer Längs des Flusses Ipoly. (1550–1848). (661.p.) = Stud.Com. V, 1977. 7–42.
239. FILEP Antal: Einige sozialgeschichtlich-ethnographische Probleme des ungarischen Bauernkrieges von 1514. = JfVuK. XX, N.F. 5; 1977. 132–136.
240. SZABÓ István – SZABÓ László: Az Ipoly-völgy népi társadalma. Volksgesellschaft im Ipoly-Tale. (672–673.p.) = Stud.Com. V, 1977. 443–486. Bibliogr. a jegyzetekben: 476–486.p.
241. SZILÁGYI Miklós: Mezővárosi társadalom és műveltség. = Gyomai tanulmányok. 1977. 575–652.
242. VOIGT Vilmos: A jelentés a társadalmi szemiotikában. = Jel és jelentés a társadalmi kommunikációban. 1977. 81–95.
243. UŐ.: A társadalmi szemiotika alapkérdései. Basic questions of social semiotics. Obscseszt-vennaja szemiotika. = A társadalom jelei. 1977. 186–199, 207, 214–215.
244. A társadalom jelei. (Szemiotikai tanulmányok.) Szerk.: a Népművelési Intézet Kutatási Osztálya. Bp. 1977, Népművelési Propaganda Iroda. 215 p. Angol, orosz kivonat.

B) CSALÁD, ROKONSÁGI KAPCSOLAT

245. BODROGI Tibor: A magyar és az „uráli rokonsági rendszer" viszonyának kérdéséhez. On the question of relationships between the Hungarian and the Uralian kinship systems. = Népi kult.-népi társad. X, 1977. 9–33. Bibliogr. 32–33.
246. KATONA Imre: Őstörténetünk kérdései a szociálantropológia megvilágításában. = Magyar őstörténeti tanulmányok. 1977. 189–210.
247. KRISTÓ Gyula: Törzsek és törzsnévi helynevek. = Magyar őstörténeti tanulmányok. 1977. 211–223.
248. MOLNÁR, Mária: Work organization of a peasent farm. Tarpa 1940. = A.Ethn. XXVI, 1977. 79–107.
249. TIMAFFY László: Nemzedékek életmódváltásának kutatása. = Hon. 1977, 6; 45–48.

C) NEVEK

250. DÖMÖTÖR Sándor: Doboz községi ragadványnevek betűjelei a XVIII–XIX. századból. = MNy. LXXIII, 1977. 246–250.
251. GEDAI Borbála: Gyermekek kereszt- és becenevei Köbölkúton. Bp. 1977, ELTE soksz. 47 p. (Magyar személynévi adattárak. 13.)
252. GERGELY Piroska, B.: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. Bukarest 1977, Kriterion. 261 p.
253. UŐ.:Személynév-magyarázatok. Etimológia numelor de familii: Szallós, Kömös, Tőtszegi. = Nyelv- és Ir.K. XXI, 1977. 101–108.
254. HAJDÚ Mihály: Keresztnévszótárak repertóriuma. Bp. 1977, ELTE soksz. 75 p. (Magyar névtani dolgozatok 3.)
255. UŐ.: A volt bukovinai Józseffalva keresztnevei (1863–1940). Bp. 1977, ELTE soksz. 35 p. (Magyar szamélynévi adattárak 12.)
256. MOLNÁR Mária: Magyarlak mai ragadványnevei. Bp. 1977, ELTE soksz. 31 p. (Magyar személynévi adattárak 14.)
257. NAGY Géza: Karcsa mai család- és ragadványnevei. Bp. 1977. ELTE soksz. 66 p. (Magyar személynévi adattárak 16.)

258. SZAMOSÚJVÁRI Sándor: Keresztnévadási szokások Hajdúböszörményben az 1920-as években. Taufnamengebungsbräuche in den 20-er Jahren des 20. Jahrhunderts in Hajdúböszörmény. — HMÉ. III, 1977. 265–280.

D) OSZTÁLYOK, RÉTEGEK

259. BENCSIK János: Adatok a hajdúsági pásztorok származás szerinti összetételéhez. Data about places of origin of herdsmen in the Hajdu district. — Ethn. LXXXVIII, 1977. 471–477.
260. UŐ.: Csege, szabadmenetelű jobbágyfalu társadalomrajza a XVIII–XIX. század fordulóján. Die Gesellschaftsschilderung des befreiten Leibeigenedorfes Csege an der Wende des 18–19. Jahrhunderts. — HMÉ. III, 1977. 63–149.
260/a. HOFER, Tamás: Tre perioder i 1800-och 1900-talens ungerska bondekultur. Stockholm 1977, Vandenhoeck-Ruprecht. 21 p. (Institutet för Folklivsforskning.)
261. HOFFMANN Tamás: Parasztok. Vázlat a termelés és fogyasztás ellentmondásairól a prekapitalista Európában. — Val. XX, 1977. 10; 34–52.
262. KATONA Imre: Parasztságunk történelemszemlélete. Our peasantry's view of history. — Népi kult.-népi társad. X, 1977. 189–206. Bibliogr. 204–206.
263. PAPP József: A tiszacsegei tanyák népének „bárói", a dohánykertészek. (1778–1945) Die Tabakgärtner, die „Baronen" der Gehöftsleute von Tiszacsege. (1778–1945). — HMÉ. III, 1977. 187–203.
264. TÓTH Zoltán: Schiszler Károly kádármester Szekszárdon. Egy kisvárosi mesterember gazdaság-társadalmi viszonyai a századfordulón. — Agrártört.Sz. XIX, 1977, 199–218.
265. VÖRÖS Károly: A parasztság változása a XIX. században. Problémák és kérdőjelek. Die Verenderungen der Bauerschaft im 19. Jahrhundert.Probleme und Fragen. Izmenenie kreszt'jansztva v 19 veke. — Ethn. LXXXVIII, 1977. 1–13.

E) JOG

266. KÓS Károly: Régi hozománylevelek Kézdipolyánról. — Műv. XXX, 1977. 1; 23–26.
267. MOLNÁR József: Házassági szerződés és hozomány a reformkorból. — MKur. 1977. 23; 43–46. – Nagydobos.
268. TAKÁCS Lajos: „Egy bécs pénzel leteszi, két bécs pénzel felveszi." Az igazság, szokás, törvény, áldomás szavaink jelentésének történetéhez. — Nyr. CI, 1977. 361–388.

XII. Néphit, orvoslás, természetismeret

269. BÁDY László: Népi gyógyászati emlékek Ipoly-tölgyesen. Volkskundliche Andenken in Ipolytölgyes. (673.p.) — Stud.Com. V, 1977. 507–516.
270. BOSNYÁK Sándor: A bukovinai magyarok hitvilága. I. Világkép, mítikus alakok, jeles napok, álomfejtés. Gyűjt., szerk., és jegyz. írta: –. — FA. 1977. 6; 5–247. – Angol nyelvű összefoglaló.
271. FÜGEDI Erik: Kapisztrán János csodái. Találkozás a középkori népi vallásossággal. Csudesza Janosa Kapisztrana. Vsztreca sz narodnoj religioznoszt'ju szrednevekov'ja. Der Wunder des Johannes Capistranus. Ein Einblick in die volkstümliche Religiosität des Mittelalters. — Ethn. 1977. 555–564.
272. GAGYI József: A paraszti hiedelemvilág bomlása. — Korunk. XXXVI, 1977. 457–459. – Gyimes.
273. GULYÁS Éva: Néphitadatok az Ipoly mentéről. Volksglaubensvorstellungen in der Ipoly-Gegend. (673.p.) — Stud.Com. V, 1977. 487–506. illusztr. Bibliogr. a jegyzetekben- 504–506.
274. HOPPÁL Mihály: Hiedelemrendszer, világkép és mitológia. Belief-system, world-view, mythology. Szisztema verovanij, predsztavlenie o mire, mifologija. — A társadalom jelei. 1977. 69–75.
275. KÓCZIÁN Géza – SZABÓ István – SZABÓ László: Etnobotanikai adatok Kalotaszegről. — Bot.közl. LXIV, 1977. 1; 23–30.
276. UŐ.: Kalotaszegi népgyógyászati adatok. — Gyógyszerészet. 1977. XXI. 5–17.

277. KOVÁCS Zoltán: Das Erkennen der Hexen in der westeuropäischen Tradition. — A.Ethn. XXVI, 1977. 241–284. Bibliogr. 280–284.
278. PÓCS Éva: Szöveg – cselekmény – hiedelem összefüggései a nem epikus ráolvasásokban. Interrelationships of text, plot and belief in non-epic magic formulae. — Népi kult.-népi társ. IX, 1977. 51–98. Bibliogr. 98.

XIII. Szokás, hagyomány

A) ÁLTALÁBAN

279. DÖMÖTÖR Tekla: Magyar népszokások. 2. jav.kiad. Bp. 1977. Corvina. 72 p. 24 t. (Magyar népművészet 6.) Bibliogr. 69–70. p.
280. UŐ.: Coutumes populaires de Hongrie. 2. éd. Bp. 1977, Corvina. 92 p. 16 t. (Art populaire 6.) Bibliogr. 86–89.
281. UŐ.: Hungarian folk customs. 2. rev.ed. Bp. 1977. Corvina. 86 p. 16 t. (Hungarian folk art 6.) Bibliogr. 81–84.
282. UŐ.: Ungarische Volksbräuche. 2. verb.Aufl. Bp. 1977, Corvina. 90 p. 16 t. (Ungarische Volkskunst 6.) Bibliogr. 85–88.
283. FERENCZI Imre: Népi szokásrend Szőregen. Narodni obicaji u Sirigu. — Szőreg és népe. 1977. 251–324. p. 4 t.
284. KISS Mária: A komikum lehetőségei a szokásokban. — A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 134–139. Bibliogr. 138–139.
285. NAGY Dezső: Gleichni, einstand, dalidó. — Múzsák. 1977. 3; 10–11.
286. ORTUTAY Gyula: „Ha még egyszer azt üzeni…" „Should the. message come again…" — Ethn. 1977. 565.

B) AZ EMBERI ÉLET

287. BAKÓ Ferenc: Hagyomány és változás a palóc temetkezési szokásokban. — NMMÉ. XXIII, 1977. 95–146.
288. BALÁZS Lajos: Párválasztás – régen és ma – Csíkszentdomokoson. — Műv. XXX, 1977. 4; 32–34.
289. CSAPÓ Julianna: A tarpai temetés. — Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV, 1977. 55–88.
290. FÜLÖP Lajos: A születés, házasság és a halál szókincse Gyöngyöspatán. — Nyr. CI, 1977. 95–101.
291. GAZDA Klára: Két életkor határán. A serdülőkor Esztelneken. — Műv. XXX, 1977. 2; 22–23.
292. HOPPÁL, Mihály – NOVÁK, László: Vengerszkie namogil'nüe pamjatniki. (Etnoszemioticseszkij analiz). — A.Ethn. XXVI, 1977. 309–337. Bibliogr. 336–337. illusztr.
293. IMREH Pál – HOPPÁL Mihály: Fejfák és temetők Erdélyben. — FA. 1977. 7; 7–77. – Angol nyelvű összefoglaló.
294. JUNG Károly: Gombos néphagyományai I. A születéssel kapcsolatos népszokás- és hiedelemvilág 2. Popular customs and beliefs in connection with birth 2. Narodni običaji i verovanja u vezi sa roenjem 2. — Hung.K. IX, 1977. 32; 23–49. Bibliogr. 47–48.
295. KALLÓS Zoltán: Tánc- és lakodalmi kiáltások. Bp. 1977, Népműv.Int. ny. 22 p.
296. KAPROS Márta: Hiedelmek és szokások a graviditás kezdetétől az anya avatásának szertartásáig az Ipoly menti falvakban. — NMMÉ. XXIII, 1977. 147–181.
297. KOVÁCS István: Szilágyballai lakodalmas. — Műv. XXX, 1977. 7; 50–52.
298. KUNT, Ernő: Fejfa. Über das hölzerne Grabmal in Ungarn. — Tribus. XXVI, 1977. 37–61.
299. PENAVIN Olga: Halotti búcsúztatók, imák, koldusénekek, gyógyító ráolvasások. Tužbalice, molitve, pretkučnice, pesme isceljivačkog opčinjavanja. Plaintive songs, prayers, songs of healing by bewitching. — Hung.K. IX, 1977. 32; 5–22. Bibliogr. 21.

300. PÉTERFY László: Faragott sírkövek és díszítmények a nagykendi temetőben. Gyűjt. és jegyz. írta: --. FA. 1977. 7; 79–162. – Angol nyelvű összefoglaló.
301. SZÁSZ János: A jel jelentése. (A születéshez, házasságkötéshez és halálesethez kapcsolódó szertartások szociológiai vizsgálatának néhány, e témát érintő tapasztalata.) The meaning of sign. = A társadalom jelei. 1977. 171–179.
302. TÁTRAI Zsuzsanna: Komikus elemek a lakodalmi és a jelesnapi szokásköltészetben. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 140–154.
303. TÓTH Béla: A falu két vége. Dva kraja sela. = Szőreg és népe. 1977. 371–375.
304. VETÉSI László: Párválasztási mobilitás Bürkösön. = Korunk. XXXVI, 1977. 979–984.

C) AZ ESZTENDŐ

305. BÁLINT Sándor: Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és középeurópai hagyományvilágából. 1–2. köt. Bp. 1977, Szt. István Társulat. 2 db. 1. köt. 527 p., 2. köt. 562 p. Bibliogr. 2. köt. 526–547. p.
306. DÖMÖTÖR, T/ekla/: Vengrü. = Kalendarnüe obücsai i obrjadü v sztrannah zarubezsnoj Evropü. Red. Tokarev, Sz.A. Moszkva 1977, 189–201. illusztr.
307. KRUPA András: Újabb adatok az újkígyósi kalendáris szokásokhoz. = BÉ. XII, 1977. 434–442.
308. MÉSZÁROS István: Balázsjárás Pápateszéren 1845-ben. Blasiusumgang in Pápateszér, 1845. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 566.
309. NIEDERMÜLLER Péter: A „vesszőzés" és az analóg népszokások szemiotikai elemzése. The custom of birching and it's analogue forms. Hlesztanie prutom i ego analogicsnüe formü. = A társadalom jelei. 1977. 150–163. Bibliogr. 160–163.
310. SZALONTAI Barnabás: Viaszöntő népszokás Máriapócson. Giessen von Wachsfiguren in Volksbrauch von Máriapócs. Nyíregyháza 1977, Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatósága. 89 p. Illusztr. (A Báthori István Múzeum kiadványai 24.) Bibliogr. a jegyzetekben 11. p.
311. TÁTRAI Zsuzsanna: A pünkösdi királynéjárás dunántúli változatainak szerkezeti elemzése. A structural analysis of the Transdanubian versions of the whitsum queen's procession. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 189–215. Bibliogr. 214–215.
312. VIGA Gyula: A szájhagyomány kecskéjéről. = MHOMK. XVI, 1977. 136–139.
313. /VOIGT VILMOS/: Munkaközösség: egy mozgalmi ünnep jelvilága. Working-team: the sign-complex of a social holiday. Rabocsij kollektiv: znacsenie pervogo maja. = A társadalom jelei. 1977. 132–149.

D) MUNKA

314. MANGA János: Aratószokások, aratóénekek. Harvesting customs, harvest songs. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 241–276. Bibliogr. 275–276.

XIV. Népköltészet, népdal

A) GYŰJTEMÉNYEK, TANULMÁNYOK

315. BEKE László: A véletlen egybeesések komikuma. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 55–60.
316. BENCZE Lászlóné: Szivárványos az ég alja. Bihari népdalok. Berettyóújfalu 1977. Berettyóújfalu nagyközségi Tanács. 223 p. Kottával. (Bihari Dolgozatok a Bihari Múzeum Közleményei 4.)
317. BENCZÉDI Huba: Auzi valea cum rasuna. Cintece si jocuri populare din judetul Covasna. Két hegy között felsütött a holdvilág. Kovászna megyei népdalok. Szerk. –. Sepsiszentgyörgy 1977. Népi alkotások és a művészeti tömegmozgalom megyei irányító központja. 120 p.

318. BIERNACZKY Szilárd: Mítosz, folklór, etnológia, irodalom. (Pavese folklórizmusa mint művei szemiotikai rendszerének tengelye.) Myth, folklore, ethnology, literature. (The folklorism of Pavese as the axis of the Semiotic System of his works.) Mif, fol'klor, etnologija, literatura. (Fol'klorizm Paveze, kak osz szemioticseszkoj szisztemü ego proizvedenij.) — A társadalom jelei. 1977. 21–39.
319. BORSAI Ilona: Régi stílusú elemek megjelenése az új magyar népdalstílusban. Elemente des „alten Stils" im „neuen ungarischen Volksliedstil". — Ethn. LXXXVIII, 1977. 136–146.
320. DÁNIELISZ Endre: A makaronikus népdal. — Műv. XXX, 1977. 5; 43–45.
321. FRIED István: Magyar népdalok egy orosz kiadványban. Ungarische Volkslieder in einer russischen Publikation. — Ethn. 1977. 566–573.
322. HOPPÁL Mihály: A mítosz poétikája és logikája. — Jel és jelentés a társadalmi kommunikációban. 1977. 24–49. Bibliogr. 46–49. p.
323. ISTVÁNOVICS Márton – KRIZA Ildikó: A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. Szerk. –, –. Bp. 1977, MTA Néprajzi Kutató Csoport. 227 p. (Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 1.) Bibliogr. a fejezetek végén. Angol nyelvű rezümé 223–225. p.
324. ISTVÁNOVICS Márton: Bevezetés. — A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 7–8.
325. JÁRDÁNYI Pál: Magyar népdaltípusok. I–II. Szerk. –. Bp. 1977, Ed.Musica. 2 db. 1 köt. 242 p. 2 köt. 207. p. Kottával.
326. KÁROLY László, S.: „Jaj nekem, szomorú életem!" A szövegformulák főbb típusai siratóénekeinkben. „Woe is me, my sad life". The main types of text formulae in Hungarian laments. — Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 307–328. Bibliogr. 327–328.
327. KÄSLER Mária, N. – ZSÓK Béla: Dévai telepesek népdalai. — Műv. XXX, 1977. 6; 24–27.
328. KATONA Imre: „A bécsi kaszárnya égig emelkedik..." Konkoly István kéziratos katonakönyve a múlt század végéről. — Mozaikok Csongrád történetéből. Szerk. Szabó Endre. Makó, 1977. 63–103.
329. UŐ.: „Ály előmbe, rusám, hadd butsuzzam tőled!..." Egy 18. századi szerelmi búcsúdal a Kopácsi-énekeskönyvben. — Dunatáj. VIII, 1977. 396; 7. 397; 7.
330. UŐ.: Egy kuruc bújdosóének maradványa a Kopácsi-énekeskönyvben. — Dunatáj. VIII, 1977. 394; 7. 395; 7.
331. UŐ.: „Lásd, mely tsudálatos a szerelem dolga..." Egy 18. századi szerelemének a Kopácsi-énekeskönyvben. — Dunatáj. VIII, 1977. 392; 7. 393; 7.
332. UŐ.: „Megkövetem a nagyságos vármegyét..." Szakál Lajos 1843-ból való versének maradványa a haraszti szóhagyományban. — M.képes Újs. XXVI, 1977. 1; 22. 2; 20.
333. UŐ.: „Őszi harmat után..." Újonnan előkerült legteljesebb változata Török Sámuel és Mihály kéziratos énekeskönyvéből. — UjA. 1977. 1; 87–95.
334. UŐ.: Siratóénekek és keservesek. „Drámaiság" és „tragikum" népi líránkban. — Forrás. IX, 1977. 9; 34–41.
335. UŐ.: A vesszőfutás emléke a Kopácsi-énekeskönyv egy régi katonadalában. — Dunatáj. VIII, 1977. 390; 7. 391; 7.
336. UŐ.: „Vetus illa cantilena". Legrégibb bordalunk szövegemlékei. „Vetus illa cantilena" – text tokens of our oldest convival song. „Vetus illa cantilena" – jezički spomenik naše najstarije vinske pesme. — Hung.K. IX, 1977. 32; 111–116.
337. KÁVÁSI Sándor: „Turi vásár sátor nélkül". Mezőtúri dallamok. Gyűjt. –. Mezőtúr 1977, soksz. 48 . 8 t. (Mezőtúri helytörténeti füzetek 2.)
338. KÓNYA Sándor: Szöveg és dallam kapcsolata népdalainkban. A dallamvariánsok keletkezése. The link between the text and melody in our popular songs. Povezanost teksta i melodije u našim narodnim pesmama. — Hung.K. IX, 1977. 32; 57–78. Kottával.
339. KÜLLŐS Imola: Adalékok a magyar népdalfogalom történetéhez. Contributions to the history of the formation of the concepts on Hungarian folk song. — Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 111–138. Bibliogr. 137–138.
340. NAGY Dezső: Amerikás magyarok népköltészete. — Forrás. IX, 1977. 9; 46–51.
341. OLSVAI Imre: Békefi Antal Vasi népdalgyűjteménye elé. (A Vasi népdalok tudományos és közművelődési jelentősége.) — Életünk. 1977. 87–91.

342. ORTUTAY Gyula: Peszni mad'jar. Vengerszkie narodnüe peszni i balladü. Szerk., összeáll., –. Bp. 1977. Izd. „Corvina". 137. 2 p.
343. PÁVAI István: Egy népdal átalakulása a Sóvidéken. = Műv. XXX, 1977. 1; 57–59.
344. SCHMIDT Éva: A természeti komikumról. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 28–41. Bibliogr. 40–41.
345. SÉRA László: A humor, a nevetés és a kísérleti pszichológia. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 42–54. Bibliogr. 52–54.
346. SZERDAHELYI István: A marxista komikum-elmélet alapvonásai. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 9–15.
347. ÚJVÁRI Zoltán: Gömöri népdalok és népballadák. Miskolc 1977, Alföldi ny. Debrecen. 623 p. (A Miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 8.)
348. VARGYAS Lajos: Honfoglalás előtti, keleti elemek a magyar folklórban. = Tört.Sz. XX, 1977. 1; 107–121.
349. VOIGT Vilmos: Folklorisztika és őstörténet. = Magyar őstörténeti tanulmányok. 1977. 305–318.
350. UŐ.: A komikum a folklórban. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 16–27. Bibliogr. 25–27.
351. UŐ.: A magyarországi folklorizmus 1945–1975 közti szakaszának kutatási problémái. Bp. 1977, Népművelési Intézet. 20 p.
352. UŐ.: A népköltészet változása a XIX. században. Die Veränderung der ungarischen Volksdichtung im 19. Jahrhundert. Izmenija v usztno-poeticseszkom tvorcsesztve vengerszko naroda v 19 v. = Ethn. LXXXVIII, 1977. 49–61. Bibliogr. 58–60.
353. Hallották-e hírét? Pásztordalok, rabénekek, balladák. (Gyűjtötték: Burány Béla, Bodor Anikó stb.) Sajtó alá rend. Burány Béla. Szabadka 1977, Fórum. 543 p. (Hagyományaink 8.)
354. Tonavalta puhaltaa. Unkarilaisia kansanlauluja. Val. ja suomentanut Viljo Tervonen. Helsinki 1977, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 114 p. Bibliogr. 114.

B) MESE

355. BERNÁT László: A tündérmesei komikum és a hallgatóság. Gondolatok Kovács Ágnes „Kalotaszegi népmesék" c. kötete alapján. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 86–89.
356. KALAPIS Zoltán: A bánáti mesemondó. Adalék Borbély Mihály életrajzához. = Hung.K. IX, 1977. 32; 79–99. p. 2 t.
357. KOVÁCS Ágnes: Humor a „nyelvhatáron". Kétnyelvűség stilisztikai funkcióban: A vegyesnyelvű népköltési alkotások humora. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 111–121. Bibliogr. 120–121.
358. UŐ.: A 20. században rögzített magyar népmeseszövegek 19. századi nyomtatott forrásai. 2. Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág I–V. The 19th-century printed sources of the Hungarian folk-tale texts recorded in the 20th century. 2. Benedek Elek: World of Hungarian tales and legends I–V. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 139–188. Bibliogr. 188.
359. SZANYI Mária: Egy bodrogközi tréfás mese. = ISz. XX, 1977. 925–929.
360. VÖÖ Gabriella: Contribuţii la analiza structurala a basmului popular. Contributions to the structual analysis of the fairy tales. = AMET. IX, 1977. 339–345.
361. Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeszegi meséi. Gyűjt. és bev. tanulmányt írta és jegyzetekkel ellátta: Szabó Judit. Bukarest, 1977. Kriterion. 580 p.

C) MONDA

362. ANTAL Árpád: A lenore-monda az erdélyi magyar folklórban. Legenda Lenore in folklorul maghiar din Transilvania. = Nyelv- és Ir.K. XXI, 1977. 94–100.
363. BALASSA Iván: Bodrogköz mondavilágáról. = ISz. XX, 1977. 921–924.
364. BOSNYÁK Sándor: Baranyai betyármondák. Betyáransagen aus der Baranya. Legendü o razbojnikah iz komitata Baranja. = JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977). 197–201.

365. DÖMÖTÖR Tekla: A tipizálás a népmondában. Typisierung in Volkssagen. Tipizacija v narodnüh raszszkazah. = Ethn. 1977. 529–539.
366. HAJDÚ Imre: Mondák az abaújszántói Sátor-hegyről. = MHOMK. XVI, 1977. 132–136.
367. KATONA Imre: Dózsa und die Bauernbewegungen in der ungarischen Volksüberlieferung. = Ostmitteleuropäische Bauernbewegungen. 1977. 469–480.
368. LENGYEL Dénes: Kossuth Lajos öröksége. Mondák a XVIII. és XIX. századból. Bratislava–Bp. 1977, Madách K.–Móra K. 427 p. 2 t. 1 térk.
369. UŐ.: A történeti monda és az anekdóta. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 97–103.
370. PÓCS Éva: Komikum a hiedelemmondában. Az álhiedelemmonda műfaji problémái. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 104–111.
371. ZENTAI Tünde: A hiedelemmonda tartalmi és formai szerveződése. The formal and contentual organization of the belief-legend. Razvitie sztrukurü szoderzsanija i formü v szkazah o verovanijah naroda. = JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977), 145–154. Bibliogr. 152.
372. UŐ.: A monda és a néphit összefüggésének törvényszerűségei. Rules of the connection between the legend and the folk Belief. Zakonomernoszti szvjazej predanija i narodnogo pover'ja. = JPMÉ. XIX(1974), 1977. 229–241. Bibliogr. 238–239.
373. Rákóczi hagyományok. Gyűjt. Honismereti Szakkör, Vásárosnamény. = Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IV. 1977. 3–19.

D) LEGENDA

374. RÓNAY György: Szent László gesztája és legendája. = Vig. XLII, 1977. 366–373.
375. László király emlékezete. Szerk. Katona Tamás. Vál. Kurcz Ágnes. Bev. tanulmányt írta: Győrffy György. Bp. 1977. Magyar Helikon. 87 p. 19 t. (Bibliotheca Historica)

E) EPIKA, BALLADA, HISTÓRIA

376. BENEDEK Katalin: Komikum-elemek a rövid próza-epikában. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 128–133.
377. BURÁNY Béla: Kórók és virágok. Népi epikánk perifériájából. = Híd. XLI, 1977. 961–971.
378. FARAGÓ József: Balladák földjén. Válogatott tanulmányok, cikkek. Pe pămîntul baladelor. Im Reich der Ballade. Bukarest 1977, Kriterion. 577 p. 2 t. Bibliogr. 545–560.
379. UŐ.: A székely balladahősnő „vont arany" szoknyája. The Transylvanian ballad-heroine's skirt „shot with gold". = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 99–109. Bibliogr. 109.
380. GULYÁS Éva – SZABÓ László: „Túl a Tiszán a szendrei határban..." Népballadák és históriás énekek Szolnok megyéből. 2. jav.kiad. Szolnok 1977, Damjanich Múz. 158 p. illusztr.
381. HODEK Mária: Szimultán ritmus a magyar népballadában. = ISz. XX, 1977. 526–533.
382. HORVÁTH István: Széphistória – népballada. = Életünk. 1977. 66–72.
383. KATONA Imre: A vadász és lánya. Egy rejtélyes népballada Várdarócon. 1–2. = M.képes Újs. XXVI, 1977. 17; 20. 18; 24.
384. KRIZA Ildikó: A komikum megjelenésének módjai a népballadában. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 90–96.
385. UŐ.: Singing-culture in a Hungarian village. (A sociological essay on folklore.) = A.Ethn. XXVI, 1977. 363–379. Bibliogr. 379.
386. KÜLLŐS, Imola: Quantitative examination of „csángó" ballad texts. = A.Ethn. XXVI, 1977. 339–349.
387. LÁBADI Károly: Még egyszer egy ponyvaballadánkról. 1–2. = M.képes Újs. XXVI, 1977. 21–22; 22. – Katona Imre: A vadász és a lánya. Egy rejtélyes népballada Várdarócon. 1–2. uo. XXVI, 1977. 17–18; 20, 24. c. cikkéhez.
388. ÚJVÁRY Zoltán: Szállj el, fecskemadár. Gömöri népballadák. Gyűjt. és bev. –. Debrecen 1977, Alföldi ny. 79 p.
389. VARGYAS Lajos: Gesellschaftliche Spannungen und Forderungen in den balladen des 14–15. Jahrhunderts. = Ostmitteleuropäische Bauernbewegungen. 1977. 267–271.

F) KISEBB MŰFAJOK

1. Elbeszélés, anekdóta

390. HOPPÁL Mihály: Esemény – elbeszélés – közösség. Jegyzetek a verbális szemiotikához. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 61–85. Bibliogr. 82–85.
391. NAGY Olga: Paraszt dekameron. Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből. Bp. 1977, Magvető. 442 p.
392. SÁNDOR István: Székelyek – anekdótáinkban. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 122–127.

2. Találós kérdés, közmondás, szólás, vicc

393. BAKOS József: Egri szólások és közmondások. = Nyr. CI, 1977. 217–227.
394. BÉKÉS István: Napjaink szállóigéi. 2. jav.bőv.kiad. 1–2. köt. Bp. 1977, Gondolat. 1131 p. 1. köt. 587 p., 2. köt. 589–1131. p.
395. ERDÉSZ Sándor: A „nevető fejfák" kérdéséhez. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 163–167.
396. HORVÁTH Iván: Csúfolódó – vetélkedő. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 155–162.
397. KATONA Imre: A nevetés szociológiája. Modern városi vicceink egy csoportjának társadalomstatisztikai elemzése. = Forrás. IX, 1977. 12; 45–61.
398. UŐ.: A nevetés szociológiája. Modern városi vicceink egy csoportjának társadalomstatisztikai elemzése. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 168–185.
399. UŐ.: Tompaládonyi szólások. (Egy befejezetlen gyűjtés előzetes eredményei.) Tompaládonyer Redensarten. Tompaladonszkie pogovorki. = Vasi Sz. XXXI, 1977. 576–583.
400. KRESZ Mária: Kerekecske gombocska. Magyar népi mondókák. Összeáll. –. Bp. 1977. Móra K. 5 t. Har.Leporello.
401. NAGY Dezső: Antifasiszta viccgyűjtemény a II. világháború időszakából. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 186–196.
402. NEMCSIK Pál: Falucsúfolók Borsodnádasdon. = MHOMK. XVI, 1977. 130–132.
403. SZEMERKÉNYI Ágnes: A parömiológia néhány kérdése. Some questions of paroemiology. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 27–35. Bibliogr. 35.

3. Vallásos szöveg, ima

404. BANÓ István: Verses imádságok Berze Nagy János hagyatékából. Gebete in Gedichtsform aus der Hinterlassenschaft von János Berze Nagy. = JPMÉ. XX–XXI, 1975–1976(1977). 141–144.
405. KRIZA Ildikó: A szálláskereső Mária. Apokrif motívumok a mai szájhagyományban. Abodesearching Mary. Apocryphal motives in today's Hungarian oral tradition. = Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 37–50. Bibliogr. 50.

4. Paraszti önéletírás

406. CSONKA Mihály kiskunhalasi parasztgazda önéletrajza. Részletek. = Népr.K. XXI, 1977. 77–158. illusztr.
407. GYENIZSE Lajos, BODOGLÁRI: 70, azaz Hetven Esztendei vissza Emlékezési Leírásai– -nak. A Leírás kezdő ideje az 1932. év április 15-ike. I. 1862–1894. II. 1894–1932. = Népr.K. XXI, 1977. 7–75.
408. NAGY Gyula: Az orosházi múzeum önéletíró parasztjai irányításának praktikái. = Hon. 1977. 4; 5–7.
409. SZÉKELY Orsolya: A népmese születése. = ÚjIr. XVII, 1977. 8; 68–87. – Két parasztasszony életrajzi emlékezése.

XV. Munkásfolklór

410. NAGY Dezső: A magyar munkáshagyományok kutatása. Útmutató a szakmunkásképző iskolák részére c. szakköri anyaghoz. Ajánló bibliográfia. Bp. 1977. Nyomdaip.Szakm.Int.ny. 110 p. Borítékcím: Ajánló bibliográfia a magyar munkáshagyományok kutatásához.
411. NAGY Zoltán: Nógrádi summásdalok. Gyűjt. –. Salgótarján 1977, Nógrád megyei Múzeumok Igazgatósága. 103 p. soksz.

XVI. Népzene, zenetörténet

412. BÁRDOS Lajos: Bartók-dallamok és a népzene. Bp. 1977, Országos Pedagógiai Intézet. 119 p.
413. HALMOS István: Towards a pure instrumental form. – Stud.Mus. XIX, 1977. 63–84. Bibliogr. 81–84.
414. OLSVAI Imre: A magyar népzenei hagyomány századunkban. Előadás a Magyar Néprajzi Társaság 1976. évi pécsi vándorgyűlésén. – Kritika. 1977. 2; 8–10.
415. PAKSA, Katalin: Hungarian folksongs amidst twin-bar and striphic structures. – Stud.Mus. XIX, 1977. 11–37. Bibliogr. 36–37.
416. UŐ.: A „jaj-nóták" zenei világa. A négysoros izometrikus szerkezet lazulása és továbbfejlődése régi dalainkban. The musical world of the „woe"-songs. The loosening up and the continuation in the development of the four-line isometric structure in old Hungarian songs. – Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 277–305. Bibliogr. 305.
417. RAJECZKY, Benjamin: Kontrafaktur in den Ordinarium-Sätzen der ungarischen Handschriften. – Stud.Mus. IX, 1977. 227–234.
418. SÁROSI Bálint: Angaben über die instrumentale Volksmusik Ungarns in den Gedichten von Josef Gvadányi und János Arany. – Stud.IMP. V, 1977. 111–120.
419. UŐ.: Zigeunermusik.Cigányzene... Bp.–Zürich–Freiburg 1977, Corvina-Atlantis. 307 p. 12 t. Bibliogr. 275–283.
420. VIKÁR László: A magyar népzene volgai török és finnugor kapcsolatai. – Magyar őstörténeti tanulmányok. 1977. 291–303.

XVII. Tánc

421. ESZE Tamás: Rákóczi tánca. Tanec Rakoci. Der Tanz Ferenc Rákoczi's. – Ethn. 1977. 540–554. Bibliogr. 552–554.
422. MARTIN György: A magyar néptánckutatás egy évtizede. 1965–1975. – Ethn. LXXXVIII, 1977. 165–183. Bibliogr. 178–183.
423. UŐ.: Magyar tánctípusok és táncdialektusok. – Melléklet: 1. nyugati dialektus táncai. Összeáll. –. Bp. 1977, NPI. 266, 29 t. mell., 11 p. 24 t. (Táncpedagógusok kiskönyvtára.) Bibliogr. az egyes fejezetek végén.
424. UŐ.: Struktur eines improvisativen Männertanzes. – Stud.Mus. XIX, 1977. 39–62. p. 1 mell. Bibliogr. 62.
425. UŐ.: A táncos és a zene. Tánczenei terminológia Kalotaszegen. The dancer and the music. Dance musical terminologies at Kalotaszeg. – Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 357–389. Bibliogr. 388–389.
426. UŐ.: Az új magyar táncstílus jegyei és kialakulása. Szvoebrazija i vozniknovenie novogo sztilja vengerszkoj narodnoj pljaszki. Development and distinguishing marks of the „new stile" in Hungarian folk dancing. – Ethn. LXXXVIII, 1977. 31–48. Bibliogr. 44–46.
427. PESOVÁR Ernő: Küzdő karakterű párostáncaink. Our couple dances of fighting character. – Népi kult.-népi társad. IX, 1977. 329–355. Bibliogr. 354–355.
428. PESOVÁR Ernő – LÁNYI Ágoston: A magyar nép táncművészete. Néptánciskola. Közrem. Szentpál Mária. Bp. 1977, NPI. 1.: 205 p. 2.: 328 p.
429. PESOVÁR Ernő: A magyar tánctörténet évszázadai. Szöveggyűjtemény. 2. kiad. Bp. 1977, NPI, 119 p. 5 t. (Néptáncpedagógusok kiskönyvtára.) Bibliogr. 105–110. p.

XVIII. Játék

430. BORSAI Ilona – HAJDÚ Gyula – IGAZ Mária: Magyar népi gyermekjátékok. 2. kiad. Bp. 1977. Tankönyvkiadó. 128 p. illusztr. (Ének-zene szakköri füzetek. 2.)
431. HAIDER Edit: Kivirágzott a diófa... Népi gyermekjátékok. Vál. és a játékokat feldolg. –. Közrem. Borsai Ilona. Bp. 1977. Móra K. 149 p.
432. IGAZ Mária: Énekes játékok az Ipoly környékéről. Gesangspiele aus der Ipoly-Gegend. (674.p.) = Stud.Com. V, 1977. 517–583. Kottával. Bibliogr. 582–583.
433. KÖVECSES Zoltán: Népi játékok, sport, mindennapi élet. Folk-games, sports, everyday-life. Narodnüe igrü – szport – büt. = A társadalom jelei. 1977. 124–131.

XIX. Színjátszás

434. SZABÓ László: Komikum a népi dramatikus játékainkban. = A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. 1977. 197–202.

A hungarológia hírei

A Társaság szervezeti élete

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alakuló közgyűlése

A Nemzetközi Előkészítő Bizottság 1977. június 2–3-i budapesti ülésén hozott határozata alapján a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság 1977. augusztus 25-ére, Nyíregyházára hívta össze alakuló közgyűlését. A rendezvényre a Magyar Nyelvészek III. Nemzetközi Kongresszusa helyén és idején került sor.

A közgyűlésen a meghívottak kétharmada jelent meg (97), a távolmaradók szinte valamennyien egyetértettek a Társaság megalakításával és kijelentették, hogy betegség vagy más ok miatt nem tudnak részt venni az ülésen.

A közgyűlésen a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének tagja, a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnöke, Szabolcsi Miklós elnökölt, ő vezette a vitát a napirendi pontok szerint. A megjelentek üdvözlése után ismertette a Társaság megalakítására vonatkozó előzményeket, a Kezdeményező Bizottság 1975-ös nyilatkozatát és az azóta folytatott tárgyalásokat a különböző országok akadémiáival, hazai és külföldi tudományos társaságok képviselőivel, röviden vázolta a Társaság célját, feladatait és tudományos jelentőségét.

A Nemzetközi Előkészítő Bizottság által megvitatott és jóváhagyott alapszabálytervezetet és általános programjavaslatot – melyet minden meghívott előre kézhez kapott – Klaniczay Tibor akadémikus terjesztette elő. Bejelentette, hogy a Társaság budapesti Titkársága irodájának működéséhez szükséges anyagi eszközöket a Magyar Tudományos Akadémia biztosítja – ezért a Társaság nevében köszönetet mondott az Akadémia vezetőségének. A közgyűlés résztvevői közül a két dokumentumhoz Sivirsky Antal (Hollandia), Szeli István (Jugoszlávia), Jean Gergely (Franciaország), Jean Perrot (Franciaország), Sinor Dénes (USA), Tolnai Gábor (Budapest), Czigány Lóránt (Anglia), Andrea Csillaghy (Olaszország) és Bori Imre (Jugoszlávia) szólt hozzá saját véleményükön kívül hazai tudományos gyakorlatukat, álláspontjukat is kifejezésre juttatva. A vita során néhány kisebb módosítást javasoltak az alapszabályban, majd nyilt szavazáson a közgyülés *egyhangúlag* elfogadta az alapszabályt és az általános programjavaslatot.

A Társaság tisztségviselőinek névsorát a Nemzetközi Előkészítő Bizottság megbízásából Sinor Dénes terjesztette elő. Az elnökségre és az alelnökökre tett javaslatot a közgyűlés egyhangúlag megszavazta.

A Végrehajtó Bizottságra tett javaslatot hosszan tárgyalták az ülés résztvevői, jónéhány névvel kívánták bővíteni szakmák és országok szerint, hogy olyan aktív, működőképes bizottsággá alakítsák, amely a nemzetközi kutatómunkát képes összefogni, irányítani és továbbfejleszteni. A 18 országot képviselő közgyűlés résztvevői közül huszonkilencen szólaltak fel a vitában, s végül az előterjesztett 30 taglétszám helyett minimum 30 – maximum 40 főben állapodtak meg. Az alakuló közgyűlés 36 végrehajtó bizottsági tagot választott meg.

Ugyanígy számos hozzászóló érintette a tiszteleti tagok kérdését. 6 névvel bővítve

az eredeti javaslatot, elfogadták a tiszteleti tagokra tett indítványt azzal a módosítással, hogy a 70 év alatti tudósokat nem tiszteleti, hanem rendes taggá választották. Végül a közgyűlés 16 tudóst választott a Társaság tiszteleti tagjául.

Szabolcsi Miklós bejelentette a Társaság megalakulását és a megválasztott vezetőségnek adta át a szót. Bo Wickman elnök (Svédország) megköszönte a közgyűlés bizalmát, ígéretet tett a Társaság munkájának tőle telhető hathatós segítésére. Gunda Béla (Magyarország) a Balkanisztikai Társaság nevében üdvözölte az új tudományos társaságot megalakulása alkalmából.

Utolsó napirendi pontként a tagság meghallgatta Ady Endre születésének 100. évfordulója alkalmából Keresztury Dezső (Magyarország) *Ady a világban* című előadását.

Gebri Mária
Budapest

Szabolcsi Miklós elnöki megnyitója
a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alakuló közgyűlésén
1977. augusztus 25. Nyíregyháza

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége nevében a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alakuló közgyűlését megnyitom. Üdvözlöm a megjelenteket, a külföldi és hazai meghívottakat, kedves barátainkat és kollégáinkat, a különböző országok jeles szakembereit. Külön üdvözlöm megyei és városi vendéglátóinkat, Szabolcs megye és Nyíregyháza körünkben megjelent képviselőit és házigazdánkat, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola vezetőit.

Köszönjük a Magyar Nyelvészek III. Nemzetközi Kongresszusa rendezőbizottságának, hogy lehetővé tették számunkra, hogy a Társaság alakuló közgyűlését kongresszusuk idején tarthassuk meg.

Örülünk, hogy erre épp Nyíregyházán, és azon a Főiskolán kerülhet sor, mely Bessenyei György nevét viseli; azét a Bessenyeiét, akinek akadémiai tervezetében a mi mostani összejövetelünknek is egyik eszmei előfutárát tisztelhetjük.

Engedjék meg, hogy röviden ismertessem a Társaság megalakításának, alakuló közgyűlésünknek előzményeit. Annak az igénye, hogy legyen tudományos társaság, mely hivatásának a magyar irodalom-, nyelv- és néprajztudomány nemzetközi szintű összefogását tekinti – nem most született meg; régi óhaja, javaslata volt a jelzett tudományágak képviselőinek. (Nem lehet most feladatom, hogy tudománytörténeti fejtegetésekbe bocsátkozzam és kitérjek arra: a két háború közötti időben Gragger Róbert, Németh László és mások úgynevezett „magyarságkutatási" programjai vagy az Egyetemi Nyomda „Magyar Enciklopédia" összefoglaló címen beigért sorozata milyen tudományos célokat akart megvalósítani. Anélkül, hogy ezeket a régi tervezeteket, javaslatokat értékelnénk, megállapíthatjuk, hogy az úgynevezett „magyarságkutatás" tudományos eredményeinek összefogására, nyilvántartására a két háború közötti időben is megvolt az igény.)

A külföldi és hazai szakemberek ösztönzésére a *Magyar Tudományos Akadémia vállalta,* hogy kezdeményezi a magyar irodalomtudomány, nyelvtudomány és néprajztudomány területén működő tudósok, oktatók egyetlen nemzetközi társaságba való tömörítését. Ennek a Társaságnak – mint az Önök kezében levő dokumentumok is rögzítik – az lesz a feladata, hogy – szabadon idézve az alapszabály 1. és 2. paragrafusát – a magyar nyelv, irodalom és néprajz területén folyó tudományos vagy közérdekű tevékenységet segítse és népszerűsítse, az ezekkel a tudományágakkal foglalkozó kutatók, oktatók és egyéb szakemberek munkáját összefogja és támogassa.

A Budapesten rendezett IV. Finn–ugor Kongresszus alkalmát használta fel a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége, hogy összehívja a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Kezdeményező Bizottságát. A Kezdeményező Bizottság 1975. szeptember 11-én ült össze az Akadémián. Az ülésen negyvenen vettek részt, közülük huszonnyolcan külföldiek voltak, a huszonnyolc külföldi tudós 15 országot képviselt. A Kezdeményező Bizottság megtárgyalta a Társaság megalakítására vonatkozó terveket és határozatot hozott, hogy össze kell hívni a Nemzetközi Előkészítő Bizottságot. A Nemzetközi Előkészítő Bizottság ez év június 2-án és 3-án ülésezett, azzal a céllal, hogy részletesen megvitassa a Társaság alapszabálytervezetét és általános programnyilatkozatát.

A vita során számos hasznos javaslat, észrevétel hangzott el, ezek nyomán mind az alapszabálytervezetet, mind pedig a programnyilatkozatot módosítottuk.

A Nemzetközi Előkészítő Bizottság elfogadta a javított alapszabálytervezetet és programnyilatkozatot és megbízott bennünket, hogy augusztus 25-re hívjuk össze a Társaság alakuló közgyűlését.

Röviden szeretném vázolni azokat az okokat, melyek szükségessé tették a Társaságunk megalakítását. A legelső, amiről őszintén és nyíltan kell beszélnünk, az az, hogy a magyar irodalomtörténet, nyelvészet, néprajz művelése elmaradott más nyelvek és irodalmak *nemzetközi szintű* kutatásához, illetve oktatásához képest. A germanisztika, szlavisztika, polonisztika stb. régóta nemcsak nemzeti, hanem egyúttal nemzetközi tudományág – addig a „hungarológia" még csak az első lépéseket tette meg azon az úton hogy nemzetközi jellegű tudománnyá váljék. Ez azért komoly veszteség a magyar nyelv, irodalom, néprajz tanulmányozása szempontjából, mert számos tudománytörténeti példával bizonyítható, hogy minden nemzeti nyelv, illetve irodalom kutatásában igen sokat tettek és tesznek más nemzetek tudósai és kutatói. Nekünk ezeket az eredményeket eddig jórészt nélkülöznünk kellett, a kölcsönös információ akadozása vagy hiánya miatt. Nem ismertük és nem ismerjük eléggé a tudományos és az egyetemi oktatómunka területén születő nemzetközi eredményeket. Magyar specialisták pedig ma már egyre nagyobb számban működnek a világ különböző országaiban, a világ számos egyetemén oktatják a magyar nyelvet és irodalmat, sok helyen foglalkoznak néprajzi kutatással.

Tudományszakjaink fejlődése szempontjából tehát nagyon fontos lenne, hogy a világ különböző helyein elért eredmények eljussanak minden érdeklődő szakemberhez; hogy a tudományos információcsere korunkban nélkülözhetetlen folyamata a mi területünkön is intenzívebb fázisba lépjen. A szakemberek találkozása, konferenciák, kongreszusok rendezése, tanulmányutak szervezése nagy mértékben elősegítheti egy-egy tudományág látókörének bővülését – a mi esetünkben azt, hogy „nemzeti tudományaink" is eleven kapcsolatot találjanak a nemzetközi tudományos élettel. A Társaság révén mód nyílik arra, hogy a „hungarológia" is elnyerje a nemzetközi szervezettségnek azt a formáját, amivel más tudományszakok rendelkeznek és a magyar nyelvtudomány, irodalomtudomány, néprajz nemzetközi szervezetekben képviseltesse magát.

Klaniczay Tibor előterjesztése a NMFT közgyűlésén
1977. augusztus 25. Nyíregyháza

Tisztelt Közgyűlés, Hölgyeim és Uraim!

A most megalakuló Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Nemzetközi Előkészítő Bizottságától azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy Önök elé terjesszem megvitatás és elfogadás végett az új társaság alapszabályát és általános programjavaslatát.

Ezekben a minden résztvevőnek eljuttatott iratokban megfogalmazásra kerültek a Társaság célkitűzései s működésének szervezeti és gyakorlati módozatai. Elfogadásuk esetén e dokumentumok alapján és szellemében kezdheti meg Társaságunk a magyar nyelvészeti, irodalomtörténeti és néprajzi kutatások nemzetközi művelésének elősegítését, ösztönzését, szervezését és koordinálását.

Nem szükséges ezen a helyen kiemelnem annak a ténynek a jelentőségét, hogy a nagymultú Magyar Nyelvtudományi, Irodalomtörténeti és Néprajzi Társaság mellett létrejön végre e szorosan vett hungarológiai diszciplinák művelésének nemzetközi egyesülete is. Nem kevesebbről van szó, mint hogy a magyar filológia immár formálisan és szervezetileg is belép a nemzetközileg művelt tudományszakok sorába. Az a tény, hogy a magyar filológiát idehaza és külföldön művelő kutatók időszerűnek, szükségesnek és halaszthatatlannak tekintik ennek az új nemzetközi társaságnak a létrehozását, egyértelműen jelzi a fejlődés egy új szakaszának a kezdetét.

Mindenekelőtt annak felismeréséről van szó, hogy a magyar mint sajátos civilizáció, olyan értékek és tanulságok hordozója, mely a szorosabban vett nemzeti érdekektől és szempontoktól függetlenül is mint az emberiség számára megőrzendő és fejlesztendő kulturális örökség, érdemes a tanulmányozásra, kutatásra, megismertetésre. A magyar nyelv, irodalom és néprajz az utóbbi évtizedekben visszavonhatatlanul megszűnt kizárólag Magyarország, illetve a magyarok ügye lenni. Gyenge és törékeny annak a nemzetnek a kultúrája, mely csak önnön fiai számára érdekes és értékes. Erősnek és maradandónak az a kultúra tekinthető, amely az őt létrehozó népet is képes túlélni. Miképpen háromezer évvel a hettiták eltűnése után ma is vannak hettitológusok, ugyanúgy bíznunk kell abban, hogy ha valamikor egyszer a távoli jövőben nem is lennének már magyarok, a hunarológusok akkor sem fognak hiányozni. A biztosíték erre, hogy a magyar filológia, a szlavisztika, a germanisztika, a turkológia és a többi hasonló tudományszak példájára szintén felzárkózott a nemzetközi tudományok közé.

Hogy ez bekövetkezhetett, az leginkább talán azoknak a nem magyar kollégáinknak köszönhető, akik jóideje foglalkoznak a magyar nyelv vagy irodalom kutatásával, többnyire elszigetelten, gyakran teljesen magukra hagyatva, s mégis, kitartó munkával, jelentékenyen gazdagították a magyar filológia eredményeit. Különösen hálásak lehetünk azoknak, akik szerte a világban, egyre több egyetemen bevezették a magyar nyelv és irodalom oktatását, megteremtve ezáltal a hungarológia számos külföldi műhelyét, illetve az eljövendő műhelyek alapját. De természetesen ugyanígy igen nagyra kell értékelnünk azokat a hazai erőfeszítéseket, melyek a külföldi hungarológus kollégáinkkal való együttműködést, a velük való közös munkát célozzák. Elég a legszembetűnőbb példát, a leggyümölcsözőbbnek bizonyult vállalkozást említenem: a magyar nyel-

vészek öt évenként ismétlődő és egyre nemzetközibbé váló kongresszusait, melyek a hazai és külföldi hungarológusok eleddig legszélesebb találkozóivá fejlődtek. Nem véletlen, hogy új nemzetközi társaságunk alakuló közgyüléseit is éppen a most folyó nyelvész-kongresszus idején és helyén tudjuk megtartani.

A Társaság megalakulása nemcsak a magyar kultúrának, hanem az azt vizsgáló tudományoknak is a fejlettségét bizonyítja. Hiszen hiába hordozna értéket a vizsgált anyag, ha a vizsgálat, a kutatás eredményei nem lennének meggyőzőek, nem állnának helyt a nemzetközi színtéren, nem bírnák el a nemzetközi kritikát. Hogy mind Magyarországon, mind számos más országban, a hungarológia képes felmutatni a legmagasabb nemzetközi mércével is mérhető eredményeket, garancia arra, hogy Társaságunk szilárd alapokra épülhet.

A fejlődésnek ebben a mostani új szakaszában kell majd e Társaságnak az eredményeket tovább építenie, megsokszoroznia, az erőket összefognia, s tudományszakunkat a nemzetközi porondon képviselnie. Az ennek érdekében folytatandó tevékenység körvonalait szeretném ismertetni, illetve az ezeket rögzítő okmányokat vitára bocsátani s elfogadásukat kérni.

Kezdem az alapszabállyal. A Nemzetközi Előkészítő Bizottság tisztában volt azzal, hogy egy új társaság alapszabálya első formájában sohasem lehet tökéletes. A gyakorlati munka lesz a próbája az alapszabálynak, szinte biztosra vehető, hogy a most előterjesztett szöveg, néhány éven belül némi módosításra fog szorulni. Annál is inkább, mert az alapszabály megszövegezésekor egy sajátos nehézséggel is szembe kellett nézni: egyrészt az alapszabálynak igazodnia kellett a hasonló nemzetközi tudományos társaságok statutumaihoz, másrészt – minthogy számos ok kívánatossá teszi, hogy a Társaság székhelye Magyarországon, közelebbről Budapesten legyen – az alapszabálynak meg kell felelnie az egyesületekre vonatkozó magyarországi jogszabályoknak is. Köszönetet szeretnék mondani azoknak a kollegáknak, valamint jogi tanácsadóknak, akik véleményem szerint sikeresen egyeztették össze ezeket a szempontokat, létrehozva egy olyan statutumot, melynek alapján a munka megindulhat. A figyelmünk ezért elsősorban a lényeges, elvi kérdésekre kell, hogy irányuljon, nem annyira a nüanszokra vagy fogalmazásbeli problémákra.

Legyen szabad most néhány kommentárt fűznöm az alapszabályban rögzített alapkérdések némelyikéhez.

Ami a címet illeti: közismert, hogy ez sok megfontolás eredményeképpen alakult ki. Voltaképpen az angol, illetve francia a legszerencsésebb, ezt azonban nem lehet tömören és tökéletesen magyarra fordítani. Ha azonban azt vesszük tekintetbe, hogy a magyar használatban, akárcsak a németben és az oroszban, a filológia terminusainak meglehetősen széles értelme van, amelybe minden olyan tudományos tevékenység beleértendő, mely szövegekkel van összefüggésben, vagyis a nyelvészet, irodalomtudomány és folklorisztika egyaránt, sőt a történeti forrásvizsgálat és forráskritika is, akkor a „magyar filológia" kifejezés értelme meglehetősen közel áll az „études hongroises" jelentéséhez. Ezért a Társaság elnevezését, valamint annak négy más nyelven való változatát mint az adott lehetőségek közepette legszerencsésebbnek tűnő megoldást ajánljuk elfogadásra.

A bevételekről szóló fejezet három jövedelemforrást említ. Ezek közül azonban csak az első és harmadik helyen említett jövedelmek felett tud a Társaság teljesen szabadon rendelkezni. A második helyen említett akadémiai költségvetési támogatás ugyanis azt jelenti, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nem egy meghatározott összeget bocsát a Társaság rendelkezésére, hanem a Társaság irodájának, illetve titkárságának a fenntartását, finanszírozását vállalta magára. Vagyis helyiségnek, telefonnak, postaköltségnek, s főként a Társaság adminisztrációját ellátó munkatársak tiszteleti-

díjának a fedezését. A MTA nagylelkű támogatása ezzel megszabadítja munkáját megkezdő Társaságunkat az elemi gondoktól, amiért javaslom, hogy nyilvánítsuk köszönetünket, megkérve az Akadémia Elnökségét közöttünk képviselő Szabolcsi Miklós urat, hogy hálánkat tolmácsolja.

Közgyűlésünk hivatott dönteni a tagdíj összegéről. Javaslom, hogy ezt 10 dollárban, illetve 200 forintban állapítsuk meg, amely összeg természetesen bármely pénznemben befizethető. Magától értetődő, hogy a Társaság tiszteleti tagjai nem fizetnek tagdíjat.

Igen fontos pontja az alapszabálynak a 6. paragrafus 1.) pontja, mely meghatározza, kik lehetnek a Társaság tagjai. Mint látható, az itt olvasható szöveg kifejezésre juttatja, hogy a Társaság szigorúan tudományos jellegű, vagyis, hogy a tagság feltétele a tudományszakjaink tudományos művelése, illetve egyetemi vagy főiskolai szintű oktatása. Nem lenne kívánatos a kapukat túl szélesre tárni, s átalakulni a magyar kultúra barátainak társaságává. Ezért kérnünk kell a tisztelt Kollégákat, illetve Társaságunk leendő tagjait, hogy e kritériumot tartsák szem előtt, midőn javaslatokat tesznek majd azokra a személyekre, akiknek a Társaságban való tagságát kívánatosnak tartják. A 7. paragrafus 1.) pontjában említett írásbeli kérés, természetesen, csupán az e célból kiküldött űrlap kitöltését jelenti.

A 11. paragrafusban szó esik a Társaság szakosztályairól. E szakosztályok egyelőre inkább csak lehetőségként léteznének, majd a következő évek gyakorlata fogja megmutatni, hogy hol és milyen mértékben lenne célszerű egy-egy szakosztály külön szervezeti keretének a kialakítása. Az azonban már most nyilvánvalónak látszik, hogy leendő kongresszusaink automatikusan három fő szakosztályra: nyelvészetire, irodalmira és néprajzira bontódnának majd.

Végül a 20. paragrafust kell említenem, mely a Társaság tisztségviselőiről szól, akiket nem közvetlenül a közgyülés választ meg. Így a szakosztályelnökök és titkárok kijelölése, ha erre szükség mutatkozik, a Végrehajtó Bizottság feladata lenne, hiszen adott esetben nem lehet majd ezzel megvárni az esetleg évek múlva összeülő következő közgyűlést. Ami pedig a Társaság adminisztrációját ellátó tisztségviselőket illeti, azokat a Társaság ügyeit intéző főtitkár, illetve a főtitkárhelyettes bízná meg. Célszerű e téren eltérni a régebbi alapítású társaságok azon gyakorlatától, hogy a szervezés és adminisztráció, valamint a pénzkezelés munkáját a közgyűlés által a Társaság tagjaiból választott személyekre bízza. Az egyre bonyolultabbá váló adminisztráció, s különösen a pénzügyigazgatás világában az ilyen hagyományos megoldás már teljesen anakronisztikus. A szervező, adminisztratív és gazdasági feladatokat az ehhez értő szakemberekre kívánatos bízni. A Társaság választott szervei között pedig ezért van ott a Számvizsgáló Bizottság, hogy az a pénzgazdálkodást ellenőrizte, s a tagságot erről tájékoztassa.

A nem választott, hanem megbízott tisztségviselők munkája nélkül ezt az alakuló közgyűlésünket se tudtuk volna megrendezni. Szeretném ezért a Nemzetközi Előkészítő Bizottság köszönetét kifejezni Gebri Máriának, a Társaság leendő szervező titkárának, valamint Keleti Istvánnénak és Takács Olgának azért a gondos és áldozatkész munkáért, amellyel közgyűlésünk zökkenésmentes megrendezését lehetővé tették.

Rátérek most a programnyilatkozat néhány pontjának a kommentálására.

Az I. fejezet szól a tudományos tanácskozásokról. Ezek sorában a legfontosabbak természetesen a Társaság kongresszusai lesznek. Javaslom, hogy a kongresszusokat ötévenként tartsuk, mégpedig a nemzetközi finn-ugor kongresszusok közé eső években. Tekintve, hogy a következő finn-ugor kongresszus 1980-ban lesz, s minthogy Társaságunk első kongresszusának a megfelelő előkészítése hosszabb időt kíván, javaslom, hogy az első kongresszusra 1982-ben kerüljön sor, mégpedig Budapesten. A kongresszus tematikáját, tervét a Végrehajtó Bizottság alakítaná ki, mely kb. egy év múlva tartandó ülésén foglalkozhatna ezzel a kérdéssel.

Javaslom, hogy az ötévenként sorra kerülő kongresszusok színhelye felváltva Magyarországon, illetve egy külföldi országban legyen – amely jól bevált gyakorlat más hasonló társaságok, például a nemzetközi italianisztikai társaság életében.

A programnyilatkozat egyik legfontosabb pontja a VI., mely rendszeres kiadványok létrehozásáról szól. Két periodikára gondolunk. Az egyik információs célokat szolgáló bulletin lenne, mely végre biztosítaná a legkülönbözőbb helyeken dolgozó hungarológusok kölcsönös tájékoztatását. A különböző magyarországi folyóiratok ellátnak ugyan fontos tájékoztató feladatot, de fő feladatuk az új eredmények publikálása lévén, az ismertetések, tájékoztatók, hírek, bibliográfiák közlése gyakran mostohagyerek marad. De legjobb esetben is csak a magyarországi munkákról tájékoztat, a határon kívüliekről csak egészen esetlegesen. Ha a Társaságnak lenne viszont egy tájékoztató jellegű periodikája, akkor biztosítható lenne a tagság révén a sokkal szélesebb információ. A másik kiadvány egy idegen nyelven megjelenő folyóirat lenne, melyet nemzetközi szerkesztő bizottság irányítana. A Társaság a hungarológia tárgykörében folyó nemzetközi tudományos munka fórumává kívánja fejleszteni.

Végül meg kell említenem azt, hogy a Társaság hivatalos nyelve a magyar lenne, a főbb dokumentumok és körlevelek azonban az alapszabályban említett négy világnyelven is kiadásra kerülnek.

Tisztelt Közgyűlés! Mondanivalómat ezzel be is fejeztem, s a szóban forgó dokumentumokat vitára bocsátom, kérve szíves észrevételeiket.

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetőségi ülése

A Végrehajtó Bizottság első ülését 1978. szeptember 18–19-én tartotta Budapesten. Az ülésre a Társaság vezetősége és a budapesti Titkárság munkatársai kaptak meghívást. Az alelnökök közül Jean Perrot (Franciaország), a Végrehajtó Bizottság tagjai közül Umberto Albini (Olaszország), Csavdar Dobrev (Bulgária), Gerhard Ganschov (NSZK), Gunda Béla (Magyarország), Imre Samu (Magyarország), Paul Kokla (Szovjetunió), Hannu Launonen (Finnország), Jean-Luc Moreau (Franciaország), Giovan Battista Pellegrini (Olaszország) és Oleg Rosszijanov (Szovjetunió) nem tudott részt venni az ülésen.

A kétnapos megbeszélésen beszámolók hangzottak el a Társaság 1977-es megalakulása óta végzett munkájáról, javaslatok születtek a soron következő feladatokról. A tagtoborzás állásáról, a taglétszám alakulásáról Gebri Mária szervező titkár tartott rövid ismertetést. A Társaság két induló folyóiratának tervezetét Béládi Miklós főtitkárhelyettes terjesztette elő megvitatás végett, Klaniczay Tibor főtitkár pedig ismertette javaslatát a Társaság I. kongresszusára. Mindhárom témakör megvitatása után született döntéseket a vezetőség határozati pontokba foglalta.

A Társaság gazdasági helyzetének ismertetésével folytatódott másnap a megbeszélés Hauer Lajosné gazdasági ügyintéző és Sivirsky Antal (Hollandia), a Számvizsgáló Bizottság elnökének beszámolója alapján. A Végrehajtó Bizottság következő évi üléséig tervezett feladatokat Klaniczay Tibor főtitkár ismertette. Végül a vezetőség részéről érkezett egyéb javaslatok megvitatása után a jelenlevők ismét határozatokban rögzítették a viták eredményeként született döntéseket.

– A tagtoborzó munkával kapcsolatban a Végrehajtó Bizottság határozatában kimondja, hogy a közgyűlés időpontjáig beküldött jelentkezéseket tudomásul veszi; a Titkárság az egyes országok sajátosságainak figyelembevételével folytatja a tagtoborzást, melyhez a vezetőség is segítséget nyújt; az igényes műfordítói tevékenységet szakmai értékűnek tekinti; a Titkárság az összes tagnak, valamint a csatlakozásra felkért valamennyi személynek megküldi a jelen határozatokat.

– A két induló folyóirattal kapcsolatban a Végrehajtó Bizottság jóváhagyja a magyar nyelvű Hungarológiai Értesítő tervét, megírásában és szerkesztésében segítséget nyújt; egyetért az idegen nyelvű folyóirat tervével, szerkesztési alapelveivel; ajánlja, hogy több világnyelven lehessen benne publikálni; megkívánja, hogy valamennyi megjelenő tanulmány első közlés legyen; a következő ülésre a Titkárság kidolgozza a folyóirat pontos tervezetét.

– A Társaság I. kongresszusának időpontját 1981-ben határozza meg; a Budapesten tartandó 5 napos kongresszusra *valamennyi* hungarológus szakembert meghívja; javasolja, hogy a kongresszus a következő két nagy témakörrel foglalkozzék: A hungarológia egyetemi oktatásának modellje és lehetőségei Magyarországon kívül; Egy olyan időszerű interdipszciplináris probléma, melynek tisztázásában a magyar filológia egésze érdekelt. A témák tudományos előkészítésével Sinor Dénes (USA), illetve Benkő Loránd (Budapest) elnökletével 8 és 6 tagú bizottságot bíz meg; a Titkárság a követ-

kező ülésre részletes előterjesztést nyújt be a kongresszussal kapcsolatos személyi, szervezeti és technikai kérdésekről.

– A beszámolók alapján a vezetőség jóváhagyja a Társaság eddigi gazdálkodását.

– A Társaság 1979. évi feladataira vonatkozóan a vezetőség tudomásul veszi a Társaság csatlakozási szándékát a FILLM-hez, elkészítendőnek tart egy magyar–angol nyelvű hungarológiai címjegyzéket a magyar nyelvet és irodalmat oktató egyetemek és oktatók címével; a Titkárság megbízást ad egy hungarológiai alapkönyvtár összeállítására; a Végrehajtó Bizottság 1979-ben Budapesten, 1980-ban Turkuban, a Nemzetközi Finnugor Kongresszushoz kapcsolódóan tartja ülését.

– A vezetőség helyeslően fogadja Sivirsky Antal javaslatát a nem magyar nyelvű lexikonok szerkesztőségeinek segítéséről, valamint Hajdú Péter (Magyarország) azon indítványát, hogy a Társaság alapítson Lotz János emlékérmet a Magyarországon kívül végzett hungarológiai tárgyú oktató vagy kutató munka elismerésére.

A Végrehajtó Bizottság második ülését 1979. szeptember közepén, Budapesten tartja.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnöke, Szabolcsi Miklós a Társaság vezetőségének tiszteletére szeptember 18-án este fogadást adott a Budapest Szálló Zöld termében.

Gebri Mária
Budapest

Konferenciák, emlékülések

Fordítási problémák és a magyar irodalom fogadtatása Olaszországban
(Olaszországban magyart tanító tanárok II. találkozója)
Nápoly, 1975. november 5–7.

A Kulturális Kapcsolatok Intézetének kezdeményezésére 1973 óta kétévenként összehívják Olaszországban az olasz egyetemeken magyart tanító tanárokat. Az első ilyen találkozót Padovában tartották 1973-ban, melynek célja baráti beszélgetések keretében az egyetemek közötti kapcsolatok felvétele volt. Anyaga sokszorosított formában jelent meg Padovában.

A második találkozó – melyet az Istituto Universitario Orientale rendezett – már tudományos jellegű konferencia volt. Azt mérték föl a résztvevők, hogy a magyar nyelv és a magyar irodalom mennyire ismert Olaszországban, illetőleg hogy milyen problémákat vet fel a két nyelv viszonylatában a fordítás.

A magyar irodalom olaszországi helyzetét elemezte Fábián Pál, a modern magyar próza olaszországi fogadtatását mutatta be Sallay Géza. Paolo Santarcangeli pedig olasz oldalról közelítve elemezte a magyar irodalom olaszországi fogadtatásának gyakorlati problémáit. Klaniczay Tibor a magyar irodalom világirodalmi helyzetéről tartott előadást.

A magyar nyelv kérdéséről szóló hozzászólásokat Giovan Battista Pellegrini professzor nyitotta meg a magyar nyelv olasz elemeiről és elterjedésük útjairól szólva. Balázs János az olasz és a magyar költői nyelv összevető vizsgálatának szempontjait elemezte. Fábián Pál jelentéstani kérdést vizsgált kontrasztív alapon: a többértelmű és a rokonértelmű szavak struktúrájának magyar–olasz összevetésével.

Több előadás foglalkozott a fordítás kérdésével: Sallay Géza a modern olasz prózaírók magyarra való fordításának problémáit boncolgatta, Nullo Minissi a fordítás

kapcsán az önkényességről és a fordításelmélet egyes kérdéseiről beszélt, Fogarasi Miklós pedig azokról az elméleti és gyakorlati problémákról, amelyek a magyarról olaszra való fordításkor merülnek fel; Paolo Ruzicska a fordítási hűség lehetőségeit, valamint a fordítás során felmerülő mondattani és szófaji problémkat tárgyalta; Tóth László és Umberto Albini a versfordítások gondjaival foglalkozott. Andrea Csillaghy a nyelvtipológiának az egyetemi fordítóképzésben betöltött szerepéről beszélt.

A konferencia anyagát kiadványban jelentették meg, amely Fábián Pálnak a magyar felsőoktatásban jelen levő irányzatokról és a nyelvészeti oktatás rendszeréről írott tájékoztatóját, valamint az előadásokat követő vita összefoglalását is tartalmazza.

Fábián Pál
Magyarország

Az olaszországi egyetemeken magyar nyelvet és irodalmat, valamint finnugor filológiát tanító tanárok III. Konferenciája Velencében

A fenti alcímet viselte az a konferencia, amely 1977. november 8–10-e között tartotta munkaüléseit a Velencei Egyetemnek a Canale Grandén levő történelmi légkörű palotájában, a Ca' Foscariban. A konferenciát a Velencei Egyetem, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Római Magyar Intézet rendezte *La lingua e la cultura ungherese come fenomeno areale* (A magyar nyelv és kultúra történeti-környezeti összefüggései) címen. A hasonló célkitűzésű padovai (1973) és nápolyi (1975) összejövetel után ez a tudományos fórum eleve úgy választotta meg témáját, hogy az egy nagy kérdéskör komplex tárgyalását tegye lehetővé. Az előző konferenciák régi és mai magyar és finnugor nyelvészeti és irodalomtörténeti témáin túl jelentős teret kapott a törtnettudomány, a zene, a néprajz és a művészettörténet is. Ugyancsak a témakör szerencsés megválasztása eredményezte a fenti kérdéseknek, tudományos szempontoknak egy kisebb kárpáti-dunai, egy nagyobb közép-európai és egy jóval nagyobb közép-eurázsiai térség összefüggéseiben való tárgyalását. A finnugorság, illetve a magyarság történelmi útja, és ezen az úton a vele kapcsolatba kerülő népek kölcsönös egymásrahatása régen és most: mindez a különböző, de egymástól korántsem elszigetelt tudományágak megközelítésével megragadó és dialektikus panorámát bontakoztatott ki az előadások és a viták során, amelyek meggyőzően bizonyították a jól szervezett interdiszciplináris összejövetelek hasznos, színvonalas, értékes voltát.

Ez az övezeti-területi gondolat, a hely szellemén túlmenően is, egyenesen ihlette az előadókat a magyar–olasz történelmi, nyelvi és kulturális kapcsolatok tárgyalására.

A program külön blokkjában az alcímből következő gyakorlatibb hungarológiai feladatok is napirendre kerültek, mint az olaszországi egyetemeken folyó magyar és finnugor oktatás elméleti-gyakorlati kérdéseinek megvitatása, valamint az egyetemi és egyetemen kívüli, nappali, esti és levelező típusú nyelvoktatás didaktikai problémáinak és magyar gyakorlatának az olasz tapasztalatokkal való egybevetése.

Hogy egy ilyen rövid beszámoló során az általánosságok mellett az olvasónak minél érzékelhetőbb képe legyen a konferencia munkamenetéről, rész-témáiról, a legjobbnak tartom a krónika legegyszerűbb formáját: felsorolom az elhangzott kb. 36 kisebb-nagyobb előadás címét az előadás nyelvén, az előadó nevével együtt, ülésenkint csoportosítva.

I. *Hajdú Péter:* Zur areal-typologischen Klassifikation der uralischen Sprachen. –

Nullo Minissi: Ungherese, lingue uraliche e culture eurasiatiche. – *Roberto Gusmani:* Aspetti e limiti dell'influsso interlinguistico. – *Evel Gasparini:* Lo sciamanesimo ugro-finnico e gli Slavi. – *Andrea Csillaghy:* Antico e medio-iranico e antico-turco in area uralica. – *Danilo Gheno:* Posposizioni nelle lingue uraliche, con speciale riguardo all'ungherese e al mordvino.

II. *Eeva Uotila Arcelli:* Verbi irresultativi della lingua finlandese. – *Mario Grignaschi:* Khazari e Magiari nelle fonti arabo-persiane antiche. – *Katona Imre:* Il folklore del popolo ungherese prima dell'insediamento nel territorio nazionale. – *Hadrovics László:* Gemeinsame Traditionen der Latinität in Ungarn und in Kroatien. – *Balázs János:* La latinità in Ungheria come fenomeno areale. – *Székely György:* Művelődési áramlatok a XV. századi Magyarországon: társadalmi tényezők, külföldi érintkezések. – *Kisfaludy Dala Béláné:* Presentazione del Kalevipoeg. – *Giovan Battista Pellegrini:* L'insegnamento dell'ungherese e la linguistica generale.

III. *Benkő Loránd:* Influenze lessicali tedesche in ungherese e loro paralleli nell'area dell'Europa centrale e sudorientale asburgica. – *Falvy Zoltán:* Középkori magyar és európai zenei kapcsolatok. – *Fogarasi Miklós:* Lessico internazionale nell'ungherese nel contesto di fenomeni areali europei. – *Fábián Pál:* Parole composte ungheresi e loro relazione con l'ambiente europeo. – *Éder Zoltán:* Sui problemi principali del sistema verbale ungherese. – *Ladislao Tóth:* Influssi latini sul sistema verbale ungherese. – *Amedeo Di Francesco:* Letteratura antiturca e poema epico in Ungheria – *Carla Corradi:* Fogge ungheresi nel costume del Seicento e Settecento italiano.

IV. Vitaülés az olaszországi egyetemeken folyó magyar nyelvészeti és finnugor filológiai oktatás kérdéseiről (Vitaindító előadást tartott Fogarasi Miklós). – A Velencei Egyetem Karközi Nyelvoktatási Központjának vezetőivel és munkatársaival közös kerekasztal értekezlet a magyarországi egyetemi és egyetemen kívüli, valamint a felnőttek esti és levelező nyelvoktatásának didaktikai tapasztalatairól (Bevezető előadásokat tartottak Sallay Géza, Szabó Győző és Giovanni Meo Zilio).

V. *Klaniczay Tibor:* La letteratura ungherese nell'ambiente est-europeo. – *Szabó Győző:* Il paesaggio italiano ritratto dagli scrittori ungheresi. – *Sallay Géza:* L'area dell'Europa sud-orientale e i contatti italo-ungheresi. – *Marinella D'Alessandro:* Alcune osservazioni sugli inizi dell'avanguardia letteraria in Ungheria. – *Paolo Ruzicska:* Da Guido D'Arezzo attraverso Kodály fino a Goitre... e oltre (Collaborazione italo-ungherese nell'educazione musicale e nell'etnomusicologia. – *Davide Liani:* Fortuna del metodo Kodály in Italia.

Utolsó ülését a konferencia Ady Endre emlékének szentelte, az író születésének századik évfordulóján:

VI. *Umberto Albini:* Le scoperte di Ady. – Hubay Miklós: Ady Duna-tája. – *Sikos Anna:* Problemi di traduzione della poesia di Ady. – *Paolo Santarcangeli:* Retta valutazione di Ady nella sua figura di poeta e di pubblicista. – *Merényi Ferenc:* Ruolo dell'architettura nella vita intellettuale ungherese dell'epoca di Ady.

A feliratkozott 46 résztvevő között jelentős volt a fiatalok, elsősorban a fiatal olasz kutatók száma, sajnálattal állapítottuk meg viszont, hogy hiányoztak a nekik megfelelő korú magyar kutatók. Több tucatnyi érdeklődő, főként velencei és padovai egyetemi hallgató és fiatal tanár is ott volt a közönség soraiban. A kitűnően sikerült, magas tudományos színvonalú konferencia fáradhatatlan szervezője Andrea Csillaghy volt, a vendéglátó egyetem tanára.

E konferencia, és az előző konferenciák sikere többekben felvetette azt a gondolatot, hogy hasonló nemzetközi hungarológiai tanácskozás, eszmecsere időszerű volna minden olyan országban, ahol magyaroktatás folyik.

Remélhetőleg a velencei Konferencia teljes anyaga hamarosan nyomtatásban is hozzáférhető lesz a hazai és külföldi érdeklődők számára egyaránt.

Fogarasi Miklós
Magyarország

A Varsói Tudományegyetem Magyar Filológiai Tanszékének 25. évfordulója és Ady-ülésszak Varsóban

1977. október 26–27-én a Varsói Tudományegyetem Magyar Filológiai Tanszéke – Csapláros István tanszékvezető kezdeményezésére és irányításával – az utolsó évtized folyamán immár negyedszer rendezett nemzetközi, tudományos ülésszakot. A Tanszék húszéves fennállásának (1972) és Jókai Mór születésének 150. évfordulója (1975) alkalmából szervezett ülések, továbbá a magyar és lengyel romantikával foglalkozó konferencia (1975) után, az utolsó ülésszak tárgya Ady Endre alakja és költészete volt. Így a varsói Magyar Tanszék, a magyar filológiai kutatások lengyelországi központja is bekapcsolódott a költő születésének 100. évfordulója alkalmából Magyarországon és külföldön szervezett tudományos rendezvények sorába.

Az ülésszak programjában a következő előadások hangzottak el:

Czine Mihály (Budapest): Ady Endre
Szathmári István (Budapest): Ady stílusforradalma
Székely György (Budapest): A Dózsa-felkelés hagyományai Ady korában
Joanna Trzcinska-Mejor (Varsó): Az élet és halál motívumai Ady költészetében
Krajkó András (Szeged): Harc Ady örökségéért (1919–1945)
Oleg K. Rossijanov (Moszkva): A szocialista eszme keresése Ady és európai kortársai költészetében
Kemény G. Gábor (Budapest): Ady üzenetei a szomszéd népekhez
Bori Imre (Újvidék): Ady a szerb és horvát irodalomban
Jan Wierzbicki (Varsó): Miroslav Krleza és Ady Endre
Csukás István (Szeged): Ady és a szlovákok
Bodolay Géza (Berlin): Ady verseinek német fordításai
Radó György (Budapest): Az Ady-költemények fordításának nehézségei
Molnár István (Debrecen): Lengyel vélemények Ady költészetéről
Jerzy Robert Nowak (Varsó): Ady új lengyel kötete
Csapláros István (Varsó): Ady és a lengyel forradalmi mozgalmak (1905–1907).

Jóllehet néhányan különböző okok miatt nem tudtak Varsóba jönni, de eljuttatták felszólalásuk szövegét, s így a programból nem hiányzott egyetlen előadás sem.

A varsói ülésszaknak két célja volt: Ady Endre alakjának, költészetének, a magyar irodalomban és közéletben való szerepének minél szélesebb bemutatása és a költő más kelet-közép-európai népek irodalmához és kultúrájához fűződő, különböző jellegű kapcsolatainak felvázolása. A második témakörben természetesen aránylag sok szó esett az Ady költészetében és publicisztikájában található lengyel motívumokról és műveinek lengyelországi fogadtatásáról, de ezúttal – amit különösen fontosnak tartunk – sikerült az Ady-kérdés többoldalú (nem csak magyar–lengyel szempontú) összehasonlító képét megrajzolni.

Érdemes megjegyezni, hogy az ülésszakkal egyidejűleg Krakkóban megjelent Ady első lengyelországi kötete (E. Ady: *Zloto i krew.* Válogatta, az utószót írta és jegyzetekkel ellátta J. R. Nowak. Kraków, 1977.); néhány hónappal később pedig a varsói Magyar Kulturális Intézet, mely a Tanszékkel együtt rendezte az ülésszakot, kiadta anyagának nagyobb részét (*Endre Ady.* Szerk. J. Csapláros. Warszawa, 1978.).

Az Ady-ülésszakkal egyidőben a varsói Magyar Tanszék megünnepelte fennállásának huszonötödik évfordulóját is. Ebből az alkalomból a konferencia első napján a Tanszék dolgozói, Csapláros István, Andrzej Sieroszewski, Elzbieta Cygielska-Guttman és Jerzy Jakubiuk előadásokat tartottak a Tanszék múltjáról, jelenéről és terveiről, tudományos kutatásairól, oktatói tevékenységéről és végzős növendékeik sorsáról, Nagy Miklós (Budapest) pedig ismertette a Tanszék dolgozói által összeállított magyar irodalom lengyel fordításainak bibliográfiáját (*Bibliográfia przekladów z literatury wegierskiej w Polsce.* 1. rész: összeállította I. Csapláros, A. Korol segítségével. Warszawa, 1976. 2. rész: összeállította A. Sieroszewski, J. Ślaski segítségével. Warszawa, 1977.)

Andrzej Sieroszewski
Varsó

A Szlovák Irodalomtudományi Társaság megemlékezése Adyról

Az Ady-centenárium alkalmából a Szlovák Irodalomtudományi Társaság 1978 novemberében Pozsonyban ülést tartott. A tudományos összejövetel átfogó képet kívánt adni Ady Endre fogadtatásáról, értékeléséről és szerepéről a szlovák irodalomban.

Az első előadó, Rudolf Chmel, századunk tízes éveitől kezdve a harmincas évek végéig követte nyomon Ady fogadtatását, a költészete körüli vitákat, az egyes szlovák költőkre tett hatását. Ady eszmei és művészi fejlődésének egyes szakaszait és formáit ismertetve, az 1918-as fordulat előtt Ady költészetéhez háromfajta viszonyulást állapított meg. Az idősebb szlovák írónemzedék számára művészi szempontból idegen volt, vagy nem irodalmi, hanem emberi és szociálisan nemzeti jellegű visszhangot váltott ki. Az ifjú költő- és kritikusnemzedék is csak részben fogadta megértéssel.

Ady költészetének széles körű, folyamatos recepciója és értelmezése a szlovák irodalomban lényegében az 1918-as fordulat utáni új társadalmi és irodalmi helyzetben indult meg. A versfordítások és a róla írt cikkek száma annyira megnövekedett, népszerűsége olyan nagy lett, hogy R. Uhlár ifjú kritikus 1931-ben polemikus hangú glosszát jelentetett meg *Mnoho Adyho* (Sok az Ady) címmel, melyben nem tartja egészségesnek a túlzott érdeklődést Ady költészete iránt annak dekadens jellege miatt. Uhlár 1932-ben írt tanulmányában *Kapcsolatok a szlovák irodalom és a szomszéd irodalmak között* a haladó kortársi összehasonlító irodalomkutatás elveit alkalmazva helyesbítette előbbi nézeteit. Az előadó az egész Ady-irodalom vonatkozásában is jelentős teljesítménynek tartotta E. B. Lukáč tanulmányát (*Ady és a dekadencia,* 1933), mely a dekadenciával szöges ellentétben álló értékeket mutatta ki Ady művében.

Karol Tomiš előadásában 1955-től napjainkig tekintette át Ady művének fogadtatását a szlovák irodalomban. Rövid történelmi visszatekintésében kiemelte, hogy a két világháború között az Adyhoz való viszony egyben politikai állásfoglalás volt a szlovák–magyar közeledés kérdésében.

Ady személyiségéről és költői művéről teljesebb és sokoldalú képet csak az öt-

venes évek elején alkothattak a szlovák olvasók a J. Smrek fordításában megjelent, az addigi legterjedelmesebb, több mint száz költeményt tartalmazó Ady-kötet révén.

A továbbiakban a felszólaló Ady kisprózáiból készült *Desatmiliónová Kleopatra* (1959) címen kiadott első szlovák válogatás értékelésével, annak pozitív kritikai visszhangjával foglalkozott. Kiemelte, hogy – kétségtelenül a két háború közti propagálók érdemeként is – Ady költészete szerves alkotóelemként beépült a modern szlovák költészetbe.

A két előadásban felvetett szempontokat élénk vita követte, illetve egészítette ki. E. B. Lukáč személyes élményeiről beszélt a magyarországi Ady-ünnepségekkel kapcsolatban, és felidézte a szlovákiai Ady-viták egyes mozzanatait. Ady szlovák fogadtatásáról, költészetének jelentőségéről és az egyes írókra tett hatásáról szóltak K. Rosenbaum, A. Kostolny, J. Brezina és mások. J. Cajak felidézte röpke találkozását Adyval kedvenc kávéházában a háborús évek elején.

A Szlovák Irodalomtudományi Társaság ülése méltó hozzájárulás volt az Ady-centenáriumhoz. Meggyőzően bizonyította, hogy Ady életműve nemcsak hazájában, hanem a szlovákoknál is élő érték.

Karol Tomiš
Pozsony

Ady-centenárium Budapesten

Ady Endre születésének 100. évfordulója alkalmából 1977. december 7–9-én a Magyar Tudományos Akadémia tudományos ülésszakot tartott a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, a Filozófia- és Történettudományok Osztálya, valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara rendezésében.

A tudományos ülésszak alaptémája Ady és a korabeli progresszív szellemi és művészi áramlatok vizsgálata volt. Az előadók – filozófusok, történészek, irodalomtörténészek, muzikológusok és művészettörténészek – a művészi fejlődés és a társadalmi haladás elválaszthatatlanságának kérdéséről beszéltek Ady életműve kapcsán.

December 7-én filozófusok és történészek a jelzett problémát vizsgáló előadássorozatát Mátrai László *Ady és a korabeli eszmeáramlatok* című referátuma vezette be. Mátrai László hangsúlyozta, hogy Ady életművében, mint általában a magyar irodalom klasszikusainál, a magyarság és európaiság szerves egységbe fonódik. Ady teljes megértéséhez ezért nélkülözhetetlen az európai eszmeáramlatok hátterének és koordinátarendszerének ismerete. Mind az Ady-filológia újabb esztétikai és filozófiai eredményei, mind az újabban kibontakozó művelődástörténeti kutatás lehetővé teszi és megkívánja, hogy az európai filozófia történetének és a Monarchia eszmetörténeti áramlatainak összefüggésében mérje fel a tudomány, miben egyezett és miben különbözött Ady gondolatvilága saját korának eszmeáramlataitól. A korreferálók – Hanák Péter, Mucsi Ferenc, Erényi Tibor, Pölöskei Ferenc, Vezér Erzsébet és Király István – új problémákat vetettek fel az Ady-életmű megítélésével kapcsolatban és a politikus Ady-kép finomabb árnyalására elmélyültebben foglalkoztak Ady publicisztikájával is.

December 8-án az irodalomtörténészek vették át a szót. A bevezető előadást Czine Mihály tartotta *Ady és a kortárs irodalom* címmel. Előadása azt a kérdést boncolta, hogy – József Attila szavát kölcsönözve – Ady „verse törvény", mivel eszméi segítettek összekapcsolni a dunai népek testvéri erőit. Ady hozott új látást, új hangot

a magyar irodalomba, ő tűzte zászlajára, hogy a szociális elégedetlenség helyett szociális felszabadulás, a feudális maradványokat eltakarító forradalom kell. Költészetével az újakat keresőket fogta egybe, kijelölve a haladás útját: szabadságon át a szocializmushoz, magyarságon át az emberiséghez. Bodnár György, Szabó Miklós, Kenyeres Zoltán, Veres András, Schweitzer Pál, Szathmári István és Kiss Ferenc hozzászólásai Ady irodalomszemléletét, utóéletének elvi és politikai tanulságait, közéleti elkötelezettségét, háború alatti költészetének tragikum-problémáját és békevágyát elemezték. Elhangzott előadás Ady stílusforradalmáról és Lukács György Ady-élményéről is, melyek szintén hozzájárultak a kortárs irodalom problémakörének teljesebb megértéséhez, s Ady központi szerepének, meghatározó befolyásának tudatosításához a század első két évtizedében, s a költő halála utáni időben is.

December 9-én két referátumot olvastak fel. Újfalussy József *Ady Endre kapcsolata korának zenéjével* című előadása nemcsak az Ady-versek megzenésítésének kérdéskörére és Ady zenei érdeklődésére terjedt ki, hanem mélyebb összefüggésekre is rámutatott. Nevezetesen, hogy az Ady-nemzedék zenészei – köztük elsősorban Bartók és Kodály – ugyanabból a társadalmi-kulturális-politikai környezetből indulva, hogyan kerestek új utat, s a kor mely közös meghatározói teremtettek a haladó magyar értelmiség számára közös légkört. A referátumot Vargyas Lajos pontos és mélyreható ritmus- és dallamelemzése egészítette ki, majd Csajbók Terézia, Szűcs Lóránt zongorakíséretével Bartók *Öt Ady dal*-át szólaltatta meg. Németh Lajos *Ady és kora képzőművészete* címen referált. Ady képzőművészetről szóló írásai mellett arról is szólt, hogy a költő számára mit jelentett Rodin és Gauguin, az impresszionisták, valamint a hazai Nyolcak, akikben a „jövendő, még meg nem született Magyarország" előhírnökeit látta. Másik vizsgált téma a népi-nemzeti és egyetemes gondolatkör, illetve a szimbolizmus jelentkezése Adynál és a kortárs magyar képzőművészetben. Demény János a két referátumot egészítette ki, Szabadi Judit és Kovalovszky Miklós pedig a szecessziós elemeket mutatta ki a kor képzőművészetében, illetve Ady lírájában.

Az ülésszak teljes anyagát az Akadémiai Kiadó *Akarom: tisztán lássatok* címen önálló kötetben jelenteti meg.

Csáky Edit
Budapest

Ady-konferencia Londonban

1977. május 12–13-án kétnapos konferenciát rendezett a londoni Great Britain/East Europe Centre *A huszadik századi magyar irodalom, különös tekintettel Ady Endre szerepére* címmel. A konferencián négy magyar és négy angol szakértő tartott előadást; mindegyik után vita következett. A magyar vendégek Király István, Vajda Miklós, Vezér Erzsébet és Képes Géza, az angol résztvevők Robert Auty, George Cushing, Peter Sherwood és Czigány Lóránt voltak. A következő előadások hangzottak el:

Vezér Erzsébet: Az Ady-fenomén
Peter Sherwood: Ady költészetének egy nyelvészeti koncepciója felé
Király István: Ady helye a 20. század világirodalmában
Czigány Lóránt: A keleti magatartás: az egyén és a társadalom dilemmája a modern magyar költészetben
Képes Géza: Ady hatása korabeli költőkre

George Cushing: Ady és Krúdy
Vajda Miklós: Bevezetés a *Modern Hungarian Poetry* című kötethez
Robert Auty: A dunavölgyi Ady: Ady a szlovák és szerb irodalomban

A zártkörű konferencián igen élénk és hasznos megbeszélés folyt a modern magyar irodalomról és problémáiról. Az ülésszak végén a résztvevők elhatározták, hogy az anyagot angolul jelentetik meg, s hogy más hasonló konferencia megrendezése is hasznos lenne.

Az ülések után a magyar vendégek Oxfordot, Cambridget és Norwichot látogatták meg.

G. F. Cushing
London

A magyarországi barokk kezdetei
Tudományos ülésszak, Győr, 1977. május 11–14-én.

A Győr-Sopron megyei Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának védnöksége alatt az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-kutatások Osztálya, valamint a budapesti, a debreceni és a szegedi egyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszéke rendezésében került sor az ülésszak megtartására.

Az ülésszakon hat ülés keretében 14 előadás hangzott el. Az előadók között két külföldi kutató szerepelt: Werner Welzig (Bécs) és Amedeo Di Francesco (Nápoly).

Az ülésszak a modern európai barokk kutatások eredményeit számon tartva és összehasonlítva a hazai kutatásokkal, főként a magyar barokk irodalom korai szakaszával foglalkozott. Barokk irodalmunk problémái szélesebb összefüggésben kerültek bemutatásra, mert az irodalomtörténeti jellegű előadások mellett külön előadás vizsgálta a korszak magyar társadalmának, valamint politikai szemléletének kérdéseit. Több előadás hangzott el a barokk poétikai problémáiról, jellegzetes jelképrendszeréről, néhány népszerű irodalmi műfajának (prédikáció, eposz, emlékirat) kérdéseiről. Három előadás a magyar barokk legjelentősebb irodalmi teljesítményéről, a *Szigeti veszedelem*ről szólt, más és más aspektusból.

Valamennyi előadást élénk vita követte.

Az ülésszak teljes programját az alábbiakban közöljük:

1. ülés (Elnök: *Bán Imre*)
   Bitskey István: Az európai barokk-kutatás és a magyar barokk irodalom
2. ülés (Elnök: *Nemeskürty István*)
   Werner Welzig (Bécs): Barocke Predigtsammlungen und Predigttheorien in Wiener
   Tolnai Gábor: Átmenet a reneszánszból a barokkba
   Pernesz Gyula: A kezdeti magyar barokk irodalom győri vonatkozásai
   Hargittay Emil: A XVII. század eleji magyar költészet poétikájához
3. ülés (Elnök: *Csapodi Csaba*)
   Péter Katalin: A barokk korszak magyar társadalma

4. ülés: (Elnök: *Keserű Bálint*)
Benda Kálmán: Pázmány Péter politikai pályakezdése
Bónis György: Révay Péter *De sacra corona commentarius*ának keletkezése
5. ülés: (Elnök: *Tolnai Gábor*)
Szörényi László: A Szigeti veszedelem és az európai epikus hagyomány
Amedeo Di Francesco (Nápoly): Kőszikla és forgószél: jelképek a Szigeti veszedelemben
Kovács Sándor Iván: Zrínyi kősziklái
6. ülés (Elnök: *Klaniczay Tibor*)
Gyenis Vilmos: A korai emlékírás és a barokk
Holl Béla: Ferenczffy Lőrinc (Egy magyar könyvkiadó a XVII. század első felében)
Bán Imre: A barokk színeváltozásai

Az ülésszak *Klaniczay Tibor* elnöki zárszavával ért véget.

Komlovszki Tibor
Budapest

Ráday emlékülés

1977. december 7-én Ráday Pál születésének 300. évfordulója alkalmából a Magyarországi Református Egyház rendezésében tudományos ülést tartottak Budapesten. Ráday Pál (1678–1733) mind politikai, mind irodalmi szempontból kimagasló alakja volt korának. Az 1703–1711 közti magyarországi nagy Habsburg-ellenes függetlenségi harc idején II. Rákóczi Ferenc fejedelem kancelláriájának direktora, a fejedelem egyik legközvetlenebb munkatársa, főként a külügyek és a diplomácia irányításában. Az irodalom korábban elsősorban mint költőt tartotta számon – vallásos költeményeit és imáit a 18. században többször is kiadták –, napjainkban főként a nagy hatású publicistát értékelik. Ő írta a függetlenségi harc Európához szóló kiáltványait, ahogy éveken át ő szerkesztette és írta a külföld tájékoztatására kiadott újságot, a *Mercurius Veridicus ex Hungariá*-t. A függetlenségi harc bukása, az 1711-es szatmári béke után a közéletből kiszorult, de mint a református egyház egyetemes főgondnoka, ő vezette a bécsi udvar ellenreformációs politikája elleni harcot és sokat tett a nemzeti műveltség emelésére.

Az ülés Bartha Tibor püspök, a zsinat lelkészi elnökének üdvözlő szavai, majd Esze Tamás főgondnok, a zsinat világi alelnökének megnyitója után mindenekelőtt Ráday politikai tevékenységével foglalkozott. Köpeczi Béla előadásában Rádaynak a függetlenségi háború szolgálatában kifejtett diplomáciai tevékenységét jellemezte. Ismertette külpolitikai elgondolásait és méltatta a diplomáciai szervezet létrehozásában végzett munkáját. R. Várkonyi Ágnes, a fejedelmi kancellária működéséről és vezetője tevékenységéről szólt, majd Ráday társadalompolitikai reformelképzeléseit részletezte. Benda Kálmán Rádaynak a szatmári béke megkötésében játszott szerepét ismertette.

Az ülés második részében a publicistáról és az egyházpolitikusról emlékeztek meg. Gyenis Vilmos levelei és emlékiratai alapján méltatta az író Rádayt. Hopp Lajos a magyar és latin nyelvű kiáltványok alapján a publicistát jellemezte. Ladányi Sándor Ráday 1711 utáni egyházpolitikai tevékenységét foglalta össze, Makkai László pedig művelődéspolitikai törekvéseit elemezte.

Az előadás szünetében Ráday Pál műveiből és énekeiből adtak elő részleteket. Az ülés Tóth Károly püspök zárszavával ért véget. Az ülésen elhangzott előadásokat a református egyház külön kötetben kívánja megjelentetni.

Benda Kálmán
Budapest

Tudományos emlékülés a Nyugatról

Hetven esztendeje született a Nyugat: a modern magyar irodalom első nagy fóruma és organizátora. Nemcsak irodalmi intézménynek készült, hanem a nemzeti tudat és a világban való tájékozódás műhelyének is. Alapítói a „második reformkor", a századforduló után kibontakozó közéleti, irodalmi és művészeti megújulás szervező erejének szánták, s harmincnégy esztendős (1908–1941) fennállása alatt valóban a szellemi haladás, az irodalmi szabadság bástyája volt.

A hetvenedik évforduló alkalmából 1978. szeptember 20–21-én tudományos emlékülést rendezett Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Bizottsága, Irodalomtudományi Intézete, valamint a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. Az emlékülés az újabb kutatások és felismerések nyomán foglalt állást a Nyugat történetének, eredményeinek és világirodalmi kapcsolatainak kérdéseiben. Számos hazai és külföldi irodalomtörténész jelent meg és tartott előadást a három félnapos tanácskozásban megrendezett konferencián.

Az első vitaülés a Nyugat történetének első (1908–1919) korszakával foglalkozott, melyet Sőtér István *A Nyugat nagy korszakai* című előadásával vezetett be. Áttekintve a folyóirat munkásságának három történeti korszakát, megállapította, hogy a Nyugat mindig a művészi szabadság és érték védelmezője volt, s első valamint harmadik korszakában cselekvő politikai szerepet vállalt: először a konzervativizmus, később a fasizmus ellen lépett fel. A folyóirat egykori munkatársa és kritikusa, Komlós Aladár a Nyugat „hőskorának" eszmei és művészeti eredményeiről beszélt, arról az új és szabad szellemről, amelyet Ignotus és Ady folyóirata hozott. Bori Imre (Újvidék) a Nyugat körül gyülekező írótábor mozgalmi jellegéről tartott előadást, s vitába szállva a korábbi elképzelésekkel arra hívta fel a figyelmet, hogy a „nyugatos" irodalmat nem meghatározott irányzatként, inkább szélesebb csoportosulásként kell tekinteni. Karátson Endre (Párizs) Ady költői szimbolizmusának értelmezéséről, Rába György a Nyugatban fellépő „tárgyias" lírai törekvésekről: Babits és Füst Milán poétikájának korszerűségéről tartott új gondolatokat felvető előadást. Bodnár György a Nyugat irodalomszemléletét, Rónay László a folyóirat és az új magyar zene (Bartók és Kodály) kapcsolatát ismertette.

A második vitaülés a Nyugat két világháború közötti történetét tekintette át. Kiss Ferenc a folyóirat 1919 novemberi újraindulásának körülményeivel és a második korszak megítélésének kérdéseivel foglalkozott. Pomogáts Béla a „második költő-nemzedék" (József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Sárközi György stb.) fellépéséről, Koczkás Sándor a huszas és harmincas évek műfajtörténeti problémáiról, Kenyeres Zoltán Weöres Sándor és a Nyugat viszonyáról, Bata Imre a Nyugat és a népi írókat tömörítő Válasz kapcsolatáról, végül Béládi Miklós a Nyugat örökébe lépett, Illyés Gyula szerkesztésében megjelent *Magyar Csillag* tevékenységéről, antifasiszta küzdelméről tartott előadást.

A harmadik vitaülés a Nyugat világirodalmi elhelyezkedését és kapcsolatait ismertette. Szabolcsi Miklós *A Nyugat és a világirodalom* című bevezető előadása arra a kérdésre keresett feleletet, hogy a magyar folyóiratot milyen hely illeti meg a korabeli Európa irodalmi fórumai között. Kántor Lajos (Kolozsvár) arról beszélt, hogy a román, valamint a romániai magyar nemzetiségi irodalom milyen szerepet töltött be a Nyugat érdeklődési körében. G. F. Cushing (London) „angol szemmel" tekintette át a folyóirat nagy eredményeit. Rákos Péter (Prága) a cseh, Karol Tomiš (Pozsony) a szlovák, Robert Nowak (Varsó) a lengyel, Vujicsics D. Sztoján a délszláv irodalommal kialakított kapcsolatokkal foglalkozott. Láng Gusztáv (Kolozsvár) a modern irodalmi áramlatok: az expresszionizmus és szürrealizmus Nyugat-beli szerepéről tartott előadást. Az elhangzott referátumok – melyeket a Literatura 1978. 3–4. száma közölt és az Akadémiai Kiadó *A Nyugat és a modern magyar irodalom kibontakozása* címen kötetben jelent meg – sok tekintetben új módon közelítették meg a Nyugat-kutatás kérdéskörét. Remélhető, hogy a tudományos emlékülés eredményei fel fogják lendíteni ezt a kutatást.

Pomogáts Béla
Budapest

Hungarológiai szimpózium Brnóban

Mikulás Bakos, a Szlovák Tudományos Akadémia Idegen Nyelvek és Irodalmak Osztálya igazgatójaként többek között olyan munkabizottságot is létesített, amely – nemzetiségre való tekintet nélkül – a Csehszlovákia területén élő, magyar nyelvvel és irodalommal foglalkozó kutatókat fogta össze. A bizottság működése – az 1969 novemberében és 1971 októberében rendezett nemzetközi szimpóziumokkal – azt a reményt keltette a közeledést, a szempontok egyeztetését sürgető kutatókban, hogy az említett kezdeményezések mind a két felet termékeny munkára és a színvonalas utánpótlás nevelésére fogják ösztönözni. Bakos professzor hirtelen halálával azonban ez a folyamat egy időre megszakadt.

A brnói Jan Evangelista Purkyne egyetem – Richard Pražak által vezetett – balkanisztikai és hungarológiai kabinetje kezdeményezésére 1978. október 2–4. között rendezte meg az első, Csehszlovákia valamennyi magyar történelemmel, nyelvészettel és irodalommal foglalkozó kutatóját összefogó szimpóziumot. Magyarországról a magyar–szlovák, magyar–cseh kapcsolattörténet, illetve a kelet-európai komparatisztika négy képviselőjét hívták meg: a történészek közül Niederhauser Emilt és Kun Miklóst, az irodalom kutatói közül Fried Istvánt és Sziklay Lászlót.

Mind az elhangzott előadások, mind az utánuk következő hozzászólások azt szuggerálták, hogy a csehszlovákiai hungarisztika és a kelet-közép-európai komparatisztika fejlesztése érdekében nemcsak további kutatómunkára, hanem e kutatómunka elvi-elméleti elmélyítésére, a még meglevő nézeteltérések, problematikus pontok megoldása céljából számos hasonló összejövetelre, konferenciára van szükség.

A szimpózium első napján plenáris ülés vitatta meg a cseh és a szlovák hungarisztika számos fontos problémáját. Frantisek Hejl gondolatébresztő megnyitó előadása után a közös munkásmozgalmi múltat két pozsonyi szlovák tudós elevenítette fel: Gosiorovsky akadémikus a századvég s a századfordulú eseményeiről, Plevza akadémikus pedig – a csehszlovákiai magyar Kiss Józseffel együttműködve – a két háború

közti s a második világháború alatti magyar és csehszlovák kommunista mozgalomról beszélt. A plenáris ülésen elhangzott többi előadás szervesen kapcsolódott a következő két nap történeti, nyelvészeti és irodalomtudományi szekciónak tematikájához. Mind a plenáris ülésnek a szekció-üléseket bevezető, mind a szekció-üléseken elhangzott előadásokból világossá vált, hogy módszerük és szemléletük szempontjából másképpen közelítik meg ugyanazt a problémát a cseh anyanyelvű, illetőleg cseh nyelvterületen élő magyar, megint másképpen a szlovák és a szlovákiai magyar, és ismét másképpen a magyarországi magyar kutatók.

Az irodalomtudományi szekció munkájának rövid értékeléseként megemlítendő, hogy a *cseh,* illetőleg Prágában és Brnóban működő kutatókat, akik a magyar irodalommal és általában a magyar kultúrával foglalkoznak, imponálóan nagy erudició jellemzi: rendkívüli jártasságuk kövezkeztében tisztánlátás a kapcsolattörténeti és tipológiai kérdésekben. Richard Pražak ezúttal a régi magyar és cseh irodalom összehasonlításával, hatalmas anyag megmozgatásával mélyítette el a cseh komparatisztika módszertanát. Rákos Péter előadása a magyar irodalomnak főleg a felszabadulás utáni cseh elemzését és népszerűsítését mutatta be számos módszertani kérdés érintésével. A *szlovák* irodalomtörténészek diszciplinánknak főleg aktuális kérdéseit és feladatait elemezték; Karol Rosenbaumnak a plenáris ülésen elhangzott előadása a még mindig fel-felbukkanó nemzetiségi félreértések kiküszöbölését, a marxista szempontú teljes együttműködés megvalósítását sürgette, míg Rudolf Chmel érzelmi és módszertani szkepszisének adott kifejezést magyar irodalmi kutatásaival kapcsolatban: – e kérdés körül éles vita alakult ki. Karol Tomiš munkabeszámolója zárta a szlovák irodalmi előadások sorát. A *szlovákiai magyar* kutatók, a pozsonyi egyetem és a nyitrai Pedagógiai Fakultás dolgozói elsősorban szűkebb hazájuk magyar irodalmi múltját (többségükben a két háború közti időszakot) elemezték; bizonyos szempontból Jaroslava Pasiaková előadását is ide lehet sorolni, aki a kolozsvári Korunk című folyóirat cseh és szlovák vonatkozásairól számolt be. Szeberényi Zoltán előadása Forbáth Imrének a cseh avantgardhoz, főleg Nezvalhoz, s Devetsilhez fűződő kapcsolatait emlegette. A két *magyarországi* előadó elsősorban a komparatisztika aktuális módszertani kérdéseit vetette fel cseh, szlovák és magyar anyagon. Sziklay László az e téren meglevő félreértésekről, tévedésekről s az elavult hatáskutató, mechanikus kapcsolattörténeti módszer helyett a szembesítés szükségességéről beszélt. Fried István a kelet-közép-európai klasszicizmus néhány problémáját vetette fel.

Mindhárom szekció elnöksége zárójelentést készített munkájáról, kitűzve a további feladatokat. Mivel ez utóbbiakról elsősorban az irodalmi szekció zárójelentése szólt, a konferenciát 4-én délben lezáró plenáris ülés ennek a javaslatait fogadta el. Ezek szerint – mint említettük – a brnói szimpózium nagyjelentőségű kezdeményezésnek tekinthető: a prágai, brnói, pozsonyi és nyitrai főiskolai tanszékeken működő kutatók mellett a továbbiakban a többi csehszlovákiai hungarológust is be kell vonni a közös munkába. Az eljövendő nemzetközi tanácskozások célja a még felmerülő félreértések és nézeteltérések tisztázása is. A célok megvalósítása érdekében mind Csehszlovákiában, mind Magyarországon biztosítani kell a tudományos kutatói utánpótlást.

Az eddig elért eredmények, elsősorban a jelen konferencia megrendezése alapján a plenáris ülés a problémák megoldásának további irányítását és a munkálatok koordinálását a brnói egyetem balkanisztikai és hungarisztikai kabinetjére bízta.

Sziklay László
Magyarország

A Twayne World Authors Sorozat (G. K. Hall of Boston) (Rövidítve)

A Twayne World Authors sorozatot Dr. Sylvia E. Bowman (Indiana University) indította kb. 30 évvel ezelőtt. Az ő akkori célkitűzése és a sorozat célja egy átfogó felmérés készítése volt a különböző nemzeti irodalmak kiváló íróiról, mellyel közelebb hozzák az általános műveltségű olvasót a világ különböző országai nagy íróihoz és irodalmi mozgalmaihoz. A célkitűzés mindvégig változatlan maradt, így a sorozat értékes információs forrássá vált a diákok számára: gyakran ez az egyetlen angol nyelvű tanulmány egy másik irodalom jelentős személyiségéről, pl. a legtöbb magyar író esetében is, valamint a kortárs írókról, akik közül sokan e sorozatban kaptak először kritikát. Egyben értékes kiinduló pont a kutatók számára, mivel minden monográfia tartalmazza az író műveinek teljes jegyzékét és a róla szóló irodalom válogatott annotált bibliográfiáját.

A sorozatban eddig több mint harminc ország írói szerepelnek. A magyar irodalom 1974-ben csatlakozott a sorozathoz. A szerkesztő, Basa Molnár Enikő 16 szerződést kötött. Scheer István Mikszáth Kálmánról írott monográfiája már megjelent. Basa Molnár Petőfi monográfiája, Györgyey Klári Molnár Ferenc, Katona Anna Csokonai Vitéz Mihály és Brunauer H. Dalma Kosztolányi kötete 1979–80-ban jelenik meg. A szerkesztőség egy előzetes listán 41 magyar írót választott ki, de örömmel fogad javaslatokat és kiegészítéseket illetékes tudósoktól mind a klasszikus, mind a mai irodalomra vonatkozóan. Ide értendők a Magyarország határain kívül élő, magyar nyelven író szerzők is, akiknek munkássága saját kisebbségük és az egész magyar irodalom számára egyaránt jelentős.

A sorozat célja egyben a formát is meghatározza. A bevezető fejezet ismerteti a történelmi hátteret és elhelyezi az írót egy meghatározott korszakban. A magyar sorozatnál ezt a részt különösen nagy körültekintéssel kell megírni, mivel általában sem az írót, sem környezetét nem ismerik. Minden ismertetett műről rövid tartalmi összefoglalást kell írni, mely lehetővé teszi a sorozat használói számára az író eszméinek megismerését, még ha a művek nem érhetők is el. Mivel a kevésbé ismert nyelvekből az idézeteket angolul is meg kell adni, a tanulmányíróknak a legjobb fordításokat kell megkeresniök. Ha egy műnek nincs megfelelő angol fordítása, a szerkesztőség lehetővé teszi a saját fordítást is: egy költemény pntos prózai változata is inkább megfelel, mint egy pongyola versfordítás.

Sylvia Bowman 1977-ben lemondott a főszerkesztőségről. A sorozat Caroline Birdsall és Liz Kubik irányításával, valamint a Twayne Publishers és a G. K. Hall of Boston munkatársainak közreműködésével folytatódik.

Egy esetleges kiadók közötti együttműködési megállapodás érdekeltté tenné a kiadókat a Nemzetközi Tanulmányi és Fordítói Program (International Studies and Translations Program) keretén belül fordítások és tanulmányok kiadásában.

A World Autors sorozat monográfiáinak fogadtatása és az alaprendelést meghaladó kereslet természetesen befolyásolni fogja a magyar program kibővítését.

Basa Molnár Enikő
a Magyar Osztály Szerkesztője
Silver Spring, MD, USA

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében készülő bibliográfiai sorozat, *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* az egyik legjelentősebb bibliográfiai vállalkozás a magyar irodalomtudomány történetében.

Méreteit anyagának sajátos jellege indokolja. Az irodalomtudomány ugyanis széles fronton érintkezik, egybeolvad magával az élő irodalommal. Határai nem olyan zártak, mint a legtöbb tudományág esetében: a tudományos igényű monográfiától, tanulmánytól, az esszén át, az irodalmi kritikáig és az irodalom életével foglalkozó publicisztikáig terjed az a terület, amelyen bibliográfiánk a tájékoztatás és eligazítás feladatát vállalja.

Vállalkozásunkkal, amelyet összesen kilenc vaskos kötetre tervezünk és amelyből eddig két kötet jelent meg (Stoll Béla–Varga Imre–V. Kovács Sándor: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig.* Bp. 1972. 638 l.; Kókay György: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772–1849.* Bp. 1975. 925 l.) olyan *retrospektív* bibliográfiai sorozatot kívánunk létrehozni, amely *irodalomtudományunk minden jelentős publikációjának a bibliográfiai adatát magában foglalja* és az eredmények valamint a hiányok feltárásával nemcsak megkönnyíti a kutató számára a tájékozódást, hanem ösztönzést is ad a további kutatásokhoz.

1876-tól folyamatosnak tekinthető Magyarországon az irodalomtörténeti *kurrens* bibliográfiák megjelenése. Szinnyei József és Hellebrant Árpád úttörő kezdeményezését 1925-től Goriupp Alice, majd 1927-től kezdve Kozocsa Sándor folytatta tovább. Kozocsa eddig megjelent utolsó kötete az 1961-től 1965-ig tartó periódus termését dolgozta fel (*A magyar irodalom bibliográfiája 1961–1965.* Bp. 1978. 1123 l.)

Az irodalomtörténeti anyag kurrens feltárása tehát több, mint egy évszázada folyik, ezzel szemben a magyar irodalomtörténeti kutatás eredményeit összefoglaló retrospektív bibliográfia típusából mindössze egy jelent meg, másfél évtizeddel ezelőtt, egyetlen kötetben, angol nyelven (Albert Tezla: *An Introductory Bibliography to the Study of Hungarian Literature.* Cambridge, Massachusetts, 1964.).

Munkánk tehát a maga területén úttörő vállalkozás.

Sorozatunk köteteinek anyaggyűjtése során a magyar irodalomtörténeti érdekű szövegkiadványokat, monográfiákat, tanulmánykötetet, évkönyveket, emlékkönyveket, irodalmi és irodalomtörténeti folyóiratokat, fontosabb hetilapokat és néhány kiemelkedően jelentős napilap irodalmi rovatát dolgoztuk fel. Jelentős mértékben felhasználtuk az ország határain túl megjelenő magyar és idegen nyelvű, magyar irodalomtörténeti vonatkozású publikációk adatait is.

Ugyanakkor mellőztük a megjelenésük idején is már jelentéktelennek minősülő reflexiókat, bírálatokat, a csak napi érdekű cikkeket, híreket, továbbá az írói kultusz dokumentumait, valamint az olyan jubileumi megemlékezéseket, amelyek nem gazdagították a már meglevő ismereteket, nem módosították az íróról kialakult képet.

Válogató szempontokat alkalmaztunk az egyes írókra vonatkozó irodalom szerkesztése során is. Válogattunk mindenekelőtt a személyek tekintetében. Nem szerepelnek azok a szerzők, akikkel nem foglalkozott a szakirodalom. De válogattunk azoknak a szerzőknek az esetében is, akikről megjelentek kisebb cikkek vagy bírálatok, mert ellentétben Szinnyei József és Gulyás Pál írói lexikonainak gyakorlatával, a 18. századtól kezdődően mellőztük azokat az írókat, akiknek a munkássága vitathatatlanul jelentéktelen volt.

Több szempont alapján válogattunk az egyes írókra vonatkozóan összegyűjtött bibliográfiai adatokban is. A legnagyobb írókra vonatkozó, rendkívül nagy terjedelmű

anyagot erősebben rostáltuk, mint a számontartandó, de kisebb jelentőségű írókkal foglalkozó irodalom anyagát.

A 19. század második felének bibliográfiáját *két,* a 20. század anyagát *négy* kötetben kívánjuk megjelentetni, a sorozatot végül olyan kötet zárja majd le, amely korszakhatároktól függetlenül tartalmazza az összefoglaló jellegű, vagy általános témaköröket érintő magyar vonatkozású irodalomelméleti és irodalomtörténeti monográfiák és tanulmányok bibliográfiai adatait.

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete 1957-ben tűzte napirendre a több kötetből álló magyar irodalomtörténeti bibliográfia létrehozását. A nagyarányú feldolgozó munkát az Intézet keretében létrehozott bibliográfiai osztály szervezte és végezte, külső munkatársak közreműködésével. 1961-ben került sor az egyes irodalomtörténeti korszakok anyagát tartalmazó kötetek tematikai és szerkezeti alapelveinek kidolgozására. Az egyre szilárdabb alapokon folytatódó munka alapelvei és módszertani-technikai megoldásai a következő években további viták során kristályosodtak ki.

Bibliográfiai szintézisünk a szó tágabb értelmében vett kollektív munka eredménye. A kézikönyv szerkesztői és munkatársi gárdája a vállalkozás megindulásától kezdve mindig számíthatott az Intézet nem bibliográfiai téren működő kutatóinak segítségére. Egyes problémák tisztázásában más intézmények szakemberei is készséggel álltak rendelkezésünkre. A kötetek lektorálásában Béládi Miklós, Klaniczay Tibor, Oltványi Ambrus, Pomogáts Béla, Rejtő István és Solt Andor vett részt.

A sorozat 3. kötetének lektorálása befejeződött, az 5. és 7. kötet anyagának lektorálása folyamatban van, a 6. kötet (Botka Ferenc – Vargha Kálmán: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1905–1970. Személyi rész I.*) a közeljövőben hagyja el a sajtót.

Vargha Kálmán
Budapest

Régi Magyarországi Nyomtatványok

A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia – hála Szabó Károly és Petrik Géza munkásságának – már a 19. század végén viszonylag teljesnek volt mondható. Az elmúlt évszázad során azonban annyi új adat került napfényre, hogy a korszerű igényeknek megfelelő, újabb feltárás megindítása immár elengedhetetlenné vált.

1961-től A Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Széchényi Könyvtár együttműködésével megindult a régi, magyar nyelvű, valamint a magyarországi nyomtatványok újrendszerű feltárása. Ez tulajdonképpen a Szabó-féle *Régi Magyar Könyvtár (RMK)* első és második kötetének igényes újrafeldolgozását jelentette. Ennek eredményeként látott napvilágot 1971-ben a *Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy)* első kötete, amely az 1473–1600 közötti időkörben készült 888 kiadványt írja le. A Szabó által még nem ismert, továbbá a szakirodalomban tévesen hazai nyomtatványnak tartott művek aránya megközelíti az ötven százalékot. Ez is mutatja, hogy mennyire időszerű volt már az új feltárás. De nemcsak mennyiségileg, minőségileg is nagy előrehaladást jelent az új, pontos leírás, valamint a nyomtatványra vonatkozó eddigi szakirodalom lényegének sommázása a példányok lelőhelyének közlésével.

Az elmúlt években azután elkészült a *RMNy* második kötetének kézirata, amely az 1601–1635 közötti korszak 763 nyomtatványáról ad ismertetést. A tervek szerint ez a kötet 1980-ban fog megjelenni. A 17. század további 65 évéből több mint három és félezer hazai nyomtatvány ismeretes. Ezek leírása előreláthatólag három további kötetet fog megtölteni, amelyek tervezett beosztása: 1636–1660, 1661–1680, 1681–1700.

A nyomtatványoknál a régi és az új határának nemzetközileg is egyre elfogadottabban a 18. és 19. század fordulóját tekintik. Ezért helyesnek és szükségesnek látszott a Szabó Károly-féle 1711. évi korhatárt 1800-ra emelni. A kiegészítő korszak 11.630 nyomtatványát Petrik Géza már regisztrálta. Ennek hiányos voltát azonban jól mutatja, hogy 1954-től az Országos Széchényi Könyvtárban gyűjtött adatok alapján 1971-ben nem kevesebb, mint 7660 további címet tartalmazó pótkötetet tudtak publikálni, az ún. Petrik kötetben.

Azonban kezdettől fogva mindenki tisztában volt azzal, hogy ez is csupán közbeeső állomás a minél teljesebb bibliográfiai regisztrálás irányában. 1973-tól az összes hazai közgyűjtemény (könyvtár, levéltár és múzeum – állami és egyházi egyaránt) állományának tervszerű regisztrálása folyik, amely most már a befejeződéséhez közeledik. Ennek eredményeként több mint 20.000 különböző 1712–1800 közötti hazai nyomtatványnak közel 100.000 példánya került eddig nyilvántartásba.

Hazánk sajátos történelmi helyzetéből ered, hogy a régi magyarországi nyomtatványok ugyanolyan sűrűségben találhatók a szomszéd államok egyes részein (Szlovákia, Erdély, Vajdaság, Burgenland), mint a mai Magyarországon. Így az ottani gyűjteményekben őrzött régi hazai kiadványok regisztrálását is el kell végezni. A várható mennyiség 40–50.000, amelynek alig a negyede került be eddig nyilvántartásainkba, főleg csak Szlovákiából és Észak-Jugoszláviából.

Az eddigi eredmények és tapasztalatok alapján arra lehet következtetni, hogy még több ezer, korábban bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvánnyal kell számolni. Ezeknek publikálására, mint Petrik VII. kötet, a legfontosabb külföldi gyűjtemények átvizsgálása után kerülhet majd sor. A 18. századi magyarországi nyomtatványok összesített bibliográfiája ezt követően vehető majd munkába. Így remény van arra, hogy a most folyó munkálatok – természetesen csak hosszú-hosszú évek után – az 1801 előtti hazai nyomtatványok korszerű és viszonylag teljes bibliográfiai regisztrálásához fognak vezetni.

Miután az így kibővített és általános elismerést aratott módszer szerint az Országos Széchényi Könyvtárban végzett *RMNy*-vállalkozás további sorsa biztosítottnak tűnik, napirendre lehetett tűzni a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia következő fontos kategóriáját, az ún. szerzői hungarikát. Ez a Szabó-féle *RMK* III. kötetének kiegészített és igényes újrafeldolgozása, amint ez a *RMK* I–II. esetében a *RMNy* vállalkozás keretében történik. A hazai szerzők nem magyar nyelven külföldön 1801 előtt napvilágot látott műveinek korszerű regisztrálása komoly társadalmi igényt elégít majd ki. Az Országos Széchényi Könyvtár 1979 elején fog hozzá e munkálatokhoz, amely előreláthatólag ugyancsak több évtizedig fog tartani.

A mindenkori anyaggyűjtésből azonban a kutatók részére mindkét említett vállalkozásnak az Országos Széchényi Könyvtárban levő szerkesztősége nyilvántartásaiból készségesen ad felvilágosítást. Így az érdeklődők még a bibliográfiák publikálása előtt tájékozódhatnak az új adatokról.

Borsa Gedeon
Budapest

Az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete

Az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete (American Hungarian Educators' Association) 1974 novemberében Clevelandben (USA, Ohio) alakult. Az egyesület nevét, működési irányelveit és távlati terveit tizennégy tanító és tanár vitatta meg. Az alapszabályt és a vezetőség összetételét 1975-ben tartott gyűlésen fogadta el a tagság. Az alapszabály kimondja, hogy az egyesület független, önálló, tudományos és szakmabeli egyesület, amely magyarságtudománnyal (Hungarian Studies) foglalkozik. Célja általában: megfelelő fórum biztosítása a magyarságtudománnyal foglalkozó tanárok és a magyar származású oktatók számára (munkájuk összehangolása, tapasztalatcsere stb.). Célja speciálisan: a magyar kultúra ápolása, ismertetése és tanítása történelem, irodalom, zene, nyelvtanítás vagy egyéb területen. Kutatási alapok megteremtése, más nemzetiségekkel való együttműködés, különböző csereakciók lebonyolítása és egyéb tevékenységek is tartoznak az AHEA programjához.

Az évenként megrendezésre kerülő konferenciák a személyes találkozásra, eszmecserére és könyvterjesztésre is adnak alkalmat. 1977-ben az AHEA április 1–2-án rendezte évi konferenciáját az Idiana University-n, Bloomingtonban. Az első napon az amerikai–magyar hagyatékokkal és azok megőrzésével foglalkoztak az előadók. *Hungarian Civilization* gyűjtőnév alatt három előadás hangzott el: Az amerikai függetlenségi háború politikai hatása a 18–19. századi Magyarországon (Katona Anna); Kaffka Margit fejlődése a „Women's Liberation" szemszögéből a Nyugatnak írt levelek alapján (Brunauer Hunyadi Dalma) és Karl Beckről (Várdy Huszár Ágnes). A *Contemporary Hungary* szekció keretében Kerék András az észak-amerikai magyar nyelvkutatásról, Lesér Eszter Az ember tragédiája és Goehte Faustja közti világnézeti különbségekről, Nagy Károly Illyés Gyula újabb verseiről, Gömöri György (Anglia) a nyugati magyar költészetről tartott előadást.

A magyar iskolákkal, illetve az alapfokú oktatás néhány elvi és gyakorlati kérdésével foglalkozó vita zárta a konferenciát.

Az 1978-as Konferenciát a Rutgers University-n (New Brunswick, NJ.) tartotta az Egyesület *Hagyomány és modernség* címmel.

Az *Irodalmi Szekció* ülésén Brunsdale Mitzi M. Lord Byronról és Ady Endréről mint az irodalom két lázadójáról tartott összehasonlító előadást, Nyikos Gyula pedig József Attiláról mint lírai újítóról. Az elkötelezettség hagyományát érzékeltette Éltető Lajos az olyan költőkről készült összehasonlításában, akik alkotásaikban nem csupán visszatükrözték a történelmi eseményeket, hanem segítették is azok alakulását. Ennek az elkötelezettségnek modern példáját vizsgálta Nagy Károly Cseres Tibor *Hideg napok* című művének és Kovács András által készített filmváltozatának elemzése során.

A *Történelmi Szekcióban* a magyar parasztság 1848-as szerepéről Stroup Walter E., jelenkori helyzetéről Gyenes Antal, továbbá a KALOT szerepéről a társadalmi változások előkészítésében László László tartott előadást. Kovács Imre a Márciusi Frontról mint az 1956-os események előfutáráról és Wojatsek Károly az 1938-as Csehszlovákiai brit intervencióról tartott előadást.

A *Kulturális Tudományok Szekciójában* Sozán Mihály és Gál Zsuzsa a burgenlandi hagyományokról beszélt, Kürti László és Blumstock Róbert pedig a magyar szokások fennmaradását vizsgálta Pennsylvániában és Kanadában. Felicitas Goodman a magyar sámánizmusról, Auzterlitz Róbert és Brunauer Hunyadi Dalma a népdalról, Körtvélyessy Tibor pedig a mai magyar felsőoktatásról bezsélt.

A *Természettudományos Szekcióban* elhangzott előadások a magyar tudósok részvételét elemezték a nemzetközi tudományos életben.

A *Tudományos Eszközök és Szolgáltatások Szekciója* a könyvtári gyűjteményekre és szolgáltaásokra összpontosította figyelmét.

A *Magyar Nyelv és Kultúra Oktatás* munkacsoportja meghallgatott egy tájékoztatót a New Brunswick-i iskoláról, majd azt az iskola hagyományain alapuló bemutató tanítás követte.

A konferenciát Wigner Jenő Pál professzor zárta be a tudomány, a művészet és a humán tudományok kapcsolatáról szólva.

A plenáris ülésen bejelentették az AHEA első hivatalos részlegét, a Magyar Néprajzi Központ (Hungarian Folklore Centrum) magalakulását Magyar Kálmán vezetése alatt.

Az AHEA a magyar nyelv és kultúra oktatása érdekében más szervezetekkel is rendez közösen szimpóziumokat és szekcióüléseket, munkájáról állami szervezeteket is tájékoztat és javaslatokkal él is a további munkát illetően.

Basa Molnár Enikő
az AHEA elnöke
USA

A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának tudományos inzézménye. Székhelye Budapest. Címe: 1250 Budapest I., Országház utca 30. I. emelet.

Többszöri kezdeményezés után első igazgatója, Ortutay Gyula akadémikus, egyetemi tanár (1963–1978) vezetésével 1963-ban jött létre a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara néprajzi tanszékei mellett működő kutatócsoportként. Megszervezését a tudományszak fejlődésének üteme és a korszerű intézeti kutatómunka követelménye tette szükségessé. 1967. január 1-én vált külön az egyetemi tanszékektől és lett önálló akadémiai kutatóhellyé.

A Kutató Csoport 1977-ben készült szervezeti és működési szabályzata az 1967. évi alapító elnöki utasításban foglaltakkal összhangban a következőkben jelöli meg feladatkörét:

„a) az országban folyó néprajzi alapkutatások összefogása, fejlesztése;

b) a néprajz és a folklór tárgykörébe tartozó recens és történeti anyag gyűjtése, rendszerezése, feldolgozása, publikálása;

c) a szaktudomány eredményeit összefoglaló művek megalkotása;

d) a szaktudományok eredményeinek hasznosítása a közművelődésben;

e) nemzetközi munkamegosztásban folyó kutatásokban való részvétel, a néprajztudomány nemzetközi szervezetében a magyar néprajz képviseletének biztosítása."

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportnak 1978. július 1-én harminc tudományos dolgozója volt, akik négy osztály keretében folytatják munkájukat:

1. Anyagi kultúra osztály
2. Folklór osztály
3. Társadalomnéprajzi osztály
4. Adattári osztály

Az osztályok tevékenységéhez kapcsolódik a Gazdasági Hivatal, valamint a könyvtár és a dokumentáció.

A *könyvtár* állománya 1977. december 31-én 28000 könyvtári egység volt.

Az *adattári gyűjtemények* 1978. július 1-én:

Kézirattár: 650 tétel (30.000 lap)
Fényképtár: 30.000 db. fekete-fehér negatív
Diatár: 1000 db. színes diapozitív
Hangfelvétel: 255 db. hangszalag
Szakarchívumok:
Magyar Népmese Katalógus: 10.000 variáns
Magyar Népmonda Katalógus: 13.000 cédula
Népköltészeti Szövegkataszter: 150.000 szöveg
Néphit topográfia és archívum: 20.000 cédula
Népi gyógyászati archívum: 150.000 cédula
Borászati archívum: 30.000 fényképfelvétel

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport kiadványai:

Új Magyar Népköltési Gyűjtemény (1940 –). A legjelentősebb magyar szövegfolklór-forráskiadvány.

Népi Kultúra – Népi Társadalom (1968 –). Az MTA Néprajzi Kutató Csoport évkönyve.

Néprajzi Tanulmányok (1967 –). Néprajzi kismonográfiákat közlő kiadványsorozat.

Documentatio Ethnographica (1970 –). A szolnoki Damjanich Múzeummal közösen megjelentetett, fordításokat és archív nyomtatott szövegeket tartalmazó kiadványsorozat.

Folklór Archívum (1972 –). Kiadatlan folklórgyűjteséket közlő reprintsorozat.

Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához (1977 –). A készülő új magyar néprajzi kézikönyv előtanulmányait közreadó reprintsorozat.

A Néprajzi Kutató Csoport keretében folyik az *Acta Ethnographica,* az MTA idegennyelvű folyóiratának szerkesztése, valamint a *Demos* című folyóirat magyarországi anyagának összeállítása.

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport irányította a jelenleg megjelenés alatt álló *Magyar Néprajzi Lexikon* munkálatait. Szervezetileg hozzátartozik a készülő *Magyar Néprajzi Atlasz,* továbbá az ugyancsak folyamatosan készülő és megjelenő *A Magyar Néprajztudomány Bibliográfiája,* és legfrissebben a tervezett magyar néprajzi kézikönyv az *„Új Magyarság Néprajza"* is.

A tudományos munkatársak publikációi hazai és külföldi szakfolyóiratokban, évkönyvekben és tanulmánykötetekben jelennek meg.

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport az elmúlt évtizedben több hazai és nemzetközi tudományos tanácskozás szervezője volt, amelyek közül kiemelkedők például:

A magyarországi nemzetiségek néprajzi kutatása. Eredmények és feladatok (1969)
Az etnosz és etnoszociális szervezet kérdései. Magyar–szovjet néprajzi tanácskozás (1970)
A folklór poétikája és esztétikája (1974)
Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok (1975)
A komikum a folklórban (1976)
Mítosz és történelem (1978)

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport munkatársai írják a Magyar Rádió *Kis magyar néprajz* című sorozatának előadásait. 1970. január 1. és 1977. december 31. között 1035 előadás hangzott el.

Kósa László
Budapest

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetősége

Elnök

Bo Wickman
Finsk-ugriska institutionen
Box 513. 75120 Uppsala
Svédország

Alelnökök

Benkő Loránd
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Király István
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Klara Maityinszkaja
Institut Jazükoznanija
ul. Marksza i Engelsza
Moszkva G–19
Szovjetunió

Jean Perrot
Université de la Sorbonne Nouvelle
Centre d'Études Finno-ougriennes
13, rue de Santeuil
75005 Paris
Franciaország

Denis Sinor
Dept. of Uralic and Altaic Studies
Indiana University
Bloomington, Ind. 47401
USA

Szeli István
Filozofski fakultet
Njegoševa 1.
21000 Novi Sad
Jugoszlávia

Főtitkár

Klaniczay Tibor
Nemzetközi Magyar Filológiai
Társaság
1250 Budapest
Országház u. 30.
Magyarország

Főtitkárhelyettes

Béládi Miklós
Nemzetközi Magyar Filológiai
Társaság
1250 Budapest
Országház u. 30.
Magyarország

Szervező titkár

Gebri Mária
Nemzetközi Magyar Filológia
Társaság
1250 Budapest
Országház u. 30.
Magyarország

A Végrehajtó Bizottság tagjai

Umberto Albini
Facolta di Lettere
via Bal 4. Genova
Olaszország

Balassa Iván
Mezőgazdasági Múzeum
1367 Budapest Pf. 129.
Magyarország

Bodnár György
MTA Irodalomtudományi Intézete
1118 Budapest
Ménesi út 11–13.
Magyaország

Bori Imre
Filozofski fakultet
Njegoševa 1.
21000 Novi Sad
Jugoszlávia

G. F. Cushing
Univ. of London, School of
Slavonic and East European
Studies
London WC IE 7 HU
Anglia

Lóránt Czigány
15 Temple Fortune Lane
London NW 11 7 UB
Anglia

Czine Mihály
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Csavdar Dobrev
Kvartal Latera, Blokk 4, Vhod. A.
Szófia
Bulgária

Hasan Eren
Cinnah cad. 41/4.
Çankaya, Ankara
Törökország

Faragó József
Str. Drăgălina 8., ap. 14.
3400 Cluj–Napoca
Románia

Stephan Futaky
Finnisch-ungarisches Seminar
der Universität
Theaterstrasse 14.
3400 Göttingen
NSZK

Gerhard Ganschow
Universität München, Institut
für Finnougristik,
Franz-Joseph-Str. 1.
8000 München 40.
NSZK

Gunda Béla
KLTE Néprajzi Intézet
4010 Debrecen, 10. Pf. 16.
Magyarország

Hajdú Péter
MTA Nyelvtudományi Intézete
1250 Budapest
Szentháromság u. 2.
Magyarország

Ilia Mihály
JATE
6722 Szeged
Egyetem u. 2.
Magyarország

Imre Samu
MTA Nyelvtudományi Intézete
1250 Budapest
Szentháromság u. 2.
Magyarország

Kálmán Béla
KLTE
4010 Debrecen, Pf. 54.
Magyarország

Paul Kokla
Keele ja Kirjanduse Instituut
Sakala 3.
200105 Tallinn
Szovjetunió

Kósa László
MTA Néprajzi Kutató Csoport
1250 Budapest
Országház u. 30.
Magyarország

Hannu Launonen
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
PL 259, Hallituskatu 1.
00171 Helsinki
Finnország

Petro Lizanec
ul. Gorkogo 57. kv. I.
294000 Uzsgorod
Szovjetunió

B. Lőrinczy Éva
MTA Nyelvtudományi Intézete
1250 Budapest
Szentháromság u. 2.
Magyarország

Jean-Luc Moreau
Université de la Sorbonne Nouvelle
Centre d'Études Finno-ougriennes
13,rue de Santeuil
75005 Paris
Franciaország

Nagy Péter
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Pándi Pál
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Patyi Sándor
MTA Központi Hivatala
1051 Budapest
Münnich F. u. 7.
Magyarország

G. Battista Pellegrini
Instituto di Glottologia,
Universita di Padova
via Beato Pellegrino 1.
Padova
Olaszország

Péter Rákos
Filozofická fakulta UK
Nam. Krasnoarmejcu 2.
116 38 Praha 1.
Csehszlovákia

Karl Rédei
Institut für Finno-Ugristik
Liechtensteinstr. 46/a/I/1/9.
1090 Wien 9.
Ausztria

Oleg Rosszijanov
ul. Novalesznaja 18.
103055 Moszkva
Szovjetunió

Gert Sauer
Akademie der Wissenschaften der
DDR
Otto Nuschke Str. 22–23.
108 Berlin
NDK

Anton Sivirsky
Laan van Poot 163
Den Haag
Hollandia

Jan Ślaski
Uniwersytet Warszawski,
Instytut Literatury Polskiej
Krakowskie Przedmieście 26/28.
00–927/1 Warszawa
Lengyelország

Szabó Zoltán
3400 Cluj–Napoca, C. P. 358.
Románia

Szabolcsi Miklós
MTA Irodalomtudományi Intézete
1118 Budapest
Ménesi út 11–13.
Magyarország

Albert Tezla
5412 London Road,
Duluth, Minn. 55804
USA

Tokunaga Yasumoto
Kansai Oaikokugo University
(Kansai Univ. of Foreign Studies)
333 Kokura Hirakatashi
Osaka
Japán

Karol Tomiš
Literárnovedný ústav SAV
Konventná 13.
80100 Bratislava
Csehszlovákia

Wéber Antal
ELTE Bölcsészettudományi Kar
1052 Budapest
Pesti B. u. 1.
Magyarország

Tiszteleti tagok

Paul Ariste
Jakobszoni 7/A
Tartu
Szovjetunió

Balogh Edgár
Str. Rákóczi 48.
3400 Cluj–Napoca
Románia

Barta János
4027 Debrecen
Sétakert u. 16.
Magyarország

Björn Collinder
Klopstockgasse 6/1/4
Wien
Ausztria

Illyés Gyula
1025 Bdapest
Józsefhegyi út 9.
Magyarország

Erkki Itkonen
Topeliuksenkatu 17 A9
002500 Helsinki 25 F
Finnország

Kardos László
1013 Budapest
Attila út 45.
Magyarország

Keresztury Dezső
1052 Budapest
Semmelweis u. 4.
Magyarország

Komlós Aladár
1023 Budapest
Lajos u. 37.
Magyarország

Vaszilij Lytkin
V–333 ul. Vavilova 34. korp. V. 8. kv. 390
Moszkva
Szovjetunió

Emil Boleslav Lukáč
ul. Fr. Kral'a 31/a
Bratislava
Csehszlovákia

Aurélien Sauvageot
1, av. Maurice Blondel
13100 Aix-en-Provence
Franciaország

Wolfgang Schlachter
Herzberger Landstrasse 59.
3400 Göttingen
NSZK

Szabó T. Attila
Ştarisoara 5.
3400 Cluj–Napoca
România

Carlo Tagliavini
Piazza Barracano 5.
Bologna
Olaszország

Kustaa Vilkuna
Suomen Tiedeseura
Tammitie 11.
Helsinki
Finnország

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagjainak névsora
(Lezárva 1978. szeptember 18-án.)

E. Abaffy Erzsébet
Budapest, Magyarország

Ágoston Mihály
Novi Sad, Jugoszlávia

Alexa Károly
Budapest, Magyarország

Andrássyné Kövesi Magdolna
Debrecen, Magyarország

Aradi András
Budapest, Magyarország

Átányi, Stephen
Stockholm, Svédország

Austerlitz, Robert
New York, N.Y., USA

Bachát László
Nyíregyháza, Magyarország

Bagi Ferenc
Becej, Jugoszlávia

Bajomi Lázár Endre
Budapest, Magyarország

Bakos Ferenc
Budapest, Magyarország

Bakos József
Eger, Magyarország

Sz. Bakró-Nagy Marianne
Budapest, Magyarország

Balázs János
Budapest, Magyarország

Balázs Mihály
Szeged, Magyarország

Balázs Piri Aladár
Novi Sad, Jugoszlávia

Balogh Dezső
Cluj–Napoca, Románia

Bán Imre
Debrecen, Magyarország

Banczerowski Janusz
Budapest, Magyarország

Bánhidi Zoltán
Budapest, Magyarország

Banó István
Budapest, Magyarország

Bánréti Zoltán
Budapest, Magyarország

Bányai László
Pécs, Magyarország

Barabás Jenő
Budapest, Magyarország

Baranyai Zsolt
Szeged, Magyarország

Barlay Ö. Szabolcs
Siklós, Magyarország

Baróti Dezső
Budapest, Magyarország

Bárth János
Kalocsa, Magyarország

Bartha János
Tirgu Mures, Románia

Basa Molnár, Enikő
Silver Spring, Md., USA

Bastav, Serif
Çankaya – Ankara, Törökország

Bata Imre
Budapest, Magyarország

Bátori, Stephan
Tübingen, NSZK

Bayerle, Gusztáv
Bloomington, Ind., USA

Bécsy Tamás
Pécs, Maygarország

Becker, Henrik
Jena, NDK

Békési Imre
Szeged, Magyarország

Béky–Halász, Iván
Willowdale, Kanada

Belia György
Budapest, Magyarország

Bencsáthné Hajós Ilona
Budapest, Magyarország

Benda Kálmán
Budapest, Magyarország

Bene Ede
Budapest, Magyarország

Beőthy Erzsébet
Amsterdam, Hollandia

Bereczki Gábor
Budapest, Magyarország

Bergsland, Knut
Oslo, Norvégia

Bertók Imre
Bratislava, Csehszlovákia

Birnbaum, Marianna D.
Pacific Palisades, Calif., USA

Bíró Ferenc
Budapest, Magyarország

Bitskey István
Debrecen, Magyarország

Bodó Sándor
Miskolc, Magyarország

Bodolay Géza
Budapest, Magyarország

Boldizsár Iván
Budapest, Magyarország

Borsa Gedeon
Budapest, Magyarország

Borsai Ilona
Budapest, Magyarország

Bosnyák István
Novi Sad, Jugoszlávia

Botka Ferenc
Budapest, Magyarország

Botta István
Budapest, Magyarország

Bjørn Andersen, Zsuzsanna
Birkerød, Dánia

Branch, Michael Arthur
London, Anglia

Brunauer–Hunyadi, Dalma
Potsdam, N.Y., USA

Burány Béla
Novi Sad, Jugoszlávia

Chmel, Rudolf
Bratislava, Csehszlovákia

Congdon, Lee
Harrisonburg, Virginia, USA

Csalogné Pócs Éva
Budapest, Magyarország

Csanda Sándor
Bratislava, Csehszlovákia

Csapláros István
Warszawa, Lengyelország

Csatlós János
Handen, Svédország

Csillaghy, Andrea
Venezia–Mestre, Olaszország

K. Csilléry Klára
Budapest, Magyarország

Csonka Ferenc
Budapest, Magyarország

Csúcs Sándor
Budapest, Magyarország

Csukás István
Szeged, Magyarország

Dám László
Debrecen, Magyarország

Dán Róbert
Budapest, Magyarország

Dankó Imre
Debrecen, Magyarország

Dégh, Linda
Bloomington, Indiana, USA

Deme László
Budapest, Magyarország

Deshusses, Georges
Genève, Svájc

Dezső László
Budapest, Magyarország

Dévavári (Dér) Zoltán
Subotica, Jugoszlávia

Dienes Erzsébet
Szolnok, Magyarország

Dobossy László
Budapest, Magyarország

Domokos Péter
Budapest, Magyarország

Dömötör Sándor
Budapest, Magyarország

Dömötör Tekla
Budapest, Magyarország

Dukkon Ágnes
Budapest, Magyarország

Dümmerth Dezső
Budapest, Magyarország

Ecsedy Ildikó
Budapest, Magyarország

Egri Péter
Budapest, Magyarország

Együd Árpád
Siófok, Magyarország

Éltető, Luis J.
Portland, OR, USA

Erdélyi Zsuzsanna
Budapest, Magyarország

Erdődi József
Budapest, Magyarország

Erdődy Edit
Budapest, Magyarország

Fábián Pál
Budapest, Magyarország

Faerstain, Katalin
Abyhøj, Dánia

Faludi Györgyi
Budapest, Magyarország

Farkas József
Mátészalka, Magyarország

Fél Edit
Budapest, Magyarország

Fenyő István
Budapest, Magyarország

Ferenczi Imre
Szeged, Magyarország

Ferenczi László
Budapest, Magyarország

Filep Antal
Budapest, Magyarország

Fischer Sándor
Budapest, Magyarország

Fliflet, Albert Lange
Stend, Norvégia

Fogarasi Miklós
Budapest, Magyarország

Földes László
Budapest, Magyarország

Fügedi Erik
Budapest, Magyarország

Fülei Szántó Endre
Budapest, Magyarország

Fülöp Géza
Budapest, Magyarország

Fülöp Lajos
Budapest, Magyarország

Fülöpné Csanak Dóra
Budapest, Magyarország

Für Lajos
Budapest, Magyarország

Füzes Endre
Budapest, Magyarország

Gedőné H. Lukács Borbála
Budapest, Magyarország

Gergely, Jean
Paris, Franciaország

Gerics József
Budapest, Magyarország

Gerskovics, Alexandr
Moszkva, Szovjetunió

Gervers-Molnár, Veronika
Toronto, Ontario, Kanada

Gheno, Danilo
Vicenza, Olaszország

Gombáné Lábos Olga
Debrecen, Magyarország

Gömöri, George
Cambridge, Anglia

Görömbei András
Debrecen, Magyarország

Graf Rezső
Budapest, Magyarország

Grétsy László
Budapest, Magyarország

Gulya János
Göttingen, NSZK

Gyenis Vilmos
Budapest, Magyarország

Harmatta János
Budapest, Magyarország

Halász Péter
Budapest, Magyarország

Hársfalvi Péter
Nyíregyháza, Magyarország

Hauhia-Nagy Ulla
Budapest, Magyarország

Heckenast Gusztáv
Budapest, Magyarország

Heckenastné Veress Éva
Budapest, Magyarország

Heé Veronika
Praha, Csehszlovákia

Helder, Jolanta
Haren, Hollandia

Herczeg Gyula
Budapest, Magyarország

Hofer Tamás
Budapest, Magyarország

Hoffmann Tamás
Budapest, Magyarország

Holl Béla
Budapest, Magyarország

Honti László
Budapest, Magyarország

Hoppál Mihály
Budapest, Magyarország

Horváth Mária
Budapest, Magyarország

Horváth Mátyás
Bački Vinogradi, Jugoszlávia

Huitu, Marketta
Helsinki, Finnország

Hunyadi István
Plobsheim, Franciaország

Hutterer Miklós
Graz, Ausztria

Illés László
Budapest, Magyarország

Imre László
Debrecen, Magyarország

Ives, Margaret Christine
Lancaster, Anglia

Jakab István
Bratislava, Csehszlovákia

Jakócs Dániel
Leningrád, Szovjetunió

Jankovics József
Budapest, Magyarország

Janurik Tamás
Szeged, Magyarország

József Farkas
Budapest, Magyarország

Juhász Béla
Debrecen, Magyarország

Juhász Géza
Novi Sad, Jugoszlávia

Julow Viktor
Debrecen, Magyarország

Jung Károly
Novi Sad, Jugoszlávia

Kabdebó Lóránt
Budapest, Magyarország

Kakuk Zsuzsa
Budapest, Magyarország

Kambe Takenori
Tokyo, Japán

Kanyó Zoltán
Szeged, Magyarország

Karafiáth Judit
Budapest, Magyarország

Karanko-Pap Outi
Budapest, Magyarország

Karátson, André
Paris, Franciaország

Katona Béla
Nyíregyháza, Magyarország

Katona Imre
Budapest, Magyarország

Käfer István
Budapest, Magyarország

Kelemen Tiborné
Budapest, Magyarország

Kemény G. Gábor
Budapest, Magyarország

Kemény Gábor
Budapest, Magyarország

Kenyeres Ágnes
Budapest, Magyarország

Kenyeres Zoltán
Budapest, Magyarország

Kerékgyártó László
Budapest, Magyarország

Keserű Bálint
Szeged, Magyarország

Kesztyűs Tibor
Göttingen, NSZK

Kibédi Varga, S. A.
Amstelveen, Hollandia

Kiefer Ferenc
Budapest, Magyarország

H. Kígyóssy Edit
Budapest, Magyarország

Kilián István
Debrecen, Magyarország

Kis Pintér Imre
Budapest, Magyarország

Kiss Ferenc
Budapest, Magyarország

Kiss Jenő
Budakalász, Magyarország

Kiss Mária
Budapest, Magyarország

Koczkás Sándor
Budapest, Magyarország

Koczogh Ákos
Budapest, Magyarország

R. Kocsis Rózsa
Budapest, Magyarország

Kodolányi János, ifj.
Budapest, Magyarország

Komlovszki Tibor
Budapest, Magyarország

Kornya László
Debrecen, Magyarország

Korom Tibor
Novi Sad, Jugoszlávia

Korompay Klára
Budapest, Magyarország

Kosáry Domokos
Budapest, Magyarország

Kovács Ágnes
Budapest, Magyarország

Kovács Endre
Budapest, Magyarország

Kovács Ferenc
Budapest, Magyarország

Kovács István
Debrecen, Magyarország

Kovács József
Novi Sad, Jugoszlávia

Kovács József László
Ráckeve, Magyarország

Kovács Kálmán
Debrecen, Magyarország

Kovács László
Dunajská Streda, Csehszlovákia

Kovalovszky Miklós
Budapest, Magyarország

Köpeczi Béla
Budapest, Magyarország

Kresz Mária
Budapest, Magyarország

Kristó Gyula
Szeged, Magyarország

Kriza Ildikó
Budapest, Magyarország

Krizáné Nagy Ilona
Budapest, Magyarország

Kun András
Debrecen, Magyarország

Kunt Ernő
Miskolc, Magyarország

Küllős Imola
Budapest, Magyarország

László Gyula
Budapest, Magyarország

Lazar, Oscar
Järfälla, Svédország

Lehtinen, Ildikó
Helsinki, Finnország

Lengyel Béla
Budapest, Magyarország

Lévay Edit
Eger, Magyarország

Löffler, Paul A.
Paris, Franciaország

Lőkös István
Eger, Magyarország

Lőrincz Jenő
Budapest, Magyarország

Lőrincze Lajos
Budapest, Magyarország

Lőrinczy Huba
Szombathely, Magyarország

Ludányi Mária
Eger, Magyarország

Lukácsy Sándor
Budapest, Magyarország

Lück, Georg
Berlin, NDK

Maácz László
Budapest, Magyarország

Mádl Antal
Budapest, Magyarország

Máiszurádze, Lili
Tbiliszi, Szovjetunió

Makkai László
Budapest, Magyarország

Margócsy József
Nyíregyháza, Magyarország

Markó Imre Lehel
Pölöskefő, Magyarország

Martin György
Budapest, Magyarország

Martins, Eva
Stockholm, Svédország

D. Mátai Mária
Budapest, Magyarország

Máté Györgyi
Pécs, Magyarország

Máté Jakab
Budapest, Magyarország

Matijevics Lajos
Novi Sad, Jugoszlávia

May István
Budapest, Magyarország

Melczer Tibor
Budapest, Magyarország

Merényi Oszkár
Budapest, Magyarország

F. Mészáros Henrietta
Budapest, Magyarország

Mezei Márta
Budapest, Magyarország

Mezey László
Budapest, Magyarország

Mező András
Nyíregyháza, Magyarország

Mikó Krisztina
Budapest, Magyarország

Molnár Csikós László
Ada, Jugoszlávia

Molnár József
Budapest, Magyarország

Mózsi Ferenc
Bratislava, Csehszlovákia

Nacsády József
Szeged, Magyarország

Nagy Ferenc
Szigetszentmiklós, Magyarország

Nagy, Charles
Somerset, N.J., USA

Nagy Miklós
Budapest, Magyarország

Nagy, Paul
Montrouge, Franciaország

Nagy Sándor
Eger, Magyarország

Nehring, Karl
München, NSZK

Némedi Lajos
Debrecen, Magyarország

Nemes István
Pécs, Magyarország

Nemeskürty István
Budapest, Magyarország

Németh G. Béla
Budapest, Magyarország

Németh S. Katalin
Budapest, Magyarország

Novalić, Gyuró
Zagreb, Jugoszlávia

Nowak, Jerzy Robert
Warszawa, Lengyelország

Nyíri Antal
Szeged, Magyarország

Nyirkos István
Debrecen, Magyarország

Olsvai Imre
Budapest, Magyarország

Oltyán Béla
Szeged, Magyarország

Ondrus, Simon
Bratislava, Csehszlovákia

Orosz Béla
Nyíregyháza, Magyarország

Ördög Ferenc
Nagykanizsa, Magyarország

Ötvös Péter
Szeged, Magyarország

Pach Zsigmond Pál
Budapest, Magyarország

Pál József
Gyömrő, Magyarország

Paládi-Kovács Attila
Budapest, Magyarország

Pálmai Kálmán
Budapest, Magyarország

Papp István
Szeged, Magyarország

Pasiaková, Jaroslava
Bratislava, Csehszlovákia

Pató Imre
Kanjiza, Jugoszlávia

Péchy Blanka
Budapest, Magyarország

Péczely László
Pécs, Magyarország

Penavin Olga
Novi Sad, Jugoszlávia

Péter László
Szeged, Magyarország

Pintérné Előry Vilma
Budapest, Magyarország

Pomogáts Béla
Budapest, Magyarország

Pór Péter
Budapest, Magyarország

Posgay Ildikó
Budapest, Magyarország

Pražák, Richard
Brno, Csehszlovákia

Pusztai Ferenc
Budapest, Magyarország

Pusztay János
Budapest, Magyarország

Rácz Endre
Budapest, Magyarország

Rácz Olivér
Bratislava, Csehszlovákia

Radics Katalin
Budapest, Magyarország

Radó György
Budapest, Magyarország

Radomski-Brachwitz, Rosemarie
Kiel, NSZK

Raffo, Anton Maria
Firenze, Olaszország

Ránki György
Budapest, Magyarország

Révész Bertalan
Nitra, Csehszlovákia

Rezek, Roman
Saõ Paulo, Brazília

Ritoók Zsigmondné
Budapest, Magyarország

Ritter, Ralf-Peter
Wien, Ausztria

Rónai, Paulo
Rio de Janeiro, Brazília

Róna-Tas András
Budapest, Magyarország

Rónay László
Budapest, Magyarország

Rózsa Zoltán
Budapest, Magyarország

Ruzsiczky Éva
Budapest, Magyarország

Sahova, Kira
Kijev, Szovjetunió

Sallay Géza
Budapest, Magyarország

Santarcangeli, Paolo
Torino, Olaszország

Sárközy Péter
Budapest, Magyarország

Sárosi Bálint
Budapest, Magyarország

Schellbach-Kopra, Ingrid
Espoo, Finnország

Schütz Ödön
Budapest, Magyarország

Sebestyén Árpád
Debrecen, Magyarország

Sebestyén, György
Wien, Ausztria

Seilenthal, Tõnu
Tartu, Szovjetunió

Selmeczi Kovács Attila
Göd, Magyarország

Sherwood, Peter A.
London, Anglia

Sipos Lajos
Budapest, Magyarország

Siposné Sárdi Margit
Budapest, Magyarország

Solymos Ede
Baja, Magyarország

Sovijärvi, Antti
Helsinki, Finnország

Sőtér István
Budapest, Magyarország

Šulc, Magdolna
Novi Sad, Jugoszlávia

Sulyok, Vince
Oslo, Norvégia

Surányi Ibolya
Budapest, Magyarország

Szabadfalvi József
Miskolc, Magyarország

Szabics Imre
Budapest, Magyarország

Szabó Dénes
Budapest, Magyarország

Szabó Ferenc
Róma, Olaszország

Szabó József
Szeged, Magyarország

Szabó, Mátyás
Stockholm, Svédország

Szabó Törpényi, Ádám
Groningen, Hollandia

Szabóné Kispál Magdolna
Budapest, Magyarország

Szakolczay Lajos
Budapest, Magyarország

Szalontai Barnabás
Nyírbátor, Magyarország

Szathmári István
Budapest, Magyarország

Szávai János
Budapest, Magyarország

Szeberényi Zoltán
Nitra, Csehszlovákia

Szegedy-Maszák Mihály
Budapest, Magyarország

Szegfű László
Szeged, Magyarország

Széles Klára
Budapest, Magyarország

Szende Aladár
Budapest, Magyarország

Szent-Iványi Béla
Berlin-Grünau, NDK

Szépe György
Budapest, Magyarország

Szepesi Gyula
Budapest, Magyarország

Szereda, Tyimofejevics
Moszkva, Szovjetunió

Szigethy Gábor
Budapest, Magyarország

Szigeti Lajos
Szeged, Magyarország

Szíj Enikő
Budapest, Magyarország

Sziklay László
Budapest, Magyarország

Szilágyi Ferenc
Budapest, Magyarország

Szilágyi Miklós
Szekszárd, Magyarország

Szőllősy-Sebestyén András
Budapest, Magyarország

Szőnyi György Endre
Szeged, Magyarország

Szörényi László
Budapest, Magyarország

Szuromi Lajos
Debrecen, Magyarország

Szűts László
Budapest, Magyarország

M. Takács Lajos
Debrecen, Magyarország

R. Takács Olga
Budapest, Magyarország

Tálasi István
Budapest, Magyarország

Tamás Anna
Budapest, Magyarország

Tamás Attila
Debrecen, Magyarország

Tardy Lajos
Budapest, Magyarország

Tarnai Andor
Budapest, Magyarország

Tárkány Szűcs Ernő
Budapest, Magyarország

Tarnóc Márton
Budapest, Magyarország

Téglásy Imre
Szeged, Magyarország

Tervonen, Viljo
Espoo, Finnország

Tikka, Toivo
Joensuu, Finnország

Tolnai Gábor
Budapest, Magyarország

Tompa József
Budapest, Magyarország

Tóth Dezső
Budapest, Magyarország

Tóth István
Pécs, Magyarország

Tripolsky Géza
Senta, Jugoszlávia

Tropea, Caterina
Firenze, Olaszország

Turczel Lajos
Brtaislava, Csehszlovákia

Tynkkynen, Juha Kalervo
Helsinki, Finnország

Tverdota György
Budapest, Magyarország

Ujszászy Kálmán
Sárospatak, Magyarország

Ujvári Zoltán
Debrecen, Magyarország

Ungvári Tamás
Budapest, Magyarország

Váczy Péter
Budapest, Magyarország

Vajay, Szabolcs de
Paris, Franciaország

Vajda György Mihály
Budapest, Magyarország

Vajda József
Subotica, Jugoszlávia

Várdy Huszár, Ágnes
Pittsburg, Penns., USA

Várdy, S. Béla
Pittsburg, Penns., USA

Cs. Varga István
Eger, Magyarország

Varga Lajos Márton
Budapest, Magyarország

Varga Rózsa
Budapest, Magyarország

Vargha László
Budapest, Magyarország

Vargyas Lajos
Budapest, Magyarország

R. Várkonyi Ágnes
Budapest, Magyarország

Vásárhelyi Judit
Budapest, Magyarország

Vásárhelyi Miklós
Budapest, Magyarország

Veenker, Wolfgang
Lüneburg, NSZK

Velenyák Zsófia
Budapest, Magyarország

Veres András
Budapest, Magyarország

Vértes Edit
Budapest, Magyarország

Vizkelety András
Budapest, Magyarország

Voigt Vilmos
Budapest, Magyarország

Vöő Gabriella
Cluj–Napoca, Románia

Vörös Imre
Budapest, Magyarország

Vujicsics D. Sztoján
Budapest, Magyarország

Welter, Alfons
Praha, Csehszlovákia

Wlachovský, Karol
Bratislava, Csehszlovákia

Wojatsek, Charles
Lennoxville, Québec, Kanada

Zaicz Gábor
Budapest, Magyarország

Zékány Imre
Uzsgorod, Szovjetunió

Zentai Mária
Szeged, Magyarország

Zimonyi Zoltán
Miskolc, Magyarország

Zircz Péter
Budapest, Magyarország

Zolnay László
Budapest, Magyarország

Zsilinszky Éva
Budapest, Magyarország

Zsilka Tibor
Nitra, Csehszlovákia

1979. szeptember 17-ig jelentkezett új tagok névsora

Alessandro, Marienlla D'
Napoli, Olaszország

András, Alexander
Washington, D.C., USA

Bak, John M.
Vancouver, Kanada

Balogh István
Debrecen, Magyarország

Barany, George
Denver, Colorado, USA

Beniuc, Mihai
Bucureşti, Románia

Benkő László
Budapest, Magyarország

Beregi, Theodore
Bois-Colombes, Franciaország

Bese Lajos
Budapest, Magyarország

Bethlenfalvy, Géza
Delhi, India

Blumstock, Robert
Hamilton, Ont., Kanada

Bor Kálmán
Budapest, Magyarország

Boros-Kazai, Andrew
Bloomington, Indiana, USA

Büky László
Szeged, Magyarország

Cazelles, Nicolas
Paris, Franciaország

Cindori, Marija
Subotica, Jugoszlávia

Csécsy, Madeleine
Nice, Franciaország

Dánielisz Endre
Salonta, Románia

Dávid Gyula
Cluj–Napoca, Románia

Dombrovszky József
Debrecen, Magyarország

Domonkos, Leslie S.
Youngstown, Ohio, USA

Duba Gyula
Bratislava, Csehszlovákia

Éder, Zoltán
Margiliano, Olaszország

Erdélyi István
Budapest, Magyarország

Farkas, Ladislaus
Dortmund, NSZK

Fehérvári Győző
Budapest, Magyarország

Feoktyisztov, Alexandr
Moszkva, Szovjetunió

Francesco, Amedeo Di
Napoli, Olaszország

Gáborján Alice
Budapest, Magyarország

Gagnidze, Dzsumber
Tbiliszi, Szovjetunió

Gál István
Budapest, Magyarország

Gál, Susan
New Brunswick, N. Y., USA

Gáspári László
Nyíregyháza, Magyarország

Gazda József
Covasna, Románia

B. Gergely Piroska
Cluj–Napoca, Románia

Ginter Károly
Budapest, Magyarország

Görög-Karady, Veronika
Paris, Franciaország

Green, Maria
Saskatoon, Kanada

Gregor Ferenc
Budapest, Magyarország

Grezsa Ferenc
Szeged, Magyarország

Guszev, Jurij
Moszkva, Szovjetunió

Gyenge Imre
Oberwart, Ausztria

Halasi-Kun, Tibor
New York, N.Y., USA

Halász Előd
Szeged, Magyarország

Hegedüs József
Budapest, Magyarország

Herman József
Budapest, Magyarország

Hetzron, Robert
Santa Barbara, CA., USA

Imre Mihály
Hódmezővásárhely, Magyarország

Itkonen, Terho
Nurmijärvi, Finnország

K. Jakab Antal
Cluj–Napoca, Románia

Janó Ákos
Sárospatak, Magyarország

V. Jávor Kata
Budapest, Magyarország

Kántor Lajos
Cluj–Napoca, Románia

Kaukonen, Väinö
Helsinki, Finnország

Kispéter András
Budapest, Magyarország

Kiss Antal
Jyväskylä, Finnország

Kniivilä, Irmeli
Cluj–Napoca, Románia

Kolpakova, Natalja
Moszkva, Szovjetunió

Kokla, Tiiu
Tallinn, Szovjetunió

Kós Károly
Cluj–Napoca, Románia

Kovács János
Bucureşti, Románia

Kovács,L. Leslie
West Lafayette, Indiana, USA

K. Kovács László
Budapest, Magyarország

Kovács, Martin L.
Regina, Kanada

Kretzoi Miklósné
Budapest, Magyarország

Kylstra, A. D.
Groningen, Hollandia

Láng Gusztáv
Cluj–Napoca, Románia

László Zsigmond
Budapest, Magyarország

Lavotha, Csilla
Uppsala, Svédország

Lengyel András
Szeged, Magyarország

Ludányi, Andrew
Ada, Ohio, USA

Manherz Károly
Budapest, Magyarország

Marosi Ildikó
Tirgu Mures, Románia

Márk Tamás
Helsinki, Finnország

Matolcsi János
Budapest, Magyarország

Megela, Ivan
Kijev, Szovjetunió

Mészáros István
Budapest, Magyarország

Mikes Melánia
Novi Sad, Jugoszlávia

H. Molnár Ilona
Budapest, Magyarország

Molnár István
Cristuru Secuiesc, Románia

Molnár Szabolcs
Bucureşti, Románia

Nagy Géza
Cluj–Napoca, Románia

Nagy István
Moszkva, Szovjetunió

Nagy János
Debrecen, Magyarország

Nagy Jenő
Cluj–Napoca, Románia

K. Nagy Magda
Budapest, Magyarország

Nagy Olga
Cluj–Napoca, Románia

Panda, Jelena
Moszkva, Szovjetunió

Papp István
Szeged, Magyarország

Papp, Tibor
Paris, Franciaország

Péntek János
Cluj–Napoca, Románia

Péter Katalin
Budapest, Magyarország

Pók Lajos
Budapest, Magyarország

Polónyi Szűcs Szilárd
Budapest, Magyarország

Ráduly János
Chibed, Románia

Róka Jolán
Budapest, Magyarország

Rónai, Paolo
Saõ Paolo, Brazília

Salamon Anikó
Cluj–Napoca, Románia

Sanders, Ivan
Selden, N. Y., USA

Sárkány, Stéphane
Ottawa, Kanada

Sass, Kálmán
Bruxelles, Belgium

Seres András
Arcus, Románia

Skalička, Vladimír
Praha, Csehszlovákia

Sozan, Michael
Slippery Rock, Pa., USA

Švecová, Soňja
Praha, Csehszlovákia

Szaladze, Manana
Tbiliszi, Szovjetunió

Szalai Sándorné
Budapest, Magyarország

Szendrey, Thomas
Erie, Pa., USA

Szentimrei Judit
Cluj–Napoca, Románia

Szentgyörgyi Artur
Budapest, Magyarország

Szondi György
Szófia, Bulgária

Takács András
Bratislava, Csehszlovákia

Tamás Lajos
Budapest, Magyarország

Tarján Tamás
Budapest, Magyarország

Taxner Ernő
Budapest, Magyarország

Tervonen, Viljo
Espoo, Finnország

Thies, Vera
Berlin, NDK

Thomka Beáta
Novi Sad, Jugoszlávia

Tóth Éva
Budapest, Magyarország

Tóth , Sigismund
London, Anglia

H. Törő Györgyi
Budapest, Magyarország

Tynkkynen, Juha
Helsinki, Finnország

Udovički, Ivanka
Novi Beograd, Jugoszlávia

Vajkai Aurél
Balatonalmádi, Magyarország

Varga Gyula
Debrecen, Magyarország

Vaga József
Budapest, Magyarország

Vázsonyi, Andrev
Bloomington, Indiana, USA

Veress Dániel
Sf. Gheorghe, Románia

Vita Zsigmond
Aiud, Románia

A kiadásért felel: Klaniczay Tibor
7910562 MTA KESZ sokszorosító, Budapest. Fv.: dr. Héczey Lászlóné
Terjedelem: 35 (A/5)
ISSN 0209—4800

A HUNGAROLÓGIAI ÉRTESÍTŐ ELŐFIZETHETŐ

Magyarországon: az Akadémiai Kiadó Terjesztési Osztályán (1363 Budapest, Pf. 24., Telefon: 111-010), a 215-11488-as pénzforgalmi jelzőszámon utánvéttel, vagy az összeg egyidejű befizetésével.

Külföldön: terjeszti a KULTURA Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Pf. 149. Bankszámla: Magyar Nemzeti Bank, 218-10990.

Példányonként beszerezhető az Akadémiai Könyvesboltban (1052 Budapest, V., Váci utca 22. Telefon: 185-881), és minden más nagyobb könyvesboltban.

Előfizetési díj egy évfolyamra: 75,— Ft